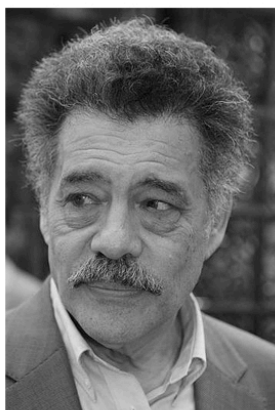

**A LÁTÓHATÁR – ÚJ LÁTÓHATÁR
FOLYÓIRATBAN MEGJELENT
ELBESZÉLÉSEK
ANTOLÓGIÁJA**

II. KÖTET – 1960–1969

Barangoló Kiadó

*Máriának,
Mersének és Somának*

A LÁTÓHATÁR-ÚJ LÁTÓHATÁR
FOLYÓIRATBAN MEGJELENT
ELBESZÉLÉSEK
ANTOLÓGIÁJA

II. KÖTET – 1960–1969

Barangoló Kiadó

Pilisszentkereszt

2015

© SZEREDI PÁL (SZERKESZTŐ), 2015

A könyv megjelenését támogatta a *Magyar Művészeti Akadémia*.

A kiadvány egészének és részleteinek kereskedelmi célú sokszorosítása, reprodukálása kizárólag a kiadó írásos hozzájárulásával lehetséges.

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Kiadó: Barangoló Kft.

Felelős kiadó: Szeredi Mária

ISBN 978-615-80180-4-3

ELŐSZÓ

Az 1945 utáni népi emigráció Európában maradt tagjai 1950 novemberében indították útjára a Látóhatár című irodalmi-társadalompolitikai folyóiratot, amely negyven éven keresztül meghatározó fóruma volt a nemzeti gondolat, az értékes, minőségi emigráns irodalom megjelenésének. A belső ellentétektől terhelt, a megélhetés feltételeit megteremteni igyekvő emigrációban folyóiratot készíteni nagyon nehéz és főként kockázatos feladat volt. Nemcsak az indítása, de nemkülönben a fenntartása is idegőrlő napokat eredményezett szerkesztőinek. A Látóhatár, majd 1958-tól az Új Látóhatár azonban negyven évfolyamon keresztül megőrizte meghirdetett elvét, toleráns, ugyanakkor a nemzete iránt elkötelezett maradt.

A folyóirat felvonultatta hasábjain a magyar emigrációs szépírók és közéleti gondolkozók színe-javát. Szélesre tárta a lap oldalait mindenki előtt, aki magyar nyelven kívánta megfogalmazni mondandóját, akinek volt közölni valója, s bátorsága annak elmondására. Egyetlen szempontot tartottak mindig szem előtt: a mondandó minőséget hordozzon magában. Minőséget nyelvezetében és stílusában, és minőséget tartalmában. Előre vigye a magyarság ügyét a szabad, demokratikus Magyarországra megteremtésében.

Novellák, elbeszélések, költemények, tudományos igényű tanulmányok, kritikák és emlékezések sorjáznak a lapokon, s belőlük megismerhető, megtanulható miképpen tudja egy nép megtartani, újraépíteni magát a semmiből indulva. Nem túlzás azt állítani, hogy ez a folyóirat negyven éves fennmaradásával megőrizte a hitet a visszatérni szándékozókban, erősítette az elszánást az itthon lázadóknak, gerjesztette azt a folyamatot, mely végül az 1989-es rendszerváltoztatásban csúcspontot ért el.

Az első számban fogalmazták meg az akkori szerkesztők – emlékezzünk meg nevükről: Borbándi Gyula, Borsos Sándor, Molnár József, Papp István, Vámos Imre – miért is jelentetik meg a folyóiratot:

„Az otthon tiltakozását, a testtől-lélektől idegen elnyomás ellen, akarjuk hallatni az értelem hangján keresztül, aggodalommal és éberséggel tekintve az események rohanó sodrának mélyére, hogy könyörtelen esztendők múltán is megértsük egymás szavát.”

A folyóirat több mint húszezer oldalnyi terjedelemben jelent meg. Állandó rovatot biztosított az emigrációba kényszerült költőknek, íróknak. Számukra szinte egyedüli megszólalási formává vált a Látóhatár-Új Látóhatár.

Számtalan elbeszélés, novella, hangjáték-forgatókönyv e folyóirat hasábjain látott először napvilágot, így például Ferdinandy György, Domahidy András is az Új Látóhatárban közölte első alkotásait. Sok írás kizárólag a Látóhatárban jelent meg, szerzőjének nem volt annyi pénze, hogy műveit magánkiadásban tárja a nyilvánosság elé, az emigrációs könyvkiadás pedig kevés szépirodalmi alkotást tudott kiadni.

Sorozatunkban a Látóhatár-Új Látóhatár-ban publikált elbeszéléseket gyűjtöttük csokorba, s tárjuk az érdeklődők elé. A negyven évfolyam során több majdnem kétezer oldalnyi elbeszélés jelent meg. A műveket évfolyamonként szedtük sorba. Mindig megőriztük az eredeti helyesírást és tördelést. Tekintettel a hatalmas terjedelemre, négy különálló kötetben tesszük közzé az írásokat, tízévenkénti bontásban. Azért döntöttünk a megjelenések sorrendjében történő szerkesztés mellett, mert így lehet nyomon követni leginkább a rendszeresen publikálók művészi fejlődését, egy-egy időszak költői, írói lelkületét, a szerkesztők szándékát. Az egyes szerzeményeknél jelöljük a megjelenés pontos lapszámát, a visszakereshetőség, a hivatkozás pontossága érdekében. Bizonyosak vagyunk benne, hogy az irodalom iránt érdeklődők sok-sok érdekességet találnak a kötetekben, eddig ismeretlen szerzőkkel és alkotásokkal találkoznak, kitarulkozik előttük egy új literatúra, a száműzetésbe kényszerült irodalom világa.

Pilisszentkereszt, 2015. augusztus 20.

Szeredi Pál

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1960. ÉVFOLYAM**

KLAMÁR GYULA

Szegi elvtárs világa*

Pásztor elvtárs, a szeminárium vezetője egy darabig elmélyülten lapozgatótt jegyzetei között, azután oldalt sandított az ellenőrré, végül édeskés mosoly kíséretében megszólalt.

– Kedves elvtársak! Az elmúlt órán hosszasan beszéltem a hatalom átvételéről és a hatalom átvételének arról a módszeréről, amelyet Lenin elvtárs dolgozott ki olyan zseniálisan. Ki tudná most az általam előadottakat összefoglalni?

A szemináriumvezető ajkáról simán, olajozottan gördültek a szavak. Egyiket–másikat kéjjel ejtette ki: „hatalomátvétel”, „zseniális”, stb. Lenin nevét pedig olyan áhítattal, mint a szerzetesek, akik nem tudják Jézus nevét főhajtás nélkül kimondani. Egyébként is volt valami papos Pásztor modorában. Az „ájtatos manó” nevű rovarra emlékeztetett komikusan összerakott ujjjaival, lefityegő ajkával, horgas, kampós orrával, amelyhez úgy illett az édeskés mosoly, mint a mesebeli farkashoz öreganyó csipkés főköttője.

Szavai után mély csend támadt.

A szemináriumot szombat délutánonként tartották, amikor már mindenki haza vágyódott. Álmosak voltunk. Legszívesebben végignyúltunk volna valamelyik poros díványon, vagy akár a padión. De még az is veszélyes lehetett, ha valakit ültében nyomott el az álom, néhány másodpercnyi enyhülést hozva a szeminárium szózuhatagába. Hanem azért senki sem akadt, aki egyik vagy másik órán ne aludt, volna valamicskét. Már csak a bravúr kedvéért is. Voltak az alvásnak bajnokai is, akik oly ügyesen tudtak aludni, le nem billenő fejjel, áruló horkantás nélkül, hogy az éber vezető és a még éberebb ellenőr sohasem fedezte fel titkukat. Távolról megszólalásig hasonlítottak valakire, aki feszülten figyel.

Az álmoságon kívül a felelés volt a legnagyobb kínszenvedés. Keveset tudtunk az „anyagból”. Ahhoz, hogy tudjunk, tanulni is kellett volna naponta egy–két órát, de hát ki tanult?! Pásztor előzékenyen felajánlotta, hogy a szeminárium előtt péntek esténként külön szemináriumot tart nekünk, szinte titokban, a párt tudta nélkül, az ellenőr háta mögött, akit azután alaposan meglephetünk majd tudásunkkal ... Mi sem voltunk azonban kétévesek és a ravasz ajánlatot, amely a heti egy szemináriumot heti

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 1. számában.

két szemináriumra emelte volna, egyöntetűen köszönettel visszautasítottuk. Nagyon jól tudtuk, hogy az ajánlat mögött tulajdonképpen Pásztor becsvágya lappang; azt akarta elérni, hogy az ő szemináriuma legyen a legjobb és kitüntetésként a pártfőiskolára vigyék előadónak. Mi azonban távol állottunk minden kicsinyes hiúságtól és inkább vállaltuk a szombat délutánok gyötrelmeit. Felnőtt férfi létünkre egymás háta mögött igyekeztünk eltűnni, vagy úgy tenni, mintha nem hallottuk volna a felszólítást.

Pásztor fűgén járatta rajtunk tekintetét, mint aki tudja, hogy úgyszólván megkapja valakitől a kívánt feleletet.

Ezúttal Bartos bírta legkevésbé a feszültséget. Ő vesztette el elsőnek az idegeit. Felelésre nyújtotta karját, noha mindenki tudta, hogy alig ismeri az anyagot.

Pásztor elnézően, atyai jóindulattal fordult feléje.

– Bartos elvtárs? Nagyon helyes ... Hát halljuk ...

Bartos szokott ideg, es modorában kezdte. Dadogott valamit, amit senki sem értett. Arcáról kövér izzadságcseppek hullottak jegyzetfüzetére. Szókásunkkal ellentétben nem neveltünk rajta, inkább szégyelljük magunkat.

– Nagyon, nagyon jó, Bartos elvtárs – szakította félbe Pásztor és egy oldalpillantást vetett az ellenőrré, aki villámgyorsan jegyzett.

Ez a pillantás azt akarta mondani, hogy Bartos elvtárs törekvő, rendes ember, a tanuláshoz való viszonya példás, lám most is elsőnek jelentkezett, arról nem tehet, ha gyakorlati polgári agya ezeket a magasztos, nehéz tanokat nem tudja felfogni. Szorgalma, akaratereje kiváló, különösen, ha tekintetbe vesszük magas korát és beteges, gyenge szervezetét ...

Pásztor ceruzája mekkoppant az asztalon.

– Nos, elvtársak, ki volna még? ... Talán Szegi elvtárs ...

Az őszhajú, aranykeretes szemüveget viselő Szegi tudta közülünk a legtöbbet. Pásztor brillírozni akart vele. Szegire egy kissé haragudtunk, de irigyeltük is, néha pedig, mint most is, örömmel vettük, hogy felel helyettünk.

Szegi megköszöörülte torkát, aztán méltóságteljes lassúsággal, a szemináriumok szokott stílusában, valamiféle száraz tudományossággal, itt-ott szándékosan akadozva, közben finoman gesztikulálva beszélt a hatalom átvételének művészetéről, a proletárdiktatúra győzelmének feltételeiről, különös tekintettel Lenin elvtárs tanításaira.

– ... tehát mindenekelőtt könyörtelen harc az opportunizmus, revizionizmus, szociálsovinizmus és más polgári áramlat ellen –mondotta Szegi,

majd részletesen kifejtette, hogy e harc nélkül győzelemről beszélni sem lehet. Azonfelül helyesen kell tudni kiválasztani

a döntő ütközet pillanatát, ki kell vámi a burzsoázia és a kispolgárság szövetségének meglazulását, és ekkor lecsapni teljes erővel, kíméletlenül elsöpörve az ellenséget. A győzelem után pedig a kispolgárság ellen kell fordulni, nehogy újra a kizsákmányolók oldalára álljon ...

Csodálatosan beszélt. Száraz szenvtelensége csak fokozta a hatást. Pásztor orrlyukai kitágultak a gyönyörtől. Időnként lopva az ellenőrre sandított, hogy mit szól mindehhez. Az ellenőr még sebesebben jegyzett, mint az imént.

Most Pásztor hirtelen felemelte ceruzáját, mintegy figyelmeztetően.

– Mondja csak, Szegi elvtárs – kezdte és huncut kis mosoly bujkált az arcán –, győzelem esetén mit tenne Ön a régi államapparátussal... ?

Szegi egy pillanatra sem habozott.

– Összetörném! – felelte olyan keményen, hogy valamennyien megborzadtunk.

Pásztor csodálkozást mímelt.

– :És nem csak átalakítaná?

– Nem, összetörném – mondta Szegi makacsul. – Összetörném és romjain új államapparátust teremtenék ...

Pásztor behunyta szemét, hogy jobban élvezze a szavakat.

– Nagyon jól van, Szegi elvtárs, nagyon helyesen mondja: csakis teljesen új államapparátussal lehet biztosítani az osztálycélok megvalósítását

...

Szegi válaszolt valamit, aztán Pásztor felelt reá. Mi, szegény elmaradtak nem tudtuk követni őket. Kettejük tűzijátékává alakult át a szeminárium, mind több és több tennivalót soroltak fel, indokoltak meg, visszamentek példaként a Nagy Októberi Forradalom-hoz, egymás fejére idézték Lenin kijelentéseit, amelyeket a szovjetekben, vagy a Kremlben, vagy a Putyilov-művek munkásai előtt mondott. Ámulva figyeltük őket, még az ellenőr is letette ceruzáját, amellyel eleinte boszorkányos gyorsasággal igyekezett jegyezni és beállt a bámulók sorába.

– Ki ez a Szegi? – kérdezte szomszédom sűgva, de én se tudtam.

Senki sem tudta. A szeminárium vegyes összetételű volt.

Pásztor olyan diadalmas mosollyal fejezte be a beszélgetést, mint egy korcsolyaművész, aki játszi ábrákat rótt a tükörsima jégre. Arca lányosan kipirult.

Szegi azonban szenvtelen maradt.

Jó későre járt, mire hazafelé indultunk. A többi szeminárium már véget ért, a lépcsőházban a villanyokat rég leoltották. A sötétben Szegi mellé kerültem.

– Remek volt, Szegi elvtárs – mondtam melegen.

Motyogott valamit, nem értettem, hogy mit. Aztán vaksin a karfa után tapogatózott. Hóna alá nyúltam, hogy le ne bukfacezzen a sötétben.

– Siet? ... — kérdezte, amire azt akartam felelni, hogy „igen”, mégis azt feleltem, hogy „nem”. Együtt botorkáltunk le az utcára. Amikor el akartunk válni, kiderült, hogy ő is Budára tart. Mivel se a villamosra, se a buszra nem fértünk fel, elhatároztuk, hogy gyalogolunk egy darabig.

Szótlanul haladtunk a Köruton. Valahol a Király–utca környékén Szegi hirtelen megállt:

– Mondja csak, kedves kartársam, maga bírja még? ...

Az első pillanatban megdöbbsentem, de még idejében észbe kaptam: engem nem kérdez ki.

Szegi ismét nekiindulva inkább magának mondta, mint nekem:

– Mert én már alig bírom ...

Körülnéztem, hogy nem hallgatózik–e valaki.

– Mit nem bír kartársam? – kérdeztem óvatosan.

– Ezt az egész vacakot ...

Szótlanul mentünk tovább. Aztán újból Szegi kezdett el beszélni.

— Én már kitaláltam valamit ... – mondotta. – El kellene bújni, mondjuk egy hatalmas földalatti barlangba és ott várni be a végét...

– Nem volna bolondság, – feleltem, csakhogy mondjak valamit.

— Ugye, magának is ez a véleménye? – ragyogott fel az arca. Nem volt időm megjedni, mert Szegi egyre gyorsabban beszélt. – Képzelsen csak el egy földalatti üreget valahol Budán, a hegyoldalban ... Ahol lakom, kitűnő helyek vannak. Csupa bozót, bokor minden, a kutya se fedzne fel ... Az üreget vasbetonnal kellene kibélelni, nehogy beomoljon ...

– Jó vicc – szóltam közbe – mintha lehetne vasbetont szerezni!

– Nevetni fog – válaszolta pestiesen –, egyik barátom az Épületelemgyárnál van, bármikor ledobhat néhány fuvar kavicsot, cementet, vasat ... Ez volna a legkisebb gond.

Ránéztem, hogy nem ugrat–e. De azért szerettem volna, ha tovább beszél.

– Na és ... ? – nógattam érdeklődve – És azután?

– Legelőször a termet kellene elkészíteni és a bejáratot olyan gondosan elrejtetni, hogy még csak ne is álmodja senki, hogy ott menedékhely van a föld alatt. Gondoskodni kellene szellőzésről. Ez a legfontosabb. Több

szellőző alagutat építenék különféle irányban, az egyik mondjuk egy üres telekre vezetne, a másik egy odvas fába, a harmadik egy árokparton bukkanna ki... Mondja, érdeklí magát mindez? – szakította félbe a mondókáját és kutatva nézett a szemembe.

— De még mennyire! – feleltem feledve félelmemet. Beültünk egy közeli espressóba. A leghátsó sarokba húzódtunk. Amíg hozták a dupla feketét, egyre a földalatti ügyre gondoltam. Vajjon lehetne-e mifelénk is alkalmas helyet találni? ... Hogyan kellene eltüntetni a bejáratát?

– No és, hogy lenne azután? – nógattam türelmetlenül, amikor láttam, hogy Szegi némán ül, nem is véve tudomást a külvilágról.

– Éppen azon gondolkozom – felelte. – Mert tudja, mindennap változtatok valamit az eredeti elképzelésen, csiszolgom, formálgatom és így építem egyre szebbé biztonságosabbá búvóhelyemet ... Eredetileg csak egy kunyhó volt valahol a Mátrában, egy primitív kalyiba, amelyben mindent nélkülözni kellett volna. Képzelve, még rádióm se volt!

– Pedig a rádió nagyon fontos – jegyeztem meg –, az köt össze a külvilággal, abból tudnánk meg, hogy mikor ... szóval érti, ugye ... ?

– Aztán egy lakatlan ház lett belőle – folytatta Szegi – egy kopott, düledező ház, amelyről senki sem sejtí, hogy tulajdonképpen kényelmesen berendezett fészek. Ezt a földalatti, vasbeton termet csak mostanában találtam ki ... Tökéletesebb csak akkor lehetne, ha a Balaton alá építhetném. Na, de hát ...! Hol is hagytam el? Igen, tudom már, a szellőzésnél. Tehát most a berendezés következik, a felszerelés. Mindenekelőtt puha szőnyegek, néhány fotóé és egy ágy kellene. Aztán egy-két tájkép, amely az elvesztett valódi tájakért kárpótolna ... A napfényt kvarclámpák pótolnák.

Részletesen beszélt a könyvtárról, amely ezer-kétezer kötetből állna csupán, de válogatott mű volna valamennyi.

– A következő lépés a gyógyszer ... – folytatta – sajnos, nem vagyok már fiatal és egészséges, nálam a gyógyszer talán az élelmiszernél is fontosabb. Mindenféle gyógyszert és orvosi felszerelést vinnék magammal, képzelje még sebészkezt is. Igaz, magamat nem tudnám megoperálni, de a kés megnyugtató érzést váltana ki belőlem és ilyen helyzetben a lélektani hatás nagyon sokat nyom a latban. Gyógyszertáramnak olyan tökéletesnek kellene lennie, hogy minden elképzelhető betegségre legyen szerem. Mondjuk azt konstatálnám, hogy vérnyomásom felszökött – természetesen vérnyomásmérőm is lenne – nosza elő a hidergint és máris elmúlt a baj ... Vagy fejfájás ellen? tízféle gyógyszer! Aztán minden, ami a testápoláshoz szükséges ...

– Én imádom az illatokat – vágtam közbe –, néhány üveg francia parfümöt is vinnék ...

– Azt is lehet, – felelte könnyedén, láttam rajta, hogy a parfüm eddig még soha eszébe se jutott.

Vérszemet kaptam.

–No és a víz?

– Valóban, erről még nem beszéltem, pedig a levegő után a legfontosabb. Dehát a talajban mindenütt van víz, sőt a budai hegyoldal teli apró forrásokkal. Még strandolni is lehetne, kvarclámpa segítségével!

Újabb feketét rendeltünk. Versengve soroltuk fel mi mindenre volna szükség: rádióra, grammfonra, egy filmvetítőre néhány szép filmmel, magnetofonra, egy mikroszkópra. Természetesen néhány operalemezre is. Végül az élelmiszerekre került a sor.

– Mennyi időre kell tervezni? – kérdeztem kíváncsian.

— Legalább tíz, de inkább tizenöt esztendőre – felelte Szegi rövid gondolkodás után. De megnyugtató, hogy a mai konzerválási módszerek minden nehézséget kiküszöbölnek. Minusz 20–25 fokon évtizedekig eláll a gyümölcs, hús, főzelék, tojás. Az amerikai húskonzervek, a svájci kondenzált tej, tejpor, a légmentesen lezárt kekszek és tésztaneműek minden gondot eloszlatnak. Valóságos arzenálját sorolta fel ezután a lekvároknak, szörpöknek, látszott, hogy, alaposan foglalkozott a témával. Nem felejtkezett el a vitaminokról és a fűszerekről sem. Legjobban akkor ámultam el, amikor a kakaó, kávé, tea után a dohányról kezdett beszélni, noha nem is dohányzott. Amikor ezt megemlítettem, némi habozás után így felelt:

— Lehet, hogy ott dohányoznék ... Semmit se lehet előre tudni. Nem vagyok iszákos sem – folytatta–, mégse mondanék le arról, hogy italt is vigyek. Az üvegek formáját, az italok zöld, kék, sárga, aranybarna színét, a címkék színes tarkaságát, csillogását roppant élvezem. Egyszer Velenében, a Mercerian megálltam egy üzlet kirakata előtt és órákig gyönyörködtem a francia konyakok, holland likőrök, angol és skót wishkyk, magyar gyümölcspárlatok, különféle jamaikai és kubai rumok, spanyol, görög, francia, olasz, rajnai borok sokszínű ragyogásában ...

Vállat vont.

– Talán ezért ...

Későre járt mire mindent felsorolt és ott a szemem előtt újra, talán már ezredszer berendezte földalatti otthonát, ezt a tutenkameni sírkamrát ...

Ekkor eszembe jutott megkérdezni, hogy tulajdonképpen mit fog csinálni egész nap, hónapokon, éveken keresztül?

Rám bámult.

– Mit fogok csinálni ... ? – ismételte csodálkozva a kérdést. – Hát élni, kedves barátom, élni! ... Csendben és nyugalomban, egyéssel sem törődve, mint az idő múlásával és lesve azt a pillanatot, amikor ismét előbújhatok, mint szabad, független ember. Hát maga nem így gondolta? ...

De igen, én is így gondoltam. Pontosan így.

Záróráig ültünk egymás mellett szótlanul, gondolataink felhőjébe burkolózva, képzeletbeli barlangunkban.

Aztán szedelőzködnünk kellett. Szegi megszólalt:

– A jövő héten elmondom, hogyan szerzek magamnak villamosenergiát... Majd meglátja, milyen Kolumbus tojása az egész! ...

KISDY TAMÁS

Úr*

Sovány, sanyargatott vállán fázósan húzta össze a fekete csipke kendőt. Sötét fülbevalóján csillámporrá tört az esti fény. Ahogy a lépcsőn észrevett, ültében mozdult elém.

– Van hír? – léptem hozzá.

Különös ragyogás fogta be arcát:

–Van, van. Megtalálták a festőállványát.

– Látja – mondtam elfulladtan.

–A kabátja is előkerült: a pénz, az óra, az iratok, minden ... az állványon egy befejezetlen kép ...

–Akkor hát nem az történt, amire gyanakodtunk.

– Nem, nem. utonállók ...

–De honnét került elő hirtelen a holmija?

–A Naphegy vidékén egy rejtett sziklapáholyból. Vékony kőpárkány vezet oda a szirtek mentén. A birkapászorok is alig ismerik, annyira megközelíthetetlen. A kőalkat hirtelen szakadéokban végződik, mint egy felkiáltás. Csak az ég van fölötte, mögötte és lent, messze, a tenger. Nem is érteni, mint juthatott oda hátizsákkal, festőholmival. –

Magam előtt látom bő, lebernyeges köpenyében, melyet az idő viszonyosságai, a hideg, a szél, a csapadék elnyűtt rajta. Ha szétnyitotta karját, olyan volt, mint egy nagy madár.

– És a köpenyét nem találták meg? –kérdeztem.

–Azt nem.

– Lezuhant vele, lezuhant! — kiáltottam fájdalomosan.

Szomorú mosoly világította meg ajkát és rejtélyesen mondta:

– Nem zuhant le. Ha lezuhant volna, ráakadtak volna a szirtek alatt a parton, de sehol semmi nyoma ...

–Akkor ? ...

– Ellökte magát.

– Ellökte magát? – dadogtam. Az eget ostromlók, az elragadtatottak csúcsokra, árbócra, templomtoronyra másznak s onnét vetik magukat a mélységbe ... Más ez, mint a sötét önkínzók mozdulata, akik bambán esnek bele fölborult zsámolyukról a buta hurokba, de mégis borzasztó ...

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 1. számában.

Magasan ülő vállaival csakugyan azokra a vékony vízi madarakra hasonlított, amelyek mintha nem is lábon, hanem rózsaszínű botokon járnának, mindig a föld fölött. A levegő volt a birodalma, felhőszigetek, a víz kincse: a hullámokon tükröződő páratornyok. Hogyan szédülhetett el mégis az annyira otthonos magasban?

A hölgy, mintha arcomon olvasta volna, gondolataimat, félénken mosolygott:

– Nem úgy lökte ki magát. Az én férjem nem lett öngyilkos.

Végkép megzavarodtam.

– Hiszen emlékszik rá? Olyan volt, mint a szőlőkacs, a repkény, a folyondár, a lián: egyre feljebb törekedett, a világosságba. Végül az úrrakétkkal azonosította magát, melyek a fényűrbe vetődnek...

– Sose értettem, miért szerette a vitorlásokat? Ma végre tudom, értem: mert ezeknek szárnyuk és bordázatuk van és mégsem hagyják el a vizet. Vásznuik szabadon feszül, de törzsük folyadékban pihen. Ilyesfélét halottam tőle: – „A betonméhkasok szárnyakat vetnek az elvont légközökbe, a napok, a csillagok közé. A semmibe fogunk kivetődni” ...

– Nem emlékszik arra a festményére az első kiállítási terem közepén? Kis házakat ábrázol, melegen összebúvó, zsendelyes épületeket. Az apró, keretükből kiferdült ablakok kíváncsian sandítanak felfelé, a hideg cementszekerényre, a felhőkarcolóra, mely a kép teljes hosszában az égbe nyúlik és felsőemeleti ablakaiból furcsa géplények zörögnek ki a hátul óriási körökben keringő aranyos–zöld égitestek közé.

– A kép értelmének igazi kulcsát egy szinte azonos felépítésű Greco-festmény adta a kezembe. Greco képén ugyan a házcsoport helyén levegőbe nyurgult süvölvények és süldőlányok húzódnak meg, a felhőkarcoló helyére pedig térdrevetődő csuhásbarát került. De ez a barát az alkotás igazi nyitja. Mint a felhőkarcolóból, belőle is kiszédül valami. Az épület ablakaiból a géplények, az ő tágranyílt szemeiből a vallásos ihlet. Mindkét festmény az extázis megtestesítője, az egyik a melegíthű elragadottságé, a másik a hideg űrihleté.

Lassan derengeni kezdett előttem a kivetődés értelme.

A hölgy összehúzta vállán a fekete csipkét és folytatta.

– „Acélszárnyakat ragasztunk magunkra s az űrbe fogunk kivetődni” ... – ez a rögeszme egész életén át üldözte. – .. Ma nem élőlényekbe, hanem szerkezetekbe helyezük hitünket. Gépekkel hatolunk az örök kerin-gés rideg köreibe, az űrbe, az égitestek közé ... A planetáris korszak gyermekei vagyunk ...”

Ez a „planetáris korszak” már a nászjünkön közénk furakodott. Avignonba utaztunk a kék expresszen. Langyos, májusvégi éjszaka volt, felhőléken át világító teleholddal. Vonatunk lámpa nélkül zakatolt, mint az erős életösztön, mely a sötétben is céljához talál. A tavaszi lég bársonyosan dűlt be az ablakokon. Szoroson egymáshoz húzodtunk.

A folyó ezüstösen csillámlott a vágányok mentén. Néha fasorok árnyvonala: két végtelen közt a lét gerince. A kerekek kattogtak, csattogtak, mint egy különös ér lüktetése. Éjjel két óra tájt érkeztünk Avignonba.

Bőröndjeinket kitétték a huzatos pályaudvarra. A mozdony szuszogva megindult és máris beleveszett az éjszakába. A sűrű feketeségben tanács-talanul bámultunk utána. A szállodában nyakába borultam, de ő eltolt magától – .. örült vagy! Végünk! Az ürbe fogunk kirajzani! ..... — s pár pillanat alatt rámozdította lázas összeviesszaságban egész eszmemenetét a planetáris korszakról ... „Félig gépekké hasonultunk s már nem tudunk igazán szeretni...”

Más talán fölverte volna a szállodát, orvost hivatott volna, de én megbűvölve néztem.

Mi az agyláz? Egy belső olvasztókohó tüze, mely megrázkódtatott kohófalak nem várt repedésein át szemünkbe süti világtitkait. Magam is eszelősen kiáltozni kezdtem: Értlek, értlek! Gépekké hasonulunk, az űr vár reánk! – és belékapaszkodtam. – Félni akarok, veled együtt félni!

Egész éjjel így maradtunk: rettegésben, összefonódva. Pirkadatkor kisé elaludtam. Átvitt a hálószobába, és festőholmijával a hóna alatt kiosont a szobából.

Mikor délben utána merészkedtem, szépen, csendesen festett.

Facsarodó szívvel tértem vissza a szállodába: fest.

Ebédre sem jött vissza. Egyedül ettem a tág sarokszobában. Délután sem mutatkozott. Tudtam, hogy vissza fog jönni, de nem bírtam tovább. Feltűztem a kalapomat és sétára indultam az óvárosban. Az ismeretlen, szűk utcákból hirtelen meredt rám a pápai palota. – Jaj, a pápai palota ablakai nem emberi méretűek! – hasított belém. Kimerülten, vacsora nélkül dültem ágyba. Aztán elnyomott az álom.

Arra ébredtem, hogy valami reccsent: a teljes sötétségben lábujjhegyen lopózkodott be, mint egy holdsugár. Hamar levetkezett. Nyurga volt, mint egy felhőkarcoló és bebújt mellém az ágyba. Remegve, elszibbadtan haltam oda, akárha föl sem ébredtem volna.

Különös, félénk házastársi viszony épült ki közöttünk. Egy év múlva gyermekünk született.

Boldogságunk zavartalan volt, a háború kitöréséig.

A háború azonban mindent feldúlt.

Férfjemet elvitték s az erődvonalt átörékekor fogságba került. A fogságban aztán újra rátörtek rémképei – Most elpusztítjuk, fölrobbantjuk, lakhatatlanná tesszük a földet — bombával, gyűlölettel, bizalmatlansággal, gyanúval, áskálódással – s a lakhatatlanná vált földről, felemás gépek, az ürbe fogunk kivetődni ...

Fegyverletétel után egy zavaros, kiferdült tekintetű idegen tévedt a kertünkbe. – Jézus Mária! – rohantam hozzá.

Teljes nyugalomra volt szüksége.

Újból délre utaztunk: Cannes, Nizza ... De most nem a Riviéraexpress luxus-szerelvényén, hanem döcögő hadi-vonaton. A háború minden rémsége a vonatra kapaszkodott.

Délen bezúfoltak egy kis udvari szobába: a táviratilag lefoglalt lakosztályt egy szabadságolt amerikai vezérezredek kapta.

A hőség kibírhatatlan volt; nyugalom, kényelem semmi.

Az éjszakában torzan, borzongatóan tükröződött a nászj sokéves mélységből földeregő emléke. – Az úr, az úr ... – vacogta.

– Neurózis. Valami belétört a lélek kerékzetébe. Az egész szervezet megakadt benne. Ki kell bontani, boncolni, fel kell fedni az okát. A beteg bele kell vetni múltjának mélységeibe s mint akit örvény ragadt meg, lejutatni a dolgok eredetéhez, a vízfénkre, honnét, földet érve, újra egészségesen elrúghatja magát, megszabadulva a reá csavart vízcsizmától ... Specialistákhoz küldtek vele. Két híres név is felmerült. De én nem akartam orvoshoz juttatni, féltem, hogy átvágják, megsértik a lábait szorító bocskort, amely lényének szálaiból, egészen egyéni módon volt reá bogozva és hozzá tartozott. Ösztönösen festőholmikat adtam a kezébe.

Rögtön azok közé az öslények közé süppedt, amelyek az emberi mélységek tengerében a legegényibbet a legközösebbel keverik el magukban. A lélek szörnyei itt összetévesztik egymást. Kicserélik köpenyüket s a beteg a meleg közösből megszabadul. Géplényekben megtestesített szexuális kihűlése lassankint vászonra került.

A görcs oldódni kezdett. Merev nézése újra elevenné vált.

– :Édes – húzódtam hozzá s ő átölelt.

A betegség gyökérszálaiban azonban benne maradtak. Ecseteitől nem tudott többé megszabadulni. A kór újra meg újra kiütött rajta. Párizsban egy gyár előtt újra rátörtek rémképei: „A vér kilökte dugóját, a robbanás megtörtént. Az utána maradó hideg szerkezetek az ürbe fognak rajzani. .”

Éjjel úgy bújt hozzám, mint aki könyörög, hogy ne engedjem.

Ekkor ocsúdtam először teljes egészében arra, hogy micsoda is igazi mivoltában a nő. Mert mindenki másnak képzele, nézi. A csecsemő emlőt lát benne, a gyermek védő meleget, a kamasz borzongató világtitkokat, az ifjú mézesköcsögöt, melyből a világ édességét izleli, a férfi élettársát látja benne, s az aggastyán virító sövénycserjét, mely sírját keríti. De a sok felszínen táncoló árnyalat alatt van a nő egyetlen hivatása: a világ termőtalajának vérrel átöntött része, melyből a palánta-élet, a kultúra fakad.

Nyaka köré fontam tehát karjaimat: – Foglak, foglak! – és nem engedtem el többé.

Visszautaztunk a Riviérára.

Egy ideig szépen, nyugodtan éltünk.

Most is látom, ahogy ecseteit válogatja, begöngyöli vásznát, elemózsiát pakol és megindul a hátizsákkal.

Előbb olyan rendszerességgel járt, mint a vándormadarak vagy a paszszát szelek: előre tudtam, hol találkozom vele, ha este elébe sietek.

De ez nem tartott örökké. Egyszer kimaradt.

Az este már egészen leszállt, a vacsorára hívó gongok elcsendesedtek, már rég itt kellett volna lennie.

– Férjem nem jött vissza, – szóltam a szállodaigazgatónak és többféle telefonáltunk.

Reszketve ültem ágyamban egész éjjel. Pedig semmi sem történt.

A nyomok másnap rögtön hozzá vezettek. Egy világostörzsű platánfa alatt ült és festett.

– Aggódtam, édes ... – siettem elébe, de ő a büntudat legkisebb jele nélkül tette le az ecsetet. – Dolgozgattam – jegyezte meg szinte melleleg és megölelt, mint máskor.

Mit tehettem? – Örültem, hogy megkerült és hallgattam, de titkon megborzongatott a fordulat: – Elszakad tőlem! ...

Aztán egyre gyakrabban elmaradt. Néha három–négy napig is oda volt, minden előzetes bejelentés vagy utólagos magyarázat nélkül. Akkor alakult ki bizonytalan jelentésű, elvont modora, mely önkényesen formált alakzataival, mintegy fájdalmasan és kétségbeesve, tovább is az élet kapuján dörömbölt, mint az éjszakába kizárt gyermek.

Ha megjött, annyira ki volt merülve, hogy vetköztetni kellett, mint egy gyermeket. Egyenként szedtem le róla átizzadt felső ruháit, harisnyáját, ingét. A szőllőpárlatos tojásbabarcot félálmban szopogatta ki a hosszúnyakú pohárból, mint aki újra csecsemővé lett, felnőtt csecsemővé.

Már csak akkor voltunk igazán együtt, amikor utaztunk. Mert rengeteget utaztunk. Férjem mohón járta be utolsó éveiben a földet, mint kisajátí-

tott kertjét a volt birtokos, a gyümölcsöst és az egész határt. – Nem gömb, nem labda – mondta – hanem az óceán kék selyemgallérjából kiálló emberi arc ..

Emlékszem, egyszer Indiában a dzsungel szélére mentünk. A nap már aranyviolás párába fulladt. A láthatár soká parázslott utána, mint tetemégetés után. – Másnap egy égetett agyagtányért tett a kezembe, épp oly violás–vöröset, mint a tegnapi napkorong. – Nézzed! – fénylett a szeme s én is ráismertem. Európában csak egy tunya, puha jellemű piktor talál ilyen színeket a palettáján. Elcsodálkoztunk, mennyire jellemalkotó a nép egén járó napkorong. Rémülten nézett rám: Miránk felhőkarcolók, úrraké-
ták merednek. Már is megingott viszonyunkat egy szállodánkban időző öreg műgyűjtő borította fel végkép.

Ma is látom őket a tenger fölé kiszögellő glycinia–lugasban. Lent a sziklát faló ár, körül édesillatú virágfürtök s a lila kelyheket körüldöngő vadméhek. Fáradhatatlanul vitatkoztak.

Férjem titokzatosságba burkolta képeit. Még én se láthattam őket soha. Ha megjött, lecsatolta hátizsákját s a kész műveket ládába szegezve Párizsba küldte. A szerencsétlenség után egy képkereskedő padlásáról érintetlenül került elő egész hétévi termése. Festészetéről az öreg műgyűjtővel se beszéltek. Valami azonban sarkalta, hogy megmutassa magát. Minden művész Nárcisz, kíváncsi magára és hiú. Egyszer a cipekedéstől fáradtan lerakta hátizsákját és néhány ronggyal letakart vászna őrizetlenül maradt a szállodacsarnokban. Így akadt rá az öreg esztéta.

Kíváncsian fölemelte a terítőt és meghökkent: Á, á, festeget, mondta. — Festeget? Hiszen ezek remekművek! ... Izgatottan sietett hozzám, gratulált és magyarázta, hogy férjem zseni, igazi zseni, az emberiség nagy kincse, értéke ...

Zseni? Eddig derengeni se derengett fel bennem, hogy ez a festegetés más is lehet, mint holmi lélekkönnyítő kényszer. Most aztán hirtelen kinyílt a szemem: látomásait prófétikus intéssel az egész emberiség elé vetíti. Rögeszméje valóban lánckapcsolású rémlátás volt: – Ki fogunk rajzani a világűrbe! ...

Felfedezésem felkavart, de nem tett boldoggá.

Másnap a nyakába csimpaszkodtam: – Ne hagyj itt! Nem akarok egyedül maradni! ... – Gyöngéden lefejtett magáról. — Megöl az izgalom, az aggodás! – kiáltottam, – Miért maradsz el néha napokig?

Azóta sokat töprengtem a föld és a képek viszonyán, a férfi–világ igazi titkán, ma már tudom, hogy eltávozásuk a visszatérés valódi biztosítéka ... A kép a vászon s az űr és a föld kérge között kifeszülő ernyő, mely föl-

fogja vérük fölös gejzirsugarát, s ha az ecsetük kicsapódik, a nehézkedési erő megragadja lábukat, mint a valóság a körbe vetett sugarak szárát és újra magához húzza: a festő leszáll a hideg ablakokból s visszajön a melegnövényű földre. A kiszínezett kupola egymagában marad ... Akkor azonban azt az erőt éreztem, mely elhúzta tőlem.

– Engem szeress !– fuldokoltam és sejtelmem se volt róla, hogy ott is a mi viszonyunkat festi : ahogy egymáshoz tartozunk, kint, az ablakon túli mindenségben.

Emlékszem, az ajtó nyitva állt s a szél nehéz rózsaillatot hozott a szobába. – Csak téged szeretlek! – könyörögtem kétségbeesetten. – Nézd, ki vagy – szólt csendesen, s féltékenységében is makacs maradt. Most rád esik a fény és illat fog be a szoba közepén ... De ha egy szélrohammal a világ-szellem tódul a szobába, karjaiban a nagy kosárral, a napokkal, a csillagokkal, akkor ... akkor egyszerre összezúzódom és megsugorodsz, ilyen kicsi leszel a pamlag sarkában ... – Te vagy a mindenség ! – küzdöttem s nem akartam belátni, hogy a férfi világa kifele, befele, lefele, fölfele tágul, mint a hiúz szeme, mert ... mert őrzi az emberi nemet. Nem akartam belátni, hogy a színes ablakok nem egy nő, hanem a világ szemei.

Távollétében türelmetlenség ráncigált. Néha égre emelt kézzel fenyegetőzve futottam be a szobát : – Megállj, te büdös sors! – Néha levettem magam s a földről akartam magamhoz húzni itthagyt lépteit, mint láncszemeket, távozása láncának szemeit, melyekkel visszahúzhatom. Csak akkor futottam megszelídülten elébe, ha hirtelen megjött. — Édes! – borultam ilyenkor a nyakába. De alighogy elaludt, újra rámtört a démon. A zsákhoz rohantam, széthúztam a zsinórt a záron, belestem, megláttam friss, festékes vásznait, aztán irtózáttal összehúztam a zsinórt és belerúgtam.

A puffanásra fölnyögött. Annyira össze volt növe képeivel, mintha egyenesen őt rúgtam volna oldalba. De ez még jobban fölbőszített. Így következett be az elkerülhetetlen.

Megérezte gyűlöletemet. Éjjelente lihegve feküdt mellettem, mint a sziklapartra kivetett ponty. – ... A föld ellenségünké lett – fúrta párnába a fejét – zuhanunk a napok és csillagok közé ... –

A hajnal szederjesen, lila kiütéssel virradt, mint a lázban fázó beteg képe. A nap fölemelt feje bedagadtan feküdt a málnavörös felhőkben, mint tulajdon lázképeiben. Férjem hirtelen felült s a tükörként nyitott ablakba bámult. Kiugrott az ágyból.

– Ne menj el ! Nem engedem, hogy elmenj !

Reszkető féltékenységgel üvöltöttem, de ő már leszámolt velem. Nyakába kapaszkodtam. De iszonyúan erős volt. Letépett magáról. A folyosón éppen vendégek jöttek, meghökkentek. Férjem sietve távozott.

A többit már tudj a. Még megkezdte utolsó képét, aztán, mint a felhőkarcólót, elfogta a planetáris extázis.

Abban a nagy lebernyeges köpenyben ugrott ki, amelyet nem találtak meg többé a sziklák közt ...

A hölgy kimerülten elhallgatott. Csak fekete fülbevalója csillogott.

Egy ideig némán zsibbadtunk, majd újra megremegett a ritka fülbevaló, mint szélben a virág, sötét szivárványszínű szikráikat fröccsentve szemembe.

– Aztán megjött a fivérem. Sírva borultam a nyakába: Én üztem el, én üztem el! Fivérem tíz nap múlva kinyitatta a párizsi padlást. Képeit a kiállításon láttam először igazán. Nem tudja mit éreztem akkor. Maguk esztétikumot látnak: palettát, felépítést, eredetiséget, én folyton csak őt csodáltam, az embert: ahogy jött, lépett, habozott, tépelődött, ahogy felcsatolta a hátizsákot és amúgyis magasan ülő vállát fölhúzva kapkodta hosszú, vékony lábait ...

Volt ott egy kép, még a nyílt modorban: „Hajóorr” Aranyfénnel leöntött dombhát, az öbölben melegen sütkérező halásztelep. A házak szinte zengenek a fény cirógató sugarai alatt. Elöl, a kép baloldalán, a kifelé irányított hajó orra keserűen tarajló, sötétzöld hullámoknak tör neki ... Ahogy megláttam, a szívembe hasított :

– Szeretett. Én üztem el innét!

Habozva kérdeztem meg, vajon mit ábrázolhatott az utolsó kép, melyet a kövek közt a festőállványon találtak?

– Azt már csak sejteni lehet. Egy gyárkéményszerű ágyúcsövet látni, kerek talpakon és furcsa, aranyzöld huzalok segítségével félig madárnak öltözött acéllényeket, a jövő embereit. A kéményből nem füst, hanem élőlények szállnak a kihült ég felé.

ZÁDOR ISTVÁN

Két feljegyzés

Ünnep^{*}

A pap biciklin jött a majorba. Az augusztusi meleg felszárította a lápi sarat, hosszú porfelhőt fújt a kerék.

Asszonyok feketében, férfiak felkunkorodó gallérú fehér ingben ültek a padon. Amikor a pap belépett az iskolaterembe, mindenki felállt. Oltár nem volt, csak egy sötétre festett emelvény s a fehér falon fekete kereszt. Nyári hónap robotját oldotta az egyórás ünnepi áhítat. A frissen meszelt falak, a zsoltárok, s a pap jelentőségteljes hallgatása emelkedett hangulatot hagyott a lelkekben. Elmenőben senki se fordult hátra, ahol a délutáni előadáshoz odakészített piros színpad meghúzódva tűrte a reggeli misét. Szükségből és hagyományból: más díszhelyiség nem volt a majorban.

A párttitkár motoron érkezett. Alkotmány és kenyér ünnepére jött jutalmat osztani. A pöfögés felverte a délután csöndjét. Az iskolateremben most megfordították a padokat. A major dolgozói csöndben ültek. A szokványos politikai beszéd nem sértette a tompa füleket s a hatalom gyér kegyeit minden szerencsés zsebre tette. Senki se nézett hátra, magában bókkolt a kereszt. Majd a piros drapériát zöld díszletbokrok váltották fel, s a felnőtt hallgatóságnak csodás darabot játszottak a gyerek színjátások. A mesebeli királyfi koronáját nyűtt kucsmájára cserélte az ügyes birkatolvaj. A koronás tolvajhoz szívesen szegődtek szép leányok. Hirtelen forgószél fújta el a kucsmát is, a koronát is, mégis minden legény párjára talált. A darabot megtapsolták és sietve széttolták a padokat. Bejött a DISZ jazzzenekara és helyetfoglalt a dobogón. A csapláros a „szükségoltár” tövébe gurította a nagy söröshordót, a palackba öntött borokat pedig a most ügyesen polcnak használt oltárra helyezte.

Esteledett. Fiatalok táncos ünnepe készült.

Ingyen mérték a sört s a zenekar rázendített a Jerevánra. Foroghattál bátran, keresztről az eltűnt Rákosi kép csupasz helyére esett pillantásod, az elmozdult díszlet zöld bokorhátán fekete szénnel rajzolt gúnyfigurák szúrtak szemet és eltűnődhetél a negyedik falon függő tájkép ismeretlen népi festőjének személyazonosságán. A megfordított Sztalin kép hátára festették ezt a különös mázsolmányt – amúgy átmeneti megoldásképp, mert akkoriban még senki se merte volna leakasztani.

---

^{*} Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 2. számában.

Lehetett táncolni a keményre döngölt földpadlón. A modern zenekar értette dolgát, aznap este csárdást csak mintegy politikai muszájból rop-
tak. A csökkentképességű fiúk szomszédos otthonának nevelői is átjöttek.
Leleményesen a nebulókra zárták az ajtót. Így az egyébként néma tanyai
éjszaka most a bezárt idioták fojtott bömbölését hozta cserébe a Jereván
fülbemászó dallamáért. A sörbe sokan rumot öntöttek s a borospalackok
nyakát szívesen falhozverték. Fehér csíkok jelezték a földrecsurgott me-
szes bor útját. A major ünnepet ült.

Napló*

– 1956. október 29, hétfő –

Még vasárnap délben elhatároztam, hogy másnap Győrbe megyek. A For-
radalmi Diákbizottságban azt ajánlották, hogy kocsin utazzam. A Fő–utca
sarkán várt volna egy autó negyed tízkor. Gyanítottam, hogy nem lesz ott.
Nem csalódtam, nem is volt ott. Bosszúsan átballagtam a Lánchídon. A
pesti hídfőnél állt egy karszalagos katona, őt kértem meg, hogy segítsen
kocsit szerezni. Csodálkozva hallgatott, nem értette még a forradalom
rendjét. Lefoglalom az első megfelelő kocsit – magyaráztam –, maga csak
mint „hatósági közeg” álljon itt mellettem és minden rendben lesz. Ez a
lehetőség némileg meglepte; láttam, hogy egy kicsit meg is ijedt a hirtelen
felismert hatalmától. Az első arra jövő kocsit túl előkelő volt, a második
tragacs. A harmadik kopottas, de jókarbantartott Opel felkeltette érdeklő-
désemet. Ez az – mondtam a katonának – és leléptem a járdáról. Intésem-
re a kocsit megállt. Közöltem a sofőrrel, hogy– a Forradalmi Diákbizott-
ság nevében a kocsit lefoglalom. Ő bólintott és azt felelte, hogy éppen
erre várt, de feleségét, akinek sikerült némi ennivalót vásárolnia és most a
kocsiban ül előbb vigyünk még haza.

– Kié a kocsit? – kérdeztem – inkább csak kíváncsiságból.

– A SZOT–é – felelte.

– Maguknál van most hivatal?

– Természetesen.

– Akkor talán menjünk el oda is és mondjuk meg, hogy Győrbe uta-
zunk, – proponáltam.

A sofőr helyeselt. Felesége a Király–utca sarkán kiszállt.

– És ki most az elnökük? – kérdeztem kis szünet után. Éppen befordul-
tunk a Dózsa György útra.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 2. számában.

– A Gáspár ... szaktárs változatlanul – felelte.
– Jó lesz, ha vele beszélek?
– Nekem mindenesetre megnyugtatóbb lenne – válaszolta. Láthatóan örült a legalitás iránti érzékemnek.

Az ajtónálló feltartóztatott.

– Benn van Gáspár elnök? – kérdeztem.

– Igen, de ülésen van.

– Küldje ki, kérem – mondtam a szokottnál is kurtábban.

– Mit mondjak, ki keresi?

– Mondja talán azt, hogy egy egyetemista.

– Ja úgy! – felelte és eltűnt. Vártam a nagy csarnokban. Gáspár rövidesen kijött, jóvalisan mosolygott, dörzsölgette kezeit és amikor hallotta, hogy miről van szó, felajánlotta, hogy egész kocsiparkjával rendelkezésünkre áll, de nagyon szeretné, – ugymond – , ha idővel visszakerülne hozzá az Opel . Kezetráztunk. Azt hiszem, egy pillanatra úgy érezte, hogy ő is résztvesz a forradalomban.

A sofőr ragaszkodott a „forradalmi útipapír”-hoz. A bölcsészkarra hajtottuk és kiállítottuk a megfelelő okmányt: Az ülés alját kitömtük újságokkal. Akkor figyeltem fel a zászlókra. Az ülés alól egy piros, egy nemzetiszínű, majd egy vöröskeresztes zászlót húztam ki.

– Hát ez meg minek?

– Majd meglátja – válaszolta sofőröm –és hunyorított egyet. Visszatettem a zászlókat és rábíztam magam. Pest es Győr között kilencszer igazoltattak bennünket. Sofőröm mindig a megfelelő zászlót lengette s a három különféle útipapír közül mindig a jót mutatta. A tatai orosz tanktábor őreinek orosznyelvű igazolványt adott, falusi forradalmároknak. A tőlem kapott írást, rendőrnek a SZOT útipapírját, és közben rosszalva csóválgatta fejét, hogy micsoda bolond világ is ez.

Győr főterén nagy kavarodást találtam. A városházára siettem. Ott megtudtam, hogy néhány, nem rég érkezett fiatalember puccsszerűen az egyik mellékszobába zárta az ott lézengő egész Forradalmi Tanácsot. A fiatalemberek kocsin jöttek, ápolónak voltak öltözve, de fehér köpenyük alól pisztolyt rántottak elő s a csodálkozó vidékiek azon vették észre magukat, hogy rájuk zárták az ajtót. Az „ápolók” vezetője az erkélyről szótartot intézett a téren ácsorgókhoz és győri különkormány alakítására biztatta a türelmetleneket. Ez okozta a kavarodást.

A Wagongyárba hajtottam. Az udvaron szétosztottam az újságokat és bementem a munkástanács ülésére. Szigethy Attilát találtam az asztalfőn. Már értesült Somogyvári otlétéről (ő volt a fehérköpenyesek vezetője) és

nagyon tartott az utca népének szeszélyes pálfordulásától. „Tudod, milyen a nép – mondta nekem – tegnap engem ünnepeltek, ma még meg is kövezhetnek, ha erre a kelekótyára hallgatnak”.

A munkástanács hallani akarta a pesti híreket, majd úgy döntöttek, hogy a különkormány játékba nem kezdenek bele. Csakhogy Somogyvári közben azt határozta, hogy rádiófelhívást intéz az ország népéhez. Fegyverrel kényszerítette a rádiósokat, hogy beszédét magnetofonra vegyék és a tér publikumát arra biztatta, hogy vonuljanak a rádióhoz.

A gyárból a rádióhoz hajtottam én is. Az őrség parancsnoka fogadott. Kölcsönös bizalmatlansággal méregettük egymást:

– Ja, hogy Somogyvári? – kérdezte és kifakadt. – Tudja, ki ez?

– Nem tudom.

– Fogadni mernék, hogy ÁVÓ-s – mondta dühösen.

– Ugyan?

– Ez olyan provokatív beszéd, hogy holnap nyakunkon lesznek az oroszok. Ebben a szalagban benne van a világháború – jelentette ki komolyan – és felkattintotta a magnetofont. Az eszelős üvöltözés valóban a legrosszabb tömegösztonökhöz szólt. – Amíg én itt vagyok, ez nem fog elhangzani – mondta a tiszt nyomatékkel.

– Helyes, épp ezért jöttem én is – feleltem. De mit fog tenni, ha idejönnek az emberek és követelik.

– Nem engedem be őket.

– Hány embere van?

– Húsz.

– Tudja, hogy nem lövethet a népre?

– Tudom – de ezt olyan bizonytalanul mondta, hogy elfogott a nyugtalanság. Kinéztem az utcára, s láttam, hogy közeledik a tömeg. A sofőrnek szóltam, hogy hajtson odébb, én meg maradtam és vártam. Belevegyltem a népbe. Három–ötszázan lehettek. Éles szóváltás kezdődött. A nép azt hitte, hogy Somogyvárit fogva tartják. Követelték, hogy engedjék ki, mert hallani akarják. A katonák váltig hajtogatták, hogy Somogyvári nincs benn.

A tiszt és hat–nyolc fegyveres a tömegre irányzott géppisztollyal az ajtóban áll. Egyszerre meglódult a nép. Alig tíz méter választott el bennünket a kaputól. A forradalom legradikálisabb rádióját indultunk széttörni. A tiszt arca idegesen megrándult. Éreztem, hogy kiáltani kell, mert ez örület, hiábahalál: Hazudnak a katonák – kiáltottam – át kell kutatni az egész épületet!

Helyeslő moraj futott végig a tömegben és mindenki megtorpant egy pillanatra. – Menjen be öt ember – mondtam – hangosan.

A kompromisszum lehetősége a leggőzösebb fejűeket is gondolkozásra készítette. Választottak öt embert. Közben a tiszthez léptem és követeltem, hogy az öt embert engedjék be. Presztízsből még ellenkezett egy kicsit, de a küldöttek végül is bebocsátást nyertek. Hosszas kutatás után azzal tértek vissza, hogy Somogyvári sehol sincs. A magnetofon elkerülte figyelmüket. Közben megjött a Waggongyár nyugalomraintó felhívása, amelyet Szigethy a munkástanács ülése után gyorsan lesokszorosított és autón ideküldött. A győri rádió ostroma elmaradt.

Egyre kíváncsibb lettem ellenfelemre. ő azzal volt éppen elfoglalva, hogy a dunántúli megyék és városok forradalmi tanácsainak háromkor összeülő kongresszusán kormányt alakítson. Késtem az ülésről: a városháza nagy tanácsterme már zsúfolásig megtelt. Szigethy, okosan, nem volt jelen. A lobogóhajú Somogyvári extázisa magával ragadta a hallgatóságot. „Mindenki figyelje a szomszédját – kiáltotta –, senkiben sem bízhatunk meg!” Ennél ügyesebbet nem mondhatott volna, hiszen kibem is bízunk akkor? Elkeseredésre és bizalmatlanságra apellált, bosszúszomjas keresztesháborút hirdetett, minden ellenvéleményt gyanúsítással forrázott le. Uralkodott a lelkeken, hipnotizálta leendő választóit. Az extázis őszinte hangja szólt belőle, falnak rohanó tombolása nem maradt hatástalan. Hatása alól, míg bírta szusszal, nem szabadulhatott a kongresszus. De egyszer csak mintha elfáradt volna, öt-hat órás szakadatlan ordítóasztól a legjobbtorkú ember is bereked. Megtört a varázs Türelmetlen alvezérei ebben a szerencsétlen pillanatban hozták szóba a kormányt. A dunántúliak láthatóan rosszalták, hogy maguka akarják velük megválasztatni. A küldöttekben felébredt a gyanú. Miniszterjelölt több is akadt. Az általános zsvajt egy tiszt törte meg. Közölte, hogy a szavazás előtt a küldöttek megbízólevelét felül kell vizsgálni, a termet ezért kiüríti és csak az jöhet vissza, aki valóban küldött. Somogyvári magában állt és fáradtan nézte a padlót. Talán csalódottságot érzett? Hiába öntötte ki szívét-lelkét, mégsem hallgattak rá. Pillanatnyi ernyedtségét kihasználva, hozzálépett egy nő.

– A polgártás honnan jött? – kérdezte határozottan.

Somogyvári értetlen arcot vágott:

– Tessék?

– Ki küldte a polgártársat? – kérdezte a nő ismét teljes tárgyilagos hangon.

Somogyvári nem felelt A nő kérte a megbízólevelét. Nem volt megbízólevele. A forradalom rendje legyőzte. Ki kellett mennie a teremből és a katonák nem engedtek vissza.

LŐRINCZ PÁL

Magány¹

A kisfiú kidugta fejét az árnyékszék deszka bódéja mögül és az udvart kémlelte. Amikor látta, hogy csak a tyúkok kapargálnak a kerítés mellett, megnyugodott. Szülei bizonyára újságot olvasnak a hűvös konyhában, s csapkodják a merész legyeket. Elindult a hatalmas kert belseje felé, a ribizlibokrok irányában. Eltotyogott a cseresznyefa alatt, felfelé sandított, de régen nem akadt már azon egy szem sem. Miska lelegette. Hiába könnyörgött neki a fa alól hogy Miska ne légy olyan irigy, dobjal le egy marékka, – fivére a □ magokat hajigálta fejéhez, csak a madárcsípte, girizdesre szikkadt szemeket vetette neki. – Majd ha nem selypítesz!

Tovább lépegetett a pöszméte bokrok között, lecsípett egy-egy szemet, bekapta, savanyú arccal szopogatta. Közben igyekezett göröngyről göröngyre hágni. Gyönyörűséggel érezte, mint omlik porhanyó földdé a sok rög szandáljának forró talpa alatt.

Egyszerre csak megállt, elbámult a szomszédék kertje felé, a Pöszmétét is elfelejtette rágni. A nap nyugodni készült. Az égszéli felhőkben vörösre vált és óriásira nőtt. Olyan kereknek, könnyűnek közelinek látszott, hogy Cinci kezét emelve szaladt a kerítéshez, elkapni, mint egy pukkadásig felfújtt labdát. Aztán álmélkodva nézte, mint gurul nyugatnak. Félt, hogy tán felakad a Soósék galambducára. De nem.

Ezt el kell mesélni Maminak, s megkérdezni, mi lett volna, ha a nap a galambducra esik, s kipukkad. Messziről kiabálta:

– Mami, Mami! Láttam, hogy a napocska megnőtt és leesett! El akartam kapni, de Soóséknál ért földet! ...

– Elhallgass, ne ébreszd fel apádat, mert lesz nemulass ...! – mérgelődött az anyja. Tenyerével hidegvizes borogatást lapogatott a homlokához. Papi tényleg aludt, a nyugágyban. Mellén szélesre tárva az ing, mellkasa szőrös, mint a kalózkapitányé. A kapitány is így alszik a képeskönyvben. Jól emlékszik rá, mert színes ceruzával kifestette a hajót, a kapitányt, meg a halálfejes lobogót az árbóc, csúcsán. A kötélhágcsón mászott még egy matróz, de azt összefirkálta. Annak ronda feje volt.

– Mami ... ! – suttogetta, – láttam a napocskát ... Ma Soóséknál alszik. Majdnem fölakadt a galambducra ...

Mami nem válaszolt.

---

¹ Megjelent az Új Látóhatár 1960. 2. számában.

Cinci kiódalgott. Maminak fáj a feje. Ilyenkor nem ajánlatos a keze ügyében maradni.

Hátrament újra a kertbe, a kerítéshez. Nézte a galambdúcot. Meszes, fehér foltok, elhullajtott pihe, de galamb sehol. Töprengett. Meg fogja mondani Maminak. Addig majd Csinosnak meséli el.

Csinos a mosókonyhában lakott. Papi azt alakította át istállónak. A Nagyerdőről avart hoztak be a kordén; azon hált. (Szalmát ritkán szállítottak a parasztok a hetivásárra. Ami kevés rázódott a kocsiderékban, azt szalmazsákba kunyerálták el a Csapó-utcai pincelakók. Nem szerették a matracot, azt mondták, fölereszti a föld nedvességét.) Csinosnak ennie is harasztot kellett volna, ha Papi elnem adja a babakocsit, s kukoricát meg zabot nem vesz az árából, feketén.

– Soha ilyen kövér, fényesszőrű dögöt – kezdte Mami, és Cinci máris indult ki a kertbe, a ribizlibokrokhoz, jó messzire, hátra. Mert Papi rendszerint üvöltöni kezdett:

– Az anyád istenit, a málét sajnálod tőle! Neki köszönheted, hogy tyúkhúst zabálsz ebben a kásaevő országban!

Papi fuvarozott a Csinossal. Bizony bátor, erős ember! Soós bácsi, meg Lovas bácsi féltek a repülőktől, katonáktól, ki se mozdultak otthonról. Gödröt ástak a diófa alá, oda bújtak. Bezzeg Papi nem bújt sehová! Befogta Csinost a kordéba, és elkocogtak. Késő éjjel jöttek meg, hatalmasan megrakodva. Mami szedte le a holmit, úgy tett, mintha örülne, pedig hályogos volt a szeme a rémülettől.

– Te, ha ezt Torday megtudja ... ilyen kalapot csak ők árultak...

– Elpusztult az mán valahol Oroszországban! — válaszolta Papi, s rángatta le a kartondobozokat.

Cinci kinyitotta az istállóajtót és belesett. Alig látott valamit, sötét volt odabenn, mint valami kút mélyén. Csinos lustán hátrafordította a fejét, összenéztek. A ló szemefehérje barátságosan csillogott. Cinci átlépte a küszöböt, az ajtót gondosan becsukta maga mögött.

– Bejövök, ha nem alszol. Papi alszik.

Csinos nyihogott, hosszan, örömmel.

A fiúcska elővett egy konzervdobozból fabrikált kaparót és ügyetlenül, de nagy igyekezettel tisztogatni kezdte a hosszúsörényű, apró állatot. Simogatta meleg, érzékenyen rángó bőrét, összemarkolta, kisimította sörényét.

– A napocska majdnem a galambducra esett. Soóséknál ... tudod, akiknek az az utálatos vörös macskájuk van ... Mami nem bánja.

A ló vissza–vissza nézett, mintha biztatni akarná a kis ápolót. Farkával sem csapkodott; Cinci ijedős, mint a csikó.

– Miska azt ígérte, elvisz a boltba, ha Mami küldené őt valamiért. Medveszart fogok venni.

Cincit meglepte a maga bátorsága. Elismételte néhányszor, hogy mit fog venni, jó hangosan. Mérhetetlen izgalom vett rajta erőt arra a gondolatra, hogy most senki nem üt a szájára, bármit is mond. Az eresz alatt megbillent a kolompocska. Hitvány kis hangok hullottak ki belőle. Cinci ledobta a kaparót, s futott a kapuhoz.

– Azt ígérted, elviszel a boltba ... ! Celofánpapírt kell hozni.

A küszöbön túl idegen férfi állott.

Látszott, furcsállja a kislőt. Meg is kérdezte :

– Itt laknak Tóbiásék?

– Itt Mami lakik, meg Papi – felelt e Cinci, de mindjárt hozzátette:

– Minket Tóbiásnak hívnak.

Anyja a beszélgetésre kijött a konyhából. Pongyolában, fatalpú szandálban kopogott a kapu felé. A férfi még mindig künn állt, a fiucskát bámulta. Rosszul öltözött, fáradt, száraz ember volt, idegen. Mikor Mamit meglátta, elmosolyodott és szólni készült.

– Jézus isten! – suttogta Mami. Ijedten arcához kapott, mintha rejteni szeretne valamit, és már fordult is meg. Futtában elvesztette egyik szandálját, sántán kopogott. Az idegen tovább mosolygott. Mosolya rámeredt az arcára, szája kinyílt. Cinci látta, hogy sok foga hiányzik.

– A tiedet is elvitte az egérke? Ne félj, majd hoz helyette vasfogat.

Papi jött ki. Sápadtan, remegő hangon mondta:

– Te élsz ... ? élsz ? ... Feri ... – Szegő azt írta, meglótted magad Németországban.

– Nem sikerült ...

A férfi még mindig mosolygott. Végül belépett, s lassan behúzta maga mögött a kaput.

Sokáig nem tudtak mit szólni. Az asszony magukra hagyta őket, a kamarában motozott. Úgy rémlett nekik, hogy, már évek óta ott van, s ők öregszenek itt, egymással szemben, tehetetlenül. Ha néha szólottak, a csöndet vájták még üresebbre.

– A boltomat lebombázták ...

A vendég régen készült erre a mondatra. Most, hogy kimondta, elsápadt.

– Le ... Majd ad az Isten másikat. Hogy élsz, az a fontos.

Cinci beóvakodott, s leült a küszöbre. Nem félt az idegentől: annak is kék szeme volt, akárcsak Papiinak.

– Faggattam Horváth cigányt. Azt mondja, egy árva nyakkendő sem talált a romok alatt. Pedig ő összetúrta mindenütt a romokat, kérve-kéretlenül.

– Nem hagyod mondani, no ... A zsidók hordták szét az árudat amikor hazaszállingóztak. Több jött, mint amennyit elvittek. Kutya világ volt itt, az első időkben! Beszélni is nehéz róla ...

– Mást mondanak az emberek.

– Csak nem gondolod, hogy én ... !

A férfi lehajtotta fejét, nem szólt. Cincit vette szemügyre, mintha tőle várná a választ.

– Te? ... te mindig jó testvér voltál ...

Cincit szóra bátorította az idegen érdeklődő tekintete. Megkérdezte:

– Mikor megy a boltba, bácsi? Elvihetnél engem.

Úgy látszik, hallgatnia kellett volna. Papi dühösen ráförmedt. Nyúlt is utána, hogy megüsse, de lába beleakadt a nyugágyba, s elesett. Cinci kint-ről hallotta, mint átkozódik: – a nyavalya törje ki ezt a nyugágyat! ... büdös kölyke belepofázik a nagyok dolgába ... döglene meg az ember ...

Sötétedett. A tyúkok felkapaszkodtak a létrán, és beültek az ólba. Vágták egymást, nyugtalankodtak. Már pillogott egy csillag. Az eperfáról nagy, tintakék szemek hullottak a földre, és sorra kieresztették levüket.

Cinci érezte, hogy valami rettenetes nagy baj történt, jóvátehetetlen. Mami nem jön elő a kamrából, Papi meg dühös, rémese dühös. Bűnösnek érezte magát.

Teljesen besötétedett már, amikor visszamerészkedett az első udvarra. Hosszú botot keresett, s az utcai kerítéshez ment. Leguggolt, egy kerek lyukba illesztette botja végit, és várt. Az iskolások jöttek hazafelé. Az estiek, akiknek nem jutott hely sem reggel, sem délután. Egy lánykát ügyesen elbuktatott, táskája messzire repült. A lány sokáig mérgelődött a kerítés előtt. Cinci kuncogott és várt. A második még jobban sikerült. Áldozata úgy elvágódott, majd a kezét törte. Mikor végre feltápászkodott, akkor látta, hogy Miska bátyja az. Ahogy csak kurta lábaitól telt, szaladt hátra az istállóba. Ez kellett nekem, – gondolta. Papi, Mami haragszik rám, Miska meg fog verni ...

A vendég késő éjjel ment el. Az udvaron is vitatkoztak.

– Az én becsületes pénzemből vetted a lovadat, hogy lopni járj velem! – kiabált a férfi és kezével jobbra-balra hadonászott. Cinci az ablakból les-

kelődött. Papit nem szabad bántani! – akarta odakiáltani, de nem mert mukkanni sem, félt, hogy Miska megint megveri.

Még nem felejtették el a látogatást, amikor egy éjjel Csinos addig–addig forgolódott, topogott, míg jobb első lába a jászol rácsai közé akadt. Úgy találták meg reggel összetörve, kimerülten. Alig pislákolta benne az élet. Szeme megtört, mint a beteg emberé. Papi a bajuszát rágta, a szeme vésztojósloán ide–oda ugrált, de semmit nem szólt. Egyetlen egyszer mordult csak rá az Istenre, hogy minek rondítja így össze az ember életét, ha már jót nem tud véle cselekedni.

A szomszédok hamar megtudták a szerencsétlenséget, s egymás után jöttek át. Ahányan voltak, annyi tanácsot adtak.

– Le kell lőni, nem ér ez mán egy fél krajcárt sem, – mondta ki az ítéletet az öreg Béres. Hús esztendeig kupeckedett, jobban ismerte a lovakat, mint az állatorvos. Jobb híre is volt.

– Ha én mondom, elhiheted. Nem ér ez mán egy fabatkát se – ismételte, de Papi kituszkolta az istállóból.

– Ne huhogjon maga itt! Az én szekeremet is ló húzta, nem a múzeumban láttam először lovat.

Az állat már körülpizskolta magát kínjában. Lábait messze kimeresztette, mintha csak el akarná őket hányni. Farka, szőre, hosszú sörénye beleázott a hugylébe. Cinci keservesen sírt. Közeledninem mert; így is mindenki beléje botlott. Az ajtóból szolongatta egyetlen pajtását:

– Cinosz! Jaj, te Cinosz ... !

Papi erős hevedert kerített, s Csinost fölötötték a mennyezetre. A két hátsó patája földet ért, az elülsők a levegőben hintáztak.

– Hintaló lett belőle – röhögött Béres, s az egész Homok utcának elmesélte:

– Hallotta, szomszéd? Tóbiás felötötte a lovát! Azt, amelyikkel lopkodni járt. Magát köthetné fel az idétlen!

– Az öcséd átkozott meg, az öcséd, – nyögte Mami a borogatások alól. Papinak az erejéből nem tellett veszekedésre. Lefogyott, elszótlanodott. Csak a bajuszát rágta. Ha nagyon felforrott benne a düh, kiment az istállóba, felvette az ostort, vagy a villát és addig verte Csinost, amíg karjai bírták. Cinci a falhoz tapasztotta fülét. Hallotta a ló panaszos magatehetetlen, nyihogását. Zokogott, és véresre harapdálta a szája szélét.

Teltek a hetek, Csinost egyre lejjebb engedték. Már első lábai is földet értek. Elállongott; ha elfáradt, ráhagyta magát a hevederekre. Szeptember közepén azután a hevedereket is eltávolították alóla s a lovat kivezették az

udvarra. Lépegetett, lépegetett, ám húzta a jobb első lábát. Másnap is húzta, harmadnap is, októberben is. Bele kellett nyugodni, hogy Csinosból soha többé nem lesz igavonó állat.

Csendes, illatos őszi lehellet melengette az utcákat. A szőlőlugas körül darázs keringett, zümmögött a napfényben, azután a kútmelletti tócsához ült és ivott.

Cinci rosszkedvűen ögyelgett az udvaron. Unatkozott. Meg kellene szökni. Világgá menni, vándorolni, vándorolni ... Az ostort, meg a kifestőkönyvet vinné magával ... Mikor az istálló elé ért, zajt hallott odabentről. Óvatosan kinyitotta az ajtót és belesett. Néhány pillanatig semmit sem látott, aztán felfedezte az apját. A jászol előtt állt, négykézláb. A nyakán kötőfék. Előtte, a földön kukorica. Szájával szedi fel, ropogtatja. Bajusza, homloka fekete. Meghökkenve nézte. Papi lovat játszik ...

Közelebb lépett.

– Papi, ... te játszol? ...

Apja fölemelte a fejét. Szeme véres volt, zavaros.

Cinci félt, de azért szorosan melléje lépett és megsimogatta az arcát.

– Papi ...

Hirtelen hatalmas fehér fogakat látott maga előtt. A fájdalom karjába mart. Elsötétült előtte a világ.

FERDINANDY GYÖRGY

Gyerek*

Sikolya úgy nyomta meg a csengőt, mint aki csikket ken el a plafonon. Az ócska konzervdoboz megugrott, mint egy bakkecske, azután kijózanodva lassan gurult tovább a telep felé.

Ketten voltak az autóbusz belsejében, Sikolya meg a nő; a vezető fülkékjét elnyútt függöny fődte a kíváncsiak szeme elől.

– Jegy, ahol még nincs megváltva ... vagy kezelve ...

A nő elpirult.

– Egy vonal.

– Parancsoljon, a vonaljegy...

Keservesen zötyögtek tovább, az elformátlanodott macskaköveken rángatózva, szökdécselve. A telep mögött éppen lement a nap.

Sikolya nézte a nőt és vigyorgott. Szája a füléig szaladt ilyenkor, és hézagos, sárga fogai előmeredtek rózsaszínű ínyéből. Olyan volt, mintha ez a torz vigyor csak szórakozottságból maradt volna a szája szegletén — pedig Sikolya tudta, hogy minek örül: nézte a nőt. és vigyorgott, kárörvendően.

– Rosszak az utak erre – szólította meg újból, reggel óta már harmadszor. A kis nő megint elpirult.

– Az egész városban ez a legrázósabb vonal ... a macskakövek, meg ezek az özönvíz előtti kocsik – mire végzek este, szétmegy a fejem ...

– A nő felnézett rá, és Sikolya látta, hogy szenved.

Csinos nő – gondolta.

– Különösen a hátsó kerekek fölött ráz erősen ... ott, ahol maga ül ... elől sokkal kevésbé ...

Egyetlen utast sem vettek föl — üresen értek ki a telepre, aznap már vagy huszadszor.

Kint megtelt a kocsi ricsajjal – fiatalok szálltak fel, régiszabású keményített ingben.

– Táncolni mennek a városba ...

A fiúk állva maradtak, élvezték, hogyan dobálja őket a busz – a lányok a sarokban nevetgéltek – fehér pamutkesztyűket húztak piros kezükfejére, és izgatottan szorongatták kis selyem bukszáikat.

– Táncolni mennek a városba ...

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 3. számában.

A kis nő a hátsó kerék fölött leszegte a fejét. Mikor Sikolya visszatért hozzá, szóltanul nyújtotta a forintot. Sikolya eltolta a nő kezét.

– Hagyja ...

Az csodálkozva kapta föl a fejét, de nem szólt.

Beértek a pályaudvarra.

Sikolya megint a nőt nézte; ketten voltak a kocsiban, gurultak a telep felé. Sötétedett. A nő homlokán kiütött a veríték a kimerültségtől.

Erősen kapaszkodik. Úgy undorodtak ettől a kapaszkodó élettől, hogy felfordult a gyomruk tőle.

A vezető is, mintha megértette volna, mi történik a kocsiban, örült iramban hajszolta a buszt gödrön–buckán keresztül.

Végezni, végezni vele!

A nő csöndesen rázta a fejét: – Nem. Megint hiába.

Akkor Sikolyában haragra vált a szánakozás:

– Nem az Isten! Megkapaszkodott a fogantyúban, és teljes erejéből rátapadt a csengőre.

Akkorát fékeztek, hogy a jegyek szana–széjjel repültek a táskából. A kis nő úgy gurult le az ülésről, mint egy érett alma. Sikolya káromkodott.

Mi történt? – A vezető feldúlt képe megjelent az ajtónyílásban.

De Sikolya a nőt nézte, és nem szólt. Az a hasára szorította kezét és kibuggyantak a könnyei, amikor – reggel óta először — rámosolygott.

– Hol lakik?

– A telepen.

– Mindjárt ott leszünk.

– Mi történt? – kérdezte a vezető a végállomáson.

– Semmi. Valaki meghalt.

– Megint?

Sikolya visszanezett, hogy elment–e már a kis nő, azután beállt a fal mögé hugyozni.

Ilyenkor már kihalt a telep környéke. Az utolsó autóbuszok is indultak a kocsiszín felé.

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

Délután hatkor*

Kettős szám volt vörössel az ajtó fölé akasztott lámpára festve. Látszott a lámpa formáján, hogy villanykörte helyett még gázharisnyával a belében kezdett szolgálni, mikor idekerült. Három lépcsőfok vezetett az ajtóhoz, önműködő cigarettaszekrény támaszkodott a lépcső tetején a rácskorlát-nak, amely a házat elválasztott szomszédjától. A férfi visszalépett a járda-szélig, hogy még egyszer szemügyre vegye.

Háromemeletes volt a szálloda, futóerkéllyel az elsőn, földszinti falát sötétzöldre mázolták, mint a régimódi kerti padokat, az ablakkeretek véd-telenebb zöld festése kénszínűre vedlett át a sok ázástól. Ez az, ráismert. Savanyú íze volt a háznak, pórusaiból szétbontott, szellőző faágyak szaga párolgott. S a középeurópai lapokban hirdetett bécsi koszté.

De a lombos, nagy tér tökéletesen megváltozott. Eltűnt közepéből a kert, a közeli Marylebone állomás került a platánfák helyébe. Nyugdíjas béke szendergett körülötte most is. Egy taxi várakozott a vasoszlopos, nyitott üvegtető alatt, járó motorral, mintha bankrablók szöktetésére ké-szülne.

Ez az, ez az. Ráismert a félig tárt, kék ajtóra. Ráismert belül is, a szűk folyosón. Ott van a sarokban a vörösréz bottartó, lengő szakállú, kelta törzsfő öntöttvas szobra fenyeget a tűzhelynél, bölényszarvakkal, lánc-ingben, teleaggatva kicsi seprűkkel. A folyosó végében, szokás szerint, üres az iroda, olyan elhagyott, mintha évek óta gyűlne az asztalon számla, szobarendelés, újság és új telefonkönyv. Balkézre a keskeny lépcső mere-deken nekiront a homálynak; málnaszínű, kikopott szőnyeg fedí, rézpán-tokkal leszorítva. Ragyognak a rézedények, rézrudak, rézkilincsek, rézfog-antyúk, rézkarikák a csendesen örvénylő porban, amely félig kívülről száll be, félig a tárgyak rossz lehellete. Itt már nem zúg porszívó, nem törölgetnek, ide nem jár ablakmosó, csak egy rézpucoló vállalat emberei szállnak ki hetente, mert elfelejtették lemondani.

Hulló csörrenés s rövid csattanás hallatszott az ajtó előtt. Elmenőben valaki vett egy doboz cigarettát az automatától.

A férfi szíve megugrott. Hol a fogadószoba? Balra a bejárattól, rögtön balkézre. Szeplős állótükör volt a helyén, ferdén nekitámasztva a falnak

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 4. számában.

vagy a befalazásnak. Hova lett a fogadószoza? Ott találkoznak pont hatkor.

Indiából jön érte az asszony, egyenesen Indiából, hogy magával vigye Magyarországra. Hol a fogadószoza? Fél hat volt.

Jó helyen jár? Kikémlelt a nyitott ajtón. A taxi eltűnt, vajszínű társaskocsi gurult lassan a pályaudvar elé, megállt s a sofőr nevetve bekiáltott a csarnokba. Fehérköpenyes kantinoslány beszélgetett egy rendőrrel az állomáskapuban, összefonta a karját s hátratámasztott féllábbal. ütemesen el-ellökte magát a faltól. A rendőr bólintgatott, de egyszer se nézett a lányra. Gyerekember volt, kezdő a pályán, szabályzati tartózkodást tanúsított a helyeslésében. De mint rangidős példái, már ő is csuklójánál összekulcsolva viselte kezét a hátán. A sofőr lekászolódtott, megkerülte a hűtőt s a sárhányónak dőlve rágyújtott.

Indiából jön az asszony a High Wycombe-i helyiérdekűvel. Vasudvarok, satnya veteményes kertek, szerszamos félszerek közt kanyarognak valamelyik elővárosban a kimustrálni való, ócska kocsik. Még van egy félórája. Hatkor találkoznak, pont hatkor, egy percet se várhat az asszony, ha nincs ott, rögtön megy tovább. megy egyedül Magyarországra.

Mégis rossz helyre tévedt. Londonban ezerszámra hajszálíg egyformák az épületek, két ablak, három emelet, három ablak, három emelet, három ablak. három emelet, két ablak, három emelet, kapu, kopogtató, kapu, kopogtató köröskörül a téren.

Jó helyen jár. Jó helyen jár mégis. Csak ennek a lépcsőjén van önműködő cigarettaszekrény, csak ezen vörösbetűs a házszám. S a szag! Vastag középeurópai szag, pályaudvari restiké, koradélután, amikor a legyek is szundikálnak. De itt már a közeli rétekről behúzódó szénailat nélkül.

Hol a fogadószoza? Hogy találkozzanak, hogyan értesítse, hogyan érje el az asszonyt? Egy percig se vár, ha késik. Valamikor itt volt baloldalon a szoba, tüstént balra a bejárattól. Mégis csak rossz helyen jár.

De a téren nem volt más ház. Vászonra kenték fel a többbit, díszletnek; csendesen hullámoztak a falak a szellőben.

– Kit keres?

Megtermett cselédlány állt mögötte, sárgahajú, darabos szépség, szétzedett porszívóval a kezében. Úgy vigyorgott, mint egy agyagmacska.

– A szobát keresem. Hova lett a fogadószoza? Még megvolt, amikor utoljára itt jártam.

A lány mamlaszul nézte a kidülledt, bazedovos szemével.

– Hatkor találkozunk itt. Indiából jön értem, egyenesen Indiából, érti? Értse meg, hogy egy percig se vár, ha késem, egy percig se várhat. Megy nélkülem Magyarországra.

Megbánta a hangját. Még megbokrosodik a lány s elpárolog semmivé. Engesztelően ő is úgy kezdett mosolyogni, mint egy agyagmacska.

– Azt kérdeztem, hogy kit keres?

Nem lehet kimondani a nevet. Ha akarja se tudná, tejútakat bilincselő, szörnyű erők fogják a nyelvét. Állt szótlantul alakjával a szoba helyére támasztott, ferde tükörben. Megnyúlt lábakon, kicsi fejfel, eltorzulva.

De a lány magától kitalálhatta a nevet s odalépett egy zöld posztóval bevont falitáblához. Ez is a folyosón függött azelőtt? Nem emlékezett. Keskeny, fehér cédulákon a lakók nevei voltak rátűzve három oszlopban. A lány nagy lassan betűzött a mutatóujjával s fejcsóválva szívta a nyálát.

– Nincs itt a név. Nem lakik nálunk.

– Nem is lehet a táblán. Most jön Indiából, a High Wycombe-i helyi-érdekűvel. Nézze meg az előjegyzést. Könyörgök, nézze meg gyorsan.

– Megnéztem. Ott sincs.

Huszonöt perce volt hatig.

A lány a bölényszarvánál fogva megigazította a kelta törzsvezért.

– No, nem kell mindjárt kétségbeesni. Várjon csak, hívok valakit.

S eltűnt az irodában.

A férfi megkönnyebbült. Ez ő volt, az asszony volt, szalmasárga óriásnő alakjában, hogy próbára tegye. Ledobja magáról az álcát az ajtó mögött s visszaváltozik törekeny formájára, az első ősz szálakkal egykori aranyhajában.

Az irodából leste az ismerős arcot, a várt arcot; a földből nőtt eléje az idegen. Sötétbőrű, meglett hölgy volt, földig érő, zöld selyemruhában, mintha ráragadt volna egy kerti pad vagy a külső fal festése. Zsaroló udvariasság, fenyegető bátorítás, nyájas gúny ült a keskeny arcon; bordélyosnőt szoktak ilyennek játszani ponyvafilmekben, amelyek lány-rablással kezdődnek s erkölcsmentő revolverharc a végük.

– Mivel szolgálhatok?

Mégis rossz házba tévedt, valami rosszhírű házba, valószínűleg csupa lánynév van a zöld posztóra tűzve, keresztnevek a szívárvány minden színében. Tehetetlen dühvel a táblához lépett.

Nem volt írás a cédulákon. Legalább is nem az ő szemének.

– Mivel szolgálhatok?

– Jól tudja, mivel. Hova tűnt a fogadószoba? Elegem volt a komédiából, mondja meg rögtön, hová tüntették el?

Még húsz perce volt hatig.

– Maga okos is, jó is, szép is, maga tapasztalt asszony. Ne kínozzon. Hol a szoba?

A zöldruhás hölgy jóakarató figyelemmel vizsgálta a cédulákat.

– Ez sem ő ... ez sem ő ... ez sem ... ez sem ... Egyik sem ő.

– Az Istenre kérem, ne nézegesse most a táblát, nincs értelme. Húsz perc múlva itt az asszony, itt lesz Indiából. Nem vár, ha késem, nem várhat egy percre sem. Nem vár, nem vár, nem vár, értsék meg végre!

Megint előkerült a cselédlány s a két nő összemosolygott. Mégis csak rejtegetnek valamit az alamuszi jóindulatuk mögött! Talán a nevet, a nevét, láthatatlan írással a táblán. Vagy magát a fogadószobát, eldugva a ház rejtett zugában, hogy ne találjon rá, mialatt az asszony gyanútlanul bemegy egy másik ajtón, ismeretlen ajtón, beengedi ez i' két dög hiába vámi, aztán kuncogva lesik a kulcslyukon át hol a ketyegő faliórát, hol alatta az asszonyt, egyedül egy széken, pont hatig, egy perccel se tovább. Ha most végigrohanna a többi házon, még rátalálhatna az igazira. De azok vászonból vannak, ráncos vászonra vannak festve, lyukas díszletnek.

– Csak nyugalom, nyugalom – szólt rá kedveskedve, anyásan az idősebbik nő s a férfiban hirtelen olyan ellágyult bizalom ébredt, mintha egy ápolónő irgalmasan feltárt emlőjére hajolna, csendesen meghalni. – Nyugalom, ha mondom, nem kell rögtön elcsüggedni. Menjen át a szomszéd házba, ott is van nyilvántartásunk.

– Ott lógnak a szobakulcsok! – kiáltott utána a cselédlány.

Egy negyedórája volt a találkozóig.

Hogy is nem vette észre az imént, amikor a járdaszélig hátrált? A rácskorlát túlsó felén is volt egy kék ajtó, amely félig tárva bevezetett a házba. Egyszerre ugrott le a három lépcsőn, megfordult a sarka körül s a korlátnál fogva fellökte magát a másik három lépcsőfok tetejére.

Magas irodaterembe nyitott. Mellig érő pult választotta ketté a hosszában; itt is, ott is ügyfelek várakoztak. Rossz helyre tévedt. le a lépcsőkön, vissza az első házba!

Egy rendőrkiasszony s egy pilótalány állt most a zöldposztós táblánál, váll váll mellett, feszesen, szolgálatkész, szerény, szigorú mosollyal.

– A ház ... a ház ... a szomszédban . . . Az a ház nem szálloda! Rossz helyre küldtek.

A két lány nem moccan. Egyenruhás görög ikeroszlopok, angolszász Korék, a Rend angyalai, arccal az ajtónak, tányérsapkában, fekete nyakendővel, ezüstgombos zubbonyban, szolgálati övvel, fűzős félcipőben.

– Menjen csak vissza. Mindent tudnak már odaát – mondta valamelyik vagy talán egyszerre a kettő, pontosan összeigazítva.

– Ott lógnak a szobakulcsok! — kiáltott utána a cselédlány.

Jól ismerte ezt a hangot, a feddésnek hangzó nyájasságot, a Jóléti Állam semleges női kórusát, amelyből kihalt a hajdani hívogató fütty, a szavak értelme fölött rezgő üzenet. Belátta, hogy itt nincs több keresnivalója, megfordult s visszament a szomszéd házba.

S most egyszerre ráismert a teremre. Egy régi menetjegyiroda volt Budapesten. Hatalmas ablakok törték át az utca felé, világtérkép függött a hátsó falon, embernagyságú kontinensekkel. De kétoldalt még maradt némi szabad hely, éppen annyi csupasz fal, amelyre ráfért egy-egy csalógató plakát, baloldalon Corot festménye egy francia székesegyházról háromszínyomatban, jobbkézt az aquincumi Venus szobrocska, felnagyítva szinte női mintapéldánynak, mintha az óceánokba és jeges tengerekbe csüngő, roppant östenyészet lökte volna ki peremére, szeszélyes emlékeztetőül, az ember hajdani, futó látogatásának e maradványait.

Arányosan elosztva három hivatalnok buzgólkodott a pult mögött. Az egyik bélyegeket ragasztott egy betegsegélyző könyvbe. Adóívet rovincsolt a másik. A középső sakkozott önmagával. Hathét ember várt a sorára előttük; zsebrádió szólt a kezükben. Óriási kulcstartó függött a bejáratnál, legalább kétszáz kulcsnak való rekesszel. Egy csomó kulcs a szegen csüngött, levelek, cédulák, napilapok kandikáltak ki a rekeszekből. Portásnak híre-hamva.

Hat órára várja az asszony, pontosan hatra. Melyik a fogadószoba kulcsa? Egy percet se vár, megy tovább, megy nélküle Magyarországra. Melyik a szobakulcs? Tíz perce volt még.

Lassan, figyelmesen végigment a pult előtt. A várakozók átszellemülve hallgatták a tenyerükön vagy egyenesen a testükből kattogó, pattogó, recsegő zajokat. Halló, halló, Kent! .. . Halló, halló, Warwick! ... Halló, halló, Somerset! ... Az autószövetség mellékutakra próbálta terelni az eldugult hétvégi forgalmat, kitérőket ajánlott. Tristan szólt egy Ruhrvidéki operaházból. Ékszerrablókat körözött a nemzetközi rendőriroda; egy nagynevű forgatókönyvíró segítségével apróra megmondta az eltűnt kincs személyi adatait. Esperantista bádogos és szerelő rokonlélek után kutatott az űrben. Yves Montand énekelt egy szívdöglesztőt az elszakadt szeretőkről. Angol nyelvlecke, Armstrong. Egy szeplős fiatalember fakképpel a kelepelő szovjet rádiózavarást hallgatta.

A bélyegragasztó nem értett valamit, meghökkenve keresgélt a betegkönyvben. Új lapra fordított az adórovincsoló. A középső hivatalnok ko-

morán a könyökére dőlt, mint egy borozó betyár. Döntő lépés következett a sakktáblán.

Kihez forduljon itt?

Ekkor felbukkant a térkép mögül a vámos. Aranyszínóros, fehér sapka s világoskék egyenruha volt rajta, olyan fess szabású kabát, amely méretre készült divatcikknek is beillett. Hátratett kézzel közelített a pulthoz, egyenesen a férfi felé. Nem volt ügyfele, nem volt dolga. Fölvetett fején, felvont szemöldökén kimért udvariasság, önmérséklő hatalom, fegyelmezett emberszeretet. A férfi megértette a jószándékú, hathatós pillantást.

– A szoba miatt jöttem, a fogadószoba miatt. Mondja meg, hol van, hova lett, hova tüntették el a szobát, ahol ...

A vámos rászólt:

– Ön kilépett a sorból.

Háta mögül előkerült a félkeze. Magához intett egy lompos fiatalembert, a leghátsó várakozót a bélyegragasztó hivatalnok felei közül.

– Van elvámolni valója?

Eltűnt a másik keze is; vastag betűkkel telenyomtatott táblácskát tartott fel.

– Ismeri a törvényt? Madáreledel, gyöngyházgomb, gyermekjáróka behozatala tilos.

– Nincs ... nekem nincs ... nem ... nincs ... azaz ... nem, nincs.

– Csatolja le az óráját.

A vámos ici-pici elefántcsont nagyítót csíptetett a félszemére s piszmogni kezdett egy csipesszel a karórán. Elegáns ráncok ugrottak a kémlelő szeme köré.

– Jegyzőkönyvet veszünk fel.

A férfi az utcai ablakhoz sétált. Eltűnt a vajszínü társaskocsi az állomás elöl; néhány taxi állt a helyén. A kantinoslány még mindig a kapunak dőlt, leeresztette a két karját s abbahagyta a hintázást, a rendőr se bólogt, csak mosolygott a járdára, egy láthatatlan női arcra a járdán, mint akinek mennie kell, de rosszul esik a válás. Megrogyant, piros postaoszlop állt a kocsifelhajtónál, tetejében egy szöveges nyíl önműködő bélyegszekrényre célzott. Egy másik nyíl az önműködő cigarettaszekrényt kínálta, a harmadik nyíl a földalatti vasút száját. Lassú hajtásra intette a taxikat az egyik tábla, óvatos járásra a gyalogosokat a másik. Hét végén csak tizenkét shilling a tengerpart oda-vissza. Látta már az idén a hollókat? Akár gyűrűs, akár fattyú, Temze vizén szép a hattyú. Kövesd a kék fényt, a barnát, a zöldet a földalattin.

Rend volt a felvilágon, rend volt az alvilágban.

Füst ereszkedett föl a téglahomlokzat mögül. Három perc múlva hat. Talán Harrow-on-the-Hillből jött meg a helyiérdekű; hozza Japán és Burma utasait. Egy hordár üldögélt átvetett lábbal. ezüstpitykés, nyitott mellényben az ablakpárkányon, most leugrott, megmarkolta égnek meredő tolokocsiját s befordult a csarnokba. Futólépést felbukkant az első érkező, egy nadrágos, nyurga lány. Cserélgette egyik kézből a másikba a kicsi vászontáskáját s minden váltásnál beleütődött a két térdével. Szemüveges emberke sietett utána, irgalmatlanul nagy kofferrel, de olyan egyenesen s fürgén, mintha üres lenne a keze.

Talán késni fog a vonat High Wycombeból, az ő vonatja. Feltartják lakatlannak látszó, szutykos téglaházak közt. Egy perc múlva hat.

Tarkóján érezte a vámos szemét. Megfordult. Csakugyan őt nézte, állhatatosan, nyájasan, csalogatva. Végzett a jegyzőkönyvvel, nem volt dolga. A férfi a pulthoz futott.

– Azt akarom tudni ... de most rögtön ... egy perc múlva hat, s □ bejön a vonat ... azt akarom tudni, de azonnal, hogy hol a szoba. ahol ...

A vámos rászólt:

– Ön kilépett a sorból.

S az adórovancsoló elől odaintette a leghátsó várakozót, egy fiatal nőt.

— Van elvámolni valója?

Villogtatta a telenyomatott táblácskát.

– Hangbarázdás képeslap, tökmag és konfetti behozatala tilos.

A nő méltatlankodva felkapta a fejét.

– Nincs semmim!

– Csatolja le az óráját.

Ismét fölkerült a vámos szemére a kecses nagyító; csipeszével felkattintotta a karóra hátsó fedelét.

– Jegyzőkönyvet készítettünk.

A férfi visszament az ablakhoz. Egymás után fordultak ki a taxik a vasoszlopos, nyitott üvegtető alól. Tolószék gördült az utcára a csarnokból; pokrócokba csavart, fiatal férfi volt a foglya. Egy öregasszony gurította maga előtt gyakorlott erővel és gyöngéden, egy anya védelmező, határozott tartásával, amely gyógyulást ígér a koporsóig. A rendőr elment, a kantinoslány összefont karral előrehajolt a járda szélén, nézett valaki után. Vöröshajú pár andalgott ki, keresztcsíkos trikóban; a férfi most kezdett szakállt eresztetni. Horgász szerszám, kenyérzsák, termosz, tábori szék lógott a nyakukból. A béna férfi s ők ketten voltak a High Wycombe-i vasút elszállingó, utolsó utasai. Hat óra múlt öt perccel. Eltűnt helyéről a kulcsszekrény. Türelmesen álldogáltak az ügyfelek a pult

előtt, egyik elszundított, kicsúszott kezéből a zsebrádió s az autószövetség a padlón terelte tovább a hétvégi kirándulókat. A sakkozó lépett. Merőlegesen fölemelte a bátyját, habozva, nagyon lassan, mint a pisztolyt a gyáva öngyilkos.

– Hé, uram!

A vámos szólította. Végzett a második jegyzőkönyvvel is, nemállt előtte senki. Jóbarát nem mosolyoghat édesebben a holtak hitt barátira, férfi nem nézhet szelídebb bátorítással a fájdalomtól szepegő, de szerelmes szűzre.

Örökkévalóság volt az a pár lépés az ablaktól a pultig.

– Azért jöttem ... azt szerettem volna megtudni ... de már késő, elmúlt hat óra, most már úgymint mindegy ... talán megvan még a szoba, ahol ...

A vámos rászólt:

– Ön kilépett a sorból.

S magához intett egy idős asszonyt a sakkozó hivatalnok klienseiből.

– Van elvámolni valója?

Felmutatta a törvénytáblát.

– Ebihal, báránymű, aktfénykép behozatala tilos.

Az idős asszony kapkodva bontogatni kezdte a táskaszíjakat s még jobban összegabalyította.

– Nincs ... jaj igazán nincs ... most nincs ... pedig hozni akartam az unokámnak ...

– Csatolja le az óráját.

A férfi visszatért az ablakhoz. Kihalt volt az állomás környéke, még a tárgyak is elhagyták, a hordár tolókocsija is. Egymásra céloztak a nyilak a kapuban. Hattyúk, hollók, hét végén csak tizenkét shilling a tenger. Összegyűrt újságpapír csúszott az úttesten, mintha zsineggel húzogatnák egy cica ingerlésére. Negyed hét volt.

– Jegyzőkönyvet veszünk föl – hallatszott hátulról.

Mikor újból fölpillantott, a tér visszaváltozott igazi alakjára. Kőházak-ká tömörült a díszlet, keleti oldalán csíkos vászonernyő domborodott egy szállodaerkély fölé, az északi oldalon angol lobogó csattogott, rövidre fogva, szorosán a nyelén. Csendben ingadoztak a platánfák, olyan derűs, szívbeli nyugalommal, mint az őskeresztény egyházatyák. Mit nekik a tehetetlen őszi orkán, mit nekik egy vérengző császári rendelet!

A törpe kéménynyalábok közt rigó fütyült egy antennavillán. Máskor csak naplemente táján szokott beszélgetni a párjával S kora reggel, mikor még alig ébred a város.

Hátha kora reggel van most is? Reggeli negyed hét? Mind frissebben szólt a rigó.

LŐRINCZ PÁL

Malacok mennyországa*

Közeleg a Húsvét, cirógat bennünket a langyos tavaszi szellő. Megyünk munkát keresni. A barátom nagydarab ember és olyan kemény farkaspofája van, hogy az öregasszonyok megijednek tőle. Farkasnak is hívják. Farkas Kálmán. Az én nevem Kis, egy s–el. Általában Köpcösnek csúfolnak, amíg közelebről meg nem ismernek. Azután már Kis vagyok, hiba nélkül.

Rü de Söval. Ez az. Itt, mondta Feri. A Ló utcában. Látunk is egy ronda lóhúsvörös épületet, sötét vaskapukkal. Három–négy kémény füstölög, tövükben baromi nagy neon–betűkkel: GEO, és kisebbekkel: konzervgyár. Körüljárjuk a telepet; jó azt tudni, ihol a ki– meg a bemenet, mi mire nyílik. Elöl ugye a Ló utca. Baloldalt egy kisebb köz, neve sincsen. Hátral az épületek hozzá vannak építve a temető téglafalához. Visszakerülünk a másik oldalra. Ott meg egy zsákutca.

Az irodában előadjuk, mi járatban vagyunk. Megértik, jóakaratólag magyaráznak nekünk. Dolgozott itt egy magyar, meg voltak vele elégedve. Felvesznek. Kapunk fehér vászonkötényt, sapkát, gumicsizmát. Kálmánon röhögni kell, olyan mint egy szakács a fehér sapkájával. Megtapogathatnám a képét, de a raktáros amúgyis rossz szemmel néz; hallja az idegen beszédet és nem szereti. Biztos nem ismerte az öreget, akit az irodában annyira dicsértek.

Jön a feles, elvisz hátra, az udvar végébe. Megcélozzuk a lépcsőházat, fölvezet bennünket az emeletre. A vaslépcsők nedvesek, valami ronda szag terjed a levegőben. Azonkívül borzasztó zaj van. A jóistenit, mi lehet ez? Kiabálás, lánccsörgés, gépek zakatolása. Nem mondom, hogy sietünk, inkább csak mászunk fölfelé a lépcsőkön. Az első emeleten vasajtó. Résein gőz szivárog kifelé, annak van ilyen ronda szaga. A pali megy tovább, hátra se néz ránk. Kapaszkodunk utána bő, lötyögős csizmáinkban. A második emeleti vasajtón üveglablak. Benézünk. Vagy ezer disznó lökdösődik, rőfög, sivalkodik egy akkora hodályban, mint valami mozi. A sarokban vasvályú, mellette néhány ember. Dohányoznak. A kövér megy tovább. Hál Istennek – gondolom. Kálmán is azt gondolhatja, mert nagyon igyekszik a kövér sarkában maradni. A harmadik emeleten benyitunk a terembe. Zúg, remeg minden. A plafonra felszerelt síneken körbe–

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 4. számában.

körbe disznók csüngenek, gurulnak ide–oda. Mindnek véres a tokája. A főnök lesi a hatást.

A sarokban jönnek fel a rángatózó állatok, hátsó lábuknál fogva vannak felkötve egy csigára. Mihelyst felérnek, hütyty! bele a kést. Két ember szúrja őket, megállás nélkül. Csorog róluk a vér, befrecskeli őket a sok vonagló disznó. Még a szemükbe, szájukba is jut a forró, gőzölgő, piros locsokból. Köpnek időnként. Az is vér.

Jön a disznó, gurul, felfüggesztve a sínen, bele az automata–kemencébe. Nyílik – óriási láng – be a disznó. Csukódik, nyílik – ki a disznó, megpörköelve, mint a babkávé. Aztán elér a kis pódiumon álló mézárosok elé. Bárddal a kezükben várják az állatokat. Neki a bárddal egy–kettő–három–négy–öt csapás és már nyílik is ketté az a nagy hústömeg, fordulnak ki a belsőrészek, nyállal, mindenféle váladékkal megkavarva. Szerencse, hogy ma még semmit sem ettünk.

A kövér szemügyre vesz bennünket és int Kálmánnak. Odavezeti a mézárosokhoz. Kiabálnak valamit, de nem hallani a nagy zajban. Látom, hogy az egyik ledobja a bárdot és felvesz egy akkora kést, mint egy kard. Kézenfogja Kálmánt, viszi magával. Leállnak a sinek alá, s a mézáros mutatja, hogy: így. Elvág valamit a disznóban, erre az egész belsőrészt leesik, mintha ott se lett volna. A máj, a szív, a belek szerteséjjel csúsznak a locskos betonon, csak vékony zsigerek, erek tartják össze őket úgy ahogy. Kálmán veszi a kést és várja a következő disznót. Magában biztosan fohászkodik, hogy bárcsak ne jöjjön. De jön. Kálmán vicсорít, belevágja a kését. A belsőrészek meg se moccannak. A mézáros mutogat, mennek az állat mellett. Kálmán megint nekitólja kését a véres részeknek. Ezúttal le is hullanak. Lapogatják ám a barátom vállát!

Aztán jövök én.

Engem levisz a főnök a másodikra. Sivitanak, hörögnek a бүdös disznók, verik, vágják egymást, törik a rácsokat. Olyan zavar lesz hirtelen a fejemben, hogy belefogódzom a rácsba. Nekem ugrik erre egy akkora kismalac mint a Zenész kutyám volt és beleharap a kezembe. Az anyád ... ! Röhög a fejes, röhögnek a melósok, most veszem őket észre. Állnak a vályú körül és röhögnek. Odavisz a főnök hozzájuk és bemutat.

– Új ember. Agyonváglatk benneteket, ha nagyon kibabráltok vele. — És elmegy. Nekilátnak újra a munkának. Őlik a vadállatokat. A karámból V–alakban szűkülő folyosó vezet ide hozzánk. Ebbe zavarják bele a disznót. A sok állat töri egymást, körbe–körbe rohangálnak, összetorlódnak, összeszorulnak, egymás hátára másznak és visítanak, ordítanak rettenetesen. Odaállok a folyosó végéhez. Az a dolgom, hogy félkézzel fölrángas-

sam a csapóajtót és a nyílás végéhez simuló vasvályúba beletuszkoljak egy–egy disznót. Na, aki azt hiszi, hogy ez könnyű!

Az is az én dolgom, hogy a terelő folyosóban mindig legyen elég állat, ne törjék össze egymást a csapóajtókkal elválasztott különböző rekeszekben, vissza ne fussanak a karámba. Először azt sem tudom, mihez kapjak. Félkézzel rángatom a 15–20 kilós vascsapóajtókat, másikkal zavarom a disznót, bökdösöm őket egy elektromos nyavalyával. (Olyan mint egy gyalu, csak két szög áll ki a végéből, amelyekben áram cirkulál.) Ha ki akarnak ugrani a rácsok közül, rá az áramot az orrukra! Harapnak, odapizskítanak, visszaroහannak a karámba.

– No, itt döglesz meg – mondom magamban.

Van néhány görcsös rövid bot is a kezünk ügyében. Felveszek egyet és csépelem a csordát, mint az eszeveszett. Megfogja erre a kezemet egy alacsony, félszemű ember. Vas a szorítása. Nem szabad az állatokat verni. Tilos.

– Hát a furkósbotok?

– Az más, mondja, üssed őket, de ne mindig.

Furcsa teremtmény is az ember! Hamar belejön akármilyen munkába. Két óra múlva már nézegetek magam körül. Igaz, jól megizzadtam. Magamra hagytak a disznókkal, most azonban idejött segíteni egy szürkehajú, de jó erőben lévő öreg. Nekem csak az utolsó csapóajtót kell működtetni. Amikor felhúrom, az első disznó valósággal kirepül a szűk folyosóból, annyira nyomják hátulról a többiek. Egyenesen bele a síkos, vizes oldalú vályuba. A lába nem is ér földet. Beleszorul, mint fába a féreg. Ordít, hörög, fröcsköli nyálát. Nem sokáig. Nagy, kétágú rézvillát szorítanak a füle mögé, jó erős árammal csapatják meg. Rövid, kunkori farka kiegyenesedik és lekonyul, izmai elernyednek, teste összeesik, mint a rongy. Ekkor kifordítják a vályúból, láncot hurkolnak a hátsó lábára és felküldik csigán a felettünk lévő emeletre. Egyet–kettőt ráng még az áramtól, csorog a nyála, folyik, de máskülönben szépen lebeg fölfelé a levegőben, mintha csak a malacok mennyországába menne.

– Íme, gondolom, jó helyet találtunk mi ezen a vágóhídon. Nem vagyunk ugyan hozzászokva, de majd belejövünk. Még örülök is: én küldöm fel a munkát Kálmán keze alá.

Micsoda ereje van egy disznónak! A kisebbek hagyján. Fülön kapja őket az ember és odavágja, hogy csakúgy nyekken. Még visítani is elfelejtene. De a nagyobbak! Egyik–másik kétszáz, kétszázötven kilós. Fejét leszegve rohan neki a világnak és jaj annak, akit az útjában talál. Gyakran megtörténik, hogy egy helyett két disznó ugrik ki az utolsó csapóajtó alól. Az első beleragad a csúszós vályuba, de a második átmászik az első hátán és rendszerint meglóg. Nem jut messzire, mert hiszen be van kerítve az a rész, ahol dolgozunk, de éppen ez a baj. Lui, aki a láncot köti az elkábított disznók lábára, mindig ott találja magát a dögökkel, sokszor alig van ideje felkapni a nehéz fabunkót. Ilyenkor körbe kapjuk a szökevényt, odazavarjuk Lui keze alá, aki egy ütéssel kikészíti.

Mióta én kezelem a vasajtót, háromszor annyi disznó lóg meg, mint azelőtt. Néha pedig úgy rá rántom orrukra, hogy rögtön elindul a vérük, mégse megyek semmire. Lui dühöng, úgy néz rám, hogy nem merek visszanezni. Olyanokat csap a csellengő állatokra, hogy koponyájuk egyből beszakad. Világi gyerek ez a Lui. Alacsony, de olyan széles, mint két ember. Feje kerek, haja benő egészen a szeméig, mely kicsi és véres mint a disznóké. Szereti kínozni az állatokat. Gyomrukba rúg nehéz csizmájával, furkósbottal veri őket. Övében kést hord, melyet folyton–folyvást élesít. Oda–megy a köszörűhöz, vizet tölt a vályatba, megforgatja a követ, aztán rászorítja a villogó pengét. Mindjárt ki is próbálja, elég éles–e. Levágja valamelyik disznónak a fülét. Luival ajánlatos jóba lenni. Máskülönben nem rossz gyerek. Megkínálja a többieket borral. Minden nap hoz egy litert. Pirosat.

Azt mondja ma reggel nekem a Lui:

– Márna rossz kedvemben vagyok. Vigyázz, mert ha egyet is ki engedsz ugrani, elvágom a torkodat.

Övében ott a kés. Tízíg nincs baj. Fáj mind a két karom, de a disznók egyenként rohannak bele az acélvályúba. Franszoa rámnevet: nem olyan nehéz ez, ugye pajtás! Így biztat és áramozza a pácienseket.

Délfelé már nagyon fáradt vagyok. De ha délig kibírom, pihenhetek valamicskét. Nézem a faliórát. Még csak féltizenkettő. Alig van időm visszafordulni. Egy óriási koca, kihasználva pillanatny figyelmetlenségemet, kiugrik a kezem alól. Majdnem Lui nyakába. Lui rámnéz és azt mondja:

– Merd ...

Ez annyit tesz, hogy az anyád бүдös hét oltári belebetegedett szerencsédét, meg a többi. Beállok egy oszlop mögé, meg se mozdulok. Majd idejön a Lui, ha akar. Les rám, nem mozdul. Franszoa leteszi a villát, és

beszél neki gyorsan, hadarva. Lui mintha süket és néma lenne. Csak néz rám veres szemével. Na még tíz másodperc és leszúr.

De nem mozdul.

Franszoa dühösen magyaráz neki. Biztosan azt, amit a főnök mondott.

Erre mozdul a Lui. Felveszi a bunkót. Azzal üt agyon. Az se különb. Nem bizony , a betyár istenit! Erre már én se bírok magammal. Felborítom a köszörút és letöröm az egyik lábát. Megvan ez is tíz kiló. Nézzük egymást. Ledobja ekkor Lui a bunkót, s ezt mondja:

– Idegyere, kisöcsém. A disznót üsd le, ha olyan nagy legény vagy.

A disznó az más. Disznót még sohasem ütöttem le. Fölveszem a bunkót. Jó vékony a nyele, a feje meg akkora, mint két téгла. Beállítanak a sarokba és nekem zavarják a kocát. A köldökömig érhet. Felemelem fejem fölé a bunkót s tartom, hogy meg se remeg. De az állat megfordul és elrohan a két ember között. Erre mind a hárman, az öreg is, nekilátnak, hogy idekergeessék. Fújtat a dög, mélyeket rőfög. Rohan, szaporán bólogat azzal a nagy fejével, fülei lobognak. Mikor látja, hogy nincs más kiút, nekem ront. Markolom a bunkót, megfeszítem minden darab izmomat. Még öt méter ... kettő ... most! Érzem, hogy a bunkó szinte beleáll az állat fejébe. A rázkódás felfut egészen az agyamig, tompa ütést is érzek. A disznó fúj egy nagyot, orrán szivárogni kezd a vér. Mereven áll pár pillanatig, aztán elkezd reszketni mind a négy lába. Vére már bőven omlik. Hirtelen összerogy, s egyszerre kiszáll belőle minden élet.

Hárman húzzuk el a futószalagig. Lui ráköti lábára a láncot, és küldi felfelé a bölléreknek.

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

Romokba dőlt rend*

– *Látogatás egy régi emigránsnál* –

*Cest le Rameau d'or de Virgile que nul ne peut
trouver ni cueillir s'il n'est conduit par la Fatalité.*

POUSSIN

LUCRETIUSSZAL tartok, a latin költővel. Ha megsemmisül a föld, akkor is gyönyörű rend marad a mindenségben, tovább virul az Élet. Kevés a földünk mérgezett hamuesője ahhoz, hogy megakassza a csillagok hibátlan forgását. Maga a felrobbanó nap sem lenne elég nagy géprontó szilánk.

De amíg tart e földi élet, folyton akadozik törpe rendje: egyetemes pusztulás rémképei villannak fel a dolgok hamis emberi tükrében. Aztán olykor–olykor jön egy halandó, kebelében s agyában a mindenség örök rendjével. Csak nagy keservesen tudja megvédelmezni e kincsét ember-társai ellen, különösen, ha a honfitársai.

Mivelhogy senkisémet próféta a maga hazájában. Elmegy messzire, száműzöttnek bujdosásba vagy vendégnek idegen országba, elmegy üllő és kalapács közé, hogy zavartalanul éljen az időtlen, csillagerejű rendnek, amely csodálatosan megérintette. Az üllő a haza, melyet halálíg vállal, a kalapács az idegen környezet, amely szikrázva naponta újraedzi.

Ilyen ember volt Poussin. Közel háromszáz évvel a halála után – 1665-ben halt meg – száztizenkilenc képét gyűjtötték össze idén nyáron a világ minden tájáról a párisi Louvreban, amelynek udvari festőként mindössze másfél évig volt a lakója. Róma fogadta be aránylag fiatalon, negyvenegy évig élt a falai közt, a vizeinél és romjai mellett, ott halt meg, ott van eltemetve. Még a kölcsönzésre sohase kapható madridi Prado, a londoni Nemzeti Képtár s a moszkvai Puskin múzeum is megvált a képeitől erre az alkalomra. Sir Anthony Blunt, jó huszonöt éve Poussin angol kutatója s e kutatásban világtekintély rendezte a kiállítást s írta, félelmes tudással, a vaskos katalógust, a franciák lovagias s egyben bölcs felkérésére. Anglia Blunt s a képkölcsönzők személyén keresztül már csatlakozott az Egyesült Európához. Így is van rendjén. Poussin az Egyesült Klasszi-

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 5. számában.

kus Latin Európa legnagyobb mestere és törvényhozója, aki előtt még Picasso forró „hübrise” is lehül.

NORMANDIAI parasztnak volt a fia; apja a király oldalán szolgált a vallásháborúban. Emléktelen, homályos ifjúság után Párisban bukkan elénk, egy kényeskedő, udvaronc költő, az olasz Marino rámosolyog, talán bevezeti a Moliére által kifigurázott „kényeskedők” közé a Rambouillet palotába s bizonyosan rávezeti Ovidius Átváltozásaira, rászoktatja a behízelt, kecsesen mélabús, nagyvárosi regélőre. S bámulatos elősejtéssel meghívja Olaszországba. Ki súghatott neki, mikor felszínes kedveskedései közben a suta és szerény ígéretű festőre esett a komoly szándékú választása? Marino legnagyobb költői tette talán ez a meghívás. Nem gyanította, hogy éppen Poussin fogja letörni Róma felett a szent ligetből a királyságadó aranyágot, amelyről Vergilius énekelt.

Harminc esztendő, amikor harmadik nekifutásra, 1624-ben végre kijut Rómába. Kezdőnek vagy legalább is újrakezdőnek nem egészen fiatal. Első négy-öt esztendeje: kereső tapogatózás, kezdeti osztályrésze a szegénység. Senkisé gondolja körülötte, sem a beérkezett művészek, sem fejedelmi pártfogóik, hogy ez a koldus idegen, az ismeretlen fiatal francia férfi, parancsosztó kegyurak segítsége nélkül mérközni fog a világ akkori legnagyobb, akkori fogalmak szerint egyedül mérvadó festészetével. Mindössze egyszer vesz részt hírnévavató, nyilvános versenyen egy képpel a Szent Péter bazilika számára, aztán visszahúzódik az arénából, a szó szerint késhegyig, véres késhegyig menő hiúsági harcból. Nem kell neki a körülötte uralkodó stílus, csendesen és elszigetelten áll szemképráztató és hatásvadászó barokk pályatársai közt. Mértéktartó franciának ment ki Rómába. Tíz éven át, a század harmincas éveiben néhány szerény vagyónú, igazi műértőre támaszkodik; elsősorban Cassiano dal Pozzo bíbornoki titkárra, aki rajzmásolatok formájában, mappákban gyűjti magának a város márványrégiségeit. Poussin sokat másol neki. Már akkor félig-meddig remete. Megvan hozzá a művészembernek annyira fontos hátvéd, a házi békesség. 1630-ban, csekély hozománnyal, házába vezeti egy ott élő francia cukrász lányát. Lakását sem igen változtatja, felváltva a Via del Babuinoban s a Via Paolinaban pereg le az élete, a varázslatos Piazza di Spagna mellett, tűnődő vagy vérfrissítő sétányira a Pincio magaslattól, a Medici Villától.

Ördögtűz, furia di diavolo van az ereiben. Ezzel ajánlják be a kikerülő, névtelen embert. Magamaga e vad vér megzabolázója. Ovidius balzsamos levegőjében és velencei színekkel fiatal istenek s ifjú halandók tűnő, szo-

morú szerelméről énekel elégikus képein. Tiziano halálos biztonsággal billentett pásztorfurulyája szól a normandiai parasztfiú óvatos, tudós, de gyöngéd kezében. A velencei olaszok voltak akkor Itália görögjei – ezer-számra éltek köztük valódi görögök az ióni szigetekről, Ciprusból, Krétából – s a fiatal Poussin „görögsége” is velencei.. Istenek virágbirodalmába vezet; a halandó virággá változik át halálos belső vagy külső sebével – (ne védd a nevedet a nyírfába, mert sikoltva elindulhat a vére!) – s „a pálma bármikor átalakulhat lóvá”, ahogy Picasso mondotta egyszer.

Lassan kipiruló szobrok vagy fordítva: szoborrá nemesült szenvedélyek, amiket fest? Vajon szabály vagy ihlet az úr? Homloktól fölfelé szabály, a szívben ihlet, válaszolhatjuk; művében nincs az a hasadás értelem, érzés és kifejezés közt, nincs az a „dissociation of sensibility”, amire T.S. Eliot panaszkodik, mikor tizenhetedik század utáni kultúránkról beszél.

De Raffaello s az antik római domborművek mindinkább Tiziano s Veronese fölé kerekednek előtte. Az ezerhatszázharmincas évek derekától megszaporodnak a bensőséges, alkonyi elégiák helyében

az ótestámentumi operajelenetek s a nagy bacchanáliák. Róma átformálja Poussint, de a változásban a francia értelem a katalizátor. Hat évi munkával, 1636 és 1642 közt megfesti Cassiano dal Pozzonak a Hét Szentséget, hét keresztény–római drámát, amelyeken már úgy helyezi egymás mellé a színeket, hogy hűtsék a szomszédjukat s ne fokozzák a tüzét, mint a velenceiek vagy az érzéki nagyflamandok vásznain. Poussin búcsúzik Theokritostól, elbúcsúzott Ovidiustól.

BEFUTNAK Párisból Richelieu, a mindenható bíboros miniszter rendelkezései, megindul érte a versengés Franciaországból. A bíboros segédje s később utódja a hatalomban, a nyaldoklak alássan Mazarin is mozog, sürgő, hogy kedveskedjék gazdájának a hazacsábítással. Pedig a festő nevét sem tanulta meg tisztességesen, Rossinonak nevezgeti a leveleiben. Természetesen fellebbeznek honfiúi kötelességére is. Végül a királytól kap levelet.

Engedni kellett ekkora udvarlásnak. Körülbelül két évi topogás, készülődés után Poussin 1640-ben rászánja magát a hazatérésre, nekivág Párisnak. De feleségét Rómában hagyja, zálogul a kegyes isteneknél.

A Louvre egyik épülettartozékában helyezik el, fényes fizetéssel. Valóságos szolgálattevő kamarás van melléje rendelve: Chantelou úr, akiről hamarosan kiderül, hogy derék ember, ért a képekhez s bár nincs sok pénze, szenvedélyes gyűjtő. Ő lesz Poussin második legbuzgóbb rendelője. Főlőslegesen mondani, hogy haláláig elfehéřült Cassiano dal Pozzo, a ve-

télytárs puszta nevéől. Féltékeny minden szerelem, nemcsak az, amely ágyban vagy méregpohárral végződik.

Visszahalászták tehát Poussint a pápa s a spanyolok elől, övék a normandiai fiú! Bókban, jó bánásmódban nincs hiány. S aztán elhalmozzá utálatos munkákkal, csupa nem neki való, hangoskodó feladattal. Egész piktor üzemet kell vezetnie a király és Richelieu nagyobb dicsőségére. Az volt a levélbeli kikötése, hogy mennyezetet, boltozatot, freskót nem bíznak rá s az udvar belement a föltételbe. Alig esett át otthon az első bemutatkozásokon, jön a parancs: fesse ki a Grande Galeri e vagyis a Díszfolyosó mennyezetét a Louvrebán. Mindig magában dolgozott, most egész segédcsapatot rendelnek ki melléje.

Poussin átlátta, hogy mi történt vele. Kicsalogatták védett s termékeny remete odvából egy politikai célművészet szolgálatába, jól fizetett propagandistának. A helyreállított királyi hatalmat s Richelieu műértői híret az ő ecsetjével is meg kellett támasztani. Elsősorban az ő ecsetjével.

Másfél évig tartott a dicsőség. Azzal az ürüggyel, hogy csak elmegy az asszonyért, kikéredzkedik az országból s meg sem áll Rómáig. Végre ott-hon, végre egyedül! Képzeltetjük, hogyan ízlett neki az első vacsora, amit a jó feleség főzött, az első félliter bor, amiért kiszalasztott valakit a sarokra. Se szép szó, se ígéret, se szemrehányás, se fenyegetés nem moz-dítja ki többé. A francia udvar érdemére szól, hogy végül belenyugodtak Poussin döntésébe, tudomásul vették, hogy Rómában s csak magának él az ország egyik legnagyobb dicsősége.

Jól mondom? Csak magának? Leveleiben többször ír Franciaország nagyságáról, Franciaország dicsőségéről s ez nemcsak szóvirág. Franciaország nagyságának és dicsőségének élt a Via Paolinában. A maga módján, a maga kedvére persze. A legjobb módon.

De a rövid hazatérés mégsem volt hiábavaló. Akkor szövődtek kapcsolatai a tógás–parókás hivatalnok nemességgel, kereskedőkkel, kisebb bankárokkal, a polgárságból kiemelkedő műértőkkel. Városi házat tartot-tak Páris kereskedő negyedében, egyet, akármelyiket a szigorú homlokza-tú, tartózkodó sorból s nem parkos kastélyt; legtöbbjük csak jómódú volt s nem dúsgazdag. 1643–tól élete végéig ezeknek a sztoikus szemléletű, párisi patriciusoknak fest Poussin. Leginkább angolok érthetik meg, mi-lyenfajta kismecenásokra támaszkodik. Churchill magántitkára, a szerény vagyonú Eddy March volt hasonló angyali áldás festőkre, írókra.

ELMÚLT a hajdani fiatalos düh, a furia di diavolo; gondos előkészítéssel: rajzok és pici bábszínház segítségével már csak négyöt képe készül

el évente. Megváltoznak a témái – Poussin lassan fordul át mindig, mint horgonyán egy vitorlás a hajnali szélről –; az Ószövetségből egy–egy megvilágosító pillanatra vagy lelki drámára esik a választása a nagyzenekarra hangszerelhető, régi tömegjelenetek helyett, az Újszövetségből a megváltás két–három alapjelképére, az Ókorból pedig a bús szerelmű istenek helyett Plutarchos erkölcsi példaképeire, olyan hősökre, akikben az akarat, néha életük árán, győz a szenvedélyek vagy környezetük hitványasága felett. S a történetek háttérében velejéig francia, velejéig descartesi a táj felépítése: kövek, obeliszkok, kutak, templomok, hegyek, fellegek, istenek és emberek egyazon méltóságban osztoznak. Lassú ütemű, ünnepi muzsika ez ; minél szoborszerűbb, minél elvontabb, minél inkább matematikai a képe, annál inkább közeledik a zenéhez. Mint a klasszikus izlésű építészet, az öregedő Poussin festése is megfagyott muzsika kis zenekarra. Szerény volt – (volt mire!) –, de öntudatos és gögös; valószínűleg azt gondolta magában: ha tökéletesen ésszerű lenne a természet, ha nem volna annyi szeszélye, ha nem kapkodna, úgy rendezné el a világot, mint ő a képein.

ELÉRT a század a vízváltóra. Angliában vád alá kerül a király, Nápoly a feje tetején áll, Lengyelországban fellázadtak a kozákok, Párisban dúl a Fronde, ez a kisebbfajta polgárháború, Németország alétan hever a harmincéves háború vércsapolása után. „Mégis nagy gyönyörűség olyan században élni”, írja, „melyben ilyen nagy dolgok esnek, feltéve, hogy az ember egy kicsi szöveget fedezékéből nézheti kedvére a komédiát.” Elköborol a Tiberis völgybe, színes kavicsokat, virágokat kötöz a zsebkendőjébe, felbaktat a Medici Villához, körülállják a Piazza di Spagnan, törvény a szava a jó festők és igazi műértők előtt. Sokat olvasott a mesterségről: Lionardot, Dürert, Albertit. Másfajta könyveket is, mitológiákat s Campanellat például, a bebörtönzött, napimádó eretneket. Tolnay Károly kimutatta Michelangelo mély jártasságát kora platonizmusában ; Poussin éppen olyan jártas az egetvívó, új bölcséletben. Igazi nagy művész sohasem pusztán bűvös lencse, bűvös kéz, hanem nagy elme is. Európai hírnév övezi ott álltában a Piazzán, anélkül, hogy részt vállalna a város hivatalos művészetében, anélkül, hogy hatalmas mecénások után futna. Mért is vállalna, mért is futna? A francia szellemért áll helyt, amikor a hideg kék és meleg piros színt egymás mellé helyezi, a Rajznak hódol s tüzes ihletét az értelem hűvös vezetésére bizza egyre meredekebb ösvényén egyre tiltóbb Parnasszusa felé.

Pedig reszket a keze, betegeskedik. Alig került volt ki Rómába, a pápa zsoldosai egy éjjel rátámadtak az utcán a francia öltözetű fiatalemberre – (éppen civakodott a pápa a királlyal) – s átszúrták a jobbkezét. Talán akkor sérült meg egy ideg. De lehetett egyéb oka is a fokozódó remegésnek. Legénysorsát alig-alig kerülte el valaki a tizenhetedik században. A vérbaj olyan mindennapos közcsapás volt, mint a himlő vagy a szárazság. Poussin teljesen kigyógyult a nyavalyából — jövendő apósa, a cukrász ápolta –, de a bűvös teremtmény kéz és többi testtagja is valószínűleg attól a csapástól kezdett reszketni jóval később, a kritikus ötödik évtizedben. Ámde amíg tiszta a fej, a szolga engedelmességre fog a legjobb kivitelezésben, akármilyen elgyöngült is, írja. A szolga, a kéz. Ügyefogyott festő, ha ördögösen gyakorlott és gyors olasz kortársaihoz mérjük; kínnal és fáradhatatlanul tökéletesíti magát (mint a hebegő Ódry Árpád a beszédművészetben), a legjobbak szemében mégis ő a legnagyobb. Nem afféle kalandos életű primadonna, hanem szürke életű világtekintély. Két évig várnak a rendelők egy–egy képre; olyan árat kér, amelyet akar. „Semmit sem hanyagoltam el”, válaszolta egyszer, mikor a titkát feszegették. Ilyen egyszerű volt a titok.

AZTÁN történik még egy változás s abban a változásban van talán a sors, az általa említett Fatalité legnagyobb ajándéka. Eltűntek képeiről Ovidius ábrándos istenei és virággá szépülő földi áldozataik, utolsó vásznain a csendes alakok, akár a szent családhoz tartoznak, akár a görög égehez, egyaránt a Tiszta Eszme látható jelképei csupán. De egyszer csak szétbomlik körülöttük a mértani szerkezetű, felépített természet, burjánzani, buján tenyészni kezd, megtelik démonikus, feszült hangulattal, mintha a sziklahajigáló, félszemű Polyphemos leskelődne mögötte, s megtelik kiapadhatatlan fénnel is, mintha Apollo nem hagyná el soha többé. Poussin négy hangnemben megfesti fölséges testamentumát, a Négy Évszakot. A negyedik, a Tél, más nevéen az Özönvíz dermesztőhatásában emlékeztet Lionardo öregkori, látomásos rajzaira a világpusztulásról.

Legutolsó, félbemaradt munkáján kihúnyó szemmel visszanéz ifjúságára; a kép ismét egy pásztorköltemény. Apollo még egyszer szenved Daphnisért, de már olyan mozdulatlanok mindketten, mintha a vágytalan, tiszta szemlélet szobrai lennének.

Felesége egy évvel eléje került a halálban. „Azt prédikálják a fejemenek, hogy minden bajra orvosság a türelem”, írja szívettépő levelében az özvegy ember. „Úgy szedem, mint ami semmibe se kerül, de nem is

használ semmit.” El-elborocskázik festő barátjával, aki történetesen a század másik francia titánja s mint ő, szintén remete, szintén önkéntes száműzött – több mint hatvan évet Rómában töltött a nyolcvankét esztendejéből! — s szintén megelégedett. Claude Lorrain a neve. Poussin keze reszket, kiloccsan a bora, de még ízlik, ami a pohárban marad. Magános ember hírében állt, az is volt, de magános embereknek jut a legjobb társaság, mert kényesen megválogatják.

EGYIK képén Máriát és Józsefet a kicsi Jézussal egy Charon külsejű csónakos menti át Egyiptomba. Az ő baljóslatú személye árulja el, hogy hiába futnak a gyermekgyilkolás elől: áldozatra, áldozati halálra van kiszemelve a megmentett gyermek. Poussin egész életművére jellemző ez a pogány–keresztény mítoszteremtés, a közös jelképbe foglalt áhítat. Ahogy Róma ókeresztény templomaiban pogány szentélyekből származó oszlopok sorakoznak az Ó- és Újszövetség mozaiktörténeteinek alatt, ahogy az őskeresztény kőkoporsók oldalán hellén atléták: ifjú apostolok tanuskodnak aherkulesi vagy apolloi vagy dionysosi megjelenésű Krisztus ígéiről, Poussin képein is két világ ölelkezik. Vénus körül a röpködő Amorkok azonosak a bethlehemi mézszárlás csöpp áldozataival s a halott Adonis elernyedte teste a fűvön egyik képről a másikra átváltozik a keresztől levett Krisztussá a szemfedőn:

*Barkát a nimfák is szednek húsvét napra
Adonis kinyújtva szögekkel telik
s feltámasztására palántát ültetni
szenteltvízbe mártják bimbós kezeik ...*

Így lett Poussinból az Egyesült Klasszikus Latin Európa legnagyobb törvényhozója.

Számos festményén az emberi dráma közepében időtlen nyugalommal ott hever egy koszorús, fehérszakállú, méltóságos, meztelen istenalak, ősz folyóisten, figyelmetlenül és érzéketlenül a történet iránt, amelyről úgyis tudja, hogy rövidesen elcsönnesül. A poussini Csend! Lármázunk, tehát vagyunk, tülekedünk, tehát vagyunk, rohanunk, tehát vagyunk, lehetne századunk jelszava. Nála „égi csendesség fedező homálya” uralkodik, mint Berzseny és Csokonai sóvárgott szent ligetében. Csendesség és méltóság honol még a történelmi borzalmak felett is; a tomboló szenvedélyeknek van egy mozdulatlan kristálymagjuk. Aki tud erről a csendről, hazatalált Árkádiába, ahol isteni kisedet dajkáznak s táplálnak nem bí-

borban, nem nektárral, csupán friss forrásvízzel, frissen fejt kecsketejjel □s mézzel a nyírfák alatt.

Germain Bazain, a Louvre képtárigazgatója első olvasásra szeszélyesnek tetsző gondolattal Gauguinhez hasonlítja. Szökevény és remete és jelképekkel teljes, elvont képek szerkesztője mind a kettő, az elvesztett Édent keresték francia ésszel, egyik az Ókorban – saját kora felfogása szerint az időtlenségben —, másik az Egyenlítő körül. Poussin tája, írja találóan Bazain, csak megszokásból látszik hasonlítani Róma környékéhez, a valóságban éppen úgy nem volt soha a földön, mint Gauguin trópusi paradicsoma.

Amilyen mértékben kilépnek az eddigi regényes–regényesítő, exotikus félhomályból az óceáni és egyéb nemrég még gyermeki népek: Gauguin modelljei a rest, buja szigeteken s azok a fafaragók, akiknek a remekelése elragadták a fiatal Epsteint, Picassot és Modiglianit, amilyen mértékben vesztenek varázsukból az iparivilizáció által fenéig felkavart, immár neonvilágítású „sötétföldrészek”, talán olyan mértékben fog lassan földeregeni ismét az apolloi fény, amely átjárta Poussint. Ő a keresztút; a múltból beléje olvadt a görög–római művészet, Raffaello, Tiziano, a fontainebleau-i francia reneszánsz s a jövőből előre jelezve már benne van Watteau, Chardin, a két ádáz ellenfél: Ingres és Delacroix, Corot, Cézanne, Braque s a többször említett Picasso. Ő azeurópai látásmód egyik summája, ő és nem a nyugtalanító, különc, lángeszű, de mégis csak túlbecsült El Greco. Magunkat kisebbítjük, ha megtagadjuk.

PLÉBÁNIATEMPLOMÁBAN, a San Lorenzo in Lucinában temették el. A pusztuló sírkő helyére 829-ben Chateaubriand, a költő újat állíttatott. Mondjam–e, hogy jó darabig hontalan emigráns, többek közt szegény londoni nyelvtanár volt, mielőtt lekerült nagykövetnek Rómába? Hontalanságom kezdetén, járnival tanultva idegen földön, többször betértem a templomba, amely körül ma már őrzöng a motorizált forgalom. Jó volt meg–megsimogatni a követ. Majd elepedtem a képei után, de csodálatosképpen Rómában egy se maradt. Akkor jutottam a gondolatra, hogy sovánny kárpótlásul, de mégis csak vigaszul képzeletbeli képtárat teremtek magamnak egy verssel. Poussin képtárat.

Sokáig váratott magára a vers. De egy nap, ide–oda lökve valahol a déli forgalomban, megtörtént ama titokzatos gátszakadás s talán egy fehérszakállas, heverő vízi isten parancsára, mint tengerzúgás tört át a motorbiciklik berregésén lassú ütemével a gyászdal:

*időtlen kék vidék s ti vándor istenek
s hantolni hősokeet aranycipős menet,
nimfák és vértanúk fenséggeel sírjátok,
romokba dőlt a Rend, a nagy Poussin halott!*

ESTERHÁZY MÁRIA

Jászol és bölcső*

„Mivelhogy a vendégfogadó háznál nem vala néki helve”, evg istállóba költözött és befeküdt a jászolba szegény kisgyerek. Nem: kis szegénygyerek. Eszünkbe véve és szívünkben forgatva e különbséget, titokzatos szándék villan elénk a karácsony meséjéből. Hogy az emberek házában éppen akkor betelt és elkelt minden hely, azt bátran elhiheti mindenki. Ilyesmi újra és újra megtörténik az időben, még hozzá egészen váratlanul, egyik napról a másikra Hirtelen minden zörgetés hiábavaló. Egyik fiamnak egyszerű ágyacsánál dúsabb szállás is jutott, a másik már egy istállóra sem lelt. Ebben nincsen semmi különös.

Különös azonban, hogy az, aki válogathatott királyi ágyak, isteni búvóhelyek sokaságában, aki előtt minden lehetőség, mindenképp mélye és medre nyitva állott, minden üreg és burok az ég és a föld kerekéségén, egy istállóba költözött. Akit szűz völgyek és csillámló barlangok hívtak – a gyöngyfényű kagyló, a sasmadár fészke, a lótuszvirág kelyhe –, aki könnyedén ringatózhatott a felhők karjára vagy fonott kosárkában folyóvíz ölében, egy jászolba feküdt be. Ezt a durva tákolmányt választotta az Emberfia legelső hajlékául, mindörökké egyesítve a jászol és a bölcső fogalmát, hogy többé szét ne válassza senki. Szűk hely, szigorú jelkép a bölcsőhöz hasonlatos jászol, amelyen kívül a felesleg vagy a nyomorúság lakozik, a hiábavalóság és az embertelenség. De milyen bőséges, irgalmas, bővöletes jel a jászolhoz hasonlatos bölcső, amelyben, ha kisgyermeket találunk bepólyálva feküdni – hiszen ez adatott egyetlen jelül ama pásztoroknak is –, varázslatos kör zárul s a bennünk támadó ünnepi csend csakhamar megtelik visszafojtott leheletünk lágy melegével, sűrű, édes Kisjézus–nevelő párával, könnyes szemünkben összefolyik a hatalom és a szegénység képe, csüggedt szívünkben a szájalom és az imádat. És többé szét nem választja senki.

Mert volt egy éjszaka, egyetlen egy . . . Igaz, hogy a csillagokban és a szent könyvekben kezdettől fogva meg volt írva minden, de ki olyan boldog, hogy hinni tud, amíg nem lát? Nevezhető-e pusztán látásnak testünk, lelkünk mély, homályos tapasztalata? És vajonnem ér-e föl a mindentudók és vakonhívők boldogságával a tamási bizonyosság, nem volt-e igen bölcs dolog elvetni a csillagokat és a könyveket azzal a titkos és kicsit

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1960. évfolyam 6. számában.

alattomos meggondolással hogy így talán majd eljő a valóság maga, meglep, meggyőz mindörökre megaláz?

Pedig úgy történt, és bizonyosan mindig ugyanaz történik egy napon, egy teli köznapon, hogy estére szépen kitisztul az idő, kisimul a homlokunk, megenyhült tekintetünk könnyedén, játékosan siklik az égbolt sötétkék jegén. Szép, hideg bódulatban megérint a teremtés tisztasága, persze igen nagy messzeségből és mindenféle képen, hasonlaton, emléken megsűrve, megsűrve–csavarva, és mégis a lét határtalan örömét érezzük, mindenféle ódon csatornán és vezetéken át a végtelen szeretet permepez, harmatoz. ha igen vékony sugárban is, ha igen halk üveghangon is. Ha ellenkezésünk nem szegi útját, egyenesen belénk hatol és így történik, hogy egyszer, egyetlen egyszer mindenki önmagába lát.

Ki látott ennél szűkebb, sötétebb, szegényesebb helyet? Istállónak is csak azért nevezhető e hegyoldalba vájt odu, mert nyílását néhány hitvány deszkával emberkéz rekesztette el. Csekély térfogatáról a fojtott csend tanúskodik. Egy–egy tompa dobbanás, mély szusszanás, jóleső fészkelődés nesze jelzi, hogy nehéz, langyos, álmos étellel népes ez a hely. Inkább sejtjük, mint látjuk az állati testeket: itt ez a göndör gomolyag az álmukban is riadtan összebújó birkák, és ott, jobbról–balról két nagy lomha árny: a holdszarvú tehén és a vemhes szamár ...

Egy deszkarepedésen talán már a hajnal szivárog: az alomszalmán csillog, a tehénke nyitott szemében úszkál, a szamár szép sima hasaszőrét cirógatja a mennyei fény.

Talán már a hajnal, talán már vége –, gondoljuk, mert óvatos, gépies, szabályos gondolatokhoz szoktunk. Vagy talán vándorok és pásztorok fütöznek odakinn –, gondoljuk, mert a langyos párába csípős tömjénes illat vegyül és a mély csendbe csengetyűszó, de olyan észrevétlenül, ahogy a kezdet folyik össze és a vég. Az állatok békésen lehelnek, a bőrük se rebben.

Elhallgassuk? Ugyis mindenki tudja már, hogy ott a mélyben, a jászolban, középütt, az alacsony boltozat íve alatt, a szamár és a tehén között, ott van. Mindig ott volt. Ott kellett lennie. Szívünk meg se dobbant. Nem rémüldöztünk, nem sikoltoztunk, még csak el se tűnődtünk azon, hogy honnan jó és miért, és miképpen lehetséges. Hogyan is ne lenne? Minden van.

Nem is ósdi törvény vagy a kegyetlen császár tiltja, hogy nevéen szólítsuk. Esztelen féltés, fájdalmas gyengédség, anyagi vagy állati kímélet védi e halovány sugárzást, e gyenge húst, e zsenge életet, hogy hangos emberi szó ne illethesse még. „Aludj, édes ...”

Szólanunk egyéb nem adatott, csak e dajkáló énekhang, gögicsélő zsol-tár, ügyefogyott költemény: „Aludj, édes... Minden van. Alhatsz a földön, a szalmán, a leheleten. Alhatsz és élhetsz: nincs még veszély, nem érhet baj. Erős vár, bonthatatlan burok a mindenség: az áttetsző pára, a vékony deszkaajtó és szemünk héja, mely a nagy fényben lecsukódik. Minden van. Idebenn szelíd állatok vigyáznak, odakinn nagy ragyogás és nagy hideg. Hadd legyen. Odakinn énekszó hallik és nagy sokaság közeleg. Hadd jöjjön. Idebenn csend van. Aludj, édes.”

Így dúdolgatunk s e nagy engedékenységben szendereg idebenn az élet. odakinn pedig nekiszabadulván oly bőséges, szépséges virágokat terem, hogy az édes alvó álmainak vélnénk. Micsoda éjszaka. Hunyt szemmel mosolygunk.

Mert nemcsak a hatalmas, sístergő üstökös vonul itt a lapuló kunyhócskák felett, nemcsak angyalokkal társalgó pásztorembereket látunk, meg önfényükben izzó szent állatokat legelészni az ég sötétmezején, hanem egyebet is. Itt a földön, mindjárt a kapu előtt a járókelők kacagó ámulatára saruslábú királyok lépkednek a hóban, koronásfejű bölcsek, vidám próféták, de akad itt még igazszívű írástudó is, fehér majom, púposteve, szerecsenygyerek meg mindenféle bolondság. Ma pálmabor jut mindenkinek, egy darab búzakenyér s aranypéNZ zsáksZám. Micsoda éjszaka ...

Ámde fakul már. Észrevétlen fordulnak a ragyogó képek, a szemünkben meggyülemlett csillogás elnehezedik s lassan hűlvén gördül lefelé. Mire az égi virág utolsó szirma is a távoli tengerbe hullik, megébredsz édes. A varázs megtörik, a burok felpattan, a mindenség kibomlik és végeláthatatlan síkságban tárul eléd. Majd megindulsz a tehénszarvú hold nyomában, a sívó homokon, szikes vagy termő talajon. És, mivelhogy idekinn mindenkor csak a rész van, leszünk tövis és bojtortján, meszelt sír vagy olajerdő, züllött város vagy mélyvízű tó; leszünk halászok vagy inaszakadtak az utad mentén. egyenként közeledvén és elmaradozván, ahogy teljesül és hogy beteljesedjék isteni sorsod, az lrás. Amen.

De aki legmesszebb követhet, aki elkísérhet egészen a vég komor jeléig, mégis az, aki a kezdet rovását viseli: aki a jászolnál állott és a varázslatos ünnepen áment mondott a mindenségre. Amen – mondotta, dúdolta, lehelte – így legyen, hadd legyen, mind a többi immár hadd legyen a Te igéd szerint, édes Urunk.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1961. ÉVFOLYAM**

ESTERHÁZY MARJA

Idegenben^{*}

A valóságos kezdet elérhetetlen mélységben nyugszik, Adámhoz-Évához nem térhetünk vissza untalan, ezért minden történet folytatás csupán – nagyjából egyremegy, hol kapunk belé.

E helyszín azonban különösen kedvez a folytatásnak. A táj dicső szépsége, csodálatosan megőrzött nyugalma a nagy kezdet képét idézi, a „boldogságra” emlékeztet, noha nem tudjuk, mi is volt az. Szerények lettünk az idők folyamán: elég e távoli, álmatag hasonlatosság, hogy mély hálával, derus bizakodással töltsön el. Magányosan járva•kelve a szép idegen fák alatt, a napos, füves dombokon, áhítat és ámulat csordul az ember szívéből – megtörténik, hogy felsóhajtva így szól képzelte társához: „de jó itt!..”

E paradicsomba oly messziről jönnek az emberek, hogy csak kevesen érnek ide. A közelből nem jön senki – ez a csodálatos –, pedig Róma egy dobásnyira van. Szó sem lehet szerencsés véletlenről. Nem egyszerű, parlagon heverő ártatlanság e csend, bús elhagyatottság vagy elrugaszkodott vadon: valami titkos hatalom, ismeretlen szándék örözi. Bármiféle is, önkéntelenül dicsérnünk kell: „de jó itt! ..”

A táj ez évszakban üli egyetlen nagy ünnepét. Dús pompáját még fokozza a sejtelem, hogy ez az ünnep nem tarthat soká. De akkor is, ha a nyár majd felperzsel mindent, a mély összhangot nem bonthatja meg. E könnyedén kerekedő, tárulkozó teljességet ... Bárhonnan nézzük, bárhol állunk – az utakon vagy az olajkert lankáin, a tóparton vagy a szabályosan formált hegytetőn -: töretlen, egymásból kellő, egybeomló képek szelíden gyűrűző végtelensége vesz körül.

Középutt – virágzó völgy ölen – gyógyforrás fakad. Hírneve messze visszhangzik a múltból. Kövek, pénzek, számtalan egyéb emlékek bizonyítják, hogy már az etruszkok is idejártak minden• féle nyavalyáikban, és áhítattal merültek meg e vízben, melynek csodatévő erejét Apollónak tulajdonították. Keveset tudunk róluk, de elég ama veji Apolló varázslatos mosolyára gondolnunk, hogy megsejtsük: nem jöttek hiába. A múlt században aztán kolostor épült a forrás fölé. Ma német apácák lakják. Jámbor alaposággal bitorolják a Mosolygó völgyét, keresztény józansággal sáfárkodnak gyógyító erejével.

---

^{*} Megjelent az Új Látóhatár 1961. évfolyam 6. számában.

Szobám félig cella, félig betegszoba. Ajtaja hűs, boltíves, enyhén tömjénszagú folyosóra nyílik a hófehér házikápolnával szemben. Ablakából domboldalra látok, melyet sűrűn borít a fák, bokrok, cserjék, kúszónövények sokfélesége. A zöld szín ezer árnyalatban burjánzik az áttetsző levegőben, páfrányok zsenge sárgájától az olajfák ezüstjéig. Több a világos, nedvesfényű lomb, csak itt-ott ejt komorabb, örökebb foltot valami tuja vagy borostyán. Egy költő – a nevét nem tudom már – a tavaszi természetet Isten zöld haragjának nevezte. Ha így van, ugyan kitetszik itt, mily mérhetetlen gonddal művelt és táplált harag ez: fogyhatatlan, kérlelhetetlen, szép, szigorú irgalom.

A domb lábától a ház faláig – mintegy átmenetként az emberi rendbe – a növények konyhakertje húzódik. A dús, eléggé gazos ágyásokat, melyekben ismerős és ismeretlen növényeket nevelnek, patak szeli ketté. A kerítés mindkét oldalát ellepte a futórózsa. A tyúkól teteje is idelátszik – óriási bodzabokor alatt lapul –, most meszelték. Mintha valami rossz teknő vagy vályú lenne, egy etruszk szarkofágban keverték a meszet. Mellette vén, kopott eb hever a napon. Éjjelente mély, megnyugtató morgolódását hallani, s ha feljön a hold, hosszan elnyújtva, rekedten, fáradtan vonyít. A fülemülék éneke hajnalig sem szűnik. Nem olyan érzelmes és dallamos, mint odafenn északabbra: sikoltozás inkább.

A kertben egy apáca dolgozik két kertészlegénnyel. Feltűrt ujjal, felkötözött szoknyában kötözi a szőlőt Gandolfa nővér. Ő e kolostor lelke, mindent tud, mindenütt jelen van: a fürdőt ellenőrzi, a refektóriumban felügyel, az orvosi rendelőben segédkezik, az oltárt díszíti, és az egész házban csaknem naponta megtölti a csúnya vázákat friss virággal. (Gandolfa nem német, hanem déltiroli. A többi nővér nevét nem tudom.) Most itt hajladozik a kertben, egy-egy mondását a legények dörgő hahotája követi. Ugyan mi lehet odakinn oly igen kacagnivaló? .. Szokatlan kíváncsiság: ugyanaz, mely arra készlet, hogy minduntalan kibámuljak az ablakon, és lessem a fákat és a füveket a változó ég alatt.

Igaz, Gandolfa különleges tulajdonsággal rendelkezik, merőben új és meglepő élmény ez is: jólesik megszólítani. Az áldott tétlenség, az egyhangú napirendben kisimult és lágyan tovaáramló idő teszi, vagy a helyreálló egyensúly jele – talán hatni kezdett már a varázs: a völgy és a víz engesztelő, feloldozó ereje –, hogy ily könnyű lesz itt az ember és könynyelmű... Nemcsak derűsen és gyanútlanul figyel a külvilágra, hanem valami jóindulatú iróniával nyomon is követi akár a legapróbb eseményeket.

Az idegenség elragadó, de védelmező varázs is. Oly ártatlan, veszélytelen ábrázatot ölt benne minden, hogy bátorsággal szemébe nézünk. Mintha e távlatból nem érhetne rontás. Hiszen rokonszenvünk sem kegyes leereszkedés, inkább a fordítottja: ámuló, bámuló bizalom. De ezt már említettem, és szörszálhasogatásnak különben sincsen itt helye.

A minap jó ürügyem támadt Gandolfa megszólítására. Az udvarban láttam meg messziről, élénk beszélgetésben két fiatal lánnyal. Ahogy odaértem, éppen búcsúztak. Össze-vissza csókolták a nővért, kiáltoztak, integettek, majd kézenfogva szaladtak az országút felé. Mulattatott, hogy a két lány egészen egyforma volt: arcuk, alakjuk, hajuk, a ruhájuk színe, a gyöngysor a nyakukon, a táska a kezükben, Tizenhét-tizennyolc évesek voltak, barnák, jóképűek. – „Ki ez a két szép lány, Kedvesnővér?” – Felragyogott az arca: „Ezek, felelte büszkén, a Bonatti ikrek!” – „Úgy? ... És... idevalósiak?” „Persze – itt laknak Trevignanóban. A Luigi Bonatti lányai!” – „Luigi Bonatti? Ki az?” – „Ő, az nagy művész! Maga nem járt még Trevignanóban? Menjen el és okvetlenül nézze meg a templomot! Van ott egy szép keresztút, meg egy Madonna a Kisjézussal – ő festette. De már régen. Most Rómában él... ó, nagyon nagy művész – folytatta kissé elkomorodva –, de azért jó ember, jó apa... Sokáig olyan beteg volt, hogy azt hittük, már vége lesz. De mióta teheti, szépen gondoskodik a családjáról...” – Most újra felderült: „Rosetta már menyasszony!” – „Hát a másik?” – kérdeztem vaktában. – „A Francesca? .. Az meg éppen most meséli, hogy fodrászszalont nyit Trevignanóban! Képzelve csak!.. De az már mindig is ilyen ügyes, talpraesett lány volt ... ” – Mikor azon csodálkozom, hogy meg tudja különböztetni őket, boldogan nevet: „Nem is tudja azt más, csak az anyjuk meg én!” – Kiderült, hogy jóformán ő nevelte fel az ikreket. Kicsiny korukban az anyjuk nap mint nap elhozta őket a kolostorba: „Signora Bonatti évekig itt dolgozott nálunk, szegény ... ” Abban az időben lehetett, gondoltam, amikor az a bizonyos Luigi olyan nagybeteg volt, és olyan nagy művész lett ...

Másnap elmentem a faluba.

II

Itt mindegy, merre sétálgat az ember. Köznapon az országúton sincsen forgalom. Keskeny, kövezett út ez; a parttól csekély távolságban kerüli meg a tavat. Jobbra, vadrózsasövény mögött, szőlők és veteményeskertek húzódnak a vízig, balra olajültetvény borítja dombokat, és néhány vetés-tábla: lágyan hullámzó, silány árpaföldek. Sehol egy lélek. Csupán egy

nyikorgó kis számárfogattal találkozom; ahogy elkerül, leáll, és hosszan megbámul a csacsi is, a gazdája is.

A domboldalba fészkelte falucska házai egyetlen tér köré csoportosulnak, de az alsó épületek leérnek a tóig. A parton, a babérfák alatt, padok állanak. A falu feletti kúpalakú csúcson várrom meredez; talán ez teszi meg a sétány, minden kedélyessége, szegénysége mellett is nagyvonalúvá. Elfog az utas hirtelen honvágya, mint régen – amikor pedig volt még otthonom –, megpillantva egy szép kis tanyát a suhanó tájban. Többnyire a Balaton partján történt, a gyakran lassító vonatban, hogy megcsapott a hársfaillat, méhdongás és ez a vágy: de jó lenne itt megtelepedni!.. Eszterlen, felületes sóvárgás, nem soká tart, és ráeszmélünk, hogy nincs mód válogatnunk, nincsen hely leszállnunk. Mert nem madár az ember, hanem furcsa fa: végtelen, szívós, bonyodalmas, göcsörtös gyökérszettel, s ha ki is hajt megint egy új helyen: nemcsak hogy múlhatatlanul megfájdul benne a régi, hanem még az újat is feldúlja maga körül. ..

Ilyen mélabús és lemondó bölcsességben üldögéltem a babérfák alatt, amikor szemem megakadt egy házon. Soká nem tudtam levenni róla. Innen, a főtér felől, csak keskenyebb oldala látszott két fatörzs között: főbejárata a másik utca felől lehetett, mögötte pedig mindjárt emelkedni kezdett a várhegy. Elég magas épület volt; sárgára festett fala, melyen kicsiny ablakok nyíltak, szegényes lakást takarhatott, talán nedves, sötét lehetett odabenn – ajtajához azonban jobbról-balról széles, nyitott lépcső vezetett, és négy faoszlopra támasztott külön kis cseréptető hajolt föléje. Az oszlopokról és a korlátról virágzó glycinea csüngött alá, nagy, tömött fürtökben. A tökéletes élet, a bensőséges, családi derű, a tartózkodó, elmélkedő nyugalom jelképe volt e tornác... Az enyhe, jó napok szórakozott nagylelkűségével mindenesetre ráhagytam, hogy az. De azért meg akartam bizonyosodni, hogy valóban létezik. Átvágtam hát a téren, el a ház előtt, majd betértem egy üzletbe, amely trafik, fűszeres, drogéria volt egyben, előtte pedig, alacsony szőlőlugas alatt, munkások boroztak, hevesen vitatkozva. Hogy felülről is megnézzem, elhagytam a falut az országúton, amely most hirtelen kapaszkodni kezdett, de nem vitt fel a várromig, hanem elkanyarodva alatta, magasan futott tovább a sugárzó tó felé. Birkanyáj legelt az oldalakban, az útmenti köveken nagy, fényes gyíkok sütkéreztek. Egyhelyütt mélyen beugrott a part a víz fölé; itt rácsos kerítés választotta el az úttól. A vörös kavicsal szórt ösvények mentén hatalmas kaktuszok, tarka virágágyak, dísznövények látszottak.

Villa állhatott a park mélyén. A kapun tábla intett: vigyázat, harapós kutya! Nem a hirdetett kutya riasztott el – amely többnyire veszélytelen,

vagy nem létezik –, hanem ez a bántó, városi fogás, ez a tapintatlan kibúvó. Mintha hüvösen védett terület szélét értem volna, sarkonfordultam. Már kezdődik – gondoltam bosszúsan – már jön neki Ide is eljönnek az idegenek, a hajszábaúnt, unalombagebedt városiak – hacsak hétvégére is –, hogy meghonosítsák a kitalált tilalmat, a benzingőzt, a nyugtalanságot... Pedig hát, annyi történt csupán, hogy már előttem is eszébe jutott valakinek: mi jó lenne itt megtelepedni. Bárki legyen, nem volt rossz ízlése. – De alkonyodott.

A nap lebukott a várrom mögé, a tó egyszeriben ezüstté lett, a pineák törzse róten parázslott. Eszembe jutott Luigi Bonatti, a nagy művész.

Visszafelé beértem a templomba. Szép, középkori épület volt. A várhoz tartozhatott valamikor; a falucskához mérten hatalmasnak tetszett. Belsejét nemrégén restaurálhatták. Újak voltak a padok és a szószék is. Ezért, s mert félhomály volt odabenn, a Keresztút képei nem ütöttek el bántóan a falaktól. Kicsiny olajfestmények voltak, aranyozott keretben; jobbról-balról díszítették a főhajót. Gandolfa kedvéért sorrajártam őket. Nélküle aligha tettem volna. A szokott módon ábrázolták az isteni szenvedés történetét – de a ruhák színén, amelyek bőséggel omlottak, lobogtak, redőztek mindenütt, mégis lelkes, szerető gond látszott. A Madonnát alig leltem meg. Közel a bejárathoz, a kórus alatt függött, olyan mély homályban, hogy egészen közel kellett hozzá lépnem. Ez már inkább ... ez már igen. Ha nem is remekmű, de szép és megindító, ahogy az Istenanya magasraemelt kézzel, fehér kendőbe takarja kisdédét – a jámbor szimbólumot azzal is fokozva, hogy nem néz le reá, hanem szomorú, bárgyú kislányarcával a távolba mereng.

Voltam ám Trevignanóban!” – újságoltam másnap. A fürdőkabin ajtaját nyitvahagytam; Gandolfa ott matatott az előtérben.

„Látta a képeket?” – kérdezte azonnal. E helység neve neki egyedül a Bonatti családot jelentette. – „Persze, hiszen azért mentem ... Igazán nagyon szépek!...” – „A Madonnát is látta?” – „Az tetszett a legjobban ... Kár, hogy olyan sötét helyen van!...” – „Hát igen – sóhajtott –, de talán jobb így ... ” – „Miért jobb?” – Hogy nem felelt, újra megkérdeztem. A párás helyiség furcsán visszhangzott: „Miért gondolja, Kedvesnővér, hogy így jobb?” – Ekkor odaállt az ajtóba. „Az emberek olyan különösek ... ” – kezdte tétován. Majd elnevette magát: „Bolondság! Tudja, mikor Luigi azt a képet festette, az hírlett róla, hogy megbabonázták ... ” – „Node ilyet!.. Hát aztán? .. ”

Most már valóban érdekelt a dolog. A népi babona, e vad költészet, mindig vonzott. Sajnálattal figyeltem, ahogy nálunk is lassan kallódik,

kivész, és hogy milyen üres, idéltlen formák kerülnek a helyébe. De ebben az országban, tudom, igen eleven még. Nemcsak az alsó néprétegekben, hanem a legelőkelőbb körökben is (habár ott szégyenlősen iróniába takargatják). Még a klérus tiszteletreméltó soraiban is fel-felüti a fejét. Ez lehet veszélyes, de épp olyan rokonszenves vonás az olaszokban, mint az, hogy nem igen tartják be a közlekedési szabályokat. Leginkább a rontástól félnek, a szemmelveréstől és mindenféle büvölettől. De van szerintük olyan személy is, aki akarva-akaratlan önmagában hordozza a gonosz hatalmat, mint afféle bacillusgazda. Az ilyen nemcsak a tekintélyével árthat, hanem gondolatban is, sőt, nevének említése is bajt okoz. Különböző büvös, elhárító cselekmény végezhető ellene. A nők többnyire két ujjal: kis és mutató ujjukkal böknék a levegőbe, vagy hamarosan valami vastárgyat, kulcsot vagy kilincset keresnek, hogy megszorongassák. A férfiaknak jóval hatékonyabb eszközük van erre a célra. Illetlenség említenem; csakhogy valamiképpen hozzátartozik e történethez is, meg aztán oly köztudomású dolog: elég utalni a babonára, máris mindenki vigyorog.

„Hát aztán – mesélte a nővér – az új plébános mégis bevette a képet a templomba. Meg is gyúlt vele a baja... Maga a szegény Signora Bonatti sem tette be a lábát évekig oda ... ” – „A felesége? Hát ő is elhitte?!” – „El ám – sóhajtott Gandolfa, majd újra ezt mondta -: Talán jobb volt így ... ” – Hogy marasztaljam még, méltatlankodni kezdtem: „Ejnye, hogy mondhat ilyet, Kedvesnővér! Még utóbb még maga is hisz abban a bolondságban! .. „ – „Isten őrizze! – mondta –, csakhogy, tudja, .. más volt ott ... ” – „Más?” „Egy asszony ... – súgta, és elpirult. – No, de régi dolog ez! Hála Istennek, szépen rendbejött minden ... ”

Ennél többet alig tudtam kivenni Gandolfából. Túl mohó faggatásom lehetett gyanús: megsejtett valamit. Elkerült, csaknem úgy éreztem: bujkál előlem. Vannak ilyen emberek: amint megnyerték teljes bizalmunkat, visszahúzódnak. Ezek a legkedvesebbek. Néhány csekély részletet megtudtam még tőle, nagy üggyel-bajjal. A többinek magam kellett utánajárnom. Sok időbe került, amíg végre, úgy-ahogy, összeállt e furcsa történet. Nem állíthatom bizonytal, hogy így volt, legfeljebb úgy mondhatnám: Isten tudja, valahogy így kellett lennie ...

III

Luigi Bonatti sohasem lehetett egészen rendes ember. Körülötte minden középszerű volt – a szó derűs és meghitt, súlyos és durva értelmében –, és ez nagy erő: sokáig csírájában tartogat, mély öntudatlanságba ringat minden rendetlen vagy rendkívüli hajlamot. Ha egyik-másik álomszerűen a felszínre tör, alig okozhat nagyobb bajt futó bánatnál, ártatlan örömnél.

Luigi megjelenése is a körülményekhez igazodott. Középszerűek voltak testi, szellemi adottságai, ilyen volt gyermekkora, ifjúsága, családi, vagyoni helyzete, – ha ez utóbbin nem is közepes jómódot kell értenünk, hanem csak annyit, hogy a fél falu még szegényebb volt, mint ő.

Apjának hentesüzlete volt a háború előtt és egy kis szőleje, úgy- hogy bort is mért. Luigi korán hozzászokott a véres látványokhoz, az oldottnyelvű beszédhez, de a szőlőkert, a tó és a várhegy csodái bőven kárpótolták. Édesanyja korán elhunyt, de nem túlkorán: a gyermek lelkében jóleső, mélabús emléket hagyott a jámbor asszony, ki házatáját telis-tele ültette virággal, és a legszebbeket mindig a templomba vitte. – Az iskolában sem tűnt ki semmivel; csendes volt és szolgálatkész, noha szórakozott, és a könyveit mindig telefirkálta. Édesapja néha elvitte magával, ha vásár volt, Braccianóba. Kis város ez a tó túlsó partján: a piactér pálmás kútja körül emeletes, erkélyes házak állanak, és egy várkastély, melynek lovagtermében csodaszép freskók és festmények láthatók. Luigi persze mit sem tudott Mantegnáról. Rómában egyetlen egyszer járt. De áhítattal őrizte e kirándulások emlékét: a fűbe heveredve olykor lehunyta szemét, s ilyenkor pompás színeket, lágyan omló, villanó anyagot idézett fel, arannyal áttört selymet, bársonyos redőket, lobogó fátylakat – amíg beleszédült. De ugyancsak szívesen résztvett a gyíkfuttatásban is, ami az itteni gyermekek kedvenc játéka. Tavasszal, amikor százával bújnak elő a fürge, csillanó gyíkok, meglesik őket, hurkot vetnek a nyakukba, és párosával befogják, húzzák, hajtják, piszkálják őket: ötleteik kifogyhatatlanok. Luigi nagy ügyességre tett szert e kecses és válogatott állatkínzásban.

Valamelyik nyáron sajátóságos alak költözött a faluba: naphosszat ott üldögélt a parton és a tájat festette. Luigi melléje szegődött: állványát cipelte, bort hordott neki. Valami csekély jutalmat is kapott azért, úgy- hogy otthon sem bánták. Hanem a festő egy napon nyomtalanul eltűnt, és ezzel utólag oly gyanússá vált, hogy az öreg Bonatti kötelességének érezte hivatalos helyen feljelenteni. A csendőrséget azonban sem a szőkevény, sem hátrahagyott kellékei nem igen érdekelték. Néhány tubus festék és megkezdett vászon Luiginál maradt; eljátszadozott velük – (csúfolták is,

mert akkor már csaknem legényszámba ment) – de aztán azok is elkallódtak a köznapok egyéb hulladékával.

Midenestül olyan volt ez az élet, hogy az elbeszélő, aki nem fél az únott formuláktól, gyakran közbeszúrhatná: „telt, múlt az idő ...” Annál is inkább, mert a közvetlen folytatás, ha nem is eredetibb, de legalább mozgalmasabb: jött a háború.

Elég kiejtenünk e szót, hogy mély, komor közösséget teremtsen; hallatára csaknem az egész világon egy nem is pontosan elhatárolt korosztály megértően összenéz, némán, büntudatosan bólogat: persze, a háború. (Talán ez lenne a borzalom egyetlen pozitív eredménye, ha e korosztályt ugyanakkor nem választaná el még végzetesebben a háború előtti és utáni nemzedéktől.)

Luigi Bonatti bevált a sorozáson; akkoriban nem törődtek kisebb, alkati gyengeséggel. De nehéz szívvel ment, és csaknem sírva fakadt, amikor elérkezett a búcsú pillanata. Szégyellte is magát az apja előtt, aki büszkén és bizakodva állott a tornácon, fekete ingben; mellén összefont karral, előreszegezett állal nézett a fia után, míg körülötte a virágzó glycinea nagy, lila fürtökben csüngött alá. Fia azonban, valami elhanyagolt tüdő- vagy mellhártyagyulladásal, csakhamar kórházba került, és így aránylag kényelmesen megúszta a világégést: még a háború vége előtt hazajöhetett. Ez a vidék nem volt hadszíntér soha. Kisebb partizánharcokról mesélnek. Az amerikai megszállók jóval a németek kivonulása után érkeztek ide, úgyhogy sok vér nem folyt. De annál nagyobb volt a fejetlenség. E keserves zűrzavar áldozata lett az öreg Bonatti is. Noha rég levetette fekete ingét, egy napon elhurcolták, és többé nem tért vissza. Utánaveszett a hentesüzlet és a szőlő is. (Ilyen részletekre bontható a tömör és komor, néma bólogatás: „persze, a háború ...”)

Luigi, aki a tűzérségnél szolgált, konyított valamelyest a gépekhez, és beállt egy szerelőműhelybe. Nem szerette a munkát, de egyébhez sem volt nagyobb kedve. Itt pedig, ahogy nőtt a forgalom, és vele a teherautók, traktorok, motorkerékpárok száma, egyre jobban keresett. Kellott is a pénz, mert akkor már megvolt a család.

Igen korán nősült, amint ez hazájában szokás; de akkoriban meg különösen sietett mindenki a házasság révébe, hogy a rémületes múlandóság viharában valamiképp megvesse a lábát. Nála ez a fordulat mindenféle töprengés és válogatás nélkül állott be. Feleségét gyermekkora óta ismerte. Egy kicsit idősebb, vidám, csípősnyelvű, erélyes és erkölcsös leány volt; szorgalmáról és gyakorlati érzékéről híres, ami megfizethetetlen

lehetett ama nehéz időkben. A nagykeblű, nagyorrú, nagyhangú matróna, főleg az ikrek születése után, a falu szemében köztiszteletben állott.

Luigi fiúgyermeket kívánt ugyan – ez inkább valami eltévedt nőies vonás lehetett benne, mint nemesi gőg –, de csakhamar megbarátkozott a két kislánnyal is. Mulattatta, hogy nem tudja megkülönböztetni őket. Épek, szépek voltak, és oly keveset alkalmatlankodtak, oly jól fejlődtek, mint általában a fiatal, egyszerű sorsú szülők gyermekei, akiktől nem várnak semmiféle csodát.

Újra csak: telt, múlt az idő – így kell mondanom. De kényszerűségből csupán, és háborgó lelkiismerettel ezért a könnyelmű sommázásért. Hiszen fejlődésről van szó, egy család, egy község életében lassan nehezedő, halmozódó időről. De mégsem emlékezhetem meg minden napkeltéről, minden lombhullásról. A kívülálló persze jelentéktelennek ítélné, s a telősmúló idő kategóriájába sorolhatná azt az eseményt is, amely pedig oly nagy port vert fel a falucskában.

A templom restaurálására gondolok. E vállalkozást az új plébános kezdeményezte, és véghez is vitte derekasan. Nem tudván háborús kárt felmutatni, egyházmegyéjétől csekély segítséget kapott, s ezért gyűjtést rendezett községében. Azzal ugyan még nem sokra ment volna, ha más szerencséje nem akad a parókiának.

A falu közelében ugyanis, a festői sziklaparton, mindjárt a háború után, egy gazdag római úr kezdett építkezni, valami börgyáros. Őt magát soha sem látta senki, de a felesége állandóan itt lakott. Megszokott látvány volt a faluban magányos, valamiképpen tragikus alakja. Úgy hírlett, hogy egy szerencsétlenségben elvesztette két kisgyermekét. Szomorú kislányarcát dús, világosbarna haj keretezte; gondolatban is, sőt, nevének említése is bajt okoz. Különböző bűvös, mindig sötét, de szép, drága ruhákban járt, barátságos volt és igen jótékony. A falu szegényeit és betegeit látogatta sorra, főleg a sokgyermekes családokat istápolta. Mindenki csak Signora Annának nevezte. Ő adott tetemes összeget a templom javítására. A lakosság pedig úgy járult hozzá, ahogy tudott. Többen ács, vagy kőművesmunkát vállaltak, vagy a munkásokat élelmezték.

Persze akadt olyan is, aki tüntetően távolmaradt. A kocsmában csúfondáros és gyűlölködő beszédek folytak. Luigi tünődve hallgatta e beszédet. Szeretett a kocsmában üldöggélni, az ottani szóvivők legjobb barátai voltak. Ő maga sosem szólott a vitához. Idegenkedett a politikától: félt is tőle, meg is vetette. Titkon embertelennek is, komolytalannak is tartotta. Ez a véleménye alighanem az öreg Bonatti szomorú sorsával magyarázható, akit Luigi kegyelettel gyászolt, és a lelke mélyén ártatlannak ítélt. Mégis

vonzották, igazságérzetét és gyermekded hazaszeretétét fűtötték e radikális beszédek, amelyekben tarthatatlan állapotról, maradiságról, elnyomásról, gyalázatos munkaviszonyokról volt szó, miközben statisztikai adatok röpködtek és egyéb tetszetős számítások és követelések. Luigi őszintén tisztelte szavaló barátait, mint minden tétova szívű és kissé elmosódott tudású ember azokat, akik harsány, határozott formába öntik véleményüket és akaratukat. Közbe sohasem szólt. Főleg, mert a felesége tiltotta. Valahányszor a kocsmá felé vette útját, ez a tanács röpködött utána: „Nehogy te nekem ott azokkal összeállj!” – Luigi igazat adott feleségének, még ha, mint legtöbbször, ilyen hibásan és közönségesen fejezte is ki magát.

Amikor a templomi gyűjtéssel hirtelen kitört a lappangó gyűlölet, és a kocsmái vélemény nyíltan egyházellenessé vált, mégis színt kellett vállalnia. Fájt neki e hang, amely ellen semmi értelmes érvet nem tudott volna felhozni. Inkább elmaradozott. Kiderült, hogy vallásos. Méghozzá fordítva, mint legtöbb honfitársa, kikben a vallásos hit megbízhatatlan és természetesen bájjal, mint valami vékony, színes réteg, lebeg a felszínen. Őbenne e réteg valahogy alámerült, a lelke medrét töltötte be, és fölül borította közönyt. A nyilvános ájtatosságokat unta, vasárnap is csak a rend kedvéért járt el a templomba.

Ne higyjük azonban, hogy az ilyen megsüllyedt réteg értékesebb lenne, értelmesebb vagy szándékosabb. Ez is csak gyermekkori emlékből, megszokásból, érzélgős vágyakozásból szövődött ragaszkodássá, csaknem öntudatlan hűséggé Isten, jobban mondva: az isteni földi alakjai iránt, amelyek közül – most, hogy megbolygatták – főleg a Madonna képe került előtérbe. Ha módunk lenne a lelkekbe látni, ha ott a hit valami szövet vagy vászondarab lenne, akkor azt is meg lehetett volna látni, hogy a Luigién elmosódott szentképnek arca nincs, de annál színesebb és pompásabb ruhája van.

Hogy ő a szépséget imádta ily gyengéd hűséggel, vagyis azt, amit ő szépségnek nevezett. Isten azonban gyengéinkben, erényeinkben egyaránt tükröződhet: nincs joga senkinek e silány vallást megvetnie. Luigi végül is úgy határozott, hogy résztvesz a jámbor adakozásban. Volt a templomban néhány sötét oltárkép, melyeket az idő és a nedvesség jócskán megromgált. A műkedvelő elképesztő bátorságával ajánlkozott, hogy megjavítaná. Felesége örült, hogy Így nem kell anyagi áldozatot hoznia, a fiatal tisztelendő úr pedig ugyancsak elszánt lélekhalász lehetett: próbaképpen átengedte neki az egyik mellékoltár Szent Györgyét, akinek a palástját, páncélingét és lova széles szügyét csúf penészfoltok éktelenítették.

IV

Mivelhogy a hatalmas festmény be sem fért volna a lakásába, Luigi a paplak verandáján pepecselt rajta, munkaidő után, nap mint nap, buzgón és boldogan.

Egy ilyen sugaras délután, amikor Szent György palástja már frissen, vérpirosan lobogott, hirtelen megszólalt mögötte egy hang: „Hiszen maga művész! ..” Talán e feltűnően szép, lágycsengésű hang volt ismerős, vagy az, amit mondott: Luigi mosolyogva pillantott fel. Signora Anna állt ott, sötét ruhában, színes kendővel a haján, és lelkendezve ismételte: „Valóban, nagy művész ...” – „Köszönöm, Signora!” – felelte Ő, és tovább mázolgatott.

Amikor a templom javítása befejeződött, nagy ünnep volt a faluban. A szép és hosszadalmas szertartáson csaknem mindenki résztvett, néhányan, asszonyaikkal és gyermekeikkel, a kocsma bölcsei közül is. Vég nélkül énekeltek.

Luigi szórakozottan üldögélt valamelyik hátsó padban, a férfiak között. A tömjén kellemesen keveredett a friss mész szagával, hűvös volt a templom, s odakünn még a nyárutó perzselt. Egyszer csak mindenki letérdelt – Signora Anna kétrét görnyedve borult a padjára – hirtelen kitetszett az újonnan vakolt falak kopársága. Így kezdődött (jól tudja mindenki, hogy ezzel csupán bonyolult folytatást jelzünk): ez enyhe, jóleső unalommal, és azzal, hogy fegyelmetlen méltóságába belémeredtek az üres falak. Ekkor ötlött fel első nagy műve: a Keresztút terve.

Hogy miért éppen ez? A falak síkja ihlette meg, a szentbeszéd egy mondata, vagy a fény egy térdelő asszony fátyolán? Ki mondja meg? Minél nagyobb, mutatósabb a feladat, annál jobban fűti a kezdő vakmerőséget. S ha minden ihlet kiszámíthatatlan, e műkedvelőé még olyan hatalmas, hogy nem ismeri a belső gátlást, sőt olykor, főleg eleinte, mintha a kemény külvilág törvényeit és korlátait is ledönthetné. Elképesztő dolgok történnek ilyenkor, amelyekről csak Ő, az ihletett tudja szívdobogva, hogy se nem csodák, se nem véletlenek.

Elég, hogy az ünnepi mise végén elvégzett dolog volt: Tizennégy stációs képet fog festeni, olajban. A többi megadatott hozzá.

Az elkövetkező napok egyikén Signora Anna szólította meg az utcán: „Dolgozik valamin?” – kérdezte. Luigi nem értette azonnal a kérdést. „Ja úgy ... ó nem, még nem, Signora ! De van egy nagy tervem ...” – És elmondta neki. – „De miért nem fog hozzá?” – „Sok minden kellene ahhoz – sóhajtott Luigi – meg aztán nincs elég időm.” „Az idő sosem elég ! –

nevetett az asszony – azt lopni kell! Bizony, lopni. A többi pedig – tette hozzá kedvesen – legyen az én gondom !”

Ha Luigi nem is, a felesége annál inkább álmélkodott az előkészületek láttán. Nem éppen jó szemmel méregette a felszerelést, e sok idegen kacatot, amellyel megtelt a lakás, mert irtózott a piszoktól, rendetlenségtől. De Signora Anna látogatását mégis megtiszteltetésnek érezte. Kiszámította, mennyi pénzébe kerülhet a sok kellék, és abban is bízott, hogy e szórakozás majd távol tartja férjét a kocsmától. Ami pedig a templom számára készül, az nem lehet vétek – így gondolkodott. És ő volt az, aki a legbuzgóbban hálálkodott, serénykedett, rakosgatott, helyet csinált. Újságpapírral fedte be a konyhazsámolyt és a tornác kövét. „Nehogy nekem itt mindent tele fröcsköli” – mondotta.

Derék Signora Bonatti ! Miért bánthanám? Igaza volt. Sőt, meg kell mondanom, hogy az igazában mindvégig meg is maradt. És ezzel érje be.

Lehet-e, szabad-e többet kívánnia? – Vajon nem ők az irígylésreméltók, ők, az erős, magabiztos emberek, akik soha egy tapodtat sem lépnek le az igaz útról, mert a másik: a jobbra-balra ágazó, keresztülkaszul futkozó, a kapaszkodó, a lejtő, csalogató vagy elveszejtő út számukra egyszerűen nem létezik? ők mehetnek, mindig előre, emelt fővel, ütemesen ringó kebellet – tekintélyes zarándokok – és robusztus lépteikkel oly szélesre, laposra tapossák a nevezett utat, hogy a szegény tévelygő, ha egyszer a nyomor és a kellő alázat csapásukra vinné, bátorsággal elindulhat rajta. Mi pedig, ha a sűrű porfellemben bandukolva suttogunk, boszszankodunk vagy gúnyolódunk az előttünk járókon, csupán sárga irígységből tesszük. Nem mintha ők boldogok lennének (a boldogsághoz fantázia kell), de a legrosszabbat mégsem ismerik: a kételyt, a tétovázást, önmarcangoló bizonytalanságot, önmegvetést, egyszóval – a büntudatot. Azt, amely már oly sokunkat vezetett arra a tévhitre, hogy a boldogság egyszerűen a jó lelkiismeret. Fából vaskarika! Nincsen „jó” lelkiismeret ! Csak lelkiismeret van – ha van –, az pedig szükségszerűen rossz !

Szerény példa rá e rövid elmélkedés, ez álszent csürés-csavargatás, amelyből egyedül az sül ki, hogy szegény Signora Bonattinak – nem volt lelkiismerete. Viszont, igaza volt! Az igazságra, bármily közönséges képet öltön is, mindig féltékenyek vagyunk. A féltékenység pedig, jól tudjuk, csak a fonákja valaminek: csorba és feslett, megrúgdalt és útféltre vetett szeretet. És ennél többet már valóban nem mondhatok, nem tehetek a derék asszonyságért.

Luigi tehát megkezdte első nagy művét, a Keresztutat. Úgy is mondhatnám: elindult rajta. A téma mindig bosszút vesz azon, aki csak ürügy-

nek tekinti. A könnyelmű vállalkozásból hosszú, keserves kálváriajárás lett:

Pedig mily lázas örömmel fogott hozzá! Nemes indulata mindenekelőtt a színes köntösök, omló anyagok, fátylak és leplek, redők és ráncok látomásából táplálkozott, amelyeknek nagy szerepet szánt minden egyes képen. Elsőnek mindjárt azt a képet választotta, amelyen a Megváltó az aszszonyokkal találkozik. Dús és bús csoportban állanak egy kietlen parton Magdolna és a Máriák, zöld, bíbor és hamvaskék ruhában, miközben a térdelő Veronika vakító gyolcskendőt nyújt fel... Luigi úgy látta, hogy jó. Majd azt próbálta ábrázolni, ahogy Urunk testét az anya ölébe helyezik, aki palástjával takarja és merev fájdalommal néz el felette; mellette a barna, megtört János ... „Akit szeretett vala” – ismételte magában Luigi, mert akkor már elővette a Szentírást.

Aztán többet is megkezdett egyszerre: valósággal ide-oda ugrándozott a szent állomások között, amiből sajnálatos tévedések és fogyatékoságok származtak, főleg pedig idővesztés. Hogy körülötte is, benne is nőttön-nőtt a zűrzavar, az természetes. De nem csodálkozhatunk azon sem, ha felesége méltatlankodni kezdett: „Miket rendezel itt nekem!” – Hiszen ő maga is bosszankodott, elcsüggedt. Egyszer már azon volt, hogy abbahagyja az egészet: bevallja otthon is, másutt is, hogy túl nagy fába vágta a fejszét. Indult a kocsmába.

„Hadd ne vessenek” – gondolta. Majd fizet egy liter bort, és így köszönt barátaira: „Jobb ez, mint a szenteltvíz!” Még örült is e kis aljasságnak. Az üzletből azonban Signora Anna lépett ki. „Hogy megy a munka?” – kérdezte. – „Lassan, lassan – köszönöm, Signoral Sokat babrálok vele ... Kevés az idő.” – „Ó, az idő, az idő ... – gúnyolódott az asszony. – Kirtartás kell, Luigi! Bizonyos, hogy nagy munka, de maga nagy művész! Csak dolgozzék!” Luigi az éjjel addig virrasztott, míg felesége felkelt és felháborodva elfújta a lámpát.

V

Sajnos, immár nem lehetne így folytatnom: telt, múlt az idő. Mert éppen az idővel történt valami. Hiszen telt is, múlt is – de hogyan I

Meg-meglódulva vágatott előre, majd bágyadtan vánszorogva lemaradt, rossz, rendetlen ütemben folydogálva tova; olyanná lett, mint a beteg szívverése. Mikor figyelt fel Luigi e megbomlott időre? Signora Anna mondását, hogy az időt lopni kell, eleinte tréfának tartotta. Gyakran ismételte magában, mert finom és jóleső tréfa volt. Illett játékos semmittevéséhez, előkelő szórakozásához – mert akkoriban még őszintén így gon-

dolkodott festészetéről. Azután – hogy, hogy nem – észrevétlen hatalmába kerítette a játék, a tréfás mondás komolyra fordult: Luigi valóban tolvaj lett. Hogy többet festhessen, mindenféle ürüggyel el-elmaradozott a műhelyből. Otthon egyszerűen azt mondta, hogy nincs munka. Később mást kellett kitalálnia, és végül oly leleményességre tett szert a bújkálásban, hogy maga is csodálta. Csakhogy a valótlanság, ez az észrevétlen rezgésű zavar, mely eleinte csupán gyermekes füllentésből, szorongásból, gyanakvásból, iskolakerülő dacból állott, mégis elég volt ahhoz, hogy az érzékeny és gyakorlatlan ember lelki nyugalmát feldúlja. Egyre nehezebben haladt.

Mikor belátta, hogy a lopott idő nem segít rajta, inni kezdett. Nem a kocsmába járt – nem tűrte már a haszontalan és durva beszédet – hanem hazacsempészte a pálinkát és elrejtette a leborított konyhazsámoly alá.

Meg kell vallani, hogy ez – főleg eleinte – szép és ihletett órákat szerzett neki. Megindult szívvel és bátor kézzel festegetett a mámorban, és enélkül talán soha el nem készül fájdalmas műve. (Hogy azért ugyan nem nagy kár lett volna – bár kézenfekvő, de kegyetlen és tudatlan, laikus gondolat.)

Ámde nagy ára volt minden ihletett órának. Heves jelenetek, bágyadt kijózanodások végtelen sorával gyűlt a keserűség, amely, persze, csak még jobban kívánta a mámort. Mindenki elhiheti, hogy a feleség megtette kötelességét: pörölt, óbégatott, rimázkodott, fenyegetőzött; faggatta és kínozta férjét. Utolsó fillérig elvette a pénzét, és naponta máshová rejtette. Eleinte barátait gyalázta különösen, és a politikát általában. Majd sorra gyanúba fogta a falu nőszámba vehető személyeit. Zokogva panaszkodott a szomszédban, és gyónás közben a papnak, aki türelemre intette. Türelme azonban még tűrhetlenebb volt: a sértődött hallgatás, fojtott sóhajok, görbe oldalpillantások napjai következtek, fülsiketítő edénycsörömpölés kíséretében.

Mindhiába; a rejtelmes üveg, mint valami gonosz szellem, újra és újra, sőt egyre gyakrabban megtöltődött olcsó, bűdös grappával... „Hogy honnan szedi ezt nekem, csak tudnám, honnan ...” – tűnődött, mintha ez lenne minden titok nyitja.

Egy napon aztán megleste férjét, amikor az a műhely felé indult. Mert nem odament ám, hanem óvatosan körülnézve a szőlőkertek felé vette útját. Az asszony lopva követte. Luigi, amint a házak közül kiért, meggyorsította lépteit, és csaknem futva ért a tópartra. Megtorpant, bámult, tekintgetett, ténfergett, hadonászott, mint aki önmagával vitatkozik. A tó jócskán megdagadt a nagy esőzésben, a zsenge parti nyírfák térdig állong-

tak benne. Luigi most féllábbal belépett a vízbe, és símogatni kezdte fehéres, karcsú törzsüket ...

Az asszonyt mondhatatlan iszonyat fogta el. Pokoli gyanút ébresztett benne e teljességgel érthetetlen látvány. Nem is gyanú volt, hanem bizonyosság: akkor értette meg, hogy a férjét megrontották ... Valljuk be, nem is gondolhatott egyebet. Szánalom, tehetetlen rémület és mélységes szégyen fojtogatta torkát. (Ez volt a legösszetettebb érzés, amelyre képes volt.) Ahogy jött, lopva hazasomfordált, de amikor ott állott Luigi kusza kellékei előtt, mégsem vitte rá a lélek, hogy fogja, és kivigye az egészet a szemétre. Mert az ő fajtája, bármi történjék, nem botolhat nagyot.

E naptól kezdve sokat és valóban buzgón kezdett imádkozni, lágyabb lett, halkabb, elnézőbb, és – valami különleges logika folytán – kacérabb. Megtakargatott pénzén olcsó, rikító anyagot vett, és új kötényeket varrt magának. A szomszédasszonyok aljas derülésére a haját is gyakrabban mosta. Luigi azonban egyre süllyedt, távolodott a maga baljós, ismeretlen világába. Még ha goromba lett volna részegségében, figyelmetlen vagy közömbös a családjával! De megfoghatatlan volt például, amit a gyermekekkel művelt: mintha csak most fedezné fel a jelenlétüket, gyámoltalan gyengédséggel becézte, kényeztette, édességgel tömte a két kislányt; órákig játszott velük, oly büntudatos szánalommal nézve rájuk, mintha bocsánatukat esdené e durva világért. Hirtelen fel-felkapta és vadul csókolgatta őket. A két gyermek is rajongással csüngött apján, de akkortájt gyakran hánytak, betegeskedtek, nyugösek és akaratosak lettek – amit persze megint anyai szigorral kellett megtorolni.

Bizony, fájdalmas idő borult a házaspárra, és anélkül, hogy megosztották volna, ki-kí megkapta belőle a magáét. Mégcsak azt sem mondhatjuk, hogy a természetes asszonyság a könnyebbik felét viselte volna, mert őt jóval érzékenyebben sújtották az egyre fenyegetőbb anyagi gondok. De legalább meg volt győződve az igazáról, és a maga pártján tudhatta az erkölcsi rendet, ami nagy vígasz lehetett.

Luigi úgy számított egy szép, színes szüreti napon, amikor még számolt a bomlott idővel, hogy művét húsvét előtt befejezi. De elmúlt a húsvét meg a pünkösöd, a következő szüret, meg a tél is – lehet, hogy azonkívül még egy kerek év elmúlt, amíg aztán csakugyan elkészült. Úgy, ahogy – jól-rosszul: mindenesetre meglett a tizennégy stációs kép, aranyozott keretbe került, s egy hamvazószerdán, csaknem az egész falu jelenlétében, felavattatott.

Luigi elégedetlen volt művével, mert igényesebb lett, és mert józan volt aznap. Búsan elmélkedett arról a feneketlen szakadékról, amely a

lelkes terv és megvalósítás-a, a magasztos isteni szenvedés és a profán, kötetlen emberi nyomorúság között tátong. Felesége pedig, bár jólesett neki, hogy a szószéken név szerint megemlékeztek a művésztől, térdelve sírdogálta végig a misét. Ő már nem várt megváltást e naptól. Nemrég ugyanis felfedezett Luigi kellei között egy nagyobb és különleges gonddal takargatott vásznat. Férje távollétében felemelte a rongydarabot, és alálesett.

Nagy, női alak körvonalait vélte felismerni. Csak annyit értett belőle, hogy nincs vége a megpróbáltatásnak. Nem szólt már, szegény. Az átok, ebben az előrehaladott állapotban, beléfojtotta a legegyszerűbb kérdéseket. Azt sem kérdezhetette már csonttá-bórré fogyott férjétől, hogy mit enne? Vagy, ha köhögni hallotta, hogy megfázott-e? Rosszat álmodott-e, mikor az nyögve és verejtékezve hánykolódott fekhelyén. Ehelyett drága viaszgyertyákat égetett az oltár lépcsőjén. Luigi sajnos tudomást szerzett a jámbor áldozatról, mely ártatlan volt, megindító, és a legrosszabb esetben is csak nevetséges. De humorérzéke, ha volt is valaha, már régen, gyökerestől odalett. Fékentangott bosszúsága dacos felháborodásba csapott – fojtott, lappangó láza mintha valóban démon lakta volna, melyet az erőtlen ördögűzés nem hajt ki, hanem csak felizgat – emésztő, hősi tűzzé lett. Luigi hadat üzent a világnak.

Nem járt többé a műhelybe. Igaz, hogy megbízhatatlansága miatt neki mondtak fel, de ő ezt örömet magára vállalta. Mondogatta, hogy keze remeg a robottól, hogy rosszul lesz az olaj- és benzingőzben. Ha egy motorkerékpár berregett el a ház előtt, felnyögve fogta be a fülét.

Ekkor már nyíltan és büszkén „munkának” nevezte azt, amit valamikor oly szemérmesen játéknak, hóbortnak becézgetett. Íme a szó hatalma. Olykor egy újféleképpen alkalmazott szó is elég ahhoz, hogy gyökeresen megváltoztassa életünket.

VI

Luigi megváltozott életét mindegyre nehezebb követnünk. Az elbeszélő suta eszközeivel, ügyefogyott szavaival kell felmérnünk a határtalant rendre felsorolnunk a rendtelent... Ily kísérlet csak akkor elviselhető, ha alázattal párosul, ha tudjuk, hogy minden „józan” leírás hiányos, szegényes.

A munka szóból természetesen a kötelesség fogalma adódik. E magasabb rendű kötelességtudás, mint, számos más esetben, kényszerítő parancsá fokozódott, és már-már úgy hangzott Luigi fülében, mint valami személyes szólítás: Dolgozz!.. Csakhogy bűvölet is volt: ellenállhatatlan

édességgel, hízelgően, ígérettel teljesen is csengett, mintha könyörögne: Szeress ...

Nem égi szózat, nem hallucináció, hanem nagyonis ismerős, nagyonis meghitt, nagyonis e világról való, lágy, mély és feltűnően szép hang volt ... Persze, persze, legfőbb ideje lett volna, hogy a szólított magába szálljon, és ott bent alapos rendet teremtsen. Csakhogy a mámor bizonyos fokán, semmitől sem félünk annyira, mint a kijózanodástól, és a „legfőbb idő” többnyire azt jelenti, hogy már el is késtünk. Luiginak azonban más mentsége is van. Ha hivatása, mint minden varázslat, félig önámítás volt, a hang maga is ámított: „Szeress... – Oly magasztos, áhítatot gerjesztő, szomorú és magányos volt –, noha Signora Anna hangjától és képétől elválaszthatatlan –, oly reménytelen vágyat ébresztett, és oly fájdalmas boldogságot ígért, hogy Luigi sejtette már: a feladat, amelyre vállalkozott, teljesíthetetlen. (S a választottság érzése, bár a hiúságot legyezgeti, és a testet borzongatja, ilyenkor már csekély kárpótlás.) Luigi, miközben haragos megvetésében egyre zsugorodott, távolodott eddigi világa, szédülve ízlelte meg azt a magányt, amelyből nincsen visszaút.

Csakhogy még ez sem minden. Az érthetőség kedvéért, vonakodva és szégyenkezve, de meg kell mondanom: ez a szerencsétlen Luigi valamilyen módon arra vetemedett, hogy a bűvös hívást magának a Madonnának tulajdonítsa. Sőt, olykor felelt is neki.

Tétlenül merengve üldögélt a tornácon, ahol megint egyszer dús, tömött fürtökben virágzott a glycinia, szemben pedig, a tó tükrén, lágy, fényes csíkok gyűrődtek. Aztán nagy könnycseppek gördültek alá, és félhangon motyogni kezdett: „Szép rózsa ... Elefántcsonttorony ... Aranyház ...”

Ne nevéssünk. Tudom, hogy lehetetlen volt ez a Luigi: részeg, illetlen, szájalmas. Csupán színeket látott: óaranyat, sziromfehéret, haloványsárgát – miközben e neveket ejtegette, méghozzá oly élvetegen, mintha ajkával, nyelvével érintené a hűvös, fényes, sírna anyagot. És mégis ... Szegény, zavarodott, megtévedt lelke mégis az örökkévalót érintette, azon a veszélyes úttalan úton, ami a szépség.

Ilyenkor aztán, ha derék felesége harsány hangon hívta vacsorázni, lassan eszmélkedett, nyögve kelt fel, és görnyedten ment, mintha valami láthatatlan keresztet hordozna. Bizonyos, hogy e sívár étkezésekben volt, ami a lassú, fulladásos mártírhalálra emlékeztethette, de az is bizonyos, hogy ő mélyebbre görnyedt, és kínosabban nyelt a kelletténél. Mert rossz, ripacs színész az ember: amint valami nagyobb szerephez jut, menten visszaél vele, mint minden hatalommal.

Akkoriban már azon a második művén dolgozott, amelyik bölcs és jótékony homályban függ most a trevignanoi templom falán. Nem a kegyelet hiánya, hogy utólag meg kell bolygatnom kényes származását. Van itt ugyanis egy felderítetlen titok, mely e távlatból igen fontosnak tetszik: a hasonlóság kérdése. A Madonna helyett mindig földi nők állanak modelt; nem lehet másképp, és bolond, aki ezen megütközik. Csakhogy itt olyan különös, bújkáló, csalfa, álomszerű hasonlatosságról van szó – bárki felismerheti, de ugyanúgy le is tagadhatja – hogy joggal eltűnődhetünk varázslatán. Kérdezhetjük: vajon szándék volt-e vagy pusztán véletlen, hogy e kedves, dúshajú és pompás ruházatú nőalak egy napon hasonlítani kezdett ... jól tudjuk, kire. Hogy e szentképből félig-meddig arckép lett: Signora Anna naivan átköltött képmása.

Nem hiszem, hogy szándékosan kezdődött volna. A műkedvelő talán még a hivatásos művésznél is jobban ki van szolgáltatva a véletlennek. A portréfestéshez Luiginak akkor még sem hajlama, sem bátorsága nem lehetett. Megviselt, alig tudósabb szerelmét még mindig a halott anyagra pazarolta: selymekre, fátylakra, hajzatra, redőzetre ... Amellett jámbor ember volt, noha már züllött... Ezért gondolom, hogy csak úgy, mintegy önmagától történhetett: egy napon, a vásznon-e, vagy valami villanó látomásban, a képzelt redők, a dús hajfonat keretében, egy ismerős arc, vagy arcvonás, fejforma vagy nyakhajlat ötlött fel... Akkor persze, nagyot, merészet dobbant a festő rémült szíve, és egy pillanatra lehúnyta a szemét.

A mosoly, mely lassan derült az ajkára, gonosz volt már: tudós, ravasz, csúfondáros és kárörvendő. E pillanattól kezdve Luigi nem volt ártatlan. Ami ezután történt, már nem volt véletlen.

Gyakorlatlansága folytán azonban csak nehezen boldogult. Így magyarázható a felemás siker: e kísérteties, árnyyszerű hasonlatosság, melynek oly súlyos következményei lettek. Avagy készen állt már a végzetes fordulat, amikor egy csekélység kell csupán, hogy kiobbantsa a feszültséget, s a kívülálló is érzi, hogy valaminek történnie kell.

Szegény Signora Bonatti, ezt a valamit együgyű gyakorlatlanságában úgy képzelte el, hogy munkát vállal: mosást vagy foltozást. Később már hajlandó lett volna arra is, hogy eladja szíve büszkeségét, a konyhakredencet. Ehelyett azonban más történt. Egy napon kilépett a tornácra, ahol Luigi a vászna előtt ácsorgott. S amit egyébként babonás félelme és sérített önérzete egyaránt tiltott, kíváncsi pillantást vetett férje művére. A kedves, kislányarcú Madonna ott szemben, miközben magasra emelt kéz-

zel pólyálta kisdédét, végtelenül szomorú és kissé bárgyú tekintetét egyenesen Signora Bonatti szemébe mélyesztette ...

Ő pedig megszólalt, s ezúttal, noha magas, elfúló hangon, hibátlanul fejezte ki magát: – „E képpel nem maradok egy földél alatt! Vagy elviszed innét, vagy én megyek!” – és kivonult, hullámozó kebelrel. Ő nem színészkedett. Szívére szorított kézzel és egész testében remegve állott a konyha ablakában. Hallgatta, ahogy Luigi tesz-vesz a szomszéd helyiségben, mintha átöltözne, vagy csomagolna. Aztán látta, hogy távozik, hóna alatt az újságpapírba csomagolt, spárgával átkötött képpel. Látta, hogy ünneplő kabátját vette fel szennyes ingére. Látta, hogy lóg sovány vállán a kabát... De nem ment utána, hanem csak egy hatalmas keresztet vetett magára, a házára és az egész veszélyeztetett világrendre.

VII

Mi azonban – a múlt idő védelmében és abban a jóleső bizonyosságban, hogy bármi történjék is, „végül szépen rendbejön minden” – bátran engedhetünk a kíváncsiságnak, amely aggódással, bosszúsággal, részvétellel keveredve, immár őszinte érdeklődés.

Követjük Luigit, aki lassú, de határozott léptekkel, hóna alatt nagy, ügyetlen csomaggal távozott otthonából. Nem a szokott úton, amely a kertek alatt levisz a tóhoz – hogy talán a vízbe ölné kelletlen művét, vagy romlott életét –, hanem átvágott a főtéren, a templom, a kocsmá és a bolt előtt, végig a sétányon, mindig az országúton tartva, és elhagyta a falut, amely kihaltak tetszett. Köznap lévén, ki-ki a dolga után járt még: a nap magasán állott. Nem látott senkit, őt sem láthatta senki. Csak egy nyikorogó kis számfogó jött vele szembe. Éppen leállott, vánszorgó unalmát kipihenni. Dicsőséges idő volt. Egyetlen, váratlan, jeltelen ünnep: a tavasz teljessége. Tegnap esett még, és holnap már nagy forróság lesz. De a napnak is legdicsőbb szaka ez, amikor az észrevétlenül növekvő árnyak csupán fokozzák a színeket, és minden fűszál külön világít. Balján vadrózsa futott a sövényen, és fák bókoltak feléje: olajfák, babérfák, fügefák és mirtuszok. Jobbra, sugaras mélységben pihent a tó.

Luigi maga elé nézett a földre. Mintha soha nem járt volna arra senki, egy porszem se látszott. Kövér csiga szelte át az úttestet; nyálkás csík maradt mögötte. Az árokparton, dús, nedves zöldben, egy-egy pipacs rikított, csipkés csalán, gyenge sóska, fodorménta és kakukkfű, óriás lapulevelek, gyönyörű kórók és egyéb csodálatos gaz között. Luigi nem gondolt arra, hogy Signora Anna talán otthon sincsen, vagy hogy nincs egyedül... A harapós kutyával nem gondolt; nem lepte meg, hogy a kapu tárva-

nyitva állott. Elindult a virágágyak és dísznövények között, egyenesen a rejtett ház felé. A kavics hangosan csikorogni kezdett léptei alatt, ezért lábújjhegyen került meg a szökőkutat. Már ott is állott a lépcsőn, és megnyomta a csengő rézgombját. Soká kellett-e várnia, amíg nyílt az ajtó. Csak az türelmetlenkedik, toporog, a másodperceket számlálgatván, aki-nek kevés az ideje. De most, mintha egyszeriben oly sok lenne belőle, avagy hirtelen elfogyott, kiáradt, szétömlött volna mind: üres, súlytalan időtlenségben álldogált a küszöbön.

Mi pedig lemaradunk nehézkes térfogatunkban, csupán e kemény föld-ről kísérhetjük a történést, elszoruló szívvel nézve utána, mind amíg a szemünk ellát.

Kisvártatva kinyílt az ajtó. Mély keretében Signora Anna jelent meg, világos nyári ruhában, kezében egy kertiollót tartva. – „Milyen meglepe-tés!” – mondotta, de ez csak afféle szólásmondás lehetett. – „Tessék. .. De kedves, hogy meglátogat ... Ugyan, mi lehet a csomagban? Bocsásson meg, épp a virágokat rendeztem ... „, – Kissé elfulladó hangon és össze-vissza beszélt, haját, ruháját igazgatta, majd pedig megindult Luigi előtt. A zöld redőnyök félhomályában néhány hűvös szobán vezette át. Így ér-tek abba a helyiségbe, ahol hirtelen oly vakító fény zuhant reájuk, hogy mindketten meghököltek. E félkör alakú szoba a ház végét képezte, külső fala üvegből volt, és túlhan, az erkély márványoszlopai alatt, fehéren iz-zott a tó. – „Foglaljon helyet” – kínálta, miközben az ablakhoz lépett, és kissé előre vonta az egyik bíborszínű függönyt. Így nagyjából előtűnt a berendezés: néhány karosszék körvonala, és egy hatalmas fekete bútor-da-rab: a bőrgyáros íróasztala, amelyen bronzból való tárgyak villogtak. A belső falat polcok lepték, megtömve díszes kötésű könyvekkel, amelyeket nem olvasott soha senki. A padlót zöld szőnyeg borította, és hatalmas vázákban oly sok virág állott mindenütt, mintha valami ünnep készülne. – „Szép itt. ..” mondotta Luigi. – „Festőnek való helyiség: itt kellene dol-go-znia. ..” – „Ó igen, Signora ... ” – Hallgattak egy ideig. – „Meg sem mutatja, mit hozott?” – Ekkor Luigi kelleetlenül bontogatni kezdte cso-magját, és a papírt leszórta a földre. Kis ideig tanácstalanul álldogált, kar-jában a Madonnával, és tünődött, hogy mit kezdjen vele. Majd felfedezett egy alacsony széket, és arra állította, háttal az ablaknak. Soká nézegették, némán, hunyorogva, és halálosan komolyan. Hátraléptek, előrehajoltak – mintha ugyan valamit is lehetett volna látni – ide-oda tologatták a széket, jobbra-balra forgatták a képet, és végül ottérdeltek előtte a zöld szőnye-gen, egymás mellett a beözönlő fényben.

Véget ér a tudományunk. Mint valami óriás szemhéj, tiltón borul tekintetünkre a múlt idő homálya, és kizárja a káprázatot. Meg kell vallanunk, hogy nem láttunk többé semmit. Nem tudunk semmit arról, ami Luigival ezután történt. Megszégyenített bennünket, akik oly bizakodó bátorsággal követtük útján, mely lejtős is volt, meg görbe is, akik oly hűséggel kísértük állomásról-állomásra, amelyeket az emberi szenvedés groteszk vagy kegyetlen, de mégis meghitt képei jelöltek. Elveszett a káprázatban. Úgy jártunk, mint a vándor, aki valamely kietlen, karsztos vidéken egy patak medrét követi, hogy az a nyájas völgybe elvezetné. De a vizet egy kanyarban hirtelen elnyeli a föld. Most aztán vaktában, bolyongva, tévelyegve keresheti, kutathatja, lesheti, amíg előjön újra, mert hogy elő kell jönnie, tudja a térképről. De hol? 'És hogyan? Milyen lesz, miután megjárta az alvilágot? Talán vad zúgó lesz belőle, vagy mélyvizű hegyi tó – ráismer-e majd?

Nem is oly ártatlan, nem is oly veszélytelen műfaj az elbeszélés. Megfogott... Abbahagynánk, megszöknénk? De hová? Házatlan, hazátlan az ember az idegen időben, nincs hová megtérnie, hogy hallgasson immár, vezekeljen, vagy aludjék. .. Folytatnia kell, vaktában, bolyongva és tévelyegve, hogy megleglje az összefüggést minden áron. Ez az ár nem lehet csekély, hisz semmink, senkink itt nincsen. Árván maradtunk a csodás táj, az utak, a dombok, a jó fák, a szép tó néma közönyében. Nincs más mentés, mint az idegenek tanúsága.

Az utolsó ember, aki Luigit látta, a számarkordé gazdája volt. Aztán senki többé, két napig. E titokzatos esemény szerfelett megbolygatta a falucska nyugalalmát. Olyanná lett, mint a dúlt darázsfészek. És most ez igazítson útbá, e töménytelen méreg és vadság? Pedig bizony, vállalnunk kell, már az is kevélység és elvakultság volt, hogy nem számoltunk vele! Nem mintha baráti, rokoni, testvéri segítségre számíthattunk volna! De hogy a világból ily egyszerűen kivesszen minden logika, minden könyörület, mégis döbbenetes. Elképesztő, hogy mit mívelhet negyvennyolc óra leforgása alatt egy kis és aránylag jámbor közösség képzelettel. De hasztalan fognánk be fülünket, szemünket, hasztalan hajtogatnánk: „nem igaz, nem igaz, nem igaz!” – mikor e hazugságok ellen egyetlen kézzelfogható bizonyítékunk nincsen. Végig kellett hallgatnunk a falu száját, émelyegve és szédelegve túrnunk bűzös lehelletét, és csupán a Madonnához fohászodhattunk, hogy emlékeznek meg rólunk ez ocsmány, hevenyészett ítéletnapján ...

A legmegrendítőbb az volt, hogy rá kellett eszmélnünk: mily tudósok az emberek legsötétebb tudatlanságukban is. Egy sem ment volna csó-

nakkal, bottal, kampóval a tóra, egy sem ment volna fáklyákkal, kutyákkal a mezőre. Hanem mind ott ácsorgott naphosszat, kisebb-nagyobb csoportokba verődve, a főtéren, arccal a sziklapart felé, kitágult szemét a távoli, rejtett házra függesztve, mintha valami csodás jelenést várna onnan. Ontották magukból a szennyet.

Itt voltak a bölcsek és próféták, akik rég várták és előre megjövendölték a veszedelmet. A kezüket dörgölő, szájuk szélét nyalogató ínyencek; a szorgalmas poszméhek, akik lelkendezve hordták csoportról-csoportra, házról-házra a nyüzsgöve támadó híreket; az önérzetesek, a község és erkölcs nevében szavalók, a szemérmesen pusmogók és pillogók, és végül a „realisták”, akik néhány trágár szóba foglalták az eseményt. Lehetetlen volt eldönteni, melyikük aljasabb.

Ó szerelem, örök mítoszképzés! A nekivadult, gonosz költészet azonban nem sokra megy mindenkor legidőszerűbb, legnépszerűbb témával. A filléres regény olcsó romantikájával indult, csakhamar pornográf irányt vett, végül közönséges disznósággá fajult... Szótték, boldogan: mindenki tudott valamit, toldotta, színezte, szerkesztette ... Úgy kezdődött, hogy a szeretők epedő pillantásokat vetettek egymásra a templomban... De rövidesen bőséges ismertetést kaptunk viszonyukról, találkahelyeikről, szerelmi szokásaikról. Nem érdemes továbbadnunk: egyetlen eredeti ötlet sem akadt.

Rangsorban a nemi sóvárgás után közvetlenül az emberi kapzsiság következik. De a pénz a terméketlenebb téma, hamar kimerül. Egyszerűen felsorolták, hogy Signora Anna milyen ajándékokkal halmozta el kedvesét. Miképpen csalogatja most a városba, ahol palotában laknak majd és amerikai autón járnak. Mások szerint, Luigi volt az, aki szemet vetett az asszony pénzére. Mivelhogy mindig ilyen volt már ez a Luigi: számító, alattomos, „lassú víz”, dologtalan, nagyravágyó, fennhéjázó és tolvaj!...És milyen ártatlan pofát vágott, miközben fülelt, lapult, kémkedett!...

Többen Signora Bonattit okolták mindenért. Kiderült, mennyi ellensége volt a tisztas asszonyságnak. Most megtudtuk, miképpen kínozza, éhezette, marta, sőt – verte a férjét –, amíg ez aztán e gyanús kalandba menekült előle.

De a láthatatlan bőrgyáros sem úszta meg ép bőrrel. Mivel személyesen nem ismerte senki, politikai múltját kezdték ki. E hálás talajban aztán könnyedén megterem, sikkasztástól a hazaárulásig, minden férfibűn.

Nem maradhattak el a gyermekek sem ... Ó, Istenem! ... Egy csapat iskolás csődült össze a téren és messziről, vihogva, kórusban gyalázták az

ikreket – akik ott játszogattak házuk előtt a porban – oly csúnya szavakkal, amelyeket persze, maguk sem értettek. A két csöppség kerekrenyílt szemmel bámult rájuk és csak akkor bújtak el sírva, amikor dobálni kezdték őket, számártrágyával.

Ó, Luigi, hol vagy? ... Miért hagytál el! ... Senkinek nincs joga kilépni az időből, egy percig sem, nemhogy két napig! Közben sokasodtak, sűrűsödtek a „látomások”, a legsötétebb mélyből felkavart képek és vérfa-gyasztó volt, hogy megállják helyüket, ha csak két napra is, a világon! Hogy itt túlvilági hatalmak boszorkányos játéka folyik, abban nagyjából mindenki megegyezett. Csak az volt a vitás, hogy Signora Anna eme hatalom hordozója-e, avagy csupán szenvedő eszköze? De vajon mi által pusztulhattak el zsenge gyermekei, miért lett oly magányos, miért akart mindenáron a község bizalmába férkőzni, miután családja és köre kidaszította? – Volt, aki éjjelente rőt fényben látta lebegni Signora Anna házat, különös zene és dáridó hangja szivárgott onnan; mások, ellenkezőleg, sötét felleget láttak leszállani a sziklapartra, amelyben időnként fehér emberi alakok mozogtak. A házat azonban oly pokolbéli morgás és ugatás védte, hogy Isten örözzön mindenkit, ki megközelíti, – mondták, miközben sűrűn hányták magukra a keresztet, kulcshoz, kilincshez kapkodtak és egyéb kultikus mozdulatokat végeztek a rontást elhárítani. Egyszer ugyan közbeszólt valaki, hogy a ház üres: fekete autón látta elrobogni a szerelmeseket, hajnalban, Bracciano felé... Másvalaki viszont megcáfolta: a várrom felett látta őket, holdvilágnál, gyalog és kézenfogva mentek, (talán repültek) az erdő felé .... Ez tartotta magát legtovább a falu képzeletében: az erdőről szóló legenda. Akkor is, amikor a többi már lassan leülepedett, feledésbe merült... Isten neki, hagyhatjuk rá, legyen hát az erdő! A sok lehetőség közül még mindig ez volt a legkedvesebb: nem valami zord rengeteg itt az erdő, hanem inkább alacsony, igen sűrű bozót, ahonnan naphosszat kakukkszó és gerlebúgás hangzik; estére megszívódik és a füves tisztáson most érik az eper.

Tény, hogy amikor harmadnapra Luigi megkerült, az erdő felől jött. Cipője agyagos volt, ruhája tépett; gyűrött kabátjához, zilált hajába száraz fű és lomb tapadt. Oly ágról szakadtan festett, mintha valóban ott töltötte volna a napokat és az éjszakát.

Megkönnyebbülten sóhajthatunk fel : „Ó, Luigi...” Pedig hát előre tudtuk, hogy megkerül. Mégis mást vártunk, féltünk a szorongó bűvöletben. Ha nem is éppen holmi rózsás, fürtösfejű, mosolygó-sugárzó jelenésre vártunk, amint diadalmas lantpengetéssel jön az erdő felől, – idegen varázstól, valami ismeretlen megváltástól féltettük Luigit. De hogy így jött,

ilyen szomorú állapotban, tépetten, törötten, megnyugodhatunk. Mintha belőlünk is kifogyott volna minden józanság és könyörület, úgy érezzük, hogy most már valóban rendbejön minden. Mert nem különülhetünk el, többé nem maradhatunk megértők az értetlenek, fölényesek az ártatlanok, hitetlenek a hívők között.

Ide jutottunk hát. Egy cseppet sem vagyunk már különbek a szegény Signora Bonattinál... Mert ő is csak ennyit mondott: „Ó, Luigi! ...” – Nem obéogatott, nem fenyegetőzött, nem szaladgált fűhöz-fához a kezét tördelve, de még csak azt sem kérdezte: „hol jártál nekem?” – Hanem beengedte az ágrólszakadatot, és csendesen bezárta mögötte az ajtót.

Másnap is, amikor Braccianóból megjöttek a mentők, – némán és óvatosan segített hordágyra emelni a félig eszméletlen embert, akinek szájából keskeny csíkban szivárgott a vér. Amikor elvitték, kasideig utánanézett még a tornácról. Tartásában új, elszánt nyugalom, valamiféle méltóság lehetett, mert az összecsendült báméjszkodók közül senki sem merte megszólítani. Lesütött szemmel, egyenként oldalogtak el.

VIII

Amit ezután még elmondhatok, néhány töredék csupán. A cselekmény színétvesztíve, újra telősmúló idővel: bajos kimosnunk a csöppnyi aranyat e töméntelen homokból. „Arany – mondom – és homok” – mondom ... Milyen az emberi

Mindeddig az a remény éltetett, hogy e történetnek „jó vége” lesz. Most itt van. És valóban: nem rossz. Legalábbis nem a legrosszabbal, nem a halállal végződik, hanem az étellel. Ez pedig – tudvalévő –, ha nem is valami nagy boldogság, de azért jó: mégis, mindig, mindenképpen és örökkévalóan jó. De hozzászólni oly nehéz, oly bajos megragadni, hogy fanyalognak máris színtelen futóhomoknak neveztem. Mintha bizony a másik lenne az értékesebb, aranyabb ...

Szívesebben mesélünk a halálról, mert jobban értjük az örvény mélyülő, szűkülő törvényét. Az élet azonban nem ígér végső megismerést, nem tartogat semmi csattanót. Egyre újabb kérdéseket vet fel, csalóka távlatokat bont, közömbös útjelzőket állít, amelyek mind-mind a végtelenbe irányítanak. Aki oly gondos figyelemmel követte a veszélyes lejtő útját, a gyógyulás alig emelkedő lapályán révetegen és szórakozottan halad. Magam is jóformán csak tisztességből mondom el azt a keveset, amit még el lehet és el kell mondanom.

Luigi él. Ha nem élne már, belé sem fogok a történetébe. A tüdőbajt manapság teljesen kigyógyítják. De nemcsak ez: nagy művész is lett és – jó ember maradt.

Egy szép napon – nem is olyan régen – újra megjelent itt Trevignanóban. Hatalmas autón jött, és sok pénzt hozott a családjának, amelyből egyik lánya kelengyét vesz, a másik pedig fodrászszalont nyit. Luigi derék felesége végre a megérdemelt gondtalansághoz jutott. Eleinte ugyan vonakodott a váratlan, gyanús ajándékot elfogadni – ki adná fel szívesen nehezen szerzett méltóságát? – de aztán, a gyerekek kedvéért, mégis engedett. Örülünk! Akkor is, ha ezáltal tisztos élete esetleg újra harsány, közönséges kifejezést öltene. Hiszen megérdemelte! Amit ő tett, nem volt csekélység, akkor sem, ha úgy vélekednénk, hogy nem is igen tehetett egyebet.

Miután férjét a kórház beszállították, eljött a kolostorba a jó nővérekhez és feltárta szomorú helyzetét. Attól kezdve aztán nap mint nap megjárta ez utat, télen-nyáron, két kislányával, akiket napközben Gandolfa gondjaira bízhatott. E hosszú évek során talán csak annyi változás és könnyebbség következett el, amíg eleinte cipelnie kellett csemetéit, karján az egyiket, hátára kötve a másikat, utóbb már csak időnként és felváltva vette ölbe őket, végül pedig a maguk lábán futottak mellette, esőben, szélben, forróságban. Férjét is meglátogatta olykor a braccianói kórházban – befőttes és vasalt inget hordott neki – de amikor elvitték messze a hegyek közé, nem tagadta, hogy nagy teher hullott le róla. A megélhetéssért való küzdelem leegyszerűsíti az életet. Signora Bonatti bátran és méltósággal küzdött, ami azt jelenti, hogy úgy dolgozott, mint egy állat. De megtartotta a lakását, – a tornácán virult és hervadt a glycinia – kislányai pedig se testi, se lelki szükségét nem szenvedtek, ami persze Gandolfának is köszönhető. Ő békítette ki a jó asszonyt a Madonnával is, ami nem volt egészen egyszerű. Signora Bonattí ugyanis megtudta, hogy az Egyház figyelemre és tiszteletre méltatta Luigi kérdéses művét, nem járt többé templomba.

Az okos, türelmes nővér rávette, hogy itt imádkozzék náluk: e hófehér és napsütéses kápolnában, ahol nem kísért semmiféle rontás, és a Madonna, Michelangelo Pietájának a mása, nem hasonlít senkire. De hová lett a babonás hasonlatosság hordozója? Mi lett Signora Anna sorsa? Úgy hallottam, hogy egyideig itt élt még e vidéken, de a faluban már csak ritkán mutatkozott. Még magányosabb lett, hervadó kislányarca még szomorúbb. Férje halála után elköltözött, a házat is idegenek lakják. Ha él, bizonyos, hogy nem Rómában él, hanem valami távoli, eldugott falucskában.

Talán árvaházat, bölcsődét épített ott, ahol immár kedvére jótékonykodhat, nem szimbólikusan takargatva a kisdedeket ... A sors, habár ingatag árnyak tetszik, néha nagy erővel rajzolja, vastagon festi meg képeit.

Hogy ő és Luigi nincsenek együtt, bizonyítanom sem érdemes. Pedig a szennyes hangok, noha csak erőtllenül, nemrég újra feltámadtak. Signora Anna ura halálának híre ugyanis csaknem összeesett Luigi pompás hazatérésével. De ha lenne is valami összefüggés a két esemény között, nincs már bűvös, botrányos íze. Legfeljebb azt bizonyítaná, hogy az élet vontatott, észrevétlen igazságszolgáltatásába olykor jóságos humor vegyül. Milyen mulatságos lenne, ha Rosettának szép kelengye, Francescának virágzó fodrászüzlet jutna a megboldogult bőrgyáros hagyatékából. Miért ne?.. Jól tudjuk, hogy minden lehetséges. De akkor a baráti segélynyújtás, az önzetlen ajándék sem lehetetlen ... Még az sincs teljesen kizárva, hogy Luigi valóban oly nagy művész lett, ahogy Gandolfa állítja, aki jámbor elvonultságában sikert, hírnevet és mesebeli gazdagságot ért ezalatt. Az sem lenne vétek vagy bolondság, legfeljebb valószínűtlen ...

Jóval könnyebb elképzelnünk, hogy Luigi valóban „dolgozik” – a szó igaz, verejtékes és tiszteletreméltó értelmében. Hogy időközben, úgyahogy és amennyire egyáltalán lehet, kitanulta szép és szeretett mesterségét. Talán oly tudásra tett szert, hogy kárvallott freskókat javíthat, talán vannak önálló művei is. Hazájában – hála az égnek – oly sok a régi templom és jómódú kolostor, megélhet mind a művész, ha istenfélő, igyekvő és tehetséggel áldott. Persze, nem fényesen, pompásan, de megélhet.

Úgy gondolom, hogy Luigi valami kézalatt vett Fiáton érkezhettek meg falujába, s a Dárius kincsénél jóval szerényebb összeggel. Látogatása azonban, akár a pénzhozatal, ha nem is túl gyakran, de rendszeresen megisméltódott mind a mai napig.

Hogy mégse ilyen prózai látomással szakadjon meg történetem, elmondom még, miképpen került Luigi Madonnája a trevignanói templomba. Signora Annától vette át a tisztelendő úr. Egy ideig elzárva tartotta a lakásán, mert nem nagyon tetszett neki és nem volt bizonyos benne, hogy méltó-e magasztos hivatására. Mihelyt azonban a hajmeresztő mendemondákról értesült, a nép konokságáról, mely átokról, rontásról suttog – a festményben a babona ellen viselt harc szent eszközét látta, és határozott. Tudjuk, meg is gyűlt a baja csökönyös nyájával, azt is, hogy a harc félgyőzelemmel végződött: a kép ott függ a templom falán, mély homályban, de békességben, mind a mai napig ...

Lehet, hogy az eljövendő századok gyertyát gyújtanak előtte, oltárra emelik és csodatevő rangot kap, lehet azonban ... Minek folytatnám? Újra

csak tilos térfogatba lépnénk, pedig nem is a fényes időtlenségről, hanem a borús jövőről lenne szó ...

A történetnek, amely folytatás csupán, valóságos vége sem lehet. De megszakad, menthetetlenül megszakad e békés mai nappal. Nemcsak enyhe, emlékező ideje járt el: kedves színhelyét is el kell hagynom.

A többit rábízván a dicső táj, az engesztelő éghajlat erejére, Gandolfa nővér bölcsen közvetítő gondjára és Isten szép, szigorú irgalmára.

HALÁSZ GYÖRGY

Második hosszú utca ^{*}

A szomszéd szobából áttörő sikoly megbecstelenítő erővel hasított a fülembe. Segítség, segítség – süvítették felém a hangszilánkok. Székdöntögetés, szaladgálás és jajveszékelés rázta a port a tapétákról az egykedvű svéd éjszakában. Karórám világító mutatói álmosan nyújtózkodva feküdtek a háromnegyed harmon.

Nem ugrottam ki az ágyból, hogy asztallábat ragadva segítségül siessek, hanem a fejemre húztam a paplant bizakodva, hogy Klára kisasszony majd csak elgyengül odaát. Tudtam, hogy csupán emlékeinek zuhatagai omlottak megint szegény lelkére.

A négy főbérleti részre osztott lakás másik két lakója, egy fiatal svéd szobafestő és egy Kelet-Németországból menekült grófnő is így gondolkozhatott, mert ők sem mozdultak. Klára kisasszony öt perc múlva tényleg elcsendesült. Aztán csak azt lehetett hallani, hogy az alattunk lévő péküzem legényei nehéz kezekkel pofozzák a tésztát.

Mikor ideköltöztem, Lindkvist, a fiatal szobafestő jóakarátulag figyelmeztetett, hogy leendő szomszédnőm az elmeógyógyintézetre ugyan még nem értek meg, de ahhoz eléggé bolondok, hogy pokollá változtassák a környezetüket. Én azonban, aki a józan, begubózdott, óvatos emberek társaságát már bármire elcseréltem volna, jóleső várakozással néztem az új hölgyismeretségek elébe. Reméltem, hogy agyonsterilizált emberi tulajdonságok helyett végre egy pár eredeti vadnövényre találva, kedvemre botanizálhatok.

Sötét szobám az öreg ház udvarára nézett, ahol rozsdás vasdarabok voltak halomra hányva, és négy szemetes hordó várt erjedő gyomrával a kiürítésre.

Azelőtt egy modern diákszállóban, a Wolfrat Thamban laktam, és légfűtötte szobámban drága pénzért sorvasztottam egészséges életösztöneimet.

Mozdulataim, ahogy a forróvizet csapot nyitottam ki vagy a sonkát tettem a jég szekrénybe, büntudattá mérgesedtek bennem. Láttam, hogy feszülnek apám inas karjai, mikor a kútról jön, és hogyan nyugtatják a vöd-

---

^{*} Megjelent az Új Látóhatár 1961. évfolyam 6. számában.

rökben úszó deszkafedők a csapkodó vizet. Anyám is előtűnt kis konyhánk gőzéből, ahogy lecsót dunsztol télire, ha a kofák nem adták túl drágán a paprikát.

Itt, a Második Hosszú utcában nem volt rossz lelkiismeretem, és a kényelem sem zsibbasztott el. A vízcsap az udvaron volt, és télen szalmával kellett körülcsavarni, hogy be ne fagyjon.

Klára kisasszony lengyel zsidónő volt -'– valamikor irodalom-tanárnő –, aki éhségödémától kövéren, egyenesen a koncentrációs táborból került ide 45-ben. Testvére sohasem volt, szülei pedig egy és ugyanazon évben haltak meg: 39-ben. Mind a ketten csöndes, jótékony betegségben. Ő még megátkozta az értelem nélkül játszóató gondviselést.

Itt Göteborgban enni kapott, és a borjúszeletek lassan elszívták bőre alól a vizet. Egy egész kerület jótékonykodási szükségletét vezette le: annyi használt ruhát kapott a koldushiányban szenvedőktől, hogy legalább húsz évi hálaadósságba verte magát.

A legtöbben egyszeri találkozás után kerülték, mert mindig olyasmiről akart beszélni, amit nem lehetett megfogni vagy megenni, és fárasztó gondolkodásra, kényelmetlen érzelmi reakciókra kényszerítette társaságát. Egyszer vasárnapi ebédet evett egy családnál. Mikor egyik asztaltársa egy kénzapot sercentő gyufával cigarettára gyújtott, Klára kisasszony bizonytalanul közbevetette, hogy a mostani idők városi embere a gyufa lángján és a cigaretta parazsán kívül egyéb tüzet soha sem lát. Az ősi fénytől, a természetes melegségtől fosztottuk meg magunkat. Vendéglátói még azzal a kézenfekvő válasszal sem ütötték el gyomornedvképződést zavaró komolykodását, hogy bizony azért van annyi piromániás, akik a duruzsoló kályha derűjét akarják pótolni egy-két felgyújtott fűrészteleppel. Csupán annyit mondtak, hogy vegyen nyugodtan még egy fasírozottat és egy kis szószot hozzá, és mielőtt elmegy, ne felejtse el figyelmeztetni őket, mert van itt egy cipő, amelyiknek csak a sarkát kell megjavítani, egyébként hordható. Ő hát vett még egy fasírozottat, és búcsúzáskor megemlítette a cipőt.

Munkát a Biológiai Intézetben kapott, ahol egérembriókat boncolt. Itt akadt össze Sybillával, a német grófnővel. Sybilla szövettani metszeteket csinált az embriókból, amelyeket Klára boncolt.

Már tizenhat éve érlelték bánatukat egymás mellett, s amikor még egymás mellé is költöztek, a bánatuk közé szorzójel került.

Az egyetértés többnyire csak akkor bomlott meg közöttük, amikor német koncentrációs táborok elevenedtek meg a mozivásznakon vagy a

színpadon. Klára kisasszony az efféle előadásokról távol maradt, de amíg csak műsoron voltak a városban, izzó tekintettel vádolta Sybillát, az egérvértől piros asztal másik felénél dolgozó németet. A tekintetével kérte számon, hogy mit csinált ő akkor, hol grófkodott ő akkor? Az Eichmann per végképp feltépdeste közöttük az összekötő szálakat. Nem főztek többé munkaidő alatt a hosszúnyakú lombikban csínytevéstől zamatos kávé; Klára feltúrt köpenyujjal dolgozott, hogy látszódjanak a karjára tetovált számok, és nem vállalta el Sybilla szobanövényeinek öntözését, mikor az szabadságra akart utazni.

Sybilla egyébként nem igen grófkodott sohasem. Apja, anyja mindegyre azt várta, hogy a rosszul sikerült, sánta leánygyermek majd csak belefullad a folyóba, vagy kiesik a kastély ablakán. Hiába vártak, mert Sybilla felnőtt, és a sántaságon kívül egyéb hibái is előtűntek. Erős szakállát minden héten borotválnia kellett, és nagy, csontos kezeire még a kocsisok is tisztelettel néztek.

Szüleitől elkülönítve étkezett, mert anyja nem tudta hallgatni dörmögő hangját és a torkából visszhangzó kortyogást, mikor ivott. Egy félbolond arisztokratával kényszerítették házasságra; a nászéjszaka élményeitől vitustáncot kapott. Azóta is akaratlan rugómozdulatokat csinál a lábával, mint mikor a térdreflexeket próbálja az orvos.

Sybillával a lakás szűk folyosóján találkoztam először. Véletlenül egyszerre nyitottuk ki az ajtónkat, és egymás arcába meredtünk. Visszaút nem volt. A két ajtón valódi oroszlánszagok tódultak ki, és mind a ketten egy szanaszét agglegényszobát láttunk egymás válla fölött. Vetetlen ágygal és pergamentkemény zoknikkal. A bemutatkozáskor kezem védtelenül eltűnt Sybilla tenyerében, aztán mint új szomszéd meghívást kaptam egy délutáni vizitre.

Sybilla, akinek a bútorai nem értek többet két napi fizetésnél, úgy kiszépítette a szobáját, ahogy csak tudta. Egy hangulatlámpa zöldes fénye simította otthonossá a szakadozott foteleket, és az árnyékok testükkel takarták el a zsíros foltokat a falon. Az asztalon egy üveg Badacsonyi kéknyelű székenkezett afölött, hogy ő, Kisfaludy Sándor földije, immár renegáttá vedlett. A mellette heverő Made in England cigánylemezek sem vigasztalhatták, mert azok meg nagyon törték a magyart. Mindezt az én kedvemért varázsolta elő Sybilla.

Az asztal közepén álló poros műtulipáncsokor résein keresztül pillogtunk egymásra, és hallgattuk a Kontrás Bandit. Sybilla leverte a hüvelyk- és mutatóujja közt tartott cigaretta hamuját, és azt mondta, hogy üljek

csak nyugodtan. Igyak, és hallgassam a muzsikát. Nem fog velem a pusztáról, a paprikás gulyásról meg a csárdásról beszélgetni. Az én javaslatomra a svédek elmarasztalását is kihúztuk a listáról, mivel már mindketten kinőttük a menekültállapot gyermekcipőit.

„Az örökbefogadott árva is belenyugszik egyszer abba, hogy a nevelőszülők nem adnak olyan jóízűen csattanó pofonokat meg csókokat, mint az édesanya” – romantizált Sybilla, miközben összekapta térdeit, hogy felfogja elejtett öngyújtóját.

Utolsó mondata kiváló alkalmat adott arra, hogy álnokul próbára tegyem. Egy kis porfelhőt verve fel, arrébb tettem a tulipáncsokrot, hogy jobban láthassuk egymást; ő meg, az érdeklődés e jelére, kisimította arcvonásait.

„Lassan kivesznek a pofonok is, meg a csókok is” – mondtam figyelmet lekötő halsággal. „Némelyek éretlen túlzásnak fogják tartani, mások meg erőtlenség lesznek hozzá. Csak a skála közepén fogunk dudorászni, mint az öreg énekes, aki se a magas, se a mély hangokat nem bírja már.”

Ezt rossz helyen találtam mondani, mert a magyarnóta-énekes éppen egy feneketlen mély hangot rezgettetett elő. De azért folytattam. „A szélek lekopnak mindenütt, nem lesz se szeretet, se gyűlölet, se hideg, se meleg, se férfi, se nő.”

Sybilla elragadtatva hallgatta mélytartalmú prófeciáimat, melyeket előző nap olvastam a fodrásznál egy hetilapban, és úgy látszott, észre sem vette, milyen tapintatlanul elszóltam magam.

Szinte érzéki melegséggel fogta meg a kezem, hogy ilyen szépen összetalálkoztunk a magasabb síkokon, és dolgomat megkönnyítve, ő maga folytatta olyasmivel, ami már nem is állt a hetilapban.

„Tudom, mire gondolsz.” Hogy mondanivalóját és a zenét összehangolja, feltette a lemezjátszóra Liszt Les Préludes-jét.

„Meg fognak szünni az ellentétek. Nem lesz a tűz és víz harcából sistergő gőz... a lángnyelvek nyaldosta világvége helyett fáradt, kedvetlen mozdulatlanságba fogunk belealudni.”

A patétikus szavak sorozata – melyektől én csalánkiütést is kapok mármár tervem feladására késztetett.

Liszt Les Préludes-je szilaj nyugtalansággal töltötte meg a szobát. Sybilla szemlehunyvva suttogetta, hogy a magyar vér rohanó forrósága még a zenei költeményekből is kisüt, és egy korty borral öblítette le a dicséretet.

„A németek nagy szolgálatot tettek azzal, hogy önmagukat feláldozva, legalább egy időre felrázták a tespedt világot, és lehetővé tettek egy hamuból való friss megújítást” – tettem a reagenst az oldathoz.

A Les Préludes száguldó crescendóra emelkedett, Sybilla meg oly közel húzódott hozzám, amennyire csak összekoccanó térdeink engedték.

A próba pozitív volt. Színtelen szemeiben nagy német győzelmek emléke tükröződött, és arcán éppen az a mosoly fénylett, amelyet elő akartam csalni. Már ezért a fénylő mosolyért is megérdemli, hogy virágai elszáradjanak, és délelőttöként ne élvezze a lopva főzött kávé zamatját – gondoltam.

„Köszönöm, hogy te megérted őket” – mondta Sybilla. – „Nekem ugyan nem lett volna nagy jövőm náluk, de azért én is ...”

Megújráztuk a Les Préludes•öt: elvarázsolt grófnőm végigkarcolva az egész lemezt, az első barázdába emelte vissza a gramofontűt.

Látogatásomnak még egy említésre méltó eseménye volt. Sybilla bevallotta, hogy a zene az egyetlen öröm életében, és csak aztán fedeztük fel, hogy a Les Préludes egész idő alatt hibás fordulatszámmal szédelgett.

Másik szomszédommal már többször is találkoztam, mikor egy este sírdogálva jött haza. Én éppen egy kézzel írott névkártyát szögeztem fel az ajtómrá, nehogy Lindkvist menyasszonyai hozzám tévedjenek be, és csöndesen nézegettem az elkészült művet. Klára meg abban a hitben, hogy senki sem hallja, zokogva nyitotta fel a folyosó ajtaját. Mikor meglátott, vidám dúdolássá rögtönözte zokogását, mintha az előbbi hangok csupán egy különös melódia kezdőtónusai lettek volna. Könnyei viszont nem egyeztek össze a dallammal.

Akkoriban már voltunk olyan jó barátok, hogy egyszerű köszönéssel nem intézhettem el a találkozást. Göteborgi módszer szerint ugyan mondhattam volna néhány levezető szót az éppen felszögezett névkártyáról, de elég ilyen mellébeszélésben lehetett része, és már ő is felhagyott a dúdolással. Sybillának nem panaszkodhatta ki magát, mert azzal haragban volt, én meg a vékony falak miatt sem eresztettem ágyba ilyen sírós kedvvel. Így aztán vállaltam, hogy ott helyben két generációt öregedjem: fia lehettem volna, de apja szerepét kellett eljátszanom.

Tizenhat éve próbálta, hogy mindent megváltoztasson magában, de csak arra a meggyőződésre jutott, hogy az embernek, ha egyik percben visszafojtja a lélegzetét, akkor a másikban lihegnie kell. Most egy ilyen másik perc volt.

Homlokát a falhoz támasztotta, és könnyei, nem tudván magukról, hogy fájdalomból vagy örömből lettek-e, pajkosan ugráltak le cipője orrá-

ra. Zsebkendőmmel törülgettem a könnyeit. Nehéz, ügyetlen mozdulatokkal, hogy ne a rutinos gavallér udvarias szolgálatainak vegye.

„Segítségül lehetek valamiben?” – kérdeztem végül, hangom színével próbálva gazdagítani a szavak szegénységét.

Felém fordította arcát, melynek csak az egyik feléről voltak letörölve a könnyek. Barázdás homlokának nedves lenyomata úgy maradt ott a tapétán, mint egy vízrajzi térkép.

„Nem tud rajtam segíteni. Senki sem tud.” Lassan, szaggatottan beszélt, és nem nézett a szemembe. „Ha az idő nem segített, akkor semmi sem segít. Inkább lenne rossz lelkiismeretem, mint ezek az emlékek.”

Kabátjának gombjaival játszott, és mintha azokhoz is beszélt volna. Szípigva, csöndesen. „Kinn a hirdetőoszlopon van egy plakát. Kép az autentikus filmből. Nagy ruha- és cipőhegy. Már nincsenek gazdáik... megrothadtak. Egy csíkos ing látszik a legjobban... legfölül. A gombok rajta, amiről ráismerek... és egy folt a galléron, amit az ing alján kivágott darabból varrtam oda. Minden gomb sötét, csak a harmadik meg a negyedik barna, és nagyobb a többinél... és csorbaszélű. Az én régi blúzomról vágtam le a két barna gombot... fölvarrtam az ingére. Már akkor gombunk sem volt. A sárga csillag felső száránál meg ügyetlenül összehúztam az inget ... az is látszik a plakáton.”

Rám emelte könnyes szemét.

„Ne próbáljon engem vígasztalni, hogy ezer más olyan ing lehet. Úgy sem hiszem el. Az ott az övé! A jegygyűrűt, amit Tőle kaptam, elvették. Pedig csak két és fél grammos volt... tizennégy karátos. Azóta már nagy gyermekeink lennének, és most csak az inge van ott a plakáton a folttal. Én meg egereket boncolok. Arany karóráim és bankbetétem van, és éjszákanként sikoltozással zavarom fel a szomszédokat.”

Én csak itatgattam a könnyeit, és nem tudtam eljátszani az apa szerepét. Bevált vígasz-sablonjaim is használhatatlanok voltak. De talán időm sem lett volna próbálkozni velük.

Közelebb ment Sybilla ajtajához, és ökölbe zárta kicsiny kezét. Erő nélküli nőiességgel, mintha csak egy legyet szorongatna a markában.

„Ez a kíméletlen fajzat az oka mindennek. Ez is itt benn, aki az ajtó mögött lapul, még a jót is méreggé változtatja. Azért nincs egy rendes bútora sem, mert a szüleinek küldi minden pénzét. Többet, mint amennyi azoknak kell, hogy bosszút álljon, amiért kitaláltak a familiából. Aljas lelkiháborút vezet, ha mást nem tud.”

Egyre hangosabban kiáltozott és rázta az öklét, amely, ha megütött volna vele valakit, csak maga fájdukt volna meg.

„Itt van az órám és a takarékkönyvem! Küldd el ezt is a szüleidnek bosszúból! Csak azt a kis két és fél grammos gyűrűt adjátok vissza ...”

Éppen oda akartam menni hozzá, hogy csitítsam, mikor Lindkvist, aki megunt a színjátékot, kiordított a másik ajtó mögül:

„Fene a szerencsémbe, hogy ilyen menekült kolóniába csöppentem bele. Este kilenc óra után is marakodnak. Otthon háborúsdit játszanak, aztán ide engedjük őket, és itt is felforgatnak mindent. Még a lakásomból is elűznek.”

Klára kisasszonyt, aki most már a szégyentől is reszketett, csöndesen bevezettem a szobájába.

A szezonvégi színelőadás harmadik felvonását teljesen tönkretette a zivatar. Kegyetlenül verte az eső a színház tetejét, és csillárlóbaló mennydörgés nyelte el a legjobb replikákat. Az előadás után a házfalak mellett igyekeztem hazafelé. A kanálisok felé rohanó aszfaltfenekű patakokon milliónyi buborékot ütöttek az esőhuzalok. Minden víz lefelé tartott, csak a vastéri szökőkút maradt meg bátran a maga rebellis véleménye mellett.

A neonfények elsápadtak néha egy villám láttán, a mennydörgések meg kísértetiesen zúgatták a nyári holtidényben zárva tartott állami templom harangját.

Hazaérve éppen le akartam feküdni, mikor egy vakító villámlás után idegesen kopogtattak az ajtómon. Mire a robajlás odaérkezett az ötödik utcából, a késői vendég már benn is volt nálam. Klára kisasszony. Olyan gyorsan csukta be maga után az ajtót, mintha nálam nem is mennydörgött volna, csak a küszöbön kívül. Sebesen hadarta el belépőjét.

„Ilyen későn zavarom. Ne haragudjon. Egy szót sem fogok szólni, csak leülök egy székre. Maga nyugodtan aludhat. Azelőtt mindig Sybillával voltam együtt, ha zivatar volt, de most nem mehetünk át egymáshoz. Tudja, miért. Ha elmúlik a villámlás, észrevétlenül kimegyek. Nem fogom felköltetni.”

Hangjából kiéreztem, hogy a vaksötétben fürkész engem, nem neveztem-e ki. Mondtam, hogy feküdjön az ágyamra, én majd elszunyókálok az egyik fotelben. Nem fogadta el az ajánlatot. Vagy szeméremből, vagy azért, mert az elektromossággal nem akart kacérkodni a nedves fal mellett. Végül egy székre ült le a szoba közepén, én meg leheveredtem az ágyra, csak úgy ruhástól, nehogy egy alkalmatlan fénylobbanás lerántsa rólam a sötétséget vetkezés közben. Pipára gyújtottam, hogy el ne aludjak, és a nagyváros villámhárító rengetegének biztonságából magyaráz-gattam az égháború természetét nyöszörgő vendégemnek

Kért, hogy fűjjam feléje a pipafüstöt, mert férfivédelmet érez ki belőle. Mikor másodszorra akartam megtönni a pipát, megint kopogtattak az ajtón. Különös kopogtatás volt. Mintha előre megbeszélt jeladás lett volna. Én már semmin sem csodálkoztam az este.

Nem is lepődtem meg, amikor beeresztettem Sybillát, aki majdnem ugyanazzal a mondókával jött be, mint Klári egy negyedórával azelőtt.

A valóság egy giccsel akart kárpótolni az elrontott színházi este helyett. Egy perc múlva már egymás karjaiban sírdogáltak: „Bocsáss meg nekem.” Már-már úgy éreztem, hogy a villámlás és mennydörgés helyett magnéziumport gyűjtogatnak és vaslemezeket ráznak odakinn, mikor belémötlött, hogy második vendégem hátha meghallotta, mikor az első bejött hozzám. Sybilla zivatariszonyát nem tudtam összeegyeztetni lovagló nadrágjával és azzal, hogy a cigarettát káplármódra hüvelyk- és mutatóujja között szokta tartani. De ha ilyen fondorlatos úton kereste a megbékélést, ez épp úgy meg lesz egyszer bocsátva neki, mint az, hogy boszszúból tejben-vajban fürösztí a szüleit.

Minden tovarobajló dördülés vallomást és irgalmas feloldozást rázott ki belőlük.

„Te nem tehetél arról, ami akkor történt. Kicsiny és félretaszított voltál. Csak én vagyok a bosszúálló. A titkodat, amit rámbíztál, mindenkinek kikiáltottam.”

Klára nehéz lélegzése, mely eddig úgy hallatszott, mintha pokróc alól jött volna, most kitisztult. Tenyerének fészkéből nyilván felém fordította arcát a sötétben, hogy a „mindenki”-be való besorolásért bocsánatomat kérje. Sybilla vastag hangja, mellyel árnyalatokat nem lehetett kifejezni, furcsán kongott elő:

„Nekem nem lett volna nagy jövőm náluk, de azért én is ... Ezt mondtam még pár héttel ezelőtt is. Ne mentsél engem. Minden büntetést megérdemlek.”

Reszketésük ütemét a szék egyenetlen lábai verték ki a padlón. A szomszéd házban meggyújtottak egy udvari lámpát. Az esőcseppek függőlegesen zuhantak lefelé a fénybúrában. Úgy látszik, szélcsend volt odakinn, azért tudtak ilyen sokáig felettünk tülekedni a viharfelhők.

SZTÁRAY ZOLTÁN

A hajó*

Hiába ólálkodott a fejtések mögött a halál, hiába maradtunk napról napra kevesebben, Kobilárcsik Frici, a hosszújratú kapitány, tartotta magát.

– No, majd épp most örvendeztetem meg őket, amikor már eddig kibírtam. Meg különben is, mi lenne a hajómmal? A lányokkal? Igaz-é Bill?

– Bill, aki joggyakornok korában Radványi Feri névre hallgatott, meg-ringatta magát a rakott csille mögött:

– Hajhó, az árboc de magas, hajhó ...

Kobilárcsik kapitány helyben hagyta:

– Hajhó ...

Ő igazi kapitány volt, morgós, szűkszavú.

Furcsa nótáik voltak. Egysorosak. De a sor végére mindig odasikerült a hajhó. Jó szó volt ez; mindig, mindenre jó. Ha makacsabb kötömböt kellett kifeszíteniök a kásahegyből, ezzel biztatták a vasrudat. Ilyenkor két tagban ejtették a szót: haj-hó! Ha este nem valamelyik csendes•tengeri korallszigeten ringatták el őket a fűszoknyás lányok, hanem Rákosszentmihályon vagy Szentendrén járták a kiskocsmákat, halkabban csúszott ki szájukon. Ilyenkor az elejét nyomták meg, a vége meg csak sóhajtnak tűnt.

A kapitány és Bill mindig együtt dolgozott. Hogy miként sikerült ez nekik, senki sem tudta. Igencsak a hajó tartotta össze őket egy fedélzeten. A kapitány, Kobilárcsik Frici hajója. Nagy volt a hajó, de csak egy embert szolgált, a kapitányt. Magát a hajót is csak egy, Bill. Egy kapitány, egy matróz, ennyi volt a hajólétszám, utasuk sem volt soha. Egyszer akartam csak a hajóra szállni, inkább csak kíváncsiságból: felvennének-e? A kapitány kiszámolta az ujján, hogy másnap reggel – igaz, korán – indul egy másik gőzös is, magamfajta szárazföldi patkánynak az is jó. Mit tehettem? Vártam a hajnali hajóra. De hát amaz sem indult.

A kapitány hajóját többnyire Csavargónak hívták. Néha másképp. Egyszer kétárbocoként futott ki Alexandriából, s hogy Adenben szenelt, a nyersolajból nem futotta Honkongig. Ha jól emlékszem, ekkor már a Jóreménnyel vesztegeltek a maláj szigetek fölött. Tehették, hiszen hol hagytuk már a földi élet korlátait? A Himalája csúcsa közelebb volt, mint a Kékes-tető. Meg mit számított a hajó neve? Hajó-hajó.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1961. évfolyam 6. számában.

Bill volt a kínai szakács is. A kapitány minden reggel megrendelte a fogásokat. Leginkább herkentyűlevest akart tejfeles, töpörtyűs túróscsúszával. Meg lányokat. Még akkor is, amikor egyszer ebéd előtt végigvágódott a sziklával pallózott fedélzeten.

– Bill, ne feledd a lányokat.

Ahogy ólomszínre váltott az arca, kifelejtette az étlapból a herkentyűlevest.

De nem hajózott el a kapitány. Nem akart senkinek örömet okozni ha már eddig kibírta. Lehet, polinéziai lányok ápolgatták, mert pár nap múlva megint felhangzott az egyik sarokból a tengerészdal:

– Hajhó, szakad a horgonykötél, hajhó ...

A kapitány azért még nem énekelt, ő csak a hajhókat ragasztotta Bill után. Vitorlájukat meg valahol a Sárgatengeren dagasztotta a szél.

Azután meg a Bill kezéből verte ki az éhség a kormánykereket. Mert ő volt a kormányos is. Hordágyon vitték le a kórházbarakkba ... Másnap a kapitány egyedül rakta a csillét. Szótlanul. Szélcsend volt, megint vesztegelt a hajó. Pedig haladnia kellett volna, ezer csomóval járt nyomunkban a halál.

Estére egy görgeteg szikla leütötte a kapitányt. Törött lábbal került Bill mellé. Úgy mondták, takarodókor már megint haladt a hajó, fenn hagytak minden vitorlát. A kapitány a kazánházba is leküldte Billt, nézze meg, elegendő-e a gőznyomás. S hogy nem volt elég, még pokrócot is felhúzott az orrvitorla fölé.

Hetekig csak nekik ment a hajó. Mi ott rostokoltunk a szomszédos fejtésben s meg kellett elégednünk a mindennapos káposztával, Bill nem szolgálta fel a kapitánynak a herkentyűlevest. A roratongai táncos lányokból is csak a kilométerre rengő csípőjű alhadnagynő jutott. Ekkoriban több esett a rúgásokból, pofonokból. Nehezebb lett a csákány, a feszítővas.

Nem nem ment a hajó. A kórházból is rossz hírek jöttek. Hajnalonként teherautók álltak a hullakamra elé. Magunk meg már egy csónakkal is megelégedtünk volna, azzal, amelyik átsegítette a többieket a túlsó partra.

Egy reggel mégis – jól emlékszem, sütött a nap, hangversenyt adtak a bükkösben a rigók –, azért is felszedette a horgonyt a kapitány. Nem ment egyszerre, mert Billnek fejtenie is kellett, s az ávósok sem voltak messzire. Bill gyenge volt még, nyögött, ahogy a kapitány vezényelt:

– Vissza, húzd meg! Ereszd, húzd meg!

Minden létező vitorla egyszerre szaladt fel az árbocokra, s színes zászlófüzérek lengedeztek a fedélzet fölött. A kapitány pedig egyre adta a parancsait:

– Billi jól figyelj, Billi Reggeli: rum, fagyos szalonna, tejeskávé. Jó, édes tejeskávé. Ebéd: herkentyűleves... Meg lányok.

Miért tagadnám, sok minden kihullott az emlékezetemből. Kobilárcsik kapitány is, Bill is. A hajó is. De ha jó napom volt, herkentyűlevesért kértem ebédre, vacsorára. Nem volt veszélyes kívánság, senki sem tudta, mi fán terem. Én ma sem tudom. A kapitánytól meg egyszer, amikor alkalmam lett volna, elfelejtettem megkérdezni.

Megint tavasz volt, s én valamiért lemaradtam a lábatlani autóbusról. Nézelődtem a városban. Bámultam a kirakatokat, meg a lányokat. Mondom, tavasz volt. Ötvenhat tavasza. Lekerültem a Duna-partra. Az alsó rakparton bandukoltam, a lépcsők alatt. Az Erzsébet-híd roncsait emelgették éppen. Egy pontonban munkások szorgoskodtak, s egy úszódaru nyújtogatta néha a nyakát, hogy a partra vonszoljon egy-egy óriás, csokorra kötött vasgerendát. Az osztrák hegyekben meg olvadhatott, magasan járt a Duna, de némi hínárszag már érződött a levegőben.

A hídfő előtt, a lépcsőfokon, Kobilárcsik Frici ült. A kapitány. Viseltes, sötét ruha volt rajta, fehér ing, sötét nyakkendő. A fején csupaarany tengerészsapka.

– Frici, mit csinálsz itt, mi van a fejedben?

A tengerésztiszti sapkán jobban meglepődtem, mint azon, hogy a kapitányt a lépcsőn ülve találtam. Ő kimért mozdulattal felém fordult, a pipáját áttette a balkezébe, kezét nyújtott, majd helyet mutatott maga mellett.

– Mit csinálok? Nézem a hajóm. Veled mi van?

– Élek – szóltam –, de hol a hajód?

A vízen csak a pontot láttam meg az úszódarut amint lomhán kerülgették a roncsokat.

A kapitány pipájával a víz felé bökött:

– Amott! A vízen. Nem látod? Jó hajó, szép hajó. Most rakodunk.

– Hát Radványi Feri? Bill? – kérdeztem. – Mi van Billel?

– Bill? Hát Bill is ott van. A hajón. Ott emeli a vasgerendát. Daruval.

De Bill már észre is vett. Ledobta a kezében tartott vastag láncot, a sapkájával integetett:

– Hajhó, az árboc de magas, hajhó...

Már tudtam a tengerészregulát, visszakiáltottam:

– Hajhó! Billi Hajhó ...

A kapitány nézte vizet.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1962. ÉVFOLYAM**

HALASZ GYÖRGY

Egy költő élete *

Oszkár sovány, alacsony fiatalember volt. Harminc évesnek látszott, de valójában alig töltötte be a huszonötöt. Beesett, sápadt arcból csak nyugtalan szemei fénylettek ki, alattuk azonban mely karikák sötétlettek még akkor is, ha hetekig pihent és jól evett. Vékony nyaka miatt csak gyerekingtonget tudott viselni, azok viszont vállban voltak neki szűkek, mert tizenöt éves koráig, amíg életkedv volt benne, birkózott, úszott és sziklás meredeket mászott.

Akkor az iskola elkényeztetett büszkesége volt. Korán érett vastaghan-gú kamasszá. Verseit a tavaszról, nyárról, viharos csókokról érdeklődéssel bírálgatták tanárai és nagy jövőjű kis zseninek tartották.

A költő-lángész minden érzékenysége megvolt benne. Egy délelőtt, mikor jólelkű, halkszavú, öreg fizikatanára megróttá valamiért, könnyezve rohant el az iskolából azzal, hogy öngyilkos lesz. Az idős magiszter, aki mindig légszomjjal küszködött, és dagadt bokáit a nyugdíjazástól való félelemben gondosan rejtegette, maga futott utána utcahosszat, hogy bocsánatot kérjen tőle

Anyját egyszer pofonvágta Oszkár, máskor meg, mikor beteg lett szegény, sírva csókolgatta a kezeit és ápolta hetekig, hosszú éjszakákon át.

Testében tizenkét éves kora óta üldöző vágyat érzett. Arról álmodozott, hogy egyszer, mikor az utcán csavarog, egy nagycombú, harmincéves asszony behívja magához.

Apja, aki ötven évvel idősebb volt nála, népszerű dalszövegeket írt valamikor, és ősei közt volt egy nemzeti hős is, aki réges-régen ötvenezer-nyi ellenséggel szemben védett egy várat néhány száz rongyos, halálraszánt emberével.

Oszkár aztán hamarosan rátalált arra a nagycombú asszonyra és minden nap felment hozzá. Nagy, puha ölébe temette el kedvét és nyugtalan-ságát. Ha olykor•olykor nem találkozhatott vele, a maga kezével gyújtott fel magában buja képeket.

Ezután valahogy nem nőtt tovább, nem erősödtek az izmai, és nem írt jobb verseket. Gondolatai sem rendeződtek és csiszolódtak tovább. Állandó, perzselő, parázna vágy hajtotta a nők után., A csúnyák és elhagyottak után, mert a szépekhez nem volt bátorsága. Ez töltötte ki majd

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1962. évfolyam 2. számában.

minden percét, ez szívta el minden erejét. Ha meg célhoz ért valakivel, utána végtelen fáradtságot és ürességet érzett. Csak akkor volt egy-két világos órája, amikor az egyik szeretkezés kimerültsége már elmúlt, de a következő vágyroham még várakoztatott magára.

Ilyenkor gyorsan írt egy verset, amit aztán eltépett, vagy néhány oldalt hónapok óta készülõ elbeszéléséhez, és terveket szõtt, amelyekrõl tudta, hogy úgysem valósítja meg õket.

Huszonötéves korában írt verseire és novelláira azt mondták, hogy olyanok, mint egy kamasz írásai.

Érzékenysége növekedett, de most már senki sem kivételezett vele, mint azelõtt a kis zsenivel. Érzelmi kitöréseivel, amelyekkel tizenötéves korában mindig oly nagy hatást ért el, most csak nevetségessé tette magát. Semmi elismerést nem kapott, sehol sem volt sikere. Önbizalma eltűnt, büszkesége, minthogy semmi alapja sem volt többé, csak még jobban terhelte. Haja kihullott, nyakán gyűrűkbe szedõdött a bõr, és minden ölelkezés után úgy érezte, hogy összébb szárad az arca.

Volt osztálytársai, orvosok, tanárok, mérnökök lettek. Vastagnyakú, sűrűhajú, erőskezű, fiatal bikák, akik hidakat építettek, és tudományos mûveket írtak. Oszkár hónapokig nem mosta ki az alsónadrágját, és ha megírt egy levelet, napokra kifáradt.

Minden vers- és elbeszéléspályázaton résztvett. Egyszer egy kis vidéki hetilapban nyert is egy ötödik díjat. Mohón nézte nyomtatott nevét és oly nagy kielégülést érzett, hogy aztán többször adott be apróhirdetést az újságoknak, hogy nevét és lakcímét ismét nyomtatásban lássa.

A lelkiismeret sokszor kínozza, hogy mindezideig hiába élt. Senkinek semmi hasznot nem hajtott, senkit boldoggá nem tett, semmi maradandót nem alkotott. Félt, hogy minden nyom nélkül fog eltűnni a világból. Félt, hogy gondolatai, lelki válságai és tapasztalatai elenyésznek; senki sem fog tudni róluk.

Írlykedve nézte, hogy a kõmûvesek házakat építenek, amelyek majd hosszú évtizedekig õrzik alkotójuk emlékét. Egyszer, hogy és utána is maradjon vissza valami, egy holdtalan éjszakán mélyen belevéste nevének kezdõbetűit egy ötszázéves templom terméskõfalába, hogy legalább a betűk továbbéljenek az öreg, féltveõrzött templommal és hirdessék nevét.

Tudta, hogy ahol kitartó, pontos, szorgalmas munkára van szükség, ott nem érvényesül. Valami olyan nagy feladatot szeretett volna találni, amihez csak egy perc kell, egy intenzív, sorsdöntõ, hõsies perc. Nem bánta volna, ha életébe kerül is, csak megismernék a nevét, beszélnének, vitakoznának róla. A nagy alkalom azonban nem jött el soha.

Oszkár minden héten egy hónapot öregedett. Csak boldog gimnáziumi éveinek emlékeiben talált menekvést. Hogy kisdíakként megint iskola-padban ülve nézhessen fel tanáira és a többieket megelőzve felnyújthassa kezét, ha tud valamit, érettségijét eltitkolva esti kurzusokra iratkozott be, alacsonyabb képzettségű emberek közé.

*

Egy májusvégi napon Oszkárt meghívták vidékre egy régi barátjának az esküvőjére. Frakkot, lakkcipőt, kemény ingmellet bérelt és szájoélesztőt tett a zsebébe. Jól érezte magát a vidám, evő-ivó emberek közt, de estefelé valahogy egyedül maradt. Hiába ment egyik hangosan nevető csoporttól a másikig, mindig csak a kör szélén kapott helyet.

Úgy tíz óra felé, mikor mindenki táncolt, és csak egy laposmellű, hosszú nyakú, vérszegény lány ült anyjával a fal mellett, Oszkár bement a vécébe, bezárta az ajtót, és csak úgy ruhástul leült. Kezébe hajtotta fejét, és hallgatta a szabálytalanul csöpögő víz melódiáit. Aztán a szeplőtelen, fehér falakat nézte, szórakozottan ceruzát vett elő és írt egy sikamlós, hatsoros verset a falra, csengő rímekkel, hexameterben. Le akarta törölni a könnyelmű sorokat, de azok makacsul megkapaszkodtak a falon.

Oszkár csöndesen kilopózkodott, hogy senki észre ne vegye, és táncra kéri a lányt, aki hálásan simult hozzá. Egy keringő dalaira lebegtek körül a termet. A lány szelíden nézett Oszkára nagy, barna szemével. Egyetlen ártatlan ajánlkozás volt. Nem kellenék én neked? Nézd, senki sem törődik velem. Én szeretném azokat a mély ráncokat a szemed körül, amelyek, látom, nem nevetéstől gyűrődtek fel. Szeretném a kékeres homlokodat és a lerágott körmöket az ujjaidon. Lenyomkodnám a paplant esténként a hátadnál, hogy ne menjen be a hideg. Súlytalan, átlátszó kis madárteste beleolvadt Oszkár frakkjába

A keringő után két teleszájjal hahotázó tréfacsináló kényszerítette magára a társaság figyelmét. Valami verset akartak mondani, de minden második szavuk nevetésbe veszett. Aztán egymás vállára borultak, az egyiknek a könnye folyt, a másik vörös arccal jajgatott. Mikor lecsillapodtak, magukkal húzták a férfivendégeket a toalett szoba felé. Oszkár is velük sodródott.

Pár perc múlva a férfiak egy szellemes, pikáns kis verssel köszöntgettek fel egymást a késő esti boros hangulatban. A botladozó nyelvekről nehézkesen lüktetett a hexameter. Izlelgették a kétértelmű, hajlékony szavakat és egymást gyanúsították a poétasággal.

Oszkár a nagy siker szédületében névtelen hősként utazott haza. A vonatban is írt egy versikét a toalettfalra és látta, hogy az odalátogatók mosolyogva jönnek vissza. Otthon, csak úgy frakkban egész éjszaka verseket írt, és másnap egy koradélutáni órában, mikor nem indultak és nem érkeztek vonatok, felírta őket az állomás néptelen illemhelyén nagy betűkkel, és várt a négyórás vonat utasaira. Teljes volt a siker. Az emberek elfelejtették, hogy miért mentek oda – csak a verseket olvasták.

Oszkár aztán rendre látogatta a környék összes nyilvános vizeldéit. Felírta strófáit a mozikban, a színházakban, vendéglőkben, belopódzott a gimnáziumba, a gyárakba – és mindenüvé friss, új anyaggal. Az alkotás lázában elfelejtette leadni a bérelt frakkot, és elfelejtkezett az ellenségről, az üldöző, kimerítő vágyról. A hét végén mindenütt letörölte műveit, és újakat írt helyettük. Aztán minden vasárnap új számot adott ki, gondosan vigyázva, hogy senki rajta ne kapja. Az utasok hétfő reggelenként azzal köszöntgették egymást, hogy gyerünk, olvassuk az új verseket.

Oszkár sokszor látott művei alatt elragadtatott kritikát, többször hallotta társaságban idézni verseit, és egyre gyakrabban találkozott a verssoraival házfalakon és kerítéseken. Mikor a nyár közepén egy rövid látogatásra felutazott a fővárosba, három versét látta viszont különböző toalettfalakon torzítás nélkül. Az egyik még idézőjelben is volt. Az újságok viccrovataiban néha az ő ötleteiből átalakított tréfák és rajzok jelentek meg.

A siker és elismerés erőt, reményt adott neki. Önbizalma visszatért; ha végigment egy termen, oda merte ütni a sarkát a padlóhoz; meghízott, és ruházatát rendben tartotta. Ha bement egy szobába, ahol többen ültek társalgásba mélyedten, keményen csukta be maga mögött az ajtót, természetes vidámsággal szakította meg a beszélgetést, sorban mindenkivel kezefogott, és átvette a társalgás irányítását.

Borzongó örömmel vette észre, hogyan hagyják el ajkát a bűvös szavak: nem érek rá, nincs időm.

Az arcokat, az eseményeket nem jegyezte meg többé olyan élesen, mint a jelentéktelenség korszakában. Nem volt ideje arra gondolni, hogy ki mit mondott, mikor és milyen arckifejezéssel. Várta a munka. A kopott, lehullott vakolatú vagy éppen újonnan festett vécéfalak.

Ha egy kijelentését megbotráncozva fogadták a társaságban, nem gyötörte magát napokig azzal a gondolattal, hogy gyermekeken, éretlenül elszólta magát, hanem a megbotráncozók lelki szegénységét hibáztatta elnézően.

Csontjain kezdtek ébredezni tízéves kábultságukból azok az izomrostok, amelyek még a kardforgató ős erejének a szikrájával jöttek a világra.

Most minden falat kenyeret, minden mozdulatot magukba építettek. Eredeti formájukba tértek vissza, mint az összenyomott gumilabda, ha fel szabadul a nyomás alól. Ha Oszkár a fürdőben hátrasímitotta haját a tarkóján, irigy szemekkel nézték oldalán a fűrészmok cikk-cakkját és felsőkarján a kétfejű izomhegyet.

Valószínűtlennek tűnt föl előtte, hogy ő volt az, aki nem is olyan régen nap nap után kifacsartan támolgott ki öreg szeretőitől, vagy üveges tekintettel nézett a jobb tenyerére. Akkor hitt csak emlékeinek, mikor harmincötös ingeit dobta el, mert három számmal nagyobbakat kellett vennie, és a zsebébe vart szivacsot fejtette ki, amelyhez izzadó kezét törölte, mielőtt valakivel kezét fogott. Vagy amikor hónapokkal azelőtti fényképeire nézett, amelyeken a sötét gyűrűk még ott voltak a szemei alatt. Kezében sokáig benne maradt a reflex, amellyel szeme alá nyúlt, hogy megtapintsa, szemzacskói petyhüdtébbek lettek-e.

Oszkár érezte, hogy ha akarná sem tudná megállítani magában az első sikerek folyamatát. Visszairatkozott az egyetemre, ahonnan évekkal azelőtt kimaradt, és fényes eredménnyel tette le vizsgáit.

Megtanult latinul és leutazott Pompejibe, hogy disszertációt írjon az antik Róma árnyékszék-irodalmáról.

Hogy kipróbálja új énjének a szellemtől független külső vonzóerejét, megismerkedett egy tizennyolc éves elárúsítólánnyal, Olgával. Olga már tizenhat éves korában elnyerte a város strandkirálynőjének a címét. Egy napolajreklámon még mindig és mosolygott barnán, telten, egészségesen, tenyérnyi fürdőnadrágban.

Olgához nem lehetett csöndes szerénységgel, bizonytalankodva közeledni. Szellemmel, mélyenkedéssel sem lehetett rá hatni. Az egyetlen hozzávezető út a magabiztos férfiaság, az erős és vonzó külső volt. Oszkár élete legnagyobb sikerének számította, hogy Olga hajlandó volt találkozni vele. Fizikailag kapott elismerő igazolást magától a pártatlan természettől. Olga szerelmes lett belé. Még figyelni is megtanult az ő kedvéért. Mikor a kísérletező Oszkár nevetve mondott el neki egy tragikus történetet, vidáman csilingelt elő kacaja, mikor pedig bánatos, szomorú hangon mesélt el egy viccet, nehéz sóhajja erősödött illatos lehelete.

Oszkár, hogy késő elégtételt szolgáltatasson eltemetett, régi énjének, elhagyta a szerelmes Olgát.

Születésnapját csak mint adminisztrációs adatot tartotta számon, de újjászületésének évfordulóit szent ünnepként ülte meg. A második évfordulón már gazdag munkásság állt mögötte. 104 számot adott ki sajtóságos újságjából, melyben még a világpolitika eseményei is tükröződtek. Vol-

tak, akik ismereteiket és értesüléseiket egyedül az ő hetilapjából merítették. Az egyetemen határozottan haladt a tanári diploma felé, és az antik félreeső helyek irodalmáról szóló értekezése befejezéshez közeledett.

Egy derült, szélcsendes téli estén, mikor a húszfokos hideget csak arról lehetett érezni, hogy a hó csikorgott és az orrszárnyak összetapadtak, Oszkár kellemes várákozással nyitotta ki szobájának az ajtaját. Bizalmasan vette körül a meleg, és ahogy a padlón rálépett aznapi postájára, úgy érezte, mintha avarban gázolna. A levélsomóban volt egy hosszú boríték. Az óceán másik oldaláról jött, Kanadából, egy idegenbekerült gyermekkori barátjától, akivel minden hónapban váltott levelet. Feszélytelen utcabetyár stílusban írtak, lelkiismeretesen kiírva egy s egy odakívánczó, nehézhelyesírású káromkodást is. Minden levelük végén szenteltek egy bekezdést a hónap legjobb mondásának vagy legszellemesebb tréfájának. Oszkár, hogy méltón felkészülve fogadhassa barátja elmés sorait, felvette a házikabátját, prémes papucsba bújította lábát, és egy rumos tea gőzei mellett belesüllyedt öreg karosszékébe.

Az utolsó bekezdés, a hónap tréfája Montreálban, egy nyolcsoros vers volt franciául. Oszkár, ahogy akadozva olvasta a verset, keze elerőtlenedett, és előtörő könnyei megkettőzték előtte a sorokat. Felemelte tekintetét, és engedte, hogy könnyei végigfolyjanak arcán. Az ablakra nézett, ahol egymás mellett fehérlett villanyának tükörképe és a kinti hidegben guruló hold.

Alig két hónappal ezelőtt írt fel egy verset a szomszéd utcában. A nyolc francia sor Montreálból ennek a versnek hű fordítása volt.

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

A KOPORSÓK*

Történi Nápolyban, 1961-ben

Kislányunk, Gabriella halálával kezdődött.

Már rosszul mondom, már rosszul fogtam bele. De ma se tudom rendbeszedni az eszemet, ha arra az időre gondolok.

A kislánya halálával kezdődött. Ha így mondom, érthetőbb, amit elmondok. Attól a perctől, hogy a kövér, öreg kórházi apáca magához ölelte a feleségemet, nehogy összeessék, csak az övé lett a holt gyerek, csak a magáénak hívta azontúl, mintha szeplőtlenül fogant volna. Pedig éppen megfordítva viselkedett, amíg élt Gabriella, felém fordítva mutogatta a karján rokonnak, barátinak, sose látott arramenőknek, nézzétek, szakaszott Aldo, tiszta kacagás, úgy ütnek egymásra, nézzétek a fülét s ahogy a foga nő, még a nyaka is – fordulj csak, Aldo! – még a nyaka is úgy hajlik hátul, mint az apjáé. Pirinyó volt még a füle a csillagomnak s alig látszotak ki a fogai s ami látszott, olyan volt, mint a többi kislányé. Persze jólesett, hogy ennyire nekem adja a lányunkat, testemre ruházza a kicsi testét. S egyszer, amikor a Szent Antal napi körmeneten csillagos kék ruhában Gabriella volt az angyal s körülöttünk mind mondták az emberek, hogy né milyen szép, szép hát, felelte az oldalához bújva, mert Aldóé. Annál jobban fájt, hogy a halálától fogva egyszerre úgy tett, mintha örökké csak az övé lett volna. Hát kitől kapta a szemét? Körben azokkal az aranypon-tokkal a szélén, amelyekért a katonaságnál s később a gyárban aranyse-műnek hívtak a cimborák. S még jobban keserített a gyanú, hogy büntetésből teszi, bután és konokul büntetni akar, amikor elveszi tőlem a halot-tat, a mi holtunkat, igenis: az én halottamat, Gabriellát. Mintha fejébe vette volna, mint valami megátalkodott vénasszony, hogy én vagyok az oka annak a futótűz halálnak. Mert úgy jött, terjedt és pusztított a halál, mint a futótűz. Hajnalban fölraz Carmela, fuss orvosért, fuldoklik a gye-rek, nézd, egészen lila, én félálomban már kint is voltam az utcán, rohan-tam az öreg orvosért a szomszédba, rohantam egy ingben, mezítláb_ ahogy ledőltem éjfélkor az ágyra, csak egy nadrágot rántottam fel. Erősen dolgoztunk akkor a gyárban, sok különórával. Úrnapjára kellett vízrebo-csátani a tankhajót, meg is lett, a köztársasági elnök felesége jött le hoz-zánk Castellammare di Stabiába megkeresztelni. Azóta hármat is rendel-

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1962. évfolyam 4. számában.

tek olyat, egyet a zsidók, egyet Szíria s egyet Tunisz, ha jól emlékszem. Jött rögtön az orvos, Úgy pattant ki az ágyból, mint egy Újonc katona, pedig túl van a hetvenen, tavaly ünnepeltük a hetvenedik születésnapját, megünnepelte az egész negyed, kivilágítással és szerenáddal, mert amióta csak tudom az eszemet, éjjel-nappal mindjárt ott terem, ahol baj van s ugyan melyik éjjel, melyik nap ne lenne vak rémület s igazi gond, baj, bánat azokban az utcákban, ahol alig fér a sok gyerek. Uzsorás volt az apja, szipolyozta a nyomorult kicsi adóseit, nem is fogad el pénzt a fia szegény embertől. Jóvá akarja tenni a komisz apa vétkeit. Még a kocsit is ő fizette, amin bevittük a lánykám a kórházba. Dél felé kitelefonáltak a hajógyárba, hagyjak ott mindent, jöjjenek, ha még látni akarom élve. Elengettek azonnal, fogtam egy kocsit a kapunál, hajtott, mint az örült, már késő volt.

Először a temetésen tünt fel Carmela viselkedése. Tépte a haját, tördelte a kezét a többi asszony, az anyja, meg a három nővére. Sírtak, jajveszékelték s rogyadoztak a menetben, végig az úton, s kérlelték a Madonnát, hogy szeresse és gondozza helyettük Gabriellát. Csak a feleségem szeme volt száraz. Száraz volt a szája, homloka, arca, keze is, olyan száraz, hogy azt hittem, ott repedezik meg előttem, mint a kínlódó, agyagos föld nagy aszályban. Kiszáradt az én szép, teli feleségem, hogyan fogom ezentúl szeretni? gondoltam a fehér gyászhintó mögött. Megpróbált elhúzódni a karomból, mintha undorodnék a testemtől vagy érezné, miféle gondolatok kínoznak. Nyíltan elmondok mindent, mert az ember nem mindig érez úgy, ahogy tanították.

Temetés után elmentünk az özvegy édesanyjához. Voltunk vagy tizenketten. A többiek ettek, én is belekóstoltam ebbe, abba, csak úgy piszkálva. Carmela nem nyúlt ételhez. Azt akarta az édesanyja, hogy maradjunk nála éjszakára, háljunk ott aznap, én rögtön ráálltam, de ő csak rázta konokul a fejét. Egy hangot se lehetett kivenni belőle. Hirtelen felállt, csókot váltott a többiekkel s megindult kifelé, haza. Nekem még csak nem is intett, hogy megyünk, úgy kellett kapkodnom a holmimért. Mi lesz velünk, Uramisten, gondoltam az úton, hogyan fogjuk elbírnunk egymás mellett a napokat, heteket, hónapokat, amíg megjön a másik az első helyett. Kullogtam mellette szótlánul, egyszer megfogtam hátul a nyakánál, ahogy kedveskedve szoktuk a lányokkal a sétán, de hideg és merev volt az is, gyorsan eleresztettem. S megint rájött a rémület, mint a gyászhintó mögött, hogy elszáradt a teste s olyan a ruha alatt, mint a töppedt szőlő, amit novemberben szedtünk volt egyszer rokonoknál. Örökkévalóságig tartott az út hazafelé.

Csinosan lakunk, egy szobában, de külön konyhával. Garibaldi függ az ágyunk felett. Az a szép, színes kép a hajnalról, mikor elindult ezer katonájával Szicíliába. Omlik a sűrű, fekete füst a hajókéményből a rózsás égre. Keskeny, magas kürtője s lapátkereke volt az akkori hajónak, ma már nem lehet ilyet látni, legfeljebb moziban. Tavaly vettem egy parányi telket is az országútnál, liliomot, szegfűt s mályvát ültettem a veteményes köré s a szerszamos kalibát beborítom lila futóval.

Fölgyújtottam a villanyt s rögtön szemembe ötlött, hogy miféle nagy hibát csináltam. Bent maradt a kis ágy, pedig kétszer is gondoltam rá, hogy leviszem a pincébe. Most már késő volt. Rettenetesen nyomott a csend kettőnk között, elkezdtem hát kérlelni, hogy egyék valamit, itt van olajban egy kis maradék saláta, paradicsom, legalább azt egye meg kenyérral és sajttal. Ő csak tett, vett, nem segített rajtam. Elrakta az ételt s vízzel és kefével kivett egy foltot a fekete kabátomból, amit a székre akasztottam. Aztán vetkőzni kezdett.

A villanykörte alatt állt, gombolta ki a fekete blúzáat. Talán a negyedik gombnál tartott, amikor megjelent Gabriella. Arccal felém, háttal az anyjának, de szorosán előtte, akár át is karolhatta volna. A hasáig ért. Nagyobb lány volt, mint akit eltemettünk, csak a szeméről jöttem rá, hogy ez a süldő lány a lányunk, megnőve. Úgy megrémültem, mint egyszer gyermekkoromban, egy másik temetés után, amikor fölfedeztem halott nagyanyámat összegombolyodva az ágy alatt. Mind integetett, hogy psszt! ne szóljak a többieknek, neki tésztát kell gyúrnia másnapra, az ágyam alá bújva. Most is csak én láttam a megnőtt lánykánkat, felöltözve fehérbe, derékig érő fehér csipkefátyolban, fehér kesztyűvel, első áldozásra. Úgy csillogott, mint egy ezüst kép. S mögötte, a feje magasságában, elválasztott, sima, fekete hajánál megláttam egy szép, teli emlőt, az anyja mellét, amely kibuggyant a blúzból. Félig a rémület tehette, hogy kísértetet látok, félig a boldog meglepetés, hogy egy cseppet se száradt el Carmela teste a gyászruhában, de úgy megkívántam, mint még soha Vadabbul, mohóbban, mintha akkor tudta volna meg a vérem, mi a szerelem.

A kést is belém nyomta volna, ha akad egy a kezében. Úgy eltaszított magától, hogy a falnak tántorodtam. Mint egy kiéhezett csavargót, mint egy gazember útonállót, aki a lánya előtt akarja megbecsteleníteni. Mi ütött beléd, megszállt az ördög? Nem mondta hangosan és nem is mondta haragosan. Irtózás volt a hangjában. Visszagombolta a blúzáat s kiment a konyhába.

Nem tudtam, mit tegyek hirtelenjében. Megússem, elverjem? A lányunk ágyánál, mely jóformán ki se hiilt még? Vagy kezdjem békíteni,

szép szóval, cirógatással, amiért... De mi rosszat tettem? Még tele volt a szám a mellbimbója ízével, kezem a másik mellének a melegével. Aztán bejött a konyhából, sápadtan, de nyugodtan s rám szólt, hogy oltsak el. A sötétben vetköztünk le. De fülemmel követtem a mozdulatait, tudtam, mikor maradt a testén már csak az ing s hirtelen elfogott a remény, hogy magához tért közben, elszégyellte magát s két erős karjával a melle közé fogad. Hiába vártam. Egy idő múlva gyöngéden átnyúltam hozzá, az ágy szélén feküdt görcsösen összehúzódva, ruhástól. Mit hallhattam én a sötétben, miféle vetközést? Érdes szövetbe, kő testbe ütköztem, akárhová nyúltam. Már nem védekezett, nem taszított el, tudta, hogy elszállt a bátorságom. Másnap friss kávészagra ébredtem. Dolgozott rám, mint mindig, minden nap a nászéjszakánk óta.

Bementem a gyárba. Munka közben egy kicsit visszatért a kedvem s a bizalmam, még egy kis mondókát is gyártottam a kiengesztelésére. Mert már csak a magam viselkedése bántott, igazán nem volt tisztességes, hogy ijedtemben egy kísértet miatt a meztelen mellének estem még a temetés napján.

Egy szó se maradt estére a beszédből. Alig léptem be a szobába, mellbevágott valami. A levegő vagy mi. No barátom, itt minden megváltozott. Körülötte s körülöttem, ha helyükön maradtak is a bútorok. Minek levinni a pincébe a kis ágyat? – úgyse segít már. Jaj, Aldo, mondtam magamban, amint lestem őt a tűzhelynél a szemem sarkából, Isten tudja miféle ostoba büntudattal, jaj Aldo, nagy itt a baj, nagyobb, mint hitted. Nem akartam én már megverni azt a szerencsétlen asszonyt, egy ujjal sem bántottam volna, a viláért sem, inkább hogy soha jobban nem szántam és szerettem. Azt hittem, ő is így van velem, csak nem tudja szavakba tenni, ahogy én se találtam rá szavakat. Hittem, hittem, de nem sokáig. Utóvégre ott volt a két szemem. Pár nap múlva kezdtem rájönni, hogy Carmela egészen másképp érez, mint én, talán nem is szeret többé. Hogy nem szán és nem kíván, azt igazán tudhattam. S aztán innen is, onnan is fülembé jutott a hír. Hogy rokonoknak, szomszédoknak, boltokban s a piacon emlegeti a lányát, az ő szeplőtelenül fogant kislányát. S olyan titkolódzva, kétértelműn, mintha még élne valahol, valami rejtekhelyen, biztonságban, jól eldugva előlem, nehogy felfaljam, mint az a förtelmes pogány isten, akiről az iskolában tanultam, a plébánostól. Mert eszes fiú voltam, a plébános néha meghívott magához beszélgetni, de édesapám hirtelen meghalt s anyám kivett az iskolából. Mondom, Carmela úgy kezdett beszélni a kislányról, mintha még élne valahol. S akadtak is olyanok, akik úgy képzel-

ték, hogy rokonoknál van a gyerek, körbejár vele a nagyanyja Aversában, Itriben. Olyan emberek, akik nem tudtak a haláláról.

Könnyíteni kellett a lelkemen. Ercoléra gondoltam, a sógorra. Egy utcában nőttünk fel, együtt kerültünk a katonasághoz, egy napon lettünk szerelmesek két testvérbe. Kötődve a lányok közé vegyültünk egy úrnapi körmenet után, akkor ismertük meg Carmelát s a hugát, Rosariát. Még az esküvőt is egy napra terveztük, csak azért késett az övé, mert baleset érte Cava dei Tirreni mellett, az úton. Ercole teherször egy nápolyi szódavízgyárban, lejár Salernóig s visszafelé úgy csinálja, hogy körülbelül lefújáskor ér be Castellammareba, a gyárkapuhoz, ott elfog, átmegyünk, ha nincs különóra, a szomszéd kocsmába s megbeszéljük a sporthíreket. Bent van egy boxklubban s tavaly az öccse győzött a Giro abbruzzói szakaszán. Tudjuk, micsoda húzás az, mindenki látta televízión.

Nem kellett sokáig várnom. De amikor leültünk a félliter mellé, egyikünk se gondolt a sportra. Elmondta, hogy a temetés óta folyton emlegetnek az asszonnyal – ők csak most várják az elsőt – s készülnek ki hozzánk Castellammareba. Így aztán még könnyebben megindult a nyelvem. Nem titkoltam el semmit, a testvéremhez se lettem volna nagyobb bizalommal. Ő pedig megértett volna egy-két néma mozdulatból is, annyira ismert s megértette kevés szóból, hogy nagy a baj, mert én az esküvőnk óta Carmelán kívül sohase kívántam meg más asszonyt vagy lányt. Nem az oltári fogadalom miatt, nem vagyok papos ember, oltárhoz is csak az asszonyok kedvéért vittem. Hanem mert ilyen a természetem. Megvert engem az Isten, Ercole, hol itt a segítség? Pedig segíts, ha jót akarsz, különben halál lesz ebből a végén, kettő is, megölöm az asszonyt, akárhogy szeretem s utána magamat.

Nálunk a segítség, felelte Ercole szinte gondolkodás nélkül, hiszen tudod, mennyire szeretik egymást ketten. Már hogy a két testvér. Ma csütörtök, gyertek be hozzánk szombaton délután s maradjatok vasárnap estig. Beteszünk neked egy kölcsönágyat a konyhába, neked jut a heverő, ők meg elalszanak a nagyágyban. Vasárnap ebédután kimegyünk ketten a meccsre s magukra hagyjuk az asszonyokat. Meglátod, rendbe jó minden.

Olyan bizakodva beszélt s olyan határozott volt, hogy kicserélve keltem föl az asztaltól. Ercole előkészíti Rosariát, ő meg előveszi Carmelát s észretéríti, mielőtt valami örülségre vetemednék. De miképpen beszéljem rá, hogy menjünk be szombaton Nápolyba? Hátha ismét megmakacsolja magát, mint a temetés után, mikor sehogyse akart az anyjánál hálni, pedig mind marasztaltuk. Akármi kitelt tőle újabban, a jó Isten se tudott eligazodni az eszén a kislányunk halála óta. Megkönnyebbültem hát, amikor

ellenkezés nélkül ráállt az útra, mintha még örült is volna neki egy kicsit. Ki tudja, talán napok óta várta szegénykém, hogy találjak ki valami szabadulást. Magunktól, a szobától, az ágytól, Castellammaretól, mások nézésétől. Szombaton ebédután beutaztunk Nápolyba.

Ismerem Nápolyt, nincs párja annak a felséges városnak. Öt hónapig katonáskodtam ott, később meg a munkahelyem volt egy darabig. Különösen a Via San Biagio táját. Ott van tágas, száraz szobájuk a sógoréknak az ötödik emeleten. Boldogok is vele nagyon. Legénykoromban történt, még nem ismertem Carmelát, udvarolgattam egy lánynak, aki a környéken dolgozott, kisegített a klinikai konyhán. Ahogy egyszer kísérem haza éjféltájt, förtelmes nagy patkány szalad keresztbe az úton egy romház felé. Kezembe akad egy kő, azt hiszem, a szétlőtt házból, odavágok. Teli-be találtam s olyan erővel, hogy rángott egyet-kettőt s ott volt megdögölve. Nyakamba szökik a lány, össze-vissza csókol, megölte a ronda lelkét, nem lesz több angyalcsinálás! kiáltja. Miféle ronda lelkét s miféle angyalcsinálás? Hálálkodva tovább csókol a fülemben, szememben, hajamon, arcomon s azt mondja, hogy a professzor szokott hazajárni óriási patkány alakjában, tudja mindenki a klinikán. A szülészük. Tíz-tizenöt segédorvos fut utána, egész udvara van apácákból, nem lehet összeszámolni, annyi a címe, rangja s Úgy tesz mintha felfalásig imádná a csecsemőket, ő az aranyszívű doktor. De ha végzett, esténként átváltozik patkánnyá s hazatér a villájába, drága pénzért angyalt csinálni, csak a mása köszönget kifelé az autóból, a sofőr mellől, az nem az igazi doktor, az igazi, a gonosz lelkével a patkány volt, akit megöltem, nem tud többé rosszat csinálni. Bolondságokat beszélt az a babonás lány, a fiúk se nagyon hitték másnap a műhelyben, csak amelyiket kajlafülűnek hívtunk.

Az átkom akarta, hogy beforduljunk Carmelával egy hosszú sikátorba. Úgy hívják, hogy ... De minek áruljam el a nevét. Alig fordultunk be, mindjárt az elején egy pincelépcső nyílt az utcára. Egy öregember ült törpe széken a szájánál s köszönt, amikor odaértünk, nem nagyot, csak úgy hátulról előrebillentette a kalapját, mintha ismerne, pedig közben maga elé meredt a földre. Talán ezért akadtunk el az ajtónál s néztünk le a kivilágított mélységbe. Meredek volt a lépcső s mély a pince, de a feneke szokatlanul világos, mintha egy cseppet se sajnálnák a villanyt az inasoktól és segédektől, ami ritka nagy szó Nápolyban. Neonfénynél dolgoztak vagy tízen, füttyülve, vígan. Gyalultak, szögeztek, szemükhöz emelve vizsgálgatták a lécet, hogy egyenes-e, felszállt a fűrészpor szaga az utcáig. Egy tucat nyersfa koporsó sorakozott a pince végében, a falnál, a szél-sőn egy csomó kávécsésze állt rendetlenül, ahogy éppen kiitták s félre-

tették munka közben. Csupa gyermekkoporsó, akkorák, amekkorába Gabriellát fektettük. Gyermekkoporsó gyár volt a pince. S az öreg az ajtóban? Mit tudom én, talán oda se tartozott, csak úgy szokásból billentett egyet a kalapján, talán látott valakit a földön s annak köszönt. Fogtam Carmela karját, nehogy elfusson, nehogy visszafusson Castellammareba s kikiabáljon az embereknek, kiátkozzon a világ előtt, hogy becsaltam Nápolyba egy gyermekkoporsó gyár elé, gyönyörködni a kínjaiban. Mert ilyen rémséges gondolatokba kergetett már a viselkedése a jobbik eszem ellen. De ő nem tett semmi gyanús mozdulatot s nem szólt. tn sem, én sem. Eltartott egy darabig, amíg visszatért az erő a térdembe s indítani tudtam. Meg se kellett volna állnunk persze, de ki gondolta, hogy mi van a pincében.

Kiértünk egy nagy térre. Ha átvágunk rajta, már bent vagyunk a San Biagio utcában. Nem tudom, melyikünk szeretett volna hamarabb odaérni. Csakhogy szabaduljunk a tehetetlen hallgatástól.

S akkor olyan szörnyűség történt, ami másnak is sok lett volna. Egy taxi hajtott át a téren, a hosszában, hogy minél tovább lássuk. Pici fehér koporsó volt a tetejére kötözve, de a kötél egyik ága kioldódott s a koporsó keskenyebb, hátsó része össze-vissza csúszkált, mintha hánytorgna benne a kis halott és szabadulni akarna, le akarna szökni, amíg nem késő. Üres volt persze, talán az aranyozóhoz vitték, mert nem állt rajta felírás. De erre csak órák múlva emlékeztem vissza. Akkor s ott, a sikátor sarkán annyit láttam, hogy egy gyermekkoporsó menekülni próbál a halottjával a robogó autóról, rángatja a köteleit, félig már kiszabadult s talán a többi szárát is eltépi, mire elénk ér, lerepül s összetörve a lábunkig hengeredik, még a halottat is meglátjuk viaszos arcával a repedéseken át. Észrevették a taxit mások is, a téren hancúrozó töméntelen sok gyerek egymást lökdösve mutogatta, visítottak a nevetéstől s versenyt futottak utána egy darabig. Nagy hecc volt nekik. A többiek meg, az emberek, alig hederítettek rá, minek is törődtek volna egy csúszkáló faládával. Egy öregasszony keresztet vetett a tér túlsó oldalán, de közben másfelé figyelt. Csak nekünk nem volt üres az a láda.

Carmela kitépte magát a karomból s elkezdett futni, futott, futott, futott, nekirohant egy ajtónak a tér másik végén, fölrántotta s eltűnt. Én meg csak álltam ott az erőtlen lábamon, elkeseredve, mert ami sok, az sok, ennyi csapás mégis csak túl sok egy embernek, nem érdemeltem meg, akármit vétkeztem.

Hova futott be Carmela? Megindultam utána s ahogy kétségbeesetten közeledtem az ajtóhoz, amely elnyelte, hirtelen ráismertem. A fekete barátokhoz lehetett bejutni rajta. Csigalépcső volt az ajtó mögött, az vitt föl

a templom magasabb szintjére. Máshonnan nyílt az igazi kapuja, a nagykapu, oldalt egy másik utcából, amit már elhagytunk. Carmela rosszul ismerte Nápolyt, de tájékozatlanul is egy templomba menekült be. Kinyitottam a kis ajtót, hát jól emlékeztem, csakugyan ott kanyargott előttem a tömjénszagú lépcső.

A templom oltári feléhez értem föl egy második ajtón át. Díszítették a főoltárt, két asszony sikálta a padlót a felhajtott szőnyeg alatt, egyre hozták a frissen vágott, hosszúszerű virágokat a sekrestyéből, egész nyalábokat. Az egyik kápolnában két hóhér verte Krisztust egy fekete képen. Ő is úgy tett, mint a kis koporsó a taxi tetején, előredőlve szabadulni próbált a kötelétől a csuklóján. Carmela a főoltár túlsó oldalán térdelt, egy másik kápolna korlátja előtt, a lépcsőn s a korlátra szorította homlokát. Nesztelenül megálltam mögötte. Nem látszott az arca, talán sírt, de akkor csak csendesesen, magában, mert meg se moccant a teste.

Egy fiatal szent feküdt az üvegekoporsóban, hímzett vörös párnán, arany pálmával a kezében, a fején arany csat és glória, a nyakán szúrt seb, úgy ölhették meg, hófehér ruha és piros köpeny volt rajta és saru a lábán. Elfelejtettem a nevét, az állt egy táblán, hogy mellbetegség ellen kell segítségül hívni. Sok-sok kicsi fogadalmi tárgy volt köréje akasztva, lángoló ezüst szivek és ezüst csecsemők, akik mellükre szorították a kezüket.

Ahogy álldogálok Carmela mögött, megérint egy barát a vállamon. Valami baj van, fiam? – s fejével az asszony felé biccent. Alig értettem, úgy suttogott. Nemrég halt meg a kislánya, súgtam vissza. Csak amikor kimondtam a szót, vettem észre, hogyan mondtam. Hogy meghalt az ő kislánya. S már nem esett rosszul. A barát bólintott, megszorította a karomat s tovább ment.

Aztán Carmela fölállt. Ki volt sírva a szeme, de sokkal kedvesebben nézett rám, mint a temetés óta bármikor. Mintha helyreállt volna a régi arca, mialatt kezébe temette a korláton, ezt az arcát ismertem, amikor még karján ült a gyerek. Menjünk, Aldo, mondta, ne várjanak ránk hiába.

De én azt feleltem, hogy ha már itt vagyunk, járjunk körbe, mert szép és híres templom ez és tisztán tartják a barátok, Ercole s Rosaria várhat még egy kicsit. Körbe is mentünk, megálltunk a régi képek és szobrok előtt, s közben a nyakánál fogva terelgettem, most erre, virágom, most arra, most tovább, mert a nyaka is visszaváltozott a régire, puha és hajlékony volt, belesímult a tenyerembe.

Elértünk a sekrestyéhez. Az a barát álldogált az ajtajában, aki megszólított. Mosolyogva köszönt Carmelának s maga mögé intett a fejével, hogy nézzünk be oda is.

Gyönyörű faragott szekrények álltak két kézről a fal mentén, az egyikből ropogásra vasalt, rojtos terítőket számoltak ki, kelyheket pucolt egy gyerek, asszonyok nyesték a liliomok szárát, itt is az ünnepre készültek. Felnéztem a mennyezetre, mert gondoltam, hogy van rajta valami szép festmény.

Először nem értettem, hogy mit látok a szekrények fölött s a mennyezet alatt, az emeleten. De nem értette Carmela sem, különben nem kérdi, Aldo, mi van odafenn a korlát mögött? Megvasalt s körülszíjazott útiládákhoz hasonlítottak, amilyeneket nagyritkán még lát az ember kivándorlóhajókon. Rozsdás kard, címer, kormánypálca s korona volt az oldalukra szögezve vagy a tetejükön. S a takaróik! Némelyiken így-úgy ép volt a bársony s a selyem, de a többi mindenfelé rojtosodott s a bordó színük is kifakult. Hány egér bújhat meg mögöttük, egész fészekrakás! – gondoltam s kedvem lett volna végiggrázni a rongyokat.

A barát jött a segítségünkre. Hívott, hogy menjünk fel, nézzük meg közelebbről, ilyen csodát úgyse láttunk. Ment előttünk egy rövid lépcsőn s kulccsal kinyitott egy ajtót a karzatra. Odafent derült ki csak igazán az idő pusztítása. Ami kiszolgált, fakó dísztakarónak látszott alulról, itt csupa cafat és szakadás volt. Egy képen csontokkal cimbalmozott a halál, a másik képen egy vörösszakállas urat láttam, valami régi viseletben. Negyvenöt koporsó van egymás mellett, magyarázta a barát, tízben fejedelmek fekszenek, aragonok, országunk volt urai, amelyiken kard van, abban D' Avalos gróf, aki elesett a csatában a királyért, ő a vörösszakállas férfi a képen. A többiben királynék, hercegek, hercegnék s más nagyurak, ha tudnánk olvasni a régi írást, azt is tudnánk mindjárt, hogy melyikben kicsoda, de a korona a koporsók tetején így is elárulja a fejedelmeket.

Láttam, hogy Carmela kezd pirosodni s rágja, rágcsálja a zsebkendője csücskét. Akkor csinált így lánykorában, amikor csiklandozta a kacagás s megpróbálta visszatartani. Szerencsére az utolsó koporsóknál tartottunk, máskülönben ott maradunk a szégyenben. Kipukkadt volna a pap előtt. Szépen megköszöntük a segítséget, sietve lementünk a sekrestyébe, Carmela már futott a templomon át. Nem bírta a kacagásával. Kint az utcán nekidőlt fejjel a falnak, csak úgy rázkódott a teste. Aldo ... Aldo ... hallottad? Negyvenöt fejedelem és királyné és herceg és nagyúr ... Nem tudta folytatni. én pedig megálltam vele szemben s mondtam színészkedve, nagy komolyan : tíz király, aragon fejedelmek, D' Avalos gróf, aki meghalt a csatában a királyért. Ő meg csak nevetett, nevetett, mosta ki belőle a kacagás a bánatot, az elmúlt borzalmas napokat, kettőnk kínjait. Percek alatt kimosta egészen. Aldo, s vajon mi maradt meg belőlük a ko-

porsóban? Hát mi, hát amit éppen meghagyott az idő, feleltem, pár fog, pár borda, valami a lábszárúkból és sok-sok gyűrű ékszer, mert bizonyosan felékszerelve temettek el ilyen nagyurakat.

Carmela elkomolyodott. Olyan változást olvastam ki a szeméből, amittől kirázott a forróság. Hagyta, hogy átöleljem a derekát, hozzámsímult az alsó teste, két erős combja, de a két könyökével még eltolva tartott, hogy nézzen. Nem tudtunk szólni a szerelemtől. Vajon eszébe jutott a csók, amellyel megbántottam a mellét a temetés napján? Mert az a csók, amit most adott az utcán, a falnak támaszkodva, éppen olyan vad volt, mint az enyém, az a rossz csók. S már tudtam, hogy úgy fog szeretni ma éjjel, mint első éjszakánkon.

Megfordultunk s kézenfogva visszatértünk azon az úton, amelyen jöttünk. Kiléptünk s egyre szaporább lett a lépésünk, hogy hamar elérjünk egy vonatot Castellammareba. Végül már futottunk, úgy hajtott a boldogság. Csak a mozgó vonaton jutott eszembe, hogy nem is vettük észre, amikor elsiettünk a pinceajtónál, a koporsógyár mellett. Pedig észrevehetjük volna, mert emlékszem, egy darabig ment előttünk egy inasgyerek, piszkos csészékkal. Vitte vissza a pincéből a bárba.

HALÁSZ GYÖRGY

Egyhangú történetek*

Mártha kigombolta nyugösködő kislánya kabátját a túlfűtött villamosban, levette szőke fejéről a prémes sapkát, hogy izzadtan ne találja a hideglehető május. A kedvenc hüvelykujjat, mely két évi használat után laposabb volt már, mint a másik, nem húzta ki Eide nedves kis szájából.

„Nagy vigasz az élet keserőségei között, meg az álla is erősödik legálább. Lassacskán azért le kell szoktatni, nehogy kiálló fogai legyenek” – hallatszott a háta mögül két idegenakcentusú női hang mötyögése.

Nem is vette észre az öregurat, aki hamiskásan hunyorítva ült le melléjük. Egy öszülő szőrökkel árnyékolt kéz hívatlanul megsimogatta Eide arcát, Martha tekintete követte a tolakodó kart fel a válláig, onnan a férfi állára kapaszkodott nézésével, és amikor az egész arcot betekintette, csak akkor mosolyodott el.

„No, de szervusz. Hát te ijesztgetsz itt bennünket? 'Éppen most bugyoláltam ki ezt a kis csibészt, mindjárt megfázik, ha rámelegszik a kabát. Mi újság van? Még mindig a régi helyen laksz? Gyere át egyszer ... , megiszunk egy csésze kávé, meg elbeszélgetünk egy kicsit.”

Az öregúr elismerően tapogatta Eide combocskáját, megcsípkedte párnás kis kezét. – „Meg tudod-e mondani, hogy hívnak?” Effajta kérdésre a kisgyerek már egy hónappal azelőtt meg tudott felelni. Csak úgy a hüvelykujja mellől válaszolt sebzett önérzettel: „Eide Melgén, Naptár utca 8.”

„Ne mondd. 'Én meg két villamosmegállónyira lakom onnan. Jártál-e már arra?” Eide felágaskodott az anyja térdén. Egy újságlapot hajtott a szél odakint. Szárnycsattogva repült a nagy papír egy pár métert, aztán lelapult pihenni.

„Hogy megnőtt ez a kis ember a keresztelő óta.” Az öreg frissen• borotvált arca mosolyba ráncosult. „Olyan combja van, mint ... ” Gondolkodott valami hasonlaton, de nem talált. Egy özmozgású, szőke lánynak köszönt, aki hórihorgas fiúbarátjába kapaszkodva lódult el mellette. Nevetgélve csóválta fejét, és nézett utánuk. „Nem ismered meg? A kis Aina. A télen még pukedlizott, most meg nekem kell előre köszönnöm, mert én vagyok a férfi. Milyen gyorsan kivirágzanak ... ”

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1962. évfolyam 6. számában.

Märtha kezdte begombolni Eide kabátját. „Mi itt leszállunk a Kútparknál. Eide nagyon szereti etetni a hattyúkat. Majd fölhívunk.” Az öreg segített feltenni a sapkát a kisgyerek fejére és felállt, hogy utat engedjen. Arcának magasából látni lehetett volna a park bokrait, amelyek felhőn átpaszírozott napsugáron tengődtek és a tó fel-felcsillanó tükrét a vékonyan öltözött ágak között. A lassónyakú hattyúk tolvaj sirályok után kapdostak.

„Augusztus előtt ne hívjatok, mert most rengeteg munkánk van. Hat előtt ritkán vetődök haza. No de már csak két év a gyárban, aztán nyugdíj.”

Megmarkolt egy fogantyút, hogy ellenálljon a fékező villamos húzásának. Férjed két l-lel írja a nevét?” Märtha megemelte a kis etetőt, aki a másik kezének is talált már foglalatosságot. A fülét fogdosta vele. Jól esett a hűvös porcogót meleg ujjai közé fogni. „Csak eggyel meg r-rel: Melgrén. Eidének a hüvelykujja hátán nem könnyű az r betűt ropogtatnia.”

Eide az anyja zsebéből előkandikáló kenyereszacskót nézte, melyből majd hullámháton ringatózó falatokat oszt ki a hattyúknak. Nem is hallotta a biztatást, hogy köszönjön el szépen a nagyapjától.

2

Roland kedvtelenül készítette vacsoráját a konyhában. Nem sikerült a meglepetés, felesége semmit sem vett észre.

Vékony lemezeket szelt le a jég szekrényben gyertyakeményre fagyott vajból, a lemezeket két szelet porhanyósbélű kenyérré teregette, egyiket sajttal, másikat szalámmal takarta be.

Házasságuk négy éve alatt egy hangos szóváltás sem esett köztük, de most kedve lenne hozzá. Märtha mindig szelíd, megbízható volt, a gyereket is jól gondolja. Az igaz, hogy másokkal szemben is épp oly szelíd – ha a testi dolgokat leszámítja. De azokkal sem lett elkényeztetve. Ha azt akarja, hogy haját simogassa, meg kell fogni az átlátszó, kékeres csuklót, a fejére kell tennie, mozgásba kell hoznia a hosszúujjú kezét, mely aztán egyre lassabban simogatva végülis leáll. Ha ingének egy felgombolt részén át melle langyos kuckójába vezet, félpercnyi motoszkálás után ernyedten lóg a kéz egy pattanásig feszült gombon. Legalább unottságot vagy utálatot fejez ki a szeme olyankor, és ne szelídséget sugározná. Legalább buta lenne, de kitűnőre érettségizett.

Csókot sem kapott még tőle úgy, hogy ne maga kezdte volna a játékot. Egyszer ki akarta próbálni, de egész télen át nem tudta kiéheztetni az öle-

lésre. Pedig itt hosszú telek vannak. Felesége nem haragudott – lehet, hogy semmit sem vett észre –, ő meg nem akart gúnyos célzásokat tenni a hosszú böjtre, mert ha összevesznek, a kibékülést is ő kezdheti majd. Meg igaztalan is lett volna arra támadni, aki őt sohasem bántotta gúnyos szavakkal. Igaz, hogy senkire sem szokott maró szót dobálni ... , az ellenségére sem.

Bekapcsolta a tűzhelyet, és egy lábasban vizet tett fel forrni. A kaland érzése borzongta át, mikor ráeszmélt, hogy a düh még mindig fel tud ágaskodni benne. Még célszerű gondolkodását is megrontja. Persze, hogy előbb a vizet kellett volna feltennie és míg az melegszik, megcsinálhatta volna a szendvicseket.

Jó volna most azt a mások által elnyűtt szót hallani, amit ők még sohasem mondtak egymásnak. Azaz, hogy egyszer mondták, de akkor angolul. Könnyebb volt a vallomást slágerízű angol frázisba öltöztetni. Megtakarítottak egy arcpirulást. Idegen szavakat mégsem érez úgy az ember, nem hatolnak be a csontvelőig. Most szeretné az anyanyelvén is hallani. éppem most.

A teavíz felforrt, tálcára rakott mindent, és bement feleségéhez a szobába. Leült, és evett. A munkájáról sem mesélt, mint máskor.

Egyébként jó ez így, ahogy van. Nem kell mindig egy nyughatatlan asszony után leskelődnie. Ha meggondolja, neki sem volt nagy erőpróba az a téli böjt. Tudta volna folytatni akár nyárig is. Megcsalódva érezte, hogy a nagy emóciót lassan kiűzi belőle a két vajaskenyéréhsége csillapodásával lekonyul benne a düh. Hátha azt hitte a felesége a megtartóztatás hónapjaiban, hogy valami nem úgy működik nála, ahogy kellene. Hát ha csak tapintat és megértés vezette.

Märtha szelíden nézte a férjét. Ahogy maga alá húzott lábakkal kucorgott a díványon, gömbölyű térde kilátszott a szoknya alól. Ráfektette a kezében tartott könyvet. Kék tekintete simogatta az ütemesen rágó arcot, a csészét, a széket és még a távoli könyvállványnak is jutott egy elfoszló cirógatás. Mikor annyi házasság felbomlik egykét év alatt, ők négy év után is olyan boldogok, mint a mézeshetekben. Nem használták el érzéseiket.

Előrehajolt, és megkérdezte az evőivó automatát, hogy miért olyan szótlan ma.

Roland lenyelte az utolsó falatot, megtörölte a száját a szalvétával, és a terítetlen asztalparcelláról összesöpörgette a morzsákat.

„Nem is vetted észre, hogy leborotváltattam a bajuszom meg a szakállam.”

Kiment a folyosóra, ahová a dolgozószobája nyílt, odaállt egy ablak elé és rágyújtott. A gyufát az ő sajátos módján oltotta el. Hüvelyk- és középső ujjá közé fogta az égőpálcikát, mutatóujja begyét odafeszítette a láng alá, mintha ketté akarná törni a viaszt izzadó kis fadarabot. Aztán mégsem törte el, csak pattintott egyet, a verejtékező gyufaszál meg elrántotta a fejét a tűzből.

A köd még mindig nem szállt fel odakint. Olyan vizesnek látszott a levegő, hogy parázsló cigarettája sisteregni kezdene talán, ha kidugná az ablakon. A folyosó végén kinyílt egy ajtó, és a huzat nagyot lökött a beszorított légtömbön. Elfordult az ablaktól, de a szeme magával vitt a kinti ködből egy darabot, és úgy látszott egy másodpercig, hogy a belépő alak a vízpárából sűrűsödött ki.

Lennart, az erős Lennart. Hogy kerül éppen ide ...? mintha varázsvesszővel teremtették volna elő. Úgy tudta, hogy Rantóban tanul. Az érettségi óta eltelt hat esztendő még szélesebbre növelte vállait. Vastag nyakát is alig tudja forgatni az ingben, ahogy ott tekinget jobbra-balra. Ő biztosan nem volt bolond olyan korán megházasodni. Nyaka nem a háj miatt szorul az ingbe – izmok teszik. Nősülés után nem gyarapodik ez a nemes anyag, csak zsír rakódik a bőr alá.

Hány emlékről lefújja a port a légáram, amit magával hozott ..., de sok mulatságos percet éltek át együtt négy év alatt a gimnáziumban, ahol padtársak voltak. Ugyanannak az időjárásnak voltak kiteve ott félméterre egymástól harminchat hónap minden délelőttjén. Együtt szerettek, vagy utálták azt, aki a katedrán ült. Minden olyan gondolat és élményfajtaból, ami az iskolapadból elérhető volt, együtt ízlelték az első falatot. Azok az első ízek adtak mértéket a későbbi kóstolókhöz. Érdeklődési köre, úgy látszik, változatlan. Most is a legszebb irodista• lánytól kérdez valamit.

Mikor a lány nemtudólag rázta a fejét, neki kellett egy mozdulatot tennie, hogy a rég nem látott barát észrevegye. A mozdulat odacsalta Lennart tekintetét. Nehézkes léptei, ahogy a köztüklévő távolságot döngölték, olyan határozottak voltak, mint amikor készületlenül ment ki a táblához felelni.

„Szervusz Roland. Nem láttad Dr. Möllert? Azt mondták, itt van valahol a második emeleten.”

„Nézz be a szobájába a földszinten ... , ott szokott ülni így három óra felé. Gyere, megmutatom, hogy találsz oda legkönnyebben.” Egy üvegajtóhoz vezette barátját . „Ezen a lépcsőn menj le, aztán a második ajtó balra.”

Ahogy Lennart lefelé tartott a szűk járatban, vaskos vállalai horzsolták a két falat. Roland még utánaszólt: „Kopogj, mert a csengő nem működik. •

Az üvegajtó lassú legyintéssel becsukódott, és az ő cigarettájáról lehullott a kétcentisre nőtt hamu. Öreg fiú. Nem volt elég neki a nagy iskolaudvar, mikor gerelyt dobott a tornaórán.

4

Az utolsó táncszámot játszotta a zenekar. A fehér világosságot ontó lámpákat sorban leoltották, csak erőtlen, lila, zöld fények lopóztak a párok közé. Lennartnak gyorsan kellett határoznia, nehogy egyedül maradjon. Egy tizenhatévesforma, özmozgású lány még szabad volt. Amennyire a lámpák színkeverékében ki lehetett venni, kék ruha volt rajta, amelyen körtényi dombokat emeltek feszülő mellei. Ahogy a cipőktől és a könyököktől szegélyezett ösvényt törte feléje, tudta a következő óra minden percének tartalmát. Hacsak nem abba a három•négy napba botlott bele a huszonnyolcból.

A sok rock és twist után nyugtatóan ringatott a lassú tangó. Aina tiszta és jószagú volt. Egészséges, szép kis gyermek. Gyümölcsszagú lehelete, szőke haja, halvány, ápolt keze üde, frissenfürdött harmóniába olvadt. Még a halántéka alatt szivárványló magányos verejtékcsepp sem az ő porusaiból szivárgott ki. Előbbi táncosának arcáról szökhetett át rája.

A ruhatárban feladta rá a kabátot, és mivel nem volt aprópénze, Aina fizetett helyette is. Először nem tudták melyikükhöz menjenek fel. Aina megmondta, hogy ő csak egy kávéra tudja meghívni, azt is csendben kell elkészíteni, nehogy a szüleit felköltsék. Apja késő estig az üzletben volt, reggel megint korán kezd, nem venné jó néven, ha felzavarják éjfél után.

Ahogy lépteik metronómja lekopogta az autóig vezető száz méter ismerkedő unalmát, a hold minden tudományát rájuk pazarolta. A nagy sugárzás azonban csak éjjeli lepkéket csábított el az utcai villanyaktól céltalan röpködésre. Ha legalább négyen vagy hatan lennének, nem kellenne ismerkedni. Egyikük lerántaná valamelyik lány kabátját, és mind a hatan nevetnének. Vagy egy elgurult üveget berúgnának az autópark útvesztőibe, és kacagással nyomnák el a távolodó csörömpölést. A rúgdosás így kettesben, józanul indokolatlan. Kacagásuk sem lenne elég erős az üveghangokhoz.

Mikor felnyitotta szobája ajtaját, előre engedte a lányt, de a kabátot már nem segítette le róla. Míg betöltött két pohár likórt, és zenét keresett a rádióban, hallotta, hogyan bajlódik Aina dobozokkal és zacskókkal a toalettszobában. Okos lány.

A szájukhoz emelt likőröspohár bíbor fénytócsát vetített arcukra, és az első korty könnyeket csalt Aina szemébe. A kacaj, ami a könnyek után jött, elhalt a kis szoba úrjében, mely valahogy sok volt kettejüknek. Csoportban könnyű lett volna zaklatottan viháncolva egymás ágyékába kapni. Tréfás nyíltságba sikkadni, hatan menni a zenés csönd és a szoba úrje ellen. Ez a magányos együttlét olyan susmutoló, személyeskedő. Azt sem tagadhatták, hogy összefonódó pillantásukat maguk irányították, a szavakhoz maguk találták ki az értelmet, és a csókhöz bennük született az impulzus. Mások látta csiklandás helyett kínos vallomássá bonyolódott a kéz érintése. Jó, hogy likört ittak, nem kellett mindent magukra vállalni.

Nevettek, mikor észrevették, hogy egyszerre pillantottak az órájukra. Aina csuklóján a pici aranyóra bérmaajándék volt. Mutatói gyorsan szelelték elmúlt napokká a vakáció hónapjait, de most megint olyan tompa lett az élük a másodpercek faragásához, mint a latinórákon.

Lennart eloltotta a villanyt. Elég volt az erős holdfény, az ablak előtt függő utcai lámpa, meg a rádió világossága. Sztereotikus lemez• játszóját uszította a magányra, míg Aina levetkőzött. Aztán elhúzta az ágyat a fal-tól, nehogy vendégének térde átkopogjon a szomszédhoz.

Felkönyökölt néha, és ivott néhány kortyot az éjjeliszekrényen álló vizespohárból. Mindig szomjazik, ha testi munkát végez.

A hangszórókból forroritmusú kalypsztót nyögött elő egy mulatt. Mint-ha a hiányolt társak hánykolódnának a másik ágyon.

Aina figyelmét már az első mozdulatnál lekötötte az albérleti szoba érdekesmintájú tapétája. Erdőrésztlet kis kunyhókkal és fát vágó törpékkel. Oldalt hajtotta fejét, és nézte a törpéket. Mikor Lennart megint vizet ivott, felhasználta az alkalmat, és kinyújtotta fehér karját. éppen hogy elérte a falat. Ujjával követte a tapéta mintáját. Megrajzolta a terebélyes fák koronáját, a törpék hegyes sapkáját, kezükben a baltát. Nem azért mintha a mesék érdekelnék, csupán mert nem tud tétlenül lenni annyi ide-ig. Lennart hullámozó árnyéka zavarta, de ujjai mégis biztosan siklottak a megroggyant kunyhók zsupfedelén és a törpék kunkoriorru csizmáján.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1963. ÉVFOLYAM**

Fatime, táncolj*

Ez a leves lábszagízú! – jelentette ki Antal, és letette kanalát.

Körülnézett, de a rabkórház 14-es számú kórtermében senki el nem mosolyodott, senki fel sem emelte a tekintetét. Az újonnan jöttet még tartózkodással figyelte a többi huszonhárom fogoly. Ám Antal válasz híján is, mintha önmagával társalkodnék, folytatta:

– Azt mondod, marhaság. Lábszag íz nincs. Tévedés. Ugye, szó eshet éles hangról, bár az éles jelző a tapintóérzék hatáskörébe tartozik? és ugye, nem tiltakozol, ha egy színt rikítónak minősítenek, bár a rikoltást a füled, nem pedig a szemed fogja fel? Nos, a lábszag íz se kevésbé előkelő metafora ...

– Csönd – csattant fel valaki, és egy távoli ágyból aszottképű, koros férfi pillantott Antalra. – Igen, pofa be – tette hozzá halkabban –, mert, bármilyen csodálatos, akadnak, akik még esznek.

Az öreg ibolyakék szeme haragosan villogott, de az arcát keresztül-kasul szelő ráncok oly mulatságosan ficáncoltak, mintha a méltatlankodó alig bírná nevetését elfojtani.

– Ugyan, ugyan Béni bácsi – könyökölt fel Antal fekhelye melletti ágyon egy fiatalember – itt ne vezényeljen. Itt mindenki egyforma. Ez nem kaszárnya, Béni bácsi.

– Dehogynem, Ferikém. Az egész ország kaszárnya. Kaszárnyaország ez. Börtönország ez. Ráadásul még hideg is. – Szólt meg Béni bácsi szomszédja.

Hatalmas lötytyedt testű ember volt. Ágya szélén ült, pokrócát fázósan vállára terítette, és most éppen azzal foglalatzkodott, hogy kopasz fejét törülközőjével tekerje körül. Bizonytalan, ragacsosnak tűnő vonal jelezte csak a szeme helyét, lesóványodott arcán üresen fityegett a bőr, hajdani tokája pedig szakállként lengett, amikor fejét megrázva, morogta:

– Egykutya az, fiam, kaszárnya vagy börtön. Nem is tudom, melyiket utáltam jobban.

– A katonaságtól kikerültél, de innen sose fogsz, Kálmán. Éppen, mert utáltad a katonaságot – pattogott Béni bácsi –, mert most is turbánt raksz a fejedre. Mert elpuhultál, mint egy háremhölgy.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1963. évfolyam 4. számában.

– Ez egyszer fején találta a szöveget, Béni bácsi – örvendezett Feri–, igen, mint egy háremhölgy. és mosakodás ürügyén mutogatja az aktját. Még mindig akkora cicije van, mint egy vén kurucnak. Fatímének fogom ezután szólítani. Igen, Fatime, a csábos háremhölgy.

– Jó, jó, nekem mindegy. Legyek Fatime. Elpuhult vagyok. Sose fogok kikerülni. De legalább nem reszketek a haláltól, mint ti.

– Ki reszket itt? – húzta ki magát ágyában az öregúr.

– Te reszketsz, Béni. Te, a hős tábournok.

– Ne szemtelenkedj, Kálmán, mert ha most mozdulni nem is bírok, egyszer megfenyítlek majd.

– Nem adsz cigarettát?

– Gyanúsítás talán? – rikácsolta a tábournok. – Azt hiszed, megcsaltalak? Egyedül szívtam?

– Ezt nem állítottam. Bár tudok olyan esetről, hogy valaki itt a börtönben egy csomag cigarettáért eladta társait. De te ilyet nem teszel, Béni. Arra pedig meg mernék esküdni, hogy bridzsben se csaltál, meg golfozás közben se. Hanem azért csaltál, és segítettél csalni te is. A te idődben is kaszárnyadolog volt ez. Börtönország. Mert a rendszerek változnak ugyan itt, de a rendszer nem. A kaszárnyák, a börtönök megmaradnak.

– Az én időmben – ordított most már magából kikelten a tábournok – alapos ok nélkül, bizonyítékok nélkül senki sem került börtönbe.

– A mai miniszterek, a mai tábournokok se mondanak egyebet.

– Hogy merészelsz engem a maiakkal összehasonlítani? Te pimasz, te arcátlan, te ... te ... te, Fatime ... És vedd tudomásul: nem reszketek, és igenis túléltem a börtönt, igenis túléltem őket. Hiszen csak reumám van, semmi egyéb ...

Béni bácsi körülnézett, mintha ellenvetést várna, de Kálmán nem szólt, és nem szóltak a többiek sem. Össze se néztek, pedig a beteg kivételével mindannyian tudták, hogy a tábournoknak nem csupán reumája van, hanem vesezsugorodása is. Hanem ekkor, a hirtelen támadt csendben robbanás-szerűen csapódott ki az ajtó. Alacsonytermetű őrlépett be. A helyiség közepén megállt. Kezét csípőre tette, s körülhordozta tekintetét a kettős ágyson. Faarcából gúnyosan villogott elő zöld szeme. Rövid szőrmebecset viselt, és amikor a hideg teremben megszólalt, füstszerűen tódult ki a lehelete.

– No – mondotta –, zajongunk? zúgolódunk? Talán nem ízlett az ebéd?

– Végigsétált az ágyak között. – Látom, többen nem ették meg a levest. Sokallják? Majd intézkedem, hogy kevesebbet kapjanak. Maga mért nem ette meg?

A Zöldszemű – a rabok csak így emlegették – egy középkorú férfire mutatott.

– Nincs étvágyam – válaszolt a beteg, és ez hihetőnek is látszott, amikor élettelennek tűnő, szürke arcát az őr felé fordította.

– És maga?

Fatime, törülközőjével a fején, fölemelkedett ültéből, iparkodott vigyázzba vágni magát.

– Rossz a közérzetem – mondotta –, folyvást szédülök.

A Zöldszemű végigmérte:

– Legyen nyugodt, már nem sokáig. Hát maga – állt most a foglár Antal elé – mért nem ette meg? Szintén szédül?

– Nem, nem szédülök.

– Jó, akkor azt mondja meg, mit zajongtak, mit üvöltöztek, miről vitakoztak? Ne csúrje-csavarja ám, úgysis hallottam. Csak az érdekel, hogy hazudik-e?

Antal nem válaszolt.

– Megnémult? Gyerünk. Gombóc akadt a torkán? No, kivele – sürgette a Zöldszemű.

– Én tettem egy megjegyzést – szólt végre Antal.

– Miért?

– A levesre.

– Ahá. Mit mondott? Kíváncsi vagyok, hazudik-e.

– Azt mondtam, hogy lábszag ízű.

– Milyen?

– Láb-szag í-zű – szótagolta Antal.

A Zöldszemű először elnézett a rab feje felett, majd anélkül, hogy ismét rápillantott volna, elfordult. Halkan vetette csak oda:

– Jó, majd megköstoltatom én magával azt a szagot, majd megszagoltatom én azt az ízt. – Aztán gyors léptekkel elhagyta a kórtermet.

– Miért mondtad? Hülye vagy? – támadt Antalra Feri, a szomszédja. – Hazudott. Nem hallotta. Ez nem magánzárka, ahol a légy zümmögését is megneszelik. Sokáig voltál egyedül?

– Majdnem két évig.

– Meglátszik. Itt legföljebb valami összefolyó mormogást hall odakünn, de a beszédet, a szavakat nem értheti meg.

– Hátha lehallgató készüléket szereltek fel?

– Nem vagyunk olyan fontosak. Ha rajtuk múlik, úgyse engednek ki bennünket sohase. Képzeldsz. Ezt is a magánzárka teszi. Meg talán azt

is, hogy amikor most megint emberek közé kerültél, mindenáron beszélni akarsz. Hősködni.

Antal vállat vont. Tekintete egyideig erre-arra tévelygett a mennyeze-
ten, akárha valami menekülést kínáló kötélletrát keresne, aztán megint a
terem felé fordult.

Fatime éppen a szomszédját igyekezett felsegíteni, de csak fél karral,
mert másik keze a lepedő alatt, a szalmazsák repedésében matatott,
mígcsak elő nem húzott egy rongyokba bugyolált csomagot.

Ezt viszont már a tábornok bontogatta ki. Néhány cigarettát vett elő,
majd középujt kettétörte őket. Aztán fogkefeje celluloid nyeléről egy
üvegcsereppel forgácsokat kapart, mígcsak apró kupaccá nem gyűltek a
tűzszerszám bádogdobozán. Ekkor a fogkefe nyelének lyukába tűzkövet
illesztett és az üvegcsereppel szikrát csiholt. Hosszas fáradozás után a
forgács lángot fogott, és Béni bácsi meglepő fürgeséggel gyújtotta meg
cigaretáját.

Erre, mint valami jeladásra, a még mozgásképes dohányosok beelép-
tek ormótlan szalmapapucsaikba és magukra terítették pokrócukat. Va-
lamennyien hosszú vászon alsónadrágot viseltek és gallértalan, durva in-
get. A takaró kezük felett fityegő két csücske pingvinek evezőszárnyára
hasonlított, és ahogy billegve csoszogtak sötét pokrócukkal, világos alsó-
jukkal, a rabok maguk is inkább a fehér mellényű pingvinekre emlékeztet-
tek, mint emberekre. Béni bácsitól átvették cigaretta-adagjukat, néhány
fekvő betegnek pedig Fatime hordta ki.

Ketten-ketten osztottak egy-egy fél cigarettán. Vagy fölváltva szip-
pantgatták, vagy pedig félig elfüstölték, a másik felét meg átengedték
társuknak.

A terem hátsó sarkában elhelyezett WC csésze közelében csoportosul-
tak, mert ezt – lévén egy vonalban az ajtóval – semmiképp sem pásztáz-
hatta az ő tekintete, ha esetleg bekandikált. De óvatosságból a meszelt
falra fűjték a füstöt, nehogy a levegőben lebegjen, ha véletlenül mégis
rájuk törnek. Az ágyban fekvők a pokrócuk alatt dohányoztak és a szip-
pantások között szalmazsákjuk alá lógatták a cigaretta-csonkot rejtő
kezüket.

Bandi bácsi, az öreg orvosprofesszor, most éppen haragot tartott az
egész világgal, azaz a 14-es kórterem lakóival, de a dohányzás szertartá-
sához mégis feltápáskodott. Ám szót senkivel nem váltott. Alig néhány
szippantás után átadta társának a cigarettát, aztán visszavánszorgott fek-
helyéhez. Ő tudta, hogy gyógyíthatatlan. Társa eleinte féltékenyen figyel-

te, nem él-e vissza elsőbbségével a professzor, de amikor látta, hogy a fél cigarettá felét se szívta el, meghajolt a távozó után:

– Köszönöm, Bandi bácsi, nagyon köszönöm. Ez tartja bennem a lelket – mondotta, és leült Béni ágya szélére.

A többiek Robinak nevezték ezt a lassú mozgású rabot. Kerülték a közelségét, mert a mellén hatalmas, nyitott tuberkulotikus tályog tátongott, de Robi kevés gondot fordított arra, hogy tisztán tartsa, sőt a kezét is ritkán mosta meg. A cigarettát ezért mindig csak másodiknak kapta.

A tábornok kissé viszolyogva tekintett a szalmazsákjára telepedett Robira, és talán elhúzódik, ha nem esik oly nehezőre a legcsekélyebb mozdulat is. De a látogatókkal szemben mindenkor udvariasnak mutatkozott. Részben mivel még legegységibb szükségletei kielégítésekor is egyre fokozottabban társai segítségére kényszerült, részben, mert mint házigazdát mindenképpen kötötte a börtönetikett; ágya a WC tőszomszédságában szintén kívül esett a benéző nyílás látószögén, és ezért kiválóan alkalmasnak bizonyult, hogy a terem társadalmi központjául szolgáljon.

Robi mélyen tüdejére szívta a füstöt, és hosszan eltűnődve meredt maga elé.

– Dobd el azt a csikket – szölt rá a tábornok –, hiszen már a fogadra ég. Húzd le végre azon a végén.

Robi engedelmeskedett, de neheztelően, mint aki azt gyanítja, hogy csak a közelségétől iparkodnak szabadulni. A melléhez nyúlt.

– Ne babráld a sebedet. Moss kezet – dirigált tovább az öreg.

Robi nem válaszolt, de kurta szünet után Fatiméhoz fordult:

– Na, mit vacsorázunk? {s hol? Levest nem eszünk. Hátha lábszag ízű. De előételnek talán vegyes hússalátát ajánlanék, majonézzel. Aztán pedig kacsasültet.

Részletesen fejtegette, milyen utasításokat adna a pincérnek, hogy a kacsasült vörösen ropogós, de száraz ne legyen. Kálmánhoz intézte szava-it, ám voltaképpen a tábornokot figyelte, és elvigyorodott, amikor az öreg szájában szemlátomást összefutott a nyál. Aztán merően ránézett:

– Béni bácsi – kérdezte suttogva –, nem gyanús magának, hogy ez az új fiú ilyen fölöslegesen vállal valamit?

Az öreg lenyelte összegyűlt nyálát, aztán ibolyakék tekintetét Robira függesztette, és hangosan, tagoltan jelentette ki:

– Számtalanszor mondtam már, hogy utálok a kacsát. Különben pedig aludni szeretnék ..., ha megengeded.

Robi elfordult, és lassan megindult a maga ágya felé. A terem közepén megállt. Itt feküdt, csaknem szemben a kémlelő nyílással, Lőrinc. Mellet-

te primitív fémalkotmányon, mely a börtön műhelyéből kerülhetett ki, üveg függött; ebből gumicsövek vezettek Lőrinc végtagjaihoz. Robi nem azt kémlelte, miként szűrta az ápolóként működő raborvos a csövek túvégződését Lőrinc ereibe, hanem azt, megvan-e még a kis papírzacskó. Mert a mosodából, ahol hajdan Lőrinc dolgozott, ebben a zacskóban küldtek neki társai néhány deka cukrot. De Lőrinc hozzá se nyúlt. Napok óta eszméletlenül feküdt már. Szemét csak nagyritkán nyitotta ki, akkor se láthatott semmit.

Gümőkóros agyhártyagyulladás – mondotta a raborvos –, aligha eszi már meg ezt a kis cukrot.

Lőrinc mellett a szürkearcú ember feküdt, szintén behunyt szemmel, aztán Antal következett. Robi megállt előtte.

– Tudsz-e valami hírt? – kérdezte.

De Antal helyett Feri válaszolt:

– Honnan tudna? Magánzárkából jött. Különben is zabáljátok meg a híreiteket. Csak derülne ki, hogy kicsoda költi őket. Megfojtanám.

– Miféle híreket? – kérdezte Antal.

– Mendemondákat. Hogy a künti hatalom nehézségekkel küzd, sőt, megingott. Hogy három-négy hónap múlva megszabadulunk. Ha aztán semmi, de semmi sem történik, újabb vágyálmot terjesztenek megbízható értesülésként; ismét kitűzik a szabadulás legkésőbbi dátumát. Változásra persze most sem kerül sor. Erre valaki, csak tudnám kicsoda, megint kitálal valamit, és kezdődik újra a körforgás. Ezek az ökrök azonban még a huszadik elodázás után sem ébrednek fel. De nekem elegendem volt, elegendem volt – ismételte Feri mind ingerültebben és harsogóbban.

Ám senki fel sem pillantott, feléje se fordult. Régóta ügyet se vetettek már az ilyenféle kifakadásokra. Robi pedig szorosabbra húzta a vállára terített pokrócot és odébbállt.

Most csend lehetett volna a teremben, de Lőrinc halkan nyögdécselt, a másik oldalon pedig, éppen Antallal szemben, óráról órára szaporábban lélegzett, és mind hangosabban hörgött egy gutaütött rab. A nevét senki sem tudta. Két napja hozták a kórterembe. Akkor még a Béni bácsi körül dohányzók felé fordította kerek arcát, tagolatlan, vakkantásszerű krakogást hallatott, hogy felhívja magára a figyelmet. Cigaretát szeretne, mutatta még meg nem bénult karjával.

– Neked nem tenne jót – mondta álszent szánakozással Robi.

A gutaütött annyit mindenképpen megértett, hogy nem kap füstölnivalót, arca eltorzult a dühtől, mondani akart valamit, de megint csak szakadozott, mély morgásban kezdődő és nyüszítésben végződő hang hagyta el

a torkát. Egyideig mereven bámulta a dohányzó pingvineket, aztán szabálytalan pályán két könnycsepp gördült végig orcáján. Másnap nem kért cigarettát; már elvesztette eszméletét.

Lőrinc elcsendesült, de a gutaütött ütemesen tovább zihált. Senki sem vette tudomásul. Csak egy jó óra múlva szólalt meg Kálmán:

– Megint sétálnak a tébécés nők. Őket legalább kiengedik néha az udvarra.

– Gatyában ugrálni a havon? – gúnyolódott valaki.

De a tábornok nem mosolygott, sőt keményen, mintha pontosabb jelentést várna, nézett Kálmánra:

– Hányan lehetnek? – kérdezte tárgyilagosan.

– Úgy hallom, nyolcan, tízen.

– Azt is hallod-e – vetette közbe az iménti gúnyolódó – vajon akad-e köztük csinos is?

– Egy. Olyan lobogóhajú.

– Honnan tudja? Honnan tudja? – kiáltotta dühösen Feri.

– Átlátok a falon, fiam. Ha nem hiszed, nézd meg – válaszolt csöndesen Kálmán.

A fiatalember valóban fel is tápáskodott, és az ablak elé lépett. A kórterem ablaka elütött a magasban elhelyezett apró börtönablakoktól, inkább régimódi házéhoz hasonlított. De csak kulccsal volt nyitható és dróthálós, rücskös üvege útját állta a tekintetnek. Am Feri napokig tartó szorgos munkával ágyának vaskeretén szerszámmá köszörülte, hajlítgatta kanala nyelét, és most nekikészült, hogy kinyissa vele az ablakot. Nem vesződött sokáig. A zár engedett. De az óvatos pingvin csak keskeny résen kémlelt ki. Rövid szemlélődés után hátrafordult, és riadt, fürkésző szemmel nézett Fatiméra:

– Honnan tudta?

– Mondtam, átlátok a falon. Meg aztán ...

De további felvilágosításra már nem futotta, mert az ajtóreteszt zajosan félretolták. Feri éppen hogy még visszakattinthatta az ablakzárát, mire a Zöldszemű belépett. Ezúttal nem egyedül jött. Két társa kísérte.

– Bűdös van – mondotta, és fölhúzta az orrát, mintha szimatolna. – Itt dohányoztak – jelentette ki.

Mivel merőben lehetetlennek tűnt, hogy valaki, kivált dohányos ember, mint a Zöldszemű, a számtalan bűz és szag közül kiérezze a cigaretta füstjét, a porkoláb gyanúja csupán ürügynek látszott, és mindenki rosszat sejtve húzta össze magát.

– Mondják csak, hol rejtegetik azt a cigarettát – nézett körül a Zöldszemű. – Ha megmondják, nem lesz baj. Ha nem mondják ...

Fenyegetően ráncolta szemöldökét, a háta mögött viszont az egyik fiatal őr, aki kezdettől fogva vigyorogva méregette a betegeket, most kurtán, nyihogva felnevetett. De fölöttesének kelletlen mozdulatára megmerevítette arcvonásait és maga elé bámult.

– Nos – folytatta ekkor a Zöldszemű, – ha nem hajlandók a jó szóra, ha senki se jelentkezik, tartunk majd egy kis hipist. Jöjjön be az a két lajhár – szólt hátra.

Az imént még vigyorgó őr dühösen kiüvöltött a folyosóra. Erre csakhamar két markos rab állított be. ők takarították a folyosót, osztották ki az ételt, szállították a mozdulni képteleneket: félig élőket és holtakat egyaránt. De csempészték a betegeknek cigarettát, sőt néha cukrot is. A Zöldszemű az ablakhoz lépett, és a vasúti kalauzokéhoz hasonló kulcsával kinyitotta, majd ugyanezt tette a terem másik végén.

– Kiszellőztetünk egy kicsit, ne legyen olyan bűdös.

Az egyébként is hideg helyiséget dermesztő keresztthuzat söpörte végig.

– Lajhárok! – kiáltotta ekkor a Zöldszemű, és félrehúzódott a légáramlat elől – rántsák le mindegyikről a pokrócot. Ezt a kettőt hagyják békén – mutatott a két haldoklóra.

Mihelyt mind a huszonkét rab fogvacogva didergett, a főporkoláb kijelentette:

– Adok maguknak három percet, hogy megmondják, hol a cigaretta.

Az óráját nézte, majd amikor az idő letelt, de senki szólásra nem jelentkezett, tovább vezényelt:

– Húzzák ki alóluk a lepedőt is. – Mihelyt a két takarító ezt a parancsot is teljesítette, a Zöldszemű átadta kulcsát egyik társának. -

– Az ablakot most már be lehet csukni – mondotta.

Bár a légvonat így elült, a terem minden zugát maró folyadékként töltötte meg a hideg. Ebben a közegben a már megszokott, áporodott kipárolgások újfajta szagokká álltak össze és itt-ott, szinte halmazállapotot változtatva, függeszkedtek fel valahol a tető és a padló közt. A betegek összeszorították aszott combjukat, némelyikük egyik gémberedett lábfejjével igyekezett életre dörzsölni a másikat, s hosszú idő után most szimatolta meg először, hogy nemcsak a többiek, de ő maga is bűzt terjeszt.

A Zöldszemű az első ágyhoz lépett:

– Keljen föl – rivallt Béni bácsira.

– Nem tudok – vacogott az öreg.

- Mit szimulál! Keljen föl!
- Nem tud – mondta az egyik takarító –, mi visszük a fürdőbe
- Akkor emeljék le.

Az egyik a tábornok hóna alá nyúlt, a másik a lábát ragadta meg.

- Hová tegyük?
- A földre.
- Reumám van – sóhajtotta Béni bácsi.
- Nekem is – nevetett a Zöldszemű.

Aztán körüljárta a szalmazsákokat. Tekintete megakadt a cigaretta rejtékhelyén, a repedésen, amit nem varráshoz, hanem ügyetlenül befűzött cipőzsinórhoz hasonlóan, kurta madzag fogott össze.

A Zöldszemű elhúzta kissé az ajkát. Egy ideig szótlánul bámulta a repedést, aztán kétszer belerúgott a zsákba.

- Fordítsák meg.

A takarítók fellélegző készüléggel engedelmeskedtek. A főporkoláb itt-ott megnyomogatta a zsákokat.

- Fordítsák vissza, és hozzák rendbe az ágyat – mondotta végül.

A Zöldszemű és társai most átkutatták a többi fekhelyet is. De néhány elrejtett rongydarabnál, zsinegnél egyebet nem leltek. Csak ezt a szerény zsákmányt vitte utánuk az egyik takarító, amikor megindultak az ajtó felé. Am itt a Zöldszemű hirtelen sarkonfordult, mintha tetten akarná érní a rabokat, hogy a háta megett összevetnek.

Fatiméra mutatott:

- Maga jöjjön csak velünk.

A kopasz szedelődzködött, vállára terítette pokrócát. Ezalatt a főporkoláb tovább mustrálta a beteget. Szeme többször megakadt Antalón, de előbb Robit szólította, csak aztán kerített sort Antalra:

- Maga is jön, lábszag ízű.

A Zöldszeműt libasorban követte a három pingvin, a menetet a két fiatalabb őr zárta be. A takarítók csakhamar egy mellékfolyosóra kanyarodtak, a többiek pedig a főporkoláb szobája előtt álltak meg. A rabok bepílanthattak a zárkára emlékeztető helyiségbe. Csak egy kopott asztalt, két széket meg az akkurátosan megvetett ágyat láthatták, ám az asztal sarkán egy horpadozott bádoggal hamutartóban cigarettacsutkák árulták el, hogy ebben a zárkában nem tilos a dohányzás.

– No – mondotta majdnem barátságos kötekedéssel a Zöldszemű –, álljanak csak oda, arccal a falnak, szorosan a falnak, hogy az orruk súrolja. Maguk ketten az ajtó jobboldalára – mutatott Kálmánra meg Robira –, maga pedig, lábszag ízű, ide a baloldalára.

Ezzel bement a szobájába, és hallatszott, hogy végigheveredik az ágyán. Az egyik őr a dolga után látott, de a másik a folyosón sétálgatott. A pingvinek lehunyták szemüket, homlokukat a falhoz nyomták, és mozdulatlanságba meredtek. Csak Kálmán rezzenet meg egyszer, amikor pokróca csúszásnak indult. Összebb húzta. Az őr rákiáltott:

– Meg ne próbáljon ám oldalt pillantani, mert fenéken rúgom.

Múltak a percek, de semmi se történt. Talán valami vallatót, vagy valatőcsoportot várnak? A folyosón az őr léptei kopogtak, míg végre az ágy rúgói jelezték, hogy a Zöldszemű feltápaszkodik.

Csakhamar meg is jelent.

– Elmehetnek. Nem, nem – mondotta, mikor mind a hárman elfordultak a faltól. – Csak az a kettő. Maga marad – intett Antalnak. – Arccal a falnak! – vezényelte.

Fatimét és Robit a fiatal őr visszakísérte. A főporkoláb újra lefeküdt, Antal pedig dideregve bámulta a falat. Csakhamar ismét hallhatta maga mögött a fiatal őr lépteit, sőt a szobából a Zöldszemű szabályos szuszogását is. Minden bizonnyal elaludt. Nem percek, hanem negyedórák múltak el. Antal lába meggémberedett, tuberkulotikus térdét szűrő fájdalom hasogatta, gyomra meg oly görcsösen húzódott össze, hogy a déli leves tizedrészét se fogadhatta volna be. Am az a kevés is, amit megevett, befejezte már körforgását, és úgy iparkodott most előtörni, mintha kaján varázslat ellenállhatatlan áradássá duzzasztaná. Az inger olykor némileg elült, hogy aztán még fenyegetőbb támadást indítson. De Antal csak tűrte, nem szólt az őrnek, nem kért semmit. Várta, meddig bírja még. Amikor már az ájulás környékezte, és a megváltást ígérő csésze a világ legbámulatosabb leleményének, az ember egyetlen érdemleges, mindent árnyékba borító alkotásának tűnt, a főporkoláb végre horkantva megfordult ágyán, majd rövidesen kilépett a folyosóra. Csak itt rángatta helyre zubbonyát, dörzsölte meg szemét. Mélyet ásítva mondta:

– Most ez is hazamehet. – Aztán végigmérte Antalt. – Mert maguknak ez a haza. Nem sokáig már. Csak míg élnek. De azért – mosolyodott el – én még mindenért megfizetek. Előbb, mint gondolná.

A kórteremben Antalt menten kérdésekkel rohanták meg:

– No, mi volt? – firtatta a tábornok.

Antal még a csésze mellől válaszolt:

– Semmi. Csak bámultam a falat.

– Kijöttek a nyomozók?

– Nem.

– És a Zöldszemű mit kérdezett?

- Semmit, csak fenyegetett, hogy majd megfizet nekem.
- Mostig ott álltál a falnál?
- Mostig.
- És nem faggatott, hogy hol a cigaretta?
- Meg se említette.
- Különös – vont vállat a tábornok –,fölkötebb különös.

Alighogy Antal a pokróc alá bújt, s kezdte kezét, lábát melengetni, kitérult az ajtó. A Zöldszemű jelent meg, nyomában a két takarítóval. Körül se nézve, egyenest a tábornok ágya felé vette útját. Megállt előtte.

- Emeljék le.

A két rab sötét arccal fogta meg Béni bácsit, és tette le ágya mellé a betonpadlóra.

- Húzzák le a lepedőt.

A Zöldszemű a szalmazsákra, a vászon madzaggal összefűzött hasadékkára meresztette tekintetét, és a rabok felé se pislantva szótagolva mondotta:

- Utoljára kérdem, hol a cigaretta?

Senki sem válaszolt. A csöndben csak a gutatütött zihálása volt hallható.

- No, akkor én majd megmutatom.

És ezzel a Zöldszemű lassan kifűzte a repedést összefogó madzagot, belenyúlt a szalmazsákba, mintha nem először tenné, és előhúzza a rongyokba bugyolált csomagot. Földhözvágta, hogy a doboz az túlsó falig csúszott, a cigaretták pedig szétgurultak.

A zajra felült a bolond János. Így hívták a kórházban is, a lakatosműhelyben is, ahol dolgozott. Mert János olykor hetekig, sőt hónapokig csöndesen végezte munkáját, de aztán egyszerre csak otthagyta a satut és dermedt tekintettel meredt a levegőbe, mintha szemének sugara, áthatolva a falon, áthatolva végtelen távolságokon, egy messzi jéghegyhez fagyott volna. Hiába szóltak hozzá, nem válaszolt, nem mozdult. Ám hirtelen felragadta a nagykalapácsot vagy valami más súlyos szerszámot, nekirontott a munkapadnak, és irtózatoss csapásokat mért rá. Ilyenkor az örök előbb leteperték, ütlegelték, megrúgdosták, aztán rendszerint beszállították a 14-es kórterembe. Itt néhány napig altató injekciókkal kezelték, majd újra visszaküldték a lakatosműhelybe, mert Jánost ügyeskező, gondos munkásnak tartották.

Nemrég ébredt fel most is többnapos kábulat után. A földhözvágott doboz csörrenése, a bántalmazott tárgynak e rekedt jajkiáltása megriasztotta Jánost. Fölkapta a kezeügyébe eső bádopoharat és teljes erővel a

hang irányába hajította. Aztán észrevette a padlón szétgurult cigarettát. Kiszállt ágyából, s négykézláb megindult, hogy a kincset összeszedje.

A Zöldszemű rárivallt, de János oda se hederített, sőt, amikor a foglár elrúgdosott előle néhány, már biztos zsákmánynak vélt cigarettát, a boldond magához ölelte és lefogta a Zöldszemű csizmás jobblábát. Az ör rövid dulakodás után lazított a szorításon, baljával kétszer mellberúgta Jánost, majd öklével lesújtott a tarkójára. A halkan nyöszörgő, félig öntudatlan embert a takarítók emelték vissza ágyára. Aztán összeszedték a cigarettát meg a tűzszerszám roncsait, és az ör intésére visszavonultak. Közben a Zöldszemű csípőre tett kézzel, de sápadtan és lihegve állt a csatatér közepén.

– Megkeserülök – mondotta végül, és tekintetét jobbra-balra kapkodva, mintha rajtaütésszerű támadástól tartana, kihátrált az ajtón.

A betegek előtt most már teljesnek és nem viszonylagosnak tűnt a csönd, mert Lőrinc sóhajtozását, János nyöszörgését, a gutaütött zihálását meg más hasonló, valami betévedt idegent esetleg nyugtalanító hangokat, nem sorolták már a zajok közé. Egy szempár se mozdult, egy arc se fordult Antal felé. Néhány percnyi néma csönd után bizonyossá vált, hogy senki egyetlen kérdést sem fog hozzá intézni.

– Ez, ugye, világos? – suttogetta, bár csak hosszú idő után a professzor szomszédja.

Az öreg nem emelte fel a fejét; a levegőbe meredt, aztán oldalt fordult és végigmérte a fiatalembert:

– Mi világos? – kérdezte, noha aligha érthette félre az utalást, és könnyzacskója összehúzódott fénytelen szeme alatt. – Túl világos, Sándorkám – tette aztán mégis hozzá. – érted? Túl világos.

A professzor fenntartotta ezt az álláspontját, amikor a még járnai tudók tanácsa a tábornok körül összegyűlt. Vállukra borított takaróikba burkolódzva állongtak a pingvinek, csak Bandi bácsi ült az ágy szélén. Az eszmecsere suttogóra fogott hangon folyt.

– Jó, – jelentette ki a tábornok – mégha elfogadjuk is, hogy nincs elle ne közvetlen bizonyíték, a közvetett bizonyítékok viszont meglehetősen egyértelműek...

– Túl egyértelműek – vetette közbe a professzor.

– Viszont – folytatta zavartalanul a tábornok – arra még közvetett bizonyítékot se tudsz felhozni, hogy nem besúgó. Mit tegyünk hát?

– Kiközösíteni – sziszegte Robi –, nem beszélni előtte, nem állni vele szóba, nem segíteni neki semmiben. Dögöljön meg.

– És ha ártatlan?

Robi vállat vont:

– Én nem hiszem, hogy ártatlan.

– De ha mégis? Pusztá gyanú alapján megnyomorítanak egy embert?
– kérdezte Kálmán.

– Ez több, mint pusztá gyanú, Fatime – szólta Feri –, sajnos több.

– Kétségtelen tény, hogy besúgás történt – vette át a szót újra Béni bácsi.

– Még ezt se merném állítani – rázta meg a fejét a professzor. – Lehet, hogy rég tudtak a cigarettáról, csak túrték, nem bánták. Talán valami alkalmas pillanatra vártak, amikor lecsaphatnak ránk, megzavarhatnak bennünket, vizályt kelhetnek köztünk.

– Ez teljességgel valószínűtlen.

– Egy esetben nem – emelte fel hangját Fatime, de mikor csöndre intették, halkán folytatta –, akkor nem, ha valóban tudtak a cigarettáról, mert régóta van köztünk spiclijük, és ezzel a komédiával csak az igazi besúgót leplezik, róla akarják a gyanút elterelni.

– De ki lehetne ez?

– Bármelyikünk. Mindnyájunkat kivettek már valami vizsgálatra vagy kihallgatásra. A besúgásra mindnyájunknak volt alkalma. Még annak a szerencsétlen gutaütöttnek is. Mert, ugye, látott bennünket dohányozni, és mielőtt elvesztette az eszméletét, a Zöldszemű egyszer fölébe hajolt. Hát-ha valamiképp értésére adta, hogy hol a cigaretta?

– Marhaság ...

– Legalábbis valószínűtlen – ismerte el Kálmán. – De számítsuk le a gutaütöttet meg Lőrincet. Maradunk huszonketten. És ezek közül bárki lehet. Lehetek én is, de lehetsz te is, Béni – és Fatime az öreg katonára mutatott, sőt merően a szeme közé nézett.

– Én? – üvöltött fel a tábornok. – Hát kit visznek majd kihallgatásra, talán még ma, de holnap egészen bizonyosan? Kit gyötörnek majd, hogy honnan kaptuk a cigarettát? Hát, magamat súgtam volna be?

– Nyugodj meg, Béni – veregette meg Bandi bácsi a tábornok kezét –, ez csak olyan elméleti feltételezés volt.

– Engem hagyjon ki az elméleteiből – dohogott tovább az öreg, de már halkabban. Aztán gyanakodva nézett a professzorra. – Mit fogdosod a pulzusomat?

– Csak úgy, szokásból.

– Hát ne fogdosd. Vedd tudomásul, én túlélem őket, túlélem a börtönt. Nekem csak reumám van.

– Persze, az ellenkezőjét nem állította senki – helyeselt az orvos, és felemelkedett.

De ebben a pillanatban olyan köhögőroham fogta el a tábormokot, hogy arca eltorzult, elkékült, teste pedig görcsösen meg-megvonaglott. A professzor tett-vett körülötte, közben pokróca lecsúszott válláról. Így nem hasonlított már pingvinhez, csak fáradt, koros emberhez, aki önmagánál hatalmasabb ellenféllel viaskodik. Újra leült az ágy szélére, de nem kísérletezett többé. A roham lassan így is alábbhagyott, Béni bácsi kimerülten nyúlt el, és behunyta a szemét.

– Tulajdonképpen semmiben sem állapotunk meg – szólt egy idő múltán Feri, amikor a beszéd már nem tetszett tapintatlanságnak.

– Ki kell közösíteni. Ki kell közösíteni – hajtogatta Robi.

Újra kezdődött a suttogó vita, de eredményre nem vezetett. A tábormok részt sem vett már benne. És mivel mindenikük didergett, meg közeledett már az esti leves-osztás ideje is, a pingvinek egyenkint az ágyukhoz billegtek.

Antal mereven feküdt, sárgás-zöld arccal. Csak szájának olykor-olykor megrángó sarka és homlokán, a géمبرítő hidegben is, egyre szaporodó veríték árulta el, hogy még él. Feszült figyelemmel bámult a szemben lévő ágyra, mintha a gutaütött meg-megszakadó, de mégis ütemes hörgése titkos üzenetet közvetítene számára.

A lámpákat meggyújtották, de gyér fényük alig derítette fel a félhomályt, a vacsora pedig nem javított senki hangulatán. Kitűnt ez, amikor leves-osztás után a pingvinek megint összegyülekeztek a tábormok körül. Robi cigaretta után sóhajtozott, a professzor mélyen hallgatott, és Béni bácsi arcát kémlelte. A már-már nyomasztó csendben Sanyi megint szóba hozta a történeteket.

– Hagyjatok most – legyintett a tábormok –, nem jól érzem magamat.

– Mégis beszélni kellene erről az ügyről – vetette közbe Robi – hátha még az éjjel valakit közülünk kihallgatásra visznek ...

– Ha visznek valakit, hát engem visznek először – mondta csöndesen a tábormok. – Igazán kérlek benneteket, urak, hagyjatok most. A gyomrom vagy mi a fene ...

– Hiszen a levest is megetted, Béni bácsi – mosolygott biztatóan Feri.

– Megettem. Rajtam ne múljék. De igazán, kérlek benneteket, urak ... ne haragudjatok.

A pingvinek közül egyik-másik motyogott még valamit, aztán egyes sorban elkocogtak. Csak amikor lefeküdtek, súgta oda a professzor Sanyinak:

– A főnövér azt mondaná: hosszabbodik az orra – de szomszédja kérdésére, hogy ez mit jelenthet, nem válaszolt, csak magára húzta pokrócát.

A terem lámpáit kívülről oltották el, de a hóval takart börtönudvarra meg a börtönfalakra irányított fényszórók többszörösen visszavert sugara besütött az ablakokon és a homályos üvegre vetette egy-egy faág, egy-egy lombjafosztott gally árnyékát:

– Kálmán – suttogta valamivel éjfél előtt a tábornok – Kálmán . . .

De a szomszéd nem mozdult, nem válaszolt. Békésen szuszogott.

Egy idő múltán a tábornok újra szólongatta. Kálmán végre felkönyökölt:

– No, mi az – kérdezte.

– Ugye, mindig azt mondtam – súgta a tábornok –, hogy hetvenöt éves vagyok? – Aztán még halkabban, mintha titkot árulna el, tette hozzá: – pedig csak félév múlva lennék.

Ne bolondozz, Béni. Nem lennél, hanem leszel. Ne félj, Béni . . .

– Pimaszkodsz, Fatime, megint pimaszkodsz – emelte fel hangját kissé az öreg. – Ezerszer kijelentettem már neked, hogy nem félek.

– Akkor miért keltettél föl mégis?

A tábornok hosszú szünet után alig hallhatóan válaszolt:

– Csak közölni akartam veled. Hogy tudd. Mert te vagy az egyetlen barátom. Különben – tette hozzá élénken – már jobban is érzem magam.

A viszonylagos csönd megint faltól-falig folyt szét a teremben. De mivel a gutaütött most szaporábban, zakatolóbban szedte a levegőt, zihálásának ritmusváltása és erősödése a maga gyorsulásánál és hangtérfogtánál sokszorosán többet hígított a csöndön. A 14-es terem foglyai mégis úgy nyúltak el fekhelyükön, mintha aludnának.

Mozdulatlanul feküdt valamennyi, akár valóban elnyomta az álom, akár csak lehunyta szemmel, ébren várta a következő hajnalt. Künn szél fúhatott, mert az ablaküvegen meg-meglengett az ágak árnyéka, hol élesebbé vált, hol elmosódottabbá, és egy égnek ágaskodó gallyacska időnként úgy mozdult, mint figyelmeztetőleg felemelt mutatóujj.

Egyébként semmi se történt, csak Robi tápászkodott fel és kacsázott az illemhelyhez. Nem húzta meg az öblítőtartály láncát, és hamarost visszaindult az ágya felé. Ám Lőrinc előtt megállt. Egy ideig figyelmesen nézte, aztán melléje lépett, megigazította félrecsúszott szalma-vánkosát, de amíg baljával elsimította a durva vászonzól készült párnahajat, jobbjá fürgén az eszméletlen ember ágya alá nyúlt és megmarkolta a cukros zacskót.

Alig hátrált vissza Robi az ágysorok közti folyosóra, úgy összerezzen, hogy csaknem elejtette a zacskót, pingvin pokróca pedig megcsúszott a

vállán. Mert a tábornok felől mély, reccsenésszerű hang csattant fel. Ezt kurta cikákolás követte és Béni bácsi, vastag sugárban, mint egy tűzoltó-fecskendő kiadta az esti levest. Robi fellélegzett, sietve ágyába bújt és vánkosa alá rejtette a zsákmányt.

A szokatlan zajra, mintegy válaszként, némelyek megmozdultak, mások köhintettek, Fatime pedig nehézkesen fölült. A mosdó alól sóhajtozva előkotorta a felmosórongyot, letisztogatta vele a tábornok pokrócát, majd feltörölte a padlót is; jobbával tolta maga előtt a rongyot, aztán visszairugdosta a mosdó alá. Leöblítette kezét, lerázta ujjairól a vizet és az árnyékokra meredt. De nemsokára néhányszor öregesen körbefordult. A közeli ágyba fogódzott, és kissé bizonytalanul megpenderült, néhány lépést egy irányban lejtett, ütemesen megkígyóztatta, meglebegtette két karját, hogy végül hosszú alsónadrágjában, lobogó ingében ingadozva végigkeringőzzön a rabok fekhelye közötti folyosón.

– Fátyoltánc – fordult Sándor a professzorhoz. – Nézd, Bandi bácsi: Fatime táncol.

De az öreg orvos nem válaszolt, oda se pillantott, amikor a lötytyedt testű rab botladozva, meg-megtántorodva, olykor valóban mintha fátylat lengetne, most már visszakeringett a helyére.

Fatime lihegve, kimerülten ült le szalmazsákjára. Előbb néhányszor megborzongott, míg végre, félig öntudatlanul a vállára borította takaróját. Így kucorgott, nem feküdt le. Csak nagysokára nevette el magát, és motyogott valamit a tábornoknak. Aztán hosszasan, halkán mesélt, szünetet tartott, újra mesélt, és kérdegetett. De szavaira csak konok hallgatás volt a válasz. Fatime erre felállt, Béni bácsi arcába meredt, hirtelen megragadta társa csuklóját, tenyerét pedig az öreg homlokára tette.

– Te, Bandi, gyere ... – kiáltotta.

A professzor, amilyen sietve csak bírta, az ágyak vasába kapaszkodva csoszogott a tábornokhoz. Megérintette szemgolyóját, aztán hüvelyk- és középső ujjával lefogta pilláit.

– Gondoltam – mondotta közönyösen, és ahogy jött, bár lassabban, megint az ágyak vasába fogódzkodva, otthagya a halottat.

Fatime az ablak előtt, a fal mentén totyogott fel-alá; leült, újra sétált, végül Béni bácsi lábánál megállt. Lehúzta róla a pokrócot, és összehajtogatta. A halott féloldalt, görbedten hevert, feneke pedig túlért a szalmazsákon. Fatime nekifohászodott, hogy a hátára fordítsa. De nem futotta erejéből. Többször pillantott segélykérően a terem felé. Hiába. Egyetlen tekintet se kapott el. Újabb és újabb sikertelen kísérlet után felhagyott az erőlködéssel, a hajdani Béni bácsi mellé ült; háttal a többieknek. Az

ablakon lebegő árnyakat bámulta, szája mozgott, mintha beszélne hozzánk. Csak arra rezzent össze, hogy valami, valaki matat mögötte.

Antal állt a túlsó oldalon, már megfogta a tábornok hámlott bőré bokáját, kinyújtotta lábát. Fatime segítségével aztán a szalmazsák közepére húzta a halottat, eligazította az ingét és alsónadrágját.

– Valamivel fel kellene kötni az állát – mondotta.

Fatime elgondolkozott, majd leoldozta derekáról egyetlen tulajdonát, az őv gyanánt szolgáló hosszú pólyát, alsónadrágjának két csücskét pedig összecsomózta a hasán. Mihelyt Béni bácsi felkötött állal, tisztességtudó, kiterített halottként feküdt a nemrég még kincset rejtő szalmazsákon, Antal helyrerántotta pokrócát, és segítőtársától egy pillantással se búcsúzva, elindult. De Kálmán elébe állt:

– Én nem hiszem el – jelentette ki majdnem hangosan – én nem hiszem el rólad.

– Azért mondd – kérdezte Antal hidegen –, hogy esetleg majd a te lábadat is kinyújtsam?

– Nem, fiam. Én túlélem őket. Ha nem tudnád, külföldi seregek lépték át a határt és napok múlva szabadulunk.

Antal bizalmatlanul nézett Kálmánra. Utánoz valakit? Tréfál? Hiszi, amit mond, avagy már maga se tudja, mit hisz, mit beszél?

De Fatime magyarázólag folytatta:

– Túlélem őket, mert akarom. Mert kisfiú koromban is fekete tollszárat kaptam, ha piros ceruzát kívántam, és szánkót, ha korcsolyáról álmodoztam. No, ülj le ide.

– Inkább visszamennék.

– Csak ülj le.

– Mit fognak szólni? Téged is kiközösítenek.

– Lehet. Nekem mindegy. Te igazán ne törődj vele. De az is meglehet, hogy ellened se tesznek majd semmit se. Talán egyik se hiszi. Csak fél a többitől. Fél, hogy ő maga keveredik gyanúba, ha nem gyanúsít valakit. Mert mindenki gyanakszik mindenkire; esetleg még önmagára is. Ülj le végre. Mondd, te sose gyanakodtál még magadra?

Antal most elfogadta a kínálást, Kálmán mellé telepedett. Hátat fordítottak a teremnek. Aztán a kopasz halkán, de keményen szólalt meg, mint valami vizsgálóbíró:

– Beszélj. Sose gyanakodtál még magadra?

– De igen. Sőt, mindig tudtam, hogy rosszul végzem.

– Beszélj.

– Már kiskoromban gyanakodtam, hogy nem az vagyok, akinek tartanak ... – Antal sóhajtott, mintha el akarná harapni mondatát, de aztán mégis meggondolta magát és folytatta – ... szóval, nem az a csöndes álmatag fiúcska, hanem egy gyilkos.

– És történt valami? Mondd el!

– Kertre néző szobám volt. Lehettem tizenhat-tizenhét éves. A Pirosorrú pedig mindig ott udvarolgatott, szerelmeskedett az ablakom alatt. Éjjel is. Nem hagyott aludni.

– Irigyelted?

– Mit tudom én ... Mindenesetre bekészítettem szobámba a kisebbik vadászpuskát. Emlékszem, alkonyodott, amikor egyszer hazatértem. Az ablak kitarva. Én szemben vele, az öreg cseresznyefa alatt, ott ült a Pirosorrú. Játékosan ráfogtam a puskát. De ő csak nézett. Figyelt engem. A szemére céloztam. Nem mozdult. Csak nézett. És én ekkor meghúztam a ravaszt. A Pirosorrú fölugrott. Ilyen magasra ugrott. Aztán elterült a földön, és többet sose mozdult.

– Hát, igen – szólalt meg hosszú szünet után Kálmán. – És ki volt a Pirosorrú?

– A házvezetőnőnk kedvenc macskája. Piros volt az orra.

– Hm. Hm – morgott Fatime, és oldalról lopva végigmérte Antalt. – Szóval nem embert?

– Nem. De te, ugye, most már arra gyanakszol, hogy később embert is öltem? Hát ölhettem volna. A lehetőség, a készség itt lakik. Itt bennem.

– És ez most jutott eszedbe?

– Nem most. Sokszor. Azt hiszem, más jövődöbeli gyilkos is gyilkosnak érzi már magát, amikor még nem ölt. Mondom, a készség teszi. Emlékszem, amikor a Pirosorrúnak követ akasztottak a nyakába, és a folyóba dobták, tudtam, halálos bizonyossággal tudtam, hogy engem előbb-utóbb felhúznak, vagy ... belekényszerítenek, hogy magam ítéljem el magamat.

Fatime elgondolkozott, aztán csöndesen mondotta:

– Kéredzkedj magánzárkába. Azt hiszem, túl egyedül vagy te itt a sok ember között.

De Antal eleresztette füle mellett a tanácsot, és mosolyogva folytatta:

– Voltaképpen hálás lehetnék a Zöldszeműnek. És, ugye, különös, a Zöldszemű éppúgy lehetne macskanév, akár a Pirosorrú. Sőt, maga a Zöldszemű is lehetne macska, a Pirosorrú, pedig ember. Szóval, hálás vagyok a Zöldszeműnek, mert hozzásegített, hogy fölismerhessem miért éltem én fölöslegesen, miért is éltem én mindig rettegésben. És hozzásegített, hogy végre fölismerjem, mi a teendőm.

– A jogszabályokat – tűnődött el Fatime – sose tiszteltem: Csak időlegesen és önkényesen. Még az emberek különféle csoportjai, még egy azon országon belül sem élnek egyféle törvény szerint. Nincs mérték. Nincs közös nevező. A világban pedig, vagy ha úgy akarod, a természetben még kevésbé. Talán a lovak a ló-ölést, a kígyók a kígyó-ölést, a varjak a varjú-gyilkosságot tekintik főbenjáró bűnnek. De az önbüntetés egyik se ismeri. Csak mi. El tudnád-e képzelni, például, hogy egy ló vezeklésre szánja el magát, mert agyonrúgott egy embert?

– Nem értesz, Fatime. Én nem vezeklek. Csak élek önrendelkezési joggal, és megszabadítom magamat végre attól a félelemtől, hogy adandó alkalommal ölni fogok; aztán újra meg újra ölni fogok. Mert a más gyanúját, hogy besúgó vagyok, még csak elviselném; de miképpen viseljem el a magam gyanúját?

– Falrahányt borsó lenne, bármit mondanék – sóhajtott Kálmán, majd fölállt, és a lepedőt jobbról-balról ráborította Béni bácsi arcára, ösztövére testére. – Csak legalább gondold meg – fűzte hozzá. – Várj egy kicsit. Egy napra elég egy.

Antal indulásra készült, de elmentében odavetette:

– Most már nem sürgős. Most már tudom, amit tudok.

Künn még nem világosodott, amikor meggyújtották a terem lámpáit és kiosztották a pörkölt árpából készült feketét. Aztán a professzor végigjárta a termet, akárha vizitet tartana. Minden betegnél megállt, kérdezgette, hogy aludt, hogy érzi magát. Föllibbentette a lepedőt Béni bácsi arcáról, de a tábornoktól semmit se kérdezett. Hanem, amikor Lörinchez ért, akkorát ordított, mintha orvul kést döftek volna a hátába:

– Hol a cukor? – üvöltötte.

A tanácskozók megint Béni bácsi fekhelye körül gyülekeztek. Egyhangúlag elhatározták, hogy a professzor és Feri minden ágyat átkutat, hátha a cukor vagy legalább az üres zacskó nyomára akadnak.

– Szörnyű – rázta a fejét Robi –, most már nemcsak azt kell feltételeznünk, hogy spicli van közöttünk, hanem hogy tolvaj is. Visszakéredzke-dem a mosodába. Ott legalább cigarettához jut az ember.

A professzor és Feri komolyan vette feladatát. Átvizsgáltak minden zugot, minden lehető rejtkehelyet, szakszerűbben, mint az örök, de egy szem cukrot se leltek, és nem találták meg a papírzacskót, de még egy foszlányát se.

– Akkor nincs törvénykezés – mondotta hangosan Sanyi, a professzor ágyszomszédja. – Nincs színház. De legalább történjék valami. De leg-

alább táncolj – kiáltotta, ahogy a torkán kifért –, Fatime, hallod? Fatime, táncolj!

Senki sem szólt, Csak Lőrinc mozdult meg, mintha diszkrét haldoklásában zavarná a fiatalember kurjongatása és nyers hahotája.

De a nevetés hol hápogva, hol sipítva újra meg újra kitört, hasztalan iparkodott Sanyi elfojtani. Hanem aztán arca hirtelen görcsbe rándult, orrlyuka kitágult, szemöldöke felhúzódott, vihogása pedig hüppögő zokogásba csuklott. Most már félhangon, könnyörgősen ismételte:

– Fatime, légy szíves. Fatime, drága, hallod? Fatime, táncolj!

– Ugyan hagyjad – intett Robi, és a fiatalember ágyára telepedett –, Fatime megkergült.

– Megkergült?

– Meg. Hát nem láttad? Az éjszak szóba állt a spicclivel.

Kálmán észrevehette, hogy róla beszélnek, mert éppen a terem felé nézett, de a sugdolódzást éppúgy nem méltatta figyelemre, mint imént a hangoskodást. Elnézett Sanyi és Robi fölött, és odaszólt Antal szomszédjának:

– Feri, gyere. És hozd a kanaladat. Megint sétálnak a tébécés nők.

Feri készségesen ugrott, de amikor tekintete a lepedővel letakart Béni bácsira esett, megtorpant.

– Mit akarsz? – kérdezte elbátortalanodva.

– Nyisd ki az ablakot. Látni szeretném a lobogóhajút.

– Nem jut más eszedbe?

– Sok minden eszembe jut, fiam. De éppen ezért látni szeretném a lobogóhajút – ismételte Kálmán csökönyösen.

– Most, itt, a halott mellett?

– Persze. Látni szeretném a lobogóhajút. A halott meg a lobogóhajú együtt teszik az egészet. Na, gyerünk. A séta még folyik. A séta, fiam, tovább folyik.

Feri vállat vont és rövid mesterkedés után, akárcsak előző nap kipattantotta a zárat, aztán átengedte a helyét Fatiménak. De erre már több pingvin gyülekezett köréjük és fegyelmezetten várva sorukra, egyenkint az ablakrés elé járultak, hogy megbámulják a darócruhás, visszataszítóan fonnyadt nőket. Utolsónak még a professzor is odaállt. De a csontvázakká aszott sétálók között senki nem látott csínosat, se lobogóhajút. Megjegyzés mégse hangzott el, mintha a sorbanállók egyezményesen hallgatnának valami kisebb, de mégis fölöttébb kínos családi szégyenről. Csak a gutaütött mellkasa zihált, zakatolt, mindinkább fulladozva, akár egy kiszolgált

komp motorja, amelynek bajosan futja már erejéből, hogy huszonnégy embert is átszállítson a túlparti révbe.

Az utasok azonban nem törődtek vele, vajon az értelem fennhatósága alól kiszabadult komp avagy legendás révész ladikja ringatja-e őket. újkori rabszolgák és rég elesett, antik harcosok közös egykedvűségével várták, mi történik, történik-e még valami a kikötés előtt?

De csak az ajtó nyílt és keretében a nevetős őr jelent meg.

– Na, öreg, kihallgatásra! – harsogta és a parancsot kurta heheréssel toldotta meg.

– Nem tud – kiáltotta Sanyi az iskolásfiúk élesen csengő hangján, és könnyebbülten lélegzett fel, hogy a csendet megtörhette.

– Akkor is megy – vágta rá az őr, majd visszafordult és kiordított a folyosóra: – Lajhárok! Vigyék!

De hirtelen fölfigyelt. A tábornok fekhelyéhez lépett, és félrehúzta a halott rögtönzött szemfödelét. Ezalatt a takarítók is bekullogtak. A nevetős őr intett:

– Hát, azért csak vigyék. Vigyék a kihallgató szobába. A parancs, parancs.

A takarítók Béni bácsi fejénél összecsavarták a lepedő két-két sarkát. Úgy formáltak belőle bugyrot, miképp a szennyes ruhával szokták. Aztán a halottat félkézzel hirtelen leemelték a szalmazsákról. A hajdani tábornok feje akkorát koppant a betonpadlón, mintha egy cserép virágot ejtettek volna el.

Nemsokára behozták a déli levest. Az első kanál után mindannyian érezték, hogy valóban lábszag ízű.

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

A görög hajó*

Három óránk volt indulásig, kényelmesen elérhettük a hajót az állomástól. Fogtam egy gondolat,

- De jó lenne itt maradni pár napig – szólt Eszter.
- Nagypéntek volt. Későre esett Húsvét, április harmadik hetére.
- Jó bizony, Vagy akárhol. Két cél közt, félúton.
- Te se javulsz meg.
- Hogy akarod. Az én koromban?

Hatvan év előtt születtem Magyarországon, egy álmos iskola városban. Huszonötöt a hatvanból az utolsó huszonötöt kint töltöttem idegen világban s háromszor kezdtem új életnek. Többször már nem fogok, megyek nyugalomba a görög út végén.

Nyomasztó ám egyszerre csak ott állni hámistráng nélkül, kifogva. Nem töri már a rúd az oldalunkat, tessék, sétálj ki a ház mögé a füre, tied a nap, a hét, a hónap, az egész esztendő, csinálj, amit akarsz, akad helyetted fiatalabb ígás, Van, aki összeroskad, ha hirtelenül megszabadul a kerserves, hosszú húzástól. Szinte így jártam én is. Csak Eszter volt boldog eleitől fogva, papíron, ceruzával már kirendolta a virágösvényt új kicsi házunk mögött. Olcsón szereztük Norwich határában, lerúg a kert a patakra, Eszter már a horgászpád helyét is kinézte nekem egy terebélyes fa alatt.

Én azonban csak az orromig néztem előre. Megváltam a könyvtáramtól – nincs helye a szűkebb házban – s vettem egy körutazási jegyet a görög szigetekre. Hagyjuk a jövőt, majd eldől magától, hogy kibírom-e a kert végében, a horgászpádon. Hat hetem volt vízen, görög vizeken. Egyszer már végigjártam, kofahajókon, három hét alatt. Kapdostam a fejemet, alig értem oda, máris kellett fordulni, fordulhattam vissza az igába, Nem Úgy, mint most. Olyan boldogság fogott el a gondola fenekén, mintha fájdalom nélküli, gyors halált jósolt volna kártyáiból egy cigányasszony.

- Ott a hajónk!

Egyetlen hajó horgonyzott a San Marco medencében, kipányvázva a kőbikákra, annál a rakodónál, amely a menetlevelünkön állt. A velencei szegények sugárútja torkollik oda, a Via Garibaldi. Alig bírtam ülve maradni, nyújtóztam erre-arra, hogy jobban lássak.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1963. évfolyam 6. számában.

– Nézd, ott a görög hajó.

Tízszer el tudtam volna mondani.

Eszter összehúzta a szemét. Jó messzire lát.

– Az áll az orrán, hogy Ta ... Ta ... Tau ... Tau ... Taurus.

Igen, jól látom, Taurus.

– Lehetetlen. Adriatiki a neve.

– Talán Taurus a társaságé.

– Livanotinos a vállalat.

Elővettem a messzelátót. Taurus volt a fehér testére festve. S fölfedeztem rajta egy török zászlót. Nem a mi hajónk volt.

– Jól láttam?

– Jól. Ez nem a mienk.

Két hordár nyúlt le értünk s a csomagokért. Már szabad szemmel is látszott, hogy más hajó. De a mienk helyén állt.

– Hol az Adriatiki?

Összenézett a két hordár. Látszott, hogy nem értik a kérdést.

– A görög hajó, az Adriatiki. Itt kellene állnia a Taurus helyén. Ma este indul, ma hétkor.

Csak bámultak tanácstalanul. Gyűlt bennem az ijedséggel vegyes indulat.

– Hol a Livanotinos iroda? Itt van valahol a Ríván, ezen a részen, itt kell, hogy legyen.

Kiragyogott az ábrázatuk, vállukra kapták a koffereket s integetni kezdtek a Via Garibaldi felé. Hogy menjünk, arra van a hajózási iroda. Olasz hordárokra hamar átragad az utas izgalma. Nem a borraivalóért vagy nem csak azért. Szenvedélyes epizodisták. Most is megszimatolták a drámát a levegőben.

Keserves csalódás ért a célnál. Ismeretlen vállalat neve állt a cégtáblán.

– Más irodát keresek. Ez olasz. Az enyém görög. Hol van a Livanotinos iroda? Li-va-no-ti-nos.

Remegett a térdem. A két hordár könyörgő szemmel rázta a fejét. Higyjem el, nincs más iroda az egész tájékon. Menjek csak be, ezt keresem.

Füledt kicsi lyuk volt. Egyetlen hivatalnok ült a pult mögött s telefonált. Lemért egy pillantással, látta, hogy izgulok s még jobban a kagylóra tapadt. Buja kacajokkal fűszerezte a szavait, vérszínűre lakkozott, hosszú, hegyes körmökhöz beszélhetett. Integettem, hogy baj van, sietünk. Oldalt fordult, hogy ne is lásson, turbékolva majd fölfalta a kagylót. Miért nem

megy el galambnak? Már arra készültem, hogy lesöpöröm a telefont a pult-ról.

Végre előkerült egy másik fiatalember a jegyszekrényé álcázott ajtócska mögül. Átnézett a vállamon, ki a partra, mialatt kapkodva előadtam, hogy nincs helyén a hajónk, most mit csináljunk, tessék a jegyek, a menetlevél, nézze át gyorsan, hol a hiba? Valamit rágcsált a foga közt, tökmagot vagy szájillatosítót. Szótlatlanul ide-oda pörgette a papírjaimat, egy percig tartott a vizsgálat.

– Valami tévedés történt. Ilyen nevű hajó ma nem indul Velencéből.

Visszaadta a jegyeket.

– Livanotinos? Sohasem hallottam a társaságról.

– Lehetetlen! Nemzetközi irodában vettem a jegyet.

Unottan bámult kifelé az ajtón. Sárga foltocska – mag vagy pasztilla? – bukkant fel a nyelvén.

– Próbálják meg az utazási központban, a Piazzán. Talán ők többet tudnak.

Nőttön nőtt a hordárok izgalma is, futottak előttünk a kofferekkel, megálltak egy-egy lépcsős hídnál és serkentően integettek, mint két havasi vezető a tántorgó utasoknak a hóföretegben, hogy csak bátorság! előre, előre, mert elbukni halál.

– Töröld meg az arcodat – szólt rám Eszter az utazási központ előtt. – Patakszik.

Ő meg falfehér volt. Kiment a vér a száraz arcából.

Ezúttal jótét lélek kezébe kerültünk. Gondosan átnézte a jegyeket, csóválgatta a fejét, hátrament telefonálni, kétszer is tárcsázott. Eltelt egy jó negyedóra. Rövid ésszel is ki lehetett volna találni, hogy rosszul áll az ügyünk.

– London tévedett – tért vissza a pulthoz a türelmes vizsgálat után. – Fogalmam sincs, mi történhetett. Senki se hallott a társaságról, ez a hajó nem indul a héten Velencéből. Ma már késő, nem tudok átszólni Londonba, mert ott zárnak hatkor. Legokosabb, ha magukkal viszik a kézitáskát, a többi holmi meg itt marad. Kivesznek egy szobát éjszakára s holnap tisztázzuk a rejtélyt. Reggel rögtön ezzel kezdjük.

Eszterhez fordult, hogy enyhítse a lesújtó hírt.

– Nem olyan utolsó dolog egy facér este Velencében. Ha már így rendelkezte a sors.

Mit volt, mit tenni. Eszter arcába visszatért a vér, az én lábamban is lassan leállt a remegés, mialatt ide-odatelefonált a barátunk. Kifizettük az értünk búsuló két hordárt, Maurot és Mariot. Már megtanítottak a nevük-

re. Van a közelben egy olcsó, tiszta szálloda – ajánlották, Mauro nagy-nénje a szobaasszony, elvezetnek oda. De én előbb magamhoz akartam térni egy jó sétával, ha már kéretlenül nyakunkba szakadt egy éjszakára Velence. Kéretlenül, de egy cseppet se kelletlenül.

– Homárt vacsorázom – jelentette ki Eszter, mikor kódorgás közben megcsapott egy sarkon a Via Frezzeria nemes illata. S rövid tanakodás után hozzátette, csak úgy magának:

– Jobban kezdődik, mint gondoltam.

Furcsa. Nekem is ez volt a titkolt érzésem.

Halleves lett a homárból, arra beszélt rá a kocsmáros. S kétszer újítottunk a borából, mert jobb volt a levesnél is. Odakint kezdtek oltogatni, eljött az ideje, hogy szoba után nézzünk. Az öregek már szedegették széküket a házajtók elől, csak egy-két dagadt asszonyság ült még karbafont kézzel s olyan kötelességtudó ábrázattal, mintha a pék tette volna ki őket, hogy megkeljenek hajnalig, mire befűt a kemencében.

Egyszer csak megszólalt Eszter.

– Jófelé járunk?

– Persze, hogy jófelé. Csak tudom az irányt.

Semmiféle irányba se mentünk. Húztak-vontak bőrző, olajos vízü útvesztőjükben a csatornák. Rég nem tudtam, hol járunk. Gyaníthatta a helyzetet Eszter is, el-elmaradozott mögöttem, bekémlelt a sikátorokba, de nem szólt.

Tevék voltak kifaragva egy házra, szerecsenek vagy mifélék vezették száron, amennyire ki tudtam venni a gyér lámpavilágnál. Elmentünk egy templom mellett, félig nyitva volt az ajtaja, benéztem a résen a gyertyafényes, tátongó homályba. Megrezzentem, azt hittem, valaki élém toppan a kapu alól. Csak egy szobor volt; turbánnal a fején hat ilyen kőfigura támasztotta a sarokház két oldalát. Balkézre elmaradt egy hosszú kertfal, levedező ágak hajoltak át rajta. Árvalányok haladtak előttünk, kettesével – vajon miért ilyen késő órában? – aztán nyeldesni kezdte őket a fal végén egy kapuból nyíló kisajtó, úgy kellett átszökni az alsó kapurámán. Fáradt vagyok, mondta Eszter másodszer. Egy percbe se telt, s mintha jótevő szellemek meghallották volna a panaszát, előttünk állt, tárt üvegajtókkal a szálloda, szinte adatolva élénk egy csendes szögletben, ahol fordult a csatorna. Glicínia zuhogott le a kerti faláról. Jó jelnek vettem, hogy Égei szálló a neve; éppen arra a tengerre igyekeztünk.

Üres volt a hall, néma a ház. Bordó bársonyfüggönyök lógtak paszmány gyűrűkben a belső ajtók két felén, lapos tetejű szalmakalap fityeggett árván a fogasról, mely szeszélyesen hajlított bambusznádból készült; fél-

század előtt viseltek efféle kalapot a regattákon, akkor volt divatban a fogas is. Rézüstökben kövér levelű palánták senyvedtek az unalomtól, képzelt betegségtől vagy igazi férgektől, türkíz párnák lepték el a bíbor-színű, támlás heverőt a színek olyan harsogó viadalával, mint valami romantikus képen egy arab háremről, s egy erezett, tömzsi márványoszlop tetején megdöbbenve meredt ránk egy papagály. Kettőt ütött az álló Óra. Valószínűleg egész nap, minden órában.

– Ehhez mit szólnál?

– Állok egy régi fényképben.

– Egy albumban a század elején! Csak jönne már valaki.

Jött hívás nélkül, nesztelenül ott termett a hátunk mögött. Az utcáról került elő. Torzsás fehér körszakálla volt, füstölgő kráterhez hasonlított a két szemgödre. Úgy viselkedett, mint aki a gazda itt. Milyen szobát akarunk, a csatornára, az udvarra, lent vagy az emeleten? Csendes mindenütt. Tetszett, hogy nem henceg teli házzal.

Háromszor fordult előttünk a lépcsőkön a szobáig. Összenéztünk Eszterrel. Egyszerre üthette meg orrunkat a penész. Vajon mikor háltak utoljára a közepén terpeszkedő, kettős ágyban? Fakó és foszló selyemtakaróval volt beborítva. Az öreg kitérte a franciaablakot a csatornára. Tojásdad alakú, zárt fűzfakosár ringott a lámpák gyűrődő visszfényén. Chioggia népe ilyenben tartja frissen a halakat a víz alatt. Talán megszökött társai közül a tartópóznáról, eltévedt a városban, kimerülten sodródik a vízen s megadta magát a halálnak.

– Jó puha ágy – mondta az öreg s megvetette. Csöndes, törődött ember volt. – Ugye, nem bánják, hogy nincs éjjeli lámpájuk? Csengő sincs, ma romlott el. Ha kell valami, csak tessék lekiáltani értem. Akármikor, éjjel is. Jacopo a nevem.

Az ajtónál volt a kapcsoló, én oltottam el. Nehezen szoktam elaludni, de aznap rögtön elnyomott a kiállott izgalom s a vörösbor. Csak annyit hallottam, de azt még tisztán, hogy egy meleg leányhang velencei ejtéssel jóéjszakát kíván. Nem volt erőm átfordulni.

– Neked köszöntek, Eszter?

De az asszony már aludt.

Ikrásan rezgett a mennyezet a vízről felverődő visszfény. Láttam a helyzetéről, hogy odakint már hanyatlik a nap. Pedig csak rövid szendergésre akartam ledőlni, amúgy ruhástul.

Elkábított a hosszú délutáni alvás, le-leragadó pillákkal, tehetetlenül heverészttem egy darabig. Nyakam körül átizzadt az inggallér álmomban. Nyúlt fölöttem s halványodva tovább húzódott a rezgő fényfolt.

Deszkarecségés és dúdolás hallatszott át a műteremből. S az a megszozott, valamikor olyan kedves koccanás, amikor összeverődnek az ecsetszárok. Ha jól ment a munka, Júlia mindig dúdolt. S miért is akadozott volna? Könnyen és szívesen dolgozott, sohase némult el a műteremben a dúdolás. Júlia! Az bizony, az, ma már az. Tegnap még Juliska. Tegnap? A világon se volt.

A tükör előtt kellett elmennem a műterem felé. Isten tudja, mióta nem nyúlt borbély a szakállamhoz, magam stuccolgtatom, úgy is áll! S a két szemem. A szemem, no hiszen. Kihamvadt kráter, tele vérrrel s maradozó füsttel. Vén ember, csúf ember, haszontalan ember. Alhattál volna akár estig.

Júlia fenn állt a deszkázaton, hogy elérje a vászon tetejét. Mekkora kép! Tíz napja festi Konstantinápoly ostromát.

Nekidőlt a falnak tele volt csatákkal a nagy szoba. Megkezdett, félig kész s elszállítható csatákkal.

– Jól aludtál, papa?

– Túl sokáig.

Nézegettem, ahogy dolgozik. Én tanítottam festeni ezt a lányt? Azt se tudom, hogyan kell összekeverni két színt. Meg sem áll kezemben az ecset. Egy marokra való hevert kimosva a ládán. Melyikkel próbálkozom?

– Tedd le az ecsetet, papa. Neked már nincs gondod a képekkel. Papa, tedd le az ecsetet, papa, tedd le az ecsetet. Mindig ezt hallom, ha kézbe veszek egyet. Csak úgy próbának. Nincs a hangjában kicsinylés vagy ingerültség, a világért sincs. Türelmesebb, mint egy gyerekkel, szeret és kímélni akar, hiszen eleget fáradtam. Papa, tedd le az ecsetet!

Letettem.

Eszter állt az ajtóban, csípőre rakott kézzel.

– Szedd már rendbe magad, öreg. Mindjárt itt a követ.

– Semmi közöm hozzá. Megyek jární egyet.

Júlia abbahagyta a munkát. Szelíd, de szilárd volt a hangja.

– Nem teheted meg, apa. Csak te tárgyalhatsz vele, te vagy a mester.

Eszter már húzogatta, igazgatta is körben a hosszú, gyűrött köntösömet, előkerült egy fésű a kötényzsebéből s megfékezte a szakállamat, amennyire tudta.

– S a szemeim? Azokat tedd rendbe. Öntsd újra őket. Tüzből – szóltam rá, amíg fésült.

Bosszúsan legyintett, mint akinek mind dörmöghetnek, tudja ő, hány hét a világ. De Júlia ezen a kitörésen is mosolygott, nyájas, néma biztatással, mintha a tüzet is előteremtené új szemeknek, csak várjak, legyen türelemmel. S közben fürgén járt az ecsetje. Azért én valahogy másképp húztam annakidején. Az a régi húzás!

Utálok a kikent, kifent majmait. Akik nyakamra járnak gazdájuk, hol egy király, hol egy fejedelem nevében. Mind született műértő, riszálják a fene nagy tudásukat a festő előtt. Pimasz kotnyeések, nagyhangú piperkőcök, buta és hiú alkuszok, azok hát, nem beavatott értők. Minél kisebb úr a gazdájuk, annál szemtelenebbek. Ó, ők nem szólnak bele az ember dolgába, a világért se szólnának bele, csak éppen ... de ... csakhát ... dehát ... Nem lehetne mégis, nem lehetne, hogy ezúttal úgy csinálja a mester, mint az a másik, akit félistennek tisztel a modenai herceg vagy az a harmadik, akit bámul a király Angliában vagy a negyedik, a toszkán fejedelem kedvence? Egyik csapnivalóbb festő, mint a másik.

Mire megjött a követ, Eszter úgy-ahogy rendbeszedett. Júlia eltűnt a deszkázatról, egyedül maradtam a műteremben, fölszerelve nedves ecsetekkel, mintha égető munka közben lepne meg az idegen. Eszter egy pacni festéket is elkent a köntösömön. Így szokta. Este aztán kiveszi tisztítószerral.

Vörösseszőke kecskeszakálla s bajusza volt a látogatónak, nem néztem többnek huszonöt évesnél. Egyszerű szabású, fekete ruhát viselt, drága szövetből. Folyékonyan beszélt olaszul, idegen kiejtéssel.

Abból szokott állni az efféle tárgyalás, hogy élőszóval – szűkszavún – vázolólok a nyers elgondolást. Ha papíron is kérik, ha azt mondják, vessek oda tollal vagy krétával, sürgős munkámra hivatkozom, holnap megkapják a szállásukon. Júlia meg is csinálja másnapra s Eszter elküldi egy leánykével. Ködösen beszélek a témáról, még ködösebben a színekről, nehogy valamelyik gyakorlott fülű majom észrevegye, hogy elfelejtettem festeni. Gőgömnek tartják a kurta-furcsa modort, ez a szerencsém.

Tartózkodó voltam a vörösszakállúval is. Szerényebben és nagyobb tisztelettel beszélt, mint a többi, hamar rájöttem, hogy elüt tőlük. Még örültem is a másfajta hangnak – no, gondoltam, ez legalább tisztességet tanult apród korában vagy az apjától. Figyelmes arccal, egyenként vizs-

gálgatta a képeket a fal mentén s eleinte mindegyikről volt egy-két elgondolkozó kérdése. Udvariisan, de kurtán felelgettem, hallhatta a hangomon, hogy parancsol az idő, hív a munkám, ez a gyönyörű kép, itt ni, Konstantinápoly ostroma.

Egyszer csak térdembe roskadt a szívem. Hogy lehet, hogy nem jöttem rá hamarabb? Rögtön, már az első, második kérdésnél. Hiszen messziről szaglott a tudása. Festő volt a követ, igazi festő. Összegörbültek a lábujjaim a cipőben.

Talán csak képzelődtem, csak rémeket láttam, de attól a belémnyilaló pillanattól kezdve csalódással és gúnnyal vegyes csodálkozást olvastam ki a szeméből. A lepantói csata vázlatánál végképp el is hallgatott s szó nélkül mustrálgatta a hátralévő képeket, mintha ott se lennék. Felbőszített ez a semmibebevés, de könnyített is a szorongásomon. Ó, ha egyszer, csak egyetlen egyszer érezné az a két nő, Júlia és Eszter, hogy mennyi kint, szégyent, megalázást és rettegést állok ki ilyenkor! Elmerülve álltam Konstantinápoly ostroma előtt.

Egyszer a hóhér is elereszt a kőpadról. Végetért a fiatal követ sétája a műteremben, odajött hozzám s megkért, vázoljak fel egy képtervet Szent Katalin csodálatos szabadulásáról, melyet királyura a legkisebbik lányának szánt, egy Katalin nevű apátnőnek. A szokásos kifogással éltem: holnap estig ott lesz a rajz a szállásán. Holnap estig? – az késő. Nagyon kér, csináljam meg most, neki már este tovább kell indulnia, megy Padovába, az éjjeli hajójáráttal. Hiszen csekély formáság az egész, csuklóból kirázom a rajzot, a vásár kész, meg van véve a kép, de ő mégse térhet vissza üres kézzel a királyhoz, akármekkora köztük a bizalom.

Hátamhoz tapadt az ing. Itt már csak az emlékezet segít, gondoltam, csak az menthet meg, ha megment valami. Az emlékem egy régi cseléd-ről.

Vörös krétát és rajzpapírt vettem elő, ráhajoltam az asztalra, húztam egy vonást. A kréta megakadt, magam elé meredtem, mint egy örvénybe. Aztán elnyújtott, éles vonítással s asztalostúl végignyúltam a földön, rángatózni kezdtem, megmeredt az állam, elharaptam a nyelvemet s kékülni kezdett az arcom a fuldoklástól.

Volt egyszer, régen egy nyavalyatörős szolgám, akit megfigyeltem s többször lerajzoltam, ha rájött a roham; ott van a szerencsétlen egy félig tönkrement oltárképemen. A követ elkezdett rémülten segítségért kiáltozni, Eszter is, Júlia is rögtön ott termett, talán az ajtó mögött hallgatóztak. Talán máskor is, nemcsak most.

Az volt csak felháborító, hogy este, a vacsoránál remek trükknek mondta a dolgot a két nő. Hogy milyen pompásan játszottam, még ők is megrémültek. S ne aggódjam, Júlia mindent elintézett a másik szobában a szabadkozó fiatalemberrel, múló az ilyen rosszsullét, nyugtatta meg, ők már hozzászoktak, két-három óra alatt kialszom. Estig, mire elindul, szállásán lesz a rajz. Ott is volt, Júlia megcsinálta,

Eszter elküldte, működött simán az üzem.

– De mi történik, ha ő is nyavalyatorós? Ha ahhoz is olyan jól ért, mint a képekhez?

Ezen aztán még jobban mulattak. S mind biztattak, hogy vegyek még, megérdemlem a nagy jelenet után.

Másképp ettünk, mint azelőtt, amikor én kerestem a családra. Hideg hal, kétféle sült, torta, sajt, gyümölcs, három fajta bor volt vacsorára, mint egy fejedelem asztalán. Ennél kevesebb soha mostanában, pedig a két cselédünkkel se tudtuk elpusztítani, még Vincenzónak is jutott, a gondolásnak. Júlia ragaszkodott a pazarláshoz, jól kell tartani a papát, éppen eleget robotolt az igában. Ne törődjem az árával, többé nem az én gondom a konyhapénz.

Piszkálgatva ettem, át□átrángott gyomromon a megszegyenítő jelenet. Soha többé ne kerüljön elém külföldi megbízott! Intézzék el az asszonyok. Láthatatlanná válok, mint egy isten, aki csak angyalain keresztül érintkezik halandókkal.

De Eszter már nagyban mondta, hogy holnap korán kelünk, mert reggel vár a kistanács a palotában, elő kell adnom a fegyvertári terem menynyezetének a díszítését.

– Mit fintorogsz úgy, öreg? Kisujjadban van a mondóka.

Ott volt, ha igaz. Napokig gyakoroltuk Júliával, jól begyakoroltam. A témákat, amelyektől undorodom, a színeket, amelyekből kettőt se tudok fölrakni a vászonra. Csata, csata, csata! Nem volt még elégük a hízelgő, üres képekből, amelyeket két kézzel gyártattam valamikor, amíg tudtam? Nyilván nem, hiszen Júlia, a vérem, Júlia folytatja buzgó hittel, amittől én végképp megcsömöröltem. S minek a szenteskedő, hivatalos vita, álvita, minek a komédia, hogy most történelmi, most mitológiai, most szent allegóriát fessek, mikor úgyse mer egy se tuskébe nyúlni s ez is, az is, minden festőtársam mindig ugyanazt pingálja a művészi szabadság ürügyén ! Ma Igazság, holnap Szűz Mária, aztán Könyörület, Alázat, Szépség, Szent Borbála s Minerva sorban az aranyhajú leányzó neve a képeken.

– Ezt a bort kóstold meg, apa, ez való neked. A dozse is issza a kövei ellen.

Ittam egy félpohárral a kedvéért, olyan kedvesen kínált. S tudtam, hogy maga járt utána, pihenő óráiban, mert ritkán kapható.

– Igyék, öregem, igyék belőle, ettől is fiatalabb lesz egy nappal.

Szakadatlan összeesküvés vett körül, úgy értették egymást ketten. Három esztendő árva volt Júlia, mikor házamba hoztam Tirolból Esztert, a második asszonyt. Se a füle, se a nyelve nem szokott rá a velencei beszédre, az a gyanúm, hogy a fele elvész annak, amit a lányom mond neki. De nincs édesanya, aki gyöngédebben bána az édes gyermekével, mint ő bánt Juliskával, amíg nőtt. S amióta keres ránk – s hogy! – nyílt tiszteletet is mutat a régi szeretet mellé. Újabban mintha kezdené vegyíteni egy kis hízelgéssel is. Hogyan szóljak rá? – olyan nehéz. Csak felcsattanna a hangja s tagadná. Talán Júlia érzékeny fülét is megütötte már ez a, mit tudom én, akaratlan hízelgés. De ő még annyit se tehet ellene, mint én.

Csak farsang idején szokott néhányszor kimaradni a lányom. Másiklönben együtt üldögélünk vacsora után, ő előveszi a gitárt s énekel. Hangosabban és figyelmesebben, mint a műteremben. Eszter ül a rokkánál, én szakadozott, régi pecsétes leveleket forgatok, keserű mulatságból, hogy micsoda otromba hízelgéseket hittem el magamról azelőtt. Mennyire tetstettek a fejedelmi pecséttel hitelesített, átlátszó magasztalások! Csak arra szolgált az egész, hogy megpuhítsanak alku előtt.

Vajon mit gondolt rólam az a fiatal férfi? Mit gondolhat? Ha rémültben ott helyben nem vette is észre, hogy színlelek, észrevette később, emlékezetből, amikor lecsillapodva maga elé idézte a rohamot. Jól van, mondjuk, csakugyan hibátlanul játszottam, de a száj s az arc, az arcom színe mégse volt az igazi. Ha festő a fiatal követ, már pedig az, érzem, hogy az, emlékezetből is rájöhet a csalásra. Csak éppen nem érti, minek csináltam, nem tudja, miről van szó. Hogy nem tudok festeni.

Félredobtam a régi leveleket s átmentem a műtermen abba a kis szobába, inkább kamrába, mint szobába, ahol délután szundítottam. Ott alszom éjjel is, egyedül, a tétlen éveim óta.

Egy ideje megint körülöttünk ólálkodik a pestis. Néha évekig lapít, végiglappangja a nyarakat, mint a parázs a hamu alatt. De pár napja láttam éjjel egy traghettot az ablakomból, kendő volt a csónakosok orrán s elárulta a mozgásuk, hogy nagy a teher a letakart fenéken. Vitték ki Velencéből a holttesteket, mint egy bárkára való szemetet.

Hátha ismét jönnek hullát gyűjteni? Mi lenne, ha leszólnék a kis erkélyről, hogy állj, itt is van egy, vihetik s vethetik a többihez?

Ez a gondolat súgta meg, hogy mit csináljak másnap, hogyan kerüljem el a komédiát a tanácsban.

3

Reggel értem jött a gondolásom, Vincenzo. Eszter a kék köntösbe öltöztetett, annak van, mondta a legszebb szabása. Nem azért. A kék köntösön nem éktelenkednek kipucolt, halvány foltokban mesterségem ál-nyomai, azért. Még mindig hiú a roncs urára, mintha a régi legény lennék, aki nyergébe emelte, odafent Tirolban.

A palotába! – mondtam előtte a gondolásnak. Júlia akkor ébredt; álomtól duzzadtan, pislogva integetett a kisablakából. A műterem túlsó felén hál, egy sarokszobában.

– Vigyél a San Servolora – szóltam az evezősnek, túl a fordulón. – S állj meg, ha látsz egy kofát. Veszek egy kosár gyümölcsöt.

Meghökken a sziget nevéől, de szóltanul helyes irányba fordult. Legénykoromban – mikor volt! – gyakran kijártam a Giudecca mögé szét-szórt szigetekre, hogy tágabb síkon lássam a napkeltét. Abba az irányba tartottunk.

Szép vörös fal keríti a szigetet, egy sor fiatal ciprus hajladozik a fal mögött. Fiatalok, könnyen hajladoznak. Bencések gondozzák a betegeket a kolostor egyik szárnyában. Zarándok a legtöbbje, elakadtak a Szentföldre menet, vérhassal vagy vért köpve lemaradtak a Joppa felé tartó hajókról. Van, aki nem beszél sem olaszul, sem más értelmes nyelven, nem boldogul a papokkal, nem tud szólni a szomszédaihoz amikor széthúzzák szellőztetni az ágyfüggönyt. Jólesik az ilyen némaságra kárhoztatott embernek a néma simogatás, ha hideg és öreg és rücskös is a csitító kéz. Amellett csak beszél hozzájuk az ember, nem állja meg, hogy ne beszéljen, lassabban a szokottnál, tagoltabban, úgy talán megértik s ha úgy sem, annyi baj legyen, mégis megkönnyebbülnek. De legjobban esik búcsúzás-kor a csók a két arcukra. Úgy meglepődnek, hogy némelyiknek kicsordul a könnye. Ragályosak! Ki szoktam kapni a papoktól a csókért, hátha ragályt viszek be a városba. Mit okoskodnak.

– Van itt egy haldokló – mondta az öreg bencés, akit még mulatós katonára korából ismerek –, nagy kár szegényért. Szép, mint Szent Mihály. Ágyához vezetett.

Lucskos volt a beteg keze a hideg veritéktől, takarodott már belőle a maradék élet. Leültem az ágy szélére, fogtam a kezét, kis keresztet voltam a csuklójára tetoválva, talán egyszer már szerencséivel megjárta a Szentföldet. Nem nyugszik többé az ilyen ember, örökre megméltelyezi a szom-

júság, hogy újra nélkülözzön, rázódjék, rettegjen idegen földeken s azokban a hitvány, rozoga hajókban. Senki se értett a nyelvén. Szobrász volt, amíg ember volt, ha jól magarázták maguknak a papok, amit eleinte mutogatott. Száraz torokkal, alig hallhatón suttogott, ugatáshoz hasonlított a nyelve. A szeretőjének, ki tudja milyen országban, úgy hangzott volna a szava, mint nekem Júlia éneke s a gitárszó. Megittam egy korty citromlével. Ma este vagy holnap hajnalban széttárt lábakkal és karokkal már mosni fogják, olyan lesz, mint a kő, mind rázhatod, akár a törött iránytűt, erre is, arra is mutat, nem mutat semerre.

Átmentem a Graziara. Végig akartam járni a szomorúság szigeteit, mint anyám a Kálvária állomásait, ha keservében megverte apám.

De ott valami okvetetlenkedő, rideg főnök parancsolt, nem engedett a betegek közé. A lagunára néző ablakon át adogattam be a gyümölcsöt a sárga arcú, kiütéses gyerekeknek, akik a rács mögé tódultak a fütyömre. Meg-megcsiklandoztam a tenyerüket, amint nyúlkáltak kifelé, kacagtak, sívítottak, mintha kutya bajuk se lenne. Vajon hány fog élni közülük, ha jövő héten újra jönnek? Meghalt! meghalt! – kiáltozná türelmetlenül a többi a nevükre s nyújtóznának a rácson keresztül a gyümölcsért.

– Tovább, Vincenzo. A gyógyíthatatlanokhoz.

Okos így mondani, mert némelyik gondolás babonásan fél igazi nevüktől. Az a számár emberem még így is keresztet vetett. Pedig nyájas és hívogató a sziget a víz felől, szeretettel gondolják betegeikkel a barátok a díszkertet s a veteményest. Itt vannak a legárnyékosabb fák; labdázók játszottak egy csoport alatt. Igaz, csak úgy adogatták a labdát, lassú mozdulattal, mint az alvajárók. Egy oroszlánarcú ember gyomlált a kertben. Ügyesen forgatta a szerszámot, azt hittem volna, hogy megvannak az ujjai, ha nem tudom, hol járok.

A barátokkal ebédeltem. Tőlük nem tartok, nem zaklatnak már képekkért, megtöltöttem a templomukat, az enyém feketedik füsttől és tömjéntől minden második oltár felett. Keresztülmentünk a templomon, hát persze! – itt van az a kép is a nyavalyatörős szolgámról, balra, a harmadik kápolnában. Tegnap nem emlékeztem, kihez került.

Ebéd közben panaszkodtak a papok némelyik betegre, a sátán kísérti őket, türelmetlenek, háborognak, nem akarják belátni, hogy ők az Úr Jézus Krisztus szívének választottjai s legkedvesebb gyermekei, mert nekik is lenyújt valamit kínjaiból a keresztfán. Nem kell maguknak gondoskodniok sanyargattatásról, mint azoknak, akik igaz hitben, félelemben és bűnbánatban élnek ugyan, de Isten próbatételei nélkül. Itt közbeszólt egy szicíliai barát. Szentéletű nagyúr földjén volt paraszt az ő ap-

ja, mondta égő szemmel, pusztító aszály idején az a hatalmas úr bezárkózva, csak Isten szeme előtt, vérig korbácsolta a testét, hogy megszabaduljanak szegényei az ínségtől. S mikor már csupa vér volt a háta, mindig megjött az eső! Ebéd után szétosztottam a maradék gyümölcsöt a betegek közt.

Hazafelé összetalálkoztam a vizen az öreg Jesurum rabbival. Nem tart velem? – kiáltott át a csónakjából. Ráértem. A Lídó felé fordultunk.

Meséltek nekem a matrózok braziliai és afrikai erdőkről; azt hiszem, ott se lehet csodálatosabb az indaszövény, mint a zsidó temetőben. Alinak a sírkövek, egyszerű a faragásuk, a régieket belepte a száraz fenyőtű s fojtogatja a páfrány. Az Úr adta, az Úr elvette, áldott az úr neve, ennyi áll zsidóul a köveken, mondta Jesurum. Csak hálaszó, semmi vigasz, semmi biztatás.

S a fák! Ha életükben is olyan árnyékos, szép helyen lakhatnának a zsidók, mint holtukban. Letéptem egy ágat egy vöröslevelű bokorról, hogy hazavigyem Júliának. Hátha kedve támad megfesteni, ezt meg egy cserépkorsót, a csaták helyett.

Ó, azok a mennyezetig érő csaták! Lángbaborult genovai bárkák. Sülyyedő török hajók. A pápa, lábainál egy megalázott császár. S a dozse, baldachin alatt, a füstölgő Konstantinápoly kapujában. De Júlia buzgón festi, hogy minden nap legyen fejedelmi vacsoránk. S hittel festi, mert én is hittem bennük, amíg két kézzel gyártottam. Alkonyodott, mire hazakerültem.

Eszter már ebédre visszavárt. Azt mondtam, hogy összetalálkoztam egy jóakarómmal a tanácsurak közül, azzal, aki a veronai ügyeket intézi, ő hívott meg ebédelni San Giorgio in Alga szigetére. Láttam ott egy Madonna szobrot, kitekint a tengerre egy sarokfalnál, egy sincs olyan szép Velencében.

– S hogy ment a tárgyalás?

– Hogy ment volna? Simán. Még jó a memóriám.

Rákleves, töltött pulyka, fácán volt vacsorára, válogathattam. S dél előtt, amíg odajártam, átküldtek a Fondacóból egy kis hordó rajnai bort, valamelyik német fejedelem ajándékát egy Utolsó ítéletért. Az árán felül persze.

– Nincs több hír a fiatal festőről?

– Nyugodj meg, öreg, tökéletes voltál. Máskor is eljátszhatod a rohamot.

Aztán a tanácsúrról kellett beszélnem; az-e, aki tavaly szárnyaló beszéddel üdvözölte győzelmesen visszatérő tengernagyunkat? Az, éppen az. Lehet, hogy ősszel meghív pár napra a villájába.

Kicsit többet ittam a szokottnál. S nehéz volt a bor, nehezebb, mint az idevalók. Megoldódott a nyelvem, nem nagyon ügyeltem a szavakra. Júlia gitározott vacsora után, az egyik dalt, egy angol szerelmes énekét sohase hallottam azelőtt. Szép volt, szívettépően szép, Júlia úgy tudja, hogy egy drámában éneklük, Londonban. Nőnek öltözött fiúszínész! Furcsa lehet. Fenn ültünk sokáig.

Alig húzódtam vissza a szobámba, nyílt utánam az ajtó. Meglepett, mert Júlia nem szokott rámnyitni. Nyúl a kezemért, egy kis zacskó pénzt nyomott bele s rászorította az ujjaimat.

– Mit csinálsz, te gyerek? Már kaptam a hétre.

Ártatlan gúny volt a szemében.

– Ezen a héten dupla zsebpénz jár, papa. Egy filléred sincs.

Erre már én is elnevettem magamat.

– Nincs bizony. Honnan tudod?

– Figyeltem rád. Mindig figyelek arra, amit mondasz. Leírtad Eszternek San Giorgio in Algát. Én azonban ráismertem a gyógyíthatatlanok szigetére. Voltál a San Servolon is?

– Voltam. S a Grazian. Végigjártam azokat a szigeteket.

– S a vörös ág, amit hoztál. Már elfelejtetted, hogy tavalyelőtt is törtél egyet nekem a zsidó temetőben.

Kiráztam a pénzt az asztalra, amikor magamra hagyott. Nem kellett megszámolni. Annyi volt, amennyit már kaptam a hét elején.

4

Felássák mögöttünk a plébániatemplom pincéjét, mert süllyed féloldalt az alapfal s örökös a szivárgás. Előkerült a munkánál egy halom embercsont, száz éve heverhetett a pap szerint egy betömött alagútban. Eszter böjtölt, Júlia átment valami ürüggyel a tanácsurakhoz, hogy helyreüsse tegnapi mulasztásomat. Napokig kell még feküdnöm, mondta nekik a palotában. Kint ebédeltem a munkásokkal a lépcsőkön.

Cölöpöző volt az apám. Furcsa, hogy minél jobban öregszem, annál gyakrabban álmodom róla; az ember fordítva gondolná. Egyidősek vagyunk álomban, pedig ő fiatalabb volt nálam, amikor meghalt, csak hatvannégy volt. Keservében néha megverte édesanyámat, de jól bánt vele egyébként. Nem beszél, ha elém hozza az álom, csak néz, eltűnik,

megint jön, ül mellettem, szel egy darabot a kenyérből s ideadja. Már nagy vagyok, ne etessen, mondom neki, de nem válaszol.

Alkonyatkor beállított az angol követ. Költőnek hívja magát, én pedig azt mondom, hogy az Isten is csak követnek teremtette. Írni ír, írt egy szonettet a királynőjéhez s egyet hozzánk, a Serenissimához, fel is olvasta, egy szót se értettem. Ő is gyűjtő, gyűjt képet, rajzot, tükröt, ékszert, alabárdot, pajzsot, legyezőt, hangszert, szőnyeget, tálat, kelyhet, korsót, mindenhez ő ért a legjobban s azzal dicsekszik, hogy fele annyiért veszi, mint más, kéz alatt szerzi a veres kalapos zsidóktól. Zsarolással csikarja ki tőlük; tudom az öreg, szavahihető rabbitól. S az a rettenetes szokása, hogy ahol jónak látja, az asztalon vagy a széken felejt egy genfi eretnek bibliát, ráadásul a nyelvünkön. Állítólag dugig tömve van a követség két titkos szobája gyűjtogató könyvvel, irattal, már több ember bajba jutott miatta. Ő tanítja angol madrigálokra a lányomat. Amilyen jó a szimatja, régen sejti rólam az igazat, csak hallgat Júlia kedvéért. Legszívesebben a lábánál fogva kihajítanám, de félek tőle. Hallom, még a dozse is ad rá, bár úgy tesz Róma felé, mintha semmibe venné.

Ott tartottuk vacsorára. Utána együtt muzsikáltak a lányommal, meg kell adni, lágy és behízelt a hangja. Lapozás közben néha Júlia kezéhez ért a keze s a lány egyszer lesütött szemmel elmosolyodott. Láttam, Eszter is észreveszi – igazán tudok olvasni az arcából –, tanakodik, hogy észrevettem-e, s ha nem, hát szóljon-e később. Végre elment a követ, vasárnap megint jön, mondta búcsúzásakor, kimegyünk üveges bárkáján Fusinába, a zsiliphez és hajódaruhoz.

Még üldögéltünk egy darabig hármásban. Nagyon ízlett a rajnai. Eszternek eszébe jutott Tirol, a rokonok, élnek-e? – azokat is látni kellene még egyszer. Egyszer, majd, ha magunkra maradtunk ketten. S aggódva Júliára pillantott.

Júlia felállt, de nem Eszterhez lépett, hanem hozzám. Megcsókolta kétoldalt az arcomat, olyan nyugtatón, mint én a haldokló, fiatal szobrászt. S becézgetve babrált a szakállamban.

– Ne félj. Nem hagylak el titeket soha. Soha életemben.

Eszternek kibuggyant a könnye.

Jóval éjfél után váltunk el. Visszaadtam Júliának a két csókot az arcára; máskor csak a homlokát szoktam megérinteni. Ruhástul nyúltam végig az ágyon, hallgattam, amint elcsöndesül körülöttem a ház. Ritkultak a zajok odakint is, rikoltozva átvonult egy siheder társaság a hídon, felsírt álmában egy gyerek, messze tüzet jeleztek, ha jól hallottam. Múlt az idő, aludt a ház.

Elővettem a borotvát a párna alól. A felső fiók mélyén bukkantam rá, egy csomó vázlat alatt. Nem kerestem, magától vagy felsőbb parancsra akadt a kezembe. Isten tudja, hány esztendeje használtam utoljára. Pom-pás acél, úgy villogott, mikor kihúztam a tokból, mintha tegnap tettem volna el, frissen kifelve. Hosszú és széles a pengéje, emlékszem, mennyire megcsodálta egy borbély; ezzel kérem akár ölni lehetne, mondta. Hüvelykujjammal a nyelére merevítettem, állt, mint a cövek.

Átmentem a műtermen. A rendes járással, nem lopakodva. Egy pillanatra megállított Konstantinápoly ostroma az állványzaton. Majdnem kész volt, vihetik a jövő héten. Úgyis rögtön másik vászon kerül a helyére. Vénusz fürdőjéről. Akteonról. Vagy a bibliai Zsuzsannáról. Igazán mindegy. Nem tudok lerajzolni egy lábat.

Júlia ajtajánál ismét megakasztott egy régi emlék, nem is gondoltam volna, hogy elkísért egy életen át. S milyen élesen! Mintha csak azt az egyet őriztem volna.

Kicsi voltam, amikor történt. Szomszédunkban egy féltékeny borbély hátulról rátámadt a segéd torkára a felesége előtt. De nyápic ember lehetett, vagy lehet, hogy az ember átvágott gégével is kibírja a lábán. Fölkapott a segéd is egy borotvát. Mire a sikoltozó asszony megjött a segítséggel, zárva találták az ajtót. Álltam a kérlelő, dörömbölő, ordító emberek lába közt s egyszer csak látom, hogy alul, a küszöbrésen erekre szakadva csorogni kezd a vér. Mire rájuk törték az ajtót, már kinyúlt a padlón a két párbajozó, egyik a hátán, másik oldalt. A segédnek még ott szorongott az összemázolt borotva a fölmeredő kezében. 'fele volt freckelve vérell a mennyezet, a tükör s az összetört szék, pirosak voltak a padlón heverő törülközők és szivacsok. De mire a hullákhöz férközhettem volna, hogy belenézek az arcukba, megtalált édesanyám, ölbekapott, kifutott velem a boltból s jól elvert.

Júlia a világosságnál feküdt, az ablak mellett, ahonnan tegnapelőtt, ébredéskor, kiintett. Hanyatt feküdt a párnán, de csukott szájjal, mint egy szobor, nem leesett állal, ahogy a legtöbben. Minden jól áll az embernek, amíg fiatal, még a tehetetlen tetszhalál is. Hanyatt feküdt, mondom, kitárva a torkát, mintha ezzel is kezemre akarna járni, meg akarná könnyíteni a dolgomat, szerény és örökös kedvességével.

Valamikor én voltam a legerősebb festő Velencében, ketté tudta szakítani egy pakli kártyát. Azt mondják, roncs öregemberben is tovább lapang a testi erő, nem kell gyakorolni, előjön, ha kell. Játék volt a torkához férni. Hirtelenül zúdulni kezdett testemben valami nagy, nagy forróság, reszkettem az erőtől, mint egy isten.

Félkézzelel lefogtam a száját. Balról jobbra vágtam, olyan biztos, határozott húzással, mint valamikor az ecsetet. S közben a másik kezem szájánál fogva befelé, a falnak taszította Júlia fejét, hogy ne találkozzék a tekintetünk, ha felpattan a szeme.

Kétszer vágtam, villámgyorsan egymás után, hajszára ugyanabba az árokba. Így, pontosan így tudtam azelőtt egymásra húzni tollai vagy krétával két vonalat. Mellbelőtt egy vastag vérsugár, fölfreccsent az államig, könyökig vér volt a jobbkarom. Csapkodott a test, vergődő féllába kiugrott a takaró alól. Az még szép tiszta fehér volt, mintha békés álmában rúgta volna ki. Kezemben a véres borotvával átmentem Eszterhez.

Megérezhetett valamit, mert ébren volt, fenn ült az ágyban s kedvenc imakönyvét olvasta a gyertyánál. Én díszítettem körül a szélét pici tollrajzokkal, házasságunk elején.

– Veled mi van? Mi történt, öreg?

Csodálkozás nélkül mondta, mint aki várt. Közeledtem, megvillant a borotva a gyertyafénytől, Eszter felsikoltott s messze repült kezéből a könyv. Harag és iszonyat volt a sikoltásban, nem rémület, mintha tudná, hogy nem akarom bántani. Kiugrott az ágyból, korához és súlyához képest fürgén, félretaszított, hogy szinte a falnak estem s mezítláb, egy ingben, átrohant Júlia szobájába"

Ráfagytak az ujjaim a borotva nyelére. Nem engedett a görcs, nem bírtam letenni. Vártam Eszter hangját, a sikoltozásokat, átkokat, jajgatást. Halk kiáltás hallatszott, az első gondolásé odalenn a vizen. S rögtön utána, szinte egyidőben, a megszokott, nyájas csobbanás. Soha többé nem akartam Júlia szobájába lépni. Kifelé vitt utam ebből a házból, örökre ki. De vissza kellett mennem Eszterért.

Az ágynál térdelt, összevérezve s hangtalan, rázkódó zokogással csókolt a lány kitakart, tiszta lábát. Már borzalmasan sok vér volt a párnán, takarón, lepedőn, egész tócsa gyűlt a padlóra is. Elgyengült a lábam, hányás kerülgetett. Éreztem a vér szagát, vagy gondoltam, hogy érzem, friss vérnek nincs szaga. Júlia egyik keze görcsösen markolta a lepedőt. Akármilyen ügyes és erős voltam, felfoghatatlan fájdalmat okozhattam neki.

– Kelj föl, Eszter. Szabadok vagyunk.

Sűrűn koppantak a vércsöppek a padlón.

– Eszter!

Hallott jól, de nem fordult felém, csak vadul rázta a fejét hiábavaló csókjai közben. Mint akinek nem lehet most egyébhez ideje s esze, ha meg akarja menteni még.

– Hallottad? Kelj föl s menjünk. Szabadok vagyunk. Mindjárt itt a reggel.

Nem felelt, makacsul szorította és csókolta a kihülő lábat azt a fehér tuskót. Megráztam a vállánál fogva.

– Utoljára mondom. Kelj föl, mert itt hagylak.

Olyan hangon mondtam, hogy arra felelni kellett. Könnyekkel szétmázolva annyi vér volt rajta, mintha őt is megsebesítettem volna. Még mindig térdelt, térdeiről nézett föl rám, idegen arccal, konokan.

– S ki fog a sírjához járni? Hiszen jó volt hozzánk ez a lány.

Így tudtam meg, ezekből a csendes szavakból, hogy nem fog elmozdulni a sírjától. Egyedül mentem ki a házból.

Magam előtt tartottam a nyitott borotvát, mint egy áldozókést. Alig volt rajta vér. Annál több a mellemen, már bőrömig szívódott a ruhából. Fogjon el a rendőrség, bánom is én, vigyenek egyenest a föld alá, a kútbörtönbe, amíg összeül a bíróság.

Aranyszélük volt a fodros, hajnali felhőknek. Kiléptem. Sehol egy lélek, még aludtak a sikátorok. Jobbkézt elmaradt egy hosszú, hosszú kertfal, leveledző ágak hajoltak át a párkányán. Tevék voltak kifaragva egy falra, vezetéken vitte őket egy szerecsen. Hat kőszobor, turbánnal a fején, támasztotta egy sarokház két oldalát. Tojásalakú, zárt fűzfakosár úszott lassan a vízen, ilyen kosarat használnak Chioggiában a halászok, hogy frissen tartsák a fogásukat. Elmentem két templom előtt, még zárva voltak.

Kerek tükör függött az egyik utcasarkon, a fordulóban. Olyan helyekre akasztják ki, ahol találkozik két csatorna, hogy lássák egymást a két irányból közelítő csónakosok. Simára borotvált férfi jött felém a tükörből, sötétkék nyári ruhában. Előretartotta a jobb kezét, mintha szorongatna valamit a markában, mintha görcsösen támaszkodna valamire a fölfelé meredő hüvelykujja. Üres volt a kéz, a levegőbe meredt a hüvelykujj.

Ráismertem sötétkék nyári ruhámra, Londonban vettem a görög útra.

– Gondola! Gondola!

Hátam mögött szólt a kínálgó. Megfordultam, odaintettem, besegített. Gyerünk gyorsan! A Rívára, a via Garibaldihoz.

Helyén állt a görög hajó. Le volt eresztve a hídja, de már vastagon füstölt a kémény. Pár korán kelő szőnyeg- és csecsebecse árus lebzselt a kőbikáknál, ott volt Mauro és Mario is. Görög-olasz keveréknyelven kiáltoztak a matrózokkal, akik nagyban készülődtek odafent, hogy leoldják a tartókötelet s horgonyt emeljenek. Indult az Adriatiki.

Egy hivatalnok formájú alak állt a Livanotinos iroda félig feltölt redőnye előtt. Rámkiáltott.

– Hé!

– Hé?

– Szabad vagy? Kell még egy ember a hajóra.

– Szabad, de a csomagjaim ...

– Eredj már a csomagjaiddal! Kapsz odafent ruhát. Szedd a lábadat, mert megy fel a híd.

– S a bérem ...

– A béred, a béred, egyéb bajod sincs! Talán több lesz, mint gondolod.

Kettesével vettem a fokokat. Várt a segédtsízt a híd felső végén, megmutatta, hova szaladjak átöltözni. De szaporán, mert indulunk! Egy kövér asszonyság átvette megőrzésre a kék ruhámat és szarvasbőr cipőmet s kiadta helyébe a munkaruhát, világoskék vászonnadrágot, csíkos trikót s egy pár kötélalpú cipőt.

Ketten dolgoztak a horgonycsiga egyik felén, egy a másikon, onnan hiányzott a második ember. Beálltam a helyemre. Micisapka volt a cimborám fején és sodort cigaretta a fülén. Csavartuk a láncot, rámvigyorgott. Dolgozz, dörmögte, néz a kapitány. Majdnem üres volt az alsó szája.

Hátra fordítottam a fejemet. Fent állt a hídon a kapitány, járt a szeme mindenfelé. Ráismertem. Első hadnagy volt azon a hajón, amely elvitt Athénből a görög szigettengerre. Vajon ő is megismerte az utasát? Egyszer sokáig beszélgettünk a szeptemberi csillagok alatt közös harcainkról a törökkel. Egykedvűn megállt rajtam a szeme, rajtam vagy rajtunk, aztán megfordult s eltűnt a mellvéd mögött.

Kanyarodott a hajó. Jobbkézt elmaradt a San Servolo s a gyógyíthatatlanok egykori szigete. Közeledtünk a Lídóhoz, a nagy kapuhoz, amely kinyílik a tengerre. Jól látom? – az a sötét folt az ódon zsidó temető. Fordult Velence, mint egy forgó váltón elkanyarodtak a harangtornyai s összezavartak. Melyik is a sok közül a Madonna dell Orto? Mintha ma éjjel annak a tövében háltam volna. Egész hosszukban, a sisakig megfeszülve készültek a föltámadás kiharangozására. A pilóta elbocsátotta a hajónkat s két karját lengetve kívánta, hogy Isten segítségével legyen jó utunk.

Már egyedül dolgoztam a horgonycsigánál. Mostam az alsó fedélzetet egy hosszúszerű súrolókefével. Egyszer csak érzem a tarkómon, hogy néz valaki. Megfordultam. Megint ő volt, a kapitány, ingujjban állt a hídon. Hát persze, hogy ő az, ő volt a hadnagy évek előtt a másik görög hajón. De most, hogy kettesben maradtunk, másvalakihez hasonlított, máshol is láttam valahol, esküdni mernék, hogy láttam már valahol ezt a telt olajbarna arcot az izmos nyakán. Máshol is ... máshol is ... máshol is ... megvan! Megvan. Meztelenül egy leveles borág alatt heverészve a hajójában, amely körül bukfencező, boldog delfinek kergetőznek. felhúzta a szemöldökét. Tovább mostam; majd szól, ha szólni akar. Nem kellett sokáig várni. – Pószthánese símera? – Sán Theós!

Biccentett s kémlelve körülnézett az égen. Nőtt a szél. Két fekete madár evezett párhuzamosan a tünedező laguna felett. Mentem, hogy teljesítsem az istenek következő, ismeretlen parancsát.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1964. ÉVFOLYAM**

SIMON BÁLINT'

Dávid és Góliáth*

Ha nem hagyja abba, úgyis megölöm. – A kakas rémülten pislogott, vastag taréja kékült.

– Pajesza van, mint az öreg Kohlmayernak! – röhögött Miska, s ujja közé csípte az apró, vörhenyes pihéket. A kakas kitrákkolt, csőrével, szárnyával csapkodott, vércseként vijjogott, majd hirtelen megmerevedett, és hörgött, mint a vízbefúló. A kotkodácsoló tyúkok a sufni alá bújtak.

– Ha nem hagyja abba, úgyis megölöm! – nyugtatta magát Jóska. Szemével a távolságot mérte. Egyszerű, csak ráveti magát Miskára, az csodálkozva ránéz, de már a kés a borda között, villan, csusszan a penge, csak a hasított bőr percenése hallatszik, és már szalad is a kés a csont közötti puhába.

– Úgyis megölöm! – gondolta elégedetten. A halántékára üt a tenyerével, és Miska elterül, mint pecázáskor a béka. Az öreg Pázmándi csak nézi, nem akar hinni a fülének. Tempósan, minden szót megrágvá megismétli, miközben szúrósan az öreg szeme közé néz: – Megöltem a Miskát! – Pázmándiné a kezét tördeli, és sivít, mintha villával bökdösnék. Irén megcsak nézi, kitágult szemmel. – Mit bámulsz, bornyú! Nézd meg magad, ott fekszik vérébe fúlva! – Vérébe fúlva – ízlelgette. Miska gurgulázik a vérpatakban, az áradat egyre nő, már a padot sodorja, Miska elmerül, csak a keze kaparász a levegőben, és pukkanva bugyborékol a lassan ülepedő vér.

– Szakasztott Kohlmayer Úr! Még az orra is görbe – bökte meg Miska a borzolt nyakú kakas csőrét. Kohlmayerné gesztenyebarna szeme fénylik, mintha olajos lenne. A félcédulás irodista teli tüdővel fújta a tárogatót. Még ősszel Miska leszólt a padlásról: – Gyere fel, bórembukk! Jó nyisd ki a szemed! – a padláson egérszag és porszag terjengett. Miska félrehúzta a zsindelet: – Nézd, öltözik a Kohlmayerné !

– A résen át éppen beláttak Kohlmayerék ablakán. Az asszony a tükör előtt állt, kombinéban, s ahogy fekete haját igazította, karja tövén barna folt sötétlett. – Krasznahorka büszke vára! – nyekeregte a tárogató. Seggbe kéne rúgni azt a hülye irodistát! Úgyis belepisál egyszer a tárogatójába. Kohlmayerné mellén feszült a kombiné. Jóska torka száraz volt, mint ha vackort rágott volna.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1964. évfolyam 1. számában.

A kakas ismét vergődni kezdett, kiszakadt tollai röpködtek a porban. Jóska megtapogatta a zsebében a csúzlit. Miskát méregette, majd a víz-csap melletti salakdombra pillantott. Odamegy, felvesz egy követ, beleteszi a pólyába, a homloka közepére céloz – és kész. Pázmándi Miska megszűnt létezni. A kakas megrázza magát. A második kő vele is végez. Gyorsan beviszi a nagyanyjának. – Vágd el a nyakát, süsd meg hagymával a vérét! – A nagyanyja megfeni a nagy kést, és vizet készít a kopasztáshoz. Kohlmayerné a kerítésnél áll, húsos orrcimpája megrezzen a piruló hagyma szagára. A Pirityi gyerek a bukógalambjait hajtja röpjülni. Hiába kunyerál Miska, úgysem ad neki a sült vérből.

A kakas vergődésének és a tyúkok kotkodácsolásának a zaja felébresztette Pázmándiék kutyáját. Felállt, megrázta magát, a szőréről szálló por-szemek megvillantak a napfényben. A kenyérhéjat Bundásnak adja. A kutya ránéz, és megnyalja a kezét. Olajos szeme van, mint Kohlmayernének.

Teherautó húzott el a ház előtt, és csikorogva megállt a szomszédban. Miska elengedte a kakast – az kurrogva a tyúkok közé szaladt –, és felmászott a kerítésre.

– Kohlmayeréket viszik a gettóba! – Jóska a lécek közé nyomta az orrát. Az autóról karszalagosok kászálódtak le, a sofőr mellett rendőr ült. A ház ablakai megteltek kíváncsiakkal. Kohlmayerék ablaka kicsapódott, az öreg Kohlmayerné nézett ki, arca eltorzult, összezsapta a kezét és fejhangon sivítani kezdett.

– Sejtí már a nyanya! – röhögött Miska. Jóska figyelte, hogy a hajút tépő, ruháját szaggató, kántálva síró öregasszony mögött nem bukkan-e fel a fiatalasszony. A házmester kitérte a kaput és kergette az utcáról odaseregglő gyerekeket. A Pirityi gyerekek galambjai a ház fölött produkálták magukat, a hím leszállt az ereszre. Nagy darab, nyilas karszalagos, sörtefejű ember felkiáltott a zokogó vénasszonynak: – Hallgass boszorka! – Az öregasszony csak jajgatott, héberül átkozódott vagy imádkozott, aszott kezét az égre emelte.

A nyitott kapuban megjelent Kohlmayerné. Kézen vezette kislányát, a másik kezében bőrönd, takaró. Olajos szeme duzzadt a sírástól, fekete haja kócos. Feketében volt, a munkaszolgálaton meghalt férjét gyászolta. Az irodista csak nyaggatta a nyamvadt tárogoatóját. Kohlmayerné a tükörhöz hajolt, szempilláját festette. Combján feszült a kombiné. Jóska előre hajolt. A zsindegy megcsúszott, hiába kapott utána, leesett és széttört a kövezeten. Kohlmayerné a zajra megfordult, az ablak felé pillantott. Jóska Úgy látta, hogy gesztenyeszínű, olajos szemének sugara betör a zsinde-

lyek közötti résen. Nyelni sem tudott, oly száraz volt a torka, érezte, hogy arcába szökik a vér. Kohlmayerné lekapcsolta a villanyt és pongyolát terített magára. – Fene a hülye fejednek, a legjobbat elmulasztottuk! – szidta Miska. Kanóczék öreg szekrényéből birsalmaszag áradt.

A Purityi hímgalambja a sufni tetejére reppent. A nyilasok felmentek a házba, csak a nagydarab, sörtefejú maradt a kocsinál. Jóska agyába villant: most szaladj oda, üsd le egy kövel! Felugrik az autóra, Kohlmayerné felmászik a gyerekekkel, pisztoly a sofőr oldalába:

– Hajts vagy lövök! – Az induló autó zajára riadtan szaladnak elő a nyilasok, utánuk eresztenek egy sorozatot géppisztolyukból, de már késő. Jóska hirtelen kihajol és hátrafelé tüzel, az egyik nyilas elterül.

A nyilasok felértek a lakásba, az egyik lerántotta az ablakból a szitkozódó, zokogó vénasszonyt. – Krasznahorka büszke vára! – Kinyitották a másik ablakot is, néhány bugyor repült az utcára. A nagy darab, sörtefejű ember odalépett Kohlmayernéhez, kirántotta a kezéből a bőröndöt, és feldobta az autóra. Az asszony feljajdult, és rémülten nézett fel az ablakba, ahol az anyja kiszakította magát a nyilas kezéből és zokogva ki akarta vetni magát, de a katona visszarántotta. Bundás a sírásra morogni kezdett, és csaholt, mintha vadat hajtana.

Az autó motorja berregett. Jóska képzeletében berregését elnyomta a közeledő repülő zaja. A Feriegy felől, egészen alacsonyra jött a gép. Jóska látta is a pilóta bórsapkás fejét. Amerikai nehézbombázó! – akarta Miskának mondani, de már villanás és robban a bomba. Kohlmayerék háza összedült. Miska feje lerepült, fej nélküli teste lógott a kerítésen, mint a villanydrótra akadt sárkány. A légnyomás letépte Kohlmayernéről a ruhát, ott állt kombinében, egyik melle kibuggyant. Haját igazította, karja tövén selymes barna folt. Jóska odament hozzá, és megcsókolta a vállát. A robbanás utáni csöndben tisztán hallatszik a félcédulás irodista tárogatója.

A Purityi gyerek ismét röpülni kergette bukógalambját. A sörtefejú, nagydarab nyilas feldobott egy bugyrot a kocsi, majd durván meglökte Kohlmayernét. Az öregasszony jajveszékélésébe belesivított kislányának a zokogása. Bundás a zajra ugatni kezdett és láncát szaggatva futott a kerítés felé. Kohlmayerné térdre bukott.

– Nézd, imádkozni tanul! – röhögött Miska. Jóska elszürkült arccal nézte. Kiáltani akart, de kiszáradt torkán nem jött hang. Hirtelen előkapta zsebéből a csúzlit, lehajolt egy köért, óvatosan belehelyezte a bőrbe, Miskára sandított, hogy látja-e, és a lécz közötti résen megcélozta a nagydarab, sörtefejú nyilas homlokát. Meghúzta a gumit, még látta, hogy a nyilas a

homlokához kap, villámgyorsan megfordult és elrohant a sufni mögötti grund felé.

A hatodik karácsony*

A mikor rányitották a nehéz, lemezzel borított ajtót, először a krumplifőzelék szagát érezte. Hallotta a házimunkások lépteit, ahogy csoszogva cipelték a kondért. Az ajtóban a foglár állt. Szürke egyenruhás, lila parolis Örmester. Valójában ávós, csak esztendeje fegyőr ruhába bujtatták. Mellette alacsony, szélesvállú örvezető ruhaféléket tartott a karján. Mögöttük válláról levett géppisztollyal állt a szolgálatos ör.

– Gyorsan öltözzön át ezekbe a holmikba! Szabadul – szólalt meg a foglár, majd barátságosabban hozzátette: – Na, magának mégis lesz karácsonya. No, fogja csak a szabaduló ruháját! Egy zsávoly zubbony, egy zsávoly nadrág, egy pár bakancs, egy molinó ing, egy molinó alsónadrág, egy pár kapca – olvasta a kezében tartott papírlapról – meg egy ujjas kötött mellény. Itt írja alá a nyugtát, azután sebesen öltözzön át. A felügyelő Úr majd lekíséri.

Az ajtónyílást most a zömök örvezető foglalta el. Hátratett kézzel figyelte, ahogy ő a pokróccal letakart szalmazsákra rakta a holmikat.

Hirtelen megszédült. Valahonnan a gyomra tájáról forró vérhullám tolt az agyára. Lüktetve, mintha szivattyúval nyomták volna. A föle zúgni kezdett, s egyszerre eltávolodtak tőle a zárka falai, a szürke betonpadló pedig kiszaladt a lába alól. Az ajtóban álló fegyőr arasznyira zsugorodott. Mintha valamilyen sűrű zaj, zúgás kapta volna hátára s ő ebben a megfoghatatlan közegben lebegett. Sok-sok kilométernyi távolságból hallotta a fegyőr hangját:

– No, gyerünk már, ne gatyázzon annyit!

A zárka falai lassan a helyükre húzódtak, s megint érezte a talpa alatt a betonpadlózat. De a füle zúgott s a térdei éppúgy remegtek, mint az előbb. Hozzálátott a vetkőzéshez. A friss fehérneműből klórszag áradt, s amikor magára húzta az inget, érezte a ruharaktár naftalin illatát. A nadrággal bajlódnia kellett; ha lejjebb engedte, lecsúszott a derekáról, ha felhúzta, rövid volt a szára. Az egyik bakancsba könnyen belépett, a másik, a bal, nehezen ment a lábára. Szűk volt és kemény a bőre. A barna foltos kapca kilógott a bakancsból. Talán ezért szólalt meg az örvezető:

– Fűzöt kérjen majd az irodában. Szedje össze a holmiját!

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1964. évfolyam 1. számában.

Az ágya fejrésze mellől, a padlóról, felvette a csajkáját. Ebben volt a kanala, a kopott szűrű fogkeféje és a törülközője, egy darab vászonrongy.

– Szedje össze a levetett cuccát is, azt is át kell adnia az irodában – hallotta a fegyőr hangját.

Felnyalábolta a pokrócon lévő holmikat, a hóna alá szorította és várakozva nézett az ajtóban álló őrzőre.

– No, nyomás!

Megindult a fegyőr előtt. A folyosón megint megütötte az orrát a krumplifőzelék szaga, de éhséget nem érzett. A géppisztolyos őr kinyitotta a folyosó vasrácsos ajtaját.

– A lépcső felé, – igazította el a kíséző fegyőr, de ő nem tudta, merre van a lépcső. – Jobbra forduljon! A földszintre megyünk, az irodába. – Azt sem tudta, merre van az iroda. Éjszaka hozták ide, a Markó-utcai ügyészség fogházába. Egyenesen a második emeleti zárkába, a huszonnégyesbe. Azóta csak a folyosóra engedték ki, az örökön kívül és a foglárokon kívül senkit sem látott, senkivel sem beszélt. Harmadik hónapja már. Azután, hogy egy pestkörnyéki pincében előbb tizenöt, majd öt esztendőre ítélte Jankó tanácselnök. Az öt esztendőt már rég leülte. De kitől kérdezhetne volna meg, hogy miért nem szabadul? Talán megint hoztak egy újabb ítéletet, s ahhoz már őt elő se vezették. Minek is? Feleslegesnek érezte magát az előbbieknél is, mintha ott se lett volna.

Közben leértek a földszintre. Nagy terembe vezette a fegyőr. A terem egyik sarkát embermagasságnyira beüvegezett, elkerített hely foglalta el, ahol néhány fegyőr ült. Az egyik, aki vállpántján hadnagyi rangjelzést viselt, nevén szólította. Odament az elkerített részhez, ahol valami pultféle mögött állt a hadnagy. Talán ötven esztendősen lehetett, leritt róla, hogy a régi világból maradt itt a Markóban. Az orra vörös volt, arcán bizalmaskodó mosoly vibrált.

– Hát szép karácsonyod lesz – mondotta és keresztnevéen szólította –, itt írd alá ezt a papírt.

Aláírta. Anélkül, hogy egy szót is elolvasott volna. Olyan mindegy, hogy mit ír alá – gondolta –, ha akadékoskodik, azzal csak magának árt. Visszaadta a papírt.

– A holmikat hagyd ott a pulton – folytatta a hadnagy s megint a keresztnevéen szólította. – Három napon belül jelentkezz a Vadász-utcai rendőrkapitányságon. Ott majd megmondják, hol kell bejelentened magad. Itt a szabaduló-levelled – majd a kezébe nyomott egy negyedívnyi, nyomtatott szövegű papírt – s vigyázz magadra! – Mintegy nyomatéként, megint hozzátette a keresztnevét.

Csak most vette észre, hogy a hadnagy tegezi. Az arcába szaladt a vér. Tegezi és a keresztnévén szólítja. Többnyire eddig is tegeztek az ávosok, de nem szólították a keresztnévén, hanem csavargónak, fasisztának titulálták és elég gyakran bele is rúgtak. A maguk módján bántak vele, s ez rendben is volt. Elvégre ez adta meg a rangját. De ez a hadnagy sértegette, úgy bánt vele, mintha közönséges gonosztevő volna, tolvaj vagy betörő.

Megindult a fegyőr mellett. Széles kapualjba kerültek. A kapu előtt géppisztolyos Őr állt.

– A szabaduló-levelét, adja ide a szabaduló-levelét! – szólta rá. Odaadta. Az őr figyelmesen átnézte, tintaceruzával írt rá valamit, majd becsúsztatta a köpenye felhajtott ujjába. leemelte a kapuszárnyról a nehéz vaspántot, majd kulccsal kinyitotta és kitérte a keskeny, kapuból nyíló ajtót:

– Mehet! – szólalt meg.

Az utcán fojtó köszénfüst verte orra s ahogy nagyot lélegzett, kénes ízű lett a torka. Alig múlhatott még valamivel egy óra, az utca mégis olyan volt, mintha már lenyugodott volna a nap. Tétován állt meg a kapu előtt, hogy tájékozódjék. Az égboltozat szürkén terpeszkedett el az égbolt fölött, s Úgy tetszett, mintha laposra nyomná a házak tetejét. Valamerre indulnia kellett. Jobbra fordult s szorosán a fal mellé húzódva nézte az épület falát, valahol majdcsak megtalálja a házszámtáblát s rajta az utca nevét. A sarkon akadt rá csak: Nagy Ignác utca. Ez nem mondott neki semmit, nem is tudta, hogy Pesten ilyen nevű utca van. Az utcasarok másik oldalán a Markó utcát jelezte a tábla. A két utca kereszteződése, mint a térképen két egymást metsző egyenes, már meghatározta a helyét. Az ügyészség épületével szemben felismerte a régi Táblabíróság klasszikus homlokzatát. Most azután már azt is tudta, merre kell tovább indulnia. Balkéz felé fordult, végig a Markó utcán. A Duna felé, ahonnan hideg, nedves levegőt hajtott arcába a szél. Fenyőillatot érzett. Az utca másik oldalán két ember topogott néhány csenevész fenyőfa mellett. Egy férfi és egy nő. A férfi fején bozontos prémsapka volt, az asszony nagykendőbe bugyolálta a fejét és a kendő sarkait keresztbe kötötte a derekán.

A Személynök utca sarkán megállt, nézte, hol tud lemenni a Dunapartra. Ahogy fordult, szemébe ötlött az utcatábla: Balassi Bálint utca. Alighanem átkeresztelték – gondolta, amikor balról meglátta a Parlament szürke ködből kitetsző kupoláját. Átvágott a parkon, most már tudta, hol van a lépcső, ami levezet a rakpartra. A Parlament alatt most is ott feküdtek a nyers és félig megmunkált kötömbök, mint mindig. Még mintha a deszkabódék is ugyanazok volnának – gondolta.

A Duna fölött is vastag köd ült, nem látott át a túlsó partra. Lejjebb húzódtott a lépcsőkön, szeretett volna leülni, akár csak egy két percre is, de a nedves, hideg levegő már beette magát a nadrág szárába. Tovább indult a Lánchíd felé. Közben igazgatott a ruháján, fázott. Felül védte a kötött mellény, de alul járta a szél. A bokája fölött jó arasznyira szabadon volt a lába. Megállt. Megigazította a bakancsból kilógó kapcáját. Sokra nem ment, kicsi volt a kapca, a bokája fölé már nem jutott belőle. – Kellet volna kérnie bakancsfűzőt az irodában – jutott eszébe, de azután megnyugtatta magát, úgyse kért volna, hiszen ki se nyitotta a száját. A vörös arcú hadnagyra gondolt, ökölbe szorult a keze és érezte, hogy a fejébe tolul a vér.

Fázott a keze is, a hóna alá csapkodta, mint ahogy kötörés közben szokta, ez segített is valamit. Azután meg a bakancsot érezte nagyon kellemetlennek. A jobb lábán mégcsak tűrhetően feküdt, de a balt szorította, törte a szűk, keményre száradt lábbeli. Közben elérte a Lánchidat. A rossz bakancsaival nehézkesen mászott fel a lépcsőkön. A híd is olyan volt, mint mindig. Emberek jöttek vele szemben, siettek el mellette; egyikük-másikuk kíváncsian nézett rá. Csak most jutott eszébe, hogy furcsa alak is lehet: december végén majdnem fehérre kopott, ócska zsávoly ruhában, fűzőtlen bakancsokkal, fedetlen fővel. Megtapogatta a szakállát, az is jócskán kiütött már, pedig tegnap reggel borotválták meg. A borbély – maga is szabadulását váró rab – viccelt is vele, mondván, ünnepi kiszolgálást kap, nehogy megijedjen tőle a Jézuska.

Átért a hídon. A két kőoroszlán is ott feküdt a régi helyén, szájukban karika. Se az oroszlánokat, se a szájukban lévő karikákat nem szerette. Az alagútban égtek a lámpák, egy autóbusz dübörögve veszett el benne. Megint leballagott a rakpartra. Nem érezte jól magát a járókelők között, s itt mintha kevésbé lett volna hideg szél. A vár fölötté ködlött, ha szűkre hunyorította a szemnyílását, látta is a kiégett falait. --

Ezzel se csináltak semmit – gondolta. A bal lábán összecsomósodott a kapca, leült az egyik öntöttvas oszlopra, hogy megigazítsa. Pillanatokig tartott csak a rendbeszedés, de mintha az ülepére fagyott volna a nadrág. Felállt, indult tovább.

A Tabán tájékán szeneskocsi jött vele szemben, előtte nehézkesen lépegetett két muraközi ló. A kocsis valamit lekiáltott neki a bakról, de nem értette. A Gellért-hegy oldalában megkereste a pálosok kolostorát, két barát épp akkor ment fel a lépcsőn. Ő is felkapaszkodott a felső rakpartra. A sziklakápolnában égtek a gyertyák, s Úgy látta, mintha az oltártól balra

ott lett volna néhány térdelő figura előtt a bölcső. A Szabadság-híd után rátért a Bartók Béla Útra. A körtéri bazáros-bódénál megállt, nézte az ablakra belülről függesztett holmikat. Jó lenne valamit vinni a fiainak – jutott eszébe. De hát hogyan, egy fillére se volt.

A villamosmegálló előtt is fenyőágakat árultak, ezek is gyenge fácskák voltak, inkább csak gallyak. Azok, amelyek még karácsony estére sem kelnek el.

– Egy forint a fenyő, egy forint a fenyő! – kiabálta egy vastagon öltözött nő. A fején és a derekán ennek is kötött nagykendő volt. – Egy forint a fenyő, egy forint a fenyő ... – ismételte meg magában ő is. De forintja se akadt.

A bal lába újból fájni kezdett, szorította, törte a bakancs. A megállónál néhány pad volt, leült az egyikre. A végére csak, háttal. hogy a járókelők ne lássák bibelődését. Lehúzta a bakancsot, letekerte a kapcát a lábáról. A nagyujja vérzett. – Nem is csoda – gondolta magában –, negyvennyolc össze óta nem nő rajta köröm, azóta, hogy Busztin Gábor ávós főhadnagy leverte róla. Visszatekerte a kapcát a lábára, felhúzta a bakancsot, felállt, és indult tovább. Lassan, s talán nemcsak azért, mert fáj a lába.

De alig tíz perc múlva már mégis ott állt a ház előtt. Az utcán senki se járt, a ház valamennyi ablaka világos volt; hogy elindult a Markó utcai ügyészségtől, a köd még sötétebben leple el a várost. Igazított a derekán, a bakancsából kilógó kapcát visszagyúrte, simított a haján, majd nekiindult az üveges kapunak. A lépcsőház sötét volt, pedig szerette volna megnézni a lakók névjegyzékét, hátha már itt se laknak. De nem akart időzni a lépcsőházban, tartott attól, hogy valaki meglátja. – Harmadik emelet, kettes ajtó – mormolta magában, ahogy kapaszkodott fölfelé a lépcsőn. A rekeszizmát valami megemelte belül, s a tüdejét erős nyomással szorította a torka felé, a lába megint úgy gyengült el, mint amikor a foglár közölte vele, hogy szabadul. A lépcső harmadik emeleti pihenőjén megállt, néhány mély lélegzetet vett, s megvárta, amíg a szíve csendesebben vert. Nézte az ajtókat. A kettes számú előtt állt éppen. Már látta a névtáblát is. – Itt laknak – állapította meg, s szíve megint zakatolni kezdett. Becsengetett.

Nyílt az ajtó, a felesége állt a küszöbön. Előtte kötény, feje hátrakötve, mint aki a konyhából szaladt ki. Az arca fehérre váltott, és belekapaszkodott az ajtófélfébe.

Maga se tudta, hogy került az ebédlőbe. Ott ült szemben a feleségével.

– A gyerekek? – kérdezte.

– Leszaladtak a fűszereshez, itt lesznek mindjárt.

– Anyám?

– Ő is megvan, mindenki megvan, mindenki él.

– Mindenki?

– Mindenki. Te is. Pedig ... – de a felesége nem fejezhette be a mondatot, kívülről ajtócsapódás hallatszott. Két gyerek rontott a szobába, két fiú, a fiai. Ahogy meglátták, idegenül, zavartan néztek rá.

– Apátok – szólt hozzájuk a felesége, itt az apátok.

A két gyerek nem mozdult. Pillanatok teltek el, s még mindig ott álltak ahol megtorpantak az előbb. A szoba levegője hirtelen megfagyott, jégkéreg rakódott mindenre, mindenkire.

A nagyobbik fiúról olvadt le legelőbb:

– Apu? Hát él az apu? – nekirontott az apjának. A kisebbik is közelebb jött, ez csendesebben ismételte, mint aki ízlelgeti a szót – Apu ... , apu ... – aztán az anyjának szegezte :

– Anyu, hát nem halt meg apu? Azt mondtad, meghalt! Azt mondtad, meghalt apu ...

A két gyerek már a térdén ült, de újból jég rakódott a szobára . A csend talán hosszabb ideig tartott, mint előbb. Ajtónyitás törte meg. Az ajtó irányába fordult, ahogy lépteket is hallott. Az ebédlő ajtajában már csak egy ingujjra vetkőzött férfi alakját látta, aki betette maga mögött az ajtót. A felesége felállt, anélkül, hogy ránézett volna, s kisietett a szobából. Ő egyedül maradt a két fiával.

A felesége pár perc múlva visszatért.

– Gyerekek – szólalt meg –, átmehtnétek Keresekékhez, már várnak rátok. A fiúk engedelmesen indultak. A kisebbik még visszaroht az ajtóból :

– Apu! Te vagy az apu? Ugye, nem mégy el? Apu, nem mégy el? – aztán kiszaladt a nagyobbik után.

Ahogy becsukódott utánuk az ajtó, megint csend ült a szobára.

A felesége kezdte :

– Azt hiszem, legjobb, ha mielőbb átesünk ... Tudod, hosszú idő öt esztendő ... Azt mondták, meghaltál ... , hogy látták is ... Itt maradtam a gyerekekkel. Senki se segített. Még az utolsó havi fizetéstedet se kaptam meg, a személyzeti osztály vezetője, Steinerné, kitiltott a hivatalból. Egy félesztendő múlva kaptam csak állást, addig eladogattam azt, amit tudtam. A gyerekeknek enniük kellett, a kisebbik beteg is volt ... S senki se segített ... , senki. A könyveidet se tudtam visszaszerezni a hivatali szobádból ... , most már tudom, az elnöki főosztály vezetője tartotta meg magának. Ellopta magának.

– Anyám? – kérdezte a feleségét.

– Anyád? Ő se segített. Jó volt hozzám, de ő se segített. Talán, talán ... nem is tudott, volt baja neki is elég.

– Az első munkahelyemre csak Úgy vettek fel – folytatta –, hogy azt mondtam, elváltam tőled. Amikor megtudták, hogy nem igaz, elbocsátottak ... Azután ... azután ő segített ... , csak ő segített. Ő szerezte az állást is, ugyanott, ahol maga is dolgozott. Azután segített idehaza is, bajlódott a gyerekekkel, Misit megfürösztötte, elment értük az óvodába, sorba állt tejért ... , kenyérért. Csak ő volt jó hozzám, csak ő segített. Te nem tudod, mi volt itt, talán sohasem fogod megtudni. Már más világ van, mások az emberek. Akkor kanálnyi vízbe fojtották volna egymást.

Megint ráült a csend a szobára. A felesége az ölébe ejtette a fejét, ő a kályha csempéit nézte. Az utcai ablak felől gyenge zaj hallatszott, nagy, bolyhos hópihék ütődtek az üveghez. Karácsony estére megérkezett a hó, ahogy azt várják, ahogy illik.

A csendet a felesége törte meg:

– Tudod, milyen a nő ... mint a futóbab ... , nem tud megállni a maga lábán egyedül ... Mindig kell egy karó, amire csavarodhatik. S ha kihúzzák mellőle a karót, rácsavarodik egy másikra ...

Ő nem szólt egy szót sem, nézte tovább a kályhacsempéket.

– Nem vagy éhes? Egyél valamit. Vagy előbb meg akarsz fürödni? Készítek meleg fürdőt, s előszedem a ruháidat. Szent Isten, hogy engedtek el! Honnan engedtek el? Mikor? Nem fagytal meg ebben a nadrágban – tört ki a feleségéből –, hiszen a fél lábszárad kinn van belőle.

Nem válaszolt, nem is tudott mit válaszolni, felesége szavait is csak valahonnan nagyon messziről hallotta.

– Egyél valamit. Mikor ettél utoljára? Úristen, egészen megöszültél!

Ő csak nézte a kályha csempéit. Kis hallgatás után felállt, megszólalt, s úgy tűnt neki, hogy a saját hangját is valahonnan nagyon nagyon messziről hallja:

– Hát akkor én elmegyek.

– Elmégy? Hová mégy?

Erre nem tudott mit válaszolni. Hová is megy? Nem tudta.

– Hová mégy, hová mennél? Mindjárt jönnek a gyerekek ... Nem, elfelejtettem, nem jönnek még. A karácsonyfát akarom addig feldíszíteni, amíg oda varrnak. Gyere, segíts! – hallotta megint messziről a felesége síróra forduló hangját. – Gyere, segíts! Hozom a karácsonyfát! – Kifordult a szobából és cipelte be a zsineggel hengerré kötött fenyőt. Ő megindult az ajtó felé.

– Jó, hát akkor én megyek.

– Ne, ne menj várj – kiáltott, amikor ő az előszoba kilincse felé nyúlt – , vári, szólok a gyerekeknek. – De ő nem várt. Kinyitotta az ajtót, szó nélkül, lehorgasztott fejjel elindult a lépcsőn. Kinn pelyhezett a hó. Ahogy fújta a szél a hópihéket, egyik-másik a csupasz lábszárának verődött. Ez jól esett neki, és szerette volna, ha térdig gázolhat a friss hóban. Az arcát is nekifeszítette a hóésésnek. A körtéri villamosmegállónál megint megállt. Leült ugyanarra a padra, mint jöttében. Lehúzta a bakancsát, de most már nem fordult el a járókelőktől, a hulló hó függőnyt akasztott eléje. Feltört, szétroncsolt lábujját kitarotta a hóésésbe. Nem számolta az idő múlását, fogalma sem volt, meddig ülhetett a padon, s mikor húzta vissza a bakancsát, s mikor indult el a Duna felé. A Gellért téren is csak egy pillanatig időzött. A sziklakápolna fényben úszott. Ráfordult a hídra.

A híd közepén állt meg. A korláthoz húzódott, s rátámaszkodott a karjára. Járókelőknek hírük se volt, csak az autók és villamosok csörögtek, dübörögtek keresztül a hídon. Lenn látta a víz sodrát, meg a parti fényben meg-megcsillanó hullámokat.

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Látomás*

Délután négy órakor elállt az eső, a hideg októberi égen iszonyú vágatásba kezdtek a füstszürke, kamásniszürke, szépasszony pántos posztóköpene-szürke felhők. Sárkány- vagy talán vízcisrikó-forma, apró fellegfoszlány rohant előre a Kassa-Oderbergi Vasút Tápintézetének nedves cserépteteje fölött, mintha madzagon húznák. Megelőzte lomhább, nagyobb társait, akár a folyó sebesebb vízsodrában futó falevél a partmenti lassú áramon himbálót.

Tivadar gyógyszerész-segéd az égre nézett. A patika homályba fulladt zugfülkéjében ült a széken. Széles kezeit a térdén nyugtatta. Kis udvarra látott, ahol a sárban hízottdisznó tapodott, túrt. Balkéz felől nyílt a soha nem használt, fűtetlen szalon, a régi francia bútortal. Fehér vászonhuzat borította itt a székeket és pamlagokat. A nagy asztalon négytojásos tarhonyát szárított az asszony. Reggel beszabadult a disznó a szalonba, a boltajtó csilingelésétől megriadt, elcsúszott a fényes parkettán és lerántotta a tarhonyás-lepedőt. Vogelsang úr addig ütötte egy elefántcsontgombos ébenfa sétatálcával, amíg az szilánkokra nem repedt. Akkor aztán szúrkalta, döfötte a sivító hízót. A hájas állat most kéttérdre rogyva, egykedvűen forgatta a sarat.

A palánk mögött szomorú falusi utca húzódott. Átellenben Pohánka városi fogalmazó háza állt, amelyet frissen festettek almazöldre, de az eresze alatt máris vízfolt sötétlett.

A gyógyszerertárba egy lélek sem tért be dél óta. Vogelsang úr, a felesége, meg a lányuk részvétlátogatásra mentek nem sokkal ebéd után Stetka Vendelnéhez, aki a múlt héten veszítette el hites urát, Stetka Vendel nyugalmazott lovassági ezredest. A nyolcvannégy éves öregúr hajnaltájt sírva kiáltotta:

- Hol a kardom? Ibolya, a kardomat! Szúrd a szívem keresztül, Ibolya!
- Már megint becsináltál? – kérdezte egykedvűen a reszketőfejű öregasszony.

Az ezredes alig másfél órával később, reggel fél hatkor visszaadta Teremtőjének nemes lelkét.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1964. évfolyam 2. számában.

Tivadar olyan mozdulatlanul ült, mint egy szobor. Bár a térde egy kis sé remegett, nem moccan, meredten nézett ki az ablakon. összeszorította az ajkait. Ha az utcán ballagott volna, a tócsákat kerülgetve, a palánk egyenes vonala felett, az udvaron át, a keskeny ablak négyszögében, a félhomályba borult kamra mélyén csak világító fehér homlokát látta volna, a márvány homlokát, puhán oldalhulló sötétbarna fürtjeit. A szemét, villogó, komor tekintetét már nem. Csak a homlokát.

A szürke házfal síkját megbontó, zöld ablakkeretben ezt a halott szép homlokot.

Az úton most fiatal lány ment végig. Kendője eltakarta az arcát, vállát. Rókabarna volt a kendő, vérvörös az alóla éppen csak kibukó viganó. Korán sötétedett.

Kosztka Tivadar mozdulatlanul ült. Az alkonyati, de eső után tisztult képbe ökrösszekér hajtott be jobbkéz felől, lassan, mint egy hajó. Csapzott, fáradt, megázott ökrök, nehéz öreg szekér, öreg paraszt a bakon. Az ember nehézkesen leszállt és bement az almazöld ház udvarába. Az ökrök egymásra néztek elcsigázott, szomorú pillantással.

A patikus-segéd ezüst ceruzát húzott elő a zsebéből. Maga elé vonta a vénkönyvet és a fehér lapra lerajzolta az ökrösszekeret. A palánk minden deszkája rajta volt a képen, a fáradt állatok bókoló koponyája, égnekmeredő szarvaik, az ormótlan iga, az üres szekér, a Pohánka-ház vakablaka, ereszcSATORNÁJA, a vízfolt az eresz alatt. A fényes papíron rosszul fogott a kemény, tűhegyű irón, de minden ott volt a rajzon. Szinte megelevenedett a kép, még a felhők árnyéka, az egyre erősödő szürkület is látható (vagy talán érezhető) volt rajta, pedig Tivadar csak vonalakat húzott, vékony, töretlen ceruzanyomokat.

Hátradült a széken és eltolta magától a vénkönyvet. Odakint egyre sötétebb lett, barna homály hullt az üveg és az udvar közé; csak a szemközti ház tetőzetének, falának fekete tömege sejlett az esti égen. És akkor Kosztka Tivadar úgy érezte, hogy rajta kívül valaki más is van a kis szobában. A sarokszekrény ajtaja halkán reccsent. Árnyak vetődtek a bútorokra. Félig az ablak felőli falrészén, félig pedig a mennyezet síkjára vetülve bizonytalan, fehér derengés jelent meg. Tükröződő villanását egy szemhunyasnyi időre az ablak felső negyedének üvegén is észlelni lehetett. A patikus-segéd nem moccan, meredten figyelte a látomást. Előbb arra gondolt, hogy kisiet a tágas, fehér-arany patikahelységbe, ahol biztonságban érezheti magát. Aztán mégsem mozdult. A látomás pedig eltűnt egy pillanatra, majd újból felmerült a homályból, talán még élesebben. Most már látszott, hogy ősz öregember képe lebeg ott. Görcsös

jobbkezeiben mintha puszpángbotot tartott volna, akár egy bibliai szent. Áttetsző, sárgás-fehér arcát szürke szakáll övezte, mint a mosatlan gyapjú. A látomás nem követte a szoba szegletének vonalát, mégis két síkon rajzolódott ki testetlen, de jól kivehető alakja.

Tivadar feszülten figyelt. Látta már valahol ezt az öregembert. De hol? De hol? Az pedig fáradt pillantást vetett rá félig zárt, súlyos szemhéjai alól és suttogva mondta:

– Kosztka Tivadar huszonhét éves gyógyszerész-segéd, a tiszai árvíz hőse, te segítsd az emberiséget. A világ gondja a tiéd, te pedig nem vagy önmagadé többet.

A fiatalember szinte felugrott izgalmában. Megjelentek előtte a piramisok, az olasz olajligetek, a Kárpátok kopár sziklái és a virágzó gyümölcsösök, a dzsungelek, az ekére görnyedő paraszt, a városok temérdek házrengetege és tudta, hogy mindezért ő a felelős. Az ökle lecsúszott az asztalról, inge a hátához tapadt.

– Menj! – kiáltotta az aggastyán most már zengő emberi hangon és olyan hangosan, tisztán, hogy Tivadar összerezzen.

– Most mindjárt? – kérdezte elfulladva. De mire újból odapillantott a látomás elillant. A gyógyszerész-segéd felpattant, és két karral átölelte a levegőt.

Aztán csak állt a sötét szobában, homlokát a hűvös falhoz szorította.

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Kór*

A néphit úgy tartja, hogy minden hetedik évre jut olyan őszi, amikor november elején még meleg kendőt terít az ember hátára a nap. A „Falatozó”-nak (kunkori szárú F-fél) előléptetett kocsmá és a hozzátartozó klubház ebben a napfényben csillogott, nyújtózkodott. Ahová a földszintes épület árnyéka esett, a bejárat lépcsői elé a sárba, a kövesút melletti fekete-szürke földdarabra, ott fázósan didergett néhány elárvult pitypang pillegömbje a dércsípte fű között. Hidegen villant a teherkocsik szántotta, mély nyomokban az esővíz.

Elekné, a kövér Elek, Szabó Erzs, Spigaj bácsi, Mihály, meg a vastaglábú felesége a kocsmába húzódtak be. Krámer a küszöbön állt. Balkezének tömpe ujjai a fröccsöspohár köré kulcsolódtak, a jobbal töpörtöspogácsa darabkákat rakott a szájába, a nagyon rövidlábú emberek kapkodó mozdulataival.

Elekné bájos volt, mint mindig. Rumot ivott, cigarettázott, a kisujját el-tartotta, és kinyomta formás kis hasát, amely kereken és izmosan domborodott a fekete sínadrágban.

Az autóbusz a klubház elé gördült.

A meccsre már gyülekeztek az emberek, és a vén Montánó vigyorogva mutatta két hasonszörű öregnek (talán Silberschütz volt az egyik), hegy: „... mennek ezek a természetimádók megint. Mennek az anyatermészet lágy ölére a feleségük elöl.” (Talán a szombat-vasárnap elöl, a futballmeccs elöl, a nagykörúti Röltex Rózsi elöl, a Híradó Mozi alabástrom órája elöl!)

A busz előállt, a sofőr megint elhozta a feleségét. Dörrenve csapta be a vezetőfülke ajtaját, amikor a felhágóról egyetlen lendülettel átugrott a sáron. Az arca, nyaka vörös volt, a szemefehérje sárga. Déli tizenkettőre már bekavézott szokása szerint.

Enikő és Laci a tekecsarnokban voltak, amikor Vili a keresésükre indult, Linda pedig a készülődő meccs vidám panorámájában gyönyörködött. A pálya innenső végében cement út vezetett a gondnok-lakásig. Jobbról-balról rózsák nyíltak itt nyáron, ördög tudja, ki vette a fáradságot, hogy gondozza őket, biztosan nem a gondnok. Az út magasan feküdt, végig lehetett látni onnét a szürke salakpályán, a korhadt lelátón, a frissen

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1964. évfolyam 5. számában.

meszelt öltözőkön. Felügyelni lehetett a kis csoportokban szállingózó közönséget is. Bándyt, a főpályamunkást, aki a vonalazógépet húzta a raktár felé. Kopott fűzőld melegítőjén ez állt fehér betűkkel: HUNGÁRIA.

Az óra kismutatója azonban szigorúan a kettesre mutatott, a hosszabik meg a hatosra. Linda leszaladt a lépcsőn. A holmiját előzőleg Mihályék őrizetére bízta; az öreg házaspár már a busznál állt, ketten fogták kétfelől a nádvázás svéd hátizsák pántjait.

Ottó leeresztette a tyúklétrát. Most a sofőr állt a kocsmá küszöbén, egy krigli sörrel. Felesége még mindig a kormánykerék mellett kuporgott.

Együtt volt az egész társaság, összesen tizenkilencen. Lindát Ottó segítette fel a tyúklétrán a teherautóból átalakított buszba. A kiszolgált Rába Botond meglepő teljesítményekre volt még képes, busszá alakítása azonban nem sikerült. Nem lehetett felegyenesedni a tető alatt, a padok fémcsövei a turisták gerincét sértették, a szakadatlan zörgő, csörömpölő üvegablák hézagain befütyült a szél.

Linda két nő közé került, szembe az egész társasággal.

Ottó hátulról a második padon kapott helyet Íjjas Domi mellett, az ablak felől. Ő is az egyesület fehérzsinórós, fekete tiroli-kalapját hordta, bár valamivel finomabbat, mint a többiek. Megvolt a kéktúra jelvénye, a nagy bükki verseny, meg a Lokomotív öttusa emblémája és ezek mellett cérnával odavarrva, egy kis havasi gyopár, amely sötétben zöldes fényvel világított.

Az arcából nem sokat lehetett látni. Enikő kékkendős feje takarta. Csak frissen borotvált álla és sovány nyaka vált láthatóvá, ha oldalt fordult néha-néha.

– Na, én se hittem volna, hogy elgyövök ma reggel – mondta Mihályné Erzsinek. – A vállam úgy szaggatott az éjjel, hogy az valami borzasztó.

– Összel rajtam is kijön a reuma – válaszolt Erzsi helyett Langmár Brúnó, aki a tehervonatostályon dolgozott, és mindenki tudta, hogy csak azért ereszkedik le a bűdös proletárokhoz, mert szeret Eleknével virágot szedni a csallitosban.

Ő volt az egyetlen értelmiségi a társaságban, Lindát, Ottót és a diákokat nem számítva.

Hogy Linda, a könyvtárosnő mit keresett itt, azt Brúnó sem tudta megmondani. Talán valóban szerette a természetet, talán szociológiai kutatásokat végzett, talán férjet keresett. Langmár végigjáratta a tekintetét Lindán, aki a két masszív asszony közé ékelve még soványabbnak és törékenyebbnek tűnt. Volt valami kedvesség az arcában, lehet az értelmes,

barna pillantása, de nagyon le volt romolva ez a nő. Az orra hegye egészen kiélesedett, hiába púderozta egy kissé túl vastagon is. A homloka sápadt volt. Brúnó nem szerette a magashomlokú nőket. Linda fejformája pedig úgy dudorodott a szemöldök felett, mint a nagyon sajnálatos és nagyon angolkóros kislányoké.

– Biztos tébés egy kicsit – gondolta Langmár Brúnó.

Linda nem érezte rosszul magát. A karjai fáradtan zsibogtak, de ez végeredményben lehetett a heti robot következménye is, hiszen a közgazdasági részt költöztették kedd óta, és a szakmunkák általában vaskosabbak, mint a szépirodalom.

A gyomra háborgott egy picit.

– Hát, hogy és mint, Lindike? – kérdezte férfias mosollyal Brúnó.

Szemben ült, és úgy érezte, hogy társalognia kell.

– Szo, szo – ingatta a fejét Linda. – Úgy rohantam, mint egy őrült, mégis órákig kellett várnunk.

– Tudhatná kisszivem, hogy a főmühelyi turisták soha nem indulnak pontosan.

Brúnó kipillantott az ablakon. Már a Vízművek kútjánál jártak.

Linda mosolygott. Tétova mozdulattal a hajába túrt. (Mondjam neki, hogy rákom van? Az egész busz felsikoltana. Brúnó biztosan hitetlenkedve nevetne – de erőltetetten. Mihályné elülne mellőlem, nehogy megkapja a rákot.

Az orvos hétfőn mondta meg, hogy a besugárzás és a tavalyelőtti operáció nem sokat használt. Talán újra be kell feküdni a kórházba.

Csak oda ne. Ott állandóan a betegségről gondolkozik az ember. Megvetkőzni kell, meztelenkedni. Közös kórteremben mások panaszos nyögéseit hallgatni. Egyre gyengülni, egyre fogyni. Oda ne.)

Ottó tüzet adott Enikőnek. Linda ismerte a férfi öngyújtóját. Ezüst volt, oldalán a Kossuth-címerrel. Bayer tett is erre célzásokat, dehát Istenem, 1848 haladó hagyomány, és ezeket az öngyújtókat a centenáris évben mindenütt lehetett kapni.

(A cigarettázásra is azért nem szokott rá, mert az egészségtelen, pedig de jól jött volna a nyugtató füst, a dohányíz. Százhusz évig akart élni, és most mégis halálra ítélték. Döbbenet, hogy fogy. A karja már olyan vékony, hogy egész nyáron nem mert rövidujjú blúzt venni. Egyedül fürdött Nagymaroson, titokban, alkonyat után.)

Ottó negyvennyolcban fejezte be a szakiskolát, és akkor jött a Főmühelybe technikusnak. Dolgozott itt egy vasesztergályos bácsikája, aki azóta rég a túlvilágon esztergál.

A pillantásuk egy percre találkozott. Ottó összeszűkítette a szemét, mókásan odamosolygott, aztán kinézett az ablakon.

Kora délután érkeztek Kisinócra. A Botond fiatalosan falta a kilométereket. Nem messze a menedékház előtt felforrta a hűtővíz, de a motor egyenletesen és energikusan bőgött. útközben ebédeltek. Linda rácsodálkozott a szivargyűrűs paprikáskolbászra, mintha nem is tette volna a háromszögsajt meg a rózsaszín vajtartó mellé. A tömör foghagymás kolbászt már rég nem bírta a gyomra; a fogai is megromlottak az utóbbi fél-évben, jobban szerette a könnyen rágható ételeket. A kolbászt azért vette, mert Ottó rajongott a gyulaiért, és sajnálta rá a pénzt.

A kisinóci házra (vedlett egy vadászkastély!) már ferdén tűztek az őszi napsugarak. Körötte sárgák meg vörösek voltak a fák.

A nagyteremben befűtött a gondnok, és a vaskályha lapos tetején gesztenye sült, barátságos illatokkal üzve el az áporodott söntésszagot. Vili terve szerint az éjszakát Kisinócon szándékoztak eltölteni, és másnap indult volna tovább a társaság, fel az inóci vágáson.

Bár korán sötétedett, még volt idő egy kis sétára a ház körül. A diákok indultak is. Bekker Laci átkarolta Enikőt.

Linda megfésülködött, hátrasimította a homlokából sötétszőke haját. Szerette a magas homlokát. Valamilyen régen látott Filippino Lippi Madonnára emlékeztette. Szerette hinni, hogy homlokának halványkék árnyai másban is annak az angyalarnak az emlékét ébresztik.

A pultnál Ottó állt az öreg Mihálllyal. A gondnok szódát spriccelt a vörösborba.

Linda nem fordult a férfiak felé. Átellenben régi tükör lógott a falon, megkopott Úri darab. A felpattogzott foncsor levélerezet mintáján a pultnál álldogálóknak inkább csak a mozgása volt kivehető; ahogy a pohár után nyúltak, ahogy egymás felé fordultak, mint egy pantomim figurái. A hidegen, ólmosan ezüst tükörfelületen hirtelen valószínűtlen élességgel rajzolódott ki Ottó arcéle, jólborotvált álla a kis lukkal a közepén, kunorra, a heti robot fáradtságától kivörösödött szemekörnyéke, meg a sűrű szemöldöke.

Igenis, bátor leszek, és beszélek veled – gondolta Linda.

Kiment a ház elé.

Az égen narancssárga sáv húzódott az erdő lombtalanodó fáin mögött, fölötte sárgáskék, fehér-kék, még erősebb kék, lilás, azután óriási, világos, de esti égbúra, akár a sajtborító.

Ottó valóban megjelent az ajtó nyílásában. Mit sem sejtve cigarettázott. Linda most érzett valami égő fájdalmat a gyomra tájékán, mint általában estefelé, de remélte, hogy séta közben friss levegőn, a szabadban, ahol a figyelmét ezer apróság köti le, nem fog erősödni a fájás.

– Nem jön sétálni? – kiáltotta Ottó felé, talán egy kicsit túl hangosan.

Ottó nem felelt, csak leszaladt a lépcsőn.

Szó nélkül indultak el, hegynek felfelé.

– Hallott már a Bodzás-kút forrásról? – kérdezte Ottó.

– Nem.

– Valamikor kiépített forrás volt, még a postások foglalták. Harminc év alatt úgy benőtte a bozót, hogy a közelébe sem lehet férni többé.

– Szabad egy nagyon indiszkrét kérdést feltennem? – szakította félbe Linda. Megállt az ösvényen. Ottó három lépéssel tovább sétált – mintha véletlenül tenné. Nem volt elég érzékeny hangulatok és lelkiállapotok gyors megértéséhez, de a lány hangjából valami eddig nem hallott riadalmat és elfogódottságot érzett ki. Azelőtt főleg forrásokról beszélgettek. Ottó szó nélkül várta a kérdést.

– Gondolt maga néhanapján nősülésre? – kérdezte most már könnyebb fecsegő stílusban Linda.

Ottó máskor nevetett volna a kérdésen, volt is egy-két szokásos kitérő válasza. Most azonban, itt az alkonyi ösvényen, a nagyon mély csendben, kínosnak érezte a helyzetet.

– Én nem fogok megnősülni, Linda, és különben is, nem tudom, mire céloz ...

Linda mókás fintorra rándította az arcát, de a szemében még ott ült a rémület. Határozottan csúnya volt. Nem mert közelebb lépni.

– Nézze, gyorsan elmondom miről van szó. Én évek óta orvosi kezelés alatt állok, a múlt héten közölték, hogy legfeljebb hét-nyolc hónapom van hátra. Már gyakran szédelgek, gondolom hamarosan ágyhoz leszek kötve. Amíg tehetem, megpróbálok normális életet élni, de az orvosok csúnya dolgokat látnak, nagyon csúnya dolgokat ... Rák. Csökönységéből későn mentem orvoshoz, pedig már az anyám is gyomorrákban halt meg. Tele vagyok áttételekkel. Szóval az apám – nem tudom, tudja-e – törvényszéki bíró volt. Tavaly halt meg. Sok pénzt összeszedett a háború előtt. A házunkat államosították, de maradt egy csomó nagyon szép, régi ékszer, ez meg az. Talán tudja, hogy öröklakásom van. Ha meghalok, ittmarad a lakás meg a huszonnégyezer forint a bankban. Se felmenőm, se lemenőm, se kutyám, se macskám. Kire hagyjam mindezt? A Főműhelyre? Az ál-

lamra? Jótékony célra? A fóti gyermekvárosra? A hülye kolléganőimre? Én úgy gondoltam, Ottó, ha maga is úgy akarja ...

Ottó mindent elviselt, de a frázisokat, ingerültséget vagy megalázó zavart nem állhatta. Először úgy gondolta, hogy kimért fagyossággal szól a lányhoz: – Nézze, Linda ... De hirtelen a pénzre gondolt. Ismerte magát annyira, hogy tudja, katonás fegyelme nem végtelen.

– Álldogálni mindenestre túl hűvös van – mondta végül. – Azt hiszem, sétáljunk.

Szótlatlanul lépdeltek az avaron.

Linda szerette volna ésszerűen szétválogatni a gondolatait, csoportosítani a feltoluló érzéseket, a zilált félelmet és szégyent. Ottó első meghökkenése sértette hiúságát. Itt az alkonyi erdőben az emberi nyerseségnek akár éppen ellentétes megnyilvánulását is el tudta képzelni. Ottó nyugodtabb szavai azután elcsitították valamelyest a sírhatnékját, szégyenét. Már elég higgadt volt ahhoz is, hogy Ottó primitív fogalmazása bosszantsa. „Azt hiszem, sétáljunk! ...” Hogy kinevelné ezt belőle.

A férfi előredőlve törtetett az ösvényen. Baljával csapódó, vékony ágakat tartott fel Linda elől, másik keze a viharkabát zsebében volt.

Hátrafordulva, csendesen kérdezte: – úgy gondolja, hogy költözzünk össze?

Linda hirtelen olyan nyugodt lett, mint régen nem. – Éetfilozófiámba az illenék bele, hogy ősszel házasodjunk, Ottó, kínozna a tudat, hogy mit mondanak mások az együttélésünkről, a ...

A fájdalom szinte égette. A közérzete is egyre romlott, érezte, hogy az arca feldúlt, szinte láthatóan puffad. Szerencsére már majdnem besötétedett. Tudta jól, hogy kell mondania még legalább egy félmondatot, valamit, ami nemcsak a férfi anyagi természetéhez szól.

– Soha nem vette észre, hogy én nem úgy nézek magára, mint másokra?

Linda szinte dühös volt, hogy ezt a kényszerű közhelyet kimondta. Ahogy a hangja elfulladt, azt érzélgésnek is vehette Ottó.

– Én mindig hálás voltam a figyelmességéért és egyáltalán, Linda ... Persze maga idősebb nálam. Én robotoló típus vagyok, nem érek rá gondolkodni, de azért vannak terveim.

– Rövid időről van szó. Utálom a kórházat, de előbb-utóbb mégis oda kerülök. Ott már, azt hiszem, gyorsan megadom magam. Adjon nekem egy pár hónapot. Csak éljen mellettem. Borotválkozzon reggel, és tegyen úgy, mintha örülne, ha vacsorával várom. Csak kétszer öltözzön fel a sötét öltönyébe, és jöjjön velem megnézni egy jó darabot.

– Ne haragudjon, Linda, ha elmondom, hogy volt nékem egy bátyám, aki huszonnégy éves korában halt meg csonttuberkulózisban. Élete nagyrészt egy poshadt ágyban kínlódott, két bottal is alig tudott járni

...

– Nem kell, hogy ápoljon – vágott közbe Linda. – Csodákra vagyok képes. Tiszta leszek, ragyogni fog minden.

Közeledtek a házhoz. Szinte percek alatt teljesen besötétedett. A hátsó traktus felé kerültek, amerről gyéren világított a konyha ablaka.

A lejtőn Ottó a lány mellé került. Halkan kérdezte, szinte üzletiesen:

– Meddig akar elmenni ezzel a házassággal?

– Csak lakjék mellettem. Nekem az elég.

(Gimnazista kora óta nem játszott így a durcásat. Vagy azóta játszik szüntelenül mézes-mázosat?)

*

Az esküvő utáni hetekben egyre a kisinóci este járt az eszébe. Pedig a kellemetlen erdei sétára következő éjszaka sem volt kutya! Előbb lelki gyötrelmek, azután testiek. A közös női hálóteremben attól remegett, hogy nyögésével, forgolódásával felébreszti a többieket. Bármelyik oldalára feküdt, égett benne a fájdalom. A sajgás már a szemgolyóira is áttért, talán azért, mert hol erőltetetten szorította össze a szemét, görcsbe az egész arcát, hol pedig tágult pupillákkal meredt fölfelé a félhomályba. Az emeletes ágy felső fekhelyén Szabó Erzsébet aludt. Az egyik orrlíka sípolni kezdett és Linda maga elé képzelte, amint puha arcvonásait eleresztve fekszik a kövér, fekete nő feje a párnán. Rosszulléte egyre fokozódott. A párnáját szerette volna a gyomra alá gyúrni, de a menedékházi ágyakban nem volt igazi párna, csak keményre afrikózott fejalátét, melyre huzat helyett a lepedő borult.

Linda kimászott az ágyból (sötétkék melegítőruhában aludt), magára kapta háromnegyedes lódenkabátját és kibotorkált az üres társalgóba. Hajnali négyig ült az egyre hűlő vaskályha mellett, néha összegörnyesztette a fájdalmat. Átgondolta az életét; maga elé idézte kellemes, meleg, parkettás gyerekszobáját, régi fényképeit (fehér koszorúval a fején ment az elsőáldozásra). Később gondolatai közé tolakodott a szörnyű párbeszéd, és csendesen sírvafakadt.

Az esküvőt nem templomban tartották. Tanúnak Péchynét hívta el, aki mégiscsak a legértelmesebb és a legmegnyerőbb volt könyvtári munkatársai közül. Ottó elfelejtette a virágot, Péchyné vett három fehér székfűt. Fényképész nem hívott senki, egy lóarcú fiatalember mégis odafurakodott ósdi gépével és az anyakönyvvezető rövid, kenetteljes beszéde előtti

csendben hirtelen csuklórohamot kapott. Péchyné erőteljesen rendreutasította, Ottó Péchynét kezdte csitítani. Sírnivaló színházat rendezett a sok modortalan ember.

A lakásban meglepően jól kijöttek Ottóval. Linda apja régi szobácskájába költözött be, amelynek bársonyfüggönye, minden bútora az öregúr olcsó szivarjainak hideg, émelyítő szagát árasztotta.

Ottó elég ízléstelen kacatokat hozott át albérleti szobájából. A kedves biedermeier komódra súlyos bronzszobor került. Ottó még levante korban nyerte, céllövő versenyen. A szobor ágyékkötőbe öltözött, bajszos férfit ábrázolt, aki meredt szemekkel, de azért kedvtelten gyönyörködött jobbkarjának feszülő bicepszében.

Linda hajnalban kelt, és elkészítette a reggelit, holott ő csak kilencre járt; a könyvtár nem nyitott ki előbb. Ottó nem szerette a teát, pedig a tea volt Linda mindene, reggeli étető itala. A férfi Frank-kávét ivott feketén, hat-hét kanál cukorral. Linda pongyolában jártkelt körülötte, haját mindig gyorsan rendbetette előbb, fogat mosott. Pongyolája legfelső gombjait nyitva hagyta, a köntös alatt nem viselt semmi mást. A férfi keveset beszélt, ha igen, akkor is csak a műhelyről, esti tanfolyamról, gépekről.

Linda nem érezte magát boldogabbnak, mint azelőtt. Lassan mosta le Ottó mosdószélen felejtett borotválkozó-pamacsát, az ágyat szeretettel vetette. Egyszer ledobta magáról a pongyolát és beugrott Ottó ágyneműi közé. Magára húzta a paplant.

A karácsony előtti héten már komoly gyengeségi időszakai voltak.

Bár a fürdőszobamérleg nem mutatott jelentős súlycsökkenést, mégis mintha összeesett volna arcán-karján a hús.

A könyvtárban előbb felmentették a cipekedéses munkától, majd üzemorvosi hozzájárulással kiírták bizonytalan ideig tartó betegszabadságra. A kövér ápolónő biztatóan szorította meg a karját: – Addig nem kell bejárni, kedves, amíg meg nem erősödik egy kicsit.

Fájdalmai egyre fokozódtak. Az orvos azt tanácsolta, hogy napközben pihenjen, maradjon ágyban. De amikor Ottó esténként hazaérkezett a Főműhelyből vagy a tanfolyamról Linda már talpon várta. Sétálni is elment vele. Ottó szerette a mozit. Lindának nagy megerőltetésébe került, hogy egy szót se szóljon az ellen, hogy a férfi egyre gyakrabban járt a „fiúkkal sörözni”. Az Arany kerékbe soha nem vitte el Lindát.

Hosszú téli estéken sokszor egyedül üldögélt otthon, bódultan a csillapítóktól. Befészkelte magát apja nagy bőrfotelébe, térdére takarót vetett és semmibe meredő tekintettel gondolkozott az életén, mint egy öreg hölgy, aki csak az emlékeiből él.

Péchné jött el néha látogatóba és egyszer Alpár Sára is, a könyvtár vezetője, akit Linda ki nem állhatott.

Karácsony után négy nappal Péchné elhozta a barátnőjét. Az alacsony, kerekded, ősz asszony ingersáv mérésekkel foglalkozott és állítólag ágyáthelyezésekkel, ónkarikák felakasztásával csodákat művelt. Bogdánénak hívták és szegről-végről Blaha Lujzának volt a leszármazottja.

Alig néhány perccel azután, hogy letette prémgalléros kabátját, benyitott Linda hálószobájába. Fekete disznóbőr kiegészítésként hosszú zsinóron himbáló tömörüveg kúpcskát vett elő és többször végigsétált a szobán. Jobbkezében körbe-körbe fordult a zsinór végére erősített üvegdarab.

– Na, tessék – mondta végül diadalmasan Bogdáné és gyermekméretű cipőjével képzeletbeli vonalat rajzolt a szőnyegre – itt kezdődik és az ágy fejénél végződik.

Azután rántott egyet a vállán: – Így egyszerűen nem lehet feküdni. Mi van itt a falban? Kapcsolórendszer, vagy mi a fene?

– Ott nincs semmi – felelte kicsit türelmetlenül Linda, akit bizonytalanná tett Bogdáné gyors bevonulása és erélye.

– Biztos, hogy nincs? – kérdezte az asszony és nyílt, okos tekintetét egyenesen Linda zavart arcára vetette.

– Már ne is haragudj, de ez a hókuszpókusz egy kicsit ...

– Néha én is megijedek, hogy szabad-e ilyesmivel hülyíteni az embereket, de hidd el, érzem, hogy itt más irányba pörög az inga. Ennek muszáj, hogy legyen valami oka. Németországban is kísérleteznek a dologgal.

– Én hiszek benne – vetette közbe Péchné. – Még abban is hiszek, hogy az ingersávoknak, magnetizmusoknak és bizonyos erőhatásoknak a kóros sejtzaporodáshoz is közük lehet.

– Most kezdem csak beleolvasni magam a dologba, de hihetetlenül érdekes – mondta Bogdáné, miközben táskájába pottyantotta az ingát.

– Az emberiség nagyon elbizakodott tudományos eredményeit illetően. Ugyanakkor fantasztikus mennyi mindent nem tud még megnyugtatóan magyarázni a tudomány. – Bogdáné nehézkesen féltérdre ereszkedett és a falat kutatta az ágy mögött.

– Nem lehet, hogy a szomszédok televíziós készüléke éppen itt áll a fal másik oldalán?

– Afelől nincsenek szomszédok, ez az utcai homlokzat.

– Érdekes. Az ebédlőből kilátni az utcára?

– Hogyne, ott balkon is van.

Bogdáné átment az ebédlőbe és kinyitotta az erkélyajtót. – Ahá! – hallották diadalmas kiáltását. – Sejtettem, hogy valami nincs itt rendben. Pont a fejed mellett, a fal másik oldalán van a kapcsolódoboz.

Valóban, a bérház negyedik emeletének magasságában, egy emelettel feljebb, fénybetűs felirat húzódott, a hozzá tartozó dobozka pedig az erkélytől pár méterre lapult a falon.

Az ágyat Ottóval kettesben tolták át új helyére. A veszélyes fal mellé a vitrin került, a meissenai pásztorfigurákkal, a hímezett-brokát színházi erszénnyel, a zöld altwien csészékkal és tucatszini más porosodó kacattal.

Bogdáné a ruhásszekrénybe felakasztotta az elhárítókészülékét, amely nem volt egyéb, mint egy vörösrézdróton fityegő, patkóalakú óndarab. Munkája eredményére maga is kíváncsi volt és egyre többször jött el Lindát meglátogatni. A vajákoskodásba Ottót is beavatta, aki a technikai dolgok iránt fogékony emberek érdeklődésével hallgatta végig az asszony magyarázatát, bár alapvető tévedéseken kapta rajta és ezért nem mindig vette komolyan teóriáit.

Linda állapota azonban szemmel láthatólag javult, fájdalmai csökkentek. Gyakran érezte kábultnak és gyengének magát, de ezektől a periódusoktól eltekintve, munkaképes volt, új erőre kapott. Február végén egy futó megbízatást is elvállalt: ötszáz falragaszon kellett tussal vörösre festenie a vértetű felnagyított képét.

Hosszú ideig Ottó végezte a bevásárlást, takarékosan, rosszul és méltatlankodva. Linda most újra lejárt az üzletekbe és nem sajnált egy-két extra tízforintost, hogy azt hozhassa haza, amire igazán vágyott.

A tavasz korán beköszöntött. Március elején már naftalinszagú tava-szikabátok szellőztek a budapesti utcákon. Bogdáné egy vasárnap délután ismét megjelent Lindánál. Sokáig kávéztak együtt; a vendég Blaha Lujzáról mesélt. Ottó – mint vasárnap délután általában – ferblizni ment Kőbányára.

– Fiacskám, akartam tőled kérdezni valamit – mondta Bogdáné.

Nagykövű gyűrűjét lehúzta, egy gyufaszálat tartott a két ujja között és azon hintáztatta az ezüstkarikát. – Ismerek egy orvosházaspárt, akik szerda esténként magnetofonról zenélnék. Épp most kaptak Hollandiából egy isteni brandenburgi sorozatot a Menuhinnal. Nem lenne kedved meghallgatni?

– Ottó nélkül semmiképpen nem megyek. Gondolod, hogy Ő nagyon fogja unni magát?

– Nem hiszem, az Ormosné öccse kohómérnök, azzal trécselhetnek műszaki marhaságoiról. Felhívjam őket?

Linda elhatározta, hogy fejest ugrik a meghívásba.

A szoaré előtti napon ébredt rá, hogy nincs mit felvennie. A legjobb ruhája lötyögött rajta és nadrágban mégsem mehetett. (Az egész telet pantallóban húzta át.) Nem akart kiöltözni, de mégis, ez volt az első alkalom, hogy mint férj és feleség jelennek meg valahol és úgy szeretett volna beállítani a társaságba Ottó karján, mint aki többé-kevésbé boldog házaseletet él : balatoni nyaralásokat tervez, konyhaszekrényről álmodozik és maradék fonalból sízoknit köt férjének. Ruhacsináltatásra vagy alakíttatásra már nem volt idő, de Ottó sem ellenezte, hogy Linda jó helyen valami igazán elegánsat és drágát vegyen magának. Péchyné rögtön ajánlott egy belvárosi szalont, ahol mindig akadt elegendő visszamaradt kosztüm, amelyeken azért mégis messziről meglátszott a kivételes ízlés, az elsőrendű kidolgozás.

Egy egész délután próbált. A szalon vén tulajdonosnője odaadón tipegett körülötte emelttalpú ortopédcipőjében. Csacsogott: elmondta az egész életét, gyermekkorát Eperjesen, többszöri bokacsont műtétjét és az önálló nőruha-szabászatok adózását. Linda hálás publikum volt ezen a délutánon. Könnyű zsongást érzett az egész testében, mintha a tavaszi fákkal együtt benne is valami új biológiai folyamat vette volna kezdetét. Ruhákat húztak rá, sötét selymeket, mélylila tweedet, övvel, öv nélkül, V-nyakkal, japán ujjal. Hagyta magát forgatni, simogatni. Végül is egy galambszürke kosztümet választott, szegett kabáttal, amely jótékonyan takarta kiütköző csontjait és télre-nyárra egyformán alkalmasnak látszott.

A ruha pompásan állt, csak a szoknya derekát kellett beljebb venni kicsit és ezt az apróságot a bicegő tulajdonosnő sajátkezűleg intézte el. Linda úgy találta, hogy az új kosztümbe bújva van valami békebeli a megjelenésében. Egy régi fényképre emlékezett, amely szüleit ábrázolta a polgári esküvő után. Anyja ott feszített (még nagyon fiatalosan mosolyogva) ilyen frissen-vasaltan, makulátlanul.

Egészen elbódult az örömtől. Két varrónő is gyönyörködött benne a tükör előtt, amikor úgy érezte, hogy jobb, ha leül. Kicsit szédült, kicsit megizzadt, de tudta, hogy ezt csak az izgalom okozza, a tavasz és az, hogy elszokott a mozgástól.

Magán tartotta a ruhát és taxit hívatott. Szemerkélt az eső, amikor Linda beült a sofőr mellé. A taxis öregember volt és ahogy felé fordult, kivillant a felső fogsora : csupa ezüstfog. Az esőtörlők ütemesen dobálták magukat, mint a gyakorlatozó futbalkapusok. Emberek ballagtak a járdán, fáradt, lódenkabátos férfiak és nők, merev esőköpenyek, vastagtalpú cipők, aktatászkák, kendők, kalapok.

Az Üllői út torkolatánál egy autóbusz fordult eléjük. Színültig tömve, nehézkesen gördült előre, a kanyarban megdőlt ezüstkék teste, kéményéből felpipált a kipuffogó-gáz. A kocsi farában fiatal pár állt a hátsó ablakhoz nyomódva. A férfi karja átnyúlt a lány előtt, az alumínium kapaszkodóba fogódzott.

Bár az autóbusz ablakán vízcseppek rezegetek, Linda rögtön megismer-te Ottót. A fiatal nő valamivel magasabb volt nála; vagy Ottó állt volna meghajolva?

Nem volt szép a lány, a szája kicsi és ellenszenves, affektáltan előre-csücsörödő, a szemöldökét túlon túl kicsipkedte.

A taxi előzni akart, de Linda odaszólt a sofőrnek :

– Tessék csak egy kicsit a busz mögött maradni ...

Ottó a lányhoz hajolt és szájon csókolta. Nevettek.

Az autóbusz a megállóba kanyarodott és most már kénytelenek voltak megelőzni.

Na, na, na – ismételte zavartan az öreg taxis, amikor a ház előtt megálltak. – Rosszul tetszik lenni?

Linda öléből a földre csúszott a csomag, amelybe kötött kabátját és túlhordott szoknyáját tették. A kiskocsi tetejét látta maga előtt, a barnás-szürke bélést.

– Itt tetszik lakni? Szóljak a házmesternek? – A sofőr kívülről kinyitotta az ajtót és most a vállánál fogva megpróbálta egyenesre ültetni.

Aztán Ottó hangját hallotta: Linda, valami baj van?

Nem tudott válaszolni. Ölben vitték fel az emeletre. Ottó és a sofőr az ágyra fektették. Amikor egyedül maradt a szobában, fel akart ülni. Nagynehezen oldalt fordult, de ekkor vér toltult a szájába és végig piszkolta a fehér pikétakarót.

Később még érezte, hogy a ruhát fejtik róla, azután nem érzett semmit.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1965. ÉVFOLYAM**

SÁRKÖZI MÁTYÁS

A harmincegyedik ős^{*}

Az ablakot elfedő függöny sötétbordó volt, enyhén bordázott anyag, apró fekete kockákkal. A bérház udvarán felkiáltott egy fülsértő gyerekhang: „Tejet is! A tejet is!”, Lotz Piusz bosszankodva megfordult a keskeny díványon, jobbkezeivel megragadta a fal melletti masszív asztalka peremét és nyújtózkodott. Pillantása a függöny mögött derengő, világos foltra esett, az áttörő fény erejéből megállapította, hogy odakint szép idő van, talán a nap is süt.

Tornbornénak jött tavaly Párizsból egy karácsonyi üdvözlőkártya: színes felvétel a Notre Dame üveglakairól. Az ő függönyén is ilyenforma fények törtek át, rendszertelen, tühegyinyi ezüstpontok a feketének tetsző bordó kelme sűrű szitarendszerében.

Felkelt és széthúzta a függönyt. Jobbkéz felől égnek meredő tűzfalat látott, rajta egy hajdani bérház szélső lakássorának már elmosódó nyomait. A negyedik emelet magasságában néhány négyzetméter csempe simult a falba, elkopottan a környezethez revesedve. Lent sportpálya terült el, vidám vörös salak. Kézilabda kapuk, háromszázas futópálya, a túloldalon meghosszabbított vágta-egyenes, súlydobó-kör, ugró-gödör. Mindez a hajdánvolt családi fészkek nyomaival szemérmetlenkedő tűzfal tövében.

A sportpályán kéttucatnyi gimnazista lány ugrált, futkosott. Valamennyi fehér torna blúzt és kék nadrágocskát viselt: kövérek, keszegek, vöröshajúak és hegyesmellűek egyaránt. Lotz Piusz kedvteléssel nézte őket a magasból. Kicsiny ablakát talán kamraablaknak hitték a gimnazista lányok, de valószínűbb, hogy pillantásuk nem is jutott fel ilyen messzire.

– Elkelne egy jó színházi gukker –, gondolta Lotz Piusz, bekapcsolta a villanyfőzőt és teavizet tett fel. Fél tizenkettő múlt hét perccel.

Lotz Piusz harmincegy éves volt. Éjjel dolgozott, a délelőttöket pedig átaludta. Munkahelye alig öt percre esett a lakásától: a sportpályán és a gránátvető katona suta-otromba, de nagyon is a tér közepére illő bronzalakján túl idelátszott a távbeszélőközpont épületének teteje. Éj szaka ott ült a kapcsolóteremben, fején hallgatóval. Jobbról Takács Elemér volt a szomszédja, balról Tornborné. Nemzetközi beszélgetéseket bonyolítottak le.

Takács Elemérrel sokáig tartotta a barátságot.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1965. évfolyam 3. számában.

Lotz Piusz az árvaházban sok gúnyolódást szenvedett el a neve miatt. „Szentatyám” – így szólították a gyerekek. Szülei igen vallásosak voltak, nővérét például Bernadettnek keresztelték. Az ostrom alatt Piusz éppen vízárt járt, amikor szőnyegbombázás érte a Verpeléti út környékét. Az óvóhely beomlott és az egész család ottpusztult. A Mindenható csak őt kímélte meg.

Lotz Piusz eleget töprengett azon, miként formálódott volna az élete, ha szülei és nővére nem pusztulnak el. Apja az előljáráságon volt altiszt. Sokat nem keresett, mégsem éltek nyomorban. Lakásuk sötét volt, de rendszeresen bútorozott. Itt nőtt volna föl, leckéit a meleg konyhában tanulta volna. Jól emlékezett a konyha minden zugára. Az asztal alatt kartondobozban őrizték a száraz kenyeret prészlinek és egy vidéki ismerős tyúkjainak. Az idősebb Lotz mindig levágta a kenyér héját.

Piusz képzelete egyébként is gyakran elkalandozott. Néha munka közben fantáziált, családi jövőjének részleteit színezgette. Asszonyt és gyerekeket képzelt maga elé. Majdani feleségét nem tudta pontosan megrajzolni sem külsőre, sem jellemileg. Sportos lány lesz – ebben volt csak biztos. Jénai tálat tart magasra, a vasárnapi ebédre terít. Csipkés hálóingben lefekvéshez készül. Duna mellett napozik, fürdőruhája pántjait leengedi, nehogy a vállán két fehér sáv maradjon.

Zubogva forrt a víz. Lotz Piusz csészét vett elő, szűrőt tett rá, a szűrőbe egy kanálka teát dobott és leforrázta. Tombornétól rendszeresen vásárolt házilag készített kecskesajtot, hűvös-friss gomolyát, amelynek gömbalakú kölöncén finoman kirajzolódtak a konyharuha rostbenyomatai. Sajtot evett kenyérral. Néhány harapás után felállt a székről. A szoba sarkában nagybögő támaszkodott a falnak. Potrohos testét két puha rongy támasztotta alá, ahol a fallal érintkezett. A hangszer a maga túlzó méreteiben is kecses volt, mint egy mitológiai asszony.

Az ódivatú rádión tánczenét keresett, csípőjét a bögő finom hajlásának vetette. Abszolút-hallása volt, gyorsan elzümögött egy E-A-D-G sort, húzott egyet-kettőt a kulcsokon és belebrummogott a rádió-zenébe. Soha nem tanult játszani, biztosan rosszul is csinált egy s mást technikailag, de szinte mindennapos öröme volt az okosan variált dalok alá pengetni a basszust. Már a szép, fényes fa is kedvére szolgált. Sokáig rakosgatta élére a garasokat, amíg hozzájutott ehhez az alig használt bögőhöz.

Takács Elemérrel azután elhidegült a barátságuk. Ki tudja miért? Jóban voltak továbbra is, de nem érdekelték egymást. Elemér idősebb volt nála, negyvenen is túl járt már. Két-három éven át szinte minden szabad percü-

ket együtt töltötték. Moziba jártak, kellemesen üres nézőterű, délutáni előadásokra. Lófráltak a Körúton.

Egyszer – éppen szabadnaposak voltak – sétálgattak az esti forgatagban. Elemér megállt egy szerszámüzlet előtt, amerikánert akart venni. Nézték a kirakatot. Két nő jött arra, korzóztak.

Elemér odaszólt a fiatalabbiknak: – Ügyesen riszálod, kisanyám ...

Nevettek a nők, de nem néztek hátra. – Menjünk utánuk –, mondta halkán Elemér.

A nők kuncogtak, az idősebbik odasúgott valamit a fiatalabbiknak, mire az hátrakapta a fejét és nyerített. Kezét a szája elé tartotta.

– Nagyságos asszony, mi nem hallhatjuk a viccet? – kérdezte Piusz.

– Ezt nem – felelte a nő és megálltak.

Később a fiúk sörözni invitálták az új ismerősöket. Ihásznénak hívták az idősebbik nőt, a másik a lánya volt. Azt mondta, hogy ő negyvenegy éves, a lánya húsz.

– Megvagyunk híva egy házibulira nagyságos asszony, nincs kedvük eljönni? – kérdezte Elemér és az arcán a legkisebb mértékben sem látzott, hogy hazudik. A nők közösen kivonultak az illemhelyre, ott megtanácskozták a dolgot és úgy döntöttek, hogy elfogadják a meghívást.

A trolibuszon kiderült, hogy Ihásznét Györgyikének hívják, a lányát pedig Piroskának. üres volt a troli, veszettül hajtott., Dobódtak az ülésen ide-oda. A lőrinci busz viszont embertelenül zsúfolt volt. Elemér Györgyikéhez símul, Piusz Piroskához nyomódott. Nem volt valami csinos a két nő. Ihászné felső fogsora előreugrott, arca fáradtnak tűnt, megviseltnek. Csak a haja volt szép, csillogó és minden szőke szál a helyén. Piroska örökölte anyja filigrán termetet. Kicsit megizzadt enyhe zavarában.

Elemér üzlethelyiségben lakott, falusias ház utcára kiugró végén. Sokáig bajlódott a kulcsokkal, majd tetetett csodálkozással mondta:

– Ejnye, hát senki sem jött el a házibulira? Nem baj. Az a fő, hogy mi itt vagyunk.

A két nő duzzogott egy darabig, de a hosszú út után nem volt kedvük rögvest visszafordulni. Elemérnek jó bora volt, ittak. Kölcsönben volt nála éppen egy lemezjátszó, így Elemér javasolta, hogy táncoljanak.

Egyetlen lemeze volt: „Angol nyelvlecke kezdőknek”. A központban nagy szükség volt az angolra, ő meg csak németül és oroszul tudott. Most tanult angolul.

Egyhelyütt zongoraszó csendült a lemezen és a kedves női hang fekete barikáról énekelt. Az egész nem tartott tovább pár percnél, de erre jól tán-

coltak. Ihászné tudta mozgatni a nyakát meg a fejét, mint az indonéz templomi táncosnők. Mozgatta.

Piusz összetapadva táncolt Piroskával. Később színes lámpakörtét csavartak be, majd hogyanem sötét lett a szobában. A tűt újra meg újra visszattették az együgyű dalocskára és mindannyian énekelték: „ ... baa, baa black sheep ... ” Amikor egy férfihang mókás, oktató hangon vagy tízszer is elismételt egy fura angol szót, nevettek. Erre is táncoltak. Piusz sokat ivott. Látta, hogy Elemér és Ihászné az ágyon fekszenek, az asszony vékony, fehér combjai világítottak a félsötétben.

Leültek a lánnyal a sezlontra. Piroška csuromvizesre izzadt. Rádült, azután rettenetes hányingere támadt. Felkelt, elbotorkált a szoba sarkáig, ott valami vesszőkosárra piszkolt, a lábai remegtek.

– Pfuj, pfuj – mondta Lotz Piusz kétszer is és az arca eltorzult az undortól. – Nahát, mire képes az ember!

Földre fektette a nagybögöt és hörpintett a teából.

Vizet melegített, megmosdott, felöltözött. Ebédidőre készült el. Szobájából egy nagy, polgári lakás halljába jutott ki. Ide nyílt a többi társbérlő „lakosztályának” ajtaja is. A hallban négy fotel terpeszkedett, két faragott támlájú, ébenfa szék várakozott a sarokban. Soha nem ült le itt senki, még a vendégek sem.

A ház kapuja a leánygimnázium hátsóbejáratával volt szomszédos. Lotz Piusz végighaladt a sportpálya fala mellett. Nem lehetett belesni. Átsietett a kis téren. Ki tudja hányadszor megcsodálta a bronz hadfi láb-szártekerőjének gondosan mintázott redőit.

Betért egy mellékkutcába és máris ott találta magát a széles kapu előtt. Műélvezetben itt is része lehetett: a boltíves kapunyílás felett mezítelen férfialak nyúlt el. Kicsit puhány, kicsit kisportolatlan szépfíú. Kinyújtott kezéből galamb röppent – sűrke galamb –, egy dúskeblű nimfa irányába. A nőalak haja festői csigákban omlott alá. Hátsókoponyáját azonban aknaszilánk érte, a dombormű kilukadt és a nyíláson át gipsz, stukkó kandiált ki, holmi drótok.

Az alagsori étkezde tele volt már. Bablevest adtak ebédre meg buktát Delynét látta egy asztalnál, futólag ismerte, oda ült hát. Egy postásegyszerűs, bajuszos ember a Magyar Nemzetet olvasta. Az utolsó oldal apróhirdetéseit böngészte, közel emelve szeméhez az apróbetűs írást.

– Ez itten használt fagylyaltgépet keres, a következő meg fagylyaltgépet akar eladni. Hát nem csodálatos, hogy így egymásra találjanak az emberek?

A bajuszos diadalmasan nézett fel az újságból.

– Csak a házassági hirdetésekkel nincs így. Ma is másfél hasáb. Negyvenkét éves, egyedül élő, izraelita asszony öröklakással. Na, ha nem lenne zsidó, meglátogatnám.

Az egyenruhás most kettészakította az újságot, a buktáit gondosan becsomagolta és elment. Az apróhirdetésekkel telenyomtatott oldal ottmaradt a lócán. Lotz Piusz magához vette az újságdarabot.

A közeli játszótérre sétált, leült egy padra és tanulmányozni kezdte a házassági ajánlatokat. Két perce sem olvashatott még, amikor arra sétált Takács Elemér.

– Szevasz – nézett fel kellemetlenül Piusz az újságból.

– Súlyemelőversenyen voltam – közölte Elemér és leroskadt a padra.

– Ki nyert? – Piusz semmit sem értett a súlyemeléshez, ezért tette fel a naív kérdést.

– Még nincs vége.

Egy darabig hallgattak. Elemér karja alá fogta a pad támláját, a gerincét egyenesítgette.

– Különbén is untam már. Remek a levegő idekint, a teremben meg bűdös volt. Ebéd után nem szabadna súlyemelőversenyt rendezni.

– Lakást keresel?

– Nem. Feleséget keresek.

Elemér egyetlen mozdulattal tépte ki kezéből az újságot. Hangosan olvasta fel az összes házassági hirdetést. Közben nevetett, a térdét csapkodta. Egy fiatal „értelmiségi nő” hirdetését fisztula hangon rebegte el, egy „nyugdíjas terménykereskedőt” reszketően, sepegően.

Majd jgy szólt: – Épeszű ember nem házasodik hirdetés után. Egyszer én is megpróbáltam, de nem volt benne köszönet. Pár éve találtam egy vonzó partit: huszonhat éves, budai lakás, válaszokat „Jólelkű” jeligére kérünk.

Nem tudtam, mit jelent ez a „jólelkű” izé: nekem kell jólelkűnek lenni. vagy a nő az? Mindenesetre írtam nekik és négy nap alatt megjött a válasz. Rózsaszín borítékban, rózsaszín illatosított levélpapíron. A nő műterja írt, kicsit hátradőlő betűkkel: a lányával egyedül élnek a Hűvösvölgy legszebb pontján. A lakást egyébként bármikor hajlandó átadni, van hová visszavonulnia. Férje cipőkereskedő volt, de meghalt. Ő most cipőüzleti csomagoló, leánya vezeti a háztartást. Csendes, rendes lány az Ilonka, házias, jól főz. Kicsit alacsony termetű.

A levél meghívással végződött, jöjjen el vasárnap ebéd után személyesen. Meleg üdvözlettel: Zarubayné.

Zarubayné? – mondok. Békebeli, felvidéki úriasszonynak hallatszik. Ha cipőkereskedő özvegye, biztosan van még ott egy kis pénz félredugva. A lánya nem dolgozik, pedig huszonhat éves. Nem kell neki. Hűvösvölgyi villában laknak.

Vasárnap kimentem villamossal a Hűvösvölgybe. Feltételes megállónál kellett leszállni. Lépcső vezetett le a töltésről. Huszonhat á, huszonhat bé. Igen elhanyagolt villa melléképülete volt a huszonhat bé. Valaha garázs, vagy kertiszerszámok tárolására szolgáló szín lehetett ez a lapostetejű épület, amelyet szükségből lakásnak alakítottak át.

Kopogtattam az ajtón és hülyén vigyorogva vártam. Az üveges ajtó kinyílt és egy öreg spiné jelent meg a nyílásban. Ráncos nyakán fehér gömbökből fűzött láncot viselt, aféle strandékszert.

– Takács?

– Takács Elemér vagyok.

– Tessék befáradni.

Eddig minden gyorsan ment. Tágas szobában találtam magam. Két ágy állt a szemközti fal mellett. A sarokban varrógép, borítóján horgolt csipketerítő.

– Üljön le kérem –, csipogta Zarubayné. A szekrényből kivett két színes likőröspoharat. Nagyon remegett a keze. Aszongya: egy kis likőr. Töltött valami rettenetes édes vackot. Aztán kiszólt az ajtón:

– Ilonka, kisfiam ...

A szekrény melletti sarokban kinyílt egy keskeny ajtó és bejött egy törpe. Az ajtókilincs szintjénél alig lehetett magasabb. Nagy feje volt. tömpe orra, vastag szája. Szóval borzalom.

Mondom az öregasszonynak: – mégis, hogy tetszik képzelni?

Egész be voltam gyulladva.

Ekkor mély hangon azt mondja a törpe lány: – Egy kis szeretetre vágyom . . .

Nekem se kellett több, kirohantam a szobából.

– Képes voltál csak úgy otthagyni őket? – kérdezte Piusz.

– Miért ne? Még talán dumáljak velük egy félórát? Hát hülye vagyok én?

Fejével az újság felé bökött Elemér:

– A fele ilyen hibbant spiné. Újságban nem hirdet az ember, ha meg akar házasodni.

Piusz cseppet sem volt meggyőződve Elemér igazáról. Még szerencse, hogy a történet biztosan merő kitalálás lehetett. A törpe nőt meg az anyját

nem szabadott volna így megsérteni. Durva állat ez a Takács Elemér, állati durva állat . . .

Apró cseppekben, de egyre sűrűbben elindult az eső.

– Nem gyössz föl egy kicsit? – kérdezte Piusz.

Elemér fölhajtotta a gallérját.

– Aá, nálad elunja az ember az életét. Inkább visszamegyek a versenyre.

Már futott is.

A szemerkélő esőben autóbuszok gördültek, teherautók, villamosok. Áztak a házak, a lombtalan fák, a fénybetűk.

Hazaérve Piusz egy székbe vetette magát, azonmód, vizes kabátban. Máskor soha nem tett volna ilyet. Aztán vállfára akasztotta a lódent, letette a kalapját.

A sportpályán most nem volt senki, tócsákba gyűlt a víz a vörös salakon. Fölkattintotta a rádiót és zenét keresett. Hangulatos lassít szalonmuzsikát talált Hilversum és Göteborg között. Fogta a nagybögőt és vonózott egy kicsit. Hallotta valahol, a jó bögős többek közt arról ismerszik meg, hogyan fogja kezébe a vonót. Igazán érzékeny csuklómunkát csak a német fogással lehet kifejteni, ha fölfelé fordított tenyérrel két ujjá közé csippenti az ember a gyöngyházat, a kisujj meg alulról támaszt. A mély, reszelős hangokba beledőlt, lapjával fektette a vonó szőrét.

A zene elhallgatott, de ő csak úgy tudott gondolkodni, ha nekivetette oldalát a finoman, ércesen pengő fának, ha ujját járathatta a vastag fém és bélhúrokon. Halkan játszott, lassú hangsorokat első fekvésben.

FERDINANDY GYÖRGY

Fellegek*

A jelen se kutya: izmos faház, oszlopos tornác. Három lépcső, sárgászöld gyep a kertben. Dús növényzet, böhömnagy fák, haragoszöld, szokatlan alakú levelek. Csupa ismeretlen palánta, de meg kell hagyni, az összhatás egzotikus. Kék ég odafent, rajta bodor fellegek, akár a pipafüst.

A jövő azonban sokkalta különb. Ragyás földgömb, észak- s dél-amerika, közöttük feleúton: a szigetek. Pontos rajz, dombok, szakadékok, s apró hullámok a vízen. A jobb felső sarokban még Európa csücske is idelátszik. Nem maradt le csak a Panama csatorna, de nem kár érte, vacak, rosszlelkű kanális, s ráadásul nyílegyenes.

Juan egyik lába a szigeten. A másik – fekete, fényes, hegyesorrú a cipője – a levegőben. Most fogja letenni, körülbelül a Brooklynra kerül a sarka. Világoskék, régiszabású öltönye élesrevasalt, hegyesgallérú inge világít, s merész kontrasztként, nyakkendője piros. Jobb kezében koffer: barna vulkánfiber, könnyed, elegáns. Még egy összehajtogatott ballonkabátot is visz a karján.

Juan nyúlánk, csontos, fiatal. Hullámos fekete haja jelzi: latin. Arca – valódi remek: mosolyog, ám mintha egyúttal bocsánatot is kérne e mosolyért. Egyenesen előre tekint, de valahogy úgy, mint gyerekkorában a szomszédfiú sárkánya felé. A Brooklynt látná, ha a földgömb nem lenne kerek. Így csak a fellegekbe mered, az ember rászólna, vigyázzon, ne sikerüljön túl rövidre, az Atlantiba, vagy túl hosszúúra, a Csendes Óceánba, a lépés.

De mindez – a jövő. Izmos faház, oszlopos tornác, három lépcső, sárgászöld gyep a kertben – a jelen. Juan a tornácon, ingujjban. Mellette, piros kartonruhában, karján csecsemővel – az asszony. Csinos, csak ne lenne állandóan tágranyitva a szeme. A korláton két nagyobbacska gyerek, hullámos, fekete frizúra, fogpaszta-mosoly. Rozsdavörös pillangó libben előttük. Ismeretlen fajta, de akárcsak a növényzet, határozottan egzotikus.

A kiskapuban új szereplő jelenik meg: őt várták a tornácon Juanék. Ötvenes férfi, szürkülőhajú. Arca mosolygós, a ráncok vonalából ítélve. Tartása büszke, egyenes, bajuszkája kacér. Ingujjban van ő is, fején széleskarímájú szalmakalap.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1965. évfolyam 5. számában.

Juan ajkán – rágógumi? – ovális, fehér buborék, benne, csupa nagybetűvel, a szöveg. Az újonnan érkező már a tornácon van. Pakó a neve. Patognak a fehér buborékok, mindenki beszél:

– Sem bízgatni, sem lebeszélni, Juan. Nektek kell döntenetek.

– Ide süss, Pakó, a hajójegy!

– Mégis, Pakó – mondja az asszony – maga már járt odaát!

Pakó tokája dagad, arca ravasz ráncokba szökik. „Hajjaj” – valami ilyesmit kellene mondania, de a buborékban ez áll: „Nem olyan egyszerű ám a dolog!”

Madártávlatból látjuk a házat, a kertet. Az ég s a fák színe sötétebb. Nyilván esteledik. A tornác fölött fehér petárdák robbannak: a szöveg.

A továbbiakban Pakó magyaráz, az ő élményei elevenednek meg a képen. A bal felső sarokban látni is a fejét. Kikötő, vámhivatal. Hosszú sorban, csomagokkal, gyerekekkel, az utasok. Juan, a család. A vulkánfiber koffer kiborítva. – Banán? Narancs? Palánták? Mi az ördög! Sajnálom, növények, állatok behozatala tilos! A vámtiszt szemmeláthatóan undorodik. Emlékbe? – kérdi. Emlékbe se lehet.

Kékoveráros munkás ül a földön. Fejét öklére ereszti, előtte, futószalagon, üres üvegek. Egy szőke, fehérköpenyes alak fölébehajol, szájából – fehér felhő – gomolyog a szöveg:

– Megint rosszul érzi magát? Nézze fiam, mi épkezláb munkaerőket keresünk. Én sem loptam a ...

Nem tudjuk meg, mit lopott s mit nem ez a fehérköpenyes úr. A bal felső sarokban Pakó mosolyog: „Jó erőben, jó egészségben kell legyetek.”

Újabb kép: tarka nagyvárosi utca. Táblák, jelzések, feliratok. Lámpák, rendőrök: lovasok, kutyások, gumibotosok. Emberek: hófehérek, koromfeketék. Juan is ott áll, a forgalom kellős közepén. Se nem fehér, se nem fekete: tejekává színű a bőre. A bal felső sarokban a tanács: „Sajátítsd el a nyelvet, mielőtt nekivágsz!”

Keskeny, sötét utca, bérkaszárnya kapuja. „Idegeneknek nem kiadó.” Férfi .. asszony, három gyerek a kapuban. A férfi, Juan. Vállára borulva kisfiú alszik. Juan nézi az asszonyt. Az asszony nézi Juant. Megváltoztak mindketten. Mindketten idegenek.

A következő képen is este van. Havazik. Juan felgyűrt gallérral dideg: arca hamuszürke, körülötte bundás járókelők, férfiak, nők, gyerekek. A balsarokban Pakó – a keservit! – elégedetten mosolyog. „Lakásínség, magányosság, no meg a hideg!”

Ismét a tornácon: petróleumlámpa, kurtapipa, szédületesmély csillagos ég. Pakó szájából, mint a spriccerből a gáz, szállnak, kavarnak a sza-

vak. Trópusi éj: békák, tücskök, denevérek. Ciripelő ultrahangok, öblös, bánatos brekegés.

– Nekünk azt mondták ... az asszony férje vállának támasztja fejét.

– Minket azzal biztattak ... – mondja Juan.

– Momentito – pukkan Pakó feje felett a buborék.

Rácsos kapu, szürke, acélszínű ég. Füstölgő kémények. A gyár. A kapun cédula: „A munkásfelvétel szünetel.” Világoskéköltönyös kávészínű férfi a kapuban. Az érkező munkásokat figyeli. Vastag köteg újság a hóna alatt.

A következő képen már nem füstöl a kémény. A világoskéköltönyös sem áll már egyedül a gyárkapuban. Csak Pakó vigyorog változatlanul a sarokban.

Változik a szín: a család az asztal körül ül. Üres a tányér, üres a fazék. Egy gyerek sír. Éhes. Csak tudnánk, miért ültek olyan ünnepélyesen az üres tányérok elé?

Fűszerüzlet, papos, pápaszemes boss. Mintha áldásra emelné a kezét: a kassza fölött függő szövegre mutat. „Hitel nincs, ne is ...” Juan megöregedett. Már nincsen rajta a világoskék öltöny, a fehér ing. Hullámos, fekete hajáról tudjuk, hogy ő a kliens.

Végre újra a gyár! A kémény most sem füstöl, a háttérben néma tömeg. Juan, s még néhányan kávészínűek közelednek. Sápadtak, fejüket leszegik. A sarokban Pakó ravaszul mosolyog: „Egyelőre kevesebbért” – mondja a szöveg. Juan előtt lassan megnyílik a kapu.

*

Varázsütésre eltűnnek a szürke színek! Pakó, az előrelátó, bölcs öreg, büszkén mosolyog: „Repülön menjetek!” – pattan a kék égen a buborék. „Az csak az igazi: a repülő!”

A képen óriási, modern iroda: „Travelers aid” – panorámikus ablak, színes felirat. A pult mögött patinaszőke, formás fiatalasszony mosolyog. Maga a jóság, az önfeláldozás, a türelem. Segíti az utazókat. Istenem, milyen szép a világ!

– Remélem, hamar megszokunk odaát!

– Reméljük – sóhajtja a tornácon az asszony.

Tovább kavarnak a színek: újabb álomszép iroda. Titkárnök raja sürgő-forog, tessék, mutatják kecsesen, Juan eltűnik egy zöld bőrrel bevont karosszék közepén.

– Milyen munkát parancsol? – kérdezi tőle egy elegáns, választékos modorú úriember. Nem, nem álom! A bal felső sarokban Pakó vigyorog.

Modern iskola, térképek, furcsa szerkentyűk a falakon. Tanítónő ovális feneke. A padokban rózsásarcú gyerekek, közöttük – hullámos, fekete hajzat – Juan fiai.

Piroskockás abrosz körül ül a család: aransárga sült tyúk az asztal közepén. Juan felszenteli, flegmán, visszakézből vagdossa a húst. Mindenki eszik.

Élénkzöld park. A háttérben templom, a gyepen kosárlabdacsapat. Testedzés, lelkigyakorlat. Juan fia ló: mint szüzlány öle, nyílik a labda alatt a kosár!

Színház? Mozi? Opera? Bordó függöny, feketefrakkos férfi hajol a földig előtte. Az egyik néző – világoskék öltönyéről ítélve – Juan.

Végül ismét egy iroda. Juan áll, vele szemben, vastag szivarral a kezében, a főnök. „Ön jól dolgozott – mondja a szöveg – ezért előléptetik önt.” A főnök Juan felé nyújtja a szivart. „Tapasztalatból mondhatom” – mondja a bal felső sarokban Pakó.

Ha dolgos, szerény, kötelességtudó vagy ... a feljebbvalók kedvébe járni semmibe se kerül ... Persze, aki követelődző, elégedetlen, arogáns ... csak nyugodtan, csak óvatosan ... igazi barát ez a Pakó.

A most következő jelenetek legalább olyan finom környezetben játszódnak, mint a főnök irodája. A gyanútlan szemlélő csak a fiatalasszony s a három gyerek jövés-menéséből veszi észre, hogy Juanék lakása ez az elegáns enteriőr. A falak olyan kékek, mint földgömbön a tenger, s hófehér, óriás jégtömbhöz hasonló frizsider áll a sarokban. Állólámpák, szőnyegek, színes abazsúrok, s mint a Travelers Aid-nél olyan zöld bőrfotelek.

Juan, házikabátban. Két kécoveráros, szőke szerelő a televíziós masinát szereli. „Heti két dollár volt, megérte ... ” sóhajtja egy sápadt buborék. Havi huszonnyolc, havi tizenegy, heti három. A varrógép mellett fel sincs tüntetve az ár. Juan házikabátja – mint a színház függönye – piros.

De mindez – a jövő. Izmos faház, oszlopos tornác, három lépcső, sárgászöld gyepek a kertben – a jelen. Pakó már lent van, a kiskapuban. Búcsút int, száján fehér buborék.

– Köszönjük, köszönjük – kiáltja az asszony. Köszönjük az útbaigazítást!

– Semmi, semmi – jelzi Pakó feje fölött a szöveg.

Juan magára marad. Körülötte éled a trópusi éj. Figyeli a zajokat: jól ismeri valamennyit. Tudja, hogyan rezdülnek a füvek, bozótok, fák, indák, levelek ha matatni kezd közöttük a szél. S az illatok! Hajnalban,

napnyugta után, a déli verőn más-más illatok gomolyognak. Áldott, termékeny ez a föld. Hogyan lehet, hogy mégsem ad enni nekik?

Juan álmodozik. Egyik lába a szigeten, a másik a levegőben. A Brooklyn-t látná, ha a földgömb nem lenne kerek. Így csak a fellegekbe mered, az ember rászólna, vigyázzon, ne sikerüljön túl rövidre, az Atlantiba, vagy túl hosszúvá, a Csendes Óceánba, a lépés.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1966. ÉVFOLYAM**

Két dióhéj*

Órájára pillantott, majd vissza a zöld végtelenre. A képeslap nyitvafelejtve pihent ölében. A gép úgy nyújtózott a sok pihén, mint valami mesebeli lány egy véget nem érő paplanos ágyban és a motor monoton dajkadalt duruzsolt a félrebillent fejeknek. Az utasok aludtak, akár az apostolok az utolsó éjszakán, az út olyan volt, mintha sosem akarna vége lenni. Hol a tengert nézte hát, hol a fellegeket. A tenger messzi volt és nyugodt, oly érdektelen, hogy inkább a fellegekhez pártolt, ezekhez a hol süllyedő, hol emelkedő buborék fátylakhoz, lám itt egy puffancs puttó, egy szélfúvó angyalarc, amott egy lidércesen elnyúlt kéz, Aladin és a csodalámpa. Hiroshima mon amour. Egyszer vége lesz ennek a csiperkegombás ritka semminek és leszállunk. Leszállunk, mert köt a menetrend, mert köt a föld, mert köt egy sereg fizikai törvény. Mit érezhet az úrhajós túl a gravitáció óperenciáján, vágyik-e visszatérni? Mi lenne, ha egyszer egy elhatározná, hogy kérem, nekem elegendő volt a földből, nem térek vissza? Mit ér a győzelem a tér felett, ha az időt nem tudjuk legyőzni?

– There is the mainland — mondta mögötte a rhodesiai lány.

– Where? – kérdezte Trudi és hátrafordult.

A lány előremutatott. A gép végében ültek és elől a szárny töve alatt mintha megtörte volna valami az óceán eres zöldjét.

– I am sorry – hallotta. – It is only a boat.

Trudi nem látott semmit, csak a zöld mezőt, amelyen mozdulatlan fehér firkák jelezték az örök mozgást, a hullámok fodrát, mint megannyi végtelenbefutó elektrokardiogram.

– Where is it? – kérdezte újra és felvette szemüvegét. Kéz jelent meg a háta mögül és megragadta az övét. Szeme követte az Új irányt.

– There – hallotta.

Igen, ott a szárny alatt. Egy csónak. Nem is egy, három. Három csónak, inkább hajócska, falatnyi vitorlával. Így kezdődik a szárazföld, ők a hírnökök. Halásznak. Kivetik a hálót, elkanyarodnak egymástól, hogy újra egymáshoz húzza őket a háló, ha megérett rá az idő. Egymáshoz húzza őket lassan és izgalmasan akár a dióhéjakat a tó szeszélyes, ismeretlen árja, meg a gyenge szél, amikor párválasztót játszanak bakfisok és siheder fiúk egy áthancúrozott délután után, mialatt az utolsó partikat osztják a

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1966. évfolyam 1. számában.

terazon és fogáshoz készülődnek a kocsisok. Előtte volt a kép, a halastó omega öble, hová a csónakot kikötni szokták volt, hátrább a nádas. Előtte volt az elcsitult Őszi délután az újdíó kesernyés illatával, papirszeletvitorlával a héjhajók, a vitorlák behajlított oldalán a nevek.

Az enyém az a karcsú, az ér a középsőhöz először.

Ugyan... Itt nem lehet csalni, ezek itt igazi hajók. Nem lehet letérdelni, lopva fújni a karcsút, mintha a játék izgalmában lélegeznék az ember olyan szaporán. Belábalni sem lehet annak ürügyén, hogy megakadt a hajóm a békanyálban. Akkor sem sikerült. Játék volt, mégsem sikerült. Az én hajóm kiballagott az omegából a tóba és Piri nevetett, és Jani nevetett, és mindenki nevetett, még Sanyi is nevetett. Itt nincs öböl, sem dióhéj, itt igazi tenger van és igazi hajók, ez itt felnőtt dolog, nem játék, hanem kenyér. Milyen jó. Milyen jó, itt nem kell izgulni (Trudi feszülten figyelte a karcsút), nem kell sírni, szaladni a kocsihoz, köszönni, felugrani a kisülésre, integetni, míg ki nem érünk a homokos behajtóról, hogy a kövesúton minden kérdést elnyomjon a kerepelő kerék. Csak a játékon szabad sírni, az életen soha, az életet élni kell, sűrűn, teletűzdeldni feladattal, céllal, mindennel, hogy ne maradjon idő kommentálni, lábjegyezni, hogy ne nézhesse kívülről magát benne az ember, mint valami árbóckosárból a partot a tengerész. Behunyt szemmel kell élni, Istenem, különben eltéved az ember, a tengeren még oázis sincs, csak alig látható hajók. A feladat hűvös, a tudomány kézen fog ...

– The mainland – hallotta Újra a háta megett. A rhodesiai lány volt. A rhodesiai lány előre néz.

Ez lenne az? Ez az új moszat ott a szárny alatt? Ez lenne az új világ-rész? Előbb hajók, aztán ez a moszatnyi szirt?

Nincs örök utazás. Az úrhajós is leszáll egyszer. Előre kell nézni. Előre és nem lefelé vagy vissza dióhéjnyi hajócskák után, ha az ember árbóckosárban van, nézzen előre. Ezt én akartam. Felesleges minden izgalom, a kockát én vetettem el.

Az árbóckosár metafora nem használt. Egy pillanatra arra gondolt, hogy újra előveszi a képeslapot a királyi menyegzővel. Mert az érzés, ez a szorongó, itt volt megint.

Vizsgák előtt érezte ezt, de máskor is persze, az élet nagy pillanataiban, ahogyan közönségesen ezeket a fordulatokat nevezni szokták. Pesten is így volt a Műegyetemen, aztán egyszer megint, amikor nem voltak többé vizsgák, amikor megállt a teherautó a ház előtt és kezükben volt a cédula, hogy menni kell, itt kell hagyni a szekrényerdőt, be kell pakolni, mert indulnak az ismeretlenbe, valami alföldi faluba, melynek mentén

csatorna épül és zsilipek. De nem, az más volt, ő csak beléje cseppent, nem tehetett róla, hogy el kellett hagyni a Reviczky utcát és engedelmesen vitte a fazekakat a ruháskosárban, míg a rendőrök cigarettázva dültek a sárhányóra, szemlélvén ezt az ingajaratot, lépcsőn fel, lépcsőn le. Mami kiáltott valamit az ablakból, de apa nem volt sehol. A Múzeum kertben járhatott, hogy sorrakérdezze a napozókat, nem akarnak-e egy dércsípett pofájú, barátságos, gyermekkedvelő kutyát ... Nem, itt másról volt szó. Az egész utazást ő találta ki, határozta el abban a pillanatban, amikor elolvasta a nevet. Micsoda ígézet, micsoda sugalom vitte az 530-as régióba a lábát, mikor alig akadt dolga mással, mint geológiával, mit keresett azokon az ismeretlen polcokon? Mi vezette ahhoz a sárga könyvhöz, miért vette le, nyitotta ki és miért fordultak a lapok olyan lassan, únottan, de félelmes határozottsággal a hiperbolás ábrák, oldalas levezetések labirintusai között egy címhez, amely alatt ott volt a név: Sandor Bereny?

Miért nem mentem vele?

A kérdés úgy jött vissza, mint a refrén egy ismert kuplé után és amelyre mindig készen állt egy strófányi felelet. Kibúvó is volt: az illinois-i könyvtár után visszacsúszni egy tucatnyi esztendő. Jobb volt a rég-, mint a közelmúltban. Negyvennyolc lehült és lehiggadt az emlékezetben, akár a láva Badacsonyan. Negyvennyolcban is felvették az egyetemre, folytathatta, és úgy látszott apa beletörődött, hogy geológust formál lányából az új világ. És ez nem volt jelentéktelen győzelem. Nem volt még akkor sem, ha tekintetbe vesszük (Trudi aprólékosan építette a nyugalmát, miközben a gép veszélyesen közeledett a szárazföld felé), ha tekintetbe vesszük, hogy nem volt több falka a Nyírségben, de birtok sem és olybá tűnt, hogy Bahrenklau Ferenc számára a házasság elvesztette minden értelmét. Rendben van, a refrén idáig tart. De mi volt az a téboly, az az örület, hogy hagyta Sanyit menni, hogy unszolta, küldte ki az országból, Sanyi menj, Sanyi itt nincs jövőd. Hát volt neki jövője Sanyi nélkül? Miért maradt? A közetek miatt? Hogy ne legyen kolonc Sanyi nyakán? Apáék miatt, hüŕ,y ne maradjanak egyedül? Apa? Hiszen apa Úgy tett, mintha az egész összeomlásnak Trudi lett volna az oka, hogy nem maradt egy alkalmas vő, egy sovány nyúlstráf, egy jóljáró ló sem a nyerge alá az egész országban. Mami? Mami szegény akkor már javában takarított a Hídépítési Minisztériumban, hogy sok kótyavetyélés nélkül is meglehessen a sovány ebéd és apának a csésze fekete a Szép utcai kiskávézóban. Mami? Mami apa árnyékában élt, apa szavát. leste, neki apa volt a fontos az életben egyedül. Mi volt hát? Mi volt a téboly – kérdezte újra az árbóckosárból – mi volt az ok, hogy elengedtem, küldtem, menj Sanyi, itt

a hiányzó 500 forint, vedd meg a vonalat. Igaz, Sanyi kész volt, az is igaz, hogy nem kellett a csillagokba nézni, hogy kiolvassa: Sanyiból sosem lehet adjunktus. De mért nem ment vele? Félt tőle, vagy erősebb volt a másik? Mi volt ez a híres tudomány, ez az érthetetlen parvenü szerelem? Miért? Mert a maga jogán, a maga erejéből akart felemelkedni hozzá, a maga tudománya hegycsúcsain? És mért szakította meg az amúgy is óvatos levelezést a mélyülő csatorna mellől, amikor ennek a geológiai álomnak végeszakadt? Mert nem volt értelme? Mert két világ lett az egyből? Mert furcsa bélyegeket hozott a posta, melyeknek apa csak addig örült, míg el nem kérte őket a postás? Bedő elvtárstól félt? Ha tudta volna. Ha tudta volna, Sanyival ment volna, Reviczky utcában hagyta volna indexét, a tudományt, benyitott volna Dvorzsák úrhoz és pultjára tette volna a smaragd gyűrűt, kitélt volna belőle a második vonal, az övé. Hisz mi lett a mérleg? A hét lelkes szemesztert a gypsor követte, a titkár és kedves kulákok, a kapa meg a tapasztott földű szobák, az új falu.

Közeledünk. Mintha a gép is ereszkedett volna, a szívgörbék mintha hegyesebbekké váltak volna a zöldben. Vagy belebetegszik a tenger, ha a földhöz ér?

A lemaradozó hajók helyett (a karcsú mozdult, ám vele mozdult a többi, akár egy szabályt szerető konstelláció) a partot nézte, amint kicsücsöríti a szirtet, a szirtet, amely mintha csókot küldene valami távoli szigetnek, amely elszakadt tőle egyszer, precambrikus időben, és lám, kővé vált a régi vágy, a sóvárgó mozdulat. A szirt körül meredten állt a tajték mint sóbálvány sorozat, s odébb az öbölben sárgásan pihent a víz furcsa spirálokát írva az útvesztős homokpadon. Minden mint valami térképészeti tökéletesség: a bokroktól szeplős dűnék, a hegyekre kapaszkodó erdők, a folyó meredek pálcája, a sziklák csipkés palánkja és lejjebb, az öböl begyínél feltépetten sajgott a szívós vadon. Mint kallódó állcsontok, fogak, bordák az ásó nyomában feltört szedimentum alatt vicsorított a tengerparti civilizáció.

Félt, ez az igazság. Félt elmenni, félt otthagyni, félt megérkezni. Félt az új keretektől, az új emberektől, félt Bécstől is, noha apa ott volt fiatal és neve, ez a lehetetlen Gertrud apa régi románcának emléke volt. Félt a nyelvtől és az új nyelvektől, amelyek az Új életben várták volna, noha a zárdában egyebet sem tanult, mint katekizmust és nyelveket. És félt Sanyitól.

Ötvenhatban más volt. Ötvenhatban mögötte volt a csatorna, a rizsföldek, a bezárt egyetemkapuk. Ötvenhatban mindenki ment, ötvenhatban harminc éves volt és egyedül. Ötvenhatban négy éve múlt, hogy nem hal-

lott Sanyiról, csak annyit, hogy ha egy tűt szúrna le jó mélyre, úgy a föld túlsó felin döfné keresztül feleséggel, talán gyerekekkel is. Sanyi eltűnt. Szabad és szegény lett a világ.

Tovább keresett. Izgatottan, rendszertelenül, majdnem hebehurgyán leste a szárny mögül kibontakozó táj rajzát, akár egy partra szomjazó tengerész. Piros ernyők virítottak a parton, köröttük mint ernyedt hangyák a mézeskenyéren heverésztek a napozók.

– May I have your attention please – hallotta a hangszóróból. – We are cruising at an altitude of 20.000 feet at a speed of 400 miles per hour. We are approaching the coastline of the continent. Below you may see the Cape of... – és egy francia hajós nevét hallotta, angolosan, érthetetlenül. Még húsz perc, ez a lényeg, még húsz perc.

Vajon, vár-e rám? A tegnapelőtti kábel. Igen, elő kell venni a kábelt.

Éppen pakolt, hálóingeket hajtogatott a vászonhéjú táskába, míg a *Le bateau des ivres*-t játszotta a gramofon. Oly jó volt hallgatni a régi számokat, ezeket a herculánumi melódiákat, *Si-si-si* és *J' attendrai*. „Ne félj semmit, Voronyezsnél sem maradt ott mindenki”, mondta Sanyi a Zita bálján és az arcuk összeért. Sovány, csúnya fiú ült a zongoránál, egy-egy futam között Trudira pillantott suta kis mosollyal (Zita szerint farsangkor kalimpálta össze a vizsgadíjat), mindenki tudta, hogy Trudinak játszik, de Trudit nem érdekelt más. „*Ton retour*”, dalolta a gramofon és a postás-gyerek másodszor csengetett. Átvette a sürgönyt, becsukta az ajtót. Nyitott fiókok, ruhák az ágyon, széken, mindenütt. A lemez lejárt, egyet katant. A tű szaladt tovább, sercegve kereste az eltűnt melódia medrét és Trudi ott állt a felbontatlan borítókkal kezében. A libegő függönyt nézte, a sok ruhát, cipőt, a fehérneműk kurtizán orgiáját, ezt a kitergetett ostoba intimitást és úgy érezte, hiába volt minden. Hiába volt a felfedezés a sárgaborítójú szimpoziumban (ez a kegyetlen véletlen), a sebtiben megírt első levél és a többi sok (care of University of X), az előkészület, a szaladgálás, útlevel, pecsétek, vízum. Hiába volt a sok ripooszt, a sok előre elkészített felelet kérdésekre, hogy miért éppen most akar elmenni, amikor bekerült a hatos csoportba az új foraminiferás leletet lajstromozni Wisconsinba, amikor éppen hely ürül a tanszéken, hiszen Mr. Frost San Diegoba készül augusztusban... Fontos családi ügy, magyarázta, fontos családi ügy. Nem vagyok paleozoológus, engem a pollen érdekel. Ha Eden Hill lenne Wyomingban? De így? Persze Sommersnek megmondott mindent, de Sommers más, Sommers a prof. És most itt a sürgöny. Valami. nem sikerült. Itt a lemondás.

Azóta is jó volt elővenni a kábelt. REPTEREN VARLAK LOVE SANDOT – szólt az üzenet bilingvis bájjal, kicsi hibával a végén. Igen, így volt szép, love, semmi cselédlányos szeretlek, vannak szavak, melyeket szebb így leírni, nem magyarul. Ez volt a levelezés vége. A sok vár-lak, gyere, minden szép lesz után ez a távirat, ez a kétnyelvű vallomás. Jött az új lemez, Trudi dalolt és táncolva rakta, ejtette a félüres táskába a sok féláron vett ruhát és elhatározta, hogy mégiscsak elviszi a fekete melltartót.

Az erdőről kisült, hogy csak erdőöv. A hegyek taraja mint japán hullám borult a part felé, mögötte földek szeszélyes, tarka mozaikban akár leáztatott bélyegek az ebédlőasztalon. A táj megszelídült. Trudi mosolygott. Nem keresett semmi geológiai adalékot, rejtélyt, micsoda szedimentumot rejthet a plateau homorulata az elefántfejű szirt mögött. A földet nézte, a legelők görbülő szögleteit (Sanyi írta, hogy szferikusán minden szöglet görbe) majd odébb, hol a folyónak még volt ideje pántlikát rajzolni, mielőtt egyenest futott volna le a talajról, egy galériakacska-ringót, elhagyott mederről árulkodott a hurok.

A hajók rég eltűntek, az este másnak mondja meg majd, találkozott-e a középsővel a karcsú. A bélyegeket nézte a fensík hullámos itatósán. Ide érkezem hát a magasból, ide, hol nincsenek sem tornyok sem várromok, ahol a házak ismeretlen fakólombú fák között virítanak a délutáni napban, ide, ahol nincs történelem, nincs emlék, ahol minden újra kezdődik, ahol jelen van csak és talán jövő is, egy kicsi jövő. „Három éve, hogy nem publikáltam, összekuszálódott az életem, gyere, gyere Trudi”, írta Sanyi. Integettek a szántók, integettek a mezők, a nagy, lepedőnyi földek, integett a folyó, a házak, integett az új kontinens, ahol Sanyi lakik.

A hurkot nézte, amelyet a folyó akkor vethetett, amikor még zabolátlan kedvvel barangolt a fensík fái közt. Igen, ilyen volt. Noha nem volt ilyen, csak alig ilyen, a kép arra jó volt, hogy visszahozza a régit, a tájat, ahol Sándor lakott, amikor még Sanyinak hívták. A kép visszahozta a tájat, ahová nyaralni jártak, fürödni egy régi dicsőségben, amely sohasem volt az övék. Ám ha nem is volt birtok, megvoltak a régi barátok az isonzós időkből, apa kenyerespajtásai a csukaszürkés múltból. Aztán ott volt Mami rokonsága, elszórva a két folyó alkotta hurokban, ahol minden faluban akadt egy nagy tornácú ház, irdatlan sárkaparókkal a küszöbön, búzako-szorúval a tornác mennyezete alatt, álmos kutyákkal a behajtó salakján. Mire a nyár beköszöntött, hol itt, hol amott ütötték fel a sátorfát, a pesti téliszállást követte a nomád nyár. Apa Úgy lovagolt ki az idegen asztogokhoz (rakodónak hívták őket azon a vidéken), mintha csak övéi volná-

nak. Apa általában az elevátor irányából érkezett és ha sikerült elkapni a lajtot, úgy a vizeshordó mögött ügetett, mintha felderítést játszana Galíciában. A kazlasok így is idejében észrevették (valami nemes versengés folyhatott a nyugállományú ezredes és a cséplők között, gondolta Trudi és elmosolyodott), az egyik lekiabált, mire a pelyvásányok Új nótába kezdtek, az adogatók süvegeltek, az etető a dob mellé tette a kévét és úgy bilentette meg a kalapját, mintha a gazda érkezett volna. Apa egyenest a mázsához tartott, civilesen szalutált, lóról szállt, felhúzta a kengyelt és a gépesfiúnak adta a szárat. „Hogy ereszt a kopaszbúza Márjás?”– kérdezte és kiszedte a zsíros füzetet a mázsa nyelve alól. A zsákosok lehajoltak, Úgy figyelték, hogy játszik a nyelv a hat zsák súlyával. Az eredmény beíródott szép szálkás számokkal a sok görcsös után. A gépes hümmögött. „Igazsága volt tegnap Márjás, Bereczky hadnagy úr valóban Limanovánál esett el”, fordult a kazánkovácshoz és bezárta a füzetet. A zsákosok vállukra lódították a zsákokat, kiszaporáztak a szekérhez, felbillentették őket a kocsisnak, aki szépen elhelyezte őket a szekérfenéken, hogy úgy feküdtek ott, mint a hullák a szanitéckocsin. „Ott voltam”, mondta a kazánkovács és leguggolt. Egy gört szedett fel, ujjai között elmorzsolta a felét és a nyelv feletti vastányérba tette. „Na, most játszik jól, a legközelebb egy kicsit kevesebbet írjon be az ezredes úr.”

A táj kitágult, több lett a szántó. Elnyúló, geometrikus táblák. Jó volt apára gondolni. Boldog volt-e apa? Míg meg nem nőttem, igen, és talán, talán később is. A háború? „Katonának vén vagyok, direktornak nem megyek”, mondta sokszor. Fontosabb volt megfigyelni, hány fogolycsapat rebben fel aratáskor, merre készül a legtöbbet ígérő agarászat és hol nyergetnek becsületes természetű, szárra-lábra egyaránt érzékeny lovat özbőrfojtos nadrágja alá. Mégis lehetetlen volt észre nem vennie apa stratégiáját a nyári szállások kiválasztásában. Nem mintha ez számított volna. Apát mindenütt tárt karokkal várták, segítették le a kocsiról, ültették a háziasszony mellé, paskolták párnáját puhára a vendégszobában. De lassan a házak fiús házak lettek (vagy házak fiús házakhoz közel), terebélyes családfákkal a pipázóban, terebélyes birtokokkal a pipázó körül. De mit törődött volna ezzel Trudi? Júniusban az élet egyszeriben kitágult, megszibe maradtak a lucskos utcák, a nyesett fák a Józsefváros florentin álmú rideg házai előtt, a regulás sacrecoeurös tél-tavasza a forró nyárba ömlött. Ez a nyár szabad volt és nyargaló, csípősen lószagú reggelekkel, bizsergő sajjgással a horgasinában, új szavakkal a szótárában. Gomolya várta a reggelizőasztalon (apát nem lehetett elcsalni a géptől délig), meg szalonna apró kendőcskéik alatt, pergetett méz és frissen köpült vaj, zöldpapri-

kák, ribizlilekvár (a dzsem szót csak Pesten használták), lángosok és pampuskák eldorádójában. Micsoda reggelik, micsoda porták. A vendégszobák is ismerőssé barátkoztak, ezek a mostoha, téli hideget árasztó szemüvegtokok új nevet kaptak, a Trudi kisasszony szobája, meg az ezredes úréké. Hazája lett a vidék, hová vendégeskedni járt.

Mint a bélyegek ... , de miért gondol apára? Ilyenkor mondta, téli estén Pesten, lupéval kezében és nyitott albumok között, „... lásd ide is szívesen utaznék kislányom.” A bélyeg zebrát ábrázolt, vagy hegytetőt, víz-esést; távoli tájat, vagy különös állatot. Apa merengett, egyik kezében bélyeg, másikkban nagyító, de tekintete valahol az ebédlő sarkába révedt, túl a leeresztett lámpa csóváján. Ide sosem vágyott, ide erre a kontinensnyi szigetre, vajon miért? NO SMOKING. A pilótafülke ajtaja felett kigyúltak a betűk. Mindjárt vége. Itt az ötvenmérőföldes lejtő, melynek Sanyin van a végén. Istenem ... Valamit kívánni szeretett volna, de nem tudta megfogalmazni, így inkább szétnézett. A pálcika füstök labdacsokká gomolyultak. Az égben van még fegyelem.

Apa ezt méltányolta Dabolcon, a fegyelmet. Mert fegyelem országolt Dabolcon, rend és szervezettség, olajon futott ott az egész gazdaság. A szabályos táblákat úgy övezték az akácsorok, mint a bélyegeket a fogazat. A tó is, ez a nemrég szárcsagém fészkelte kenderáztató holtág halastóvá duzzadt Berény Bálint keze alatt. Töltések szeletelték, zsilipek szabályozták, pumpák vigyázták vizét. Berényéket méltányolták, Berényéket megbecsülték, csodálták is talán. Berényéktől irigyelték azt a halom pénzt, amit a hal hozott. De Trudiék Berényékhez csak vizitbe jártak. Berényéknél nem szálltak meg soha.

Nem, Berény Bálint vizitjét nem lehet elfelejteni. Ősz volt és a háború dereka felé, amikor Berény Bálint egyszer átkocsizott Batizra. A második pohár szilvóriumnál előrukkolt. „Magam kaiserjager voltam. Bécsben tanultam az agronomiát, jött a háború, lelkesedés, a Schubert-ringhez ez a kaszárnya esett a legközelebb. Az ember nem akart lemaradni. Most semmi sem sürgős, csak fejezze be a fiú az egyetemet. De jövőre! Jövőre Nyíregyházára adnám Sanyit huszárnak. Egy szavadba kerül Fránci.” Trudi Úgy tett, mintha az Új Időkben nézné Mühlbeck Károly rajzait, ám lopva a férfiakat figyelte. Apa hallgatott. Berény Bálint előredült, két kezével markolta a karosszéket. A házigazda irdatlan karikákat fújt a vadszőlőbe. „Most is háború van” – mondta végre apa. „Megette a fene ezt a háborút, te Fránci, féllábbal vagyunk benne, azt is kihúznók.” „Mi más volt tizennégyben?” – csattant fel a házigazda. „Nagyhatalom voltunk, Imre” – mondta Berény Bálint és apára nézett.

„Csak nem tetszik neked ez a fiú?” – kérdezte apa még aznap este. „Mit unszolsz? Különbem sem ígértem semmit. Nem mondom, szép birtok, noha eloszlik, annyi a gyerek. Dolgosak is. Eke van a címerükben.”

Szegény apa. Télen bélyegek, nyáron birtokok. Kinézett vagy hármat, „ebbenbürtig” vöket, pelikánnal, karddal, sárkányfoggal. Trudinak Sanyi tetszett, az eke, nem a sárkányfog. Hiába esett messzebb a holtág, Trudi úgy ügyeskedett, hogy Dabolcra jártak a fiatalok, nem a folyóra. Biciklin, kocsin, lóháton, gyalog, ha kellett. Szaladva, kergetőzve közeledtek ahhoz a holt ághoz, amelyet tóvá dagasztott a Berények kupeckedő, seftelős urasága. Valami elkezdődött akkor a vadonatúj kúria mögött, a kert mögött, a diós mögött a parton. Sanyi várt. Hegyezte a nyársakat, élesztette a tüzet, meghámozta a hagymát, felvágta a szalonnát. Várt a tűz és várt a ladik az omega öbölben, várt a víz és várt a nádas. Igen, várt a nádas is, az ittmaradt múlt, Sanyi tűzkörömmel védett birodalma, ahová nem terpeszkedhetett a halastó, ahová csak Sanyi ladikozott éjszakánként a szeplős tojásokat számba venni a fészkekben, vagy ellenőrizni a csillagok útját. Felzabál mindent ez a sok rusnya madár. Megbolondult ez a fiú teljesen” – háborgott Bálint bácsi. „Mind idejönnek vadlibára” – mondta Sanyi. Az öreg elhallgatott.

FASTEN YOUR SEATBELTS.

Sándor vár a lejtő végén. Trudi a szemközti zsákba ejtette a mámoros athéni utcát a fekete királlyal és gyermek királynővel, megkereste az őv csattját, meg nyelvét és összekapcsolta őket a gyomrán. A gép mintha előrebillent volna, hogy megcélozza a lejtő végét, mint egy prédát pillantott madár. Úgy repülök, mint Victoria a griff hátán, mint Victoria a meséskönyvben. Hová? „Where are they flying now?” – kérdezte Alice Sommers és Trudi ilyenkor fordított egyet, megnézte a következő képet. Kerekfejű gyerekek szigonyoztak vidám halakat. „Eskimoland” – felelte és megsimogatta a kislány fejét. „It was enough for tonight darling. You say your prayers and goodnight.”

Elmosolyodott. Szerette ezeket az estéket. Szerette a kislányt, a mesét, a puha gyerekcsókot a mese végén. Milyen jó érzés egy ilyen cirmos fajta puhaság. A csók után jöttek a könnyvek.

„It is easy for you” – hallotta hébe-hóba tréfásan, hol éllel, hol él nélkül, amikor erre az alkalmi esti pesztraságra célzott egy-egy diák. Könnyű? Mi volt könnyű az életében bakfiskora után? Sanyi elment, mami meghalt a fekete évek végén, aztán az új helyzet apával, az volt könnyű? Vagy az összelőtt üllői út, a határ és a hajó, a gyors kurzus és az állás az IBM-nél? Öt éve múlt, hogy megjelent a hirdetés. Kevesebbet ígért, mint

az IBM, mégis megpályázta. Sommers keveset kérdezett. Trudi nyeregben érezte mag.cít. Megmutatta az indexét. Geológia, kémia, paleológia. „This is only a secretary's job, but it is yours” – mondta Sommers és mosolygott. Az is volt kezdetben : telefon, előjegyzések, gépelés. Alig kezdődött az új szemeszter, Sommers előállt az ötlettel. Vegyen fel egy tárgyat. Folytassa a régi álmat? Beiratkozott. Gépelt, szaladt az előadásokra, tanult. Az első év végén félidőre fogta az irodát félfizetéssel. Jött a felfedezés a szimpóziumban, de ez most nem érdekes. (Mért hessegetem el az árbóckosarat, mindjárt itt vagyunk !) Kellott Alice, a mesék, kellett ez a szárazdajka pótlék. Alice jó volt és szelíd, nem bánta, hogy szülei elmennek, ha Trudi maradt mellette. Imádságnál ásított, Trudi elköszönt, átment a másik szobába, nyitva hagyván maga mögött az ajtót. A termoszból kiöntötte a teát, leült, elővette a könyveit. Pontosan három órája maradt, három különösen kincses óra tavaly óta, hogy megvoltak az első betűk a neve mögött. A svédeket vette elő az utóbbi időben, főleg Andersson. A virágok kényes rostúak, a szírom elillan, vagy deformáltan marad meg, ha megmarad. Kelyhük így is semmivé lesz, hisz membránjaikból hiányzik a sporopollenine. A hímpor apró és hibátlan, tisztán és sértetlenül marad meg a fürdők és szűrések után. Professzor Sommers szerint ebben van a jövő, ezekben a rétegtanilag alig feltárt, virágjaikból rég kipergett, fosszilizált, fuccsbament pollenekben. Paleobotanie mon amour.

Istenem ez a város. Kert-keretben babaházak, katicabogár autók az utcákon, tornyok, gyárak obeliszkjei, zöld foltok. Hová repülsz Trudi? A mesében könnyű volt, egyet lapozott és ott voltak az eszkimók. Itt nem lehet előre lapozni, ez nem mese és nem játék, üres a lap. Felvirágozik-e az emlék az üres lapon, fest-e rá vidám iniciálét a holnap? Ha igen? A kábel mellett a levél, Sommers levele az új deanhez – Miss Bahrenklau has been my student and assistant in the past for years ... her analysis of pollen in lignite and dastic sediments helped me to arrive at some important decisions ... ” Ha igen, akkor ez a levél kinyitja az ajtót az új egyetemre ebben az új országban, hol Sanyi lakik. Ha Sanyi ... Mindig vissza mehetek. Alice vár, Sommers vár. Várnak a kővé vált pollenek.

Nem, nem, nem. Sanyi vár. A gép sikoltott, sistergett, dörömbölt, mintha állt volna a levegőben, akár a héjja, mikor megcélozza a csirkét. Sanyi vár. Várlak Sandot sürgönyözte kicsi hibával a végén. Sanyi boldogtalan, Sanyi elválik. Lesz nekem is gyerekem, befúrhatja a fejét a keblembé, ha rosszat álmodott. Mint Alice. Minden szép lesz, minden kivirul majd, egész megkövesült életem kivirul majd. Jaj, jaj csak ne zubogna ez a gép, amikor nincs semmi hiba, tudom nincs semmi hiba. Ez Így van

rendjén, le kell szállni a fehér betonra, orral előre, mint egy okos dárda. Love Sandot Így írta, nem kellene kőzetek, nem kellene széttárt tenyerű leletek, egy régen elsikoltott pillanat megkövesült maradványai, kővévált katasztrófák, nem kell sem Sommers, sem fattya, semmi sem kell, egy kicsi élet kell, jaj, tegyél le szépen griffmadár.

Hop, hop, hoppant a gép lágyan, mint a labda, aztán gurult, gurult fül-siketítő zsvavajjal, de Trudi nem bánta, itt volt a lejtő végén a betonon. A gép futott, feltűntek az épületek, egy hangár, egy másik. Az utasok mozgolódni kezdtek, csattant a hevederek csattja, a borzas szőke felemelkedett előtte és hátrafordult. A zaj elcsitult, a gép megállt. „May I help you with your luggage?” – hallotta. Trudi nem tudta, mit feleljen, a gép újra megindult, lassan taxizott a tarmak felé. A rhodesiai lány valamit mondott mögötte, szedelőzködtek az utasmúmiák. Trudi még mindig a csattal vesződött. A borzas áthajlott kezét érezte a gyomrán, síkos, gyors kezét, milyen undorító, milyen dégoutant. „No, no, thank you” – kapálózott Trudi –, „I am all right”, kiabálta, de az egésznek nem volt értelme, mindenki önmagával volt elfoglalva, senki sem figyelt. „You are free now” –, hallotta. A gép megállt.

Igen, szabad. A borzas bentállt a sorban a rhodesiai lány mögött. Milyen szép ez a lány, milyen fiatal. Négy dolog. Táská, szatyor, kabát a karra. Mi a negyedik? Ernyő. Kész.

Az ajtóban szemébe sütött a délután. Igen, ez a szabadság. Elhagyom a gépet, ezt a tokbazárt civilizációt, ezt az idáignyújtott Amerikát, itthagynom a múltat. Az új itt van. Az új itt van és a régi is itt van, nem a tegnapi, hanem a tegnapelőtti. A reptéren várlak.

Óvatosan, gyáván felemelte tekintetét, de nem látott senkit, csak száz, ezer, egymillió fejet egymillió gúnárnyakon, és kezeket, integető kezeket. Megkapaszkodott a karfában, Úgy lépett egyet, kettőt, tizennyolcat lefelé. Lába lent volt a betonon. Ment. A korlát mind közelebb jött. Egy asszonyt látott lila hajjal, kire vár ez a lilahajú nő? Odébb csókolóztak, gyerekek repültek levegőbe, mozgott a tömeg, gomolygott a sok ember, befurakodtak elhagyott pozíciókba, hátrébb egy szakállas integetett. Két férfi hosszasan rázta egymás kezét. Vállával utat tört a sokadalomban, mit gesztikulál az a szakállas fehér homlokú pasas, hol van Sanyi? Istenem, hol van Sanyi, love, azt írta love. Hátranézett. Nem, nincs mögötte senki, a kör bezárult. Amerika árván állt a betonon az idegen napfényben.

– Trudi, Trudi – hallotta.

– Trudi – ez már itt volt.

– Jézusom, Sanyi, Sanyikám, mit csináltál magadból, ez rémes.

- Meglepetés. Hadd lássalak. Istenem, de jó, de jó, hogy itt vagy.
  - Szúrsz, úgy szúrsz. Milyen irtózatoss hülye vagy.
  - Leszedem. Még ma este leszedem. Olyan vagy ... Mutasd magad.
- Trudi olyan vagy... nem, Trudi szebb vagy, szebb vagy, mint régen.
- Milyen, milyen irtózatoss hülye vagy.

Egymás karjában voltak. Trudi befúrta nedves kis arcát a sok szőke szőrbe és kacagott, kacagott. A fekete melltartóra gondolt, amelyet felvesz vacsorához.

(Folytatjuk)

Két dióhéj*

II.

Szóltál? – kérdezte Sándor.

Alszik. A csend visszatért, a csend, melyet szava úgy tört meg, mint az elhajított kavics a tó vizét. Igaz, beszéltek eleget. Talán nem elégről. Sok volt az emlékszel-e még, kiszorította a fontos dolgokat. Sándor előtt ek-hósszekerek képe bontakozott ki az emlékezetben, ökör húzta, menekülő szekerek Erdélyből, bennük dunyha, lim-lom, kalickában kariári. Mik a fontos dolgok? Holnap Trudi felülne a gépre, három óra az egész. Schall tud róla. Láta, beszélt vele a konferencián. Schall fogadná, Schall felvenné. Új a tanszék, van pénz dögivel. Itt lennének egymás közelében amíg elintéződnenek a dolgok. Pen nem csinálna nagy grimbuszt. Sőt. Peter Pieterkiewicz. Lehet, hogy egy szó sem igaz az egészből.

Nem érdemes felizgatnom magam. Hogy jut Peter az eszembe? Trudinak beszélni kell Schallal. Paleobotany. Ez főnyeremény. Plusz Sommers levele és milyen remek levél. Nem gondoltam volna. Pesten azt hittem ez a geológia valami grandiózus szeszély, valami ostoba hóbort. Vagy, ... nekem akarta megmutatni?

Elmosolyodott. Kezét végig akarta húzni a szakállán, ám eltévedt az ismerős mozdulat, a szakáll nem volt sehol. Nem baj. Ha Pen meglát így csupasz állal, ki sem kell nyitnom a számat. Addig meg érje a nap. Jó volt a napon, a forró homokban; az ég felhőtlen kék, a tenger nyugodt. Szeme a part sarlóját követte a szirtig. A szirtnél minden megszakadt, összeolvadt a víz és az ég. Valami lebegett a levegőben, de délibábot formálni nem telt erejéből. Sándor tekintete hazaszaladt, pásztázta a szigonyos fiúkat a zátonyon, a füröcskélő gyerekeket a sekélyben, a tucatnyi tarka ernyőt, hogy Trudin akadjon meg újra, ahonnan kiindult.

Mintha ma is a tóparton lennének. Trudi a kékstráfos törülközőn, hanyatt, szemén szemüveg, orrán kettébehajtott hibiszkusz levél. A levél szára elrágott. Otthon is így volt, Trudi szájában mindig volt egy fűszál ahányszor a tóra jött. A vadzabot szerette. Megfogta a szárát és húzta, lassan, mert mint mondta, ha gyorsan húzza az ember, a leves részén szakad el. Vadzab helyett hibiszkusz. Majd hogy fává nem nő itt, egy ág az ablakukba hajlik. Rágni nem jó, keserű. Fedezéknek jó. Milyen csodálato-

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1966. évfolyam 2. számában.

san finom maradt a bőre, finom és hamvas. Pené is. Pené is sima és hamvas, igaz csak az arcán. Háta, karja szeplős, mint azoké a lányoké, akiknek a haja vörösésbe fut, igéző vörösbe akár a napsugár. Itt amúgy is kicserződik mindegyiknek a bőre, meg vannak örülve a napért. Ez is megvolt, ez a halvány vonal a száj szögleténél, valami gyerekkori baleset. Semmi ránc csak rovátkák a szem felé, mint egy Holbein rajzon. Amott csillan egy ősz szál a vörhenyesben, ezt nem vette észre, de jó. Tizenöt év, igazán tizenöt év? Hová lett az én hajam?

Szeme Trudinak nyulánk testére tévedt. Ugyanaz a karcsú, noha teltebb test, amelyet elmetsz a fürdőruha diabólója a végtagoktól. Trudi a homokórában. Homokóra. Az algebrikus topológia ábrája ez. „Topology should be your real subject”, mondta volt Professor Barker a folyosón, útban szobája felé. „Leave the stars and all your calculations about aeronautics.” Ez volt a tál lencse. Cserébe jött a tanítás, a palást, a kinevezés. És Penelope Jones. A házasság. Mit adott el vele?

– Szóltál?

– Fenn vagy?

– Szívom magamba a meleget – mondta Trudi. – Mintha szóltál volna.

– Csak gondolkozom, Trudi.

– Ugyan hagyj. Olyan jó a napon. – Sándorra nézett, a törökülésben homokot csorgató Sándorra. Ujján keresztül szállt a finom homok, lassan mint a három perces tojástartó mérő szűk torkán keresztül. Felkönyökölt. – Min?

– Hogy miért hagytam ott a holdat és a szferikus geometriát.

– Már megint?

– Már megint .

Hallgattak. Egy hét alatt megtanultak hallgatni is együtt. Aztán Sándor:

– A geometria hozott vissza téged. Az a szimpózium paper.

– Udvarolunk? Mindig rosszabb leszél – mondta Trudi és mosolygott. Visszafeküdt, nekinyújtózott a napnak. Mindig rosszabb leszek? Lehet, hogy igaza van. De ki gondolta, hogy ez lesz belőle? Az embernek sok mindenre jár rá a tolla. Hívtam, hogyne hívtam volna. ő akarta. Minden levele tele volt vele, mennyi pénze van a bankban és mennyi kell a retourjegyre. Megható, bújtatottan, valló levelek. Mégis, ha Pieterkiewicz nem jön vissza azzal a rettenetes kiejtésével, és ha Pen ... Hátha Pen meggondolja magát, nem válik? Miért is kezdődött ez a házasság olyan sután, olyan balogul. Hiszen Trudit elfeledtem, úgy hagytam ott Pesten, hogy könnyű lett tőle a szívem. Volt itt valaha szerelem? Tetszett, nagyon tetszett, ez igaz. Miért? Mert bolondult utána a sok büszke fiú, mert

Bahrenklau Ferencnek volt a lánya, ennek a vén ripacsnak, vármegye kedvencnek és szoknyabolondnak, illusztris parazitának? Nem voltam jó huszárnak? Tűzéreknél legalább lőttünk, ha volt mivel.

Trudi tovább mosolygott a polaroid alatt. Vajon tudja-e? Szerelem. Hát szerelem volt-e Pennyvel, van-e ilyen érzés, jut-e mindenkinek belőle? Ismer-e Trudi engem? Ismert-e Pen? Talán én voltam a hibás. Korán felhagytam a meséléssel, úgy távolodtunk el egymástól, hogy sosem ismerjük egymást. Az élet? A topológiában az a jó, hogy az ember kiszalad az életből az absztraktba, a messzibe, hol maradtál Riemann, hol maradtál Bolyai, hol maradtál euklideszi sík, gömbfelület és fánkalakú pszeudoszféra? Mért kellett a Nikó botját felakasztani a maszkok és boomerangok közé? Első nap hogy hazajöttem ott lógott. Milyen büszke s boldog volt vele Pen ...

– Meséltem neked Nikóról ...

– Nikó? Ki az?

– A társam. Az erdőben.

– Az erdőről írtál. Kérges lett a tenyered tőle ...

– Az erdőben jó volt. Mit is kezdek volna ebben az új világban? Ruhát, bakancsot adtak. Kettőnknek járt egy kaliba a húszból. Hajnalban kiballagtunk a placra fejszével a hónunk alatt. Várt a teherautó és egy fél óra múlva kopogott a fejsze, kipi-kopi-kopp. Suhogtak a fák, ropogott, csattant az ág, puffant a törzsök és már ott voltunk a következő fánál. Német volt a lingua franca, keréketört, gyalázatos német, lengyelül hadarták, észtül törték, csehül üvöltöttek, magyarul káromkodták ebben a poliglott bábelben míg hullottak a fák, az idegen fák, hogy mind szélesebben sütött a nap a csapzott páfrányokra. Olykor egy furcsa állat ütötte fel fejét a bukácsoló nyulak közt, fényes szemű furcsa állat, a nevét se tudtuk. Bakkecskéztek a kenguruk az erdő belseje felé, hegyre fel, völgyre le a siheder fák között Új rejtekek felé, ahová nem ért még ez a barbár, torokhangú, szedett-vedett zsoldos hadsereg. Az erdőben jó volt, a csatogásban elcsitult a múlt: a falu és a tó, amelynek tükrére sohasem hajítok többé kavicsot. Hevert a sok fa egymás hegyén hátán, sokszáz kereszt, sokszögű rejtvényes geometriája ennek az érthetetlen keserű indulatnak, halottan a tisztáson, élettelenül. A madarak zsidvására ott vijjogott, sírt, kiabált a fejünk felett, lehullt fészket kereső, esztelen, kergerepülésben, de mi csak tenyerünkbe köptünk, baltát fogtunk, pucérra csapdostuk az egyenesderekű, elnémult fákat, hogy fonákukra fordultak a levelek, mint ha be akarnák fogni az alig serdülők szemét, hogy ne lássák ezt az irtóza-

tos európai mészárlást, ezt a szédült Bergen-Belsent, ezt a győzelmes civilizációt.

Trudi szája körül eltűnt a mosoly. Sándor folytatta:

– Vacsora után elcsitult a tábor. Kiültünk a padra a kaliba elé, vártuk az estét. A padot Nikó eszcabálta össze, mert úgy szokta meg odahaza, hogy pad legyen a ház előtt. Nikó botot faragott. Úgy válogatta ki a botnak valót a sok suháng közül, olyant amelyik sudár is, meg gyökere is olyan, hogy nemcsak támaszt ad a kéznek, hanem valami mást is mutat, valamit, amit csak Nikó tudott. Alig beszélünk. Feljöttek a csillagok, az ismeretlenek, meg az ismertek is az ég alján, akár a leselkedő múit. Nikó hol egyik, hol másra mutatott, ukránul nevezte meg őket, az Orient, a Fiastyúkot, elmondta a regéket róluk, hosszú réveteg meséket, kezében ilyenkor megállt a kés. Arra gondoltam, hogy tengerit csövezett odahaza, mikor feljött a Fiastyúk a tó mögött. Rád is gondoltam. Otthonról ritkán jött levél ...

A lány nem szólt, csak fejét moccantotta odébb, hogy lássa Sándort, aki beszélt és beszéd közben csorgatta a homokot.

– Nikó néha dúdolt, ejtett dallamú nótákat, valakije maradt otthon, annak. Egy szombat este tovább maradt el. Rendesen Ő járt be a városba beszerezni ezt-azt, ami kellett. A hold kisebb lett és sápadtabb, ahogyan keresztezte a sok megismert, de nekem névtelennek maradt csillagképet. Egyedül voltam, senkim a világon, és mégis ez jó volt. Minden olyan könnyűvé vált, olyan lett egyszerre, mint a sárkánynak, melynek zsinégét eleresztette a gyerek. Figyelsz?

Trudi nem mozdult.

– Nikó egy könyvet szedett elő tarisznyájából. Átnyújtotta. Leült, kinyitotta bicskáját. „Die Sterne bringen dir Ruhe”, mondta és elővette az új suhángot. Megköszöntem. Minek nekem a csillagok? A nyugalmam megtaláltam. A múlt elmerült, akár a te virágporod a kőzetekben. Elmerültél te is a tóval, az otthonnal. Elmerült a múlt a csendben és a csattogásban. Négy pár daróc inget is elnyűttem addigra, az erdő kétségbeesetten fújta visszavonulóját, ha fáit kikezdte fejszém, karomon el lehetett pattintani egy bolhát. Hanem este Nikó könyvét vettem elő a nyelvtanok helyett. Lapoztam, olvastam. Nem zavart az árva villanykörte körül zümmögő sok bogár. Átmentem a számításokon csak úgy játékbót a magam szórákozására. Nikó faragott, Niko dúdolt. Én, kezemben ceruzával, számoltam.

– Akkor jött a krach? – kérdezte fektében Tmdi.

– Krach? Igen, krach. A vállalat egyszeribe csődbe ment. Üresen álltak a kalibák, az irodában egy vénember maradt, aki éjjel nappal összeadott irdatlan nagy könyveket. Nikó egy reggel bugyorba csomagolta dolgait. Kutyafejes botját bugyra korcába szúrta, a másik botot a pártját, a szebbet, amely megnyúlt fejű hátracsapott fülű agarat ábrázolt a bunkóján, nekem adta. Amikor megkérdeztem hova megy, azt mondta, haza megy. De hol van haza, mondd meg, Nikó, hol van haza? Ahol a bot kivirágzik, ott van haza.

– Mint a Tannhauserben.

– Vagy mint a mesében. Azóta nem láttam. Elment a völgybe vezető úton. Nem nézett vissza. Komótosan ment, bugyra himbálózott a bot végén. Csak a bot nézett vissza. A kuvaszra hasonlító ukrán kutya a bot bunkóján.

Beállt a dagály. Egy szelet hullámot loccsantott a homokra előörsnek, és sietve retirált. A homok szomjasan itta a vizet, a visszavonuló hullám kagylókat, csigákat görgetett maga után. Sándor a csigákat figyelte, csigák, logaritmikus spirálok. Minden kiszámítható, mihelyt az ember rájön arra, hogy a csigavonal a harmónikus növekedés formuláját követi. De hány dologra nincs könnyen ráhúzható formula ...

– A botot – folytatta Sándor –, az agarast, Pen felakasztotta a dárdák és maszkok közé. Az előszobafalra. Így kezdődött a házasságunk.

Elhallgatott. Trudi felkönyökölt. Sándor ujjai között csorgatta a homokot. Nevetni támadt volna kedve, de mintha megsejtett volna valamit. Végre kifakadt.

– Csak nem akard ezzel azt mondani ... Mi ez? Főbenjáró bűn?

– Így kezdődött.

– Mért nem vetted le?

– Neki kellett volna levenni. Nem nekem. Éreznie kellett volna.

– Ez irodalom. Ilyen nincs.

– Ne véd. Ne véd, Trudi, még akkor se véd ha azt hiszed eldramatizálom neked a dolgokat. Tudom mivel tartozom Pennynek. Ma is háztetön lovagolnék, ha ő nincs, ha nem segít ki egy shillinggel az autóbuszon engem, az ismeretlen, aki elég ostoba volt ahhoz, hogy a másik nadrágjában felejtse a pénzét. Egyedül voltam és egyszeribe lett valakim. Egy este írásaim között kotorásztam, előkerült az indexem. Attól kezdve nem hagyott békét. Minek nekem farm, kérdezte. Az egyetem az igazi befektetés. Szeretöm lett ...

– Ezt már mind elmondtad Sanyi.

– Ő volt az első nő az életemben. Kacagsz? Tudd meg, a férfiak se tudják elfelejteni az elsőt. Miért ilyen későn? Félnék voltam és büszke, gyámmoltalan is. Pen jött és minden egyszerű lett, természetes. Birtokába vett. Nemcsak a múlt tűnt el, az erdő is eltűnt és az erdővel Nikó, aki megosztotta velem a csendet és csattogást. Egyedül voltam, társtalan és magányos. És akkor kézen fogott ez a lány, szaladt velem a questúrára, elismertetett tárgyakat, mozgósította apját. Beajánlottak mindenüvé, mindenkinek, aki számított a tanszéken. Elindítottak. Két év múlva tézisemet írtam. Ki segített? Ki javította az angolomat? Pen.

– Hagyjuk ezt Sanyi. Olyan jó a nap.

Milyen igazságtalan, milyen kegyetlen így feküdni a polaroid alatt. Trudi is, akárcsak Pen. Együttlét ez, vagy társas magány? Jó volt az erdő. Ott az ember keservében dönthette a fákat.

–; Kellett nekem – folytatta Sándor. – Elég volt egyedül. Együtt ebédeltünk a fűvön a könyvtár előtt, az övéből nekem is jutott. Heverészve néztem amint szaladt az Anthropológiára. Visszanézett, mosolygott, integetett, kezében tarka könyvek. Hogy örült a kitűnőimnek. Neki tanultam. Mire kész lettem, helyet kapartak számomra a tanszéken. Azt hittem, egyenesbe jutottam. Baker magával vitte a paperem a szimposiumra. A jövő kitarult. És – folytatta Sándor – Penelope Jonest, a fizikus Jack Jones lányát elvettem feleségül.

– Ezt is elmondtad Sanyi.

– De nem így. Szebben. Gyáva voltam veled Trudi. És gyáva voltam magammal. – Elhallgatott. Trudi felnézett, szeme fénylett ahogy megszólalt.

– Velem nem voltál gyáva. Csak kegyetlen.

Egy csapat sirály rebtent fel a parton. Odébb uzsonnáztak. Lerágott csirkecsont repült a sirályok felé.

– Kegyetlen?

– Mindig – mondta Trudi és a nap felé fordította arcát.

Sándor követte a napraforgást. A nap lejjebb csúszott a szirt irányában. Lassan, mint a szánkó egy lusta lejtőn, mint a holtág medrében. Mindig? A soha nőni nem akaró kúpot nézte a lába előtt, a finom homokot, amelyből mindig elvett egy maréknyit, hogy pergesse újra. Igen mindig.

– Bocsáss meg érte, Trudi. Igen, mindig.

– Semmi baj Sanyi, semmi baj. – Felkönyökölt, szatyrában matatott, zsebkendőt halászott elő. Elfordult. Zsebkendője visszakerült a szatyorba. Mosolyogni próbált. – Nincs semmi baj Sanyi, semmi baj.

– Hogy van az apád, Trudi? – kérdezte Sándor hirtelen.

Trudi megütődve nézte.

– Miért kérdezed? Elvette az erdész özvegyét. Nem mondtam? Német kapitalistáknak rendez vadászatokat. Apa ... , apa mindig talpára esik.

– Miatta volt – mondta Sándor.

– Mi volt miatta? Ó, Sanyi, hagyd apát.

– Mért nem tudtatok egyszer is megszállni nálunk? Hányszor mondtatok le, amíg egyszer eljöttetek vacsorára ... Úgy kezdődött, mint valami vendetta. Minden kérőt el akartam verni a kezdről.

– Mért mondod ezt? – vágott közbe Trudi. – Hallgass Sanyi, ha Istent ismersz, hallgass.

– Hiába szerettem a tavat. Nekem nem jutott volna sem föld, sem víz. Sokan voltunk. Csak a csillagok maradtak meg nekem a legkisebbnek. Mérnöknek szántak, tudod. Hanem az már alig érdekelte őket, hogy Lobachevszky meg Félix Klein lapul a táskámban és nem ármentesítési szakkönyvekkel érkeztem haza vakációra. Ha görbül vagy homorul a sík, Euklidesznek nincs többé igaza. A sík geometriája nem a csillagok igazsága. A világnak lehetnek bár a katlancsaták, nekem ez maradt a nyár eseménye. Ez és még egy.

Sándor kezében megállt a homok, Trudira nézett, aztán folytatta.

– Egyszer unalmunkban, mikor estébe hanyatlott az őszi délután, valamelyikünknek eszébe jutott András napot játszani. Emlékszel? A dió érőben volt, zölden bár, de néhány ott hevert a fák alatt. Sarkunkkal eltapodtuk a tüzet, kihúztuk a támaszokat a vonatánok alól, vertük a diót, hámoztuk, ettük. Aztán ki-ki választott egyet magának hajónak. A vitorlán voltak a nevek. Emlékszel?

Trudi könyökére támaszkodva hallgatta. Nem felelt.

– Én emlékszem. Kihúztuk a csónakot a tocsogóból. Kicsi szellő fújt. Szélirányba fordítottuk a hajókat. Jancsié találkozott Teriével A többire nem emlékszem. De arra igen, hogy az enyém nem talált senkit, a tiéd, a tiéd meg kiment az öbölből a tóra.

– Ezt mind elmondtad Pennek?

– Ott térdpeltél a parton és nézted a hajód, aztán az enyémet, majd megint a magadét. Ott térdpeltél ölbeett kézzel, míg a többiek zsinaoltak körülöttem és felnéztél és láttad, hogy látom a könnyet a szemed sarkában és elpirultál. „És Sári felkiáltott, hogy ni, amott megy a Trudi hajója és mindenki nevetett és én is nevettem a többivel. Elszégyelltem magam. Hál' Istennek jött a hetes lóhalálában, hogy előállt a fogat, rohanunk fel a kocsizhoz ...

– Mit mondtál Pennynek, Sanyi? – kérdezte Trudi és felült.

– Porzott az út a kocsitok mögött. És akkor – folytatta Sándor csendesen –, akkor arra gondoltam, hogy te vagy az igazi. Te vagy az igazi és aljas rondaság volt kacagnom és meg tudtam volna fojtani magam. Szaladtam le a tóra, be a vízbe szandálostól, ruhástól, mert megláttam azt a lélekvesztőt, azt a kicsi dióhéjt a fehér vitorlával és kiemeltem a béka-nyálból és vittem, vittem az enyémhez az öbölbe vissza és letettem az enyém mellé ...

– Hazudsz, hazudsz – zokogta Trudi –, egy szó sem, egy szó sem ...

Elhallgatott. Könnyein át Sanyit nézte, homokot gereblyélő ujjait, lehorgasztott fejét, gyér, szőke haját.

– Ez: így volt igaz.

– Hát akkor, miért? – Trudi hangja megcsuklott. – Miért? Miért lett minden ... ahogy lett?

Odébb az uzsonnázók összecsuhták a napernyőt, a szeplőshátú nő karjába vette a kisfiút. Sándor a homokvárat nézte, zöld ág volt a közepében, mellette játékveder.

– Lett huszár belőlem? Milyen ostoba dolog. Akkor is az volt, ostoba dolog. Szegény apám. A vakáció végén megérkezett a behívó. Apám bontotta fel. „Na kedves egy fiam, neked sem nyergelünk lovat. Sodródhatsz velük, kurizálhatsz annak a szép lánynak, be mégsem vesz ez az éhenkórász Bahrenklau.” Ma is előttem van, ahogy megfordult és kiment a szobából.

– És ez?

– Nyomot hagyott rajta. Mindent elért, a legjobb gazda hírében állt. A háború megsokszorozta vagyonát, jó ára volt az almának, a hálnak. Felmelte a családot, ezt a kuruc idők óta szunnyadó berényi vért. Csak anynyit szeretett volna, hogy a Batizyakkal, a Pálfalvyakkal csutakoljon együtt a fia és egyszer, a háború végén agarászat legyen Dabolcon. Minket fiatalokat ez már alig izgatott, ha igen, úgy miatta csak. Mintha éreztük volna, hogy közel az idő és megszakad a lánc. Ő úgy látott minket, mint a folytonosság zálogait a jelenben, az életet történelmi perspektívában ismerte csak. Apám a milléneum szülöttje volt.

– Miért mondod el ezeket, Sanyi?

– Pennek nem beszéltem erről. Elkezdtem, nem értette.

– Miért mondod el nekem, Sanyi?

– Mikor megláttalak, rájöttem valamire. – Kezében megállt a homok. – Szeretlek Trudi.

Trudi hallgatott. A nap alább bukott. A szirt figyelmeztető ujja felett állt, mint egy tótágast álló felkiáltójel. Egy csapat fiú jött fel a zátonyok

felől, barnarasült, izmos fiúk, kezükben maszk és szigony. Egyik egy fűz-ér halat vitt, pikkelyük csillogott, mint a csendes tenger vize, ha rásüt a nap. Trudi a halakat nézte, tátott szájukat, ezt a megkövesedett meglepetést a fűzéren, itt a szárazon. A halak holtukban nem értik mi történt velük, hogy kerültek ide abból a hűvös világból az idegenbe, ahol minden száraz, perzselő, kegyetlen. A halas fiú megállt, felemelte a fűzért. Trudi felnézett, értetlenül. A fiú mosolygott, kihívón, hamisan, cinkosan. Trudi úgy nézett rá, zavartan, értetlenül, mint akit nem tud hirtelen hová tenni az emlékezetében. A fiú (mintha biccentett volna), sarkonfordult és megindult a többi után. Borzas szőke haján csillogott a víz.

– Rájöttem valamire, amit elfelejtettem. Elfelejtettem, mert el akartam felejteni. Ostoba dolgok, igen ostoba dolgok miatt. Ostoba dolgok miatt bolondítottalak. Ezért voltam hozzád kegyetlen. Ezért volt könnyű elmennem tőled. Kvittek voltunk. Elfelejtettelek. Azt hittem, bosszút álltam az apámon az apádért. Én voltam az ostoba, nem a dolgok. Elfelejtettem azt is, amit csak egyszer tudtam, ott az alkonyatban, kezemben a neveddel a tónál.

– Ne mond tovább – mondta Trudi, míg a fűzérés fiú után nézett.

– Azt mondtad, irodalom. Hát van olyan irodalom, melyet nem licitál felül az élet? Minden olyan jó volt, olyan sokat ígérő: Pen, a professzor lánya, katedra, diákok. Mért akasztotta fel az agaras botot a dárdák közé? Sok, sok év után akkor jutottál először eszembe, Trudi.

– Igazságtalan vagy. Menj vissza Penhez, Sanyi. – A fűzérés fiú eltűnt a dűnék mögött.

– Akkor még nem jöttem rá semmire. A csillagokat elhagytam és beleváltam magam ebbe az örületbe, melynek az a kiindulópontja, hogy vannak geometriai tulajdonságok, melyek változatlanok maradnak egy folytonos deformációban. A topológia jele T. A te iniciáléd Trudi.

– A topológia is irodalom – mondta Trudi tompán.

– Ne légy kegyetlen. Pen sohasem volt kegyetlen hozzám.

– Menj vissza hozzá.

– Soha sem szeretett. Hogy tudott volna kegyetlen lenni?

– Fázom.

– A kiejtésem szerette. A gramatikai hibáimat szerette. Ma már tudom. Én voltam a művelt exotikum, Európa egy obskurus sarkából idevetődött idegen, etnográfiai különlegesség, aki magafelé kanalazza a levest, maga felé dönti a tányért. Én voltam a kóbor lovag, aki helyet adott a nőknek az autóbuszon, csináltatott cipőben járt, keskeny nadrágot hordott, akkor, amikor minden férfi olyan bugyogókban sétált, mint a tengerészek a kikö-

tőben. Illusztráció voltam, borralalózó éhenkórász, akit Pen úgy tűzött az életéhez, mint Nikó botját a pattintott kőbalták mellé. Mellére tűzött, mint egy polinéziai totemet a blúzára. Szeretett, mit ahogy az antropológiát szerette, én voltam a noble savage. Úgy itta történeteimet, mint a vizet a lyuk, olyan volt neki Dabolc, mint egy kiszállás. Unszolt és kérdezett. Meséltem az aratásról, hogy a kereszt búbján levő kévét úgy hívják, hogy pap. „Clergyman” – mondtam és Pen kacagott, „ezt le kell jegyeznem, mondta, ez tökéletes.” Nem értettem, mi volt benne tökéletes. Később megértettem. Megértettem akkor, amikor nem szaltózott a nyelvtanom többé, elsimult a kiejtésem, fogyóban voltak a meséim. És jött Pieterkiewicz, jött a lengyel aratás.

Trudi a törökülő Sándort figyelte a napszemüveg fedezéke mögött. A hibiszkuszlevelet elvitte a szél.

– Mind kevesebbet volt otthon. Könyvtár, szemináriumok, fieldwork egy bennszülött misszióban valahol északon. Megtanultam az egyetemen vacsorázni, dolgozni, napok teltek el, hogy csak az ágyban találkoztunk. Azt hittük, ez így van rendjén, most Pen írta a tézisét. Talán én is hibás voltam. Ha egy kicsit sarkamra állok, megszületett volna szegény. Pen várta, tudom várta, mondok valamit, nem hagyom egészen rá. Pieterkiewicz szerzett doktort, egy földijét, akit nem regisztráltak. Valami baj történt. „Három-négy év” – figyelmeztetett apósom barátja. Addig nem lehet gyerekünk.

– Az én levelem ... Nem azért nem szóltál, mert az én levelem ...

– Nem, Trudi – mondta Sándor csöndesen –, nem azért. Leveled megpendített valamit, de a sors nem gyúrt még meg annyira, hogy rezonáltam volna rá. Pen nem volt rossz feleség. Csak az angolom kezdett jó lenni és ha lett is volna hazai mesém még, nem maradt idő az elmondásukra. Igaz, Pieterkiewicz feltűnt rég. Sejthettem volna-e akkor, hogy féi csábja botló beszéde lesz majd, az én volt hibáim a köbön?

– Penelope vár.

– Nem, Trudi, Penelope nem vár. Nem csinálunk mitológiát. Családot sem. Észre sem vettük, hogy hültünk ebben az örök nyárban. Az antropológiába volt szerelmes, nem belém. A kérő győzött, ha ez győzelem volt, ha volt egyáltalán győztes ezen az egyetemi Ithacán. Mint egy szeminárium, olyan lett a lakásunk, szakállas etnográfusok tanyája, akik arról vitáztak, hogy hol tévedett Sir Jahn Frazer és nem ötven, hanem harminc év múlva lesz vége a házasságnak, hisz Malinowsky is megmondta rég. Mit ért az én hevenyészett alkalmazkodásom, mit ért a vörös szakáll? Borzas nem tudtam lenni hozzá. Nekem rend volt az elemem, geometria az isko-

lám, a csillagos távolságok éteri tisztaságából vitt 'l sors sodra a topológiaihoz, mely nem egyéb, mint a szomszédságok, a viszonylatok rendje. Úgy mozogtam a borzasok között, mint egy jámbor misszionárius egy kergült afrikai rituálén, kétségbeesetten, noha égő szemmel, bízva, bízva ... Bízva miben? Talán valami csodában, egy égi jelben, amely véget vet ennek a zsargonos bábelnek, elfújja ezt az éjszakát. Ám Pen már az ő kövi.iket főjta. Mégis hittem. Hittem, hogy ennek is vége lesz majd, megtaláljuk újra egymást, egymás nyelvét, amelyet akkor beszélünk, amikor kék volt az ég és nem tudtam angolul.

Trudi levette szemüvegét.

– Egy este ... Egy este hangszalaggal jöttek. „Ez az arunta zsákmány” – mondta Pen és megkért, segítsék beállítani a recordert. Mind az öt kigyótetem spiráljaival volt bemázolva, mikor kijöttek a fürdőszobából. Meszelt homlokok, meszelt bordák, meszelt arcok. Téglaszín hullámok a melleken, karukon, lábukszárán, hajukban csokorakötött madártoll. – „Ez volt Péterék mesteri furfangja” – súgta Pen hozzám, „hogy végtére is eljátszották előttük az arunta titkot, a férfivá avatást.” Elmosolyodott. „Egy láda sör volt az ára.” Felsorakoztak. De mielőtt Pen megindította volna a tape-et, Peter füttyentett egyet, hátrafordult. Valami hiányzott. És Nikó botját leemelte a falról.

Üres volt a part. A csupaszka, csenevész norfolki fenyők úgy sorakoztak a szirt fölé vezető úton, mint egy lázgörbe a betegség végiben.

– Mire hazaértem, Pen aludt. Felébredt, mikor mellé feküdtem, vagy tán el sem aludt. Nem tudom. Nem kérdezte, merre jártam, hol voltam. Mellémbújt. Sírt. Talán jobb lett volna, ha továbbra is nálunk találkoznak. Pen egy ideig otthon ült, írt, tanult. Aztán mind gyakrabban találtam üzenetet a konyhaasztalon.

– Ezért hívtál vissza?

– Nem, Trudi, nem ezért. Másfél éve múlt ennek és azt hittem, még van remény. Dolgoztam. Kihajóztam az életből az absztraktba. Hajóm alatt víz nem loccsant, csillag sem porzott felettem. Haladtam a pontok, az elementek Óperenciáján túl egy elképzelt, noha fogalmilag állandóan jelen való határ felé. Azt hittem, hogy ezek között az absztrakt koncepciójú szomszédságok és kontinuitások között feleletet találok ...

– Mire? – kérdezte Trudi és felült.

– Nem tudom, nem tudom. Semmi sem jött ki, semmi sem sikerült. Három éve múlt, hogy nem publikáltam semmit.

– Hát ezért hívtál vissza?

– Nyitott ablakomból a gyepre láttam, ahol megosztotta velem az ebédjét. Íróasztalomon papír papír hátán. Értelmüket veszített szimbólumok, fuccsbament levezetések, melyek nem vezettek sehová. A nagy T. ... Szamárfüles könyvek a polcokon. Az egyetemre emigrált könyvtáram Úgy nézett le rám, mint egy sikertelen Fausztra a lombikok. A friss szél gomolyogva szórta szét a füstöt a hamutartóból, mint Káinét. „Mi van veletek?” – kérdezte Jack és becsukta maga mögött az ajtót. Mindig az volt az érzésem, Jack jobban szeret engem, mint a lányát. Pen ráklevessel várt este. Úgy csinálta, mint egyszer régen, mikor elleste az elmondott receptet. A mozsárban porrádarált megpirult lábakat rászórta a konyakkal, tejsűrűvel meghabart levesre, melyben rotyogott a petrezselymes rizzsel töltött sok piros páncél. Kezdjük újra. Én hibáztam, hogy nem tudtuk újra kezdeni? Lehetetlen volt Pieterkiewicz kiejtését észre nem venni a telefonban. Aztán jött a távirat. Meghalt az apám. És akkor visszajöttél te. Úgy álltál ott előttem abban a kétségbeesett üres jelenetben, mint egy démoni látomás egy félresiklott élet határán, az ok . . .

– Hallgass – sikoltott Trudi. – Hallgass, az Istenért, hallgass . . .

– Le kellett rándulnom erre a konferenciára. Te voltál mindennek az oka, éreztem, te az örökbakfis angyal és a bricseszés apád. Hívtalak.

– Utazom. Ma innen, holnap a gépen tovább.

– Miattad gyilkoltam a fákat – folytatta Sándor tompán. – Miattad nem született meg a fiam. Hiába fogod be a füled, ezt végig kell szenvedned, ahogyan Pen szenvedett, ahogyan én szenvedtem. A sorozatok végén te térdeltél, mint akkor a tó előtt, a dióhéjnyi sors előtt. Tudtam, betűimmel visszaigézlek, mint Pieterkiewicz a sámános bennszülött lidérceket. Hívtalak és jöttél. Itt vagy.

*

Elhallgatott. Trudit nézte, a síró Trudit fekete fürdőruhában, de most nem társított hozzá semmit, sem ábrát, sem homokórát. Ez így van jól. Trudi sír. Sándor hallgatott és fényes szemmel nézte.

– Ne sírj – mondta Sándor lágyan –, ne sírj. Hogy kezdjünk mindent újra ezzel a titokkal szívemen?

– Megyek.

– Apád, apám, egy emberöltő idő. Hová lett a múlt, hová lett a múlt világa? Kis és csúf érzelmek elfojtották bennem a szépet, akár a magot, amely tövis közé esett. Rajtad álltam bosszút én szerencsétlen. De rajtam is csattant.

– Rajtad? Hát van szíved? Van szíved azt mondani, hogy rajtad? Mért vártam? És ha már vártam, mért jöttem, mért dobtam oda magam, és ha már odadobtam magam, mért éppen neked? Jaj, de idegen vagy, milyen szörnyű idegen vagy. Istenem, ha nem jövök, legalább ez megmaradt volna. Megmaradtál volna úgy, ahogyan emlékeimben őriztelek, megmaradtál volna befejezetlen történetnek, örök rendez-vous-nak, hogy minden éjjel Újraálmodjak egy befejezést. Örök vigaszom maradtál volna, egyetlen kincsem, puha párnám, gyógyító álmom. Úgy maradtál volna meg, mint amilyen sohasem voltál, tudom, amilyen sohasem voltál, de ahogyan én őriztelek.

– Felástam a szedimentumot. Kiszórtam belőle minden salakot, kiszórtam vele töviseimet is. Megmaradtál tisztán belőle, mint a virágpor.

– Bemocskoltad vele magadat. Ki vagy te idegen? Sanyi?

– Sándor. Sanyi eltűnt, akár a múlt.

– Én Sanyit szerettem – mondta Trudi és megborzongott. Sándor idegen.

Sándor nem szólt. Üres volt a part. Eltűntek a tarka ernyők, a napozók, a gyerekek. A galacsinra gyúrt papírszalvéták kinyíltak narancshéj és kenyérhajak között, a coca-colás üvegek úgy emelkedtek ki a homokból, mint a hajótöröttek palackjai. Odébb egy újságot borzolt a szél.

– Nem jöttél és már-már azt hittem, valami történt, hogy nem jössz, megszakadt a folytonos hullám, a sok kibuggyanó Új arc, káprázó szemek a napsütésben. Aztán megint előbukkant egy új alak, visszafordult, mint ha valami fontos dolgot hagyott volna az ülésen. Tétova szállingózók jöttek, akiknek nem sürgős, akire senki se vár. Mi történhetett, gondoltam, csak nem gondoltad meg magad? És akkor megpendült valami bennem, egy tóparti hang, amelyre azóta sem feleltem soha. Akkor tudtam. Akkor tudtam, hogy nem lesz ebből poszthumusz vendetta, mert várlak, Téged várlak, a térdelő lányt a hajócska előtt és ... Az airhostess jelent meg az ajtóban. Akkor megfogadtam valamit. Olyan volt ez, mint a valószínűség mesgyéjén kihívni a sorsot. Oly biztos voltam, hogy megjössz a szavamra, de eltűnt a biztos, üresen állt a tarmak, ásított az ajtó. Uristen, engedd, hogy ott legyen . . .

– Fázom. Megyek pakolni.

– Tipegve jöttél az ágyhoz, a padlóra haránt süttött a hold. Sugára megtört a széken, a kisasztalon, az ágyon. Villogott a párna, a lepedő, amelyet magamrahúztam, csak feketeség volt és fehérség. Honnan tudad, hogy így kell bejönni, ilyen ultrafehéren, tipegni a tejszín holdsávon át, lassan behúzni a függönyt, kizárni a forró éjszakát, a csillagokat, mindent, hogy

csak ketten maradjunk? Hol olvastad, hol hallottad, merre tanultad ezt, kérdeztem magamban, noha a felelet ott volt a kérdés megett. Mert ahogy mellémbújtál, ügyetlenül, kicsit vacogva ... akkor tudtam : sehol és soha. Kicsi félénk áldozatként dideregtél mellém, hoztad oda magad erre a csillagévek óta várt ajándék nászra és minden olyan egyszerű lett, olyan tiszta, hogy nem maradt bennem más, csak a szégyen, szégyen az évekért, a hamis szélalmokért, a kulissza múltért . . . Istenem. Olyan suták a szavak. Mert a szégyennel jött a hála, hogy itt vagy végre didergőn, mint egy őszben kifeslett virág. Hála, mert az ölelésben átugrottunk az éveken, az éveken és a távolságon, melyet nem tudott áthidalni a vacsora bora, a hadarás, az egymás szavába-vágás, a sok emlékszel-e, ez a sok ideges útkezesés egymás felé a fehér abroszon át. Hisz mindketten tudtuk, hogy jön az éjjel, ez a várvavárt, de elterveltségében rettenetes muszáj, az út és költségek alpárinak ható rituális koronája, ez a szobára menés. Mellettem voltál és értelme lett mindennek újra. Tele voltam hálával és úgy akartam bánni veled, mint a hímes tojással . . .

– Másnap reggel lefoglaltam a holnapi jegyet.

– Tudom.

– Tudtad?

– Megmondta a portás. De bíztam. Füttyörészve mentem a garázshoz. Alkudni sem alkudtam. Kifizettem a bért és kértem egy térképet. Kendőd úgy kötötted korcra, mint egy dabolci menyecske. Daloltam. Csupa régi nóta jutott az eszembe és úgy vezettem, mint egy örült. Boldog voltam. Egy hét elég lesz, dudorásztam, sehova sem repülsz. Schallhoz sem. Itt maradsz velem.

Az égen, mint valami jelre, feltűnt a délutáni gép.

– Haza megyek – mondta Trudi halkán. – Szépen visszavisz majd a griffmadár.

Sándor a lányra nézett. Trudi törökülésben ült előtte és vacogott.

– De hiszen ... – Sándor felugrott, lerázta a fürdőköpenyről a homokot. Trudira terítette a köpenyét.

– Így. Szépen bújj bele. Másik kéz. Kösd göbre. Csak ne legyen semmi bajod.

– Én a télbe megyek.

– Felmegyünk. Hozok neked egy forró teát. Ágyba bújsz. Na most kelj fel szépen.

– Foglalsz magadnak egy másik szobát.

Sándor felnézett. Keze megállt. A szatyor ásítva várta a könyvet, napolajat, cigarettát, gyújtót, a zsebkendőt.

– Foglalok magamnak egy másik szobát. – A gép a szirt fölött szállt, de Sándor a lányt figyelte, a kozmetika ideges, noha rutinos mozdulatait, fésű, majd poudrier és pamacs. Trudi felpillantott, mintha mosolygott volna.

– Candid a retrouvé Cunigunde vieillie – mondta és a poudrier zárja csattant.

– Milyen kár, hogy nem hiszel nekem – mondta Sándor.

– Milyen kár, hogy nem érted.

– Mit nem értek, Trudi?

– Hogy az a baj, hogy hiszek neked. Nem mondtam, hogy hagyj abba?

– Sanyi nincs többé. Örülj neki. Sándor van, az új ember.

– Én Sanyit szerettem – mondta Trudi halkán, és lehorgasztotta a fejét.

– Én belédszerettem. Meglátalak a gép ajtajában és visszajött a régi kép. Kiszerezzél belőlem egy hét alatt?

– Én Sanyit szerettem.

– El kellett oldjalak tőle, hogy hozzám térhess vissza. Jobb lett volna, ha játszom veled, mint régen? Ha bolondítalak? Egy szép hazugság megtartott volna nekem? Hogyan kezdhettünk volna mindent előlről, ha hamisan indulunk? Tudod ... – de a szó lebegve maradt a levegőben, nem volt folytatása. Kezében volt a szandál, a szandállal a biblikus mozdulat. – Vedd fel – mondta –, sok a törött üveg.

– Te nem fázol? – kérdezte Trudi és összekapcsolta a szandál pántját.

– Tartsd csak magadon. Felhúszom az inget, az elég.

– Én megyek a télbe, nem te.

– Én is a télbe megyek. Pedig azt hittem, lesz még nyarunk.

– Penelope vár.

– Elment. Nem Péterhez. Haza sem. Csak külön. A botot otthagya. És egy csokor virágot az ebédlőasztalon.

– Mikor? – kérdezte Trudi gyorsan.

– Két hónapja.

Megindultak. Láruk lágyan süppedt a homokban, melyben hol kagyló villant, hol szemét. Valami nagy hullámnak kell jönni, hogy elvigye ezt mind, gondolta Sándor, a dagály nem elég erre. óvatosan lépkedett felfelé a meredeken és a homokbuckák taraján észrevette az az első zöldtet, a húsos folyondár ereszkedő kötelét. Hátrafordult. Trudi fáradtan követte, lépett eroziós nyomába, fel sem nézett. Járunk ebben a szaharában és elvétjük az oázist. Hol maradtál te geológia, ti megkövesedett erők, wyomingi Eden Hill, himporos lelet? Csak Trudi van, Trudi, Cunigunde

vieillie, és Kopaszodó Candid. Kapaszzkodó jött és Sándor felé nyújtotta a kezét. Trudi megtorpant, felnézett, megrázta a fejét.

Az ösvény, a nyaralók tapodta, alig volt kettejüknek elég. A lédus, kövér leveleket csenevész, tövises csalit váltotta fel, bozót, melynek nevét csakúgy nem ismerték, mint a folyondárét. A csapás a szirt irányába tartott, hogy a fasornál beágazzék az útba. Köröttük térdigérő bogáncs, jobbra, az elhagyott mézeskenyér és a tenger. Sándor előre engedte Trudit.

– Ezt eddig nem mondtad – mondta Trudi.

– Mit? – kérdezte Sándor, noha tudta.

– Hogy elment. Pen. Tromfnak szántad a versed végén?

Sándor megállt. A gép eltűnt, hanyatlóban volt a nap.

– Nem lett volna fair előbb mondani. És ... mivel mindegy ... kár volt.

– Nem értem – mondta Trudi és megállt.

– Hogy Pen elment az alig számít.

– Csak Sándor?

– Csak mi. Te meg én.

– Ki kell borulni rajtad – mondta Trudi és megindult a csapáson. Istenem, ezek az új szavak. Kiszertetett belőlem. Nem, ezek az új szavak nem számítanak, az új szavak nem hírnökök, csak új formulák. A fiúkra gondolt, ezekre az új magyarokra, akik felkeresték az egyetemen, az otthonában, akikhez el-eljárt hónaposszobákba, kollégiumokba. „Mondd, Sándor, hogy lehet kibulizni a termodinamikát, itt van a pesti indexben, gondolod, elismernék?” „Rudi azt hiszi, haláli volt az első pépere, most félkézzel eszi a nápolyit.” Tntdi meg kiborul rajtam. Mindegy, mindegy. A szavak nem számítanak, a szavak nem mondanak semmit, ha képtelenek mást kifejezni, mint a szedimentumot, a hordalékot, az idők iszapját, amelyet ránkkentek az évek. Mallarmé szerint a fehéren hagyott papír a tökéletes vers. Ezt Pen idézte még, mikor, mikor? Amikor otthon volt a kis lakás, maszkok lógtak a falon és dárdák. Örök enigma marad a másik : a szülő, a társ, a barát, a feleség. Az ember titkok között él, titokból sarjad és titokkal hál, titokhoz beszél és titkuktól fél, mert magunkkal törődünk csak és magunkra is oly' kevés az idő. Nem keressük a társunk kulcsát és a miénk ... És az én kulcsom, az én titkom? Hát nem próbáltam? Hát nem adtam? ... Úgy nyújtottam oda neki dióhéjnyi szegény sorsomat . .. Mit ért? Polaroid mögül nézett, a múlt hályogán keresztül

látott csak engem. Miért kövessenek, ugyan miért?

Rántást érzett a karján. Mi az?

– Ott! – hökölt hátra Trudi –, ott!

– Mi az?

Hernyók. Az ösvény mellett, egy bokor töviben feküdtek mozdulatlanul. Egymás karjaiban feküdtek megkunkorodva, egymásbafonódva, barnán és bolyhosan, fekete fejük fényes volt még, testük puhán omló. Hatteras kapitányt fogadta hasonló kép a jéghegy mögött és a könyvre gondolt Ovidius alatt, s a diákszobára, Verne Gyulára. De itt nincs sarkvidék, nincsenek zendülő matrózok hótemetőben, itt hernyók feküsznek ornlón és puhán egy nyári délután, egy töviskés bokor alatt. Békésen feküsznek, nem vernegyula módra, sem mint a fák az erdőn, vagy mint a holtak a kis ukrán falu előtt. Mi volt a jel, amely összehozta őket ebbe az utolsó fészekbe, hogy itt érje őket az ismeretlen, az előre borzadt, vagy nem sejtett vég, mi volt a híradás? Mi volt ez a hernyó Herkulánus, mi volt ez az elsikoltott, ez a megmerevült pillanat?

– Ne félj – mondta Sándor és magához húzta Trudit. – Ne félj.

– Félek. Ne menj arra.

– Megszépültek a halálban. Ne félj.

– Hiroshima mon amour – suttogta Trudi és elnézett a lázgörbés fák felé.

– Elmegyünk mellettük. Én megyek belül. Így. Látod? Nem bánt a múlt. Látod? Túl vagyunk. És itt az út, az új szakasz. Ez haza visz.

A bokor sátora befődte a temetőt. Sándor magához húzta Trudit.

– Maradj velem – mondta.

Trudi a tengert nézte, a tengert, Sándor köpenyében, Sándor vállán keresztül, a szeplőshátú dűnék mögött. A lemenő nap korongja éppen hogy érte a görbülő egyenest, a tenger végét a látóhatáron. A vízen a partig táncolt a fény, megcsillant a piros játékvedren, a fonnyadó ágon a homokvár tornya közepében.

– Mondd, Sándor, kivirul még? Egy kicsit kivirul még?

– Maradj velem, Trudi, maradj velem.

– Nem tudom – mondta Trudi –, nem tudom.

Sándor karjaiban pihent asszonyosan, puhán.

Tökéletes szerkezet*

III. Gladion, Bergengócia nagyfejedeleme trónszékén ült, mikor az udvarmester magát földrevetve és homlokával a trón lépcsőjét érintve jelentette, hogy a legmagasabb parancs teljesült: zem Fabius mester előállott.

– Küldd be – mondta Gladion, a nagyfejedelem.

Az udvarmester felemelkedett és mélyen meghajolva kihátrált az ajtón. Egy pillanat múlva belépett zem Fabius mester.

Gladion előtt földrevetve magát homlokával a trón lépcsőjét érintette.

– Dicsőség neked óh Gladion, Bergengócia nagyfejedeleme!

A nagyfejedelem kegyesen biccentett fejével:

– Megengedem neked, hogy állva hallgasd meg szavaimat. Fabius felállott.

– Végtelen a te irgalmad, óh uram!

– Úgy van. Mert még mindig nem vétettem fejedet, holott régen megérdemelted volna. Remélem, tudod, mi a bűnöd?

– Kegyelem szegény lelkemnek, óh uram!

– Megtettelek udvari ezermesteremmé, mert ügyes embernek ismertelek. Kezdetben meg is feleltél bizalmamnak. Olyan trónust szerkesztettél, hogy ha beleülök, oroszlánbögés hallatszik és a mennyezetről virágcső hull rám. Ágyasházam kerevete alá csapóajtót szereltél, mellyel megunt szeretőimet mélyvizű kútba fordíthattam. Kevertél olyan mérget, amelytől vendégeim csak hazaérkeztük után múlnak ki. 'Én pedig elhalmoztalak kegyeimmel. Megengedtem, hogy fővegedre lila gombot varrass, feljogosítottalak, hogy neved elé odaírhasd: „zem”. Megengedtem, hogy udvari bálók alkalmával leányom, Magnézia Karamella Lénia főhercegnő papucsairól te törölhesd le a port, sőt, hogy országlásom évfordulóján az országbíró után mindjárt te érinthesd homlokoddal a birodalmi szent Ibiszmadár szobrának talapzatát. Így volt, vagy nem?

– Végtelen a te kegyelmed, uram!

– És ma egy éve azzal bíztalak meg, hogy szerkessz nekem egy ideális honpolgárt. Olyan gépembert, aki egyesíti magában az alattvaló minden erényét. Kikötöttem azonban, hogy ha egy év alatt el nem készül, fejedet vétetem.

– Végtelen a te kegyelmed, uram!

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1966. évfolyam 2. számában.

– Nos, egy év óta szüntelen biztattál, én pedig hittem neked. Egy hónapja azonban – mondta élesedő hangon –, azt kérted, engedjelek külföldi tanulmányútra, hogy az ottani hasonló szerkezeteket tanulmányozzad. Így volt, vagy nem?

– Így volt uram.

Úú-úgy? – mondta epésen a fejedelem – Csakhogy az én eszemen nem tudtál túljárni. Sejtettem, hogy a fejedet akartad menteni, mert nem készült el a szerkezet.

Itt hirtelen szünetet tartott, majd hirtelen felkiáltott.

– Így volt, vagy nem!

– Így, volt uram, nem engedté el.

– Bár az is lehet – folytatta gúnyosan Gladion –, hogy a szerkezet elkészült és azon spekulálsz, hogy annak titkát galád ellenségeim kezére játszad, tehát nem engedtelek ki.

– Én pedig engedelmesen itthon maradtam.

– Igen. Mindössze megpróbáltál látogatónak jelentkezni az óperenciai nemzetközi vásárra. De mindegy, letelt az egy év, nem várok tovább.

Végignézett zem Fabius mesteren, majd dörgő hangon rákiáltott:

– Elkészült az ideális alattvaló, vagy nem?!

– Elkészült uram.

Gladion, a nagyfejedelem meglepődött és lényegesebb szelídebb hangon, de még kételkedve kérdezte meg:

– Óh ... hát csakugyan? ... és mikor láthatom?

– Ebben a pillanatban. A gépember legmagasabb ajtód előtt áll és várja parancsaidat.

– Vezesd be.

– Felséges uram, te ideális alattvalót rendeltél, tehát csak a te parancsaidnak engedelmeskedik. Szólítsd őt hangosan a nevéen, és be fog lépni.

– Hogy hívják?

– A neve Mizérius.

– Jó – mondta a nagyfejedelem és kikiáltott – Mizérius lépj be!

Az ajtó megnyílt és belépett Mizérius, a gépember merev, lassú léptekkel, minden lépésnél nyikorogva. A trón alatt megállt és hajlongani kezdett ütemesen, lassan lengetve törzsét le-fel. Közben szüntelenül nyikorogott.

Gladion egy darabig kíváncsian nézte, aztán megszólalt:

– Miért hajlong ez folyton?

– Gerince a legfinomabb gumiból van.

– És nem fog elszakadni?

– Sőt ellenkezőleg. A legnagyobb megterhelést is elbírja, de csak, ha te rakod rá.

– Csúnyán zörög és nyikorog. Szinte sír.

– Uram, minél jobban megterheled, annál kevésbé zörög és dír.

– Nem kellene megkenni?

– Saját fejedelmét kenés nélkül szolgálja. Másoktól elvárná, hogy megkennék.

– Beszélni nem tud?

– De igen. – és Mizériushoz fordulva szólt: – Beszélj Mizérius!

És a gépember azonnal megszólalt recsegő hangon:

– Éljen Bergengócia lángeszű és irgalmas fejedelme, aki legyőzte zsarnok elődjét és a boldogság útján vezeti a népét.

Gladion meglepédedten bólintott, de megjegyezte:

– Miért recseg ilyen csúnyán a hangja?

– Ez a lemez már csúnyán el van koptatva.

– Hogyan? Hiszen a gépet csak most készítetted!

– Igen, de a lemezt még átkos elődöd idején vettem és már akkor is használt állapotban, mert még annak elődje készítette, akit zsarnok elődöd hitványul karóba húzatott.

– Nem találtál ennél újabb lemezt?

– A lemez kétségtelenül régi és agyonjátszott, de rendkívül tartós. ma is éppúgy használható, sőt kibír még néhány dinasztíát.

– Kérdezhetek én is tőle valamit?

– Természetesen.

Gladion tagolva kérdezte:

– Mizérius, képes volnál-e parancsomra tűzbe tenni is menni?

Mizérius szó nélkül megfordult és elindult a kandalló felé. Fabius utána ugrott és alig tudta elkapni.

– Óh uram – mondta Gladionnak –, ilyesmit még kérdés formájában se mondj neki, mert minden kívánságodat azonnal teljesíti.

– Jó – mondta Gladion –, majd kérdezek valami mást.

És Mizérius felé fordulva megkérdezte:

– Mond meg Mizérius, hány óra?

Mizérius ugyanazon a recsegő hangon felelt:

– Éljen Bergengócia lángeszű és irgalmas fejedelme, aki legyőzte zsarnok elődjét és a boldogság útján vezeti a népét.

– Már megint ezt verklizi? – kérdezte mérgesen Gladion – Mást nem tud?

– Dehogynem. Jár, kel, dolgozik, ahogy parancsolod. Esetleg be is foghatod és kicsit húz.

– Azonkívül?

– Egyebet semmit.

– Semmit sem tud egyebet?

– Ne feledd, uram, hogy ideális alattvalót rendeltél.

– De hát mi kelti benne a szavakat?

– A lemez uram.

– Gondolkozni nem tud?

– Isten ments!

Gladion némán nézte a gépembert, majd megszólalt:

– De enni csak tud?

– Nem szokott enni uram.

– Nem szokott enni?!

– Ismétlem uram, tökéletes alattvalót rendeltél.

– Hát egyáltalán nem táplálkozik?

– Parancsod esetén táplálkozik, de kizárólag nyomtatott papírral. Ez lényegesen gazdaságosabb is, mint a kenyér.

– Na, ez érdekes, próbáljuk meg.

Gladion egy könyvet vett elő, kitépte egy lapját és Fabiusnak nyújtotta:

– Etesd meg velem.

– Bocsásd meg uram, de csak azt veszi be, amit a fejedelem ad be neki.

– Helyes – ezzel Mizérius felé fordulva odaszólt neki: – Mizérius, vedd be!

Mizérius átvette, megrágta és lenyelte, majd monoton hangon megszólalt:

– Der Vater ist gut, die Mutter ist auch gut, der Vater ist gut, die Mutter ist auch gut ...

És így ismételte ugyanazt a mondatot, míg Gladion türelme el nem fogyott és a gépembert túlkiabálva odaszólt Fabiusnak:

– Mi baja van ennek?

– Kegyeskedj csak megmutatni a könyvet uram!

Gladion átadta, Fabius belenézett és mindjárt tisztában volt a helyzettel.

– Egyszerű a dolog uram. Ez egy német nyelvű.

– De én nem akarom, hogy mindig ezt hajtogassa.

– Adj neki más papírt, uram.

– Jó. Itt van egy irat. Mizérius, vedd be!

Mizérius elhallgatott, átvette az írást, bekapta, lenyelte és változatlan tónusban megszólalt:

– Leleplezzük az árulókat, leleplezzük az árulókat, leleplezzük az árulókat ...

És ezt ismételte, míg Gladion most már dühösen túl nem kiabálta:

– Most megint mi baja van?

– Mit adott neki, uram?

– A rendőrminiszter jelentését.

– Akkor ne csodálkozz, uram.

– De én nem tűröm, hogy folyton járjon a szája. Mit kell tennem veled, hogy végre elhallgasson?

– Egyszerű, uram: bele kell rúgni.

– Belerúgni? És nem romlik el?

– Minél többször rúgsz bele, annál hívebben fog szolgálni téged. Gladion kétkedve nézte Mizériust, de végül leszállt a trónról, Mizérius mögé került és belerúgott. Mizérius elhallgatott, megingott, előre hajlott, majd arccal elterült a földön. Gladion egy kissé megijedt.

– Na, most elesett – mondta.

– Nem esett el, uram, csak lefeküdt. Mindenkinek lefekszik, aki belerúg.

De Gladion egy hirtelen gondolattól megkapva állt meg. Gondolkozott, végül némi habozás után megszólalt:

– Várjunk csak ... hogy is van ez?

– Micsoda, uram?

– Nagyon puhára rúgtam. Micsoda puhaság ez ...

Fabius elvörösödött. Látszólag nyugodtan kérdezte:

– Micsoda puha?

– Itt hátul. Mikor belerúgtam ... Hát szóval nagyon puha volt ...

Fabius zavartan hebegett.

– Hogy ízé ... hogy mért olyan puha? ... Izé ... kóccal töltöttem ki, hogy jobban essen a rugás és ...

– Csakugyan, nagyon kellemes volt ...

– Óh igen – folytatta hadarva Fabius és örülve, hogy a kényes ponton túlesett –, aki csak egyszer rúg bele, annyira kedvet kap rá, hogy valóságos szenvedélyévé válik. Éppen azért borítottam a hátsó részt a leglágyabb bőrrel. Vastagabb bőrt csak az arcon alkalmaztam ...

De Gladion tovább gondolkozott és kézlegyintve hallgattatta el Fabiust:

– Mégis ... – mondta lassan –, kissé különös ...

Odament a gépemberhez, megtapogatta, majd a kezét fogta meg és hirtelen felkiáltott:

– Hisz ez meleg!

Mélyen lehajolt a földön fekvő Mizériushoz, de rögtön ki is egyenesedett. Éktelen dühvel kiáltott Fabiusra:

– Hisz ez lélegzik! Te himpellér, te becsaptál engem! Hisz ez egy élő ember !

Fabius térdrehullott Gladion előtt:

– Uram, irgalmazz fejemnek!

– Te aljas, te hitvány! Te gazember! Hogy mertél engem megcsalni?

– Bocsáss meg, irgalmas nagyuram! Egy évig szerkesztettem gépet gép után, kerestem, kutattam a tökéletes alattvaló szerkezetét, de végül is csüggedten be kellett látnom, hogy erre képtelen vagyok. Lehetetlenséget kívántál tőlem, óh uram! Soha, semmiféle gép nem fog ennyit teljesíteni. Erre csak a lelkes, öntudatos, élő ember képes!

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Útban Kijev felé*

Víziló idomok. Micsoda puffadt, rengőhúsú kar! Platinaszőkére festett hajú kaszírno egy harminc éve megszűnt kisvárosi kávéházból.

– Szintén magyarnak tetszik lenni?

– Hát ... félig-meddig.

Bájosoly: szörnyű fogak. A két felső metsző rövid, mintha csak most nőne, akár az első elemistáké.

– Nem tetszik tolakodásnak venni ugye, a kofferen láttam egész véletlenül, hogy magyar név.

(Persze, a bőrönd-címke: Zoltán Dövényi).

– A kedves hölgy is magyar?

– Nem, a feleségem angol.

– Nahát! Csak nem Angolban élnek?

– De.

– Lehet ott élni? Abban az állandó ködben?

– Hát ...

– Én itt lakom Németben. Augsburgban.

Szünet.

– Szintén Magyarországra tetszenek menni?

– Átutazunk Magyarországon. Egyébként a Szovjetunióba megyünk, Kijevbe. Tudományos kongresszusra.

– Szóval, mint angolok tetszenek odamenni.

– Bizony. Mondjuk, mint brit állampolgárok.

Elgondolkozva: – Most utazom először vissza, amióta kijöttünk anyukával. Szegény, azóta meghalt. Kicsit félek ...

– Nocsak ... (micsoda tolakodó szószátyárság, kit érdekel egy ilyen nő anyukája?)

– Tetszik tudni, a bátyám benne volt egy politikai perben. Kivégezték. Anyukám is abba halt bele. Ki gondolta volna? Szegény Iván ugye. A mi családuknban mégcsak válás sem volt soha.

(Jill kinéz az ablakon. Valóban az elfutó osztrák szőlőket, dombokat nézi? Az üvegen láthatja a kényszerű beszélgetőtársat. Legalább idemosolyoghatna.)

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1966. évfolyam 3. számában.

– Tessék mondani, mint nyugatnémet állampolgárt ugye nem bánthatnak?

– Nahát, nem valószínű, ha megadták a vízumot.

– Mi magyarok vagyunk. Mármint apai ágon. Régi Árpád-házi család. Csak anyuka volt német. Kegyed mikor jött el Magyarországról?

– Tizenöt éves koromban, 1947-ben.

– Mondhatom, jót tetszik még magyarul beszélni.

– Megjárja.

– Olyan magyarnak is tetszik kinézni már messziről.

(Izsépy Iréneusz, a manchesteriek katolikus főlelkésze így lelkendezett, amikor találkoztak a Kossuth-bálban: – Ugye, alföldi vagy öcsém? Végre egy alföldi kun fej!)

Pedig nincs a családban egyetlen igazi magyar sem. Anyja régi, belvárosi zsidó nagykereskedő ősök leszármazottja: Deutsch Herminke. Társasági körökben: Inke. Apai nagyapja pedig Franciaországból szerződött a pécsi porcelángyárhoz, mint szobrász. Így hívták: Gaston de Vigny. Apja már Dövényi néven volt sebészfőorvos, egyetemi magántanár. Aknaszilánk ölte meg a Rákóczi-téren, 1944 legvégén.

– Budapesten megtetszenek állni?

(Miért nem megy ez a nő a fenébe? Titkosrendőr? Nem. Csak rá kell nézni a nyakán gyűrődő hájhurkákra, pirosra lakkozott, csempe körmeire.)

– Egy napot Pesten töltünk, egyet pedig Dunakisbéren.

– Én Tolna-megyébe utazom tovább.

Hosszú szünet.

Gong, gong. Fehérkabátos pincér jön, kész az ebéd. Zoltán föláll, Jill is kászálódik.

– Jó étvágyat – mosolyog a kupétársnő. ő hozott magával szendvicset, narancsot, banánt, csatosüvegben hideg kakaót.

*

Jillt úgylátszik fárasztja az utazás. Szeme alatt sötétebb az árnyék, túlságosan elengedi magát ahogy ül, a keze kicsit piszkos, a haja szétbomlóban van. Persze, ő tanácsolta, hogy fésülje föl. Nem szereti, ha nagykócosan a szemébe lóg. Amúgy is gyönyörű a füle. És kedves a nyaka a parányi anyajeggyel.

Dunakisbérre jól emlékezett még Zoltán. A pesti elegáns lakásra is, amely elpusztult a háború idején és Flóri néniék otthonára, ahol a kívándorlás előtti másfél évben összezsúfolódott a család nagyrésze. Azelőtt

nyaranta a Duna mellé költözött a rokonság, Deutsch nagypapa autón járt a városba, Elemér bácsinak is volt kocsija, apjának egy Fiat-Balillája.

Unokatestvéreivel együtt későn keltek és a nagymamával reggeliztek. Vagy a télikertben volt reggelire terítve, vagy piros ernyőt dugtak a kerek bádogasztal közepébe és a szökőkút mellett szolgálták föl számukra a kávé, pirítóst, lágytojást, dzsemet, néha hideg csirkét, ti tudja mit ...

Grószinak külön hozták ezüst kannácskában a forralt tej fölét. Ezt az egyenestartású matróna kiskanállal ette, gyakran állára lógott a föl lebernyege, de beszívta szörcsögve néhány másodperc alatt.

A télikert hátsó üvegfala az országút felől kapta a fényt: vörösben, zöldben, kékben ragyogott. Egyhelyütt hiányzott a mintás üvegkocka. Itt bámult be minden reggel a koldus cigányasszony. Egy Miatyánkot és egy üdvözlégyet hadart el. Kapott néhány fillért és Grósz szalvétába csavart ezt, azt, a reggelizőasztalról.

Sok emlék füzte Dunakisbérhez. A nagy ház. Az öreg Deutsch-ház. Süppedő szőnyegek. A kisebbik szalon, ahol Grósz két állomás közé állítva hallgatta a rádiót s közben levelet írt, lila tintával.

Ébredés egy esős, különös hangulatú, hűvös nyári reggelen. Ritkasza-kállú eső szitált, áztak az erdők, dombok, ázott az országút. Az emeleti kis szoba ablakából látta, amint csapzott, sovány tehén üget be a képbe, az állat hátán végigfolyt az esővíz. Mögötte mezítlábas kisfiú szaladt: kalapban, rongyos kabátja feketére ázva. A gyerek sírt. Miért sírt? Hová szaladt a tehénnel? Honnét jött? Mi baja lehetett?

*

A sült nagyon jól néz ki. Savanyúságnak csalamádét adnak.

– Jill, ez csalamádé.

-- Chullamarday – mondja Jill és mosolyog. A „csalamádé” szó az ő szájtiból úgy hangzik, mint egy indián törzs neve. Zoltán büszke, hogy ismeri e vegyes savanyúság magyar elnevezését, dehát ilyen Inke-mama is szokott készíteni.

Este hét huszonháromkor fut be a vonat Budapestre. A Németországból jött asszonyosság hosszan búcsúzik. Most már Jill is kezét fog vele. Masszív és füstös a pályaudvar, de nem ellenszenves. Kicsit üres. Kevés a hirdetés, a fénycső fölirat. Jill fáradt, de érdeklődő. ide-oda nézeget. Feszélyezi egy kis csoport ember: talán apa, anya, két felnőtt fiú, de az is lehet. hogy véletlenül verődtek Így össze. Bámulnak. A szép új bőröndjeiket bámulják, a zöld, fényes bőrt és a skótmintás, piros-fekete

vászonhuzatokat. Kisbéren ott lesz majd Ákos, de itt senki sem várja őket és ez a Dövényi házaspárnak merőben szokatlan.

A hordár némettel próbálkozik, de Zoltán magyarul felel. Tizenöt perccel később a szállodában vannak. Drága hotel, frissen berendezve. Kék szőnyeg a szobában, sárga függöny, zöld székek, piros pamlag. Nincs fogas a fürdőben, hámlik a foncsor a tükörről.

Jill szörnyülködik – úgyszólván, mint festőművész, a színek értője –, de azért kényelmesnek tartja a lakosztályt. Pálmakertre, vendéglői teraszra látni az ablakból. Dézsában állnak a pálmafák. Sűrűnek a pincérek.

– Nem gondoltam volna, hogy ilyen nyugatias a Balkán – mondja Jill.

Dövényi mérges: – Százszor mondtam, hogy Magyarország nem a Balkán-félszigeten van!

– All right, az ember mondhat valamit néha rosszul, nem? Zoltán átöleli az asszonyt, félkézzel Jill állát fordítja maga felé.

*

Szurdán megnézték Budapestet. Iszonyú meleg volt, este meg kitört a zivatar. Jillnek a zivatar tetszett, a lezúduló trópusi eső, amely rongyosra tépázta a fűk koronáját és patakokban ömlött az úton. A csatornanyílásokból fölfelé fröcskölt a sáros, zavaros víz.

Tetszett még neki a Duna, a Parlament és a lánchíd. Nem tetszett a Halászbástya. Ő komoly angol várakhoz, bástyákhoz szokott, nem ilyen marcipánerődítményekhez.

Dövényi Zoltánnak új volt minden és mégis jólismert. Izgatták a szagok, mint egy vadászkutyát. Pinceablakokból hideg doh csapott ki a forró aszfalt fölé, édeskés illatok gomolyogtak a város zömök, vidékies épülettömbjei körül, porral vegyülve. A Dunának friss víz-szaga volt, nem nehéz, kátrányos, sós kipárolgása, mint a Themzének.

(Milyen ember lenne most, ha itt élte volna le az egész életét?)

Jilinek jól állt a pesti látkép: profilja, formás figurája szépen rajzolódott a kék ég (délelőtt még kék volt az ég), a szürke, lila, barna város háttérére.

*

Másnap reggel már Dunakisbér felé vitte őket a vonat. Utolsó magyarországi emlékeit kereste itt Dövényi Zoltán. A birtokot nagyon ügyesen adta el Elemér bácsi, mielőtt kivándorolt Új-Zélandba. Ha néhány hónapot késik, nem talál időben vevőket, az állam kártérítés

nélkül vette volna el a házakat, a gyümölcsöst, a parkot. Hiába, Elemér bácsi a család esze.

Jill megpróbált tárgyilagos maradni Zoltán színes leírásának hallatán. Elvégre, ha visszagondolunk gyermekkorunkra, minden úgy megtisztul, megszépül, megnő. Nostalgiaát gyanított. Csak a felét hitte el a dolgoknak, a házakat lekicsinyítette, a parkot vissza alacsonyította vidékies, balkáni kertté. Azonban így is szökőkutak és filagóriák maradtak, oszlopos villák, csupa olyan flancos dolog, amelyet ma minden irigységérzet nélkül megvetett és sokszor kigúnyolt Zoltán.

Hányszor elmondta, hogy milyen volt a régi Magyarország: rossz, maradi, gonoszkodó. Milyen társadalmi rendet kellett volna kialakítani, ha az idegen kényszer miatt el nem sikkad az alkalom. Most meg dicsekszik. A szökőkutak medencéjében Úszkáló aranyhalat, az arisztokratikus megjelenésű és modorú nagymamát, a világoskék túrakocsit, a fehérbóbitás szobalányokat emlegeti.

Ezek a falubeli cselédek – oly illemtudóan suhantak a folyosókon – állítólag rajongtak Dövényiekért, Deutschékért és Alpárékért. A háború alatt mégis széthordták – a többi falusiakkal együtt – a villák és a kiskastély teljes berendezését, de még a parkettát, az ablakkereteket és a tetőcserepeket is. Annyira tönkretettek mindent, hogy a család – igaz, meg is fogyatkozott – már csak az Alpár villát használta néha-néha a kivándorlás előtt.

Zoltán egyszer nevetve mesélte el, hogy a falusi gyerekek így kiáltottak utána az árokpartról, amidőn vajszerű kerékpárján a közeli városba karikázott: – Majomdajcszsidóóó!!

Vajon mit akar most itten? Azt szeretné megtudni, állnak-e még az öreg házak? Fel akarja eleveníteni a táj képét? Inke-mamának akar beszámolni, aki fogadalmat tett, hogy soha többé nem jön vissza Magyarországra, még csak látogatóba sem?

Dövényi Zoltánnak ez járt a fejében: Jill bizonyára megérti, mit jelent a visszatérés. Hiszen az angoloknak van érzékük az ilyesmihez.

Gyakran lejártak Jill nagyszüleihez a tengerpartra. Az öreg Joliffe házaspárnak szép nagy háza volt Brightonhoz közel, csak néhány szobáját lakták. Szívesen töltöttek ott heteket is. A csúcstetejű házban volt valami kedvesség, meghittség és a part homokján hosszú sétákat lehetett tenni: Brightonig és vissza.

Zoltán a tengerparti ház minden szobájában a kislány Jillt látta, a piroskabátos iskolást, vállig érő hajjal. Jill az iskola Úszóbajnoka volt.

Fura, szép, vadóc kislány lehetett. Sötét szemei miatt gyakran olasz-
nak, spanyolnak nézték. A városka távolabbi részén lévő boltosok néha
komolyan megbántották azzal, hogy tagolva, hangjukat felemelve beszél-
tek hozzá, mint a süketekhez és a külföldiekhez szokás.

Jill, aki ma nagyszabású szociális reformokért lelkesedik, a tengerparti
házban még az Öt'eg Joliffe hatása alatt állt. Amikor VI. György király
meghalt, a leányszoba falán függő fényképét lila selyemkendővel terítette
le és sfrt. A magyar forradalom bukását – akkortájt ismerkedtek meg –
éppen így megsiratta. Gyakran eleredtek a könnyei.

Az öreg Joliffe persze tagja volt a helyi Konzervatív Klubnak. Kétszer
egy héten – még közel nyolcvanadik évéhez is – tekézni járt. Ezüstkupák
egész sorát nyerte az angol tekejátékban, amelyet kizárólag élteőbb höl-
gyek és urak üznek, perzsaszőnyeg simaságú gyepen gurítva a golyókat.

Elsővilágháborús élményeiről szeretett beszélni az öreg Joliffe, a front-
szolgálatról, oldalkocsis molorkerékpárjáról, amellyel a csapattestek kö-
zött száguldozott. Ezerkilencszáztizenhétben a fronton kapta súlyos fejsé-
rülését, amely később kioltotta az egyik szeme világát.

A lányában: Jill anyjában, csalódott az öreg. Drága iskolákban nevel-
tette, jó társaságba vezette be: a helyi előkelők gyermekei közé. Mégis
titokban Londonba szökött és csak másfél év múlva hallották, hogy akt-
modell a festőiskolán. Bolond és nagyon tehetséges festő vette feleségül,
akiből azután nem lett híresség. Előbb született Jill, csak három hónappal
később volt az esküvő, az sem volt biztos, hogy a festő volt az apa. Más-
fél év sem telt el és Jill anyja öngyilkos lett.

*

Zavaros, zavaros család – gondolta Dövinyi Zoltán –, nem olyan, mint a
miénk. A mi boldog családi együttesünket csak a történelem tudta szétzi-
lálni. Azután azon töprengett, lesz-e belőle valaha is olyan példás család-
fő, mint a nagyapja volt. Olyan óriási tekintélyű, de szinte mindig vidám,
olyan korán kopaszodó, de jó megjelenésű férfiú? Dövinyi, a család férfi-
tagjainak nemzedékről nemzedékre öröklődő tulajdonságához híven,
gyors iramban kopaszodott a fejebúbján.

A szerelvény átzakatolt Kisbér-Tisztviselőtelep megállón, amelyet Zol-
tán legnagyobb meglepetésére most Ságvári-telepnek neveztek. Vajon, ki
lehet ez a Ságvári?

Lassan kászálódni kellett. Ragyogott odakint a napfény, sárguló gabo-
natáblák mellett pőfögött a vonat, a szélnélküli délelőttön meg sem reb-
bentek a strázsáló fiatal akácok.

Amilyen mocskos, szemetes volt a kupé, (amelyben ezúttal szerencsére egyedül voltak) olyan üde képet nyújtott az állomás, frissen meszelt kőkerítésével, a főépület tornácán himbálódzó muskátlikosárkakkal. Az állomásfőnök: hitlerbajuszos, kékreborotvált férfi, könyöke alá szorította a palacsintasütőt, mereven és mosolytalanul szalutált. Hirtelen megpillantott egy ismerőst, kezét leengedte a piros sapka ellenzójéről és intett. Ahogy barátságosabbra húzódott az arca, kivillantak az aranyfogaí.

Valami baj lehetett a fékkel, mert most is, mint minden eddigi megállóban, iszonyú zökkenéssel állapodtak meg. Csörömpöltek a vagonok. – Hóóha! – kurjantotta távolabb egy borizú hang.

Dövinyi Zoltán lesegítette Jillt. A fiatalasszony fehér szalmakalapja furcsán festett a dunakisbéri állomáson, ilyenbe legfőljebb üdülők érkeznek a Balatonhoz.

– Itt vagyok, de ettől a vacak sorompótól nem tudok bejönni! – kiáltotta feléjük egy fehéringes férfi.

– Szervusz! Már aggódtam, hogy nem kaptad meg a levelem örvendezt Zoltán. Csiky Ákos semmit sem változott, állapította meg. Harminc éves volt, amikor utoljára látta, most meg negyvenhárom. De ugyanaz a fiatalos ábrázat, atléta termet.

Ákos a bejáratot elzáró kis sorompó mögött szerencsétlenkedett egy kerékpárra támaszkodva. Feltűrt ujjú, fehér ing volt rajta és sárga rövidnadrág. A lábán szíjszandál.

– Ez Mr. Csiky – mondta Zoltán halkán Jillnek –, azt hiszem tud angolul.

A sorompó fölemelkedett, végre kezetrázhattak. Ákos a kerékpárt az élősövénynek támasztotta és nagyon elegánsan csókolta kezét Dövinyinének. Meglepő jó angolsággal szólalt meg és afelől érdeklődött, kényelmesen utaztak-e.

– Aránylag kényelmesen, de nagyon lassan – nézegette az óráját Dövinyi.

– Most még tizenöt perc gyalogút következik. Szívesen fölvenném Jillt a rúdra, téged meg a csomagtartóra, de megszólna a falu, ha így vonulnánk be. Te honnét tudsz ilyen jól angolul?

– Sárospatakról. Külföldön csak egyszer voltam, gyermekkoromban, tiroli nyaralás alkalmával. Egyébként most az angol tudásomból élek, fordító vagyok.

– Hát már nem dolgozol annál a mi-a-neve képeslapnál?

Csiky a levegőbe fricskázott, lábával a kirúgás mozdulatát utánozta és fütytett. – Két éve már – tette hozzá –, túl sokat járt a szám.

- Feleséged?
- Kétszeres anya.
- Aá, gratulálok.
- Fura lesz számodra az én családomat látni az Alpár-villában.

Jill is megszólalt : – Ez a villa van a patak mellett, ugye?

– Pontosan – örvendezett Csiky –, látom megtanulta Zoltán gyerekkorát!

A fiatalasszony elégedetten tappogott a porban. Kicsit elpirult, a hórihorgas férfi szőrös lábszárait nézte.

Azután csodálkozva torpant meg. Jobbkéz felől régi templom villogott fehéren. Másfélméteres, omladozó kőfal vette körül elvadult kertjét, a fal tetején fekete kecske állt szétvetett lábakkal és a kapu fölé boruló eperfa leveleit legelte. Ahogy akaratosan rángatta az ágakat, májfoltos tőgye ideoda lengett.

– Hogyan jutott föl oda? – Jill úgy állt most, mint egy tizenkét éves csitri, mindenről megfélemedkezve álmélkodott.

– Darling, kecskét azért már láttál életedben — zsörtölődött Dövényi, de titokban örült, hogy tetszik valami Kisbéren Jillnek. Kicsit büszke is volt a magyar kecske teljesítményére. E pillanatban úgy érezte, más nemzet kecskéi talán nem tudnának ilyen magas falra fölugrani. Amellett a templom szép volt a maga nemében, villogóan fehér törnegével, zöld hagymakupolába végződő, kecsesvonalú tornyával.

– A birtokra nem fogsz ráismerni – mondta Ákos, amikor újra nekiindultak. – Negyvenhétben még láttad, mennyire elpusztult az egész, de azt már nem tudhatod, mit csináltunk mi, új tulajdonosok azóta, Az Alpár-villa nem sokat változott, még újrafesteni sem volt pénzünk. A halastó viszont újdonság lesz neked, a régi garázs és a ház között ástuk meg a gödrét, a patak vize táplálja. Hála Virághéknak, a kiskastélyból spanyol ranch lett, a Párizs-ház meg félig összedült, megnyomta a hó három éve.

– Virághékat nem ismerem.

– Persze, hogy nem! Annak idején én ajánlottam őket Elemér bácsinak. Néhány héttel azután bonyolódott le a vétel, hogy mi beköltöztünk a patak mellé. Erdélyből szöktek át és kuláknak minősültek volna, ha nem lenne tizenhét gyerek ...

– Hány? – kiáltott fel Jill.

– Tizenhét . . .

– Crazy!

Zoltán bosszankodott magában. Jill néha szörnyű butaságokat tudott mondani és kérdezni. Még azt hiheti Ákos, hogy ők nem akarnak gyere-

ket. Pedig, amint kész lesz a Black Heath-i ház és átköltöztek oda, jöhetnek a gyerekek.

– Az anya kövér, pirospozsgás és ... és ...

Magyarul kérdezte Zoltánt : – Hogy mondanád : „megállás nélkül fossa a szót?”

Sehehehogy! – Zoltánt rázta a nevetés . A kifejezést ki tudja mióta nem hallotta és most nagyon jónak tűnt a maga képes mivoltában. Odaillett Breughel közmondásokat és szólásokat meglevenítő festményére.

*

Pár perc múlva letértek az országútról és egy kis liget mögül előbukkant a Deutsch kastély. Feléjük eső fala – százméterről is látszott –, a régi festés foltos, fölhólyagzott sárgáját viselte. Három méternyi magasságban lyukak éktelenkedtek a falban, kipiroslott a téglá. Hajdan itt kezdődött az üveges reggeliző-veranda laposteteje, amelyre kilehetett sétálni lepotyogott vadgesztenyéért. A veranda faoszlopait még a fölszabadító hadsereg tüzelte el és végül a toldalék szárnyépítmény összeomlott. Helyén magasra nőtt a gaz és a dudva.

A kovácsoltvas kapu egyik szárnyát futórózsa tette mozdíthatatlanná, élveteg burjánzás sal fonódott minden egyes cirádára: boglya méretű, kócos kacs, ág, levél és virágtömeggé nehezedett. Nem volt könnyű megmozdítani a másik kapuszárnyat sem, mert a földet söpört e.

Ahogy beljebb kerültek, föltűnt a kiskastély park felé néző homlokzata. Zoltán leplezetlen csodálkozással bámult. A hajdani tágas, fölülívelt ablakok szűk nyílásokká zsugorodtak, eltűnt minden stukkó és plasztikus díszítmény, eltűntek a ki s erkélyek. Ami pedig a legfurább a lehullott vakolat leprafoltjait házilag tapasztotta be az új gazda, amúgy hepehupásan, valószínűleg pelyva és sár keverékével. Végül halványkékre meszelte az épületnek ezt a felét és a ház valóban mexikói haciendára emlékeztetett. Két óriás bükkfa vetett árnyékot az emeletes tanyára. Libák gáogtak, trágyaszag terjengett, a kutyaólból láncrakötött kuvaszkomondor keverék mászott ki, megrázta magát és hisztériás csaholásba, visongásba kezdett.

– Tűnjünk el gyorsan, mert kijön Virághné. Ebéd után amúgy is meg kell látogatnunk őket. A legnagyobb fia ötvenhatban disszidált, Ausztráliában él. Alaposan ki fog téged kérdezni a nyugati életformáról és a kengurúkról.

Magas bokrok által szegélyezett, lejtős ösvényre tértek és elillantak Virághék valamint a barátságatlan eb közeléből.

– A filagória – mutatta Csiky Ákos.

Tizenhatszögű betonlapzat kukucskált ki a fű, a katángkórók és búzavirágok közül. Tetején néhány gazcsomó, kis halom széna, csillogó üvegcserepek.

– Óóó ... – torpant meg Zoltán. Kezdte magát furcsán érezni. A betonlapzaton egykor tizenhatszögletű filagória magaslott, olyan, mint a londoni közparkok zenepavilonjai. Csúcsos tetejével, s ok kis ablakával csuda családi faépítmény volt. Zoltán unokabátyja : Alpár Duckó gyűjtötte az ólomkatonákat. Összesen kétezer ólomkatonája volt, nagyrészüket remekbekészült német gyártmány. Teljes porosz századok, pontosan ábrázolt egyenruhában, lovas fővezérrel, amelyet le lehetett emelni csataménjéről.

Deutsch nagypapa egyszer meghívta barátját, Ligeti-Brunner Jenő nyugalmazott vezérőrnagyot. Az öreg hadfi tűzbejött a csodálatos ólomkatonagyűjtemény láttán. Eredetileg csak két-három napot szándékozott Dunakisbéren tölteni, végül egy teljes hétig maradt. Itt, a filagóriában rendezték a nagy csatákat, Ligeti-Brunner vezérőrnagy személyesen kopogta ócska Remingtonon a hadiparancsot.

Most csak a filagória alapzata szomorkodott a kötésig érő fű és gyom között, mint egy családi kripta súlyos záróköve. A fű dzsungelében egyébként itt-ott elvadult vagy kiszáradt rózsafácskák meredeztek, egyiket csúcsáig ellepte az aranka.

Feltűnt a garázs, mellette az új halastó (partján valami rozsdás boronaféle, és végül a régi Alpár-villa. Kicsi lett. Ijesztően összezsugorodott. Nem volt sokkal nagyobb, mint egy vasúti váltóór munkaterme a hozzáépült szolgálati szobával. A villa mögött hatalmasan susogtak a patakparti nyárfák.

– Hát itt lakunk – Csiky Ákos kerékpárját a garázs sarkának támasztotta és leemelte a kormányról Jill kerek gyékénytáskáját. – Itt lakom én a feleséggel, két gyerekkel, a sógornőm férjestől, négy gyerekkel, az apósom és az anyósom. Összesen öt szobában. Az öregasszony szerencsére éppen kórházban van, örülhetek, ha nem látjátok, mert kicsit hibbant szegény. Sokhegyi – a sógorom – és Radovic s papa eljárnak dolgozni a szentignáci szerszámgyárba, csak este jönnek haza. Sokhegyi Laci egyébként pilótafőhadnagy volt, a kitelepítésből jöttek ide hozzánk. Nagyon rendes gyerek és igazán kitűnően viselte a nehézségeket. Ötvenhatra már úgy megnevelte a népidemokrácia, hogy ki se mozdult a házból, míg én ... ugye tudod. Radovics papának is kellemetlenségei voltak, mert beválasztották a szerszámgyár forradalmi bizottságába, de ez elsimítódott többé-

kevésbé. Nekem azután állásomba került a forradalmi múlt, de talán jobb is így, a szerkesztőség kezdett az idegeimre menni. Fordítgatni mégiscsak kellemesebb. Még mindig többet keresek, mint a két rokon.

A házból magas, szőke asszony jött elő, a tornác lépcsőjénél várta őket, kissé megilletődött arccal.

– A sógornóm: Mrs. Sokhegyi, doktor Dövényi (– nem vagyok doktor!-), Mrs. Dövényi (-visszafranciásítottatok már a helyesírást?-).

Klárrika nem tud angolul, a feleségem sem, dehát mit csináljunk. Tud Jill németül?

– Nem. Csak angolul és egy kicsit franciául.

Fölsétáltak a tornácra.

– Magdus vízért ment – mondta Sokhegyiné.

Cséby angolul magyarázta: – Vízért még mindig a Párizs-ház melletti kúthoz járunk, ami azért is kellemetlen, mert Ránkiékkal, akik ott laknak és akiket nem ismersz haragban vagyunk. Vasvillával sebeztek meg az egyik kocánkat, amikor az ő területükre tévedt. Képzeld a régi szökőkút-tól levezető lépcső közepén, keresztben van a határ és oda Ránkiék sövényt húztak. Körbe kell kerülni, ha az almásba megy az ember.

– A lépcső közepén keresztben sövény? – Zoltán megint csodálkozott.

Ezt a díslépcsőt még Deutsch nagypap tervezte, ezel akarta emelni a Párizs-ház előtti szökőkút gradiozítását.

– Tessék csak bejönni és lerakodni. Bitte, bitte schön. Nem akarnak kezet mosni? – Sokhegyiné zavartan tessékeltte őket a csinosan berendezett és ragyogóan tiszta szalonba, ahol hűvös volt és valami furcsa, megrekedt, édeskés alma- és cimetszag terjengett.

– Hol vannak a gyerekek? – érdeklődött Jill és kérdését Zoltán azonnal fordította.

– Kicsike alszik, a többi játszik. Mert hát az úszómedence bedőlt és oda hozattunk nekik egy kocsikerék homokot. Ott szoktak várat építeni, meg a patakra gátat. Bocsánat... megnézem, hogy áll az ebéd...

És már útban a konyha felé: – Paprikás csirke lesz. A Jill szereti?

– Milyen kedves és vidám – mondta Jill. Valóban tetszett neki a szőke asszony

– A feleségem meglehetősen hasonló, merthogy ikrek a Klárikával.

Dövényi az óriás vitrint nézegette, amelyben félméteres ólomkristály vázák sorakoztak, merev rendben és súlyosan.

– Ezt mind Csehszlovákiából hozták az apósoméék. Nagy redőnygyára volt az öregnek, komoly vagyona. Viszonylag túrhető körülmények között települt át, négy vagon holmival. A gépeinek egy része itt van a ga-

rázsban. Még a jó csehszlovák kokszot is áthozták a pincéjükből. A feleségem szereti emlegetni, milyen jól ment nekik. Egyszer talicskában tolták a papírpénzt a komáromi vásárra. Gondolj erről, amit akarsz...

Csiky Ákos legyintett.

Két asszony beszélt odakint, Csikyné megérkezett a vödörrel. Tényleg szakasztott mása volt Klárának, de kicsit idősebbnek, megviseltebbnek nézett ki, pedig ő csak két gyereket szült, nem négyet és a kitelepítés viszontagságaiban sem volt része.

Dövinyi önkéntelen gondolattársítás következményeképpen kérdezte: – Szóval maguk ikrek! Melyikük az idősebb?

A két asszony mosolygott. Kiderült, hogy Klára az öregebb, tizenkét perccel.

*

Az ebéd a gyermeknevelési problémák jegyében zajlott le. Három kislány és két kisfiú ülte körül megilletődötten a macskaasztalt, csak néha csíptek vagy rúgtak egymásba, ha a felnőttek nem néztek arrafelé. Szókék voltak mind; Csiky gyerekei barna szeműek, kicsit nyúlánkabbak, a Sokhegyi pereputty szürke és kék szemű, de ázsiaiiasabb fejformájú.

Jillnek újdonság volt a paprikás csirke és az is, hogy a szárnyat, combot, mindenki kézbe ragadta. Frissen sült almásrétes került az asztalra a csirke után és a társaság gasztronómiai vitákra tért át. Zoltán és Ákos külön eszmecszerét kezdett a „rétes” szó idegen megfelelőiről, különös tekintettel az angol „puff-paste” kifejezésre, amely azért mégsem rétes és a német „strudel”szóra, amelyet az angol is átvett.

Afféle vidéki-módra készült feketekávé zárta le az ebédet, gyenge volt és savanykás. Jóllakottan terpeszkedtek el a tornác nádszékeiben, majd Csiky Ákos sétát javasolt. Sokhegyiné a csecsemőhöz vonult be, a másik két asszony elmosogatott. A csapok még megvoltak a régi Alpár-villában, de nem folyt belőlük víz, a kis-kastély melletti mély kútban hasznavehetlenné csonkítva rozsdásodtak a villanymotor maradványai.

Hármasban indultak az almás felé. A patakparton vitt az út, toronymagas fák alatt, melyeknek törzsén vibrált, apró foltokban játszott a napfény.

– Paál László festett ilyen erdőrészeteket, valahol Franciaországban. Hol is?

Ákos sem tudta.

– Álljunk meg és egy pillanatra maradjunk csendben – javasolta Dövinyi Zoltán.

Madarak sikoltottak, csörgedezett a Szlatina-patak, kis szél támadt és megsuhogtatta a nyárfákat.

– He? – Zoltán vidáman és büszkén bökött Jill felé. Azután Ákosnak magyarázta: – Angliában más az aljnövényzet. Vagy kopárak az erdők, vagy áthatolhatatlan, nedves, haragos-zöld moha, borostyán és liántömeg kuszálódik a fák köré. Pókhálók csillognak, reves, hűvös leheletű az egész. Ilyen nyugodt, langyos, barátságos erdők csak Európában vannak. Hiszen itt akár a földre is lehetne feküdni!

Jill, aki néhány lépéssel előttük járt, visszafordult: – siessetek egy kicsit darling, ezek a fák idegesítenek. Túl magasak, elfogják a napot. Tudod, hogy le akarok sülni.

Zoltán a hangjában egy kis furcsa bizonytalansággal kérdezte: – Nem szereted az erdőt? Ezt még sohasem hallottam tőled.

– Megijesztenek a fák...

– Na de, az erőt nem szeretni!

Csiky Ákos még emlékezett Dövényiek és Alpárék nagy kirándulásaira. Szenvedélyesen járták a vidéket. A patak mentén fölmásztak kőbányáig, ott lehetett legjobban rákászni. Néha egésznapos túrára pakoltak, bevettek magukat a Börzsöny rengetegébe.

Zoltánban ezeknek az erdei barangolásoknak az emléke élénken megmaradhatott. Autós piknik-kiruccanások helyett bizonyára közelebb akart kerülni a természethez és a család erdő s hegy-szeretetét át akarta menteni a következő nemzedéknek. De hogyan, ha az angol fiatalasszony riadozik a fák között vibráló fényektől, az Óriás nyárok, tölgyek és bükkök ég felé törő oszlopsorától? Festőművésznőként megérezhetett volna valamit a kép harmóniájából, rémálom-szerű víziók helyett.

Kis híd vezetett át a patakon, az ösvény a túloldalon vitt tovább.

– Hát ez fantasztikus! – Dövényi Zoltán megtorpant és hitetlenkedve rázta a fejét.

– Bizony, eljár az idő!

– De ekkora fák...

Az erdő sűrűjében négyszögletes darabon kisebbek, fiatalabbak voltak a fák, közöttük derékig érő, száraz fű susogott. Katángkórók dús virága körül dongók cikáztak.

Zoltán átfogta Jill vállát és nevetett. – Tudod mi ez, darling? A teniszpálya... Méghozzá nem salakos, hanem vörös beton. Mert a patak tavaszszal általában kiönt. A betonon is áttört az erdő... Fantasztikus.

Az erdőcskét hamarosan maguk mögött hagyták és kiértek a gyümölcsös szélére. Katonás rendben sorjázta az almafák, a levelek között már gyermekököl nagyságú aranypármének és jonathánok himbálództak.

– Elvadult, gondozatlan az almás – jegyezte meg Csiky –, pedig az öreg fákból még valamit ki lehetne hozni. Azonban sültparaszt ez, nem ért hozzá.

A jobbkez felől magasodó dombocskára hágtak föl, keskeny ösvény vezetett a régi Párizs-ház meghasadt hátsó fala mögött. Ebben az épületben volt régen az alma-osztályozó. Méteres csalán nőtt az ösvény mindkét oldalán, Jillnek és a rövidnadrágos Csikynek csak nagynehezen sikerült csaláncsípés nélkül eljutni a hajdani Deutsch-kastély elé.

Dövinyi Zoltán még mindig hitetlenkedve nézett fel a házra és nem tudta, minek nevezze : ranch-nek, haciendának, avagy egy pueblo főépületének. Jill felé szándékában volt röppenteni valamiféle, a házzal kapcsolatos megjegyzést, nehogy azt higgye, minden régi magyar úri nyaraló ilyen emeletes vályogputri.

A hisztériás korcs-eb eközben ismét rekedt üvöltésben tört ki. Reggel sárba hemperedhetett, mert az egyik oldalán csimbókokba tapadt a szőr. Öt méternyire el tudott távolodni a kutyaóltól, az örvéhez erősített hosszú lánc másik végének utolsó szeme a fák között kifeszített dróton futott.

Ezúttal mozgás támadt a sárkastélyban a csaholásra. Egy parasztaszony jelent meg az ajtónál, barna haja simára keféelve, hátul kontyba kötve. Apróvirágos ruháját minden bizonnyal az alkalomra vette föl. Lábán fehér zokni s szandál.

– Isten hozta, Ákoska, hát meghozta a kedves vendégeket?

Igazán barátságosan mosolygott. Kicsit feszélyezetten, de magabiztosan.

– Nahát! Ez a Zoltán? Sokat hallottam magáról meg a kedves nagypáról, az egész családról. Ez meg a kis angol asszonyka. Hát tessék csak bejönni.

Jill mosolygott s közben alaposan szemügyre vette a kövér asszonyt. Nem tudott szabadulni a gondolattól, hogy tizenhét gyermek anyjával áll szemben. Dövinyi egyébként tévedett : Jillt nem az a téves elképzelés kerítette hatalmába, hogy a jómódúak nyaralói földpadlósak és tejszagúak, hanem az, hogy a magyar parasztok laknak ilyen emeletes, sokszobás tanyában.

Zoltán azonnal észrevette, hogy jobbkez felől hiányzik az üveges lengőajtó. A hosszú folyosó azonban megvolt még. Itt kopogott végig minden este Flóri néni papucs. őhozzá jött Flóri néni, homlokon csókolta,

megkérdezte : – Jól be vagy takarva, Zolika? – egy szem pörköltkávét dugott a szájába. Szerette ropogatni a keserű szemeket, később mégis szenvedélyes tea-ivó lett belőle.

A följáratí lépcső mellett, a kőpadlós hallban ültek le, jókora asztal állt itt most, nyekergő rugójú bársonypamlag és néhány szék. Az országot felé kerek kajütblaka volt ennek a helyiségnek.

– Kis bort, ha szabadna, egy kis süteményt – szívélyeskedett Virághné.
– Pirike hoz föl saját termést a pincéből.

Két szégyenlős lány jelent meg az ajtóban, rettentő zavarban voltak.

– Nahát, ez a Pirike meg az Annus, mert nekem tizenhét élő gyerekem van – Virághné úgy nevetett, mintha a legjobb tréfát mondta volna.

– Azt kérdezi Zoltán felesége, mennyi idős a legkisebb – tolmácsolt Csiky Ákos.

– A Pityuka a legkisebb, már ő is öt éves. Kint vannak a fiúk a lovakat legeltetni.

Annus vaníliaškiflit hozott kocskikerényi tálon.

– Szóval, azt szeretném kérdezni – Virághné közben körbekínálta a süteményt –, hogy odaát Ausztráliában jól él-e egy gépmunkás. A Csiky úr biztos beszélt róla, hogy az én nagyfiam, az Elek – mert az apja is Elek – oda disszidált a zúr után. Mondta a Zoltán úrnak, Ákoska?

– Hát, én Ausztráliában még nem jártam kérem – Zoltán meg sem várta Ákos biztatását, annál is inkább, mert barátja éppen bekapott egy egész vaníliaškiflit és tele volt a szája –, de sokat hallok Ausztráliáról, mert Anglia szoros kapcsolatban van vele.

– Ugye, a fiam küld nekünk csomagokat és néha ír is. Most jött tőle egy ruha, olyan szűk, fölül csupa hól, alul csupa plisszé.

Virághné nevetni kezdett és jobbkezét tekintélyes méretű hasára szorította: – Oíyan artikulátlan színe van neki, de ha kiengedem és befestem még lesz ruha belőle. Csupa nejlonharisnyát küld, meg kombinét. Az apjának is küldött egy öltönyt és rengeteg ruhát a kistestvéreinek. Nahát, nem ezt akarom mondani. Jól megy a gyereknek. De tessék mondani, rendes életük van odaát a magyar embereknek? Erről az én fiam nem ír soha.

– Hát biztosan van néha honvágya a fiának.

– Ugye? Honvágya van neki.

Virághné arcáról lehervadt a mosoly.

– Dehát, tetszik tudni Zoltán, ez itt nem élet. Jaj, maguknak is milyen életük lett volna, ha itt maradnak! Istenem ! Micsoda pocsek életük!

Az asszony „jajaitól” Jill borzongani kezdett. Virághné a fejét ingatta, vastagujjú kezét többször is az arcára tapasztotta. Valamiféle ázsiai jósnőre emlékeztette az angol látogatót. Kezdte felfogni, milyen különös távoli világból indult el Zoltán.

Virághné azonban hirtelen hangot váltott: – Na, mi valahogyan megvagyunk. Vettünk hat malacot, olyan fele kese, fele mangalica. Reggel darát adok nekik a moslékkal, délben krumplit, hat csó kukoricát, este megint darát. Két tehén is volt, de egyiket eladtuk, mert nem volt jó. A másik nyolc litert ad. Odavoltam Józsiéknál – őket nem tetszik ismerni, csak az Ákos –, na aztán először nem ismert meg a tehén és fölrugott, de aztán hátranézett, megismert és hagyta magát fejni.

Piroska jelent meg a demizsonnal. Ittak, beszéltek, koccintottak. Dövényi akart mondani egy-két adatot arról, hogyan él a munkás Ausztráliában, de Virághné ez már nem érdekelte. Számára az volt a leglényesebb, hogy jött valaki odaátrol, majdhogynem ismerős, aki ha akarná akár Elekkel is találkozhatna. Talán elmondja a fiúnak egyszer, hogy otthon rossz az élet, de minden rendben van.

Kisgyerek futott be a szobába, megállt, zavartan bámult s újra kifutott.

Aztán Dövényi érdeklődött, mi újság a faluban, mi lett azokkal a fiatal lányokkal, libapásztorokkal, suttyó legénykéekkel, akiket még ő is ismert. Virághné szorgalmasan töltögette a poharakat. Kurta nevetésekkel megmetszakítva önmagát pletykált a faluról Zoltán élvezte a kifejezések ízességét, a helyi szenzációk csehovi levegőjét. Szerencsére Jill sem unatkozott, kismacska szökött az ölébe, azzal volt elfoglalva.

– Na, mert az Elek kihajtott a Flóris-dombra noháért, az tetszik tudni olyan rossz bor, megbolondul, aki issza. Két hektóval hozott, adtunk a Novák párttitkárnak is, az meg berúgott és énekelte a kocsmába, hogy „Horthy Miklós katonája vagyok, a legszebb katonája”. Nagy baj lett belőle, még a megyétől is lejöttek. De nem lett bántódása. Na jó is, mert akkor a Kanászferi lett volna a párttitkár, az meg olyan, hogy ki akarta túrni az igazgatóékat az iskolából, az igazgatóné már olyan sovány, mint az ujjam. Mert hát azok is loptak a fából, amit az iskolának kitermeltek, meg a Kanászferi is. Ah! De irigyelte, hogy az igazgatónének mosógépe van! Mért van neki? Mert az igazgató részesaratónak is elment, ősszel meg a téeszcsének hordta a ganét.

Dövényi Zoltán a pohárban pirosuló bort nézte és nevetett. Ahogy ült, ahogy félmarokkal átfogta a vastagfalú poharat, úgy érezte, ide illő és falusias a tartása, a mozdulat – jól adja a borozó magyart. Még Csiky is inkább úr most, mint ő.

Ausztráliáról többé szó sem esett, Virághné talán csak azért invitálta őket a jóféle háztermésre, a vaníliáskiflire, a tereferére, mert azt gondolta: így illő azokkal, akik oly messziről vetődtek ide és félig-meddig földieik a fiának. Csak annyit akart hallani egy „ottanitól”, hiteles forrásból, hogy odaát rend van és jó a kereset. Az is lehetséges, hogy csak a birtok volt urát akarta látni, az egyenrangúak biztonságával uzsonnára hívni. Meglehet. Dövényinek mindenesetre nagyon tetszett a szívélyes, beszédes parasztasszony, akiben sokkal több eredetiség volt, mint azokban az albionai földművesnékben, akikkel eddig összehozta a sors. Talán az írek, vagy a walesiek ilyenek. Sem Írországbán, sem Walesben nem járt még soha.

Virághné az ajtóig kísérte őket. – Odaadnám a fiam címét, de ki tudja, járnak-e arra – mondta és nevetett.

*

Zoltán elfáradt az élményektől s attól is, hogy mindenki magyarul beszélt hozzá. Az állandó összpontosítás, a régen elraktározott, már fakó képek föllevenítése, az új tapasztalatok – mindez együttvéve túl nagy terhelésnek bizonyult. Rendet akart teremteni az agyában, de ez a kísérlet is energiát igényelt. Végül megfájdult a feje.

A tizenötperces utat az állomásig ismét gyalog kellett megtenniük.

– Végeredményben semmiről sem tudtunk beszélgetni – mondta Csiky Ákos –, pedig érdekelt volna a véleményed a világpolitikai kérdésekről és én is tudtam volna mesélni egyet s mást.

– Vissza kell még jönnöm hozzátok. Két nap semmire sem elég. – Dövényi mosolygott. – Csak azt látom, hogy a külső jelek nem kétségbeejtőek. Azért nem, mert a nép tehetséges, tele van vitalitással.

Ákos meghökkent: – Te itt vitalitást érzel?

– Azt érzem, hogy agyonüthetetlenek vagytok.

– És ez elég? Nem lenne jobb, ha energiánkat átvészelés helyett pozitívabb dolgokra fordítanánk? Mint ti nyugaton?

Szóltanul taposták a port. Négy idősebb parasztasszony jött szembe, üres kosarat vittek a hátukon, szlovákul povedáltak.

– Valamikor azt hittem – szólalt meg újra Ákos –, az én nemzedékem lesz az igazi. Ha szétnéztem a barátok között, csupa elszántságot láttam. Értelmesek voltak a fiúk, azt hittem, tudják, mit akarnak, mikor viszolyognak a letűnt nemzedék gyengeségétől, érzik, milyen erő az ő értelmük és elszántságuk. Csalódás, mennyire elpocakosodtunk. Akiben maradt

még egy kis szusz, az apró örömeiben éli ki magát: külföldi folyóiratokat olvas. Vagy boldogtalan. Érted ezt?

– Akár hiszed, akár nem, értem.

– Világprobléma – mondta Jill .

– Poklot! – Zoltán is csodálkozott, milyen élesen torkolta le a feleségét.

*

Ezúttal zsúfolt volt a vonat. Borostás, izzadt munkások jöttek valahonnét, hangosak voltak, szegényesen öltözöttek. ülőhely nem volt már, Dövényiek kint ácsorogtak. Jill egy divatos amerikai sláger első sorát dúdolta, bár semmi hallása nem volt. A nyitott ajtón át belátott a kupéba, ahol jóképű fiatal munkás állt, félkezével a csomagtartóba kapaszkodott.

– Olyan, mint egy olasz – gondolta Jill –, de semmiképp nem olyan, mint Zoltán.

GÖMÖRI GYÖRGY

Patetikus szimfónia *

A fiú a sátor előtt ült és nézte a tüzet. Maga rakta a tüzet, magának. A gallyak kemény pattogásán túl az erdő neszeit figyelte. Ez az erdő más-képp suhogott, füttyörészett, bűgött és rikácsolt, mint az a másik a Bükkben. Kanadai erdő volt. Kezdtet hozzászokni.

A nyelvvel már nehezebben boldogult. Itt nemcsak műfaji eltérésről volt szó, mint az erdő esetében; a fiú úgy érezte, az angol teljesen külön világ, az angolba bele kell születni. Az emberek szája úgy jár, mint egy trükkfilmben, amelyet tízéves korában látott; Popeye a tengerész, vagy Donald kacsa, már nem tudta biztosan. Még a lélegzetet is másképp vesz. Tanult ő már nyelveket, egy kevés latint, a kötelező orosz, meg egy időben szeretett volna franciát. Egy gimnáziumi osztálytársa tanult franciául, egyszer belelapozott a tankönyvébe, tetszettek neki az egymáshoz simuló magánhangzók, volt valami puha és bizalmas ebben a nyelvben. Aztán mégse tanulta meg, csak egy gyerekversre emlékezett: pötít oázó, szigé, szibó. Odahaza eszébe se jutott, hogy angolul is tanulhatna.

Lassan már fél éve élt Kanadában. A forradalom idején elsőéves egyetemista volt, mérnökhallgató M. városában. Fölvették, mert rendben volt a káderlapja, meg nem is tanult rosszul a középiskolában. Apja foglalkozása? Műszaki értelmiségi; mérnök csak szeretett volna lenni, s lett belőle technikus. Hát akkor legyél te mérnök, fiam, mondta az apja, én már öreg vagyok a tanuláshoz. Simán fölvették az egyetemre. Jött október. Ott volt az egyetemi nagygyűlésen, később belépett a nemzetőrségbe. Ha meg akarta ésszerűen magyarázni, miért jött el hazulról, azt szokta mondani, azért, mert a nemzetőröket november végén kezdték összeszedni, Csomós Pistát meg Baloghot becsukták, máig sem jöttek ki. Volt, aki rögtön átállt, az megúsza. Ő nem tudta volna megtenni. Becsület kérdése, bár lehet az is, hogy csak az egészséges gyomoré. Egy biztos: nem kalandvágýból jött el M.-ről, szédíteni sem szédíthette senki. Körülnézett és látta, mi a helyzet.

A forradalom ... Voltak dolgok, amire nem szívesen emlékszik. Huszonhatodikán az államvédelmiekek belelöttek a tömegbe. Tizenöt sebesült, öt halott. Az ő kabátja is véres lett, a mások véretől, akik mellette estek össze. Másnap, vagy harmadnap, a tömeg elkapott két egyenruhást, egy-

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1966. évfolyam 5. számában.

ből felkötötték őket. ők lőttek-e, vagy nem-mindegy. Ávósok voltak. A harmadikat (valami anyagbeszerző volt a szerencsétlen), csúnyán megvertek. Csak azért, mert odaszólt, hogy emberek, azért ezt mégsem kellene. Egyesek azt állították, meg is halt később a kórházban ez az anyagbeszerző. Nem lehet tudni. Ronda dolog volt, nem kellett volna. Ott volt ő is, nézte, de nem tett semmit ellene. Igaz, nem volt mit tenni – a tömeg vérszagot kapott. – A fiamat ölték meg ezek a gyalázatosak, ezek a pribékek! Szemet szemért. Örök törvény: a bűnösök mellett ártatlanok is bűnhődnek. A főbűnösök akkorra már Csehszlovákiában kerestek menedéket.

Mégis, ha azokra a napokra gondol, nem ez a lidércnyomásos kép jut az eszébe, hanem egy másik: a nagygyűlés. Izgalomtól kipirult arcok. A Marseillaise. Valaki Petőfit szaval. „Azért a nép az úr!” (Soha még ennyi nyomaték nem esett erre az elkoptatott szóra: nép.) A lelkesedés elektromos hullámokban terjedt. Ismeretlenek ölelkeztek az utcán. Minden forradalom így kezdődött? Csak nálunk, ahol mindig az érzelmek beszélnek, nem a józan, a számító hideg ész. Ő olvasta, hogyan vették át a bolsevikok a hatalmat. Nem szavaltak előtte, az egyszer biztos. Nekik M.-on nem volt Aurórajuk, de még gépfegyverek sem voltak. Csak versek és jelszavak, később egy-egy ócska puska. Talán ezért kellett az egésznek elbuknia.

Tudta ő, hová megy? Tudta a Magasságos. Aztán mégis itt van, a Nipigon tó mellett, Kanadában, fakitermelő munkás, azaz favágó. Mert angolul meg kell tanulni, s ha közben még pénzt is kereshet az ember, annál jobb” Mások egy-két hónap után már ösztöndíjat kaptak, de azok tudtak angolul, legalább annyit, hogy how do you do. Ő még annyit se. Szeretett itt dolgozni Ontarióban, nem volt ez lenézett munka, amolyan hazai favágás. A munka nagyobb része gépesítve van. Elektromos fűrész, ő csak beállítja, aztán megy az magától.

Valaki közeledett, először csak a lépéseit hallotta, aztán az alaktalan sötétségből kivált egy fehér ing és egy szőke bozont. A Karcsi.

– Gyere, ül le, komám, melegedjünk, hűvös az éjszaka.

– Nem jössz be kártyázni a barakkba?

Karcsi parasztfiú volt, valahonnan Győr megyéből. Az értelmesebb fajtájából; nem sunyított, mindig egyenesen a szeme közé nézett, s meg volt a magához való este. Az apja, ahogy azt otthon szokták mondani, ingadozó középparaszt. A szövetkezetbe mégse adóztatták, vagyis ingadoztatták be. Most, azt mondja a Karcsi, hagyják békiben, jól megy a sora. Más gondjuk is van azoknak. Karcsi meg volt elégedve a fakitermeléssel: jól fizettek, többet keresett, mint városon. Legalább is így mondta, de

meglehet, hogy a földszag marasztotta itt. Meg az, hogy nem törődnek az ő györmegyei akcentusával. Akadtak a telepen született kanadaiak is, de többnyire csak bevándorlók, ukránok, olaszok, mindenféle népség. Nem úgy beszéltek az angolt, mint a torontói rádió, de azért meg lehetett érteni. Összesen hárman voltak magyarok, a harmadik egy Zátonyi nevű Pestről, aki eleinte hetet-havat összehordott, hogy ő itt harcolt, meg ott harcolt, meg hogy hány tankot lőtt ki, de amikor egyszer kicsit felöntött a garatra, neki bevallotta hogy a felesége elől menekült. Van ez így néha. Kit érdekel, milyen volt a Zátonyi felesége, házsártos, vagy kikapós, vagy pénzéhes, a nagyotmondó pesti ember is kiabálta, hogy ruszkkik haza, hát legyen szabadságharcos. A fiú nem szerette ezt a nyugati lapokban olvasott kifejezést, mert neki ugyan volt pár napig fegyvere, de sohasem harcolt, tudomása szerint Karcsi se, hátmég Zátonyi. Viszont mégis jó, hogy itt volt ez az extra szabadságharcos, mert ezek ketten jól elkártyáztak együtt és őt magára hagyták a gondolataival. Ő csak vonaton kártyázott, ott se szívesen. A zenét szerette, de nagyon: az első pénzén vett egy táskarádiót, most lemezjátszóra gyűjtött. Leginkább a romantikusokat kedvelte, Chopint, Lisztet, Csajkovszkijt. Volt valami szép szenvedés a zenéjükben, a fájdalomtól serkedt ki a szépség.

A faluba jártak angolul tanulni. Ezen a környéken minden falut Fortnak hívnak, mert valamikor az indiánok ellen építettek erődöket az angolok, s aztán, ha az erődítményt le is bontották, a falu neve megmaradt. Ezt Fort Michaelnek hívták. Kőházas-kertes település volt, nem meszeltházas, meg nádtetes, mint a legtöbb magyar falu. Fort Michaelben volt egy kis iskola, két vagy három tanító. Egyikük vállalta, hogy tanítja a magyar menekülteket, meg az új bevándorlók közül azokat, akiknek még nehezen megy az angol. Fiatal asszony volt maga sem született kanadai, de nagyon szépen beszélt a királynő angolját. Amikor először a nevét olvasta és ránézett, a fiúban megmozdult valami. Zöld volt-e az asszony szeme, vagy barna, nem tudta volna megmondani, de volt valami a nézésében, amitől a torkába ugrott a szíve. Alig bírta kinyögni a választ, igenis, jelen.

– Pajtikám, gyerünk be Nipigonba. A Zátonyi haverja, tudod,akinek kocsija van, megígérte, hogy bevisz. Mit ülsz itt egyedül, mit búslakodol.

Nem búslakodom, szerette volna mondani a fiú, gondolkozom. Azon töröm a fejemet, miért is nem érdekeltek engem otthon a lányok, sehogy lehet az, hogy ez a nő, akinek még a nevét se tudom, így megragadt bennem. Nincsenek boszorkányok, de hátha mégis, Könyve Kálmán ezt nem tudhatta, rá biztosan sose nézett így egy nő, ilyen boszorkányosan: egyszerűen, de el-nem-felejtetően. Ilyen gyönyörűen. De mi a csudának kell

ahhoz valakinek boszorkánynak lenni, hogy minden félórán rágondoljak? Szép az a nő és kész. Szép? Lehet, hogy más nem találja szépnek? Mintha azt kérdezné a szemével: hát te vagy az? Ki, vagy mi? Ezt az egyet nem tudom. Odahaza, ha hívtak a gyerekek, gyerünk egyet mulatni, öregem, jót iszunk, aztán felcsípünk egy bőrt, elmegyünk vele csillagot vizsgálni – ez nem érdekelt, nem mentem velük. Vagy ha velük mentem, hát csókolóztam is egy-két lánnyal, de mintha társadalmi munkában csináltam volna, csak hogy meg legyenek csókolva. Mintha ezt elvárták volna tőlem a gyerekek, vagy a lányok, vagy az éjszaka.

– Holnap is van egy nap, Karcsi. Nézd át inkább a szavakat, ha meguntad az ultizást. Különb, csinálj, amit akarsz, én jól megvagyok itt egyedül.

A többiek barakkokban laktak, kényelmes szép barakkokban, hideg-melegvizes zuhany, villany, rádió, három-négyen egy szobában. Ez tudniillik idénymunka, télen itt olyan hideg van, hogy csak tavasztól-őszig termelnek. Télen csak egy pár ember marad itt, vigyáznak a telepre. Ilyenkor viszont, aki jobb szeret egyedül lenni, sátorban is ellakhat. A fiúnak a könyvtárostól lett sátra. Fart Michaelben volt kölcsönkönyvtár is, egy kopaszodó, barátságos úr, bizonyos Mr. Weary volt a könyvtáros. Weary szeretett kirándulni, ismerte, mint a tenyerét Ontario és Manitoba természeti csodáit; s annyira meghatotta ez a menekült, aki még alig tud angolul, de már irodalmat kér, aki nekiül Lamb Shakespeare meséinek, mert érdekli az angol irodalom, hogy egy nagylelkű pillanatában felajánlotta a fiúnak kitűnő állapotban lévő kirándulósátrát. A fiú azóta itt élt a tisztáson, ahonnan kis ösvény vezetett a barakkokhoz, esténként dzsessz fogott a táskarádió, vagy ha olyan hangulatban volt, klasszikus zenét és a hálósákba kucorodva lassan elaludt. Utolsó erejével rendszerint még kikapogatta és elzárta a rádiót, s csak aztán oldotta ki lassan az álom puha ejtőernyőjét. Nyugodtan aludt, nem voltak aknamezős álmai, mint más magyaroknak, csak, egyszer álmodta azt, hogy hazament és Boriska néni, az apja nővére, aki őt a rajongásig szerette, kezét tördelve sírvafakadt: „Jaj, gyerelem, mért jöttél haza, most már nem engednek vissza.” Akkor álmában, vagy félálmban különös mentőötlete támadt: amint kiengedik a börtönből, turistaútlevelet kér Kelet-Németországba, felül a berlini földalattira és átszökik Nyugatra. Reggel, amikor visszaemlékezett az álmára, elmosolyodott. Úgy látszik, nem vagyok elveszett ember.

Telt az idő, a tó körül kivirágoztak a rétek, a nap heve átforrósította a barakkokat, megolvasztotta a fenyőfák törzsén a gyantát. A fiú kiolvasta Lamb meséit és kezdte magát megértetni a Fort Michael-i üzletekben.

Egyszer angolórán, amikor senki sem tudott megbírkózni egy nehéz nyelvtani szerkezettel, neki sikerült. A tanítónő megdicsérte. Aznap kontyba rakta fel a haját, mikor a tábla felé fordult az alkonyati napfény megvilágította a konty alatt meghúzódó finom világosbarna pihéket. Milyen jó lenne belecsókolni a nyakába, gondolta a fiú, aztán egy percre elszégyelte magát – férjes asszony! De azért az óra után várt, amíg a többiek elmennek, s az ajtóban megkérdezte a tanítónő keresztnévét.

Az asszony meglepődött, de azért megmondta. Furcsa név volt, lengyel. Egyszer még a tanfolyam elején, az asszony említette, hogy lengyel származású, de akkor ez valahogy nem ragadt meg a fiú emlékezetében – neki az asszony kanadai volt, angolul beszélt, a Nipigon mellett lakott. Most, hogy kimondta a keresztnévét – hosszú, pogány név volt, a második fele „szláva”, ami oroszul dicsőséget jelent –, a fiú hirtelen megérezte, nem tévedett, amikor valami megfoghatatlan kapcsolatot, rokonságot érzett az asszonnyal. A történelemben voltak rokonok. Nagy Lajos miatt, akinek a lányára szívesen emlékeznek a lengyelek. Meg Bátorj után, s Bem apó révén, aki fiának hívta Petőfit. – Én itt a második nevemet használom, mondta a tanítónő, az könnyebb az angoloknak, magam is megszoktam: Éva vagyok.

Aznap éjjel a fiú megint a tüzet vigyázta. Meghallgatta a híreket, azután skót népdalokat játszottak, végül felhangzott a bemondó baritonja: most Csajkovszkij hatodik, Patétikus Szimfóniája következik, játssza a philadelphiai szimfónikus zenekar, vezényel ... Felerősítette a rádiót. Kéves zenét szeretett úgy, mint a Csajkovszkij hatodikat. A kezdőtétel tele ígérettel, pátosszal, vágyakozással. Azután a másodikban az a könnyed, ringató dallam. A boldogság, vagy a boldogság illúziója? Máskor megnyugtatta, megbékítette. Most nem volt elég; mintha ez a kecses, hangokból rajzolt boldogság, allegro con grazia, nem elégíthetné ki a roppant vágyat, szomjúságot. A harmadik tételben együtt lovagolt a hőssel. Győztes bevonulás az Ígéret Földjére. A lovas köpenye lobog a szélben, kenyérrel, sóval várják a vének a város kapujában. A diadalittas dallam felgyorsul, kicsúcsosodik, hogy elszálljon, s ne maradjon más utána, csak szomorúság. Honnan az utolsó tétel zokogása? Miért a gyász, miért ázik a temető őszi esőben? Nem maradhat a Hős örökre győztes és fiatal?

Kikapcsolta a rádiót. Most a tűz nélkül is jól látott mindent, a sátrat, körben a fákat, a fák fölött vitorlázó teljes holdat. Telihold. Gyerekkorában kicsit holdkóros volt, hálóingben sétált a hűvös konyhaköveken. Szerencsére nem volt erkély a házban, ahol laktak. Lassan elindult a falu felé. Vezess, vezess, telihold.

Fojtogatta az izgalom, karjában egy izom vibrálni kezdett. Nem volt messze a falu, félóra alatt kényelmesen meg lehetett járni az utat. Halkan füttyörészett, régi számokat, szeszibón, bolyongok a város peremén. Aztán mozgalmi dalokat. A középiskolában ezeket énekelték tanítás előtt, a régebben szokásos ima helyett. „Völgyvidéken és hegygerincen át tör előre a hadsereg ...” Hamar hozzá lehet szokni a jó dallamokhoz. A partizánindulót tercelni is lehetett. A Karcsi magyar nótákat szeret énekelni, de megette a fene azt az akácosutat, aminek kurjongatásával nem hagyják a jónépet aludni. ő nem azért füttyült sötétben, mintha félt volna, de mert így gyorsabban telt az idő.

A falu első házai után az út kanyarodott egyet, erre voltak a boltok, meg a benzinállomás. ők át szoktak vágni egy ösvényen, így hamarabb értek az iskolához. Sötétedés után még nem járt erre, de ma este a hold úgy fénylett, hogy minden vakondtúrást lehetett látni. Kertek alatt vitt az ösvény, a kertek végében kis házak gubbasztottak, a homlokzat felől nézve hasonlítottak egymáshoz, mind a tojások. Így hátulról, a kertek felől, mindegyiknek volt egyénisége. Az egyik házban már aludtak, a másikban még égett a lámpa a féligzárt redőny mögött. Az egyik kertben, közel a kerítéshez, rózsák. Megállt egy percre, a színüket találgatta. A verandán valaki megmozdult, nem látta az arcát. Most kilépett a holdfénybe.

– Hello. Good evening.

A tanítónő volt. Odajött a kerítéshez.

– Hová megy?

Sétálgatok, sétálgatok, motyogta a fiú, de az asszony már nyitotta is a kertajtót, jöjjön be, ha már itt van, egy pohár italra. A verandán székek, meg egy nyugágy, odább asztal, gombaalakú napernyővel. Nyilván itt szoktak ebédelni, ha meleg az idő. A férjem elutazott Montreálba, mondta az asszony, valamilyen konferenciára. Gyakran utazgat? ó nem, egyszerűen egy évben. Csendesesen élünk itt, nyugodtan. Nem szeretne nagyvárosban élni? Egyideig Torontóban laktunk, de ott akkora a forgalom, meg a zaj. Igen, de gyakrabban lehet szórakozni járni, meg koncertre. Szereti a zenét? Főleg a klasszikusat. Bachot? Inkább Csajkovszkijt. Látom, a maga ízlése még romantikus. Az enyém, hát istenem, valamikor az enyém is az volt, de hát az ember változik. De ha akarja, fölteszek egy Csajkovszkij lemezt, jó? Megvan a ... Rómeó és Júlia? Meg, meg. Mit iszik, gint, vagy whiskyt?

Tőmondatokban, félmondatokban beszélt, mindig nyelnie kellett. Az asszony mosolygott, néha a hold felé fordult, akkor látta a szemét, ami most zöld volt, zöld, zöld, tengerzöld. Éva, szívem, Éva, gondolta, meg-

érett a szilva. Micsoda hülye vagyok, szorongatom ezt a jéggelbélelt whiskyt a kezemben és egy épkézláb mondat, annyi se. Azt fogja hinni, hogy tahó vagyok. Bánom is én, :-!-liggye azt. Jaj, ne higgye. Rémülten kocogtatta a jeget poharában, nem tudta, mitévő legyen.

Közben a szobában megszólalt a Csajkovszkij. Várt, ide-oda feszengett a széken; az asszony még mindig nem jött ki. Felállt, óvatosan az asztalra tette a poharat, lépett egyet a szoba felé. Hallotta, vagy csak képzelte az asszony ruhájának suhogását? Kinyújtotta a kezét.

– Éva! Éva, én ...

Az asszony az ajtóban állt, mozdulatlanul, várakozva. A fiú ujja a karjához ért. A következő pillanatban az idegrendszerében felgyülemlett feszültség kipattant egy mozdulatban: magához húzta és megcsókolta az asszonyt. Másfajta csók volt ez, mint az érettségiző lányokkal M.-on; hiányzott belőle a tétovázás, fél-elszántság jellegzetes ügyetlensége. Mintha egy életen át készült volna erre a csókra. S mintha az asszonyban hasonló energiák halmazódtak volna föl, magnéziumfényben villanó vágyak és dühök. Semmi színpadias nem volt ebben a csókban – tökéletes volt és természetes.

Ha másnap összefüggően el kell mondania, mi történt ezután, a fiú képtelen lett volna értelmes feleletre. A külvilág egy szobára redukálódott, azon belül is érzékekre, amelyek függetlenedtek hordozóik akaratótól, kötelezettségeitől, észérveitől. Felelőtlenek voltak az érzékek? Inkább csak-önmagukért-felelősek, önkiteljesítőek. A fiú vad ujjongással hámozta-húzta le az asszonyról a ruhát, simogatta az átforrósodott, odaadásranyílt testet, csókolta az asszony szemét, vállát. Soha még nővel nem volt azelőtt és hagyta, hogy az asszony vezesse, irányítsa őt a sötét-ség forró, boldog birodalmába. Éva, szívem, Éva.

A teljes egymásbakulcsolódás pillanata. Rövidzárlat. S utána: zene. Hol vagyok? Tudom már, Csajkovszkij szól a sötétben. Béke. Messziről fojtott autózúgás. Éva feje a vállán. Megsimogatja a haját. Éva elhúzza a karját, felkönyököl : beszél. Nem ért mindent abból, amit mond, mégis mennyire érti, amit ért. Arról beszél, hogy annyi év után még mindig idegennek érzi magát ebben az országban. A varsói felkelésről, ahol sebesülteket kötözött kislánykorában. Ott halt meg a testvére. apja még korábban, túsznak tartóztatták le az utcán a németek. Aztán Kanada. Új, szerencsésebb ország; férjet is talál. Biztonságot. És mégis: idegenségre épül, törékeny a biztonság, valami megfogalmazhatatlan gyanú eróziója porlasztja – valami nincs rendben. Magányos órák kéri számon a biztonság árát.

Jól tudta, Éva miről beszél. Neki testvére nem volt, anyját még pende-lyes korában elvesztette, rokonoknál nőtt fel. Lehet, hogy ezért maradt M.-on is magányos: nem akart szeretetet kunyerálni senkitől, nem akarta, hogy ezért vagy azért szeressék. Valamiért, amihez nincs köze. Hogy fel-vették a mérnökkarra és nem rossz káder. Amiért van annyi pénze, hogy fizessen két konyakot egy lánynak. Amiért „ismeri a dörgést”, amiért, ha megvan a diplomája, kész a karrierje. Nem. Elcsépelet érzés – azt szerette volna, ha magáért szeretik. Olyan dolgokért, aminek nincs objektív, tehát piaci értéke. És Éva? Szereti, vagy talán csak szüksége volt rá, a kettő nem is olyan különböző. Önzetlenül adta magát, mert mit várhat tőle. Nincs bankbetétje, töri az angolt, innen-onnan-jött menekült. A férje, ha megtudná, biztosan azt mondaná, önző. Mert nem gondol a házasságukra, meg a gyerekre.

Évának van egy kislánya, nem is olyan kicsi. Jövőre megy először is-kolába. Most rokonoknál nyaral. Ne beszéljünk erről, beszéljünk rólad. Ugye szeretsz? (Szinte könyörögve mondta.) A fiú még soha, semmilyen nyelven nem vallott szerelmet, de az asszony sürgetése, mohósága, hogy őtőle hallja ezt a szót, feloldotta szégyenét. Szeretlek. És csak téged. Te vagy az első. Éva most boldog volt, kicsit sírt. Vajon, a nők miért sírnak? Másért, másképp, mint a férfiak. Sokszor csak azért, hogy megkönnyebüljenek.

Suttogva keresték, ízelgettek, szerették egymást. A fiú sokáig maradt, hajnaltájt került csak haza. Másnap az ebédszünetben csak bekapott egy szendvicset, s ledőlt aludni. Karcsi jött be, hogy felköltse. Mi az, beteg vagy? Ne-e-em. Csak nehezen aludtam el tegnap, rossz álmaim voltak. Azok nekem is vannak néha, mondta Karcsi, példának okáért felszedek egy nőt Nipigonban, elviszem táncolni, rendelünk, azazhogy én rendelek és egyszerre csak rájövök, te jószágos, hát nem otthon hagytam a bukszám-mat. Ez teljesen ki van zárva, mert egy, te mindig magadnál tartod a pénz-ed, kettő, még soha nőt fel nem csíptél Nipigonban. Látod, ez már igaz, rikkantott Karcsi és jót nevetett a saját számlájára.

Még két hetük volt, amíg a férj Montréalban konferenciázik, bár az is megeshet, hogy hamarabb beállít. Minden második nap ír egy unalmas, hosszú levelet. A kislány, Éva lánya, már a jövő hét végén hazajön. Nap-közben, a tanfolyamon, a fiú nem mert azokba a komolybarnára forduló szemekbe nézni. A szemed egyszer komoly-barna, máskor meg táncos-zöld, mondta egyszer az asszonynak, maga is meglepődve a kifejezés líra-iságán. Költő lettél, kisfiú? Én nem vagyok ám olyan komoly, mint ami-lyennek az iskolában látszom. Szeretek táncolni, bolondozni. Te, te sok-

kal komolyabb vagy. Néha olyan merően nézel rám, már nem is komolyan, de komoran, hogy meg is ijedek tőle. Mi a bajod? – Tudod te azt. Nem tart ez már sokáig, hazajön a férjed, s mi lesz aztán? Az asszony felnézett, mosolyogni próbált, de csak fájdalmas fintor lett belőle: és? mi lesz? mi lenne? Nem tudom, hogy mi, de én nálad nélkül ... A fiú szájára tette a kezét. Ne mond hogy nem tudsz élni. Tudsz és fogsz is élni, majd meglátod. És nekem lesz nehezebb. Már most is nehezebb. Legszívesebben elmennék veled egy szigetre, vagy mittudomén – Párizsba ! Egy ideig még hittem, hogy szeretem a férjemet, de látod, most már tudom, hogy csak magamat hitegettem. Biztonságot kerestem nála, kellett az önhipnózis. Most már tudom. De a kislányomat nem tudnám elhagyni. Mondd ... hány évvel is vagy fiatalabb nálam?

Egyik este, a hosszú szeretkezéstől csatakosan, kimerülten, a fiú az asszony karjaiban elaludt. Hirtelen zajra riadt föl. A kertből jött a zaj, az asszony is hallhatta, mert fölugrott, magára kapta fürdőköpenyét és az íróasztalhoz sietett. Félhomály volt a szobában, s a redőnyön átszűrődő holdfényben a fiú meglepetten látta az asszony kezében megvillanó tárgyat. Pisztoly? Az asszony lassan, óvatosan rést nyitott az ajtón – két zöldes szem meredt rá a sötétből, valaki felkurrogott. Egy macska, csak egy macska! Jött vissza jelenteni, becsúszta a fegyvert a fiókba, s felindultan suttopta: rettenetesen félek a betörőktől. Nem illik a kezedbe a pisztoly; attól nem félsz? Ugyan, Jim megmutatta, hogyan kell kezelni, még tán el is tudnám sütni, ha arra kerülne sor. Inkább ne, felveri a szomszédokat. Hát macskát azt nem lövök, az egyszer biztos, kuncogott az asszony, ahogy visszabújt az ágyba. És itt vagy te, megvédesz. Ameddig itt, igen.

Valamelyik nap bement Fort Michaelba, a könyvtárba. Hogy vagy fiacskám, hogy vagy, köszönt rá Weary Úr, régen láttalak. Mit olvasnál? Valami történelmit, Weary úr. Antikot, vagy modemet? Antikot. Hm. Itt van Thukididész, de ő talán még nehéz neked ... mit szólnál a görög mítoszokhoz? Mi ... mítoszok? Történetek hősookról, meg istenekről; történelem is, meg mese is. Akarod? Biccentett. Igaza volt Weary úrnak, érdekesek voltak a mítoszok. Orfeusz történetét kétszer is elolvasta, de a legjobban mégis Thézeusz és Ariadné szerelme fogta meg. Amikor Thézeusz megvívott a szörnyeteggel, olyan közelinek érezte, mint Toldi Miklóst. Igaz, hogy az csak egy bikát fékezett meg, de hát nem lehet mindenki Thézeusz.

A baj az, tűnődött a fiú, miközben a sátorra akasztott kis kerek tükörben hersentgette símára az arcát, az a nagy baj, hogy csak a mítoszban, a

mesében vannak ilyen hősök. Az életben még a Thézeuszok is megöregszenek, pocakot eresztenek, elhülyülnek, végnélküli anekdotákat mesélnek ifjúkorukról és meleg lábfürdőket vesznek.

Nem a halál jön értük, ők totyognak együgyűen feléje. Az egyénéletében alighanem van egy tetőpont; ilyenkor a legboldogabb, még ha maga nem is vesz tudomást boldogságáról. Persze vannak, akik tudják, mikor érnek fel a csúcra, hol kezdődik a hanyatlás. Mégsem tesznek semmit ellene. Mit tehetnek? Gyávák az emberek. Félnek, reszketnek: kuporgatják hátralevő éveiket. Nem mondanak le a csökkent értékű életéről – inkább megalázkodnak. Hősökből bohócok lesznek, vagy pudvásfejű nyárspolgárok. És Úgy tesznek, mintha minden rendben lenne.

Tiszta inget vett, aztán pár percig farkasszemet nézett egy mókussal. Az egy picit megrezzentette a fejét, meg a farkát, mintha azt mondaná, jónapot kívánok, én igazán nem vagyok útban, nem zavarok senkit, s hopp! felugrott a legközelebbi fára. Kicsi mókus, kicsi lélek. Ilyen lehet a nagyon öregek lelke, ilyen riadt és fürgén menekvő.

A naplemente színei lassan feloldódtak az ég szürkés-kék, majd tintakék vásznán. Ez az utolsó estém Évával, az UTOLSÓ, gondolta a fiú, ahogy nagyot szippantva az esti levegőből, elindult az úton. A kislány már megjött, fél kilenckor fekszik, ott alszik a hátsó szobában, holnap vagy holnapután megjön Jim is. A törvényes férj. A ház ura. Francia-skót-angol, vagyis szintiszta kanadai. Nem is lehet rossz fiú. Kicsit unalmas, de unalmasabb is lehetne. Teázás után azt mondja: darling, te csak feküdj le nyugodtan, én még átnézem a sportrovatot. Éva engedelmesen átmegy a másik szobába. Levetkőzik. Jim papucsban, elégedetten nyújtózik. Gyereünk, vár a feleségem.

Ez lehetetlen. Éva, szökjünk meg. Hova? Mikorra lesz meg a diplomám? Mi lesz a kislánnyal. Hány év a válás Kanadában? Nem megy. Éva sem akarja igazán. Pedig érzi, tudja, hogy az asszony még senkit így nem szeretett. Nem lehet. De ha egyszer szeretik egymást? Bonyolult, ostoba világ.

Szinte észre sem vette, mikor gondolt először arra. Éva mellett feküdt, beszélgettek, görcsösen ölelték egymást. Nyugodj meg, kedves. Ne sírjál. Mert potyogtak a könnyei: neki, de aztán lehet, hogy Évának is. Ez volt az utolsó éjszakájuk. 'És már ez is majdnem elmúlt. Az elhatározás hirtelen egyszerűséggel akkor született meg benne, amikor 'Éva kiment a fürdőszobába. Odatapogatódzott az íróasztalhoz, találomra kihúzott egy fiókot. A másikban lesz. Ha minden jól megy, meg is van töltve. Kihalásza

a kemény tárgyat a fiókból, becsúsztotta kabátzsebébe. Aztán visszabújt a díványra, magára húzta a takarót. Fázott.

Ne menj még, mondta később az asszony és erősen fogta a fiú csuklóját. Ne menj, bánomisé, találjon itt Jim veled együtt. Az neked nem lesz jó, mondta akkor és ujja hegyével, mint a vak, kitapogatta az asszony arcát. Szép táncos-zöld Évám, komoly-barna Évám – folytatta magában – ,én vagyok Adám, az első férfi. Isten nekem teremtett, miattam szült téged, de közénk ültette a bűn fáját. Nem, nem a bűnét – az időét. Az idő, az idő, örömről gyilkosa. Ideje, hogy elinduljak. S aztán hangosan Így szólt: még biztosan találkozunk. Később az asszony kijött vele a kert végéig, s így búcsúzott: senkisem vehet el már téged éntőlem.

Sokáig ült a tűz mellett, a lassan híguló sötétség alján egymaga hallgatta a rádiót. Hagyta a tüzet kialudni, bement a sátorba. Csavargatta a keresógombot; megállt. Az egyik állomás ismerős zenével lepte meg. A Hatodik. A Patetikus Szimfónia. Milyen gyakran játsszák. Felerősítette a rádiót, elnyújtózott a pokrócon. Az első tétel vége felé jártak, lassan, ünneplésesen szóltak a trombiták, mint szeles égen a papírsárkány, keringett, úszott a dallam.

Elővette a pisztolyt, nézegette. Nem látott jól, hát felkattintotta zseblámpáját és figyelmesen megnézte a fegyvert jobbról-balról, meglepte, milyen tiszta a cső, pedig Jim már elég régen pucolhatta. Aztán letette maga mellé, s megint a zenére figyelt. A zenével párhuzamosan végig gondolta Évával való ismeretségének a történetét.

Elég sokáig feküdhettek így, mert mire felocsúdott, majdnem vége volt a harmadik tételnek. Elolthatta volna a rádiót, hogy a negyediket ne hallja, de minek. Aki vállalja sorsát, másoknak engedi át a gyász felesleges gesztusait. Nekem a Szimfónia hőse olyan marad, amilyennek a harmadik tételben éreztem. Győztes. Mert lesz valaki, aki örökké szeretni fogja. A szerelemmel távozót.

– Éva, alszol? Aludjál. Jó éjszakát.

Kíváncsi vagyok, milyen érzés lesz. Érdekes, nem is reszket a kezem.

Vissza kellett volna vinni a görög mítoszokat.

Na mindegy. Most már igazán mindegy ...

Másnap reggel a tett színhelyére kihívott illetékes hatóság megállapította, hogy A. M. húszéves magyar menekült, egyébként teljesen indokolatlan tettét pillanatnyi elmezavarban követte el. Ha túlélte volna, valószínűleg megbüntetik: nem volt fegyverviselési engedélye.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1967. ÉVFOLYAM**

DOMAHIDY ANDRÁS

A vizit*

A fiatalurat keresem. – A grádicsnak döntötte bicikliijét. Haja homlokába hullt, hátrasimította.

– Az András úrfit?

– Őt.

– Messziből jött a kisasszony? Mert bizony ő oda van.

– Ó, Istenem.

Elfordult. Elfordult az oszloptól, mert fehérségük vakított a délutáni napban és mert azt gondolta, így elkerüli a beszédet. A beszélgetés szembenézéssel jár, ezt nem akarta, úgyis elég bátortalanná sikerült ez az ő Istenem. Az ember ennyit köszörül és amikor megérkezik ... Amikor megérkezik, nincs semmi.

Keze a kormányon maradt. Olyan könnyen megindulhat ez a kerék, még ha oda is van támasztva. Lehorgonyzás sem történt: benne maradtam a távozásban; kezem a kormányon, jöttem és megyek. Nem történt semmi.

Nem történt semmi, csak éppen betévedt ide a sorjázó oszlopok közé, amelyek lábánál petúniák tartanak értelmetlen dáridót kimerészkedve a fekete salakra, amelyen halványan rajzolódnak a keréknyomok.

– Még a reggel elment – hallotta felülről. – Ha puhaszárú csizmát húz, aligha tér meg estére.

Felnézett. A lány nem nézett rá. Tovább tisztította a késeket.

– Nem baj – mondta. – Megyek én is.

Magához billentette a biciklit, de nem indult. A vadgesztenyéket nézte; sátoros sorukat, amely párossá vált ott, ahol a ház végződött, hogy ebben az alagútban érjen majd vissza a fehérre festett, kitámasztott vaskapuzhoz. A kapu mögött fehérlett az út. Igen, az út, amelyen elindulhat visszafelé, kerülve ismét a széleket, de kerülve a közepet is, egyáltalán mindent kerülve, mert ilyenek itt az utak, az ember azt sem tudja, merre jár, nem tekingethet sem jobbra, sem balra, az orra elé kell néznie. Errefelé a táj olyan, mintha nem lenne, mint a mesében, van, de nem látom, itt vigyázni kell, merre szalad a kerék. A kövön úgy ugrál, mintha patakmederben futna, amelyről megfélekedezett a víz balra térti félős, mert ott elfullad a szekérnyom porában, míg jobboldalt a lelkét is kirázza a marhahárás.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1967. évfolyam 3. számában.

Mégis ideért. Ideért bár nem volt más út, csak ilyen köves, poros, marhanyomos. Ideért, fordulhat vissza.

– Köszönöm – mondta. Kanyarodásra igazította az első kereket és taszított egyet a kormányon.

– Nem izen valamit a kisasszony?

Felnézett. A hang miatt. Mert a hang nyájas lett, egy csipetnyi szánelommal, talán a por miatt, a perzselő augusztusi délután miatt, talán a hiába út miatt, talán András úrfi miatt. Elmosolyodott.

– Csak, hogy kerestem. A nevem Baumann Klára.

– Igenis. Baumány – próbálta –, Bómány Klára.

– Köszönöm – mondta Klári. Balkezével elengedte a kormányt, hogy intsen. Ám az intésből suta kis mozdulat lett, mert a kerékpár megindult, mintha elege lenne a vizitből. A szolgáló visszamosolygott, vele mosolygott a piros szidolosüveg, a villogó kések a könyöklőn, a petúniák, a napfényben fürdő oszlopok. Klári megindult a kerékpárral, ki a napról a vadgesztenyék alagútja felé. A gumi sistergett a salakon. Fel kellene ülni és elkarikázni, gondolta, most rögtön ebben a napos percben, gyorsan eltűnni erről a tájról, ahol nem nekem készültek az utak, ahol óriás fák őrzik egy tornácos ház nyugalalmát. El innen, ahol a szárnyaskapu bálványain oly komoran állnak a gombok, mintha valami régi portyáról hozott török fejek volnának, amelyeket karóba húztak, hogy vigyázzák az utat és udvart. De nem szállt fel, tolt a biciklit a turbánnak nyesett bukszusok mellett az alagút felé, a kapu felé, a fehérén világító út felé, ahonnan érkezett. Az egésznek nem volt értelme. Kíváncsi volt. Kíváncsi volt és ostoba.

Pedig dalolt, amikor nekivágott. A kövön hajtott, hogy ne legyen poros a lába, ha megérkezik. Azt hitte, valamit felfedez majd. Szavakat forgatott a fejében, feleletekre készült, elképzelt kérdésekre, miközben elmaradt tőle a Fokhagymás patak, a Zazar, a templomtorony, elmaradtak a kékfestett román házak és amikor végre megpihent egyet szusszanni, a Kereszthegyet sem látta már. Azt hitte, valamit felfedez majd, valamit, ami hiányzott a képhez. Igen, a képet kellett kiegészíteni, megtalálni az eredőket és az eredőkkel a válaszokat. A pohár billentett tartására gondolt, aztán arra, hogyan fog meg egy almát. A keze, igen, a keze, ez volt az, ahol a titkok eredője búj, a bütykös ujjak sírna játéka a tárgyakkal, ahogy a cigarettát tartja, ahogy... ahogy fogta az ő kezét. A mutatóujja, ez az ujj-vezér, ha elhagyja az abroszt és a többi négyet, mert egy olyan nóta jutott eszébe, amelynek hallatán felcsillant a primás szeme, hogy hátra sandítson a bandának, hogy jelezze „na ma muzsikálunk”, vagy segélykérőn, hogy kisegítsék. Ilyenkor cifrázva pendült a cimbalom, maga előtt

táncoltatva egy elsüllyedt dallamot, vagy klarinét sípoltatta a bokázó nótát a vigyorgó primásnak, akinek kezében újra megindult a vonó. Volt, amikor kicsi szünet 4llt be, tanácstalan és majdnem rémült szünet, Andris a második sornál tartott, amely dallamilag az első enyhe variációja volt. A primás megfordult, a banda felé, zsebkendője vonós kezében, a cimbalmos a cimbalomra dülve kétségbeesetten cifrázott, pilinckázott a klarinét. Andris felnézett, ujjá vádolón emelkedett, mint a gúnár nyaka a csapat élén, a primás a homlokát törülte, a vendégek felnéztek a rostélyosról, a banda tétován bámult Andrisra, majdnem kétségbeesetten, csak a bőgős idétlenkedett néhány mély hanggal. Mindenki tudta, hogy egy fajta becsület forog kockán, a bandáé, amelynek tagjai Betegh Andrásnak játszanak, mintahogy generációknak előtte egy másik Beteghnek játszott volt a primás nagyapja, a cimbalmos apja és a nóta, a nóta ismerős. Ám egyszer csak valahonnan a bőgő mellől, a cimbalmos mögött előkacsaringózott a dallam, vékonyan, útkeresőn, mindjobban magára találva és előcsoszogott a kontrás, hétrét görnyedve, alázatos büszkeséggel és hogy teljes legyen a diadal, az elveszett szöveget is mondta, inkább motyogta hozzá ... „édesanyám háza fee-lé ... Ragyognak rám a csillagok ... ” Andris ujjá visszaereszkedett. A primás tokájába dobta a hegedűt, vigyorogva kapott a nótába a banda és együtt énekelték, felszabadultan és túl hangosan, Andrisal, aki hátradült és Úgy nézett rajtuk végig, mint boldog népén egy álruhás király: „Mert tudják hogy árva ... vaa-gyok.”

Ki kellett egészíteni a képet, értelmét találni a mozdulatoknak megnézni a bölcsőt, ezért jött. De volt-e ennek értelme? Tolta a biciklit, nem gondolt felszállásra, talán nem illett volna ebbe a vadgesztenyés, tornácos rámába, bár ez meg sem fordult a fejében. Andris volt a fejében, ez a könnyed csapodár, Adyt, Áprilyt idéző józan Esti Kornél, akin minden keskenyen állt fejétől kabáthajtókáján keresztül a cipőjéig, csak az ujjai voltak bütykösek. Ahogy lapozta Szladicsot ... Megkésett, akkor is, mint most. Andris egy növendék fa alatt feküdt, hátán, lábán csillogott a víz. „Két perc múlva indul a hullám”, mondta akkor elfúlva köszönés helyett és törülközőjét Andris mellé terítette a gyepre. „Befejezem a jelzalogot, tíz perc.” Fel se nézett.

Andrist lehetetlen volt kiismerni a jogászság pesti égőve alatt, de az ágyban sem, ahová úgy érkezett mindig, mint egy utas. A titok itt volt, itt ezen a földön valahol, ahova nem lehet kerékpárral megérkezni, ahol a szobalány ezüstöt pucol az aratók koszorúja alatt. Ballábbal a pedálra lépett és egy végsőt pillantott a házra. Szeme felfutott a lépcsőn, pásztázta a sárkaparó félholdját, hogy beleütközzék a zárt szárnyas ajtóba és elpat-

tanjon az ablakokra, melyeknek szemét behunyta a zsalu. Már nem is bánta, maradjon rejtett, ami rejtett volt, nyerve el itt a fejezet a pontját. Taszított egyet a kerékpáron, átlendült a nyergen. Jobb lábával a pedált kereste, nem találta, lenézett, amikor két vakkantást hallott s aztán csaholást. Mint a nyíl, szaladt feléje valami deresedő sötétség.

– Cigu te! Nem takarodsz ... – A kutya megtorpant, éppen a lába előtt és nyelve fordult a hang irányába. A salakon talán az udvar irányából, hórihorgas férfi közeledett idomított szalmakalapban, nagybottal kezében.

– Kit tetszik keresni? – kérdezte a hang most már közel. Klári a kutyát nézte, a büszkén, pajkosan nyelvező kopót, amely hol a kereket szaglászta, hol a lábát. A zsákmány lábát, melyet megállított a csaholása és ím itt áll a gazdája előtt. – Ne féljen, nem bánt – hallotta újra –, csak a vére ilyen. Én nem vagyok vadász.

Felpillantott. A férfi hajadonfővel állt előtte, gyéren simuló barna haj, nyírott bajusz, szürkésbejártó, bocsánatkérő kék szem.

– Betegh Andrászt keresem. Bányáról jöttem. Nevem Baumann Klára.

– Bányáról?

– Nem nagy út. – A lány elmosolyodott. – Gondoltam, betérek.

– Elpirult. Mért beszélek úgy, mint Petőfi?

– Sajnálom – mondta a férfi.

– Tudom – mondta Klári. – Nem baj.

– Eredj a dolgodra Cigu – mondta a férfi. A kutya abbahagyta a szaglászást. Eloldalgott.

– Ha innen balra térek, kijutok a szatmári útra?

– Nem jönne be? Ugyan, csak mi vagyunk ketten, az anyám meg én ...

– Végigmérte, elmosolyodott. – Nadrágszoknya, pepita blúz.

Mit csinál egy fiatal lány Bányán? Csak nem? ...

– Eltalálta – kacagott fel Klári. – Festek. Vagy inkább szeretnék.

– Jöjjön be. Jöjjön be. Mutatok magának egy Ferenczyt, egy Vágó Pált, két Thormát, három Börsököt, jöjjön. – A férfi hangja most elvékonyult, valamivel adós maradt. – A nevem – mondta –, a nevem Lázár Béla.

Klári az ajtó felé fordult. Megindult a lépcsőkön. Ezek szélesek, tekintélyesek, nem grádicsok.

– Kicsit nehezen nyílik – próbálgatta Béla az ajtót.

– Mint a titok.

– Igen, mint a titok – mondta a férfi nevetve és kitérte az ajtót. – Parancsoljon.

Klári belépett. A félhomályban idős dáma ült, feketében, fehér zsabóval és kártyát vetett.

– Nem akar kijönni ez a kis Napóleon, te Béla.
– Vendégünk van, anyám. Andrishoz jött, hozzánk érkezett. Baumann Klára.
– Isten hozta, kedvesem.
Egy kéz emelkedett Klári felé, ráncos, eres, fehér, hosszú kéz, vékony ujjak, gyűrűk.
– Kezít csókolom – mondta Klári és lehajolt, mert tudta jól, itt mi a szokás.

II.

– És ez itt Thorma. Krisztust leveszik a keresztről.
Klári nem szólt semmit. A kulcscsont a helyén volt, a színek a helyükön voltak, égi fényben sápadt holttest, visszfényben a kiválasztottak, sötétségben a világ.
– Látja – folytatta Béla, míg lopva rembrandti. Claire-obscure. Claire Magának nem tetszik. Ez baj.
– Hol itt a remény?
Klárira nézett –, ez majdnem ismételte és elmosolyodott.
– Még nem tudják – mondta Béla.
– És a festő?
– Bányán élt. Nem ismeri meg? A Virághegy oldalán van a kálvária, kökényből a koszorú. – Klári nem felelt rá semmit. – Na, gyerünk ki. Itt láttunk eleget.
Az ajtónál Béla megkocogtatta a barométert. Kiléptek a napba. Béla megállt.
– Nem fáradt?
– Nem hajtottam gyorsan. És Szatmáron maradok éjszakára.
– Hol?
A turbános bukszusok mellett mentek. Közeledtek a fák, közeledett a kert.
– Úgysem ismeri őket – ütötte el Klári.
– Én mindenkit ismerek Szatmáron. – Parasztvirágok virítottak a konyhatraktus előtt, viola, verbéna, mályva.
– Rokonaim. Ez milyen fa itt?
– Szerecsendió.
– Pecsényéhez használták régen – mondta felbátorodva Klári.
– Mi is szedünk egy kosárral minden őszelel. Szokás.
– Használják is?

– Azt hiszem, ősszel kihajítják a tavalyit. Nincsenek már igazi gazdasszonyok. De más sincs. Az Adél néni szakácskönyvében olyan receptek is vannak, hogyan kell elkészíteni a medvetalpat, meg a vidrát. – Béla botjával lehúzott egy ágat. A diópárból letépte a nagyobbat.

A lánynak adta. – Szagolja meg. Fűszeres a szaga. A fiúk hajigálózta velük, amíg kisebbek voltak. Az is rég volt.

– Fűszeres a szaga. – A lány labdázott egy kicsit a dióval, aztán zsebébe tette. – Mondja – kezdte aztán –, milyen volt Andris mint gyerek?

– Milyen? Talán, mint a többi. Én nem is tudom. Tudja, nekem csak ők voltak ketten, az öcsém. Alig láttuk őket. Hol a határt járták, hol átszaladtak játszani a Hetey gyerekekkel kikopogót, meg bigét. De többnyire itt voltak a kertben, gurdalyból csináltak sátrat a spárga: ágyban, mogyorófából nyilat. Látja azt a tulipánfát? Az volt Mis helye. Mert ezeknek még az olvasás is csak a fa tetején esett jól. Ismeri maga Misót?

– Andris öccsét?

– A másik öcsémet. őt.

– Nem ismerem – mondta Klári. Rémes, mindent tud már rólam ez az ember.

– Kibicelni szerettek. Mindjárt megéreztek, ha kártyázunk. ők kezelték a sok lejt, meg banit. Megéreztek és jöttek is már, pirosan, kifulladásra, lihegve. „Nyerünk”, kérdezte Misó és mellém ült. Andris ült ide is, oda is, a nagyanyjához, Dusihoz, de főleg Adél nénihez.

Béla balra tért a tulipánfánál. A ház háta mögé kerültek, a platánok közé, amelyek mögött sokféle lomb után a fenyves sarlója kezdődött. Jobbra diófák strázsáltak egy vén gyümölcsöskertet, a laza sorokban álló körte- s almafákat, melyek ágai versenyt futottak az égbe, bár csak a hegyükön virított itt-ott egy gyümölcs.

– Azt hiszem, anyám szinte örült, ha valamelyik elcsapta a gyomrát. Jött a ricinus, meg a rántott leves, áristom az ágyban, legalább ilyenkor élvezte az unokáit. Ha átmentem, a fák tetején láttam a lábadozókat. Ették a zöld szilvát.

– Ha átment?

– Ha átmentem. Akkor még élt Adél néni, élt apám. Anyámék a kisházban laktak. Nem, maga arra nem járt, földút vezet oda. – Béla elhallgatott, aztán megszólalt : – Ebbe a birtokba én csak úgy cseppentem bele.

Elkanyarodtak a gyümölcsöstől. A kétoldalt csoportosan ácsorgó bokrokat – japánbirs, jázmin, pukkan tó – sövényfély fegyelmezett fagyal váltotta fel. De ez a fegyelem nem sokáig tartott és ahogy az út elkeskenyült, egyre inkább tekervényessé vált, a sövénye szeszélyes lett és vad. Fel-

nyurgult felül, kopaszos lett alul, mint a vén szőlő és a repedezett, garaszolatlan útra úgy hajolt be a vékonyszálú fű, mint halott lányok haja ladikról a vízbe. A fagyalba galagonya vegyült, meg kőrös, a mező bokrainak, aprófáinak új honfoglalása, öllel magasbodva erre a keletre álmodott ál-Schönbrunnra, e századvégi nagy nemesi mutatvány fölé. Egy szegletben hátrahőkölt pad állt, griff lábakon. Ide cseppent hát be Béla ...

– Itt játszottak Andrisék bújócskát.

– Az ilyen helyeket szerelmeseknek csinálták – mondta Klári.

– Alig járunk erre.

– Egyszer jártak. Monogrammok vannak a padon. Látja?

– Idegenek. Vagy rokonok. Egyre megy, az egész vármegye rokonság.

– Itt is egy szív. Ki ez a D. B.?

– Nem tudom.

– B. A.

– Ez Adél néni. Mellette Béla bácsi.

– A nyílból vér csepeg. Szerették egymást?

– Könny csepeg. Adél néni karcolta rá. Mikor hetedszer jött haza a cseh fürdőből. Sokat ült itt. Adél néni meddő volt.

– Menjünk – mondta Klári.

– Szerette ezt a helyet. Füttyentett a kutyának és kijött ide üldögdélni. – Béla leseperte a padról a sok sárga levelet. A lécekről pikkelyesen hámlott a festék, foltos volt mint a gyíkok háta. – Itt ült görnyedten, eres, erős keze fekete botján és nézett ennek a labirintusnak cikornyáiba. Vagy a semmibe? Nem tudom. Cigu talán tudja. Nem szerette, ha érte megyek. Mért is hoztam magát ide? Nem szeretek erre járni. De a kertésznek szölok.

– Hagyja.

– Miért? – kérdezte Béla és megindult.

– Mert .. . mert elvész a varázsa. – Klári érezte, hogy hamis, amit mond, de retirálni nehezebb volt, mint ki nem mondani. És valamit mondani kellett, valami megnyugtatót, valami ostobát. – Így az ember Csipkerózsát képzelet minden kanyarodóban. Felpillant, felkel és jár. Egyszer meglátja itt a padon – tette hozzá kacéran.

– Rám nem vár senki – mondta Béla kurtán és ment tovább. Pocakos. Pocakos, hátul alig van haja, az is őszes. Teljesen meghülyültem? Mennyi lehet? Negyvenöt, negyvennyolc? Ötven? Alig van. Ez nem is pocak, ebben a korban ez a normális.

Kis tisztás látszott a fenyves előtt. A fűben kasza járt. Három rend; kövéren, füstölögve, talán az András úrfi lovának, ha hazajön estére.

– Azt mondta, erős keze volt. Olyan ... férfias?

– Csak a keze nem volt szép. Arca szép maradt, a hangja is. A haja vörösen maradt még akkor is, amikor Béla bácsi meghalt és én idekerültem. – Túleveleken jártak, síkos lett az út. – Igaz, megfakult. De egy ősz hajszála sem volt, úgy halt meg.

– A keze ... mint az Andrisé?

Klári a férfira nézett, akinek botja keskeny nyolcasokat írt a levegőbe. Sietett.

– Nincs itt semmi varázslat. – Béla megállt, rámosolygott. – Sem Csipkerózsza. De – folytatta –, valamit kérdezett az előbb.

– A ... – Klári hangja elnyúlt, mint a vadszeder a lába alatt, aztán kacskaringózott egyet. – Andris hasonlít Misóra?

– Andris él, Misó ír – mondta Béla.

– Maga is ír – mondta Klári.

– Téved.

– Úgy beszél, mint aki ír.

– Ezt honnan veszi?

– Festő szeretnék lenni. Érzem.

A fenyves felső szegletében jártak, ott ahol a karéja ismét a ház felé fordult. Valahol nóta szólt, panaszos, elnyújtott dallam, szerszámcsörgéssel elegyes, lassan távolodó. Béla botja felpöckölt egy galócát, a piros sisak elgurult, azt nézték.

– Andrisé lesz itt minden, ha én már nem leszek. Tudja ezt?

– Tudom. Pedig maga a másikat szereti jobban.

– Ez nem igaz. Egyformán mind a kettőt. Nincsenek fiaim, mégis vannak.

– Magának a másik kibicelt.

– Andris az idősebb. És ő a ,keresztfiam. Ugyan, ez nem számít.

– Elfeketül – mondta Klári.

– Mi?

– A gomba.

– Csak a hamis. A jó fehér marad.

– Fehér marad – ismételte gépiesen Klári. Félfüllel a dalt figyelte, az alig hallhatót.

– Szereti maga Andrist? – kérdezte hirtelen Béla.

Ráhökken. A férfi belepirult. Tiszta, kék szemével a lányra nézett. Mögötte, az árvacsalánban, megbarnult nyakkal vigyorgott a gomba.

Egy fél órája elkacagta volna a választ.

– Együtt járunk – mondta egyszerűen. – Én csak vele. – Porszemek játszadoztak az ágak közül átszűrődő napsugárban, fel s alá, akár a hóesés. – Mama nem bánja. Mama modern, egy kicsit tetszik is neki. Azt a tíz évet Karcagon nem lehet elfelejteni. Mindig egy bérletre vágyott, kocsira, lovakra, de apuval nem lehetett beszélni. Mire beadta volna a derekát, meghalt. A Nap utcában vettünk egy öröklakást, ami pénz maradt, mama befektette Kőszénbe. Mikor Péter felhozta Andrist, mama megcsinálta a teát, behozta az aprósüteményt és elment abba a kávéházba, ahol Szomor Dezső itta a kávé, monoklisan, mint egy dzsidáskapitány.

Béla némán ballagott mellette.

– Amikor Andris újra jött... Egyedül jött. Mama elment a kávéházba. Tele lett a ház irodalommal. Ennyi az egész.

Az erdei fenyőt felváltotta a luc. Egyenes útra tértek, amelynek elszűkült végében bokrok látszódtak, mögöttük tetők, talán istállók. Balra egy pad a beugróban.

– Boldog? – kérdezte Béla.

– Mit mondott? – kérdezte Klári.

– Hallotta – mondta a férfi.

– Ezen sohasem gondolkoztam.

– Akkor az. Akik élnek, legtöbbször boldogok.

– Látja. Tudtam – mondta Klári. – Maga ír. Úljünk ide le.

– Csak fogalmazok. – Béla leült. – Írás nélkül.

A lány is leült a padra, amely öblösen várt, fehéren és hívogatón. A lány haja kibomlott, arca fénylett, a szeme is. Blúza felső gombja helyén kérdőjelet kunkorított a cérnaszál. Úgy ültek a padon, a pad két sarkán, mint Tizián égi és földi szerelme a hallban Börtsök ezüstoffenyői mellett, de közöttük nem agárforma kutyák kergettek kétségbeesett vadat. Közöttük, a lehajló fenyőágaktól csak két kazal talpa látszott, azok is távol, a zöldségeskertet bezáró drótkerítés romboidjai mögött.

Béla, állig begombolkozva, jeleket firkált a porba, kalappal a fején.

– Szomoryt mondta az elébb. Ismertem. – Nem nézett a lányra.

Botja hegyét nézte és a jeleket.

– Beijedt kis zsidó lett, mondta mama.

– Mindet ismertem – mondta Béla.

Klári a férfire nézett. Jobbkarját a támlán pihentette, mint a földi szerelem.

– Ez ... ez még ez előtt volt? – kérdezte a lány és tekintete a ház, a gyümölcsös felé intett, hogy végre a mogyorósoron visszazaladjon a fenyvesbe, Béla firkáihoz.

– Két koronát kért kölcsön Karinthy, azzal, hogy holnap megadja. Babits némán keverte a kávé, tintát és vastagon író tollat kért Kosztolányi. Három asztalra tőlünk szélesebben írt valaki nagy árkus papírokat tele, Krúdy Gyula volt. Ismert a fizető, ismertek a pincérek, az asztalok. Még a sakkozók is méltattak egy pillantásra, ha elmentem mellettük...

Klári a könyvtárra gondolt, a könyvtárra Béla szobájában, ahová azért tértek be, mert ott volt a Ferenczy kép. „Ezek a könyveim”, mondta akkor Béla és hozzátette: „a kedvesek”. Ám akkor ez nem mondott semmit, az egész úgy hangzott, mint egy bemutatás, névlajstrom a fényes hátakon, formás ciráda akár az uzsonna a bóbítás szobalánnyal, aki olyan merevkomolyan szolgált fel, mintha sosem pucolt volna késeket a könyöklőnél.

– Az asztalfőn ült Hatvany – folytatta Béla.

Az asztalfőn, igen az asztalfőn Béla anyja ült mosolyogva, magázódva, távol és mégis közel, Béla anyja, kinek a nevét Klári nem merte kiejteni, nehogy elvétsen valami törvényt, a nevet kerülni kell, mint ahogyan nem szabad kiejteni az Örökkévaló nevét. De az asztalfőre amúgy sem sokat nézett, mert Béla beszélt, beszélt. A képekről beszélt, a képek történetéről, anekdotázón, vidáman. Ha kövéren jött meg a konda az Avasból, Béla bácsi Bányára hajtatott és eggyel több kép került a szalonba, a pipázóba, aztán az ő szobájába és a makkoltatások ürügyén a képek elárasztották a házat. Adél néni lánykori csendéletei beszorultak az ebédlőbe, mint valami végső sündisznóállásba: félbevágott görögdinnye fekete magokkal, Klárral szemben, a falon.

– Éjfélfelé megjött Ady, uszályosan, betegen.

A szobalány ruhája zizegett, kötényén látszott a hajtás – itt úgy keményítenek, hogy páncéllá merevül a vászon. „Még egy kis mézet, kedvesem, akácméz”, kínálta a néniassá váló asztalfő, „megéhezik az ember hosszú út után.” És Klári vett még a kalácsból, boldogan itta a második pohár jegeskávé, és jobban nekilátott volna a sonkástálnak is, ha nem emlékezik irodalmi receptekre, amelyek szerint kisasszonyok nem esznek, csak kevéskét. Béla a disznókról beszélt, a tölgyesekről az Avasban, a kipusztulóban lévő kondásemberekről, akikről Klári csak annyit tudott, hogy fűrge járásukról, meg tarisznyaszíjjukról lehet őket megismerni. „Ne azt a görögdinnyét nézze, a kártyásokat nézze meg a szobámban”, mondta Béla és bontott. A szobalány az asztalfőnél termett, hogy kihúzza a széket ...

– Egyik lába a kövezeten, a másik a járdán. A sánta ember úgy ment, mintha nem lett volna sánta. Egy hónap múlva megjelent, mint novella a Nyugatban.

Ő is felkelt. Mit is mondott Andris, hol nem szokták megköszönni az ebédet? Mágánoknál Dunántúl? Jobblába hátracsúszott – ez uzsonna volt és Tiszántúl –, kicsit meghajolt hozzá, mint a kegyelmes asszony előtt irodalmi díjkiosztásnál hetedikben, balkezeivel a széktámláját fogta, mint-ha sánta lenne. Ügyetlen kis pukkedli volt, de az asztalfő mosolygott, „egészségére kislányom”. Béla hívta, tessékelte, élénk volt és vidám, nyoma sem volt ennek a monoton recitálásnak, porbanézésnek, kávéházak küszöbén eltűnt ifjúságnak. Vidám volt a képek előtt, amelyek úgy lógtak a falak ibolyacsokros tapétáján, mintha ablakok lennének egy más világ felé, amelyeken csak át kell lépni és megszépül az élet. „Ez a Jár a baba” – mondta Béla és a pendelyes gyerekekre mutatott, aki éppen elindult az anyja öléből, meglepetten, tétován, merszet keresve a tipegő indulásra az apa felé. Az anya kitárta karját, védőn, büszke féltéssel, szeme a mosolygó, gyerek felé intő urán. Igen, gondolta Klári, igen. Valamit mondott, dicsérőt, mert a kép tetszett, csak sok volt, abban a pillanatban sok volt. Elfordult. Szeme egy fényképen akadt meg Béla ágya mellett. „Nem, nem, azt ne nézze – kiáltott fel Béla –, az igazságtalan, utolsó képe halála előtt. Andris vette le, akkor már nagyon szenvedett. Ott vannak a kártyások, az ott Markó olasz tája, vagy kint az a nagy Tizián reprodukció, egyetlen reprodukció, nézze azt, itt az egész disznózsíron szerzett galéria! Azt ne nézze, sohasem volt ilyen kemény, maga volt a jóság. Úgy szeretett engem, mint fiát. Látja Barabást? A lányt, amint kinyitja a pitvarajtót? Azt nézze.”

A levegőnek gyantaszaga volt. Klári a férfire nézett, kinek kabátjára zegzúgos árnyékot vetett a fenyőág. A nap oldalról sütött, a veteményes felől.

– ...fekete haja volt. Könyv nélkül tudta a Szegény kisgyermek panaszait.

Úristen, miről beszél ez a férfi, hol hagytam el?

– Írtam is abban az időben. Igaza volt. Egy kicsi kézről írtam.

Ostobán. Rossz verseket.

– Hogy hívták? – kérdezte a lány.

Béla úgy nézett rá, mint aki messziről érkezett. – Kit? – kérdezte.

– A kezét.

– Rég volt – mondta Béla és elhallgatott.

Csörgéssel közeledett a dallam. Klári a pad szélén ült, redőzött ruhában, jobb karja a padtámlán, kitártan, önfeledten. Tekintete vállán át elsiklott a hang irányában. A lehajló ágak mögött mákbugák, futópaszuly és sárgadinnye ágyak fölött kifordított ernyőivel nézett a hanyatló napba a

kapor. Távolabb, a kazlakon túl, fogat közeledett a szántáson. A nyergesen sihederforma gyerek ült, az énekelt.

A fogat a kazalig jött, ott megállt. A gyerek hátranézett a boronára. Balcombjával nyomhatta meg a lovat, mert a szár puhán lógott kezében, függőlegest az ostor. A nyerges fordulni indult, az ostorhegyes értette, a gyeplős elérte és a rudasnak csak melső lábaival kellett irányba állni. A borona nem mozdult. A gyerek szeme még mindig a boronán. Most újra combot adott, a fogat megindult. A borona derékszögűt penderült a barázdán. A gyerek kiegyenesedett a nyeregben s rázendített ott, ahol elhagyta.

– Azt az utat kee-resem ... Merre ment a ked-ve-sem.

– A Szakács Jóska fia – mondta Béla. – Egyenel. A széleket. Látja?

– Neeem a késem keresem – gajdolta a fiú elmenőben.

– Az Andris nótája – mondta Klári.

– Igen? – kérdezte Béla, szeme a firkáin újra.

– Aaazt az utat keresem – hallatszott távolodva.

– Ezt huzatja Pesten. Ezt is.

– Az ő útja ide vezet. Az enyémmnek is itt volt a vége.

A szerszámcsörgés elhalkult, a nóta is. Hosszú lehet a tábla.

– Szép volt? – kérdezte Klári, szeme újra a gyümölcsösön.

– Klári.

– Tessék? – kérdezte Klári és felé fordult. Először szólították nevén.

– Így hívták – mondta Béla. – Klári. Mint egy trocheusz. Hosszú hang, rövid hang és vége. Ide nem hozhattam, itt jambikus a versláb.

– Szép volt? – kérdezte újra Klári.

– Elhízott. Tavalý láttam az utcán. Pesten. Ő szólított meg. Nem ismerem rá.

– Na látja — mondta Klári. – Miért csupa keresztet rajzolni a porba?

Le kell szállni a keresztről.

– Mégis tetszett — mondta Béla.

– Virághegyen van a Kálvária – mondta Klári.

– Három gyereke van. Kövér és boldog. „Nem ismer meg Béla, én vagyok, Claire, Claire-obscure, nem ismer meg?” Birtokot örököltem, nem boldogságot. Nem ismertem meg.

A lány szeme elsiklott a jelekről a fenyves félhomályán túlra, ahol gyümölcsfák fürödtek a délutáni napban. A fenyves szélén végetért a rozsdabarna szőnyeg, néhány sápadt növény fordult a nap felé, előőrsei a gyümölcsös gyepeinek: lim-lom, csenevész gazok, Klári egynek sem tudta

a nevét. Belőlük mézszínű kúp emelkedett, véletlen geometria, egy falat szabály a park és a kert között.

– Így hívják, Claire-obscure? – kérdezte Klári és hangja elnyúlt, meszsze szaladt, túl a kerten, a házon, túl a tájon a marhajárásos utak felett. És hirtelen látta a házat a Nap utcában, a lakást, az előszoba ajtót, második emelet kettő, mama most megy moziba, kétszer fordítja a kulcsot a zárban.

– Játék volt a név. Semmi sem volt rajta, benne homályos vagy sötét. Csak én. Az én választásom.

A gyümölcsös felett, a labirintus felől magános madár szállt. Egy jege nyén pihent meg. Varjú volt. Tollászkodott.

– Lője le – mondta hirtelen Klári.

Béla mosolygott.

– Mondtam már magának, hogy nem vagyok vadász. Adél néni az volt. Azért választotta azt a Tiziánt: agarásznak a két szerelem között. Szegény vidéki Perseus, gondolta Klári. Meg kellene fogni a kezét.

– De vad sem – mondta helyette és felállt.

– Nem. Magam vagyok a magam prédája.

– Ó, Béla. Ne csináljunk magunkból glóriát.

– Hogy mondta? – kérdezte Béla.

– Nem én mondtam. A pap mondta Lágymányoson. Tudja, nem ment másként. Meg kellett tanulni az Újszövetséget. – Végigsimította szoknyáját és hátraszólt. – Jöjjön.

A férfi követte.

– És hogy nem kell félnünk, azt is mondta. Senkinek sem kell félni, az élet próbatétel. És mi ültünk a szobában, a pamlagon, a székeken, menynezetig érő hitviták között, hatan muszájból jött fiatal lányok, mert tudtuk: ez nem megy másként, ez az ár. De kezünkben iratlan maradt az írka, sosem mozdult a ceruza, mert a szavát figyeltük, az első pillanattól a szavát figyeltük, szép híves patakra vitt el a hangja. És azon vettük magunkat észre, hogy nem az ingyen való keresztlevél biztatott, hanem az ingyen való kegyelem és attól kezdve úgy mentünk be ajtaján, mintha megtaláltuk volna a szűk kaput, amely az életre vezet. De jó volt hinni, hogy az átok is áldás, hogy a tehernek nincs súlya, hogy a reménytelenség az igazi remény! Farkas a nyúllal járt menüettet, pirult a paradicsom és mosolyt csalt a száraz karóra. Gyermekverseket illusztráltam akkor és hiába kiabált az utcán a rikkancs, vidám lett minden rajzom.

– S aztán?

– Aztán? Templom, úrvacsora. Ma is számban a kenyér íze. Az ajtóban nyájas idegenek. A templom nem volt az igazi. Gyula bácsi is más volt. Retorika. Elmaradtunk.

Béla kezét érezte a karján.

– Ne menjen közel hozzá. Vöröshangya. Csíp.

A lány felrezzent. A hangyák nyüzsögve siettek előtte az aranyló geometrián, akár emberek a pályaudvaron. Egymásnak ütődtek, megálltak, kitértek és siettek tovább. Egy ármádiájuk halott ormányosbogarat cipelt a boly felé, egyik húzta, másik vont, cibálta. A bogár zökkenősen moccant. Az egyik most megkerülte a tetemet, lökött rajta egyet. Egy másik háromszor is nekiindult, fogást keresett, nem talált a túloldalra szaladt, beállt a sorba. A bogár, hassal az égnek, mint valami holt fáraó szobra, egykedvűen túrt hajcsárt és rabszolgát: egy araszra volt a piramis.

– Fél? – kérdezte Béla. A menetet elsorompózta egy frissen esett tülevél.

– Igen. Megint.

A tülevél nem engedett. Villás ága megakadt egy gallyban és mint az íjj feszült. A sorompó felemelésére újabb három hangya érkezett.

– Nem a haláltól – folytatta Klári –, a lágymányosi délutánok óta az eszembe sem jut. – Lopva a férfire nézett. Béla botjával a bolyt piszkálta, mintha bele akarna szúrni. – Az orroperációtól sem. Így úgy sem Létezhet az ember. A dekkolás is mellékes. Bármikor lemehegek Karcag mellé felszolgálni, kést pucolni, keményíteni a kötőket. Aput szerették. Kölcsönzött hozamra, a repcére télen, ha az Apáczyaknak elfogyott a pénzük a pesti farsangon. Látja, nem is tudom, mitől félek.

Vissza kellene menni Gyula bácsihoz, hogy zsongjon belém újra a vizgasztalás.

A bogár a boly lábánál volt, a sorompó félrelódítva. Nyüzsögtek a hangyák Mindegyik cipelt valamit befelé. A bogár anatómiáját.

– Nem is tudom, mitől félek – ismételte Klári. Megborzongott. Felnézett. – Talán a bizonytalantól. Vagy az időtől, általában.

– Arról nem jön semmi – mondta Béla és mosolyogni próbált.

Klári a férfi tekintetét követte. Kelet felől úgy kéklettek a mármaroszi hegyek, mint egy mezzotint.

– Meg akar nyugtatni?

– Az eső is leesik a havasban. Nem jön onnan semmi.

– A képek is onnan jönnek. Thorma is.

A bogarat teljesen szétszedték a hangyák Árván feküdt száraz árnya; két pajsz szárnya, potroha áttetsző háncsa.

– Elapadtak. Az erdőt elvették a románok. Se disznó, se tabló. Csak – tette hozzá csendesen és botját beszúrta a bolyba –, csak maga jött onnan egyedül ide.

Klári nem szólt. Meg kellene fogni a kezét. Sírna keze van, keskeny, nem bütykös. Szép, gyenge kéz.

– Mit akar tőlem? – kérdezte egyszerűen.

– Tudja, milyen a királynő? – kérdezte Béla és botja lejjebb szaladt. – Kövér. Ormótlan, nagy fehér csúnyaság.

A bot keményhez ért. Béla fogást s módszert cserélt, s a bot tölc sére sen imbolygott lefelé. ó, Istenem, gondolta Klári. Ez lett a másikból: lógó tőgyű, kötényhasú, willendorfi vénusz. A boton harcias állkapcsok siettek felfelé. Ahogy kirántotta, gyorsan egy fatörzshöz verte, hegye tompán csillogott, mint a cin. A boly középütt meghasadt, de a királynő békén aludt tovább a mélyen.

– Fessen itt – mondta Béla és megindult a mogyorósor felé.

– Belőlem sohasem lesz festő, Béla.

– Fessen itt, Klári – ismételte Béla.

– Nincs tehetségem. Csak meséskönyvre futja.

– Kimennek a csendéletek az ebédlőből. A görögdinnye a fekete magokkal, ki a körte a majolika tálon. Annyira futja.

A varjú károgott egyet.

– Hess, madár – mondta Béla és kilépett.

– Csak dekkolok Bányán – kiáltotta Klári a nyomában –, csak dekkolok, érti?

– Bújjon meg itt. – A bot grékói nyolcasokat írt a levegőben. – Dekkoljon itt! Érti? Nem kell kötényt vasalni. Fest. A házat, anyámat... Andrist.

– Annak vége.

Béla megállt.

– Minek? Mert katona lesz: Csak hazajön. Ide jön haza.

– Az egésznek

– Minek? – Megragadta a lány karját. – Minek van vége, Klári?

– Csak azért jár velem, mert nem akar pont most eldobni.

Béla keze lesiklott a lány karjáról. Klári elindult, Béla a mogyorósoron érte utol. Az utat frissen gereblyélhették, a fogak boronálta párhuzamosokon nem volt nyom.

– Azért festhet itt – mondta Béla.

– Az ember megérzi. Együtt járunk, igen. Nem akar most elhagyni. Ez az egész. Érti, Béla?

– Egy kertrészletet. Paddal. Amit akar.

A ház fehérje kivillant a fák és jázminok között. Egymás mellett mentek, szótlánul a sok párhuzamoson. Amikor elérték a fát, amelynek diója pecsenyét Ízesített egykor a régi Lázárok asztalán, megérkezett a varjúsegreg. A mezőről jöttek teli hassal, züllött csapatban, károgó fekete légi légió, lassú repülésben lepték el az eget fölöttük, hogy megszállják a fenyvest, a tölgyek és jegenyék ormait; fürtösen telepedtek meg a platánon, mint tiltott, tollas gyümölcsök. Megérkeztek, mert itt volt az idő, mert hosszú vesszőkkel estét kezdett pingálni az árnyék.

Vakkogó ugatás hallatszott a ház felől.

– Csak Cigu. Megugatja a varjakat.

És látták a kutyát, amint elrohan a ház mellett, csaholva neki a sövényes útnak, a labirintus felé; arra, ahová a kertész sem jár, ahol régi visszhangok vernek fel hajdani meddő nyarakat, hazug remények ordítását a madárcezesznye megfeketült bogyói közt.

– Késő van, megyek – mondta Klári. Didergett.

Egyszerre egyhelyből jött a hang, boldog nyüzgés, mintha talált volna valakit ott a bokrok útvesztőjében, ott, ahol sárga levelek borítják régi bicskák nyomát egy gyíkpikkelyes padon. Egy sünt talán, akit kicsalt vackából az augusztusi árnyék.

– Klári! Klári! Hova szalad?

– Várnak – kiáltotta Klári visszafordulva –, várnak Prinzék.

A biciklinél érte utol. Lába a pedálon. Kezét nyújtotta Béla felé.

– Isten vele, Béla.

Keze eltűnt a férfi kezében. Béla lehajolt, kezét csókolt.

– Ne fessen semmit. Jöjjön vissza.

– Így jobb – mondta Klári, és nevetni próbált, de mosolya grimaszba fúlt. Elfordult.

– Itt nem lesz semmi baja.

– Köszönöm, Béla. De ... Isten vele – mondta gyorsan. – Isten vele.

A gumi sistergett a salakon, amint nyeregbe szállt. Béla a lányt nézte, kuporgó, görnyedt, groteszk alakját a sistergő biciklin, amint belefut az alagútba, elhagyja a gombos kapubálványt, ráfordul az országútra tapos, fekete haja a szemébe hull. De csúnya, de komikusan csúnya, ahogy gubbasztva tapos az úton, hogy rázza a kő! Mint majom a köszörűkövön, szakasztott, mint a majom a köszörűkövön, Istenem, hátra se néz. Kiáltani szeretett volna, hogy Klári jöjjön vissza, Klári, de meg se hallaná, csak az anyja hallaná meg a hallban, a cselédség hallaná meg, Adél néni hallaná meg a sírban.

Lehajolt, valami csípte a lábát. Ahogy elnyomta a hangyát, megpillantotta a kutyát, amely nyelve szaladt feléje, diadalmasan, boldogan. A biciklinyom mellett fényesre dörzsölt szerecsendió nézett rá a salakról. Feltekintett. A lány nem volt sehol.

ANDRÁS SÁNDOR

Hazatérés*

Tudta, hogy felébredt, de nem tudta, mit kezdjen vele. Forgolódott meg-nézem hány óra, minek? Szombat volt, hétvége elutazzam valahova a hegyekbe? hova? és bár a hét többi napjain is, ezúttal különösképpen akkor kelt fel, amikor akart. Szemét nem nyitotta ki, a takarót arcára húzta, hogy a fény kevésbé derengjen át szemhéján, és igyekezett visszاسüllyedni a félálomba. Utazni valahova messze, a holdba, igen, el a földről. Mi lenne, ha jelentkeznék úrhajósnak: „kedves uraim, velem jó vásárt csinálnak, elég ha az odavezető útról gondoskodnak, a visszaút úgylis a nehéz, vegyenek fel engem, én ott maradok, szívesen: uraim, gondolják meg, még csak amerikai állampolgár sem vagyok, semmi felelősség, nyugodt lelkiismerettel megfeleledkezhetnek rólam, sötét óráimban amúgy is sokat táncolok kihalt kráterekben. Értsék meg, nem ide való vagyok, hanem abba 'a szép rakétába, hadd legyenek földműves a holdon, neveljek porvirágokat: por-szirmú, por-bibéjű, por-levelű ,por-virágokat, ígérem, ígérem, ha formálgatok is esetleg por-madarakat, por-embereket, lelket nem lehelek beléjük, nyálammal nem ragasztom őket össze, nem játszom az élet vizével, túl szeretem, becsapott. Ha nem hiszik el, hogy alkalmas vagyok, a feladatra, küldetésre tényleg alkalmas és hogy nem tréfálok a holdfarmerséget illetően sem, hallgassanak meg, öt perc az egész, hallgassák meg életrajzomat, ha kell leírom öt példányban is és közjegyzőileg hitelesíttetem.”

Elnevette magát tényleg meg kellene írni és el kellene küldeni hasára fordult a takaró alatt és homlokát összefont karjára fektette tényleg el nincs olyan lehetetlenség, hogy ne sikerülhetne

„Nevem Kis Zoltán, születtem 1931. szeptember 21-én, Veszprémben, Nyugat-Magyarországon. Apám orvos volt és mert volt benne tisztesség, 'demokrata, és mert Magyarországon nem volt demokrácia, franciaimádó. Kérem megfigyelni, hogy a tisztességes franciák mind franciaimádók, és mindezt azért mondom, mert életrajzomhoz és rajzolatomhoz tartozik. Mondhatnám, élet-előrajzolat, és én rajzolódtam is bizony, az ő lendületének ívén, még elemibe sem jártam, már beszéltem, sőt olvastam franciául, a ház tele volt könyvekkel, francia könyvekkel. Titokban reggel a takaró alatti félhomályban Voltaire Candide-jét olvastam és nagyokat

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1967. évfolyam 6. számában.

nevettem a félséggű kerítőnő történetén, meg az egészen, pedig még nem tudtam, mi is a kerítés, csak lexikonból értesültem róla, meg a vérbajról is, no meg Pangloss mester nézeteinek értelméről, hogy ez a világ a lehető legjobb. Mindezt úgy olvastam mint az ezeregyéjszakát ezeregy reggelen. Apám, ha megtudja, nem tudom, mit csinál, de anyám biztosan sírt volna. Anyám, igen, mert volt anyám is, hitelesen tanúsíthatom, s ha meglétem ebben a tamáskodó világban nem elég bizonyíték: kérem, van valahol születési bizonyítványom is, a papírnak csak hihetnek. Tehát anyám sírt volna, mert bár zsidószármazású volt, ezt csak később és hirtelen tudtam meg, olyan fiatal korában keresztelték ki, hogy hívő katolikus lett. Szenvedett is ádáz ateista hajlamaim miatt, amelyek már elemista koromban kitörtek belőlem.”

„1941-ben íratlak be az első gimnáziumba, ugyanebben az évben Magyarország hagyta, hogy a németek elcsábítsák és hadat üzent a Szovjetunióknak és apámat behívták katonának. Bár nem mondta, tudom szenvedett tőle, mert sokkal inkább harcolt volna a németek ellen, mint mellett. 1944-ben elesett, és néhány nappal azután, hogy anyámmal tudatták apám hősi halálát és erről ünnepélyes okiratot nyújtottak át neki, a városból, ahogy mondani szokás, külföldre deportálták a zsidókat és legnagyobb meghökkenésemre köztük anyámat is. Amíg apám élt, törvény védte őt, úgynevezett „árja párja” volt – bár meg kell vallanom, hogy apám, magyar ember lévén, nem árja volt, hanem ugor, azaz keresztény embernek kikeresztelkedett párja, de ahogy apám meghalt, belőle kikeresztelkedett zsidónő lett, akit semmiféle törvény nem védett. Őt elvitték, én azonban maradtam, mert apám révén árjának számítottam és néhány napi tengődés után felkerültem Budapestre rokonokhoz. Anyámról csak annyit tudok, hogy Auschwitzba vitték és nem tért vissza.”

„Látják, uraim, még szüleimnek sem tartoznak felelősséggel, ha porfarmot nyitok a holdon; senki sem tartozott nekik felelősséggel, miért éppen önök: még egy érv: kapjanak rajtam, kérem. De hadd folytassam.”

„Árván értem meg a háború végét és az ötödik gimnáziumot. Többkevesebb lelkesedéssel részt vettem az ifjúsági szervezkedésekben, amelyeket főként a kommunisták irányítottak. A kommunista párt volt az egyedüli, amelyik nyíltan ateista volt, tehát szerintem természettudományos és modern, és ez a körülmény minden bizonnyal befolyásolt. Aligha vonzódtam volna olyan párthoz, amelyik elvárta vezetőitől, hogy hívők legyenek. Továbbá, gazdasági és társadalmi megfontolások is vezettek. Az állapotok Magyarországon közel sem voltak olyan tuskéi, rózsásak, mint itt az Egyesült Államokban, és ahhoz hogy az országot megközelítő-

en modernné tegye az ember, bizony két kézzel kellett, és akkor nekem is úgy tűnt, felülről, a dolgok közé nyúlni. Meg kell valljam, hogy az amerikai élet, az amerikai szabad birkózás, amelyben, amíg a szabályokat követi az ember és azokat meghatározott szabályok szerint játssza ki, akár nyíltan is, az erősebb a gyengébbet úgy nyomorítja meg, ahogy kedve vagy közömbössége tartja, ez a szabad birkózás nem tetszett, ahogy ma sem tetszik. Ezt azért is meg merem vallani, hiszen egy okkal több, hogy hűségesen kövessem utasításait és minél hamarabb elkerüljek innen, a földről.”

„Íme, szüleim iránti esetleges felelősségérzetük után, most megszádítottam önöket saját lelkiismeretük iránti kötelességeiktől is: egy efféle amerikaellenes emberrel szemben, mint én, nem tartoznak felelősséggel: nyugodtan e/tűrhetik, hogy meggebedjek valamelyik kráter fenekén, és nem kell tartaniok a közvélemény szörnyűlködésétől sem.”

„1949-ben beiratkoztam a műszaki egyetemre építészmérnököknek, és mert ez évben a magyar kommunista párt is elkezdte kivégezni a kommunistákat, fel kellett ébrednem az ifjúkori álmodozásból. Közben elkezdtem festeni, egyre több lelkesedéssel, és miután befejeztem egyetemi tanulmányaim, 1953-ban, tavasszal halt meg Sztálin, ősszel beiratkoztam a Képzőművészeti Főiskolára. A következő három év volt eddigi életem legpompásabb ideje. Festettem, egyre jobban, és közben az országban egyre szabadabb lett a légkör. Az ember küzdhetett, a többséggel, és érezte, hogy köze van ahhoz, ami történik. Nagyszerű dolog radikálisnak lenni a többséggel, most már tudom, nagyszerű tudatcsalódás: csak 'diktatúrában lehetséges. Aztán jött a forradalom és a szabadságharc a Szovjetunió ellen. A lehetetlent akartuk és akartam, olyan szocializmust, amilyen még nem volt, olyan rendszert, amelyik épp oly távol áll az amerikaitól mint a szovjettől, egy harmadikat: sem kapitalizmust, sem diktatúrát, sem ökoljogot sem zsarnokságot, sem elmeűrt sem mániát. Lelkes józanságunkban bizony bolondok voltunk.”

„Tevékenyen részt vettem az eseményekben, főként a szervezésben, mert arra lett volna a legnagyobb szükség, és az oroszok bejövetele után csakhamar úgy éreztem, menekülnöm kell. Jugoszláviába mentem, onnan pedig Olaszországba. 1957-től 60-ig Milánóban éltem, tervezőirodában dolgoztam és tanultam a nyelvet. Mire úgy ahogy megtanultam és képeim is valamennyire ismertté váltak, valami történt. Hirtelen nem tudtam tovább elviselni az olasz viszonyokat. Egész egyszerűen az történt, hogy ekkorra omlott igazán össze bennem az a meggyőződés, amely otthon vezette tetteim, valamint az a festői elképzelés, a leghatározottabban figu-

rális, amelyet követve dolgoztam. Felfogtam az új ingereket, az új benyomásokat, és igyekeztem öntudatlanul alkalmazkodni hozzájuk, de a behatások túl erősek voltak, mintha melegházból hirtelen hideg és viharos vidékre telepítettek volna. És települtem is, abból a melegházból, amelyben az én, a személyiség meg a világ mesterséges módon egységben tartatik és úgy nő, mintha egy irányba nőne, kirohantam a valóságos zűrzavarba. Aki már abban nő fel, nem kevésbé szenved tőle, és Így csődöm a nyugat-európai érettség jele volt, jele hogy a nincstelenek és a vezetőrétegek társadalmából megérkeztem a középosztály társadalmába, amely magában hordja a mélységet és a magasságot. De ha szenved is az ott felnövő, legalább megszokja és gyerekkorától fokozatosan alkalmazkodik hozzá, én viszont huszonöt évig tartó gyermekorból, a gyermekek olykor igen kegyetlenek, hullottam a férfikorba.”

„Átmentem Franciaországba és egyidejűleg beadtam az amerikai vízumkérelmet: Kaliforniába akartam jönni. Úgy éreztem, ha már megismertem az egyik végletet, ideje hogy megismerjem a másikat is. Végül Franciaországban is három évet éltem, éppen a gyötrelmes algériai éveket, amikor ez az ország is olyan távol tartotta magát a szabadság, egyenlőség és testvériség elvétől, legalábbis gyarmataival szemben, amennyire csak lehetett. Mivel az úgynevezett fasiszta gondolkozásmódot már alkalmam volt két ízben is megismerni, és mivel már amúgy is tudtam, hogy ez nemcsak a németek sajátsága, további példákra igazán nem volt szükségem, így hát elképzelve, milyen örömmel olvastam a levelet, amelyben az amerikai konzulátus tudatta velem, hogy vízumom vár és utazhatom.”

„1963-ban érkeztem meg, egyenesen Kaliforniába jöttem és itt is beálltam egy tervező irodába. Egy évvel később felmondtam, nem tudtam elviselni a köznapi amerikát, és mert időközben újra elkezdtem festeni, úgy látszik lassan megedződtem, csakhamar állást kaptam Onrio College-ben és azóta is ott tanítom a festészetet.”

„Nőtlen vagyok, de nem homoszexuális, keveset iszom, nem dohányzom, egészségi állapotom kitűnő, hobbym a vitorlázás és az olvasás.”

Megfordult, még mindig a takaró alatt. Kinyújtózott. „Uraim, talán még meg kellene jegyeznem, hogy sorsom következetes, mert alighogy az Algériával hadakozó Franciaországból elmenekültem, az Egyesült Államok megkezdte a vietnámi háborút, és ez még egy ok, amiért szívesen hagynám el a földet. Olyan országba nem mennék, amelyik efféle háborút folytat, békés országba pedig, ha van még ilyen, nem merek menni. Fogadok, megérkezésem után vagy megtámadják vagy megtámad másokat, s

bár az előbbi tárgyilagosan tekintve sokkal jobb, nem nagyon vágyom rá, hogy ismét célpont legyek, emellett pedig lelkiismeretem arra készítet, hogy ne sodorjak, sorsfordulatos megjelenéssel, egy népet se efféle szerencsétlenségbe. Hát uraim, kapjanak rajtam, hadd írjam alá a szerződést, hadd növesszek por-erdőket, szedjek por-avarban por-gombákat, heverjek por-ágakról lógó por-levelek alatt ott fenn és benn koponyámban.” Ásított.

Le kellene írni, bizony le, elküldeni, mit szólnának hozzá, túl igaz Megint a hasára fordult fel kellene kelni, fáradt vagyok és kinyitotta a szemét. Kábán feküdt a fényben. Aztán a másik oldalra fordította fejét legalább az ágyból ki lassan felült, majd felállt és két tenyérrel megdörögölte az arcát.

Tanácsstalanul állt a szobában. Meztílen. A széles ablak kék volt és napsugaras, szemben nem állt ház, hanem az óceán folyt alá az egekből. A sugarak melegítették a bőrét, jól esett. A szoba közepén állvány, rajta féligkész kép, furcsán mázolt faltok atyaisten, miért nem dugtam el este, takartam volna le, hova meneküljek, hova bújjak, oltott meszet a szemem gödrébe, vissza az ágyba? Megfordult. A fehér gyűrött lepedő, a megnyomorgatott párna, a testmelegtől lassan szellőző anyagok valahogy tisztátalannak tündek hova bújjak, ha lehúzhatnám a homlokom mint a sisak rostélyt. Odalépett a tükörhöz. Arca nem volt sem törődött sem álmos, mintha már órák óta fenn lett volna. Végigmérte testét és belebámult a saját arcába micsoda pazarlás, csókolatlan bőr, here herék, pedig mi másban lehetsz biztos végigsimította kezét szakállas arcán szeretkezni igen azt még tudsz, van eleje van vége van közepe, van játék rőfögés vadság, azt még meg tudod szerkeszteni mert a másik visszaliheg, támpontot ad, sarkall, lépcsőket lök alá, repülőket, de ez a keserves vászon nem liheg vissza, hova bújjak ? elfordult. Visszalépett a szoba közepére, szájához emelte a kezét, felső ajkát magasba gyűrve, hogy még az orra is meggyűrődött egy kicsit, mintha gondolkozna, és lehet hogy akart is, de mire rá került volna a sor, már a feszülő húsból áramló sajtásra kellett figyelnie és tudata hosszú pillanatokra csak ezt a sajtást fogadta, tartalmazta és mivel nem volt túl kényelmetlen, belebambult és az felszívta egész eszméletét. Egész valója csak az a darabka hús volt; ujjai idegen anyagként nyomták, nem is érezte őket. Aztán v,égre leeresztette a kezét. Orr és ajak engedelmes gumi módjára visszanyerte eredeti formáját, ő pedig ránézett a vászonra mintha a zsebemet fordítottam volna ki az asztalra, hebehurgya faltok, hányinger, még attól is undorodom hogy megfordítsam, megérintsem és dühös is volt meg elkeseredett is csőd megint csak csőd és

még csak nem is érzem hogy eleven anyagban dolgozom s ha eleget keverem összeáll s egyszerre rámkialt „igen igen most” és igen akkor tényleg kész az egész és él de csak távolból, mint amikor régmúlt és megtorolhatatlan sérelemre emlékszik az ember : inkább csak tudja mit érez, mintsem valójában érzi ez csak hulla, bomlik, bűzlik, fertőzi levegőm, nem a padló alatt, nem a vakolat mögött, itt a szoba közepén és micsoda dög, ha legalább egy dög lenne, de keverék, nem is a zseb fordult ki az asztalra, de dögmadár gyomra.

Az ablakhoz fordult. Lent homokos part, aztán az óceán, még párás és hajótlan. Éhes vagyok enni körüljártatta szemét a tenger azonban pompás meg a nap is figyelte az enyhe hullámokat, amint vékony tajték-tarajjal szaladtak a partnak kék-szürke-zöldesen kimegyek és járok egyet: egyet? mintha lenne egy odapillantott a vászonra legalább öt éve nem láttam jó képet miért éppen én tudnám megfesteni dühösen visszafordult és beledőfte szemét a kékes-szürke párába, mintha valami hajót kutatna dögmadarak vagyunk szétmarcangoljuk ami szép ami forma, hulla-forma hullaszép, mintha a darabok eleven magukban életre kelhetnének. Fel s alá sétált az ablak előtt, hol kinézett, hol a padlóra ha arcon köpöm magam, végül csak letörlöm megállt és elnevette magát de ezt is csak mondom mert végletes önzésem végletesen természetes: sohasem tudom saját magam igazán arcon köpni, a köpő mindig tisztességes és végigfürkészte a láthatárt megint, szerette mit tegyek? enni és kimenni, gyerünk a zuhany alá.

A forró víz vízeséses vadsággal szakadt a testére és ő egyszerűen megfedkezett mindenről. Állt vízbe és gőzbe burkolva, mint valami csodapáncél alatt, emelte lehuny szemű fejét az ostorzó magasba és élvezte, mint mindig, a forró zuhatagot, bőrének zibongását, kábulását a létezés gyönyöre gyönyöre gyönyöre és olykor meg-megfordult, küszködve magával, hogy végre nekilásson-e a szappanozásnak vagy még tovább üdvözülhet ez Amerikában a legfőbb jó ebben a simogatásba lágyuló tűzvarázsban.

Az öltözködés pillanatokig tartott. Utána behozta az újságot és míg a reggelit készítette, ette, a szemébe és tudatába borsozott világzűrzavar lekötötte figyelmét. A híreket még most is lelkiismeretesen átolvasta, bár az események egyre több tehetetlen dühöt és kiábrándulást keltettek benne, és rég elmúlt az az idő, amikor úgy olvasta a híreket, mint a katona a napiparancsot. Az egyik oldalon két kép napalmbombától összeégett bőrű gyerekeket mutatott na ezekre is jól ráeresztették a zuhanyt gondosan megnézte, aztán továbbfordított, az állatok de minden oldalról csak törött-

bors záporzott rá a létezés gyönyöre és prüszkölnie, vakaróznia kellett. Szerencsére ezt is el lehetett állítani: behajította az újságot a szemétkosárba jó megoldás mondhatom és még prüszkölve és zsörtölődve kirohant a konyhából gyűlölöm gyűlölöm, ki a szobából, és zsebeit megtapogatva, hogy a kulcs meg a pénz meg a hajtási igazolvány nála van-e, kivágódott az utcára, lendülettel, szinte ívben, mintha a széles ablakon ugrott volna keresztül, napbarnítottan, széttárt karokkal szállva, majd előre dőlve, le az óceánba, a kékbe, a frissbe, a testetölelőbe.

Senki sem járt a kis utcán, csak a hullámverés morajlott a házak között, meg a napfény zenélő csendje foszlányozódott az enyhe szellőben este moziba kellene menni, rég nem voltam, hívjak fel valakit, kit? A túloldalon vékonyarcú, nagyszemű kislány szaladt ki mezítláb, kék cowboy nadrágban, fehér blúzban, a szinte elkerítetlen előkertből, hosszú, barna haja hátul gumikarikával összefogva, talán derekáig ért volna, lobogott utána a kis kapu felett. „Szerbusz”, kiáltotta és már sehol sem volt. Megint már megint mintha mese után járnék, smaragdvárosban, vagy többsincs országban. „Szerbusz”, mondta volna, de már nem volt kinek. A levegő puhán lebegett és könnyen szálló szesz, illanó illatok. A fák barnák voltak, örökzöld leveleik mélyzöldek, de az ég kékje és a nap szóke csillogása beléjük olvadt ha csak így sétálhatnék, ha csak mindig így sétálhatnék és mintha belőlük derengett volna elő nem is séta ez, minden porcikám oldódik, a kar, a hajak, az orr, a fül, a homlok. Benn lebegett a levegőben, fenn a háztetőn, leveleken; kéményen ült, lógatta lábát, és fenn csillogott egy messzibe húzó repülőgépen. Vöröslött az egyik előkertből kihajló rózsán tél közepén januárban és úgy érezte, de anélkül hogy ráeszmélt volna, hogy a kislány hajában lobog, az a haj pedig azokból az eleven, nagy szemekből és abból a huncut mosolyból nőne, zizegne elő.

Csakhamar kiért a forgalmas utcára, amely tele volt apró üzletekkel, színekkel, lassú autókkal, amelyek mindig megálltak a gyalogos előtt, és emberrel, főként fiatalokkal. Afféle művésztelepülés volt ez Dél-Kaliforniában, hol sok egyetemista is lakott.

Ahogy most járt a forgalmas, de lassú és szelíd utcán, hirtelen megremegett, meglebbent a járda, az utca puha lett és könnyű, lobogott, mint a hajfonat a szélben, benne az emberek, házak, üzletek tarka pántlikák. A levegő tele volt diadallal. Minden szívás befutotta a testét vasbeton falakon mint szellőkön lépni keresztül előre tisztította, emelte menetelni indulóra indulóban indulóként. Ment és mosolygott gyengéd hatalommal folyókon át varázsfuvolával és egy-egy lány visszamosolygott rá, és ő beszívta a mosolyt érted hozzád öröm örömistenasszony természetesen,

szinte észre sem véve. Máskor talán kikezdett volna egyikkel másikkal, most az ilyesmi eszébe sem jutott. A mosoly része volt a levegőnek, a napfénynek és ez a hármass keverék zsongva tódult a testébe, felszívódott izmaiba mint a szőlőcukor neki a világnak legyőzni, pusztá jelenléttel, énekkel és rögtön előzsongó erővé vált. Bőre jólesően feszült mit legyőzni, belefolyani és fölé, győzni és veszteni egyszerre, ki akar férfi lenni? ki nő? csak ember ember: elvérezni és felemelni az elvérzőt, hagyni hogy a szelek leoldják testemről a bőrt, a húst, és utána mint sziklán tajtékos hab, csillogón a kék levegőbe porladjanak csontjaim, csak szemem sugara szálljon a fényben, üljön meg alkonyi tavakon, robbanjon ezernyi fénybe a tenger vert acélján léptei pedig valóban furcsák és örömetkeltőek voltak, a lányokat ez a ritmus csiklandozta mosolyra, mintha menetoszlopban vonult volna és egyúttal tánclépésben de jó is lenne még egyszer menetelni, összefogódzva még egyszer énekelni, győzelemben hinni az emberekben magamban erővel és könnyedén, határozottan és tétova játékosággal, Napóleon és Arlekin lépett lépdelt az utcán, kinek ne tetszett volna.

Hova hova vezet ez a lendület? hova illik ez a beteljesülés ez a vágy? Megállt, hunyorogva felnézett a napba és töprengett, vibrálva, ahogy szemhéja küszködött a fényvel. Kellemesen ömlött el arcán a meleg.

„Szerbusz”, kiáltotta rá valaki. Ki az mi „Szerbusz” vette szemügyre kék és sárga fátyolos karikákat táncoltató szemmel John, ismerősét. Már megint valami nő után fut „Majd később felhívlak, otthon leszel?” csapta kulcsolta össze félig visszafordulva, de ugyanegy iramban továbbstietve, feje felett két kezét. Csak nő lehet „Talán” meghallotta vajon és ha nem? neki van igaza, rohanni kell, kihajtok valahová, amíg hajtok nem tudok gondolkozni mert féltem az életemet, haza a kocsiért, de előbb inni kelle-ne valamit, jó öreg John, ha annyi energiával futnék a nők után Megindult a következő üzlet felé. Belépett veszek egy ananászt haza viszem aztán be a kocsiba keresgélt a halomba rakott gyümölcsök között, melyik érett csak tudnám hova érkezem meg ma este ma estig, már érzem megint valamelyik holdkráterben fogok szökdelni teljes reménytelenségben. Odaadta az ananászt a pénztár-csomagolónál álló fiúnak. Micsoda göcsörtös arc, ilyen kifacsart orrot már rég láttam, le kellene „Maga honnan való?” kérdezte a fiú. Persze ezzel beszéltem tegnap, amikor bevásároltam „Magyarországról” nyilván már tegnap meg akarta kérdezni, hiszen most egy szót sem szóltam „Tényleg? A szomszédom is magyar.” A göcsörtös orr mögül őszinte, egyszerű, szinte együgyű szem és mosoly csillant elő, míg a kéz tágította a zacskót az ananásznak. Na most jön a beszélgetés, nem, ennek elejét kell venni. „Errefelé elég sok a magyar.” „Harminckilenc

cent. Ő akkor a forradalom idején jött ki, mikor is?” „Ötvenhatban, hát persze hogy nem tudja az évszámot, sok éve volt, még egész gyerek lehetett, meg különben is. „Igen, akkor” szakította félbe a mosoly a fiú arcán az időleges töprengés okozta elkomolyodást. „Én is akkor jöttem” na ezt most miért mondtam fizetett „a forradalom után.” „Igen?” és még jobban felragyogott a fiú szeme, s a széles mosolytól, másnak eltorzult volna, „szinte kiegyenesedett göcsörtös orra. „Az igen !” Jólesik, bizonyísten jólesik „az már igen” mondja „Viszontlátásra.” Sietve kilépett az üzletből persze az neki előzmények és következmények nélküli forradalom és persze a puska ravaszát lenyomni érdekesebb mint a kassza billentyűit, még a puska is unalmassá válna, ha csak telitalálatot lehetne löni vele és csak veszélytelenül. A járda szélén autó állt, sportkocsi, rádiója szólt, dzsessz lüktetett a levegőben, a vezetőülés üres volt, az ajtó nyitva, a másik ülésen hosszú, szőke hajú lány ült, napbarnított, kékszemű, nyúlánk, valamelyik szüleje, tán mindkettő, svéd lehetett egykor. Be kellene ugrani melléje csinos és elrobogni, ha nem ijedne meg tán nem is bánná, gyerünk anánászt enni Megindult, de még visszaneézett ha beledughatnám a fejem a hajába, beszélgetni unalmas lenne de az a jószagú bőr, biztos jószagú, tele van napfényel meg tengervízzel, itt pillanatonként lép elő a habokból vénusz afrodite csak szeretkezni nem tudnak, haza, kocsiba, anánászt

De nem jutott hazáig. Dagadj anánásztul dagadj fácánhústul az utolsó napod közeledik burzsuj hirtelen Judyba ütődött. „Szerbusz” szólt rá, „hogyan vagy?” „Jól, hát te?” „Ki tudja. Van időd egy feketére?” „Van.” „Gyerünk” jó is meg rossz is jó is meg rossz is „Írtál valamit az utóbbi időben?” „Hát te festettél?” „Először te felelj, én kérdeztem” még mindig tele zavarral, nyugtalansággal. „Nem nagyon sokat és nem nagyon jól, alig, viszont megyek Angliába”, a mondat első felét akadozva mondta, a másik felét elevenen és büszkén, kedves, kerek arca ismét nevetett. Tehát elmegy elmegy elmegy „Mikor?” Időközben beértek az eszpresszóba. „Két hét múlva, hát nem nagyszerű?” „Neked biztos.” mért is hívtam be „Várj, hozom a kávé, eszpresszót vagy „kapucsínót?” kár is kérdezni, dehogy is kár szeretem ha felragyog a szeme. „Kapucsínót, légy szíves”, lágyfényű, sötétbarna szeme tényleg felragyogott akárcsak én az apró öröme, a testé meg a tudaté, üvegcserepek, hát elmegy. Odament a pult-hoz és rendelt.

Amikor visszatért a kávékkal, egymásra néztek, egymás szemébe, kérdezőn és értőn. „Tudod, elmegyek, végre, nem bírom tovább ezt az országot, elegendő volt az itteni szörnyűségből, fojtogat, rámnehezedik, olykor napokon át nem jutok ki a mélabúból, a belső hányingerből, egyre jobban

beszűkülök magamba, egyre mélyülnek bennem a koncentrikus körök és én mindig a középben vagyok, egyre mélyebben, egyre apróbban, ülök a benső örvényben és bámulok magam elé, míg az örvény egyre mélyebbé csavarodik, szűkül, észrevétlen, lendület nélkül, simán, és már olyan apró vagyok és olyan távol, hogy nem is tudom megérinteni magam: ezért nem hívtalak fel már jóideje, igyekeztem felállni és előlépni. Ó a kávé jó jó.”

„Hová mész?” olyan hívogató az ajka az arca mindene és menekül „Egyelőre Londonba, Londonba, megpróbálok ott valami munkát találni és ott maradok, amíg meg nem unom, három-négy hónapra, talán, ki tudja.”

„Értem” nyugtalan és álmatag, mélység és szelíd, „értem, de tamáskodom, persze azért igazad van, menj, menj, én is mennék, mi más tehet az ember. Egymásra mosolyogtak.

„A radikálisok nem érdekelnek többé, egyelőre; tudod, dolgoztam velük mielőtt Rodéziába mentem, de most, amikor újra megjelentem köztük, minden értelmetlennek tűnt, ők pedig értetlennek. A lófrálók kedvesek, egy ideig, de aztán unalmassá válnak.”

„És tönkre tesznek, emlékszel, mondtam neked : marijuana, LSD, lézengés, béke, lengeni a pálmafa levelén, vagy a fűszál hegyén, szép, jó, de tönkreteszi az embert a végén; ha elértél egy bizonyos évszámot és van benned valami erő, az poshadni kezd, bomlani : Isten városát nem hordhatod magadban két parkolóóra között.”

A lány komolyan nézte és csak onnan lehetett érezni, hogy belül mosolygott, hogy komolysága lágy volt és nem várakozó. „Szeretem benned, hogy mindig mindent megfogalmazol.”

„Olykor azt, ami van, olykor azt, ami az eszembe jut.”

„Jó dolgok jutnak eszedbe.” Ránézett, aztán el. „De látod, egyremegy.” de szeretem is de szeretem is hiába „Mi megy egyre?”

„Megfogalmazás nélkül is érzem és cselekszem, te pedig mondd és maradsz. „Rázd meg a fejed.” Judy csodálkozva nézett rá minden olyan reménytelen, fel kellene állni és elmenni „csak rázd meg.” Judy egyik szemöldökét felhúzta, nem értette és rosszalta a dolgot, mintha Zoltán azt kérte volna, hogy nyissa ki a blúzát, de engedelmeskedett.

„Minek ez?” Haja, hosszú és barna, végighullámzott a hátán.

„Mikor kiléptem a házból, láttam egy kislányt, szépet, virgoncat, és hosszan hullámzott a haja, rámnézett, rámnevetett és eltűn : szerettem” most minek kezdem megint, megy, hát persze hogy megy, nincs talán igaza ? Judy csóválta a fejét, kicsit szomorún. „Nem értem, miért maradsz itt.” „Ugye, nehéz megérteni” és ha megérted az még nehezebb, „mikor

ez még nem is az országom, még annyi közösséget sem érzek vele mint te, és mégis maradok, pedig ki nem állhatom. De hova menjek? Külföldre? Már ott vagyok. Máshova? Már megint? Ha még jó vadregényes idők lennének és kimehetne az ember a kikötőbe, felszállhatna valamelyik hajóra: kell még ember? És aztán elvetődhetne valahova, valahogy. De most, ha kimegyek a kikötőbe, megkérdezik, tagja vagyok-e a szakszervezetnek, ha nem, fel is út, le is út, növekszenek a jogok, csökken a szabadság. Afrika, igen Afrikában van még egy kis alapvető rendetlenség, megint ott fogsz kikötni, fogadom; talán igazad van. Persze, menj, te mhetsz, fiatalabb is vagy mit beszéljem le, mit szomorítsam, biztatni kell menj, ki tudja hol találkozunk legközelebb arra van szüksége talán mégis útnak indulok megint.”

Végigfuttatta kezét a lány haján milyen szégyenletes is hogy belefáradtam a politikába, a reménykedésbe, és még annyi erőm sincs hogy levágjam a fülem „Akarsz még egy kávét?” A lány álmatagon, illetve üres tekintettel, amely nem volt üres, csak a kép olyan mélyről csillant fel benne mint a megfordított messzelátóban, bólintott. Aztán megrázta fejét és rámosolygott Zoltánra : „Az nagyszerű lenne.”

Mindketten felálltak: a lány a sarokban álló cigaretta-automatához ment, és kikeresve a megfelelő pénzt bedobta, kikereste a kívánt márkát jelző billentyűt, kicsit előrehajolva lenyomta és várta hogy a csomag kiessek alul a gépbe épített hosszú kiskeny tálcára. Zoltán a pultnál állt sorba, de nem az előtte álló hosszú és vöröshajú férfi tarkóját nézte, hanem két könyékkal a pultnak támaszkodva a lányt nézte ha ilyen egyszerű lenne, ha bedobhatna az ember némi pénzt és alul kijönne a repülőjegy Tunisza vagy Alexandriába vagy Bankokba

vagy akár Mexico City-be. Judy visszafordult a járása, majd talán háromszáz év múlva a szép új világban, a szép újabb világban nézte ahogy visszamegy az asztalhoz, visszamosolyog rá, leül és rágyújt.

„Mire gondoltál?” kérdezte, mikor Zoltán visszatért a kávékkal mit mosolyogtál?”

„Arra, hogy, na várj csak, először arra, hogy az életünk olyan, mint az az automata : mindig kevesebbet kapsz, mint amennyit bedobsz mert erre gondoltam, nem neki hazudok, magamnak hazudtam aztán pedig arra, hogy olyan, mint egy megbolondult automata : nem azt a márkát kapod, amit akarsz, a billentyűk szeszélyesen vannak kötve és hirtelen csak azt veszed észre a félhomályban, hogy Tareytont szívsz, holott Marlborót akartál.” Figyelte, ahogy a lány lehörpinti a habot a kávéról, aztán hozzá-

tette : „De tulajdonképpen akkor csapódsz be igazán, ha azt kapod, amit akartál, mert akkor nem veszed észre, hogy becsapódtál.”

„Szóval, az ember soha sem kaphatja, amit akar?”

„Végső soron soha.”

„Nem hiszek neked, még nem. Különben is olykor, ha már bolond automatáról beszélsz, vedd észbe, megesik, hogy jóval nagyobb érték poty-tyan ki, mint amit bedobsz : harminc centet egy csomag cigarettáért és kipottyán egy háromezer dolláros autó.”

„Tévedés.” Megrázta a fejét, aztán felhajtotta a kávéét és beleborzongott. „Tévedés: a szeszélyes automatába, melynek neve élet, már ha elfogadod ezt a teljesen elfogadhatatlan metaforát, mindig saját magad dobod be, örök-változó egy-értéket, és ez a saját magad mindig többet ér, mint amit kapsz érte” apám

„Mindig mindent megfogalmazol, menj ,inkább és fess, az ha leverő is, szép.” apám szegény öreg, öreg? lassan én is olyan öreg leszek Hallgatott.

„És ha nem is szép, csak leverő, akkor is legalább igaz.” „igaz?” Pilátus „igaz?” ránézett a lányra : „Nem érted a dolgot persze hogy érti és persze hogy békén kellene hagynom békén nem érted : azért fogalmazok meg mindent, hogy festhessek, de nem sikerül : azért fogalmaztuk azt a forradalmat minálunk otthon, hogy utána élhessünk vágyaink szerint, de drága drága lány tévedsz: nem olyan jó az én megfogalmazásom.. mint ahogy az a nagy forradalmas is félrefogalmazás volt. Csak úgy tetszik, hogy formába rázom a dolgot, frappáns, tetszetős, olykor erős is, de hasz-talan kísérlet, valahol hamis az egész, mert nem lehet igaz, nem lehet teljes a düh a düh a kétségbeesés foltokra fröccsenő Rembrandt nem és nem. De értsd meg, nem tehetek másként, ha lemondok erről az igényről, nem tudok festeni, én én nem tudok: én a színüket, a formákat kibontani akarom egy láthatatlan de igaz szempontból, mögéjük, beléjük hatolni, és nem, ahogy manapság történik, összerakni őket mint a kirakós játékot. Ez ami ma folyik, pop art, ha nem felszínes, tréfás, összerakni az összenemillőt; ha költő lennék, biztos kedvem lenne egy-egy dadaista verset írni, de az ember végül is nem tréfálhat folyton, én megszoktam, hogy higgyek a kifejezésben, a kifejezhetőségben, és mit csinálsz, amikor komoly vagy : leülsz egy üveg bor mellé vagy beleveted magad egy nöbe és kiúszol a túlsó partra, amelyik ugyanaz, mint amelyikről beugrottál?”

Judy hallgatta és nézte és most szerette. Megint bánta, hogy Zoltán annyira hasonlított férjére, főként testében, férjére, akivel olyan rövid ideig bírták ki együtt, és aki kísértetszerűen megmérgezte végül Gerő-vel való rövid idejű kapcsolatát is. Már több, mint egy éve.

„Tudod mit, Judy tudom mire gondol biztos tudom, de jó is hogy elmegy menjünk ki innen, sétáljunk egyet.”

„Menjünk, amúgy is mennem kell.” Felálltak. „Persze, most is igazságtalan vagy: van action painting is, nemcsak pop art, azt nem összerakják, az az indulatból fakad, bentről kifelé terjedő alkotás.”

„Hát te miért nem festel úgy?”

„Amiért te: az indulat önmagában nem elég, meg aztán amúgy sem bízom indulataimban.”

Zoltán mosolygott. Hirtelen, gondolatok nélkül, a reggeli újság két fényképét látta maga előtt action painting és mosolygott: „Látod, akadnak, akik biztosak magukban, ma is láttam két pompás action painting-et, méghozzá az újságban.” Kuncogott, dühvel. „És tudod, mit használtak a művészek festék helyett?”

„Mit?”

„Azt hiszem, magát az indulatot: napalmot.”

„Megbolondultál?”

„Csak nézd meg jobban, főként, ha módod van rá, színes képen: ez a folyékony gáz egészen elbűvölő képeket fest az eleven bőrre és húsrá.”

nagy rémült szemek de szeretem is de szeretem is mit mond „Kérlek, hagyd abba.”

„Talán nincs igazam? Pompás képek, békésebb helyeken, itt errefelé például, kiállítási termekben mutogatják, falra akasztják mint az emberbőrből készített lámpaernyő zsidóhajszőnyeg de ne ijedez, a kép csak melléktermék, az indulat számít, a fogalmazási kísérlet.”

„Az embernek hányingere támad önmagától, ahogy beszélsz: kérlek” nézett rá ijedten, fájdalmasan, „hagyd abba.” a szeme a szeme be kellene varrni a szám Oldalvást magához húzta a lányt, magához ölelte „Ne haragudj” miért is megyek az emberek közé

Ahogy kiléptek az eszpresszóból, majdnem fellöktek egy fagyaltot nyaló fiút, hunyorogtak az erős fénytől, és aztán észrevették, hogy kicsit feljebb az utcán csődület zsidong. Odamentek. Még éppen látták, hogy két rendőr egy ingujjas férfit vezet és ültet be a várakozó rendőrautóba. A férfi huszonnégy-huszonöt éves lehetett, széles homloka, hegyes álla volt, haja borzas, de még így is látni lehetett, hogy el volt választva, méghozzá nagyon is a szélén, úgy hogy tömege a választék túlsó oldalán hosszú hullámokban emelkedett, afféle franciás arcot formálva. Fejét mereven előre szegte és kicsit a magasba is, teste megfeszült, mintha ellenállna a rendőröknek, de azt is látni lehetett, hogy azoknak nem esik fáradtságukba a művelet, bár úgy tettek, mintha esnék. Az egész jelenet bizarr és mu-

lattató volt, de egyúttal kényelmetlen érzést keltett. Nehéz lett volna megmondani, miért. A rendőrök miatt? Ha két rendőr vezet egy civilt, akárhol, akármelyik országban, az szorongatóan hat a nézőkre : bár, ha két civil vezet egy rendőrt, az talán még szorongatóbban hatna. Vagy talán a megjátszás miatt? Amely végülis szimbólikus volt, hiszen a fiatal férfi, ha akarta volna, megfeszíthette volna magát, megvethette volna a lábát, vagy akár a földhöz is verhette volna magát, és a rendőröknek esetleg küzködniök kellett volna, lefogni a vadulót, esetleg őrzöngöt vagy menekülni szándékozót. Ez a kétoldali megjátszás annyira természetellenes volt, annyira mesterkéltsé, és mégis annyira mélyértelmű. De az is lehet, hogy a rejtély hatott szorongatóan, hogy nem lehetett tudni, mi történt, gyilkosság, lopás, verekedés. Két férfi közre fog egy harmadikat és viszi. Mintha a világból vinnék ki.

Zoltán körülérdeklödött és csakhamar megfejtette a rejtélyt, legalábbis a felszínen. A férfi, úgy látszik, kábítószerrel vett be és az egyik utcára néző ablakban meztelenül mutogatta magát, különösen az alul elhaladó nőknek. A kábítószerrel persze, ellentétben a férfi nemiszervével, nem lehetett látni az utcáról, de egyesek látni vélték, hogy az egyik rendőr egy kis zsebkezdőbe bugyolált csomagot hozott, s az mi más lehetett volna, különösképp mivel mások tudni vélték, hogy a férfi gyakran kapcsolta magát magasabb frekvenciákba. Amint

Zoltán és Judy összerakták értesüléseikből a megoldást, Zoltán fanyarul mosolygott de jaj nem tudok Így maradni szeretném magam megmutatni hogy látva lássanak hogy látva lássanak, a fickó túl szószerint vette Judyt meg a huszadik századot „Na, menjünk tovább.”

„Mit mosolyogsz?” kérdezte a lány. Zoltán igyekezett lefordítani a versszakot. Aztán még megtoldotta bajját az előző versszakkal, ami nélkül az egész keveset ért volna de mély is egy-egy ártatlan gondolat gyökere, még ha igazán utána mennék, végül elvesztene minden ártatlanságot és fordította : vagyok mint minden ember: fenség, észak-fok, titok, idegen-ség, lidérces messze fény, lidérces messze fény. „Amit az elébb mondtam neked, az ezt követi, és szegény barátunk a nagy delíriumban, mondhatnám sorstársam a forradalmas megfogalmazás kísérletében, közelre akarta hozni, már csak úgy a maga módján, ezt a lidérces messze fényt, ide akarta hozni napfényes Kaliforniába az észak-fokot, és a fenséget ki akarta lógatni az ablakon mint a győzelmi zászlót : Íme, az isten teste, vegyétek és egyétek, szünjék meg ez a nagy idegenség.”

„Ne évődj.”

„Látod, így jár, aki közhírré akarja tenni a titkokat : először is azt teszi közhírré, amit már mindenki ismer, legalábbis mindenki, aki felháborodik rajta, másodszor ugye felháborodnak rajta, és harmadszor berakják érte a börtönbe és meg is érdepli, hiszen minek dicsekszik egy közhellyel : tényleg a jóízlés ellen vét, csak nem úgy, ahogy a feljelentők meg a rendőrök értik.”

„Hallgass már” nevetett a lány. „Még a végén te is elrohansz és feljelentet.”

„Ha lenne kinél, bizony, magamat is : mindenki a szabad közöszlésre vágyik, van aki kommunizmust akar, bár maga sem tudja, milyent unió misztikát szabadság szerelem a mi nagy költőnk, Petőfi mondta: szabadság, szerelem, e kettő kell nekem, mondta ártatlanul, álnéven nevezve a halhatatlan halandóságot: a szabadság old, a szerelem köt, tehát van aki kommunizmust akar, és van aki el akar tiporni egy-egy fajt, rendszert, esetleg nemzetet, ezek a kábítószeres lófrálók pedig, a maguk együgyű, de legalább tiszteletreméltó következetességük módján, az egész kényszerű világot akarják hatályon kívül helyezni.”

„Nem gondolod, hogy megint túl frappáns vagy, és megfogalmazásod ezúttal is félresikerül?” persze biztos persze „Biztos. Csak azt nem tudom, mennyire, ezt sohasem tudhatja az ember” ez a baj ez „nekem úgy tűnik” mindenki ugyanazt akarja és ugyanúgy megcsalatkozik, és ha lenne legalább valamelyes őszinteség az emberekben, a kábítószeresek összeölelkeznének a politikusokkal meg a művészekkel, Hitler meg Sztálin meg Petőfi meg Picasso előbbi sorstársammal, mert mindenki ugyanazt akarja lényegében lényegében, de az embernek csak jelenségekkel van dolga te állat

„Miért nem jöttünk ki abból az eszpresszóból öt perccel hamarább, most megkímélnél.”

„Igazad van.”

„Mindig mindent túlhajtasz” mondta ahogy ismét megindultak, „dehát, én is azt teszem.”

„Látod, azt hiszem bár tudom nem úgy van bár tudom nem úgy van hogy igazam van. Sajnos, az élet ott kezdődik, ahol ez az igazság véget ér, és az élet ezek szerint abból áll, hogy az emberek másképpen akarják ugyanazt. Igazad van, abba hagyom. Hidd el, tréfának indult az egész, tényleg nem volt bennem semmi komolyság, de látod, most persze szabadkozom a végén az ablakban végeztem én is : fogadok, az az ember sem gondolt rá, amikor szívtá a füvet vagy nyelte a port, a tüntetők sem gondoltak rá, amikor felvonultak a pesti utcán, és később is, én is csak

arra gondoltam, átmegyek a határon, nem arra, hontalanságba : amíg cselekszel, minden egynemű. Emlékszel, mit mondtam az elébb : szeszélyes automata jó kis útravalót adok neki megnyomod a Tareyton billentyűjét és kijön a Marlboro, mire észreveszed, már azt szívod, magad sem érted miért” nem azt a londont fogod szívni, amelyikre gondolsz de miért mondjam neked, valami jót jót

„Nekem most tényleg mennem kell.”

„Hát menj. Jó volt veled lenni egy kicsit hazugság! hazugság? jót jót Ne hidd, minden reménytelen: előadódik, hogy a Tareyton billentyű Tareyton cigarettát ad, különösen, ha eltökéled, hogy azt fogod szívni. Ha van benned elég erő, csak az történik veled, amit akarsz: te adod a nevetet. Ezt viszont én adom neked útravalónak, mert lehet hogy nem találkozzunk már biztos nem soha és kívánom, használd jól magad, az efféle utazás sok erőt szabadít fel az emberben, élj vele okosan. „Persze” nevette el magát, és még én adok tanácsot? én? „ne feledd: tanácsom is csak kísérlet, fogalmazás kísérlet, de legalább őszinte. Szerbusz” hát elmegy el el szépívű láb tovaoldódó forma hullám

A lány megcsókolta az arcát, megölelte, és szó nélkül elfordult és elment. Még egyszer visszafordult és visszaintett, szomorú mosollyal hullámok között hullám aztán eltűnt a járókelők között.

Délben bement az egyik vendéglőbe ebédelni. Ehetett volna otthon is, de nem volt hozzá kedve. Önkiszolgáló vendéglő volt, inkább csak kifőzde. Vitte az ételt, leült az egyetlen szabad asztalhoz. Odaülhetett volna máshoz is, például valamelyik lányhoz, de egyedül akart enni. Illetve, nem volt kedve beszélgetni. Judyval való találkozására felkavarta különböző indulatait és azok most tétován ütődtek tudatába, hol görcsbe feszítve, hol szétilálva azt. Szinte pillanatonként változott a hangulata. Szeretett volna felugrani és tenni valamit, de a következő pillanatban már ahhoz is alig maradt ereje, hogy a villát a szájához emelje.

Nézte a vendéglő asztalait, körülöttük a zajos fogyasztókat mint a madárház a papagálylakosztály és nem értette, mi tartja az asztalokat össze, miért nem sodródnak el egymástól mint folyón az úszó jéglapok optikai csalódás ahogy optikai tudat tudatcsalódás illetve ha egymástól elsodródhatnak, miért csak bizonyos kiterjedésben és nem át a falakon. Egy pillanatra látta, ahogy az asztalok az egymáshoz hajló meg a szék támlájának támaszkodó nevető, beszélő emberekkel, a gesztikuláló kezekkel, emelkedő--ereszkedő villákkal, kanalakkal, csészékkel kiúszik az ablakon a falakon át az utcára és ott pörög a járókelők meg a kék, piros, sárga autók között tudatcsalódás teljes tudatcsalódás és még az asztal körül ülő embe-

rek sem ülnek az asztal körül, csak „összepörögnek meg szétpörögnek szálló porszemekből álló szálló porszemekből álló porszemek és az egyik asztalon, kinn az utcán, egy fekete autó tetején pörögve a középén hirtelen ott állt a franciás arcú férfi diadalmasan, hősi gesztussal én vagyok a hős Achilész a hős Achilész szétrántotta nadrágját, napfényben csillogó bronzszobor, és hussanással mint a madár a keskenyarcú, nagyszemű kislány rebtent elő két combja közül és repült a levegőben az autók felett, lobogó, hosszú, barna hajfonattal, szaladt a levegőben szárnycsapó karokkal mosolyogva, „míg a fekete kocsni egyre távolodott, tetején a lassan pörgő vörös-fehér kockás terítésű asztallal, az immár teljesen meztelen bronzragyogású büszke férfivel, akinek lábánál a nők meg a férfiak tovább hajladoztak, emelgették villájukat, gesztikuláltak kezükkel, dőltek hátra a székekben, fújták a magasba vagy egymás arcába a füstöt meg a szavakat.

„Szabad ?” lépett ekkor hozzá egy sovány, negyven év körüli férfi, sötét ruhában, nyakkendővel, egyik kezében hatalmas aktatáskával, a másikban tálcával, rajta ki tudja mivel. És már húzta is el magának a széket, miután a tálcát szinte kérdésével egyidőben az asztalra tette: csak udvariasságból szólt, ellenállásra nem is gondolt.

„Tessék” egy fenét tessék tűnj a fenébe, nyilván ügynök, és még azt mondom „tessék” az udvariasság elmebaj felnézett rá üres arc, megmossa egy kis levesben két házalás között és gondosan, bár gyorsan, számbavette annak minden vonását, minden ruhadarabját és sajnálta is, meg undorodott is tőle ki tudja, mit árul, valami szemetet, mi köze van hozzá ? semmi, a vevőhöz? semmi, és csak talpal a nagy semmiben elszántan dicsérve mind a hármat figyelte ahogy leül a haszonért, ahogy kezébe veszi a kanalat kicsit oldalvást rándítva a fejét szeméttel szolgálja a semmit hogy jóllakhasson íme az ember ma pilátusos hangulatban vagyok tányérja fölé hajolt és igyekezett enni, anélkül hogy felpillantana. Hallotta, ahogy annak kanala a tányér fenekén súrlódik a kavarástól ha azt mondom nem, azt hiszi nem hallott jól megkérdezi mégegyszer addigra már dühödten mondom nem: meghátrál furcsálkodva, hallom amint a mellettem lévő asztalnál kérdezte szabad és leül hiszen kimás mondaná nem és leül és én egész nap és még hónapok múltán is emlékszem durvaságomra és töprengök gyötrődöm mi bajom csak azért mert olyan asztalnál ebédelek amelyekhez bárki odaléphet az ételnek már semmi íze sem volt. Gépiesen ette, és ha felnézett mert mégsem dughatta fejét a tányérba, igyekezett úgy nézni, hogy a szemben ülő férfi kopaszodó fejét, amelyet az ismételten előre hajlott mert nem a kanalat emelte a szájához, hanem a

száját bocsátotta le a levesből alig kiemelkedő kanálhoz, lehetőleg ne lássa, legfeljebb a szeme sarkából. Egész hátat mégsem fordíthatott neki meg az asztalnak, de ha egészen nem is, félig igen nem eszem inkább nem eszem félrefordította székét amúgy sem kell, a kávé pedig ihatom így féloldalról egyik lábát átvette a másikon, félkönyéssel az asztalnak támaszkodott ki kell bírni, amíg a kávé tart s így sikerült a le-fölmozgó kopaszodó fejtől mint a billegő madár, csőrét nedvesítő játékmadár majdnem teljesen megszabadulnia.

Majdnem, de nem egészen. A szeme sarkából még láthatta, ha, nem is a gyér hajszálakkal rakott fejet, legalábbis a mozgó tárgyat és ha másfelé fordította is a fejt, akkor is érezte a levest kanalazó jelenlétét, az idegen jelenlétet. Ráadásul az még szürcsölt is. Nem nagyon, nem állandóan csak minden második vagy harmadik hörpintés után és mintha vele együtt az orrát is szívta volna. Szürcsölt, szívta az orrát és utána folytatta a kanalazást. Íme az ember és idemerészkedik az asztalomhoz szinte megértem a hitlereket. Igyekezett a többi vendégre nézni meg ki az utcára, de hirtelen az ülő meg a járókelő emberek is épp olyan kiállhatatlanoknak tündek, mint szomszédja teljesen másoknak, idegen anyaghalmazoknak, mintha egy vegyi gyárban sétált volna, bűdös és fortyogó tarka retorták között ellenállhatatlan vággyal, hogy felkapjon egy vasrudat és szétverje ezt a zajos és rosszagú, bár torzságában némileg érdekes környezetet; de nem tudva miféle anyag bőfög az üvegek mögött, talán erős sav, meg kellett tartóztatnia magát ha ilyenkor görény lehetne az ember és elgázosíthatná a terepet akkor most ihatnám ezt a nyomorúságos kávé békében és itta a kávé. Hirtelen elzárult a torka, szája pedig, tele kávéval, megdermedt vagy talán nekem is szürcsölnöm kellene és már azon a ponton volt, hogy maga is elkezd szürcsölni, hadd ébressze rá szomszédját egyes zajok kiállhatatlanságára dehogyis dehogyis, cinkosan rámvigyorogna hogy én is szürcsölök a szürcsölők közül vagyok, mindenütt pártok szekták, ha a bal gyűrűsujjal vakarod meg az orrod már nem vagy egyedül és az agyalágyult társaságról rögtön saját agyalágyultságodra kell gondolnod lenyelte a kávé, letette a csészét túrhetetlen, szeméttel szolgálja a semmit hogy szürcsölhessen felkapta az ananászt el el ha már nem üldözhetem el, magamat felugrott és kisietett a vendéglőből.

Vadul ment. Nem figyelt a lányokra, pedig most is volt elég csinos köztük, sem a kirakatokra, pedig most is tele voltak színekkel. Szinte rohant hazafelé mit bántott az a szerencsétlen, hogy elgázosítanám mint a németek a zsidókat meg a cigányokat meg a hogy megtisztítsák a levegőt és bár szinte minden tárgyat felmért szemével, olyan dühvel tette, hogy

azt am it látott csak elvetni tudta, nem befogadni. Beért az ő utcájába és széttépte szemével a kerteket fákra, bokrokra, levelekre, a tetőket cserepekre, a járdát undorodom magamtól és ettől az egész színfoszlányok közti bolyongástól az ablakokat, le a járdáról a lámpaoszlopokat, darabokra, de ahogy szeme nekiütődött az óceánnak, azt, bár a partnál le tudta tépni a hullámokról a tarajt, szétnézni, darabokra nézni nem sikerült. Megakadt a szeme mit tegyek és legyőzetett.

Félórával később a fürdőszobában a fürdőkádban feküdt, nyakig forró vízben. Hazatérte után fáradt volt, levert, és ugyanakkor izgatott, nyugtalan. Olvasni kellett volna vagy aludni, de egyik se ment volna, legalábbis úgy érezte. Ahogy fel-le járt a szobában, meg-megállva a széles ablak előtt kék kék tenger utazni kellene utazni egyszerre eszébe jutott, hogy megfürdik vagy elálmosodom vagy felfrissülök és tehetek valamit. Sohasem tudta, milyen hatással lesz rá a fürdés, természetét elég :kiismerhetetlennek és kiszámíthatatlannak tudta, olykor már arra kellett gondolnia, hogy öntudatlan ki akarja játszani saját magát. A kép még mindig ott állt a szoba közepén, félkész színfoltokkal és kedve támadt tintával leönteni, a tintásüveg ott állt a kis íróasztalon, de sajnálta a vásznat.

Bent feküdt a kádban, lehunyt szemmel és lassan előmlő nyugalommal most bárhol lehetnék Budapesten Párizsban Milánóban bárki Judy John lófráló amerikai német még jómagam is és pihent, bár a víz forró volt, szinte izzadt tőle az arca. A kislány most nem futott ki a kapun, amikor jöttem, ki tudja, hol van, talán kinn a parton , Óceán, most lehetnék Alexandriában is, szállodaszobában, a fürdőkád mindenütt fürdőkád, a víz, víz. Mindig szeretett volna Alexandriába menni meg Görögországba is, Ithakába meg a szigetekre, ahol Odisszeusz járt: gyermekkorában olvasta a görög regéket és Homéroszt is, de furcsa módon az Iliászt nem szerette. Az öreg Nesztort utálta, a szomszédjukra emlékeztette, egy öreg, zsarnokoskodó, őszhajú úrra, aki az esetek többségében valóban mindig mindent jobban tudott, mert sokat tapasztalt élet raktározódott fel benne, de ez az örökös igazság bosszantó is volt. Aztán ott volt Hektor meg felesége, az egész háború oka, és bizony egyikőjüket sem találta szeretnivalónak. Akkor már inkább Achilszt, de tulajdonképpen azt sem : butának és hiúnak tartotta és az egész helyzetet valószínűtlennek. Ha annyira felhúzza az orrát, volt gyermekkori véleménye, miért nem megy el : ott gubbaszt a sátorban, mint egy sértett lányos fiú. Ki nem állhatta őket, az ember vagy menjen el, vagy verekedjék mindhalálig, volt a véleménye, valahányszor meglátott egy-egy ilyen elkámpicsorodott vagy duzzogó fiút az utcán.

Majdnem annyira bosszantóak voltak, mint azok, akik bömbölve elrohantak : „Majd megmondom az apukámnak”, vagy „Majd várj csak, ha a bátyámnak megmondom.” Azt sem értette, miért kellett neki azt a szerencsétlen Hektort végighurcolnia a csataterén. Egy hullát. Tetiszről sem volt sokkal jobb véleménye. Hogy Siegfried nem vette észre, amikor megfürdött a sárkány vérében – a Wagner-operák szövegekönyvét, egybekötve, nem sokkal a görög regék után olvasta –, hogy a hátára ragadt egy tölgyfalevél, az még csak hagyján, bár bosszantó figyelmetlenség. De hogy egy istenasszonynak miért nincs annyi esze, hogy szeretett fiát hajánál fogva mártsa be abba a tóba, ezt már sehogy sem tudta megérteni.

Az Odisszeját azonban fenntartás nélkül szerette. Elevenen élt benne minden kaland és a legtöbb szereplő, látta őket és látta Odisszeusz hajóját, amint a kék tengeren megtér Ithaka magas, sárgasziklás partjára, amelyen ott áll a kastély, afféle Parthenon, benne pedig, mert keresztül látott a falakon, az egyik kis teremben, szobának nem nevezte volna, szoba csak házakban van, ott ül Penelope és szövő éjszaka felfejtendő szövedékét. Valójában azonban sohasem képzelte el Penelopét, amint éjszaka tényleg felfejti – gombolyítja –, mert nem fonni, hanem kötni látta őt, mint anyja kötött pullóvert – amit napközben elvégzett, ezt valószínűleg nevetségesnek tartotta volna, hanem úgy képzelte el, Penelope a fonalat a már megkötött és lábánál felrétegződő holmiból vezeti, tehát alul bontja, amit felül köt. Ez azért is tetszett neki, ez az ülő nőalak, amelyet a hajóról látott, illetve egy külső pontról, ahonnan látta a megtérő hajót, a sárgasziklás partot, fenn a zöld füvet és a palota falait, közöttük a kötő asszonyt, mert így Penelope ugyanazzal az erővel és mozdulattal kötött, mint amellyel bontott és így ő volt maga az állandóság. Ithakában ugyanis sohasem volt éjszaka, csak Odisszeusszal érkezett meg és csak a bosszú idejére tartott: a nagy lakomát este képzelte el. igen hazatérés ringatta magát a meleg vízben és most mossa az öreg dada a lábam mindjárt megismeri a vadkan tépte seb helyét vagy már meg is ismerte, persze, már meg és most szinte saját öreg jó, de mégis egyke; fiatal asszonyos testével mos: kéz víz mell: meleg puha és szerető felhúzta két térdét mint az anyaméh még jobban összeszorította a szemét, aztán lassan a víz alá húzta a fejét és szemhéját kissé meglazítva, szinte nyílásnak sem nevezhető nyíláson, átnézett a vízben. Sokszor úszott nyitott szemmel az uszodában, szerette a víz kékségét, az elmosódott körvonalakat butaság, be kell hunyni a szemem benn sötét van örökéj mélytenger és ismét összeszorította szemét, színes, idegsejt-szerű formák Úsztak, keveredtek néhány pillanatig szemhéján, de csakhamar kényelmetlenné vált ez a vízalatti összekuporodott állapot. Kinyúj-

tózott nekem kék örökéj kell örökég és belül is zene igen zene de mi? Meglocsolta arcát, a vizet kidörzsölte szeméből h-moll mise nagyszerű ringatózott a vízben kiugrom és felteszem megrándult kiugrom? a hidegbe? már érezte önön didergését ki a világba? ki innen a száműzetésbe ki? mintha egy mázsás szekrényt kellett volna felcipelnie-tólnia az emeletre de meg kell lennie csak egy perc és visszabújhatok gyerünk kiugrott. Dideregve futott be a szobába, csöpögött róla a víz, a lemezek közül kike-reste a H-moll Mise dobozát, kivette a lemezeket, vigyázva, de türelmetlenül, egy csöpp az orráról mégis ráesett az egyik lemezre, dühösen előhúzott az asztalon fekvő dobozból egy papírsebkendőt, letörülte a lemezt, aztán feltette mind a hármat a játszóra, megindította és futott vissza a fürdőszobába, a kádba, és egy pillanatig még abban is didergett. Kinn nem volt hideg, de a vizet igen melegre keverte. Aztán megszólalt a zene, ez az ez az a mélyek mélye, behunyta a szemét és hallgatta. Úgy érezte, mintha egy templom hajójában lenne, érezte amint kétoldalt emelkednek a gótíves tetőt tartó oszlopok, csöppet kinyitotta szemét, vízcseppek ragyogtak pillái közé akadva Chartres a szemem közt és a hatalmassá táguló falak közt ömlött, emelkedett, hullámzott a falaikat feszítő zene. Mögötte, a magasban, a karzaton kórus. a szólamok előre hullámoztak a lábánál fehérülő, emelkedő oltárig és ahogy lábát mozgatta, a víz szelíden kavardott angyalok hajlanak le a tetőn túli kékből mossák testemet nem is az öreg dada de lányok nausikaák

Amikor a játzó váltotta a lemezt, a kórus Kyríe Eleisonjáról a két szoprán Christe eleisonjára, megijedt. A pillanatnyi csend eszébe juttatta az előadás végét, illetve a harmadik lemez végét, amikor majd újra ki kell ugrania, ha addig még nem unta meg a vízben addig megunom szétázom újra ki a száműzetésbe? de az-tán megszólalt a két szoprán és egy pillanatra megfeledezett mindenről. Hirtelen megrándult a teste nem hagyom nem nem hogy ebből a jóreménységéből székesegyházzá nőt fürdőszobából kizavartassam miért? árulás az az megpróbált hallgatni, de nem ment árulás mint a gázkamrában a rabok akik fürdőszobában vélik magukat, annyi szörnyűséges út és mocsok után Megint megkísérelte figyelmét a zenére fordítani, de már a következő pillanatban ismét megszakadt az élvezet székesegyházat? itt? összeszorult az ajka és hányingert érzett fürdőszobában székesegyházat ez rosszabb mint az ablakba állni meztelenül és egész elfacsarodott az arca misét a fürdőkádban? undor undor ki ment meg undor És ekkor hirtelen bénulás futott végig a testén, fejéből valahonnan a szeme mögül végig a hátán gázt és mielőtt egyébre gondolt volna, végignemgondolt gondolatnak engedelmeskedve kiszakította magát a

bénulásból, kiugrott a kádból, most nem didergett, kifutott a konyhába és mintha már egyszer gondolt volna rá, pedig csak akkor először, leemelte a gáztűzhely tetejét, elfújta a négy rózsába lángot osztó pilótalángot (a tűzhely a fecsavarásra magától gyulladt) és megnyitotta mind a négy csapot, dühvel és mohón, vége vége a sütőt nem csavarom fel, de azt is és szaladt vissza a fürdőszobába, be a kádba.

Az első oldalnak éppen vége lett meggondoltad? meggondoltad? és ismét a kórus szólalt meg a Kyrie eleisonnal meg meg meg a zene áradt és már érezte a gázt is élvezd nyisd meg magad kíngörccs Az angyalok, a kórus, nem is angyalok, szellők voltak, hajfonatok, lengtek, hullámoztak a gótíves magasból, szökésbarna fény, és mert a lemezjátszót hangosra állította, minden zengett, különösen, mikor a kórus a Glóriába váltott. A szólamok egymásból emelkedve, egymás fölé nőve, emelkedtek elpusztítani elpusztítani most légy erős, teste szinte lebegett a vízben, testében pedig a zene, a gáz és a riadó lélegzet.

Mire a szoprán lány, meleg, lengő hangja a Laudamusba kezdett: a zene meg a gáz ömlött a mozdulatlan víz felett.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1968. ÉVFOLYAM**

DANIEL OWEN

Tuba! Kain Adams*

Úgy hiszem, mondta Edward bácsi, a nagybátyám, hogy a kegyetlenségek között is a legkegyetlenebb az, amit ártatlan állatok ellen követnek el, mert ők szegények védekezésre képtelenek s nem is tanúskodhatnak kínzóik ellen. Kislegény koromban sok kegyetlen gyerekkel találkoztam, de eggyel sem, aki fölvehette volna a versenyt Tubal Kain Adams-szal. ő, és az egész családja, meghaltak már, különben nem mondanám el ezt a történetet. Aztán, miután meghallgattad, úgy véled talán majd, hogy amit elmondtam, az nagyon is hasonlít a régi idők babonás boszorkány-históriáihoz. Am ha hiszed, ha nem, a történet igaz.

Tubal Kain Adams apja, akt lovakat tört nyereg alá, maga sem riadt vissza a kegyetlenkedéstől. Többször láttam paripákat reszketni, amikor meghallották a hangját, vagy amikor riadt szemekkel figyelték ostorát. Mi, fiuk, sohasem szeretjük, ha Tubal játszani jött közénk, már csak azért sem, mert majdnem mindég azon járt az esze, hogyan is tudna valamelyikünknek fájdalmat okozni. Miután sikerült neki egyikünket megsértenie, mindég azt mondta: véletlenül történt; de mi jól tudtuk, hogy ő bizony örömet lelte abban, ha valakit bánthatott. Így hát Tubalt senki sem szerette, s szüleink, különösképpen anyáink, szinte naponta panaszkodtak rá.

Engem Tubal tanított meg arra, hogyan kell madarakra vadászni. Ma, teljes szívemből hálás vagyok azért, hogy mindezek a gonoszágok már a múlté, amikor is így vadásztunk a madarakra: Először egy-egy botra tettünk szert, majd elhelyezkedtünk a sövény két oldalán, s azt addig csépel-tük botjainkkal, míg egy madarat sikerült fölriasztanunk. Ekkor üldözni kezdtük az ártatlan teremtetést a sövény egyik végétől a másikig, s meg is fogtuk, hacsak a madár el nem repült a mező túlsó végébe, mely számára a menekülést jelentette. Az ökörszem legtöbbször kibabrált velünk: olyan egyszeribe tűnt el, mintha a föld nyelte volna el, s csupán ha eltávolodtunk onnan, akkor hallottuk ismét vidám csipogását. A vörösbecy viszont igen ritkán menekült ki a sövényből, inkább ágról-ágra repdesett, míg ki nem fárasztott bennünket, vagy mi ki nem fárasztottuk őt.

Az utolsó alkalomra, amikor Tubal Kain Adams-szal madarakra vadásztunk, mindég emlékezni fogok. Karácsony reggelén történt, csikorgó hidegben. Sikerült egy vörösbecyget fölriasztanunk, s addig üldöztük oda-

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1968. évfolyam 1. számában.

vissza, míg teljesen kimerülten megállt egy ágacska végén. Én ma is, ebben a pillanatban is, magam előtt látom szép, kis piros begyét, amint ki-beugrál szívének dobogásától. Tubal Kain megragadta a madarat, s abban a pillanatban egy vérerecske megpattant az ártatlan teremtésben és a vér csorogni kezdett a csőrén keresztül. Majd becsukta ragyogó szemét, félrehajtotta fejét s kimúlt Tubal kezében. Olyan erős lelkiismeretfurdalás fogott el, hogy sírásomat nem tudtam visszafojtani. Amikor Tubal meglátta, hogy sírok, fülöncsapott; a vörösbegyét pedig földobta a levegőbe, s ahogy az esett lefelé, belesuhintott botjával. A madár tollai záporként repültek szerte széjjel. Az esemény mély nyomot hagyott bennem, s amikor elmondtam anyámnak mi történt, letérdeltem – ezt rögtön meg is tettem –, hogy Isten bocsánatát kérjem. De a büntudat hosszú ideig lakott bennem, s még ma, öregkoromban sem vagyok teljesen mentes tőle. Tubal Kain Adams sok gonosztettéről mesélhetnék neked, de még csak egyet említek meg azon kívül, amit már elmondtam.

Évekkel a vörösbegy-eset után, a hideg végig borsódzott a hátamon, amikor hallottam a helybeli plébánost elmondani, hogyan rabolt ki Tubal egy rigófészket három kisrigóval. A fészket és a kismadarat hazavitte s egyenesen Robert Lewis-hoz a szabóhoz ment, azt mondván neki, hogy anyja kéreti a szabó kisollóját kölcsön, gomblyukak kivágására. Miután az ollót megkapta, s amint a kismadarak kinyitották csőrüket ennivalóért, Tubal mind a háromnak levágta a nyelvét. A szörnyű kegyetlenség a plébános tudomására jutott, ki elment Tubalhoz s igen keményen megleckézette, figyelmeztetvén őt, hogy Isten bizonyára megbünteti majd ezért a gonosztettéért. Tubal igen megriadt s a továbbiakban erős javulást mutatott.

Amikor Kain a tizennyolcadik évében járt, hallottam, hogy karácsony reggelére nagyon megbetegedett. Meglátogattam, és olyan gyöngének találtam, hogy alig tudott beszélni. Megpattant benne egy ér és sok vért vesztett. Ezeket mondta: 'Edward, emlékszel a vörösbegyre?' 'Igen, világosan emlékszem', feleltem. 'Megkaptam a magamét érte, ugye?' mondta, és kitört belőle a zokogás.

Bár jópár hónap múlva meggyógyult Tubal, teljesen nem épült föl sohasem. Amikor huszonhat éves lett: megnősült. Cselédként dolgozott ekkor egy gazdaságban. Egy éven belül kislánya született, sőt öt éven belül összesen három. De, ez volt a legkülönösebb az egészben – s ez a történet lényege – a három kislány közül egyik sem tudott beszélni, mindhárom néma volt. És ami még különösebbnek tetszett, mindhármuk tökéletesen hallott, holott a süketség majdnem mindig együttjár a némasággal. A

lánykák anyja belehalt a harmadik gyermek születésébe, s gyermekeinek szomorú sorsa olyan mély nyomot hagyott Tubal Kain Adams lelkén, hogy hamarosan belepusztult a bánatba. A kislányokat dologházba vitték s ott is haltak meg valamennyien.

„Íme, a történet”, mondta Edward bátyám. „Ha nem akarod, ne hidd el.”

Glyn Ashton és Kabdebó Tamás fordítása

Bettina*

Kiáltására fordultam vissza!

Furcsa, szokatlan hangon kiáltott, úgy, mint amikor az éles, elnyújtott nevetés már-már zokogásba fullad ... Vagy éppen fordítva? Nem tudom ... Csak azt tudom, hogy – bár haragudtam rá – hirtelen, mintha megütöttek volna, megfordultam.

Mögöttem állt, alig pár lépésnyire, s szégyenlős tekintettel nézett az arcomba. Nem értettem, mi történt. Bosszúsan elfordultam, de akkor újra hallottam azt a furcsa hívó kiáltást. Mintha nem is ő kiáltott volna, hanem – mit tudom én – egy eltévedt sirály a tó fölött, vagy az esti égen cikkázó, valami ismeretlen madár.

– Mi bajod, Bettina? – kérdeztem ingerülten.

Nem felelt, csak nézett tágra nyílt gyerekes tekintetével, amely már megismerkedésünk első percétől zavart, de mégis vonzott – vonzott ellenállhatatlanul. Hogyan magyarázzam meg? Olyasfajta volt a nézése, amit „madár-tekintetnek” mondanék. Valami ösztönös bizalom és irreális félelem keveréke tükröződött benne: megható volt, de bosszantó is egyszerre. Házasságunk elején, biztos voltam benne, hogy megváltoztatom: mellettem józanabb lesz és ráébred a valóságra. Meg fogja érteni, hogy végre már neki is fel kell nőnie: nem élhet gyermeki képzeletének világában, nem babusgathat folyton beteg állatokat és nem barátkozhat csak az utca-seprővel. Melyik fiatal férj kételkedik abban, hogy meg tudja változtatni kissé éretlen, bolondos feleségét. De egy idő múlva kételkedni kezdtem. Végül pedig rájöttem, hogy könnyebb a napot eltéríteni pályájáról, mint a kettőnk karakterét összehangolni. Azóta valami érthetetlen feszültség lapangott köztünk. De az a „madár-tekintet” sokszor kísértett. Úgy éreztem, mintha fokozatosan távolodnék tőlem – akkor is amikor este a karomba vettem. Sokszor az a megmagyarázhatatlan érzésem támadt, hogy elvesztettem. Ha nyugodtan meggondolom, azt mondhatnám: válságban volt a házasságunk!

– Mi történt Bettina? – kérdeztem újra, s feltűnt, hogy szokatlanul sápadt.

A vörösés-barna gesztenyefasor mögött szürkén pihent a tó. Gyakran jártunk ezen az úton; kétoldalt a lezárt villák vakablakszemei meredtek az

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1968. évfolyam 1. számában.

üres, elhagyott kertekre, árva gyerek-hintákra, kopott fapadokra. Sárgacsőrű fekete rigók ugráltak a héjukból kigurult, aranyosbarna gesztenyék között. Bettina szerette ezeket az öreg fákat, ezeket a fényes gesztenyéket. Minden séta után teletömött zsebekkel tért haza, hogy azután otthon mindenütt ezekre a kesernyés, fonnyadó gesztenyékre bukkanjak, s eggyel több okunk legyen a civódásra.

Csönd volt. Darázsümmögéssel, fanyarszagú, őszi délutánok hangulatával teli csönd, amikor még az ilyen józan, két-lábbal-a-földön járó embernek is, mint nekem, akaratlanul az elmúlásra kell gondolnia ...

– Elhagylak, Tamás – suttogta, s madár-tekintetéből olyan valódi, szinte tapintható fájdalmat olvastam ki, hogy megrémültem. De azt hittem – mint már annyiszor –, játszik – s nem akartam megadni magam.

– Csak ezért kiáltottál? Játszol vagy bosszantani akarsz?!

Szórakozottan bólintott, mint aki nem is hallja, mit mondtak neki, s elnézett a fák között ki a tóra. Vékony gyermekarca szokatlanul elkomolyodott – abban a pillanatban, mintha éveket öregedett volna. Mintha egyszerre megértett volna valamit, amit én még nem értettem meg, talán fel sem fogtam ...

– Éjszakára hűvös lesz, hozd el a piros-zöld kockás takarót – tudod, azt, amit a mamától kaptunk, mielőtt eljöttünk otthonról ... A konyhaszekrényben, fönt a polcon, megtalálod az új termoszt. Hozd el azt is. Szükség lesz rá.

Megráztam a fejem, erősen behunytam a szemem, mélyen, egyenletesen szívtam tüdőmbe a levegőt. Megpróbáltam okosan, nyugodtan lerázni magamról ezt a nevetséges, de ugyanakkor ijesztő nyomást, amelyet azóta éreztem, mióta felkiáltott.

– Bettina! Ne kínozz! Gyere! Menjünk haza. Hagyd a tréfáidat. Nem haragszom rád többé ... Menjünk ...

Rámnézett. Lassan visszatért arcába a szín, s feloldódott az a furcsa megmagyarázhatatlan öregség, amely az előbb megülte vonásait. Megint kedves gyermekarca nézett arcomba. Valami ismeretlen, szokatlan lágy-ság ömlött el vonásain, ahogy halkán, szinte bocsánatkérően mondta:

– Fázni fogok az éjjel! Te is ... Hozd el, amit kértem. Siess! De senki-nek – érted –, senkinek ne szólj!

Aztán halkán hozzáfűzte:

– Hát nem látod, te buta, hogy nem tudok elmozdulni! ...

II.

Amikor megpakolva visszatértem, egy öreg paraszttal beszélgetett, mint-ha mi sem történt volna. Karomon az anyósomtól kapott meleg kockás takaró, a bőrtokos, szíjon lógó új termosz, egy összehajtható vadászszek s a szerszámos dobozom. Félóráig lehettem oda, de nemcsak az időből, hanem mintha az ön tudatomból is kiestem volna: gépiesen cselekedtem, akár egy automata, titkos reménykedéssel várva, hogy mint valami rossz álomból, ebből is előbb-utóbb felébredek.

–... és a fészkek merre van, Michele?

– Ott a nád közt, az öreg malomhoz vivő gázlónál. Ismernie kell az utat, Signorina. Többször jártunk már arrafelé.

– Miért hívja a feleségemet Signorinának? – förmedtem az öregre, miközben a nyitott vadászszekre rakosgattam a hozott holmit.

– Megkövetem a doktor urat, akaratlanul is így csúszik ki a számon! – szólt egyszerűen az öreg, görcsös ujjai között forgatva egy fényes gesztenyét.

– Michele kedves! Ugye, itt a költözködés ideje – fordult újra az öreghez, szokatlan melegséggel a hangjában. Tudtam, jóvá akarta tenni, hogy olyan barátságatlanul szóltam rá. – Mutassa majd meg a fészkeket – szólt bizakodva, de alig mondta ki a szót, elkomolyodott, mint akinek hirtelen eszébe jutott valami.

– Szívesen! Kora reggel ki tetszik jönni, mint máskor, s együtt elme gyünk az öreg malomig. Nagy ritkaság errefelé az ilyen kék ruca. A tojónak csak a feje kék, de a gácsér úgy kéklik a fejbúbjától kunkori fariktolláig, hogy öröm nézni.

– Vajon, honnan jöttek?

– Nem lehessen tudni – válaszolta az öreg. – Évekkel ezelőtt – még élt akkor a feleségem – keveredett először mifelénk egy ilyen kék rucapár. A nép száján úgy él, hogy, ha az egyiket megölik, a másik utána pusztul. Arról is beszélnek, hogy mit jelent, ha egy ilyen rucapár megjelenik, de azt bizony én már elfelejtettem.

Bettina az öreg kidolgozott, kerges tenyerébe tette két kezét. Az öreg úgy szorította meg gesztenyéstől.

– Köszönöm, Michele, köszönöm, hogy hírt hozott a kék rucákról. Azután vigyázzon a zsábájára, ne járkaljon annyit a vízben ...

– Isten áldja meg a Signorinát!

Két tenyere közt még egyszer megszorította Bettina kezét, felém biccentett egy merev Adj' Isten – aztán elballagott a vöröses-barna gesztenyefák között.

III.

Először a lábát igyekeztem kihúzni a cipőből. Átfogtam a bokáját, – vékonycsontú bokája volt s szinte nevetségesen kicsi lába – s türelmetlenül húztam, rángattam, mintha csak beleszorult volna a cipőbe. Megint elfogott az a megmagyarázhatatlan ingerültség, mintha valaki ostoba tréfát űzne velem. – Ha kell, eltöröm a csontod! – sziszegtem, ahogy mozdítani, csavarni, feszíteni próbáltam a lábát a vékony cipőben. Bosszúságom még csak fokozódott, amikor észrevettem, hogy Bettina két különböző cipőben jött el hazulról. Fél lábán sírna, egyszerű fekete cipő volt, a másikon pávakék, szemtelen kis szalaggal az orrán. Féltérdre ereszkedve dühösen néztem fel az arcába:

– Már megint mit csináltál! Észre sem veszed, hogy felemás cipőben jöttél el hazulról? ! Hát sose fogsz kinőni az ilyen gyerekeskedésekből! – s indulatosan megrántottam földbegyökeredett lábát.

Lenézett mérges arcomba, a két különböző cipőre, s hangos nevetésbe tört ki. Teleszájjal, boldog felszabadulással nevetett, felsőtestét hátravetve, mint aki nem fél, hogy hátrabukik ... Felemás cipőbe bújtatott lába mozdulatlanul gyökerezett a földbe ..

– Várj csak! Kikaparlak én téged innen, ha belepusztulok is! – fenyegettem meg, s előszedtem szerszámos dobozomat. – Majd meglátjuk, ki az erősebb, te vagy én!

Hirtelen elkomolyodott s könyörgő tekintettel nézett az arcomba:

– Tamás! Hát nem érted! Nem erről van itt szó. Még azt a kevés időt is elrontod, amit még együtt tölthetnénk ...

A járdán, ahol Bettina állt, vékony, repedezett volt a borítás. Gyerekjáték lesz felbontani – gondoltam. Kiszedem én innen gyökerestől. Ha kell, a hozzánőtt földdel együtt viszem a karomban haza. De kiásum őt innen, még mielőtt észrevennének itt minket s valami nevetséges botrányba keverednénk.

Az aszfalt könnyen engedett a véső éles hegyének. Hamarosan egy szabályos kis négyszöget véstem ki Bettina körül. Most már csak föl kell feszítenem a borítást, meglazítanom alatta a földet, s az egészet, mint cserépből a virágot, Bettinával együtt ki kell emelnem. Szinte jókedvem lett erre a gondolatra.

De azután lassan észre kellett vennem, ahogy kapartam, lazítottam a földet, hogy mindez mégsem olyan egyszerű. Valami ellenem szegült. Még a földben is olyan ellenállásra találtam, ami számomra megmagyarázhatatlan volt. Az aszfalt föl volt törve, a föld föl volt lazítva Bettina lába körül, s mégis bármit tettem, bárhogy próbálkoztam: ő megmozdíthatatlan maradt!

Közben beesteledett. Homályba borultak az üres villák, az árva fapadok és hinták, a gesztenyéktől roskadozó öreg fák. Könnyű, hűvös szél borzolta a lombokat.

– Nem vagy fáradt? – kérdeztem, de az én hangomból csendült ki halalos fáradtság.

– Még nem! Ül le oda a fa alá, s támaszkodj neki a fatörzsnek. Szeretem ezt a csöndet.

Hallgattam. Olyan fáradtnak, üresnek éreztem magam, mintha egész nap követ törtem volna, pedig csak azt a pár arasznyi földet lazítottam föl a lába körül. Nekivettem hátam a fa törzsének, s száraz, égő tekintettel belebámultam a homályba.

Sokára szóltam. Halkan, mintha nem is hozzá, hanem magamhoz beszéltem volna.

– Akarattal tetted?

– Hogyan tehettem volna! – válaszolta hirtelen. – Boszorkány azért mégsem vagyok.

– Hát mi vagy? ...

– Ezt neked kellene tudnod! Akkor talán most nem lennénk itt ...

Nem láttam az arcát a homályban, de a hangjából éreztem, hogy sírás fojtogatja.

– Mit akarsz tőlem! Feleségemnek választottalak. Mit tehettem volna többet?

– Nem. Ez nem elég. Neked tudnod kellett volna, ki vagyok, Tamás. Nem a magad képemását kellett volna faragcsálnod bennem, hanem rá kellett volna ismerned az enyémmre. Meg kellett volna keressél – s amikor megtaláltál, meg kellett volna értsél engem. Megérteni a másikat: ez a legtöbb, amit egy ember adhat ...

Hallgattunk. Közben teljesen besötétedett. Már nem láttam, csak sejtettem alakját, amint ott állt, magányosan, elszánt akarattal, küzdve a fáradtság s valami ellenállhatatlan végzet ellen. Sajnáltam s haragudtam rá egyszerre!

– Hogyan érthettelek volna meg? Te elfelejtetted, hogy egy férfi nem úgy gondolkodik, mint a nő ... De te még a bolondosoknál is bolondosabb vagy! Mit kellett volna csináljak, amikor megálltál a szoba közepén s azt mondtad: fa vagyok! Amikor ujjaid hegyén érezted, hogy sarjadnak a friss levelek s arccal a nap felé fordulva vártad, hogy egész tested fává változzék. Mondd, mit kellett volna tennem? Nekem is fává kellett volna változnom ...

Halkan felnevetett Melegség támadt bennem könnyű, kis nevetésére, de keserűségemet nem tudta feloldani.

– Nem! Kezdjük azon: nem hiszem, hogy te valaha is fává tudnál változni, Tamás. De ha megértésből meg is próbáltad volna, az is csak olyan látszat megértés lett volna. A baj ott kezdődik, hogy nem csak engem, senkit sem tudsz megérteni. S hogy azt akarod, mindenki olyan legyen, mint te. S hogy mások csak annyiban léteznek előtted, amennyiben te önmagadra ismersz bennük. De az emberek rajtad kívül is léteznek, Tamás!

– Mióta eljöttünk otthonról, engem nem érdekelnek az emberek! Nem érdekel ez az idegen világ, amelybe akarva-akaratlanul bele kellett illeszkednem! Az én gyökereimet akkor tépték el, amikor azon a felejthetetlen éjszakán átjöttünk a határon ... Nincs semmi mondanivalóm a te Michelédhez, vagy a félkegyelmű Francisca kisasszonyhoz. Meg tudod mondani, mit keresek én itt, e barátságtalan tó partján, ebben az idegen, megszokhatatlan országban? ! Te másokban is élni tudod a magad életét – én még önmagamban sem tudom eléggé élni az enyémet. Én ebben a mostani életemben az embereket csak úgy és annyira látom, amennyi a kötelességem velük szemben.

– Engem is?

– Bizonyos fokig téged is! De te nekem mégis több vagy. Más, mint a többi ...

– Igen ... más. S ennek most mégis vége.

Soha nem éreztem ilyen valószínűtlenül irreálisnak magamat, az éjszakát, a beszélgetésünket, s őt magát. Volt az egész helyzetben valami meszterkél, erőltetett – mintha akaratomon kívül kerültem volna egy megbabonázott légkörbe, amiből nem bírtam kimenekülni. De ugyanakkor azt is éreztem, hogy minden embernek van egy pillanata az életében, amikor lélekben lemezteleníti magát. Az volt az érzésem, most ő tette ezt velem, akár akartam, akár nem.

Elővettem zseblámpámat s meggyújtottam. Fényes kört lukasztott a sötétségbe, s ahogy átsiklott fénye a földön, megcsillantak lábam alatt a lehullott sárga levelek, a kerek, fényes gesztenyék. Azután rávilágítottam az arcára.

A szokottnál sápadtabb volt, mély, fekete karikákkal a szeme alatt. Még egyenesen állt. Tartásában valami makacs erőt éreztem, amely egyre gyengült, míg végre nem fogja tovább bírni és összeroskad.

– Fázom, Tamás! Add ide a mama meleg takaróját. Emlékszel utolsó karácsonyesténkre, mielőtt végleg magunk mögött hagyunk mindent? A

piros-zöld kockás takaró a karácsonyfa alatt feküdt – s a közepéből hosszú nyakát nyújtogatva, buta fejét ide-oda forgatva pislogott ránk Teknőc Matyi. Emlékszel? Nem akartad, hogy magunkkal hozzuk, de én a blúzomba dugtam, s mire átjutottunk a határon, a több kilométeres gyaloglás után, véresre kaparta a bőrömet. Vigyázz rá, Tamás. Csak a saláta szívét szereti. Milyen hideg, gyémánt hideg éjszaka volt az a karácsony éjjel! ... A befagyott tavon gyalogoltunk, a szikrázó csillagok alatt ... Talán akkor voltam utoljára igazán boldog ... Ha otthon maradtunk volna, tán másképp alakult volna az életünk? Mit gondolsz, Tamás? Fázom ... Terítsd a vállamra a takarót.

– Mi lesz, ha nem bírod tovább?

– Nem tudom ... Tamás! ugye fogsz emlékezni azokra a pillanatokra, amikor békességben, megértésben éltünk.

– Biztos, hogy emlékezni fogok, csak talán másképpen, mint te ...

– Hogyan?

– Másképpen! Te – hogy is mondjam –, olyan panteista lélek vagy!

Látsz egy fát, fává változol. Látod a tengert, elveszel benne ... Szétszóród magad ezerfelé – de mindig visszatalálsz önmagadba. Neked könnyebb. Én nem tudom megosztani magam senkivel, de önmagam sem találom meg ... De hagyjuk ezt. Kár erről beszélni.

Nem messze tőlük az éj csöndjében, tompán koppant egy gesztenye a földön.

– Tamás! Szeretnék valamit mondani.

– Mondd!

– Éhes vagyok! Kiírhatatlanul éhes. Eredj a városba, s hozz nekem forró virslit, jó sok reszelt tormával. Megteszed?

– Megőrültél! Hogy hagyjalak itt egyedül.

Felnevetett. Megint azzal a könnyű, felszabadult nevetéssel, ami olyan gyermekivé tette. Ebben is más volt, mint a többi.

– Nyugodtan itt hagyhatsz! Még ha akarnék sem tudnék elmozdulni ...

– S ha jön valaki? Tudom, félsz a sötétben.

– Félek. De az semmi ahhoz képest, hogy milyen éhes vagyok. Tamás, hozz nekem forró virslit, sok, sok tormával ...

IV.

Tán egy óra is eltelt, mire virslivel, tormával s egy termosz forró feketével visszatértem. Nála hagytam a zseblámpámat – de amint a sötétben a gesztenyefasorban botorkáltam –, sehol nem láttam felvillanni fényt. Fejem fölött szelíden szunyókáltak a csillagok, halkan, titokzatosan zizzenetek a lombok, mintha egymással beszélgetnének. Hűvös, csöndes őszi éjszaka volt.

A fasor közepén füttyentettem egyet, s elkiáltottam a nevét. Egészen közel voltam hozzá, amikor felgyújtotta a lámpát, s elébem világított.

Megdöböntem, amikor megláttam. Arca összezsugorodott, megtört vonásai már-már elviselhetetlen fáradtságról tanúskodtak. A tekintete is más volt: távoli, tompa, idegen.

Mit hoztál?

– Amit kértél. Virslit, forró vízben, és tormát. S a termoszban forró feketét.

Felcsillant a szeme. Fáradt vonásait öröm lágyította meg.

– Adj a tormából ...

Belenyúlt két ujjal az eléje tartott, finomra reszelt tormába, amelyet egy kemény papírtálcán eléje tartottam, s tömte, tömte a szájába. Mohón, szinte dühösen tömte magába a csípős, reszelt tormát.

Elszorult a szívem. Akkor értettem meg igazán, hogy végképp elveszítettem. Ő, aki soha nem szerette a tormát, s ha csak egy csipetnyit is a szájába vett, órákig könnyezett a szeme, égett a szája – most mint valami megszállott, egy pillanat alatt felfalta az egészet. A virslihez hozzá sem nyúlt.

Ellenállásom, amivel az egész nevetségesnek tetsző, hihetetlen helyzettel szembeszálltam, mintha elpattant volna bennem. Mintha most értettem volna meg az ősi primitív félelmet: nem lehet a sors ellen küzdeni ... Józanságom, realizmusom, egész életemmel. Úgy összezsugorodott bennem, ott az őszi éjszakában, mint az ő kis arca itt előttem. Tudtam, hogy akármit teszek, vagy akárhogy is a sors ellen feszülök egy belső ellenkezéssel –, aminek be kell következni, azt nem tudom már megakadályozni.

Válla köré csavartam a meleg takarót, melléje álltam, hogy megtámasszam, s így segítsek neki. De elküldött a gesztenyefa alá. Ha majd szüksége lesz rám, szól.

Kinyitottam a vadászszékemet, magamra terítettem a kabátot, s a fa törzsének támaszkodva hamarosan elaludtam.

Kiáltásra ébredtem. Furcsa, szokatlan kiáltásra, amely úgy hangzott, mint amikor az éles elnyújtott nevetés már-már zokogásba fullad. Kábul-

tan bámultam magam elé, hirtelen nem is tudva, hol vagyok. Amikor az útra esett a pillantásom, felugrottam a székről.

A tó fölött hajnalodott. Könnyű, szürke pára úszott a levegőben. Az ég kékjéből hosszú, sárga csíkokat szaggatott a hajnal. A nádasban ezer meg ezer madár csivített, füttyült, rikoltozott az ébredés ujjongásában. A magasban, hosszú, elnyúló, ferde ékben gágogva húztak a vadlibák. Tán közöttük repült a kék-ruca-pár ...

A gesztenyefasorban az elszórt, aranyosbarna gesztenyék között két magányos cipő állt árván. Az egyik sírna, egyszerű fekete – a másik pávakék, szemtelen kis szalaggal az orrán.

V.

Nem emlékszem, mennyi idő telt el azóta. Valahogy elvesztettem az idő-érzékeimet. Még zárkózottabb, még keményebb lettem. Nem nézek az emberek arcába. Semmit sem várok tőlük. Semmi keresni valóm náluk. Zsebemben állandóan magammal hordom a két felemás cipőt – gyerekcipő is lehetne –, s időnként, amikor senki sem látja, kimegyek a gesztenyefasorba. Most tél van, hó takar fákat, földeket. Leteszem a két kis cipőt az útra, leülök az egyik fa alá, felnézek a hótól terhes, gomolygó fellegekbe. S várok. Várom ...

FERDINANDY GYÖRGY

Yan *

Ez itt a Leopold-tér. Igen. Balra a káptalanhoz vezet az a meredek, jobbra, a Leopold-út, a város közepébe. Ebben volt a mozi is. Korzó volt a neve. Jó lenne megnézni, ott van-e még. Megy, megy előre. Balra, meredeken.

Nem, nem zsugorodott össze a város. Pontosan akkora, mint azelőtt. Zajos, közönyös. Nézzük csak. Lassan, részletesen. A pályaudvart sem nézte meg eléggé. Igaz, nincs mit: háború utáni építkezés, máris öreg. Az ember évekig vár valamit. Visszajönni tulajdonképpen sohasem lenne szabad.

Keskeny, macskaköves út. Alacsony téglaházak, fekete korom. Volt itt egy festő, minden képén szemerkélt az eső. Bányászokat festett, gőzölgő macskaköveket. Pereg a film. Minden lila, fekete.

Balra üres telkek vannak a házak háta mögött. Az egyik grundon a sintér ketrecci. Jó lenne megnézni, ott vannak-e még. A sarkon Delhaize, a szatócs. A segéd futballozott. Jól játszott, balösszekötőt. Ez az utca pedig egyenesen levisz a városháza elé. Nicsak, felszedték a villamossíneket. Csak legalább ne esnék az eső.

A főtér. Kávéházak, keskeny kirakatok. A városháza falán – mintha tegnap látta volna, olyan természetesen – a majom. Rozsdabarna gnóm, fázósan kuporog. Szerencsehozó: kobakja simára simogatott. Valahol itt volt az ivó, ahol sajtcockakkal szolgálták fel a sört. Ott abban a moziban látta Bing Crosbyt, Alan Laddot, a Vince urat.

A városháza fölött a torony. Koromfekete, csillog rajta a szén. Néha zenél. Mint régen, pontosan ugyanúgy. Barátságos muzsika: reggeli, uzsonna, vacsora. Visszajönni sohasem lenne szabad. A majom: milyen szomorú. Idegen, fázik, mégis idenőtt. Laposra simogatják a fejét.

Igy akart bejönni, gyalog, egyedül. Hülyeség volt. Most fáradt, zúg a feje. Puha, rózsaszínű mokett. Kléberék. Zsivalygás, pohárcsörgés, nevetés. Nem emlékszik, ez is osztálytársa volt-e annakidején. Igyál. Mi van. Körülötte a fiúk. Mérnökök, ügyvédek, tisztviselők. Jópofák. Az ember évekig vár valamit. Hallgat. Megfázott. Állati jó a meleg. Hová tette a cipőjét? Ítéletnapig ellakik itt.

Jól táncol. Én? Maga. Meg sem mozdul, csak körülötte indul forgásnak a világ. Az ott kicsoda, az a magas? Bregentzer, aha. Papnak Hosszú évek

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1968. évfolyam 2. számában.

után. Hát rám emlékszel-e még? Dcmunieux? Úgy bizony, édesapám. Mérnök? Tisztviselő.

Ez igen – mondja Navez. Csak feküdtél, nyitott szájjal, mint egy krokodil. Megfáztál? A te hibád. Hülyeség volt. Jó nő, nem igaz? Csak hallgat, mint aki kettőig nem tud számolni. Itt van, fogd be a szád. Jöjjön, igyunk. Nem szép, de gusztusos, jó szaga van. Izmos, meleg. Egészen fiatal. Egyszer izzad, másszor kirázza a hideg. Valaki kioltja a fényt.

Látja, ez volt itt a szobám. Az ablakból a postára nyílik a kilátás. Ne – mondja a lány. Nem akarom. Csak az lesz, amit akar. Langyos, puha a szája. Maga alá húzza a lábát. A bőre, akár a selyem. Megfázott. Holnap fájni fog a feje.

A postán volt egy öregasszony. Gyűjtötte a bélyegeket. Ott van-e még. Mért nevet. Ott. Azt mondta, csak az lesz, amit akarok. Hosszú, izmos combok. A bőre tüzel. Hallja? A toronyban szól a zene. Ez volt itt a szobám. Kléber, Navez, Bregentzer, Demumieux. Régen, igen. Visszajönni tulajdonképpen sohasem lenne szabad.

Szombatról vasárnapra virradó éjszaka egy Óra harminc perc körül tragikus autószerencsétlenség színhelye volt a monsi országút Rézduda-dülőnek nevezett szakasza. Enrigue D. úr, vállalatvezető, született Bilbaóban, ezerkilencszázhuszonhárom július huszonhatodikán, felesége társágában ez utóbbi testvérbátyjánál, Demarbre Mihálynál töltötte az estét. Pereg a film.

– Hol csavartogtál? – kérdi a bácsi.

Morog valamit, az óriási világvevő mellé kuporodik. A bácsi megszkott helyén pihen, szigorú, pofaszakállas, vasöntő képe alatt. Lábaik plédbe csavarta, kezeügyében keresztretjvények, és egy ócska Larousse. A két vadászkutya, Dzsipp, Belle, horkolva alszik körülötte.

– Viktor! – röffen fel a bácsi.

A földszintről felhallatszik az öreg sofőr szöszmötölése. A bácsi hangja a ház legtávolabbi zúgába is elér.

– Vigye be, kérem, a kocsit a garázsba. Viktor, hall engem? Állítsa, kérem, a ház elé a Kadijakkot !

A két kutya ugatva törtet le a lépcsőn. A bácsi ismét elmerül a Pourguoi Pas? rejtvényeibe. Lent abbamarad a szöszmötölés, az ablak alatt diszkrétén krárog a motor. Térdére görnyedve, lila golyóstollát szopogatva maszatolja a házi feladatot.

– Yan! – ordítja a bácsi. – Hogy megy a tanulás?

– Jól megy – mondja, és megizzad a tenyere.

– Na, mutasd azt a füzetet.

Lerúgja magáról a plédet, mintha keresztretjvényt fejtene, kibetűzi a leckét, piros ceruzájával gondosan belerajzolja a hibákat.

– Vasárnap Hornu-be megyünk – mondja. – Vasárnap Hornu-ben játszik a csapat.

Homloka a világvevő hús üvegén, némán pásztázza az étert. Mindjárt elmennek, mindjárt magára marad.

– Claire! – horkan fel a bácsi. – Fügőleges három: lengyel nemzeti hős. Claire, hallod? Kilenc betű, és i az utolsó. Lengyel nemzeti hős!

A fürdőkádban abbamarad a vízcsobogás. Lábujjhegyen oson a folyosóra. Az emeleten lakik, teljesen egyedül. Ablakában a torony, a börtön sötét épülettömege. Az égen világos vonal: a városi fény.

– Verlaine zárkájából is erre az utcára nyílt a kilátás – mondta a bácsi.

Néha feljön hozzá, megáll az ablak előtt. A szemben lévő padlásszobában, kartávolságnyira tőlük, kontyos, fiatal lány tesz-vesz kilenc óra után. A bácsi azt mondja, gyönyörű, ő idegenkedve figyeli, törékeny természetéhez képest milyen nagy a melle.

Korán van, a lány most még nyilván a konyhában rakodik. Leakasztja a kurblit, kinyitja a gramofont. Tucatnyi nyekergő, agyonjátszott lemez, néhánynak még ma is emlékszik dallamára, szövegére. „Örökké egyedül” – éneklí például magas fejhangon egy szomorú úr. A kattogó acéltű alatt sebesen forog a gazdája hangját hallgató nagy tarka kutya.

Zene. Furcsa, komoly bakelitszag. A membrán élesen pattan, amint megérinti ujjával a tüt.

– Viktor! – ordít a szalonban a bácsi. – Viktor, hall engem? Leviszi Casteaubá a kisasszonyt.

A kapu nyikorogva kitárul, zümmögve ömlik az utcára a bordó Kadijakk. Lise, Mehér, földigérő estélyi ruhában. Kitapogatja a gyufát, lassan felhúzza a gramofont.

Az összejövétel végén a házastársak, mindketten saját kocsijukban, a soigniei országútra kanyarodtak. Pereg a film. Utazás a Sient Alojzusz nevű úrilakba. Duárd úr, a tanító. Alacsony, szemüveges ember, halkszavú, erősen kopaszodó. A dolgozatokat így írja alá: Eduárd. Később kiderül – ki hitte volna, hogy Duárd úrnak keresztneve van! – a neve Emil. Nagy, barna képeskönyvet kapott tőle az év elején, Csodák Országá, Borinage. Hogy jobban megismerje másodík hazáját, Belgiumot.

Az utolsó napon felszólította, tartson vele egy darabon. Mondani akar valamit. Villamosra szálltak, hosszú ideig kacsáztak a salakhegyek között, a bányavidék kellős közepén. Még sohasem utazott villamoson.

– Nem olyan kényelmes, mint Demarbre-ék kocsija.

Vállat von: – Viszont érdekesebb.

– Hány kocsijuk van?

Hallgat.

– Egy pohár sört – jelenti ki váratlanul Eduárd.

A sör. Megoldja a térdét, félrebillenti körülötte a világot. Kúpalakú sálakhegy ázik a kocsmá mögött. Zöld: már teljesen benőtte a gaz.

A tetőről egészen jó a kilátás. Duárd Úr megnevezi a környező lakótelepeket. – Ott lakott az apám – mondja.

A Demarbre-féle Kohó és Hengerművek fekete pernyét hintenek füre, fára, telepre. Némafilm: birkóznak, kisiklik a szorításból, vadul rohanni kezd lefelé. Duárd úr esernyőt szorongatva lohol a nyomában. A sör valóban erős: felbukik, belehemperedik a hamuba. A tanító kétvállra nyomja. Erősen liheg, kopasz feje bíborba borul.

– Nem ütötte meg magát? – kérdi, és félrefordítja a fejét.

Semmi baja. Végigmatatja. A keze reszket, fejbúbjáról csorog a verejték. Többet nem is szól hozzá útban hazafelé. Ő is hallgat: szégyenli, hogy annyit ivott.

– Légy derék ember. – Egy sarkon megállt kinyújtja kezét.

– Valamit akart mondani, Monsieur.

Elvörösödik: – Csak azt, hogy holnap lesz az eljegyzésem. Igen. Szta-nioplapírba kötött fényképet tart az orra alá.

– Ez az élet – mondja. – Családot alapítok.

Milyen csúnya! Utálkozó szánakozás. Csak később jut eszébe, hogy Duárd úr is csúnya, jelentéktelen ember. A sarkon visszafordul: mozdulatlanul áll a helyén. Fejét leszegi, sűrke pamutkesztyűjével fényesítgeti szemüvegét.

Lise D. asszony elsőnek indult, és ezért nem is nyugtalankodott, amikor férje előtt érkezett a hitvesi lakhely küszöbére. Pereg a film. Kitartó, néma ellensége az egész ház. Viktor se kivétel. Felteszi a pilótasapkát, szétveti lábát, előadást tart, szakmabeliekről, úrvezetőkről. Esténként együtt járnak Aspiennes-be tejért. Viktor enyeleg, trécsel a tanyán, ő vár a benzinszagú Juvaquatre kormánykeréknél. Színes kép: százhuszas tempóban veszi a kanyart, mögötte fehér estélyi ruhában Lise ül a kocsiban.

Viktor nem ura a volánnak: csigalassan mászik a nyílegyenes műutakon, összezavarja a legegyszerűbb mozdulatokat. Egy este a Fötér közepén felborítják a tejet.

– Láta? – kiáltja az öreg. – Láta a gazembert? Megállj, disznó, utolérlek!

Duplán lát, a feje zúg. Nem emlékszik, hogy bármi is mozdult volna a téren. Viktor söpörgeti a tejet.

– A gyerek is látta. Bizony.

– láttad? – kérdi a bácsi.

– Nem én.

Mindenki nevet.

Amikor legközelebb összeakadnak, Viktor az arcába mered: Hitler kaputt – suttogja titokzatosan. Igen. Mutatja, hogyan nyiszálták el, krakk, a nyakát. Rajtakapja, hogy követi, figyeli minden mozdulatát. Valahányszor szembekerülnek, Hitlert emlegeti, és kárörvendően vigyorog. Fél tőle. Hiába tudja: elment az esze, Viktor többségben van, bármit tehet, neki van igaza.

Nem múlik el nap, hogy az öreg meg ne villogtatná porcellán műfogait. Szabályos jelentést tesz: Yan bántja a kutyákat, rávizel a virágra és behordja a sarat. A bácsi udvariasan végighallgatja, mindent megígér. Akkor az öreg meglegedetten hazacsoszog.

Különösebben a lányok se szeretik. Germaine csak akkor szól hozzá, ha Lise üzen valamit. Ha magára hagyja, kiforgatja zsebeit, biztos azt hiszi, lop. Rose, a szakácsnő kövér, bajuszos lány, az amerikai hadsereg szeretője. Amikor átkerültek a Szent Alojzusz nevű úrilakba, hamarosan kikérte a könyvét. Városi lány, elunta magát. Sosem hittem volna – mondta –, hogy ilyen állati a vidék.

Ilyenek a lányok. Mégis igyekeznek a kegyeikben maradni: velük jut el minden héten a moziba. A Pátriába mennek, abba a moziba, ahol hat hónapig ment Tino Rossi Ismeretlen Énekese, „elveszett szerelme nyomait kutatva az éjben”. A lányok hüppögnek, később az utcán kinevetik önmagukat. ő ilyenkor hallgat. A Nagy Reménységek című film hőse felnőtt lányról álmodozó elemista. Aznap Lise ül mellette a moziban. Ő nem nevet; igaz, nem is szipog a sötétben.

A karjába kapaszkodik, túsarkú cipője vidáman kopog a síkos macskaköveken. A Borinage-ban egyhangúan szital az eső.

Mivel azonban a késői óra ellenére D. úr nem érkezett meg, neje növekvő nyugtalanság áldozata lett, felhívta a rendőrőrszoba ügyeletesét, akit éppen akkor értesített egy átutazó motoros a Rézduda-dülönél történt tragikus balesetről. Pereg a film.

A Szent Alojzusz nevű úrilak szelíd domboldalon áll alig száz lépésnyire a falutól. A lakóépület mellett, apró kápolnában, a szent. A kert, valóságos rózsaliget. Köröskörül, a mezőkön, kérődző tehének. Valóban állatinak tűnik így első látásra a vidék.

A bajuszos Rose-nak mégsincs igaza: amióta csak itt laknak, egymást érik az események. Magány, csend, nyugalom? Panaszosan, hamisan felcsendül a völgyben a kórus. Reggelinél ülnek, az ablakban ezüst porszemeket táncoltat a fény. Először a ministráns-gyerekek tűnnek fel a kanyarban. Füstölőt lóbálnak, marokkal hintik a bácsi rózsáit a sárga kavicsra. Mire magukhoz térnek, a körmenet már keresztülvonult a gyepen. Szent Alojziuszt ünnepli a falu.

– Germaine! – ordítja a bácsi. – Germaine, hall engem? Húzza be kérem az ablakokat.

Csoda, hogy nem akasztja le a puskát, nem lő bele azon nyomban a tömegbe. Talán meg is tenné, ha az adás-vételi szerződésben nem lenne benne ez az ünnep. Később mégis kinyitják az ablakokat. A szokatlan zajra sűrű sorokban özönlenek a kápolna köré a tehenek. Tisztas távolságban megállnak ugyan, de keservesen felbőgnek minden dominusz vóbiszkum után.

A bácsi a véceablakban vigyorog. Neki barátai a ministránsgyerekek. Amikor kimerézkedik a kápolna elé, Gérard, a szőke szomszéd fiú félreérthetetlen mozdulatokkal invitálja a délutáni focira. Földigérő piros csuháját fölemeli, nagy Ó-t formál ajkaiból, és úgy ingatja a lábát, mintha fenéken akarná billenteni a papot. A tehenek leigázott népe tele tudóból fújja panaszát.

Este Lise sétálni akar. Ismét csendes a vidék, rózsaszirmok csillognak a sárban, a legelő fölött rétegesen lebeg a fűszagú köd. A Bosco felé kanyarodnak, csordakút van erre, és egy satnya liget. Éjszaka: eltévesztik az utat. Állókép, minden fehér, minden fekete: a csordakútnál meleg párába burkolva bámulnak a felriasztott tehenek. Most nem bőgnek: esetlen, fehér óriások, utat engednek birodalmukban, a ködben. Magasfeszültség zizeg, a Bosco fölött vörösen emelkedik a telihold.

Demarbre Mihály visszaérkezett a svájci üdülésből. Két napig aludt, harmadnap bement a városba, körülnézni. Éjfélre zajos társaságot hozott Szent Alojzuszba vadászni.

– Láttál-e csempészt? – kérdi egy este.

Azt sem tudja, hogy ez pontosan micsoda.

– Jó lesz vigyázni – jegyzi meg erre komolyan.

Vad fegyverropogásra riad: a tetőn kopog a sörét. Kötélhágcsón ereszkedik le az emeletről. Lent már várják a vadászok. Nagy pohár viszkít kap az eset után. Jól ráijesztettek. Ilyen tréfás fiú Demarbre Mihály.

Lise nem nevet az eseten. Este bejön hozzá, az ágya szélére ül, megkérdi, mit ír minden nap a füzetébe. Azt mondja, hogy ő a testőre, az iga-

zi. Meg hogy akkor éjjel félt a tehenek közt, de azután egyszerre nem félt, csak jött, amint kézenfogva vezette. És hogy egy nő akkor boldog, ha biztonságban érzi magát.

Kitalálnak egy szerepet, ő Christian, a luxembourgi rádió szerelmi tanácsadója, Lise Josephine, nem tudni, miért. Este, zuhanyozás közben Josephine lediktálja a napot: „Josephine a kádban vakarja magáról a koszt – miért emlékszik pontosan erre a részre? – Nagy szükségem lenne követni a példát.” Felírtad, Christian? – Felírtam, Josephine.

Hangulatvilágítás, mozgolódás, halk zeneszó. Részletek Yan naplójából. Szünet a moziban. Állókép: első számú dokumentum. Politikai álláspontom, 1948. április egy. „A háború óta politikai álláspontom napról-napra váltakozik. Eleinte az otthoni nézetek hatottak rám a legerősebben. Később kivontam magamat. A világ mondhatnánk négy részre oszlik: a két legfontosabb a kommunisták és a nácik (katolikusok). Ezeket nem helyeslem. A kommunizmus sokkal jobb is lehetne, ha egy becsületes nép foglalkoznék vele. Tehát most, április elsején ez az én politikám.”

Részletek Yan naplójából. Allókép: második dokumentum. „Kit szeretek a legjobban a világon. Első hét: édesanyámat, öcsémet, húgomat, édesapámat, Szegő Bandit, ő a barátom. Lise-t, a bácsit, Duárd urat, Csinit. Csini a kutyám. Még Knüppel prefektus urat. Második hét: a nénit is szeretem. Ilven messziről nehéz megítélni, kit szeretek jobban, őt vagy a kutyát .. Harmadik hét: Lise-t, szüleimet, öcsémet, húgomat. Bandit.” Knüppel prefektus úr kimarad, a lista alján megjelenik egy bizonyos Éva. De Lise – karcsú nagy L a sokasodó idegen nevek közepén – még sokáig tartja magát. Karácsony után Yan már nem rangsorolja, hogy kit szeret a legjobban a világon.

Hangulatvilágítás, mozgolódás, halk zeneszó. Harmadik dokumentum: „Christian Monsban járt. Nem félt: Josephine jól vezetett. Vacsora után, séta. Találkozások: a pap, és a harapós, fekete kutya ... A bácsi a fejére ejtett egy képkeretet. Elment és lefeküdt. A néni szokása szerint olvassa a divatlapokat. Christian és Josephine spanyol zenét hallgat. Ha nagy lesz, Christian meg fog tanulni spanyolul. Előbb azonban ki kell vinnie pisilni Belle-t, a kutyát ... Az élet egyhangú vidéken. Christian elveszítette töltőceruzáját, miközben lovagolni tanult a teheneken. Közben beesteledett. Ma már nem kap tőle több verset Josephine ... Christian dühös, mint a bika. Internátusba küldik, de ő nem akar. Fekszik a szőnyegen, mint Jules zsákmánya, a vadmacska tegnapelőtt. Este Josephine Madridról fog mesélni neki. Akkor talán elfelejti a mérgét, engedelmesen aludni megy, és szépeket álmodik, mint a jó gyerek. (Christian megjegyzése: tegnap óta

kommunista vagyok) ... Meleg nap. Christian és Josephine összevereke-
dett. Josephine körme beszakadt. Most lereszelheti mind a tízet. Christian
kurblizza a gramofont: megpróbálja jóvátenni a bajt. Ha szép idő lesz, a
jövő héten autóversenyre megyünk ... Utolsó napján Christian autóstoppal
csavargott a vidéken. unatkozott: Josephine a varrónőnél töltötte a napot
Este bálba megy, és holnap Christian elutazik. Vajon fog-e írni? Vajon
eszébe jut-e néha Josephine?"

Csengő berreg: vége a szünetnek a moziban. A teremben kialszik a
fény.

Miközben a hatóságok kiszálltak a helyszínre, D. asszony is megérke-
zett, hogy hitvese tetemét a tönkrezúzódott kocsi roncsai között lássa vi-
szont. D. úr szörnyethalt. Az összeütközés porrá zúzta a kocsi elejét, és az
első ülésekhez lapította a motort. Pereg a film.

Hónap elején, Yan, hónap elején!

Lise énekel: – Testőröm, megkérték a kezem!

Hirtelen elhallgat: – Christian – mondja –, ma csókoltalak meg először.

Hogyan történhetett, hogy eddig eszébe se jutott ez a lehetőség? Vala-
mi volt pedig a levegőben. A haragoszöld leányszoba fanyar illatai közt
már hetek óta csak spanyol dalokat nyekergett a gramofon. Hogyan kép-
zelhette, hogy Lise megleégszik az ő esetlen hódolatával! Azért megy
férjhez. Csakis azért. Egyelőre csend van, nyugalom. Lise fázósan kupo-
rog a díványon. Maga alá húzza a lábát, gömbölyű térdei világítanak, telt,
fehér combjai lélegzenek, élnek. Leszegett fejjel kuporog a gramofon
előtt, váltogatja a lemezt.

Demarbre Mihály és unokaöccse, a részeges Ives karcsú tornászlányt
hoztak a Szent Alojzusz-beli házba. Egy ideig a kertben mulattak, annak
a lánynak is ilyen telt fehér combjai voltak, amint a zöld gyepen hányta
nekik a cigánykereket. Demarbre Mihály viszkít ivott, és azt mesélte, ho-
gyan csókolta kezét egy padlásszobában a mosóporszagú mamának. Ké-
sőbb táncoltak a szalonban, a tornászlányka sokat ivott. Úgy vitték föl,
karban, az emeletre, Demarbre Mihály és a részeges Ives.

Hát Lise is. Fojtogatja az undor, a kétségbeesés.

Jelentkezik a Királyi Albert és Erzsébet Klub kölyökcsapatába. Jöjjön
máskor – mondják. Mi a posztja? Kapus. Kicsit tanakodnak, azután beöl-
töztetik, és tíz perc múlva ő is kifut a gyepre.

Esik az eső, a kapu előtt óriási sárpocsolya. Azonnal teleszaladnak
jéghideg vízzel a csukák. Meg akar halni. Úgy jön le a pályáról, mint akit

partravetett a kanális. Rémuлт tisztelettel állja körül a csapat. Ömlik a vér térdéből, könyökéből. Mint a kóborkutya, megrázza magát.

– Akar játszani? – kérdi az edző.

Nem felel.

– Nem érti? Honnan jött? Hova valósi?

– Náci ez – mondja valaki.

Lucskosan, szipogva vánszorog a villamosig. A városi házban ünnepi zaj. – Yan! – kiáltja harsányan a bácsi. Az ajtóban, Enrique D. Keserves igyekezettel töri a nyelvet. Mintha csak önmagát hallaná: a ropogó erreket, a tétova hibákat. Odanyújtja a kezét, elnevetik magukat. Állókép. Nézi Enrique D.-t.

A másik járműben, egy teherkocsiban, két könnyebb sebesült: Williams Kerkhof ócskás és felesége, állandó lakhely nélküliek. Mindketten elsősegélyben részesültek és hazatértek. Pereg a film.

A néni Delhaize-hez szalajtja italért, kávéért Libert-hez, zöldségért: salátakatangért a piacra zavarja. A készülődés izgalma ragadós. A házban jönnek-mennek a vizitek. Ragadozóképű, véreskörmű városi nénik, harsányan hahotázó vidéki urak.

A kézfogó napján apró incidens zavarja meg az előkészületeket. A bácsi még ingujjban jár-ke, a lányok az asztalokat tologatják, amikor csöngetnek:

– Yan! – kiáltja a bácsi.

Ives, az unokaöccs áll a kapuban. Akkora csokor virágot szorongat, alig látszik tőle a vékonyka, gyérhajú ember.

– Korán jöttem? – kérdi rekedten. Néhány bizonytalan lépést tesz az előszoba felé.

– Ki az, Yan? – üvölti a bácsi. – Yan, hallassz engem? Ki van a kapuban?

– Add oda Lise-nek a virágot – súgja a részeges Ives, és konyakfelhőt fúj az orra alá.

Mintha lemeztelenítette volna magát, gyámoltalanul, lógó karral áll a kapuban. Nagyokat szipog, gomblyukából fehér szekfű kókad a levegőbe

– Yan! Miért nem válaszolsz?

– Szervusz – kacsint a részeges Ives. Szeméből kicsordul a könny. Hosszú, kivágott estélyi ruhában érkeznek a hölgyek, koromfekete frakkban az urak. Merev fecskefarkuk ropogva emelkedik a magasba, valahányszor ráhajolnak egy-egy könyékig kesztyűs női kézre. Tehetetlenül téblábol a kertben, a garázsban. Később Viktor felesége, az olasz Eliza

befogja zöldségpucolásra. A konyhában Enriqueről beszélnek a lányok. „Spanyol” ismételtetik áhítatosan, és ez annyit tesz, mint „mesebeli”.

– Nehéz dolga lehet – mondja.

Úgy néznek rá, mintha félrebeszélne.

– Ugyan miért? – kérdi a kedvesnővérképű kölcsönszobalány. Vállat von, némán reszeli a répát.

– Lehet, hogy igaza van – mondja a szelíd, őszhajú Eliza. – Senki nem megy neki csak úgy ok nélkül a világnak.

Az ebédlőből kések-villák zenebonája csap ki .. valahányszor az arany-sújtásos Viktor visszalohol egy-egy üres tállal a karján. – Na! – lihegi. Az asszonyok kíváncsian körülállják. Kresszon Úr megint leette magát – mondja vigyorogva a sofőr.

A pinceajtó tárva: leoson a jó szagú puha sötétbe. Az üres üvegek elé kuporodik, arra gondol, amit a konyhában mondott Eliza. Hogy a termőtalajából kiszakadt kórót hol felkapja, hol porbaveri a vihar. Sem fent, sem lent, a sorsának többé nem ura.

Szorgalmasan összetöltögeti az üvegek fenekén lötyögő bordóit, a pezsgőt meg a portóit. Nem érzi rosszul magát így egyedül. Már kilenc hónapja él idegenek közt, álmokból és teleírt kockás füzetekből áll azóta a világ. Csak néha töri meg a csendet egy-egy furcsa hír: hazaérkeztek a szi-bériai hadifoglyok, Cerdan-t kiűtötte a brüsszeli bajnok, Eisenhower tábornok narancsot osztogat az éhező német gyerekeknek. A háború már mindenütt befejeződött. Hitler kapott! – suttogja Viktor, és hangtalanul, vérszomjasan vigyorog.

Mire felébred, a néma, kihalt városi házban már csak hideg cigaretta-csonkok keserű illata űszik.

A szerencsétlenség pontos körülményei ismeretlenek. A két jármű egymással szembe haladt. Pereg a film.

Vannak olyan reggelek: az ember legszívesebben üvöltene örömeiben. Yan szélesre tárja az ablakokat, párás, friss levegő árad a szobába. Süt a nap. A ház előtt útrakészen áll a nyitottfedelű kabriolet. Égszínkék Talbot, küllős kerekkel, sárga bőr az ülése, a kormány diófa, acél. Viktor deréig a kofferba hajol, rendezgeti az Útravalót. Vidám hangok szólítgatják egymást, sietős léptek kopognak a földszinten, az emeleten. Yan mosdik, kifésüli hajából a vizet. Micsoda nap, micsoda levegő! Elsőnek ül be a kocsiba.

Lise piros selyemkendőt visel, orrán áramvonalas napszemüveg.

– Gyere mellém, Yan – szólítja Enrique D.

Micsoda reggel! Ugrálva, kiabálva repesztenek a kanyargós kerti úton.

– Énekelj valamit! – biztatják, és Yan elüvölt egy kimustrált katonadalt.

– Hány éves vagy? – kérdi Enrique D. És meddig maradsz. Mióta vagy itt. És jól érzed-e magad. Később énekel ő is, az Internationálét. Demarbre Mihály vadul rohan az üres országutakon, az öreg Talbot jajongva veszi a kanyart. Yan föláll, arcát a szélnek feszíti, élvezzi a rohanást.

Enrique helyet cserélt: átöleli Lise-t, csiklandozza, bosszantja, neveti. – Ide süss – morog Yan füle mellett a részeges Ives. Az ülés alá nyúl, borosüveget vesz elő, valami cuppan a kezében, törölgeti a dugót, vigyorg.

– Igyál – mondja. Nyújtja az üveget, Yan iszik. Portói bor, édes, erős. Néhány korty után még sokkal jobb kihajolni a kocsiból, hasítani a friss levegőt.

A versenypálya környékén édes benzinszag gomolyog. Yan és a részeges Ives a száraz fűbe hemperedik: alattuk, sárga szalmazsákok sorfala között bögve kanyarognak az autók. Yan a forró földre hajtja fejét. Tűz rájuk a nap.

– Igyál – bólogat meghatottan a részeges Ives.

Yan alszik. Amikor felriad, a nap már mélyen gördül a látóhatár peremén. Étert árasztó fehérköpenyes alakok jönnek-mennek a gyepon, mentőautók lámpája cikázik, sziréna üvölt. Lent sűrű füst fedi az utat.

Szédül, lépései bizonytalanok. Mire megtalálja a kocsit, lila az égbolt, keréknyomok, kartonok, konzervesdobozok között itt-ott szól már a tücsök. Hol lehetnek. Talán a tribünön. De az is lehet, hogy vacsoráznak. Kuporog a kocsifenekén. Kékes fényű csillag villan, hűvös szél támad, nyirkos erdei levegő. Csend van. Yan a rádióra tapasztja fülét, távoli, ismerős szavak melegénél várja a többieket.

A törvénytől Vaes helyettes és Hery úr, fogalmazó jelent meg a Rézduda-dűlőn. D. úr köztiszteletnek örvendett a vidéken.

A nevelőszülők kérdőívet kaptak Brüsszelből. A Nemzetközi Vöröskereszt érdeklődött a gondjaira bízott gyermekek testsúlya, magatartása iránt. A néni elviszi a patikába, örömmel közli vele, hogy feltáplálása a várakozáson felül sikerült. A padláson előbányásszák ócska vulkánfiberkofferét, reggel kilenc órakor előáll a bordó Kadijakk. A nénitől az emeleten búcsúzik el, a bácsi lekíséri a kapuig.

– Remélem, nem feledkezel meg rólunk – mondja komoran. Viktor áhítattal vezeti a pompás masinát. Egy szót sem szól a háromnegyedórás

út alatt. A pályaudvaron átadja a csoportnak, az elismervényt gondosan kettéhajtva illeszti a zsebébe.

– Nos, fiatalember – fordul hozzá, és csillogni kezd a szeme. Egy csomag vörös belgát húz elő a zsebéből:

– Azt hitte, nem tudom, hogy dohányzik a budiban?

– Némán áll, a vulkánfiberrel a lába előtt.

– Fogja – mondja Viktor, és markába nyomja a cigarettát.

Az ő hajlott hátát, aranyzsinóros egyenruháját keresve fakad sírva először a pályaudvar forgatagában.

A gyermekvonatban viszontlátja a kilenc hónap előttiüket. Nem ismerik meg, ő sem emlékszik útitársaira. Pedig három nap, három éjjel rázódtak együtt annakidején. A tisztelendő bácsi helyett karszalagos úr a vezető. „Tisztelendő bácsi gyönyörű szép, virágok nyílnak amerre lép” – énekeltek kilenc hónapja a lányok. Ennek a karszalagosnak még beszélni is nehezebbre esik.

A rombadólt német pályaudvarok ismét mocorognak. Sápadt, rongyos gyerekek koldulják a narancsot, nyurga amerikai katonák kérődzik a mentolt. A határon a karszalagos és a két katona kiszórják az ablakon a maradék narancsot, banánt, csokoládét. Néhány gyerek sírvafakad, a legtöbben bambán bámulnak a levegőbe. Megérkezett. Ez a hazája.

Amikor annakidején elindult a Vöröskereszt különvonata, a hercegprímás maga jelent meg előttük:

– Hozzatok dicsőséget a hazára – mondotta –, s gyertek vissza isten nevében egészségben, erőben.

Egy micisapkás kislány meg Ő, kettesben köszönik meg a beszédet. A lány hebeg valamit, ő eltátja a száját: akkor jön rá, hogy a hercegprímás pap, és nem valami magasrangú népi zenész. Csak akkor kap észbe, amikor báró Zsicsiné teljes erejéből előrelöki. A kislány után Ő is rémulten csókolja meg a főpap kezén a gyűrűt.

Szürke délután. A vonatablakban feltűnik az Ördögórom, a Kakukk-hegy, a Sashegy. Figyeli a kedves játszóhelyeket. Ez a város már nem az övé. A gyermekkorral együtt elszállt még valami: Yan nem más már, mint szóttlan, elszánt szívű útutazó.

A pályaudvar kicsiny, poros, az üveghangárt színültig tölti a savanykás gubaszag. Nem várja őket semmiféle ünnepi beszéd: a főpapot azóta valutacsempészésért tizenöt évre ítélték, báró Zicsiné és a rendezők valahol útközben lemaradtak. Anya, igen, anya hűségesen várja a peronon. Úgy öleli magához, mintha igaz lenne, hogy hazaérkezett a fia.

Szürke az ég, esik az eső. Minden zúg. Minden fehér és fekete. Alaposan meghúzta a tintát. Mellette nyitott szájjal alszik a lány. Ezt fölszedte. Rendeseek voltak a fiúk. Klébert, Navez, Bregentzer. Nem számított rájuk, az igaz. Neki Vilain, Kerkhof, Zavaró volt a barátja. Pereg a film:

Vilain kövér, szótlan, szomorú. A délutáni iskolából jönnek. A parkban sárga bőrlabdával fociznak a gyerekek. Vilain a balszélre húzódik, laposan bead egy ormóttan széndarabot. Ő lekezeli, vágja előre. Néhány lépést fut, kantáros táskájában megcsördülnek a színes ceruzák.

Lefelé kanyarodnak, a Warocqué-intézet fala mellett viszik el a bört. Kicselezik a sorompót, a vasúti hidat. Aranypart, Sammy, lucky Strike, alacsony téglapületek. A labda porrázúzódik a köveken. leülnek. Jó hely, szélvédett, elhagyatott. lábuk előtt émelyeg a kanális. Szomorú díszlet: némán bagóznak a töltés peremén.

Kerkhof Willy szöke, szeplős, póznasovány. Megosztja vele az uzsonnát, üveggolyókat csereberél. Az apja náci volt, kollaboráns. A padban is egymaga ül. Nem felel, leszegi a fejét. Tízpercben félreáll, vinnyogva bög a sarokban. Ilyenkor undorító. Árvaházban nevelik: igaz ami igaz, a ruhája бүдös.

Zavaró dülleddszemű, mozgékony, beteg,es. Rágógumija van, amerikai gyúfája. Szülei elmentek valahol. Van egy fényképe, göndörhajú lány. A mamája. Sárga csillag a kabátján: őt sem ok nélkül zárta ki magából a közösség. A közösség: Navez, Bregentzer, Demumieux.

Meg akarta kérdezni tőlük az este. Nem merte. Vilainról mesélt valaki: postás, kerékpáron látták. Kövér. Röhejes. A lány legalább szólna valamit. De csak ül, amióta felébredt. Sokat ivott, most fáj a feje. Jól fölszedte. Mikor vág bele a szerepébe? Csak ez hiányzanék még.

Már nem örül. A város. Az ember évekig vár valamit. Három harang, öt mozi, egy rézmajom a városháza falán. A temető. Mászkálni fog az esőben, mint azelőtt. Megint álmokból és teleírt füzetekből fog állni a világ. Felmászik a salakhegyre, Enrique D. asztalánál issza meg a sört. Jó, hogy nem mondta meg, mikor érkezik a vonat. Gyalog jött, egyedül. Nem volt hülyeség.

Most fázik: a nyelve érdes köszörűkő. De holnap nekivág. Meleg szoba, nők. Mindenki szereti. Különben sincsen többé út visszafelé. Majd csak akad egy gyároslány neki is. Kékszemű, ártatlan, szökehajú. Most már ő lesz a mesebeli. Majd csak akad egy teherautó neki is. Két sárga lámpája, akár a macska szeme. Ott lapul, a köd fenekén. lassan közelít. Van idő.

A lány mocorog, az Újság a földre esik. Meztelenre vetkőzött. Kis suta ribanc. Alvást szimulál, ne zavarja. Hiába: csókolja a hátát, derekát, a hasát. lassan araszol, dorombol hozzá, kellemesen esik. Csiklandós a haja. Azért sem ébred fel. A sárga szemek. Enrique D. A teherautó. Visszajönni sohasem lenne szabad. Szelíden, langyosan nyílik az ajka, és így egészen tűrhető a világ.

ZEMPLÉNI ÁDÁM

Cikkely *

- Én vagyok!
- Én is. Mosdom, Sigrun. Rögtön jövök.
- Nagyon szellemes vagy. Kaptunk levelet?
- Totó elérte a Földközi-tenger partját. Megismerkedett egy brazil nővel, írt két verset, ivás közben elájult.
- Jók a versek?
- Egyik fölülmúlja a másikat. Illetve – fordítva. Emlékszel a „Sodrásra?”
- Mi ez a reklám-levél?
- Mi?
- Ákos! Tamás! Telefon!
- Jövök. Fölveheted, de jövök.
- Te vagy, Tamás?
- Én. Megkaptam a táviratodat. Egyedül vagy?
- Mellettem fekszik Sigrun.
- Hozzáköltöztél?
- Ő költözött hozzám ... Át:endeztük a lakását. Föladtam a szobámat.
- Na látod. Totó írt neked is?
- Igen.
- Mit szólsz hozzá, hogy héberül tanul?
- Erről nem tudok. Mit szólnék hozzá? „Nem megmondtam?”
- Mit?
- Bemutassam Varga?
- Beszélsz vele?
- Németül. Ha elkap a laboratóriumban.
- Mi van Totó szobájával?
- Rainerné leiszákosozta Totót az elutazása előtti napon és kidobta.
- Hol van a holmija?
- Milyen holmija?
- A könyvei.
- Nem tudnám megmondani. Első állomásuk a Schmidt és Fia antikvár könyvkereskedés volt; két napja már nincsenek a kirakatban. Mit szólsz a versekhez?

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1968. évfolyam 2. számában.

- Borzalom. Most nincs címe se Totónak?
- Nincs.
- Ha Tamáska előtt nem iszik, beköltözhetne a szobámba. Hívjon föl, ha közben visszaérkeznék.
- Jó. Dolgozol, inspekciós vagy,
- Reggelig. Elutazott a főorvos. Helyettesítem. Észak-Vietnamba repült.
- Küldték?
- Nem. Most olvasgatok, nincs sok munka. Szerencsére.
- Prózát?
- Már két hete nem olvastam. Ungarettit és a „Dólt vitorlá”-t asszimi-lálom. Idáig csak egy Illyés-versen akadtam meg. Megakadtam .. · De nem találok ezt a munkát, „Egy körkérdés tanulsága”-versnek. Nem len-nék elég érzékeny még? Már?
- Ha kiolvastad ...
- Kiolvastam?
- Úgy értem ...
- Majd odaadom. Közben írok is. Zajmentes versek.
- Mikor küldöd már be őket?
- Varga a megmondhatója. Várok ...
- Hagyjuk Vargát.
- Őt lehet.
- És mégse.
- Antiszemitasága miatt?
- Totó miatt.
- Totó ...
- Mivel magyarázod filoszemitásógodat, Tamás? Filoszemitább vagy sok zsidó embernél. Marton ...
- Emlékszel Marton kirohanásaira?
- Jellemző defektek. Pedig értelmes ember.
- Sigrun, ideadnád a cigarettát és a gyufát?
- Nem értelek, Ákos. Németül folytassuk?
- Ne!
- Én is rágyújtok, várj.
- Ákos, rágyújtok.
- Ahogy gondolod, Sigrun, de biztos forr már a vized.
- Hogy érzi magát Sigrun?
- Jól. Néha fejfájásról panaszkodik.
- Szed valamit?

– Ellene vagyok. Nem szeretném, ha rászokna.
– Még mindig melletted fekszik?
– Mosakszik.
– Még mindig „rejtett gyöngyházgombok vannak a hátán?”
– Ne gúnyolódj. Talán már nem gyöngy h á zgombok.
– Nem gúnyolódom, jó meglátásod volt ... Mit olvasol?
– A „Die Struktur der modernen Lyrik”-et. Jelenleg a „Dunkelheit, Hermetismus, Ungaretti” című fejezetnél tartok. Olvastad?
– Nem én ajánlottam?
– Persze, persze. Tegnapelőtt a Ligeti-lemezt hallgattam. Tegnap a „Tűzkút”-on szaladtam keresztül.
– Földöntötted az összes akadályt?
– Egy órával később diktáltam a táviratot.
– Bocsáss meg I Hívnek. Leteszem a kagylót, de még egyszer fölhív-lak.

– Jó.

A fiatalember megfordult, a fehér ajtóra pillantott.

– Sigrun, még nem tartasz a hátadnál?

– Még nem.

Leült. Föllapozta könyvét a „ Dunkelheit, Hermetismus, Ungaretti” című fejezetnél. Elmélyedt. Olykor föl-, kinézett az ablakon.

– Ákos, föltennéd az Orpheuszt?

– Tessék?

– Föltennéd az Orpheusz és Euridikét?

– Majd lefekvéskor, Sigrun. Föltegyem? Tamás még egyszer fölhív. Megígérte. Akkor gyere, légy szíves.

Szappanozni kezdi kezét. Élesedik szemében a meghajló fehér hát, azon a rejtett gyöngyházgombok ...

– Ákos, fázom.

Fülei megnyílnak, pupillái kitágulnak, orra érez. Vállához ér. Keze le-lassul. Leöblíti a fiatal hátat. Fölitatja róla nagybolyhos törülközőjükkal a vizet. Álla alá nyúl, kiegyenesíti a fiatalasszony illatos felsőtestét. Jobb mellét tenyerébe ülteti, megcsókolja vállát, majd – kimegy. Föllapozza a könyvét a „Dunkelheit, Hermetismus, Ungaretti” című fejezetnél. Aztán becsukja. Cigaretára gyújt. Járkálni kezd. A könyvtől az ajtóig. Egy idő után szabályos léptekkel méri a távolságot az ajtó és a könyv között. Megfordul: 'Jön!' Csalódik. Ritmus keletkezik benne. Jobban felfigyelve rá – félerősíti magában. Ledobolja mutatóujjával a könyvön, annak címére pillantva. Dúdolni kezd.

– Ákos, teríthetsz, kész vagyok. Már föltettem a tojást és a vizet. Asztalhoz ülnek. Míg a fiatalasszony imádkozik, a fiatalember az előtte álló tojást nézi.

Megmozdulnak. Egyszerre. A fiatalasszony kenyérért nyúl, vajazni kezdi. A fiatalember áttöri a tojáshéjat. Kenyérért nyúl, megvajazza. Lassan, kimérten harapják kenyerüket, kortyolják teájukat; rágnak. Meggondoltan. Nem beszélnek. Csak szemükkel. „Jó” – egyeztek meg – „evés közben nem beszélünk.”

A fiatalember összereccsenti a kiürített tojás héját. „Miért töröd össze?” – kérdezte másfél éve a lány. „Varga hóbortnak mondaná” – válaszolta akkor a fiatalember. Azóta se mondta meg, miért teszi.

- Ne tegyem föl az Orpheusz és Euridikét?
- Majd ha lefekszünk, Sigrun. Álmosodik.
- Én?
- Kint.
- Tényleg.
- Ugratlak.
- Én is téged.

A fiatalember elnyomja cigarettáját. A fiatalasszony is. Csókolózni kezdenek. Mintha beszélnének ...

– Tamás!

A fiatalember leemeli a telefonkagylót.

– Tamás? Miért hívtak?

– Féltékenységi rohamot kapott az egyik ápoló-lány. Azt hitte, nővel beszélek. Megittam vele egy csésze kávé. Megvárattalak. Láttad mostanában Inget?

– Tegnap.

– Tamáskával?

– Igen, óvodába mentek. Nem beszéltem velük.

Reggel fölhívom őket. Szombaton hazautazom. Befejezek két verset. Inge majd legépeli őket.

– Vasárnap ideadod ...

– Igen, átjövök. Majd Totó úrról is beszéljünk.

– Sigrun, meggyújtánád a gyertyát?

– Lámpával élek. Mit csinál Sigrun?

– Mellettem fekszik. A gyertyát gyújtja.

– Ne beszéljünk németül?

– Ne! Most ne, Tamás.

– Megfigyeltem, hogy jó verseket, jó és gonosz embereket egyre jobban megjegyzek magamnak. Sőt, egy-két jó német vers is megmarad bennem. Egyre élesebben emlékszem egy-egy jó írásra. Közelebb kerülnek hozzám a szavak. Igaz, nem teljességükben ... Sőt! .. A hangzásuk ... A ritmus ... Egyáltalán: a ritmus ... Hát igen ... Te miért nem írsz verseket? Meg kellene próbálnod.

– Meg akarsz fertőzni?

– Szeretnék. Rossz orvos vagyok.

– Ha lesz pénzem, megbízom az egyik közvéleménykutató intézetet, döntsön a semleges fél.

– Miért nem írsz, Ákos? Ha az ...

– Ha ... éppen ez az. Nem ismerem még eléggé a szavakat. Aztán meg ... Bár ...

– Bár ... – Engem üres óráimban a nyelvem táplál.

– És viszont? Úgy értem ...

– Nem mehetünk haza egyelőre. Akármennyire is ... Inge különben se jönne. A legújabb variáció: mosolygok ... Abszurdum. Várj, rágyújtok. Lehetetlenség. Megházasodtok?

– Ha megházasodnánk, Sigrun gyereket akar ...

– És?

– Nem elég?

– ?

– Tamás?!

– Hallgatlak. Tamáskának festettem egy képeskönyvet.

– Sigrun, Tamás festett Tamáskának egy képeskönyvet.

– Tamás? ...

– Tehát nem csak írsz, olvasol és zenét hallgatsz szabad idődben.

– Ezek szerint ... A képeskönyv talán csak játék volt. Mikor szállítod be, bocsánat, le – első versedet? Hidd el ...

– Magamból már elegendem van. Elhal a nyelvem. Félek, de azért reménykedem ... Verset írni? ... Nem magad mondtad, hogy abszurdum?

– Hívnak! Tehát vasárnap, úgy négy felé, megfelel?

– Persze. Ma már nem hívsz föl egyszer.

– Nem tudlak. Azt hiszem, beszállítottak valakit. Szervusz, ölelem Sigrunt. Maradj nála.

– Hívták?

– Azt hiszem ...

Emelkedik a gyertyatartóban a viasz. A fiatalasszony föláll, elnyomja cigarettáját. A fiatalember kezében nincs semmi. A könyvre, vázára, a

fiatalember szüleinek fényképére, a feszületre pillant a fiatalasszony.
„Hány óra van?” – kérdi. A fiatalember a gyertyához hajol.

– Tíz perc múlva kilenc. Kilenc. Miért?

– „Miért?”

– Mit csinálsz, Sigrun?

– Nézem a gyertyalángot.

– Szép?

– Szép.

– Szép is.

– Szép.

– Bocsáss meg.

– Mit?

– Érdekelne, tegnap ... érdekelne, milyen lennék, ha otthon maradok. Milyen lenne minden? ... Varga erre azt mondaná: „Nem tudod kihasználni a szabadságot.” Ki tudja? Kár, hogy Varga mondja.

– Ha Tamás mondaná, elhinnéd. Hetekig töprengenél rajta.

– Az biztos. Tamás ölel. Semmi se biztos. Hagyjuk Vargát. Nem értem őt. Értem is, meg nem is. A Varga – Varga. Hagyjuk.

– Mit mondott Tamás?

– Vasárnap jön. Elmesélte, mit festett Tamáskának. Majd megmutatja. Na meg két verséről beszélt.

A fiatalember kinyitja a könyvét: „Dunkelheit, Hermetismus, Ungaretti” – olvassa. Bezárja.

– Fölteszem az Orpheusz és Euridikét.

– Lefekszünk?

Megágyaztak. A fiatalember levetkőzött. Kibújtatta a fiatalasszonyt ruhájából és fehérneműjéből.

– Bevetted a tablettát?

– Be.

Lefeküdtek. A „Gyászmenet”-et még félig hallották ...

Később a fiatalember kihallja „A boldogság mezején”-ből a különös fuvolahangot ...

Most a fiatalasszony, aztán társa mosakszik.

– Abszurdum.

– Mi?

BUJDOSÓ ALPÁR

Palio *

Ezen a reggelen is ködös csöpögésre ébredt. Almosan kászálódott elő az ágyból és gépiesen végezte el azokat a mozdulatokat, amelyekre már reggeli félálmban előkészült; magára vette háziköpenyét, a kávéfőző alatt begyújtotta a rezsót és a fürdőszobában megeresztette a vizet. Egy pillanást vetett az ablakon túli szürkéségre, és a kinti levert hangulattal az arcán, eltűnt a fürdőszobában. Hat óra volt.

Fél óra múltán reggeli kávéjánál ült. Felöltözve, úgy, ahogy egy hivatalnokhoz illik: simára borotvált arc, fehér ing, nyakkendő. Második cigarettáját szívta, szóltanul, mint reggel mindig.

Háromnegyedhétkor felállt, órájára nézett és táskájával a hóna alatt kilépett az ajtón. Behúzta maga után a kiskert kapuját és elindult a villamosmegálló felé. Alig kellett néhány percet várnia, a pneumatikusan nyíló ajtó felcsapódott, és megszokott négy lépésével már a kalauz előtt állt. Unottan nyújtotta hetijegyét, ugyanúgy kapta vissza. Beljebb sétált a kocsiba és megfogódzkodott az egyik ülés támlájában.

Az ablak előtt gépkocsik haladtak, nem sokkal gyorsabban, mint a villamos – csúcsforgalom volt. A várost környező vidékről ezen az úton szállítják a teherautók a friss zöldséget a piacra, a marhákat a vágóhídra.

Közömbösen nézte az évek óta megszokott reggeli mozgást.

Az egyik piros jelzőlámpánál hosszabb ideig álltak. Közvetlen az ablak előtt egy vágómarhákkal megrakott teherautó túráztatta a motort. Az állatok keresztben álltak a platformon, nyakukon lánc, a lánc végét a támlához csomózták. Mintha tudták volna, hová visz az útjuk, szomorúan lehajtották a fejüket, másik végükkel pedig lerondították a teherautó támláját. A zöldesbarna lucok nyúlós egyvelegbe keveredett a csöpögős köddel.

Végignézett a marhákon, a teherautó undorító támláján, majd tekintete végigpásztázott a kocsiban ülőkön. Nyakukon lánc volt, fejüket szomorúan lehajtották, és ahogy kihajolt a villamos nyitott ablakán, észrevette, hogy a kocsis szép pirosra festett oldalán lehangoló szürkéséggel csurog az ürülék.

A lámpa zöldet mutatott, és a kocsis elindult.

– Jó reggelt – köszönt az irodában. Az innen-onnan hangzó válaszokat gépiesen vette tudomásul, rágyújtott a harmadik cigarettára, magára vette

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1968. évfolyam 3. számában.

köpenyét és leült az asztalához. Pár percig mozdulatlanul gondolkodott, aztán folytatta ott, ahol tegnap abbahagyta.

Kilencig csend volt, mindenki számolt, vagy rajzolt. Kilenckor az ablaknál ülő fehérköpenyes felkelt és nyújtózott egyet.

– Kávé! – ásította.

Valamennyien felkászálódtak, és jódarabig csak a csészek csörömpölését lehetett hallani. A társalgás nehezen indult.

– Elintéztetek mindent? – szólalt meg végre valaki.

– Nagyjából igen – mondta, és kortyolt egyet.

– De szállodát még mindig nem foglaltatok, mi?

– Nem – mondta. – Azt sem fikszáltuk le pontosan, melyik környékre megyünk. Jobban mondva, azt tudjuk, hogy Velencében és Sienában megállunk, de minden közelebbit útközben akarunk eldönteni.

– Nem gondolod, hogy nagy merészség főszezonban így nekiindulni Olaszországnak?

– Lehet.

– Meddig maradtok előreláthatólag?

– A szabadság három hét, ebből kettőt töltenénk lent, egyet itthon. Egy-két dolgot itt is ei kell intézнем.

Közben megérkezett a főnök.

– Na, hogy érzi magát az utolsó napon? – érdeklődött kötelességszerűen.

Néhány megszokott udvariassági formula, és újra asztaluk fölé hajoltak. Kezében megállt a ceruza, és kibámult az ablakon. Az utcán éppen egy teherautó haladt el, az oldala pirosra volt festve, rajta a város címere és benne a betűk: FVV: Fővárosi Villamos Vasutak. A teherautón emberek ültek, szomorúan lehajtották fejüket, nyakukon lánc, és ahogy a teherautó oldalára nézett, látta, hogy a város címerén egyhangúan folyik végig a zöldesszürke mocsok. Az emberek mind fehér munkaköpenyt viseltek. Pont tizenkettőkor felkeltek helyükről, ebédelni mentek.

– Délután fel kell hívnom az asztalost. Már majdnem kész a beépített szekrényem, csak a polcok hiányoznak – mesélte az egyik. – Milyenre furnírozzam a polcokat?

– Teak jól nézne ki – mondta valaki.

– Teak mindenkinek van. Divatszín.

– Akkor legyen mahagóni.

– Az meg túl sötét.

– Mennyibe kerül az egész multság?

– Tizenkétezerbe.

– Nem drága. Honnan szedted az asztalost?

– Fusizik.

– Az más. Én fusiban nem dolgoztatok. Inkább fizetek többet, de legyen rendes.

Az ebédnél nem beszélt, csak félfüllel hallotta a beépített szekrény történetét. Arra gondolt, hogy mit kell összepakolnia az útra.

Amikor felébredt, kivételesen sütött a nap. Most is a szokott mozdulatokkal kezdte a napját, de nem ment mindjárt a fürdőszobába, hanem egy cigaretta füstjénél várta a kávéfőző szortyogását. A hangra felesége is előjött és kitöltögette a kávé.

– Mindent összepakoltunk? Biztos nem maradt ki semmi? – kérdezte az asszony.

– Remélem. Mindenesetre igyekezzünk, mert már várnak.

Ismerős házaspárral készültek szabadságra. Tőlük való a ház előtt álló Volvo is, még előző este kérték el, hogy a koffereket ne kelljen villamoson becipelni a városba. Így nyugodtan berámolhattak, még egy pillantást vetettek a házra, hogy minden rendben maradt-e, aztán felbűgött a motor.

– Elkészültetek? – kérdezte, amikor beléptek az ismerős lakásba. – Jó lenne még a csúcsforgalom beállta előtt kiérni a városból.

Éppen teáztak, de a bőröndök már készen álltak az előszobában.

– Még néhány dolgot el kell intéznünk indulás előtt. Benzinjegyeket kell venni, pénzt kihozni a bankból.

– Akkor jó lesz mozogni.

Elég hamar túlestek az elintézendőkön; kifelé haladtak a városból. Háttul ült a két asszony, ő a vezető mellett figyelte a forgalmat. A város szélénél villamos mellett húztak el, pirosra festett oldalán zöldesen csöpögött a trágyalé, és a bennülő odaláncolt fehérköpenyesek unottan búcsúra emelték kezüket.

– Kint vagyunk, most rákapcsolhatsz.

Az Autobahn vakított a reggeli napsütésben.

– Délre jó lenne Karintiában lenni.

Kis faluba érkeztek. Közepén tágas tér, egyik oldalról a kolostor és a templom, szemből régi polgárházak zárták egységbe a szétfutni akaró háromdimenziós kiterjedést. A negyedik a homlokzatokon jelentkezett, de csak féldimenzió, mert kilátni csak a múltba lehetett.

– Egymásbanéző életük lehetett régen.

– Ehhez a térhez tartoztak.

Cselédruhás fiatal lány jött ki az egyik kapuból és forgatni kezdte a tér közepén álló kút kerekét. Vizet húzott.

– Ha jön, te a József Attila utcába, én meg a Lőverek felé. Stimmt?
Fönt megint találkozunk!

Rendőr közeledett.

– Buon giorno, signori!

– Hm? – rezzent össze és futni akart, de a rendőrnek fehér ruhája volt, sok zsinórral.

– Buon giorno – felelt helyette is a barátja.

A rendőr erősen pörgette a nyelvét.

– Egy szót sem értek belőle – jegyezte meg a szózuhatag elálltával.

– No parliamo italiano – nyögte ki aztán nagynehezen.

A rendőr most már lassabban mondott valamit, amiben egy szó többször is előfordult: parcheggio.

– Alighanem nem jó helyen parkolunk – állapította meg hosszas töprengés után.

– Biennále? Biennále? – gesztikulált a vaporettósnak.

– Si, signore.

– Gyertek, ki kell szállnunk! – intett a többiek felé.

Jó darabig magyarulkodtak a pénztárnál. Egyre emlegették, hogy pittore, pittore, de a pénztáros hajthatatlan volt: fejenként ötszáz lírát kellett fizetniük.

Az eligazító térkép előtt tanakodtak.

– Nézzük meg a magyarokat először – indítványozta.

Kikeresték. Rövid bolyongás után meg is találták.

– Akármit mondasz, nekem tetszenek ezek a plasztikák – bökött Borsos Canticus Canticorum felé. – Még ez a Szabó Lőrinc is jó.

– Igen, igen, csak ...

– Csak?

– Nézd meg ezt.

– Igen ... Hát Brancusi is csinálhatta volna.

– Nem csak az. És főleg nem az. Nem is mondok semmit. Szépek hát ... -és tovább ment. Ő állva maradt. A levegőbe meredt. Hosszan, mozdulatlanul. Egyszerre maga elé húzta a füzetet, és írni kezdett: „Kossuth és Széchenyi.”

Kétoldalnyit írt tele, éppen ott tartott, hogy „... ezért nyilvánvalóan a vitában Kossuthnak volt igaza”, amikor egy idős férfi állt meg a háta mögött.

– Holnapra? Dolgozat?

– Igen.

Az idős férfi átfutotta az utolsó mondatokat.

- Így gondolod?
- Egészen világos!
- Ilyen egyszerűen látod?

Újra átolvasta amit írt, eltolta magától, és a levegőbe meredt. Hirtelen körülnézett. Egyedül volt. Keresgélve indult az ajtó felé. A többieket a szovjet pavilonban érte utol. A bejáratnál szemben hatalmas plakátszerű Lenin-kép. Lenin szónoki emelvényen áll, a szokott pózban, jobbját magyarázóan a magasba emelve. Az előadóterem dugig tele van. Elöl három diák lép az emelvényre, és az egyik olvasni kezdi:

– A Budapesti Műszaki Egyetemek ifjúsága a következő tizenhat pontban fogalmazta meg ...

Szeméhez illeszti fényképezőgépét, kattint.

– Pont ezt a Lenin-képet vetted le? Nem jó!

– Most már mindegy.

Sienában olyan nyüzsgés várta őket, ami még egy olasz városban is szokatlan. A sokadalom, meg a régi szűk utcák: az egyszerre sok volt a hat méter hosszú Volvónak, és a benne ülő friss jogosítványtulajdonosoknak is. A motor több ízben lefulladt, és végül teljesen elvesztek az egyirányú utcák labirintusában. Végül is az egyik felcícomázott rendőrhöz fordultak segítségért, aki könnyed eleganciával az előírt iránnyal szemben bedirigálta őket a keresett szálloda elé.

A Campot körben lekerítették, és a szélét, mint egy versenypályát, sárga homokkal szórták fel. A tér közepén, a kerítés mögött, egy tüt nem lehetett leejteni; a sziporkázó napfényben fehéren habzott a tömeg. Kórusban szavaltak valamit, ami úgy hangzott, mint a futballpályák biztató hajrája. Ez meg mi? Sok idejük nem maradt a gondolkodásra, mert a leszórt sárga homokon lovasok jelentek meg, és a hőségben felforrta a sokadalom: fülsiketítő hajrázásban törtek ki.

Úgy látszik, valami idegenforgalmi lovasverseny indul, mert különben nem öltöztetnék a lovasokat színes középkori öltözékekbe. Ezt meg is jegyezte.

– De akkor miért ordítanak az olaszok? Idegenforgalmi statiszták?

– A fene tudja. Itt mindent lehet.

A versenyt a sárgába bújtatott ló és lovas nyerte meg. Pillanatok alatt kerültek elő a tömeg egyik csücskében a sárga zászlók, közepén csigával.

– Úgy látszik, a csiga a csapat címere.

– Milyen csapaté? Én csak lovat meg lovast látok!

– Focimeccs ez is. B-közép !

– Hajrá Fradi! – zúgott a tribünön. A Kinizsi játszotta bajnoki mérkőzését a Honvéddel. Szükség volt a biztatásra, mert a meccs vesztesre állt. A B-közép zöld zászlaja alatt állt, amikor hármas sípszó jelezte, hogy a Kinizsi ezúttal kikapott.

– Fúj! – dübörgött a zöld zászló közönsége a bíró felé, és ez a fúj megmaradt a stadion kijáratáig. Ott az öklök verték át a szót.

Alaposan megtépázva ért a villamosmegállóhoz. Mire hazaért, rendbeszedte magát, és már a holnapi nap járt az eszében.

– Holnap meg kéne tudni, mi volt ez a verseny – szólt oda barátjának, amikor kiszabadulván a tömegeből, találkoztak.

– Már tudom. Ez a Palio.

– Mi az, hogy Palio?

– Egy évben egyszer tartják. Lovas verseny, nem olyan idegenforgalmi dolog, mint gondoltuk, ez a sienaiaké. Minden kerület indít egy lovas, és a díj egy szűzmáriás zászló. Semmi több. A középkor óta így van.

Az egyik utcából zsvivajgás, dobszó hallatszott. Előbb zászlólengetők jöttek, aztán dobosok és utánuk a rekedten ünneplő nép: a győztes kerület.

Egész este, egész éjjel járták a várost: dobszóval, ünnepelve. A győztes kerület, vagy ahogy ők mondták: a contrada. Aludni sem lehetett tőlük. Másnap reggelinél arról panaszkodott, hogy egész éjjel ébren volt. A zaj miatt. Barátja lassan kortyolta a teát, aztán pipára gyújtott.

– Jó nekik. Egy kerülethez tartoznak.

„Egymásbanéző életük lehetett régen.

Ehhez a térhez tartoztak.

És valamennyien ehhez a térhez tartoztak?

Sose mentek el? A városba?

De. Cselédnek.

És később visszajöttek?”

Ködös csöpögésre ébredt. Almosan kászálódott elő az ágyból, magára vette reggeliköpenyét, a kávéfőző alatt begyújtotta a rezsót, és a fürdőszobában megeresztette a vizet. Hat óra.

Háromnegyedhétkor táskával a hóna alatt kilépett az ajtón. Elindult a villamosmegálló felé. Unottan nyújtotta hetijegyét, ugyanúgy kapta vissza. Az ablak előtt gépkocsik haladtak. Csúcsforgalom volt.

Az egyik piros lámpánál hosszabb ideig várakoztak, az ablak előtt az egyik vágómarhákkal megrakott teherautó túráztatta a motort. Az állatok keresztben álltak a platformon, nyakukon lánc, a lánc végét a támlához

csomózták. Lehajtották fejüket, másik végükkel pedig lerondították a teherautó támláját.

A zöldesbarna lucsok szürke egyvelegbe keveredett a csöpögős köddel.

GÖMÖRI GYÖRGY

Látogatás*

A kapu, amely előtt álltak, lehetett volna egy kisebb gyár kapuja is, vagy esetleg egy kórházé. Nagy, parkos kórházaknak van ilyen jelentéktelen, egyemeletes előépületük, portásfülkével, tudakozóval. A bejáratról nyíl-egyenes út vezet a kórházépületekig; az elágazó utakat szegélyező bokrok mögül fel-feltűnik egy pizsamás beteg, bottal, vagy látogatója karjára támaszkodva. Jóindulatú, fakó napsütés, madárcsicsergés.

– Erre tessék – intett a vezető.

Sietős lépteik alatt ütemesen zörögtek a kavicsok. Már jól benne jártak a délutánban, s a vezető aggódott, hogy nem lesz ideje mindent megmutatni. Roppant terület, mondta, hány hektár, de akik nem írták föl, elfelejtették.

Megtorpantak. A vezető széles mozdulatot tett, mintha félkarjával át akarná fogni az egész lapos térséget. Itt már nyilvánvalóbb volt minden: vizesárok az út mentén, később drótkerítés. Megkopott feliratok: „Vigyázat! Magasfeszültség!”. Alacsony, földszínű barakkok. Ugyanez, vagy húsz méterrel arrébb, a másik oldalon. Tagadhatatlan, a helynek volt valami fáradt, nyomasztó szimmetriája. Ha mértantanár volt civilben az őrtorony lakója, talán még örömét is lelte a terep szabályos áttekinthetőségében.

– Ezekben nők laktak – szivárgott hátra a vezető hangja. Megmondta, hányan egy barakkban. Benyitottak, körülnéztek. Úgy maradt, ahogy volt; nem egészen úgy persze – a hullákat, meg az ürüléket kipucolták. De egyébként úgy maradt, csak a tető ázott be még jobban. És a priccsnek használt szabályos körekeszekben nem volt szalma. A férfi megvárta, míg a csoport a vezető nyomában kitódult a barakkból. Nyirkos, kellemetlen szaga volt a levegőnek, de az embereket nehéz volt hozzáképzelní ehhez az állott levegőhöz, meg a közömbösen üres körekeszekhez. Kilépett az ajtón, a szürke égen madarak keringtek, károgtak. Valaki megérintette a karját. Megfordult. A német lány volt. Biccentett, lassan elindultak a csoport után, amely már valahol a szétrobbantott krematórium tájékán járt.

– Van ennek értelme? – kérdezte a lány.

– A látogatásnak?

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1968. évfolyam 3. számában.

– Szerintem nincs – mondta az. – Vagy csak igen kevés. Megmutatják a barakkokat. No és? Közönséges barakk. Adatok. Ennyi meg ennyi nő. Ezer, vagy még több egy ilyen barakkban. Szalmán, tífuszban, de istenem, a háború az háború. Ki-ki tudomásul veszi és kész.

Halkan beszélt, de indulatosan.

– De el lehet ebből képzelni milyen volt itt élni, fogolyként? Deportáltként? Munk utolsó filmjéből én jobban megértettem.

– Olvastad B. könyvét? – kérdezte a férfi.

– Olvastam. Tudom, miről beszélek. Ezt lehetetlen rekonstruálni. Amikor először jártam itt, gondolta a férfi, hány éve is már, jóval a háború után, de valahogy a háború még benne volt a levegőben – már nem valóság, még nem egészen emlék – tehát akkor, először, hogy meg voltam rendülve. Nem kellett volna megint kijönnöm velük. Minden valahogy múzeumibb lett, halottabb, nekem még mond valamit ez a drótkerítés, ez emberi zsírral táplált mocsár, emberi csontokkal trágyázott föld, de mit mond nekik, a később születetteknek, igen, és a tárgyak a tábor múzeumban, azok is mit jelentenek, nem olyan az egész nekik, és ez a valószínűbb, mint Madame Tussaud viaszmúzeuma, a Borzalmak Terme, megborzonganak egy pillanatra, aztán megnyugszanak, hiszen annyira múlt az egész, annyira történelem, minél

borzalmasabb, annál valószínűtlenebb.

– Mégis – mondta aztán a férfi (a csoport megint nekiindult, most az újonnan felállított emlékmű előtt álltak, az ezernyelvű emléktáblasírkőtalapzat előtt) –, talán mégis van valami haszna egy ilyen látogatásnak. Biztosan vannak, akik még ma sem hiszik el, hogy ezek a táborok léteztek.

A lány, tehetetlen mozdulattal:

– Gondolod, hogy ezután elhiszik? Ismerek embereket (ki nem ismerne?), akiket elhozol ide, megmutatod nekik a tábort, így, ahogy most van, az üres barakkokat, az őrtornyokat. A díszleteket. Azt fogják mondani: tábor, olyan, mint a többi. A fogolytáborban is voltak őrtornyok. Statisztikák? Nem győzöd meg őket sem adatokkal, sem tényekkel. – Mert előre eldöntötték, hogy nem hiszik el a tényeket.

– Gyógyíthatatlanok Aki meg már úgyis tudja, annak ez, így kevés.

Sötétedett már, mikor az autóbuszok visszavitték őket a Centráléba, a táborközpontba. A németek – többségükben Nyugat-Berlinből – fázósan, idegesen toporogtak, szorongatták virágcsokraikat. Páran a franciák meg az oroszok közül hoztak magukkal virágot, de már letették őket az emlékmű előtt; a németek még tartogatták gladióláikat, nem tudni, miért. A

„Halálblokk” udvarán megkönnyebbültek – végre lerakhatták a csokrokat. Itt, ezen a szűk udvaron tartották a legtöbb kivégzést, az elgázosított, illetve bottal agyonvert embereket nem számítva. A fal elé a német parancsnok parafa-falat állíttatott, hogy a golyók ne pattanjanak vissza a falról. A falat nem lehetett látni, mert időközben teljesen besötétedett, de aki akarta, kézzel kitapogathatta a golyónyomokat.

Könnyen eltévedtek volna a sötétben a komor, kaszárnyaforma épületek között a vezető nélkül. Zseblámpával világította meg az utat, megállt egy épület előtt és magyarázott. De a látogatók már nagyon fáradtak voltak; még az az akasztófa sem érdekelte őket igazán, amelyre annyi táborlakó után végül az energikus táborparancsnokot akasztották. Az épületben maradt „kis” krematórium sem volt különösebb látványosság: jókora bajor pékműhelyre emlékeztetett.

Később, már az autóbusz egyhangú berregésében elernyedve, a férfi megkérdezte:

- Mit gondolsz, sokan tudtak erről annakidején Németországban?
- Sokan. Mi falun laktunk a háború alatt, ott is beszéltek.

A férfi tűnődött, kérdezz-en-e tovább, de az autóbuszban sötét volt, egymás mellett ültek, már nem volt idegen neki a lány teste, most különös bizalommal töltötte el ez a közelség, megfogta hát a lány kezét, úgy kérdezte:

– És ha akkor te felnőtt vagy ... mit gondolsz, tudtál volna valamit tenni ... ellene?

A lány elhúzta a kezét, hallgatott. Aztán mint aki már sokszor végig-gondolta, amit mond, határozottan:

– Nem tudom. Nem tudhatom. Ha én akkor felnőtt lettem volna, valószínűleg nem tudom akkor, amit ma tudok. Mindent másképp értelmeztem volna. Csak mai fejjel beszélhetek akkori magamról. Fogalmam sincs róla.

Egy szembejövő autó hirtelen megvilágította az arcát. Sápadtabb volt a szokottnál – krétafehér.

– Ismertem egy embert – folytatta a lány –, aki nem csinált semmit. Érted? Semmit, csak azt, amit minden tisztességes ember megtett volna. Ismertem, apám barátja volt.

- Mi lett vele?
- Elvitték. Sachsenhausenba. Aztán kivégezték. Semmiért!
- Valamit azért mégis csak tett.
- Amit minden tisztességes ember megtett volna.
- Ismered a pszichológiájukat.

– De az egészben a legszörnyűbb az, hogy ez az ember egyszerűen nem értette, miért viszik el, miért lövik agyon. Nem értette. Ez a feladat meghaladta logikai képességeit. Nem volt hős ...

– Vajon tudatosnak kell lennünk ahhoz, hogy hősök legyünk?

A lány sóhajtott, behunyta szemét, látszott rajta, nincs kedve folytatni a vitát. A férfi most szégyellte magát az előbbi gyengédségért, vagy azért, amit gyengédségnek vélt, s homályosan haragudott a lányra kitérő válaszáért. Ő tudta, mit kellett volna tennie, ki ellen kellett volna harcolnia negyvennégyben. Nem tette, nem rajta múltott – nem tehetette. Ha akkor találkozom vele, s fegyver van a kezemben, szemrebbenés nélkül megölöm az apját – gondolta. Egyenruhában volt, azt a hatalmat jelképezte, amelyet én gyűlöltem, s gyűlölök ma is, pedig már a múlté, nem létezik, csak a mi emlékezetünkben. Megöltém volna az apját, aki meglehet, nem is csinált semmit. Csak éppen nem deportáltatta magát „semmiért” Sachsenhausenba, hanem bevonult és teljesítette „kötelességét”. De ha megölték volna az apját, ha mondjuk elesik a keleti fronton, feketére fagy a lódögök között Sztálingrádnál, mi lett volna ebből a lányból? Tudnék-e vele beszélgetni, megfoghatnám-e a kezét, egymás szemébe tudnánk-e nézni szorongás nélkül? Mindenképpen felelős; de így önkaratából lehet felelős. S együtt

bogozhatjuk a felelősség összegörccsösült csomóit.

– De te még érted, hogy mi történt. Nagyjából. Hanem a fiatalabbak, akik akkor születtek, amikor már az összes halottakat eltemették, mit értenek ők az egészből?

– Nagyon keveset. Zavarja őket önnön értetlenségük, de aztán elhessegetik. Nem az ő dolguk. Különbösen is: minden kornak megvan a maga külön tébolya. A tábor, a tábor. A tűz, a levegő, a föld, a víz halottai. Egy kisebb skandináv állam teljes lakossága. A Sátán Apokalipszisa, a hadigazdálkodás aktuális szükségleteinek alávetve. Lehet, hogy mindez csak kezdet, hogy ez a lassan felejtett lázálom csak nyitány volt a jövő borzalmainak hosszú, operájához. Talán mégsem, talán mégsem. Akkor marad a tábor, mint történelmi tény, probléma a mélylélektan kutatói és a politikai szociológusok számára, érettségi tétel. Másszóval a Táborot elfelejtik. Felejtsek el, ez a legjobb, mindenki felejtse el.

– Bár el lehetne felejteni.

BORDÁS SÁNDOR

Távolból*

Ha nem velem esett volna meg, az apámnak sem hinném el. De az eset szenvedő hőse, sajnos, én voltam. A kifacsart, hajléktalan dipi, aki már az üdvhadsereg tömegszállításáról is kiszorult. Az isten? Az ördög szabad ege alá, az istenit!

Éjnek évadján, a Fény városában! A legsötétebb sikátorok mélyére. Ahol hóban és csatákban csatangolok most, minden cél nélkül. Vakulástól – látásig ... A vékonyá taposott, ablakos cipőtalpaim felett – nem mű, de hús és vér lábakkal! Remélvén, hogy e kálvária befejeződik végül, a kórházban. Mihelyt összerogyok az éhségtől! Mert így talán összeszednek és becipelnek egy ágyra ...

Ó, ágy! Ó, hófehér lepedők! Angyali ápolónők! Meleg kórterem és forró levesek! Jöjjetek mielőbb! Jöjjetek mielőbb!

De ide, az isten háta mögé – nem jöttek! Így ki kell merészkednem a forgalmas sugárutakra. Ahonnan korántsem a hekusok, hanem az örömlányok elől bújtam el ...

A rend őrei ugyanis, a dipi-pénztelenséget elnézik. Az öröm őrangyalai pedig a szegény kóborló dipi felett néznek el. Úgyhogy felém sem hederítettek többé. A huszonkettedik tavaszom, s a legelső emigrációs telem idején! Miután levegővé váltam a szemükben ...

Ami a testi és lelki nyomort a csúcsokig fokozza. Így tehát felváltva, hol a kórházra gondoltam, hol pedig arra, hogy az segítene igazában rajtam, ha ellopnám mégis azt a briliáns ...

... Hé! Tán a szemed világát lopták el! Süss a vörös forgalmi lámpára, hé! Vagy kórházba akarsz tán kerülni, hé!

Ez a váratlan rikoltás, ez a csodálatos ráhibázás, valósággal a járda szélehez szegezett. Helyesebben, annak a tudatalatti megsejtése, hogy mi-csoda délibábok után rohanok, a mihamarabbi végkimerülésig. Amiatt, hogy a büszke góllövő koromból visszamaradt erőmnek még a morzsái is eltűnjenek végre. Hogy ne tartson már túlsoká ...

Isten! istenek! Ne tartson túl soká! Ne tartson túl soká!

A tovaszáguldó gépkocsik apadhatatlan áradata azonban veszteglésre szorított. Ezt a röpké időt fázósan topogva, folytonos pukkadozással töltöttem. Az imént belémszúrt, háromszoros „hé!” miatt. Miután köztudo-

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1968. évfolyam 4. számában.

mású, hogy Párizsban még az alamizsna mellé is kijár az elmaradhatatlan „monsieur”. Amit az egyénhez úgyszólván hozzáheggesztettek s amit ösztönösen, lefaragott rólam most valaki. Azáltal, hogy ezt a beidegzett megszólítást behelyettesítette egy árva szótaggal, kapásból. Bizonyára azért, mert a lilára fagyott orromról már messziről lerí, hogy nem térhetek többé be már egy langyos lötyyre sem sehová.

Hopp, a zöld! Lóghatok ...

De ekkor meg, egy tölem arasznyira megálló, nagy luxus-jármű szegezett ismét a járda széléhez!

Helyesebben, Kádár elvtárs párizsi nagykövetének, s a hozzásimuló, túlélszerezett hölgyikének az ijesztő látványa. Tekintve, hogy ez a kis dáma az átkos burzsoázia kiköpött díszpéldánya. Amilyet még az antiszociális termelésből fakadó jólét is legfeljebb csak az uborkafák ormára felcsimpaszkodott szuperkapitalisták számára teremtett mindaddig.

Hát ezt sohase hittem volna! De Szalai ex-néptárs sem – hentes és mészáros korában; azt hiszem.

A hölgy hatyú nyakát körülövező briliánsok láttára, ejtettem persze a kórházat! Ahonnan pár nap múlva úgyszólván kilöknének az aszfaltra. Ahol csak ilyen elkészerítő példák kísérnek végig az utamon.

A fogház! Célszerűbb ... Mivel itt bennfognak. Büntetett előélet? Piha! Ha ezt egy jobb utóélet követi!

A Szajna? Inkább a tömlőc feneké! Ott csak a halakat etetném ... Itt viszont én leszek etetve halakkal!

Munkára tehát, mielőtt megfagynék! Egy ötperces terv segítségével ... Befejezve három alatt ... Egy-kettő-három! Az első akadályt máris szerencsésen áthágtam ...

Briliáns! Ó, briliáns!

Vissza?

Nem. Előbbre!

De itt most egy nagy ajtó ...

Vissza? Még lehet!

Már nem lehet! Mert sikerült átosonnom rajta ...

Most pedig, rajta!

De az a nagy darab Quasimodo amott ... az ijesztően villogó szemével ... felfalhat. Egye fene, eleget koplaltam! Megyek egyenest neki ... Jöjjön a börtön!

– Hű, ezek a gorilla-karok és vaskarmok! Már késő! Sokáig már nem rostokolhatok előtte ... Felemelem tehát a kezem és ... leemelem előtte a sapkámat ... Majd mézédésen, de ingadozva kiböktem végül:

- Nem vezetne az őrszoba parancsnoka elé, aranyos biztos úr?
- Ily késő éjszaka? – vetette felém nyersen.
- E ... egy igen fontos lopás ...
- Reggel! – mogorvaskodik.
- Már késő ... – nyöszörgöm.
- Beszölhatok hozzá ...

De kiszólt általa később, hogy üljek és várjak, mert telefonja van. S örömmel fogadtam szót, hisz holtfáradt voltam! És később jobb is. Bár e drabális ember közelségében még a fűtőtest mellett is a hideg lelt! Nem is sejtvéen ekkor, hogy ez a tányérnyi tenyér milyen közel kerül e négy fal között hozzám, még ezen az izgalmas éjszakán!

De itt, most, mi vár rám? Vajon, helyes volt-e, hogy elloptam végül azt a briliáns ötletet? Abból az O'Henry novellából, amelynek a hőse egy cirogató hatóság elleni erőszak révén jutott be télire? Úgy, mint „A vármegye rabja” e Mikszáth-mese hajléktalan parasztja. És ha sikerrel majmolom le most ezeket, egy ingyen ügyvéd segítségével ingyen-kosztra fognak. És ha a bíró ezek után akadékoskodnék, odavetek felé pár sértő szót; nehogy istenments felmentsen! S így bekerülés helyett ki ...

- Be! Gyorsan! – bömbölt a bikanyakú.

Mintha a vérpadra indultam volna mellette. De a küszöböt átlépvén, megberrent ismét a telefon. A főhekus a fülére tapasztotta a kagylót és nagyokat hallgatott. Sőt hajlongott is hozzá ...

Nagysokára, a néma levente is megszólalt. A legelső szavára azonban végigfutott a hideg a hátamon! Tekintve, hogy ez a szó így hangzott:

- A hóhér?

S a továbbiaktól fokozottabban! Miután ezek, rám vonatkoztak. A bakóval kapcsolatosan, a következőképpen:

– Pont most vezetett be hozzám egy dipit! Halló? Elengedem, világos! Hogy fel állíthassa még idejében a nyaktilót!

Ezt a hírt ez a különös rendőr villogó szemmel fogadta. S a szokásos befejező szavak elhangzása után, ez a kiegészítő magyarázat pergett le végül a főhekus ajkáról:

– Hallotta, ugye, Vieilledent? Mostanig tanácskoztak. De a kegyelmet elutasította végül az elnök. Átadhatja tehát a szolgálatot bárkinek odakinn. És aztán, jó munkát!

Tiszteletteljesen elköszönve, egyedül hagyott velem most. Földbegyökeredett lábbal. Némán és oly bénán, hogy a jóelőre kifőzött erőszakocskám, a tenyerem mélyéről menten a földre hullt. S a szemem annyira káprázott, hogy még az ávo vallatói előtt sem bírnék beszámolni külsejéről.

Hisz jóformán nem is láttam, kivel beszélek. Mert csak a hangját hallottam. Mint egy rövidhullámú rádióadást, valahonnan a tengeren túlról, messziről. Válaszként már most, egy hevenyészve előkapart csavargási vétséggel próbáltam előhozakodni. Telekeverve ezt jassz-kifejezésekkel. Azt a hitet kívánván kelteni benne, hogy nem holmi műkedvelővel áll szemben. Elsírván előtte, hogy se pénzem, se munkám, se fekhelyem:

– Alma lóvé ... alma meló ... s alma, ahol ledurmolhatnék ... És megértette, de hasonló nyelven válaszolt: S alma flepni, persze! Hm.

– Flepnim még volna, de kitörölhetem vele a ... !

És átnyújtottam neki az igazoló papírjaimat. Amire, majd a nyakamba ugrott ...

– Bravó! Szabadságharcos! Fegyverrel küzdött az oroszok ellen, nemdebár? Nagyszerű! Fáradjon tehát ki! Ünnepelesen szabadon engedem. Miután hősökkel szemben, mi humánusak vagyunk, nemdebár?

– Mégis, ha lecsukna ... nemdebár?

– Egy magyar hőst? Ki van zárva! A gyakorlat egyenesen előírja nekünk az elnézést. Ismétlem tehát, hogy kifáradhat.

A szabadba? Ilyen ítéletidőben? Ez rosszabb, mint egy halálos ítélet! Az ilyen humanitásra én szarok! – igyekeztem megsérteni a hatóságot. Készakarva, a meghíusult erőszak helyett. De nem használt. Folytattam tehát a meddő vitát, nem tehetvén egyebet.

– És ha a hős megfagy odakinn a szabadban? – kérdeztem bakafántoskodva.

– Ingyen temetést kap majd, ne féljen!

– A húsz fokos hidegtől idekinn? És az ön negyven fokos cinizmusától idebenn? Az ellenségeimet is őrizze meg az isten az ilyen humanizmustól!

– Őrizet? Hm ... hm ... Hat óra hosszát itt tarthatom ezen a jogcímen, miután erre jogom van. S ezt kihúzhatja odakinn az őrszobán, hogy gondolkozhassék valami megoldás-félén ezalatt. De utána fel is út, meg le is út ... Megértett?

– Jawohl!

Az őrszobán, a fűtőtest közelében a hóhér mellé kerültem. Aki itt az első földalattira várt. És amint ezt az éjszakai rendőrt és hajnali hóhért elnéztem ... egyszerre csak a kipottyant pofon jutott az eszembe ...

Mi lenne ... mi lenne ... ha ezt én most felszedném ... és azon frissiben ... arra a remek fényképarcára – rákenném?

Szenzáció lenne! Rendkívüli szenzáció!

Szenzációs, rendkívüli külön kiadás!!! Felképelte a francia hóhért egy magyar szabadságharcos!!!

... A felképelő és a felképelt képe a képeslapokban! A képernyők millióin! S milliók, mondjuk hogy csak százazrek a markomban ... Vagy ezrek, jó, százak! Én belemennék már ebbe is ...

De ebbe belemegyek most!

Lekeverek neki, bizisten !

Kedvem kerekedett a dologra ...

S egy ötmásodperces tervre!

De befejezem három alatt, s máris a fejező felé tartok ...

Csakhogy ez megelőzött!

És szentisten! Mit tart abban a gorilla-markában, amit most felém nyújt? !

Még ilyesmi sem történt, amióta a világ áll!

Hisz nekemszánt, ízes harapnivaló van benne!

– Kapja be gyorsan! S forr hozzá már a bor is – dörmögte.

De a könnyeim hamarabb forrtak fel. S elkeverték a vörös bort, amelyet ez a tenyerembe nyomott csakhamar. S amelyből az a hatóság elleni erőszakoska másodszer is kihullt ...

Odakinn, lassan jócskán hullt a hó. Csendesen ettem és menten álomba süllyedtem. Amit alaposan elmélyíthetett a vörösbor. Mert színes filmként pergett a végtelenségig.

Piros Párizs ... Pirkad ... Népség, bakák, bakó, pribékek.

Pap, védő, ügyész, rendőrökordon ... Nyaktiló ... fűrészpontos kosár ... lehullt fej ... forró vér ... Ez is vörös, hajtsd fel gyorsan! – szólt a hajnalban-hóhér, éjszaka-rendőr ... és jól megráz ...

– Hajtsd fel ezt a jó fehér bort! – rázott fel egy rendőr, s felébredtem.

És engedelmesskedtem a francia szokásnak. Jól tudván, hogy ezzel kezdi meg a napot itt mindenki. A nap már a hasamra süttött. Kiderülvén, hogy már a második hat órát töltöm. Az elsőt nem vezették be a naplóba. Mert fáztak az ujjaim. A reggelim így, már régen várt. De nem volt szívük, hogy felébresszenek miatta. Jól fog az jönni, később is. De milyen jól jött később ez!

S a későbbi szabadulás! Hisz innen távozva, egyenest a könyvtárba térhetek. Ahol kihúzhatom majd, zárásig. S utána megint a régi kálvária ... De mindegy!

Az őrszoba lüktető élete, a folytonost beáradó bűn és a megtorlás közötti harc, egyelőre egy soha nem látott színjátékot nyújtott. Elannyira, hogy csak most vettem ügyet arra a kihízott kínaira, a szomszédos pá-

holyban. Erre az emigránsra, aki velem egy helyre szakadt a távolból. S akinek kínai udvariassággal mutatkoztam be. Anélkül, hogy megmondtam volna a nevemet. Miután úgysem értjük egymásét és emiatt így szóltam:

– Pesti. S ön? A távoli Pekingből?

– A legközelebbi tébolydából jöttem most – döböntett meg a váratlan válasza.

– Sssz, akkor maga bo ... ! – pattantam bolhaként.

– Így nem kerültem volna ki!

– És be? !

– Egy uborka miatt ... Keresem a francia szótárban ...

– „Cornichon.”

– De az első szótag kiment a fejből ... S a második ...

– „Nichon? ” Kebel? Emlő? Női mell? S a boltos? !

– Azt mondta, hogy menten hoz egyet.

– S ment és hozott? !

– Egy rendőrt ...

– Aki bevitte egyenesen az őrszobára?

– Egyenesen a tébolydába vitt. Makkegészségesen!

– Örület, igazán! És meddig?

– Egy fél évig hizlaltak hiába odabenn azután.

Majd elkurjantottam magam, annyira megörültem. Meglelvén végre a megoldást. Ha ily könnyű bekerülni oda! Ennekem több sem kell. Kaja kell! És fedél!

– A fedélzetre, legények! – ugrottam, mint egy futball-labda. Csattanós csókot cuppantván a sárga emigráns ajkára. De az őrszoba is ugrott ám!

Nem minden kezdet nehéz. Ez, legalábbis, könnyű volt. Mert menten átejtetem őket. Valamennyi elhitte, hogy eszement lettem, egyik pillanatról a másikra. Amit az ilyen megjegyzések tanúsítottak:

– A pali bedilizett! Ó, én ezt előre megmondtam! Világos! Hisz valóssággal lerítt róla, hogy lüke! A nyomor vette el az eszét! Igen-igen! Agyára ment a koplalás!

És volt eszem, persze, hogy ráhagyjam. A lángelmét sokszor századok kételye kíséri. De a bolondok felismerésére elég sokszor egy rezzenet. A rosszat rögtön, a jót csak nagysokára hiszik el. Amire eklatáns példa a kirontó főhekus. Aki nyomban késznek vette a hírvivő szavait. Ezzel a kérdéssel esvén a torkomnak:

– Mi lett magából, jóember? Lóhús lett belőlem, rosszember! – vágtam rá komolyan.

– Eszmetársítás. Befalván szívesen már ezt is.

- Ló-ó! Ó ! – sopánkodott mind.
- S mit fog ez csinálni? – rémüldöztek a rendőrök.
- Rotyogni fogok!
- Ro-oty ... ???
- Egy koplaló dipi serpenyőjében ...

A továbbiak folyamán pedig segítségül vettem a magyar irodalmat. „Az örült”, írta Petőfi Sándor. Szavalt a másik Sándor – francia prózában ...

- A tébolydát, tüstént!

Nagy kő esett le máris a szívemről. Mert egyikük Íziben tárcsázott. S biztos voltam, hogy a biztos úr hívására a leghőbb vágyam fog teljesülni most. Bekerülök végre a bolondok házába!

De én furcsálltam a legjobban, amidőn az ideszalajtott marcona marokosok előtt kenguruként ugrándozgattam valamennyi irányba. Tekintve, hogy valóságos kecseszkecsen meccset vívtam velük. S több ízben is sikerült leszórni őket magamról. Bár alig volt jártányi erőm! De akadtak már ily csodák a világtörténelem folyamán.

A szorítóvá vedlett őrszoba szőnyegtelen porondján hol erre, hol pedig amarra nyargalásztam előlük. Nagyokat nyerítve mindaddig, amíg nem bírtam kisiklani többé a sintér markukból. Sikerült leteperniök, sőt bepréselniök végül is egy igen szűk kényszerzubonyba.

Ember azt fel nem éri ésszel, hogy egy épelméjű mit érezhet ebben! Mert Budapest ostromát könnyebben vészelttem át, mint ennek az igen szűk börtönét. Amihez képest, csak kismiska az ávó. Elannyira, hogy amikor kioldoztak végre, törtem-zúztam volna ...

De betettek a dühöngőbe tüstént. Igaz viszont, hogy utána annyit zabáltam össze, mint hat ló vagy negyven ember ...

– Az elmezavar kiütkező szimptomája, a laikusok által is jól ismert nagybélűség, uraim. Páciens lónak képzelet magát. Így tehát logikus, ha annyit eszik, mint egy ló – vélték a szamar orvosok.

De a más októl teljesen indokolt farkasétvágy napról-napra csökkent. S ezzel egyenes arányban morzsolódott le a nyerítések száma is. Elannyira, hogy lassan, de biztosan, áttértem végül az emberi beszédre.

– Áttért a gyógyulás útjára! – örvendezett a doktorok egy része. Mert a többi erősen kételkedett abban, hogy valaha is meg fogok még gyógyulni az életben.

Az élet viszont alaposan megijesztett. Kidolgoztam tehát egy ötéves tervet a jövőre. Annak az elkerülésére, hogy ne kerülhessek ismét az utcára, nemdebar? Tele hittal és gyomorral készülődve az emigrációm má-

sodik sikeres megvívására. Az intézet lakói között, akikről összeírhatnának egy egész könyvtárra valót a tudósok. Pótlásként, kiragadok a sok közül egy magyar vonatkozással bíró esetet.

„Javuló-félben” egy Kosztolányi kötet került a kezembe. „A véres költő” francia fordítása. S ott tartván az olvasásában, hogy az első keresztényeket a kiéheztetett fenevadak elé kergetik – az emberek ... kikergettek a gyenge napocska fényében sütkérező ápoltak közé. Egy magas falakkal körülkerített kertbe ...

Ennek a pázsitjára vasrácsos cellák tekintettek. Mögülik pedig megfigyelés alatt álló elítéltek lestek ránk. S közöttük a nyaktiló-jelölt „hé-Francois!”, a „szimuláns”. Fején babérkoszorúval, és anyaszűz meztelen testén egyetlen madzaggal. Kezében maga eszkábálta, nagy fakereszttel, ajkán pedig ezzel az örökösen ismételt rikoltással:

– Dieu le veut ! Dieu le veut ! – Isten akarja azt! Isten akarja azt!

Akit a „komoly betegek” elborítottak szitkokkal és röhejjel. Sőt közáport is zúdítottak időnként a vasrácsra. Úgy, hogy e gyalázat láttára, ez a megállapítás jutott szóról-szóra az eszembe:

– Micsoda egetverő különbségek, az első és ez utolsó keresztények közt!

És még ki sem szaladt az utolsó betű az agyamból, „hé-Francois” átkiáltott hozzám:

– Ayez pitié de nous-autres, pauvres chrétiens, monsieur! – Legyen irgalommal irántunk, szegény keresztények iránt, uram!

Miután az elmeorvosokhoz nem fordulhattam, én törtem a dolgon ezt a bolond fejemet. Rájöve végül is arra, hogy létezhetik az agyban, de különösen az elborult elmékben egy parányibbnál is legparányibb szikratávíró szerkezet. A gondolat hullámainak leadója és felvevője. Amit megerősít egy előbbi, hasonló esetem. Dipiségem berlini időszakában, így szólt hozzám imádott nagyanyám, álmomban: „Sándorkám, Isten veled! Mert én most meghalok ... S reggelre sürgöny: „Nagymama meghalt az éjjel.” Levélben másodpercnyi pontossággal ennek az ideje. Ami pontosan egybeesett az álmmal.

Az intézetet végül is elhagyván, ekkor már a valóságos bölcsnek kötöttek útilaput a talpára. Aki az öt éves tervét megvalósította három alatt. A szellemi javakat gyűjtögetve, nem hanyagolván el az anyagiakat sem.

Kezdve – a Szajna partján tavasszal. E szellős szállást felcserélvén később az Üdvhadsereg szellőzetlen vackával. Majd egy pirinyó padlásszóbácskával. Aztán egy tágasabb lakással. S végül egy még nem egészen

kifizetett összkomfortos családi házacskával. Mert közben törlesztgetnem kell azt a kis lakot is, amely ott áll immár a nagy Duna mentében ...

S könnyben úszik két szemem pillája,
Valahányszor gondolok reája ...

Könyveim közül gyakran szedem le Petőfit, s rálapozok sokszor a „Távolból” című versére, mely minden magyar emigráns bibliája lehetne egyúttal. Tetszik a feleségemnek is. A gyermekeim pedig Petőfitől tanulnak magyarul, nem az angol pajtásaiktól. Egyébként minden ország nyelvét, azokét, amelyekben hosszasan éltünk, elsajátították tökéletesen. Tízet vagy tizenkettőt. Már többször is megszámláltam, de elfelejtem mindig.

– Telephone! – kiáltja harsány hangon a kislányom, akiből orvoskisasszonyt nevelünk. A két fiam egyike mérnök, a másik ügyvéd lesz. Mi pedig nyugdíjasok az anyjával.

– O. K.! O. K.! I am coming! – és felemelem a kagylót. – Halló? A, Winkler! Mi újság Benő? ... Repülön, csoportos utazás Párizsig? Onnan, bérelt autókon Pestig? Nagyszerű! Jó anyámnak? Hát szóljatok be, földiek ... Könnny, könnny és folyton könnny ... Hiába látom el pénzzel, csomaggal ... Párizs óta még mindig azt hiszi, hogy a legnagyobb nyomorban ... Mondjátok meg neki, hogy kedvez! ... Szerencsés utat mindnyájatoknak, s a mielőbbi viszontlátásra!

– Vissza akar kerülni, azért megy. A kocsiját árverezik már.

Három évi részletletagadásra repül. Kocsi! 0 a magyar emigránsoknak az a prototípus□, akiről ez forog közszájon: „Sokat parkol, de keveset fog fizetni majd a részletekre.” Nem igaz? I am coming! – és kirohan.

Én meg a képernyő elé telepszem. Lesvén az adásokat a távolból. A légfűtési szobában.

Odakinn farkasordító hideg. Kitekintek az alumínium-keretes ablakokon át – Párizsig ...

Brrr !!!

GÖMÖRI GYÖRGY

Találkozás*

Minden ismerős volt körülötte: az utcák, a házak, a villamosok. Csak az arcok voltak idegenek, csak a járókelők szeméből sütött rá gyanakvás, félelem, gyűlölet. A Kálvin-tér sarkán szállt fel a villamosra; kalauz sehol, az utasok magukba roskadva ültek a fapadokon, megannyi kitömött bábú. Kiverte homlokát a verejték, futott a villamosmegállótól a gyorsvasútig. Ott már várt rá a lány. Kézenfogta, lélekszakadva rohantak végig a peronon, ugrottak be az egyik kocsiba. A fülke üres volt, csak egy hosszú fehér szakállú aggastyán bóbiskolt az egyik sarokban. Mikor zihálva letelepedtek, az öreg kinyitotta a szemét. Egy ideig figyelmesen nézte őket, majd mikor a vonat felgyorsított, száguldani kezdett, szelíden Így szólt:

– Miért az ijedelem, fiatalember? Nem kergeti magukat senki ...

Elállt a lélegzete. Igaza volt az öregnek – de ha nem üldöznek, mi elől futottunk? A lányra nézett; annak az arcán is tanácstalanság tükröződött. Ki elől, s miért menekültek? Elöntötte a keserűség.

A vonat megdöccent, felébredt. Fénycsóva szelte ketté az alaktalan sötétséget, valamilyen állomás homlokzatáról szűrődött be a fülkébe a fény. Megigazította lecsúszott takaróját. A kocsi alatt felsistergett a gőz, ez a jólismert hang és a hangszóró, amely éneklő lejtéssel ismételtette az útírányt, visszaadta biztonságát. Órájára nézett: a kismutató jobbraduló hegyesszögben találkozott a nagygal, hajnali két óra volt.

Tegnapelőtt reggel jött meg a távirat. Felbontotta, egy pár percig értetlenül bámulta, aztán le kellett ülnie a meglepetéstől. Ez állt a táviratban: „Egy hétig Bazelben. Cím Poste Restante. Várlak. Gyere. Anna.”

Anna! Tíz éve nem látta, nyolc éve még fényképen sem. Utoljára az egyetemen találkoztak november elején, a dátumot már elfelejtette, arra sem emlékezett, miről beszéltek utoljára, de látta, ahogy elindulnak együtt a Piarista-ház bolthajtásai alól a Rákóczi-út felé. Párszáz métert mehettek, amikor Annát felszedte egy teherautó. A lány Zuglóban lakott, nem jártak még a villamosok, az emberek nyitott teherautókon, vagy gyalogosan közlekedtek; a lány integetett, s ő tudta, holnap, holnapután megint bejön az egyetemre, találkoznak. De másnap Anna nem jött be, tőle meg megkérdezték, akar-e Bécsbe menni, vöröskeresztes szállítmányok ügyében

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1968. évfolyam 6. számában.

tárgyalni. Hazaszaladt, egy-két dolgot bepakolt az aktatáskájába, aztán az egyetemen a fiúknál hagyott Annának egy cédulát: „Nemsokára visszajövök.” Sejtette, titkon talán tudta is, ha egyszer elmegy, nagyon sokáig nem tér vissza, de a távozás csak fantasztikus lehetőségként élt a tudatában, soha nem hitte, hogy megvalósulhat. egy sanzont hallott a rádióban Párizsról, könnyű futotta el a szemét, annyira hihetetlennek tűnt, hogy valaha is meglátja Párizst. Amikor pedig azon a szomorúan, szemerklő novemberi napon elment, ezt írta a cédulára: „Nemsokára visszajövök.” Mert hinni akarta, hogy visszafelé is van út.

Teljesen véletlen volt, hogy Angliába került. Egyformán rosszul beszélt angolul és franciául és a menekülttábor zűrzavarában, ahol időnként belekiabáltak a mosdatlan, borostás, izzadt tülekedésbe, hogy „ki akar Kanadába menni?”, vagy „Norvégok, jelentkezzenek!”, csak egy barátjának erélyes közbelépése mentette meg attól, hogy évekre Ausztriában ragadjon. Amint a határt átlépte, már fordult is volna vissza: egyre a fiúkra gondolt (a vöröskeresztes ügyet nem sikerült elintézni), meg a sztrájkra, a munkástanácsokra, arra, hogy azok most nélküle próbálják menteni, amit lehet. Valósággal csüngött a hazai híreken. Aztán valami összedőlt benne, már nem hitte, hogy visszamegy, de nem kívánt továbbmenni. Zsebredugott kézzel ácsorgott, köveket rugdosott a tábor udvarán. Barátja végül erőszakkal tuszkolta bele az Angliába induló diákcsoportba.

Londonban, miután átesett a kötelező nyelvtanfolyamon és fölverték az egyetemre, először történelemszakra jelentkezett, később átiratkozott az LSE-re, szociológiára. Az első év volt a legnehezebb. Az egyetem közelében laktak, egy diákszállóban. A nyelvórák után, amikor a többiek elmentek a menzára teázni, ő bezárkózott a tágas szobába, amin hárman osztoztak és a bizonytalan alkonyi fény mellett újra meg újra elolvasta Anna legutóbbi levelét:

„Nem is tudod elképzelni, milyen nehéz nekünk. Mióta elmentetek, néha napokig búskomor vagyok, legszívesebben otthon ülnék és lemezeket hallgatnék, de menni kell, talpalni, állás után járni. A diplomát ugyan megkaptuk, de állás? Pesten? csak a kivételes – vagy írjam inkább kivételezett? – keveseknek jut. B. elment vidékre, Karcsit most tárgyalják, G. elvette feleségül azt a kis franciaszakos lányt, akivel járt: minden bizonytalan, az emberek bújnak egymáshoz, keresik egymás melegét ... nagyon, nagyon hiányzol.”

Milyen hosszú leveleket írt Anna abban az első évben! s milyen tragikus pózba vágta magát leveleiben, ő, a száműzött hős! Kész nevetség. Mennyi iróniával méri le az ember hajdani gyarlóságait. Mi lett belőlünk?

fűzte tovább a gondolatsort, a vonat kattogva nekirohant a sötétség rugalmas falának, mivé lettek fogadkozásaink? Idomultak a lehetőségekhez, s az évszakokhoz. Ősszel másképp szerelmes az ember, mint tavasszal, s kevés az a levélpapíron gerjesztett kapcsolat, amely túléli a második telet. Az ifjú Werther kora úgy látszik véglegesen a múlté. Húsz éven fölül, aki teheti, nem szívesen menekül vissza a kamaszkor ragadós álmaiba.

Anna két évig bírta, aztán belepottyant az első tisztességes (ez aztán a vicc, a házasság, mint tisztességes szándék!) szándékkal közeledő fiatalember ölébe. Nincs miért hibáztatnom öt, gondolta, jutott volna eszembe visszamenni érte, vagy kihozatni, amikor még lehetett. Igaz, ő sem nagyon akart jönni, mondták közös barátaink. Kijött volna, ha hívom? ha akkor hívom, mert később már hívtam, de hányszor! nem tudom. Csak-hogy akkor én mással voltam elfoglalva, lázasan politizáltam és egyszerűen képtelen voltam elképzelni, hogy most már végleg kinnmaradok. Nem önzésem – önáltatásom áldozata lett.

Ál-dozat, ál-dozat, ál-dozat, ál-játszottak a szóval a kerekék. Ki tudja, talán nem is ő az áldozat, talán én vagyok a saját vérmérsékletem áldozata. A házasságban egymáshoz lettünk volna kötve, ha Őt harapom, magamat marom. Anna az én felelősségemre jött volna ki, maga a gondolat elviselhetetlen. Nem tudott nyelveket, családjá foggal-körömmel ellenezte kapcsolatunkat. Mi lett volna belőlünk?

Hajnalban a kalauz kocogott az ajtón, bemondta az érkezési időt. Kapkodva felöltözött, a folyosón savanykás cigarettafüst terjengett, egyetlen rántással lehúzta a bepárásodott ablakot. A vonat szürkés-kék szőlőhegyek között rohant, egy távoli kastély réztornyán szikrát vetett a nap. Félnyolcra érkeznek, marad bőven idő szobafoglalásra, borotválkozásra. Ha korán nyitnak a boltok, még pár képeplapot is megír tízig.

Aztán mégsem írta meg a lapokat, túl izgatott volt. Már az első szállodában talált szabad szobát, igaz, meg is kérték az árát. Választáviratában tízre adott randevút Annának; mikor végzett a reggelivel és átfutotta a szálloda halljában talált, hártypapírra nyomott angol lapot, elindult ismerkedni a várossal. Járt már Bazelben, első szabad nyarán végigcsavarogta egész Nyugat-Európát, akkor. Legélénkebben az egyik Rajna-hídra emlékezett, annak a közelében evett először fondu-t, s a híd túloldala valami oknál fogva a Margit-híd budai hídfőjét juttatta eszébe. Emlékezett egy képtárra is, de nem tudta biztosan, hol látta azt a sok ideges Kandinskyt, mulatságos Klee-t, itt-e, vagy Zürichben. Elácsorgott az újságosbódék sarkán, minden nyelven elolvasta a vastagbetűs címeket,

hosszan tűnődött, egy-egy német szó mit jelenthet. Aztán térképén kikereste a Münstert, s lassan elindult fölfelé.

Tavaszi szagokkal játszott a szél, riadt felhőbárányokat terelt az égen. Megállt egy virágüzlet előtt, aztán mégsem nyomta le a kilincset. Mind- eddig akarattal nem gondolt Annára, s most a virágözön előtt felszakadt benne az aggodalom. Talán jobb lenne, ha visszafordulna, ha nem talál- koznának? Milyen lesz ez az új Anna? hasonlít-e a régire? Felidézett egy- egy képet a lányról, de a képek csak annyira éltek, mint a gimnáziumban memorizált latin vers: nem volt ízük, színük, szaguk. Szemébe süttött a nap, behunyta szemmel lépkedett tovább.

A Münster mellett hiánytalanul rátalált a kedves csorgókútra, amit sé- tája közben hívott elő egy emléknegatívból. Kereste Anna arcát is, ami- lyennek utoljára látta novemberben, de most nem találta. Ivott a kútból, letörölte szájáról a vízcsöppeket. A katedrális előtti tér kihalt volt, csak a nap próbálgatta rajta fényerősségét. A lány oldalról szaladt feléje, rábo- rult:

– Petikém, gyöngyvirágom!

Összelelleztek, a lány nagyokat kacagott örömeiben. Kézenfogva in- dultak el a Münster mögé, a Rajnára néző sétányra. Meg-megálltak, néze- gették egymást.

– Nagyon megváltoztam? – aggódott Anna. – Látod, még a hajamat se festettem be, pedig Pesten ma mindenki másszínű akar lenni. A feketék szőkék, a szőkék vörösek. Meg van aki hamis haját hord. Megöregedtem? Te alig változtál.

„Alig” és a lány pillantása végigsiklott a férfi homlokán, ahol a sűrű haj már megkezdte lassú, alattomos visszavonulását, „te is alig” és a férfi nem is hazudott, mert Anna járása, mosolya a régi volt, csak a melle lett súlyosabb, s arcát kezdték ki a szarkalábak. Anna egy pillantással számba vette a férfi ruháját, s megállapította, sokkal jobban öltözik, mint annak- idején – Pesten a ruhájáról meg tudták volna állapítani, hogy külföldi. Péternek mindössze két napja volt Bázélre. Pénteken reggel kapta meg a táviratot, s még aznap délután indulhatott – de hétfőn már előadása volt az egyetemen. Maradt a víkend. A lány ezt a két napot is váratlan ajándék- nak tekintette: nem volt benne biztos, hogy Péter el tud és el akar-e majd jönni. A nagynéni, akinek meghívására sikerült kijönnie Svájcba, nem nagyon törődött vele, mivel tölti víkendjét a magyarországi vendég, maga se tudta pontosan, miért hívta meg Annát, akit utoljára kislánykorában látott, talán ötévesen, fülig maszatosan a lelkes szedrezéstől. A nagynéni egy jólkereső svájci építészhez ment feleségül, emeletes villában lakott

Bázel „legúribb” negyedében; Anna akkor és annyit volt otthon, amennyit akart.

Sétáltak, ettek, megint sétáltak, leültek feketézni. Közben folyt belőlük a szó, főleg a lány beszélt: „Hányszor emlegettünk benneteket, hányszor gondoltunk rátok! Én csak neked írtam, aztán meg neked se – nem lett volna értelme. A férjemet is bántotta volna. Nem, nincs még gyerekünk. Dénes autóra szavazott, aztán meg utaztunk is, jártunk Cseszkóban, Leningrádban, tavaly nyáron a Fekete-tengernél ...” Péter nem akart előhozakodni gondoljaival. Lett volna elég lényeges mondanivalója, azt is szívesen megkérdezte volna, otthon irigylik, vagy gyűlölik-e a kijötteket? S hogy tulajdonképpen jól tette-e, hogy nem ment vissza? Nem mintha ötvenhatban kétségei lettek volna tettének helyessége felől; tréfásan Így racionalizálta választását – inkább fejtek keresztrejtvényt Londonban, mint követ Recskén, De ez akkor volt, s mióta szelídebb szelek kezdtek fújdogálni, s kezébe került egy-egy hazai folyóirat volt évfolyamtársai, egyetemi ismerősei cikkeivel, tanulmányaival, elgondolkodott. Csakugyan olyan értékes a szabadság, ha légüres térben szabad az ember? Eleinte még volt magyar társasága, aztán szétszéledtek: ki Amerikába ment, ki vidékre. Rossz napjain úgy érezte, környezetéből semmisem érdekli, még seprőszemű ír girl-friendjével sem akart találkozni (pedig a maga módján szerette Sheilát, ha valahol, az ágyban jól megértették egymást), össze-vissza szaladgált, fuldoklott, mintha kozmikus pumpákkal kiszivattyúzták volna körülötte a levegőt. Szociológus volt, egyetemen adott elő, de szociológus létére az angol társadalom alig érdekelt, s valami különös, konok ellenállás dolgozott benne – ha valamit meg kellett csinálnia, egyre húzta-halasztotta, azért is mást csinált. Nem halt ki belőle az otthon- felnőtt lázadó, aki azért lázad, hogy ne kelljen semmiféle mások formálta és igazgatta rendbe beilleszkednie. Menekült a megállapodottságtól, de tudta, ha hazatérne Magyarországra, attól a megkötöttségtől szenvedne, amit az otthoni életforma jelent. Újabban azzal a gondolattal foglalkozott, átköltözik Amerikába, bár tudta, ez az utazás csak elodázza a minduntalan halogatott döntést: ki ő és hová tartozik.

Anna nem kérdezte, haza akar-e menni, ha nem véglegesen, legalább látogatóba (mióta hazulról könnyebben utaznak az emberek, feltételezik, hogy haza is könnyebb utazni). Péter várta a kérdést, s a lány tapintatával magyarázta, hogy az mégsem hangzott el. Pedig másról volt szó. Anna is várt valamit; azt, hogy a férfi megkérdezze: „nem akarsz kinnmaradni?” Nem tudta, mit mondana, ötvenhat végén biztosan tudta, valakinek otthon is kellett maradni. Akkor otthon volt a helye. Nem gondolta végig, s ezért

nem tudta volna azonnal megválaszolni, ott tudna-e hagyni csapot-papot, állást, férjet és kisautót, zuglói kiskertet és nagy mátrai túrákat, szülőket és ilyen-amolyan barátokat. Mégis várta, lelke mélyén elvárta Pétertől, hogy ezt megkérdezze – hisz a férfi szerette őt, talán még most sem távolodott el tőle annyira? Nem tudta, hogy az emigráns, aki küzd állapotának véglegessége ellen, erkölcstelennek tartja, hogy bárkit is rábeszéljen a maradásra. Nem mintha kinn nem keresne többet. Nem mintha nem olvashatna kitűnő könyveket, hallgathatna pompás lemezeket, nem érezhetné markában a világot: oda utazok, ahova akarok! De van valami az anyagi és a szellemi állapot között, amiben emigránsnak lenni rosszabb. A mindennapos lelkiállapot. Ez ugyanis elsősorban az emberi viszonyoktól függ, attól, hogy mihez és hogyan kell alkalmazkodni, hogy mennyire veszik észre az embert, az elvégzett munkában az embert, az idegen akcentus, az idegen ízlés mögött az embert. Péter úgy érezte, az emigráns a legkedvezőbb körülmények között sem lehet „normális” ember, ha normalitáson az adott életformába való teljes beilleszkedést, a körülményekkel való egészséges, sőt derűs megalkuvást értjük. A kivándorló, az más; de Péter nem tartotta magát kivándoroltnak.

Attól félt, mindezt nem tudja elég értelmesen megmagyarázni Annának. Nem akart panaszkodni, nem tudott dicsekedni, s úgy érezte, az emigránslét dilemmáját lehetetlen hiteles szavakba foglalni annak, aki ezt nem élte át. Inkább hallgatott, s amikor beszélt, másokról kérdezett. Kiből mi lett, a fiúk közül, hányan esküdtek hűséget a karriernek, kikből lettek pártfiliszterek, kik maradtak meg az ifjúság folyvást fortyogó kráterállapotában. Anna mindenről beszámolt, apró, mulatságos történeteket mesélt ikszről, meg ipszilonról; aztán a régi helyeket is elmondta, ahová együtt jártak. „A Százéves? Onnan már régen eltűnt a hárfás. Cigányzene van ott is, mint mindenütt. Rettenetes.”

Hazakísérte Annát, a kapuban csókolóztak. Elkerülhetetlen volt, hogy időnként úgy viselkedjenek, mint az újdonsült szerelmesek – kicsit szerep volt ez, talán egy szép szerep felújítása –, de aztán Anna erősen meghúzta a férfi haját, kibontakozott öleléséből és besurrant a házba.

Másnap – vasárnap – nem történt semmi különös. Délután háromig, legalábbis. Délelőtt megnézték a helyi képtárat. Svájci moderneket állítottak ki, alig lézengett egy-két látogató a széles, napos termekben. Egy üres teremben megálltak, s egy roppant piros háromszög alatt hosszan, önfelédten csókolóztak. Ebben már nem volt szerepjátszás. Közeledő cipőkopogás rebentette szét őket. A békés szendergéséből felriadó teremőr hunyorogva csodálkozott a fiatal pár kirobbanó jókedvén. Később orgonát

loptak egy parkban és felmentek Péter szállodájába. Hogy vízbe lehessen tenni az orgonát.

Hátra volt még ez, meglehet, csonkának érezték volna enélkül a találkozást. Tíz kiesett éven át jelt akartak adni egymásnak. Reménytelen volt ez a kísérlet – minden vádat, idegenséget, csalódást fel akartak oldani egyetlen ölelésben. Kétségbeesetten szerették egymást, Péter lehuny szeme előtt egymásbafonódó színes karikák táncoltak, a redőnyön átszivárgó napfény vörös spirálvonalat rajzolt a szemhéjára.

Később felkönyökölt és ezt mormogta:

– Az ízed a régi, Annácska ...

Aztán hangosabban:

– Csakhát ez ünnepnap. Közös vasárnapunk. Tíz évben egyszer.

Tíz éve először. De az embernek hétköznapra is kell valaki. S az angliai hétköznapok ...

Pillanatra megállt, mintha nem akarná befejezni a gondolatsort:

– Izgatottabban éltünk odahaza. Színesebben.

Megsimogatta a lány fejét:

– Köszönöm, hogy hívtál.

Anna a falnak fordulva hangtalanul sírt. Péter felkelt, benedvesítette az egyik törülköző sarkát és óvatosan, gyengéden lemosta a könnyeket. „Gonosz vagyok hozzád” gondolta, „de még gonoszabb lennék, ha most magammal vinnélek. Mit tudsz az életemről, mit tudok a tiédéről? Ami megszakadt, nem lehet összefűzni; újrakezdeni, igen, de ahhoz nekem otthon kellene élnem, veled. Nincs más megoldás.”

A vonatnál Anna nem sírt. Éjfél előtt pár perccel indult Péterrel a vonat, hideg neonfények gerendázták az éjszakát. Megettek két tábla csokoládét indulás előtt. Az állomáson egy ingerült egyenruhás ember veszekedett egy ballonkabátos utassal. Az utas, kopaszodó, köpcös férfi, energikusan káromkodott franciául és a jegyét lobogtatta. Meglepetten nézték a jelenetet. Különösen Anna csodálkozott: nem ilyennek képzelte Svájcot és a svájciakat.

Elképzelte Londont, úgy aludt el aznap éjjel. Láta a parlamentet, olyan volt, mint a képeslapokon, a híd nevét is tudta egy régi filmből: Waterloo Bridge. A hajó innen, a híd alól indult. Ő állt a fedélzeten és nézte az utasokat, akik kenyérdarabkákat szórtak a sirályoknak. Egy férfi megfordult; egészen olyan volt, mint Péter, csak idősebb, haja már erősen őszült. – Szólnom kell hozzá – futott át a gondolat Annán, de furcsa zsibbadást érzett egész testében, nem tudott megmozdulni, sem megszólalni. A férfi ekkor odalépett egy nagyon elegáns, magas szőke nőhöz, karonfogta és

lassan elsétáltak a hajó tatja felé. Anna testében lassan felengedett a zsibbadás, most már csak valami megfoghatatlan szomorúságot érzett.

Sós íze, sós íze volt a szélnek. A hajó tengerre ért.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1969. ÉVFOLYAM**

Oványa grófja*

Többnyire nem magam intézem a sorsom.

Én mindig különös bizalommal viseltetem a folyók iránt. Negyvennyolc tavaszán, a nagy áradáskor találomra vettem magam a Maros jéghideg vizébe – így tanultam meg úszni. Ötvenhat decemberében átgyalogoltam a Tisza foszladozó jegén, mert a hídon igazoltattak, aztán hatvannégytől a Dunába hajgáltam a kézirateimat, miután a szerkesztőségek visszaadták. De legjövödelmezőbb ötleteim is a Duna partján születtek. Ültem a legalsó lépcsőn, bámultam a vizet, közben szinte tudat alatt kerekedett ki bennem valami apró történet, amiből a fogalmazás gyötrelme nélkül is kiírtam párszáz forintot. Ezúttal nem volt szerencsém. Megkondukt a déli harangszó, feltápáskodtam – szombat lévén zártak a szerkesztőségek és zártak a pénztáarak.

Gyalog indultam Budára, még pislákolt bennem egy halvány reménysugár, hogy valami közéleti trükkel sikerül kellemesebbé tenni a hétvégét. Sorra vettem az ismerőseimet. Az a néhány író, aki hajlandónak mutatkozott valamiféle kollégialitást vállalni velem, biztos valamelyik alkotóházban darabol egyre szögletesebbé egy munkásfigurát – tán épp a tulajdon apját –, hogy versenyképes maradjon, a barátaim tavasztól, mint a megszállottak szögdöstek Nyugatra: egy képeslap, néhány sajnálkozó mondat, részletes térkép egy-egy határszakasról – ennyi maradt nekem, ennyi a hallgatólagos egyezségből, hogy majd javítunk a dolgokon, amennyit lehet s a munkánkkal meg leszünk elégedve.

Gyalogoltam és szégyeltem magam. Élhetetlen és minden gyakorlati érzék nélkül való vagyok. Mint az utóbbi időben számtalanszor, ezúttal is be kellett érnem azzal, hogy meglátogatom az Özvegyet. Bekopogtatok hozzá, elnézést kérek, hogy ilyen soká elmaradtam, ha megkínál borral, elviszem moziba. A dolog végeztével hazamegyek, kitakarítom a szobát, megkeresem, elolvasom és megválaszolom anyám sárgulófélben lévő levelét – olyan apróságok, amit akkor végez el az ember, ha úgy érzi, cselekednie kell, de egyéb ötlete nincs. Az Özvegy egyébként – apám családjának közeli rokona – néha rendkívül érdekesítő társaság. Két köbméternyi rendelete, törvényjavaslata van már otthon, ami szerint nem kaphatja vissza a másfél hold szőlőt s az italengedélyt Balassagyarmaton. S az

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1969. évfolyam 1. számában.

utolsó kétsoros hírig tudományosan cáfolni tudja a törvények törvényes voltát.

Már-már megbékültem a sorsommal, menetközben, az utcát fürkészsze fogalmaztam egyre szellemesebbé az anyámhoz intézendő levelet, mert kényes az ilyesmire, mikor az egyik utcasarkon összeütköztem Katival. Egy cédulát lebbentett meg előttem – nyilván korábban észrevett –, csupa ígézet volt a tekintete. Bár sejtettem, megkérdeztem, mi az. Ez a Kati, csak isten tudja miféle kapcsolatai révén igen gyakran jutott hozzá félárú vagy ingyenes üdülő-beutalókhoz, szervezett hétvégi programokhoz, céduláival aztán egy csábos mosoly kíséretében addig rőtta az utcát, míg siker nem koronázta az akciót, de partnerei többnyire pórul jártak. Többe került a néhány napos félárú bolondozás

Katival, mintha a saját szakállukra Abbáziába utaztak volna. – Műemlékavatás – válaszolt vidáman. Mikor megkérdeztem, mi az ára, azt felelte, ha majd karriert csináltam, vigyem magammal Afrikába. Mert az olyan izgalmas. Azonkívül, úgy szeptember tájt szüksége lesz egy pár csizmára, meg sok minden egyébre, a részleteket majd időközben megbeszéljük. Bár félttem tőle – túl szép volt ahhoz, hogy okosabb lehessen nála –, de meghatott a sok jövőidő, úgylátszik megsejtette, hogy egy fillérem sincs, mégis mellettem maradt. Ez volt hát Kati, egyébként úgy mondták, tisztességes. Hogy nem a rossz szándék vezeti.

Néztem a tiszta, ápolt arcát, a nevető szemét, elérzékenyültem, olyan marhaságok cikkáztak át az agyamon, amit még magammal is alig merem közölni. Hogy egyszer majd nagy gonddal és szeretettel megírom a történetét.

A busz jó másfél óra múlva indult az Engels térről, maradt hát időm, hogy rendbe hozzam magam, átöltözzem s a tükörfényű prospektusból tájékozódjam a születendő műemlék múltja felől. Röviden: Óványa Árpád-kori leletek tőszomszédságában épült főnemesi rezidencia. A századok folyamán a tatárok felégették egyszer, a törökök kétszer, a környékbeli parasztok háromszor, mégis ősi pompájában díszeleg. A hozzáépült faluval együtt földből vert várfal övezi. Megjegyzés: a közeli Holt-Tiszába a helyi tanács három éve állami dotációval angolnaivadékokat telepített. A buszban aztán megtudtam azt is, hogy az idők folyamán gróffá degradálódott főhercegi család utolsó sarja a kastélyban él és szerény belépti díj ellenében bajvívásra szólítja fel a közönséget.

Óványa olyan volt, mint a magyar átlagfalu. A határ egyik felében búzát, a másikon kukoricát termelt a kolhoz, az utcák rendezetlenek, a házak roskatagok, a levegő tehénszagú. Parasztokból alakult bizottság foga-

dott bennünket a paplaktól lett tanácsháza előtt, kopott ruhájú, sokat nélkülözött emberek. Mit ad Isten, a vezető meghajol, tán tőlünk, félárú, intézményes turistáktól várják, hogy majd nagyobb darab szalonna jut a kenyér mellé. Betódultunk a tanácsterembe, a falusiak zavartan hellyel kínáltak bennünket. Mikor csend lett, két tagbaszakadt polgár kenyeret és sót hozott az asztalokhoz (mint később kiderült, ez a bizarr ötlet egy történelemtanártól származott), hosszabb várakozás után, mikor úgy tűnt, mindenki tudatosodott a szimbólum, pörköltet és savanyúságot szolgáltak fel.

Az étkezést rövid ünnepi műsor követte. A történelemtanár emelkedett szólásra, lihegett, szikrázó szemekkel emlegetett osztályharcot, szólogatta Lenint és idézett a huszadik pártkongresszus anyagából, az indulatos szavak szétszaptak az unott délutáni csendben. Elbámultam. Mire magamhoz tértem, egy nő állt a pódiumon, emelkedett szellemű, lobogó hajú, Dorozsmai Csángó Vendel megyei költő hazafias verseiből szavalt. A műsor befejező akkordját, a román tánccsoport produkcióját nem vártam be. Kiosontam az udvarra a történelem tanár után, furdalt a kíváncsiság, osztályharcos Óványát említett, a zsarnok pusztulását, félttem ugyan, hogy csak jelképnek szánta az egészet a falu ősi szocialista érzületeihez, de sose bocsátottam volna meg magamnak, ha egy használható sztorit elmulasztok.

A táncosok dévaj heje-hujázásának hamar végeszakadt. A vendégek megkönnyebbülve tódultak ki a cefreszagú teremből, vidám kacagás fakadt az arcokon, valaki azt bizonygatta, hogy Kínában fapénz van.

Kétségek közt figyeltem őket egy pajta hűvöséből, a tanár részvétlen propaganda-története felháborított. Nálunk ugyan sose taksálták túl magasra egy emberélet értékét, de a gyilkos az gyilkos maradt az élete végéig, tisztátalan. Megkerestem Katit, karonfogva caplattunk az elcsendesült menetben, végig a falu sáros főutcáján, Kati méltatlankodott, én hümmögve-bólogatva sajnáltam a cipőjét, harisnyáját, közben elhatároztam, hogy utána nézek az utolsó igazi gróf balsorsának. A tanár meséjében valami szaglott.

A legutolsó, a proletárrá degradált grófvadékot csak Billnek hívták a falusiak. Fiatal, nagytestű, elhízott ember volt, egy, a mindenséget betöltő fényes mosollyal. Jóízűen rágta a rágógumit, de a kérdéseimre csak immel-ámmal válaszolgatott. Teljesen lekötötte a meghibásodott fűnyírógép. Aztán mondott egy nevet, egyet a küzdők közül, aki hazudozik ugyan, de alapjában véve egyenes ember. Megkerestem, s miután vele sem jutottam semmire, elejtettem a témát. De az adatok megragadtak az

emlékezetemben, s mikor úgy másfél év múlva eszembe jutott az eset, megvilágosodott előttem, hogy grófom egyetlen lehetséges útja az elmúlásig nyílegyenesen vezet az adatok logikus időbeli sorrendjén keresztül. Vagyis: A gróf apró emberke volt, valahol a nyolcvanadik esztendeje körül, őszhajú, görnyedt, totyogó-fajta és kissé ütődött, mint a falura szakadt értelmiségi általában, ha még ráadásul az alkalmi ismerettségeit illetően is válogató; éveinek nagyrészt könyvei és fegyverei társaságában társalogta végig. Az élet gyakorlata iránti érdeklődése lehorgonyzott a miléneum esztendejének szellemi és anyagi kielégültségében, amikor ünnepelték, amikor fia született, a háború, a forradalom az intenzív kapitalizálódás, a paraszt növekvő földéhségének idején, vadászatokat, nagy lakomákat csapott, ritka elmélkedései valahol a semmiben végződtek. Aztán, hogy erőben és egészségben túljutott a ösztönélet szorongásain, még egyszerűbbé, áttekinthetőbbé vált minden, hisz soha senki nem kért tőle számon semmit. Két térd közé szorította a karabély závarzatát, húzott még egyet a csövön, aztán leült pihenni. Hallgatózott. Kint tiszta, hideg éjszaka volt, csontkeményre fagyott föld és villogó csillagok, a nagy farkasjárás a századforduló telén, az motoszkált a gróf emlékezetében. Elbabrált még egy ideig az irányzékkal, felállt, rádobott két hasáb fát a tűzre. Járkált jó öt percig fel s alá a szobában, amíg rábukkant az olajos szelencére. Dörögve választott ki egy puha plüst a nagy halom rongy közül, visszaült a lócára s sokáig, elérzékenyülten bámulta a megtisztított vadászfegyvert. Észrevétlenül lopakodtak el az órák, a gróf aludni csak hajnalban tudott. Nézett, valahol a hallótávolság határán megdördült egy ágyú.

Négy hete állt a front a falu alatt, de négy hónapja tartott már a páni félelem, az oroszok átlépték a Kárpátokat s a győztesekről semmi jót nem lehetett hallani. Elkötötték a lovakat és vittek mindent, ami ketyegett, nőekkel erőszakoskodtak, s csak Isten tudja micsoda jog alapján azonnal osztogatni kezdték a maguk negyedszázados igazságát.

Akinek volt hová, menekült, ilyenformán ürült ki az óványai kastély is. A gróf nem tartott a családdal. Tán az ezeréves tulajdonjogi felelősségérzet miatt, tán mert már túl érezte magát azon a koron, amikor az embernek még veszíteni valója van, nem tudni, mikor a család összecsomagolt, felhordatott néhány mázsa fát a melléképület egyik védett szárnyába, néhány heti ételmet, és maradt. A faluból egy kövér asszony járt fel hozzá, főzött, takarított, elmondta mi hír a frontról, ellopott valamit, aztán megígérte, hogy holnap újra eljön.

A gróf csak addig nyugtalanzkodott a háború miatt, amíg a birtoka területén el nem rendeződtek az ellenséges erők. Naponta végighallgatta

mindenesnéja jajveszékelését dögvészről, emberhalálról, kétöles bomba-tölcsérekről, de a hírek többnyire megnyugtatták: úgy zajlott le minden pontosan, ahogy előre elképzelte. A németek megerősítették állásaikat a falu alatt, hogy fedezzék a bánáti visszavonulást, aztán, ha ez lezajlott, nyilván feladják harc nélkül, egy jobb védelmi lehetőség, a Tisza miatt. Ezzel a kastély és hat falu kívülesik az összes lőtávolságokon, folytatódhat minden ott, ahol néhány hete megszakadt, jöhet a család,

a tavasz, a következő, a béke esztendeje.

Kezébe vette a megtisztított karabélyt, az villant át az agyán, hogy ezzel már embert is öltek, tizenkilencben, a tisztogatás megkezdésekor. Megmártotta a plüst az olajban, megremegett a keze. Újra megdördült egy ágyú, jóval közelebb, mint várni lehetett volna, egy egész üteg adott össz-tüzet a becsapódás helyén, fergeteges lövöldözés kezdődött.

Nem messzi, a falu és a kastély között akna robbant. Feleúton az olaj felé állt meg a keze, úgy gondolkozott el, mintha még tehetne valamit. Észre sem vette, hogy közben kinyílt a szoba ajtaja. Három paraszt lépett be rajta öntudatosan, felemelt fővel, úgy sorakoztak fel, ahogy a színházban látni, első paraszt, második paraszt, harmadik paraszt. Az első paraszt az intéző ruháját viselte.

– A bort akarjuk – mondta, miután egységessé vált a hadrend a gróffal szemben.

A gróf nem nézett fel. Arcán őszinte öröm látszott, ahogy az olaját egyenletesre kente a csövön. Mosolygott. A paraszt tanácstalanul nézegett egy ideig, aztán botjával keményen a padlóra vágott.

– A bort akarjuk! – ismételte el erélyesebben.

A gróf felpillantott.

– Takarodjatok – mondta halkán. Térdére fektette a karabélyt, csattintott egyet a záron. A paraszt nyelt mielőtt újra megszólalt.

– Ne tegezzen minket ... maga!

A gróf felállt, úgy járta körül a csoportot, mintha csodát látna. Füttyentett is halkán, azok zavartan, pislogva túrték.

– Az intézővel mit csináltatok? – kérdezte aztán, hogy betelt a látványval. Hátralépett, úgy várta a választ. A paraszt öntudatosan válaszolt:

– Nincsen itt már semmiféle intéző. Én vagyok itten már az intéző. A kommunizmus intézője.

A gróf nagyot nézett, visszaült a lócára. Terhére voltak ezek az intézővé emelkedett emberek, de nem volt mit tenni. Folytatnia kellett.

– Mit óhajtanak, uraim?

– Ne urazzon le minket ... maga! – fortyant fel a paraszt. – Elég volt a népnézésből! – A második sietősen a szavába vágott:

– A bort. A 902-es oportóit.

– Aztat – mondta ajkát megnyalva a harmadik.

A gróf nézte őket, valami olyasfélét érzett, mintha kabaréműsort látna. Elkomorodott, nem sokra becsülte a könnyű műfajt.

– És most nyugodtan halomra lőhetném magukat ezzel a puskával – mondta hosszabb szünet után. – A világ összes törvényszéke felmentene.

A parasztok összenéztek, az intézőruhás a fejéhez kapott.

– Ez az – hadarta. A tartása is lazult valamelyest. – Ez az. Ezt mondogattam én is. Mi lesz, ha a nyakunk közé durrantanak a sötét ablakból? – Hosszabbra nyúlt a szünet, mint várta, vigyorogva tekintgetett jobbra-balra.

– Miért nem jöttek mindannyian? – kérdezte a gróf. – Az egész Újfalú?

– Megszorították őket – mondta a második paraszt. – Összetűztek a németekkel. A magtáraknál.

A gróf legyintett.

– Reménytelen eset – mondta.

– Ez az – kapott a szón az első paraszt. – Ez az. Ezt mondogattam én is. Reménytelen eset. Mondom aztán ... mondom így. Mink hárman. Menjünk fel a kastélyba. Koccintani egyet. Úgyis olyan magányosan van itt fönna a méltóságos gróf úr.

A gróf elgondolkozott. Csak napok, talán csak órák kérdése, hogy az oroszok áttörjék a frontot, azok még ezeknél is kommunistábbak. És nem botokkal jönnek el a borért. Fárasztotta is a parasztok társasága, így az éjszaka kellős közepén, nyúlt a kulcsokért, de közben eszébe jutott valami.

– Mit tudnak a frontról? – kérdezte feléjük fordulva. A harmadik paraszt úgy érezte, ő következik. Köszörülte a torkát, előre lépett.

– Tarcsák magukat ezek a nyúves németek – mondta, a fejét forgatva, nem tudta biztosan, jól beszél-e.

– Amíg a vidéket teljesen ki nem fosztják – toldotta meg a második.

– Szóval ihatnánk egyet-kettőt? – így az első.

A gróf közéjük hajította a kulcsokat.

– Lehet – mondta –, de itt nincs mulatozás. Csapot találnak az ereszet alatt, gurítsanak ki egy hordót a dülőútra, ott aztán ihatnak, amennyi a belükbe fér.

A vendégek elégedetten távoztak – a gróf sokáig nézett utánuk – hadonászva, tanakodva lökdösték egymást a pince lejárataig, aztán hadonász-

va, tanakodva, egymást lökdösve keresték a kulcslyukat – szívott még kettőt az éles éjszakai levegőből és visszaballagott a szobába. Nem találta a helyét. Kezébe vette az olajos edényt, szórakozottan döntögette jobbra-balra, aztán fel-alá kezdett el sétálni, először jutott az eszébe, hogy mi lesz, ha majd vége lesz a háborúnak. Nemigen különbözött ez a háború a többitől – hangzatos békefelhívások, örökbarátsági szerződések, aztán a fegyverek megáldása, a tömegek lemészárlása és nyilván az összeomlás győzteseknél és veszteseknél egyaránt – de egy biztos: Magyarországra Ázsiából még soha semmi jó nem érkezett.

Eltűnődött, robbanás riasztotta fel a gondolataiból, közelről, hogy az ablakok beleremegtek. Bombáznak – gondolta –, ez valami új volt, valami, amivel számolni se igen lehet. Légvédelmi géppuska tüze volt rá a válasz, majd borzasztó erős ágyúdörgés, aztán ágyúzás a Tisza felől, a németek se vették tréfára a dolgot. Újabb bomba robbant, a gróf talpa alatt megbillent a padló, az edényből kilötytént az olaj, kishiján elvágódott. Mély, süket csend követte a detonációt, lélegzetelállító, idegbénító csend, megkapaszkodott az asztalba, zihált, keze, lába remegett. Bekövetkezett az, amiktől rettegett egész életében: élete a véletlentől függött, a kezét nem emelhetette fel érte.

Hosszú percekig állt mozdulatlanul, hörgött és verítékezett, úgy félt, ahogy csak öreg emberek tudnak reszketni az életükért. Az ágyúzást, a fegyverropogást, hogy elmúlt, úgy érezte, megszokta már s a nagy csendben valami új, ismeretlen dolog készülődik ellene. Egy lépést nem bírt tenni, egy „istenemet” elrebegni, egész mivolta a következő pillanatra koncentrálnak, megkönnyebbülve sóhajtott fel, mikor fegyverropogást hallott a falu felől. Ezzel el is kezdődött a támadás. Szüntelen ágyúzás, félpercenként aknagránát robbant, nyomjelző lövedékek, embertelen, távoli üvöltözés, túl az első ijedségen már csak félt, nagyon és szakadatlanul.

Kibotorkált a szobából, hogy kitágult a látóhatár, hogy hozzávetőlegesen követni tudta logikailag a hadmozdulatokat, tizedrésznyi félelmet sem érzett. Valahogy úgy tűnt, az ellenőrzése alatt áll az egész, hogy valami elvont módon tényezőjévé lett az ütközetnek. Az eget fürkészte egy ideig, majd a messzeséget, végül a dűlőút mentén, az árok partján akadt meg a szeme. Egy pillanatra még a félelmetől is megfélemedezett, megdörzsölte a szemét. Párszáz méternyire a két arcvonal között, a sztálingyertya fényénél, a Tiszántúl legnagyobb hordója körül combját csapkodva szilaj csárdást járt a három paraszt. Mikor hosszas szemlélődés után meggyőződött

róla, hogy nem téved, felvidult. Még nem tudta, mit fog tenni, egy biztos. Nem tölti egyedül ezt az éjszakát.

Topogott, latolgatott, aztán maradt. Úgy kívánt valami bátorítást, egy meleg baráti szót, ahogy életében csak egyszer kívánczik az ember, de az ösztöne, tán a jó ízlése visszatartotta, nézte csak a parasztokat sóvárogva, kedveszegetten és tehetetlenül. Érthetetlenül közel felugatott egy géppuska, a sorozat megszabdalta a feje fölött a fa koronáját. Megmerevedett – száraz gallyak szóródtak az arcára, ruhájára füstszag csapta meg az orrát. Lassan, ahogy a félelem múlt, tudatosodott benne, hogy sértetlen maradt. Körülszaglászott, aztán körülpillantott óvatosan, mozdulni nem mert – megdönthetetlen érvek szóltak amellett, hogy jó helyen áll. A füstszag erősödött, mintha megrekedt volna a feje körül. fett egy óvatos lépést oldalra, egyet előre, hallgatózott, aztán sietősen indult el a dülőúton lefelé.

Érkeztét zavart csend követte. A parasztok sunyin villogtak egymásra, a hátuk mögé dugták az aranyozott kupákat, amit az ivászathoz vettek kölcsön. A gróf is zavarban volt.

– Lejöttem ... – kezdte bizonytalanul – ... koccintani egyet.

A parasztok valami csapdát sejtettek, némán., vállvonogatva tanakodtak, a gróf italért nyújtotta a kezét.

Töltöttek. Úgy, hogy megdöntötték a hatalmas hordót, a lyukhoz tartották egyenkint a kupákat, alul vastag sugárban ömlött a földre a bor.

– Egészségére, gróf úr – mondta a második paraszt.

– Isten tarcsa meg nekünk – Így a harmadik.

– Népnýúzó – mondta az első elhúzódva. Neheztelés érződött a hangján.

Koccintottak a nyomjelző lövedékek baljós boltíve alatt, a gróf megvárta, amíg a parasztok behörpölik az italt, aztán azt mondta:

– Ég a kastély. Találat érte.

– Jaj nekünk – szakadt ki a harmadikból az ezredéves rettegés.

A második volt a legjózanabb. Belelehelt a levegőbe, a párára mutatott s azt kezdte bizonygatni, hogy ilyen kutya hidegben a tűz meg nem él.

– Rá se rántsón, gróf Úr, örömtüzek égnek mindenfelé – kiáltott vidáman az első. Úgy lendült a karja, mintha a fél világot beleértene, aztán minden átmenet nélkül az öklét rázva, üvöltve lépett az öregember elé. – Holnaptól mink diktáljuk még a szentbeszédet is. Mink, a nép. Érti!?

Töltöttek, koccintottak. Harag nélkül nézegették egymást a fel-felvillanó fényben, a lövöldözés is mintha alábbhagyott volna. A harmadik paraszt betyárnótát dúdolt a bajusza alatt.

A gróf elejtette a kupát. Elsőnek észlelte a robbanást – a lövedék közvetlenül a kastély alatt csapódott be, jókora darabot kiszakított a domboldalból. Az emberek felocsúdtak az ijedségből, az arcokon lehetett látni, hogy enyhül a fájdalom a dobhártyákon.

– Lúttak – mondta a harmadik paraszt hitetlenkedve.

– Fedezékbe! – adta ki a parancsot a második. Tétován nézett körül. – Űk csinálták a háborút – kiáltott fel az első hisztérikusan. Vádlóan mutatott a grófra. – A kizsákmányolók! – Ivott, előre lépett, villogni kezdtek a szemei.

A gróf meghátrált előle. Vesztére.

– Imperialista! – üvöltött a paraszt a botját felemelve. Sújtott.

A gróf térdreesett.

– Álljon meg a menet – mondta részegen a második, olyan mozdulatot tett, mint amikor a szónok csendre inti a lelkes közönséget. A harmadik ugrádozva járta éket körül.

– Aggyad neki! – rikkantott időnkint.

Aztán ütötték, rúgták, ahol érték, mind a hárman. Tajtékozva, lihegve, politikai, később mindenféle jelszavakat ordibálva az éjszakába, a gróf eleinte nyöszörgött erőtlenül, aztán csak a teste pufogott tompán, élettelelenül, a kimerülésig verték.

Álltak jó félórát zihálva, veritékezve a tetem fölött, lassan, míg lehültek, kerítette őket hatalmába a rémület – úgy vált egyre kihangsúlyozottabbá a hulla mozdulatlansága, gyűlölködve mérték egymást végig, a gyűlölet féktelen erejével estek egymásnak s verték egymást a botokkal veresre, végül italtól, sebektől, fáradtságtól elterülve, mély álomba merültek a fagyos földön.

S hajnalban három felé indultak, anélkül, hogy egyetlen szót váltottak volna egymással, s nem is sejtették, hogy a hajnalban a feloldozás aranylik, hogy a részeg éjszaka gyötrő emléke, befedve időt és emlékezetet, szimbólum gyanánt nő túl személyiségükön.

Bettina*

Kiáltására fordultam vissza!

Furcsa, szokatlan hangon kiáltott, úgy, mint amikor az éles, elnyújtott nevetés már-már zokogásba fullad ... Vagy éppen fordítva? Nem tudom ... Csak azt tudom, hogy – bár haragudtam rá – hirtelen, mintha megütöttek volna, megfordultam.

Mögöttem állt, alig pár lépésnyire, s szégyenlős tekintettel nézett az arcomba. Nem értettem, mi történt. Bosszúsan elfordultam, de akkor újra hallottam azt a furcsa hívó kiáltást. Mintha nem is ő kiáltott volna, hanem – mit tudom én – egy eltévedt sirály a tó fölött, vagy az esti égen cikkázó, valami ismeretlen madár.

– Mi bajod, Bettina? – kérdeztem ingerülten.

Nem felelt, csak nézett tágra nyílt gyerekes tekintetével, amely már megismerkedésünk első percétől zavart, de mégis vonzott – vonzott ellenállhatatlanul. Hogyan magyarázzam meg? Olyasfajta volt a nézése, amit „madár-tekintetnek” mondanék. Valami ösztönös bizalom és irreális félelem keveréke tükröződött benne: megható volt, de bosszantó is egyszerre. Házasságunk elején, biztos voltam benne, hogy megváltoztatom: mellettem józanabb lesz és ráébred a valóságra. Meg fogja érteni, hogy végre már neki is fel kell nőnie: nem élhet gyermeki képzeletének világában, nem babusgathat folyton beteg állatokat és nem barátkozhat csak az utca-seprővel. Melyik fiatal férj kételkedik abban, hogy meg tudja változtatni kissé éretlen, bolondos feleségét. De egy idő múlva kételkedni kezdtem. Végül pedig rájöttem, hogy könnyebb a napot eltéríteni pályájáról, mint a kettőnk karakterét összehangolni. Azóta valami érthetetlen feszültség lapangott köztünk. De az a „madár-tekintet” sokszor kísértett. Úgy éreztem, mintha fokozatosan távolodnék tőlem – akkor is amikor este a karomba vettem. Sokszor az a megmagyarázhatatlan érzésem támadt, hogy elvesztettem. Ha nyugodtan meggondolom, azt mondhatnám: válságban volt a házasságunk!

– Mi történt Bettina? – kérdeztem újra, s feltűnt, hogy szokatlanul sápadt.

A vörösés-barna gesztenyefasor mögött szürkén pihent a tó. Gyakran jártunk ezen az úton; kétoldalt a lezárt villák vakablakszemei meredtek az

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1969. évfolyam 1. számában.

üres, elhagyott kertekre, árva gyerek-hintákra, kopott fapadokra. Sárgacsőrű fekete rigók ugráltak a héjukból kigurult, aranyosbarna gesztenyék között. Bettina szerette ezeket az öreg fákat, ezeket a fényes gesztenyéket. Minden séta után teletömött zsebekkel tért haza, hogy azután otthon mindenütt ezekre a kesernyés, fonnyadó gesztenyékre bukkanjak, s eggyel több okunk legyen a civódásra.

Csönd volt. Darázsümmögéssel, fanyarszagú, őszi délutánok hangulatával teli csönd, amikor még az ilyen józan, két-lábbal-a-földön járó embernek is, mint nekem, akaratlanul az elmúlásra kell gondolnia ...

– Elhagylak, Tamás – suttogta, s madár-tekintetéből olyan valódi, szinte tapintható fájdalmat olvastam ki, hogy megrémültem. De azt hittem – mint már annyiszor –, játszik – s nem akartam megadni magam.

– Csak ezért kiáltottál? Játszol vagy bosszantani akarsz?!

Szórakozottan bólintott, mint aki nem is hallja, mit mondtak neki, s elnézett a fák között ki a tóra. Vékony gyermekarca szokatlanul elkomyodott – abban a pillanatban, mintha éveket öregedett volna. Mintha egyszerre megértett volna valamit, amit én még nem értettem meg, talán fel sem fogtam ...

– Éjszakára hűvös lesz, hozd el a piros-zöld kockás takarót – tudod, azt, amit a mamától kaptunk, mielőtt eljöttünk otthonról ... A konyhaszekrényben, fönt a polcon, megtalálod az új termoszt. Hozd el azt is. Szükség lesz rá.

Megráztam a fejem, erősen behunytam a szemem, mélyen, egyenletesen szívtam tüdőmbe a levegőt. Megpróbáltam okosan, nyugodtan lerázni magamról ezt a nevetséges, de ugyanakkor ijesztő nyomást, amelyet azóta éreztem, mióta felkiáltott.

– Bettina! Ne kínozz! Gyere! Menjünk haza. Hagyd a tréfáidat. Nem haragszom rád többé ... Menjünk ...

Rámnézett. Lassan visszatért arcába a szín, s feloldódott az a furcsa megmagyarázhatatlan öregség, amely az előbb megülte vonásait. Megint kedves gyermekarca nézett arcomba. Valami ismeretlen, szokatlan lágy-ság ömlött el vonásain, ahogy halkán, szinte bocsánatkérően mondta:

– Fázni fogok az éjjel! Te is ... Hozd el, amit kértem. Siess! De senki-nek – érted –, senkinek ne szólj!

Aztán halkán hozzáfűzte:

– Hát nem látod, te buta, hogy nem tudok elmozdulni! ...

II.

Amikor megpakolva visszatértem, egy öreg paraszttal beszélgetett, mint-ha mi sem történt volna. Karomon az anyósomtól kapott meleg kockás takaró, a bőrtokos, szíjon lógó új termosz, egy összehajtható vadászszek s a szerszámos dobozom. Félóráig lehettem oda, de nemcsak az időből, hanem mintha az ön tudatomból is kiestem volna: gépiesen cselekedtem, akár egy automata, titkos reménykedéssel várva, hogy mint valami rossz álomból, ebből is előbb-utóbb felébredek.

–... és a fészük merre van, Michele?

– Ott a nád közt, az öreg malomhoz vivő gázlónál. Ismernie kell az utat, Signorina. Többször jártunk már arrafelé.

– Miért hívja a feleségemet Signorinának? – förmedtem az öregre, miközben a nyitott vadászszekre rakosgattam a hozott holmit.

– Megkövetem a doktor urat, akaratlanul is így csúszik ki a számon! – szólt egyszerűen az öreg, görcsös ujjai között forgatva egy fényes gesztenyét.

– Michele kedves! Ugye, itt a költözködés ideje – fordult újra az öreghez, szokatlan melegséggel a hangjában. Tudtam, jóvá akarta tenni, hogy olyan barátságtalanul szóltam rá. – Mutassa majd meg a fészüket – szólt bizakodva, de alig mondta ki a szót, elkomolyodott, mint akinek hirtelen eszébe jutott valami.

– Szívesen! Kora reggel ki tetszik jönni, mint máskor, s együtt elme gyünk az öreg malomig. Nagy ritkaság errefelé az ilyen kék ruca. A tojónak csak a feje kék, de a gácsér úgy kéklik a fejbúbjától kunkori fariktolláig, hogy öröm nézni.

– Vajon, honnan jöttek?

– Nem lehessen tudni – válaszolta az öreg. – Évekkel ezelőtt – még élt akkor a feleségem – keveredett először mifelénk egy ilyen kék rucapár. A nép száján úgy él, hogy, ha az egyiket megölik, a másik utána pusztul. Arról is beszélnek, hogy mit jelent, ha egy ilyen rucapár megjelenik, de azt bizony én már elfelejtettem.

Bettina az öreg kidolgozott, kerges tenyerébe tette két kezét. Az öreg úgy szorította meg gesztenyéstől.

– Köszönöm, Michele, köszönöm, hogy hírt hozott a kék rucákról. Azután vigyázzon a zsábájára, ne járkaljon annyit a vízben ...

– Isten áldja meg a Signorinát!

Két tenyere közt még egyszer megszorította Bettina kezét, felém biccentett egy merev Adj' Isten – aztán elballagott a vörösés-barna gesztenyefák között.

III.

Először a lábát igyekeztem kihúzni a cipőből. Átfogtam a bokáját, – vékonycsontú bokája volt s szinte nevetségesen kicsi lába – s türelmetlenül húztam, rángattam, mintha csak beleszorult volna a cipőbe. Megint elfogott az a megmagyarázhatatlan ingerültség, mintha valaki ostoba tréfát űzne velem. – Ha kell, eltöröm a csontod! – sziszegtem, ahogy mozdítani, csavarni, feszíteni próbáltam a lábát a vékony cipőben. Bosszúságom még csak fokozódott, amikor észrevettem, hogy Bettina két különböző cipőben jött el hazulról. Fél lábán sírna, egyszerű fekete cipő volt, a másikon pávakék, szemtelen kis szalaggal az orrán. Féltérdre ereszkedve dühösen néztem fel az arcába:

– Már megint mit csináltál! Észre sem veszed, hogy felemás cipőben jöttél el hazulról? ! Hát sose fogsz kinőni az ilyen gyerekeskedésekből! – s indulatosan megrántottam földbegyökerezett lábát.

Lenézett mérges arcomba, a két különböző cipőre, s hangos nevetésbe tört ki. Teleszájjal, boldog felszabadulással nevetett, felsőtestét hátravetve, mint aki nem fél, hogy hátrabukik ... Felemás cipőbe bújtatott lába mozdulatlanul gyökerezett a földbe ..

– Várj csak! Kikaparlak én téged innen, ha belepusztulok is! – fenyegettem meg, s előszedtem szerszámos dobozomat. – Majd meglátjuk, ki az erősebb, te vagy én!

Hirtelen elkomolyodott s könyörgő tekintettel nézett az arcomba:

– Tamás! Hát nem érted! Nem erről van itt szó. Még azt a kevés időt is elrontod, amit még együtt tölthetnénk ...

A járdán, ahol Bettina állt, vékony, repedezett volt a borítás. Gyerekjáték lesz felbontani – gondoltam. Kiszedem én innen gyökerestől. Ha kell, a hozzánőtt földdel együtt viszem a karomban haza. De kiásum őt innen, még mielőtt észrevennének itt minket s valami nevetséges botrányba keverednénk.

Az aszfalt könnyen engedett a véső éles hegyének. Hamarosan egy szabályos kis négyszöget véstem ki Bettina körül. Most már csak föl kell feszítenem a borítást, meglazítanom alatta a földet, s az egészet, mint cserépből a virágot, Bettinával együtt ki kell emelnem. Szinte jókedvem lett erre a gondolatra.

De azután lassan észre kellett vennem, ahogy kapartam, lazítottam a földet, hogy mindez mégsem olyan egyszerű. Valami ellenem szegült. Még a földben is olyan ellenállásra találtam, ami számomra megmagyarázhatatlan volt. Az aszfalt föl volt törve, a föld föl volt lazítva Bettina lába körül, s mégis bármit tettem, bárhogy próbálkoztam: ő megmozdíthatatlan maradt!

Közben beesteledett. Homályba borultak az üres villák, az árva fapadok és hinták, a gesztenyéktől roskadozó öreg fák. Könnyű, hűvös szél borzolta a lombokat.

– Nem vagy fáradt? – kérdeztem, de az én hangomból csendült ki halálos fáradtság.

– Még nem! Ül le oda a fa alá, s támaszkodj neki a fatörzsnek. Szeretem ezt a csöndet.

Hallgattam. Olyan fáradtnak, üresnek éreztem magam, mintha egész nap követ törtem volna, pedig csak azt a pár arasznyi földet lazítottam föl a lába körül. Nekivettem hátam a fa törzsének, s száraz, égő tekintettel belebámultam a homályba.

Sokára szóltam. Halkan, mintha nem is hozzá, hanem magamhoz beszéltem volna.

– Akarattal tetted?

– Hogyan tettem volna! – válaszolta hirtelen. – Boszorkány azért mégsem vagyok.

– Hát mi vagy? ...

– Ezt neked kellene tudnod! Akkor talán most nem lennénk itt ...

Nem láttam az arcát a homályban, de a hangjából éreztem, hogy sírás fojtogatja.

– Mit akarsz tőlem! Feleségemnek választottalak. Mit tettem volna többet?

– Nem. Ez nem elég. Neked tudnod kellett volna, ki vagyok, Tamás. Nem a magad képemását kellett volna faragcsálnod bennem, hanem rá kellett volna ismerned az enyémmre. Meg kellett volna keressél – s amikor megtaláltál, meg kellett volna értsél engem. Megérteni a másikat: ez a legtöbb, amit egy ember adhat ...

Hallgattunk. Közben teljesen besötétedett. Már nem láttam, csak sejtettem alakját, amint ott állt, magányosan, elszánt akarattal, küzdve a fáradtság s valami ellenállhatatlan végzet ellen. Sajnáltam s haragudtam rá egyszerre!

– Hogyan érthettelek volna meg? Te elfelejtetted, hogy egy férfi nem úgy gondolkodik, mint a nő ... De te még a bolondosoknál is bolondosabb vagy! Mit kellett volna csinálnjak, amikor megálltál a szoba közepén s azt mondtad: fa vagyok! Amikor ujjaid hegyén érezted, hogy sarjadnak a friss levelek s arccal a nap felé fordulva vártad, hogy egész tested fává változzék. Mondd, mit kellett volna tennem? Nekem is fává kellett volna változnom ...

Halkan felnevetett Melegség támadt bennem könnyű, kis nevetésére, de keserűségemet nem tudta feloldani.

– Nem! Kezdjük azon: nem hiszem, hogy te valaha is fává tudnál változni, Tamás. De ha megértésből meg is próbáltad volna, az is csak olyan látszat megértés lett volna. A baj ott kezdődik, hogy nem csak engem, senkit sem tudsz megérteni. S hogy azt akarod, mindenki olyan legyen, mint te. S hogy mások csak annyiban léteznek előtted, amennyiben te önmagadra ismersz bennük. De az emberek rajtad kívül is léteznek, Tamás!

– Mióta eljöttünk otthonról, engem nem érdekelnek az emberek! Nem érdekel ez az idegen világ, amelybe akarva-akaratlanul bele kellett illeszkednem! Az én gyökereimet akkor tépték el, amikor azon a felejthetetlen éjszakán átjöttünk a határon ... Nincs semmi mondanivalóm a te Michelédhez, vagy a félkegyelmű Francisca kisasszonyhoz. Meg tudod mondani, mit keresek én itt, e barátságtalan tó partján, ebben az idegen, megszokhatatlan országban? ! Te másokban is élni tudod a magad életét – én még önmagamban sem tudom eléggé élni az enyémet. Én ebben a mostani életemben az embereket csak úgy és annyira látom, amennyi a kötelességem velük szemben.

– Engem is?

– Bizonyos fokig téged is! De te nekem mégis több vagy. Más, mint a többi ...

– Igen ... más. S ennek most mégis vége.

Soha nem éreztem ilyen valószínűtlenül irreálisnak magamat, az éjszakát, a beszélgetésünket, s őt magát. Volt az egész helyzetben valami meszterkél, erőltetett – mintha akaratomon kívül kerültem volna egy megbabonázott légkörbe, amiből nem bírtam kimenekülni. De ugyanakkor azt is éreztem, hogy minden embernek van egy pillanata az életében, amikor lélekben lemezteleníti magát. Az volt az érzésem, most ő tette ezt velem, akár akartam, akár nem.

Elővettem zseblámpámat s meggyújtottam. Fényes kört lukasztott a sötétségbe, s ahogy átsiklott fénye a földön, megcsillantak lábam alatt a lehullott sárga levelek, a kerek, fényes gesztenyék. Azután rávilágítottam az arcára.

A szokottnál sápadtabb volt, mély, fekete karikákkal a szeme alatt. Még egyenesen állt. Tartásában valami makacs erőt éreztem, amely egyre gyengült, míg végre nem fogja tovább bírni és összeroskad.

– Fázom, Tamás! Add ide a mama meleg takaróját. Emlékszel utolsó karácsonyesténkre, mielőtt végleg magunk mögött hagyunk mindent? A

piros-zöld kockás takaró a karácsonyfa alatt feküdt – s a közepéből hosszú nyakát nyújtogatva, buta fejét ide-oda forgatva pislogott ránk Teknőc Matyi. Emlékszel? Nem akartad, hogy magunkkal hozzuk, de én a blúzomba dugtam, s mire átjutottunk a határon, a több kilométeres gyaloglás után, véresre kaparta a bőrömet. Vigyázz rá, Tamás. Csak a saláta szívét szereti. Milyen hideg, gyémánt hideg éjszaka volt az a karácsony éjjel! ... A befagyott tavon gyalogoltunk, a szikrázó csillagok alatt ... Talán akkor voltam utoljára igazán boldog ... Ha otthon maradtunk volna, tán másképp alakult volna az életünk? Mit gondolsz, Tamás? Fázom ... Terítsd a vállamra a takarót.

– Mi lesz, ha nem bírod tovább?

– Nem tudom ... Tamás! ugye fogsz emlékezni azokra a pillanatokra, amikor békességben, megértésben éltünk.

– Biztos, hogy emlékezni fogok, csak talán másképpen, mint te ...

– Hogyan?

– Másképpen! Te – hogy is mondjam –, olyan panteista lélek vagy!

Látsz egy fát, fává változol. Látod a tengert, elveszel benne ... Szétszóród magad ezerfelé – de mindig visszatalálsz önmagadba. Neked könnyebb. Én nem tudom megosztani magam senkivel, de önmagam sem találom meg ... De hagyjuk ezt. Kár erről beszélni.

Nem messze tőlük az éj csöndjében, tompán koppant egy gesztenye a földön.

– Tamás! Szeretnék valamit mondani.

– Mondd!

– Éhes vagyok! Kiírhatatlanul éhes. Eredj a városba, s hozz nekem forró virslit, jó sok reszelt tormával. Megteszed?

– Megőrültél! Hogy hagyjalak itt egyedül.

Felnevetett. Megint azzal a könnyű, felszabadult nevetéssel, ami olyan gyermekivé tette. Ebben is más volt, mint a többi.

– Nyugodtan itt hagyhatsz! Még ha akarnék sem tudnék elmozdulni ...

– S ha jön valaki? Tudom, félsz a sötétben.

– Félek. De az semmi ahhoz képest, hogy milyen éhes vagyok. Tamás, hozz nekem forró virslit, sok, sok tormával ...

IV.

Tán egy óra is eltelt, mire virslivel, tormával s egy termosz forró feketével visszatértem. Nála hagytam a zseblámpámat – de amint a sötétben a gesztenyefasorban botorkáltam –, sehol nem láttam felvillanni fényt. Fejem fölött szelíden szunyókáltak a csillagok, halkan, titokzatosan zizzenetek a lombok, mintha egymással beszélgetnének. Hűvös, csöndes őszi éjszaka volt.

A fasor közepén füttyentettem egyet, s elkiáltottam a nevét. Egészen közel voltam hozzá, amikor felgyújtotta a lámpát, s elébem világított.

Megdöböntem, amikor megláttam. Arca összezsugorodott, megtört vonásai már-már elviselhetetlen fáradtságról tanúskodtak. A tekintete is más volt: távoli, tompa, idegen.

Mit hoztál?

– Amit kértél. Virslit, forró vízben, és tormát. S a termoszban forró feketét.

Felcsillant a szeme. Fáradt vonásait öröm lágyította meg.

– Adj a tormából ...

Belenyúlt két ujjal az eléje tartott, finomra reszelt tormába, amelyet egy kemény papírtálcán eléje tartottam, s tömte, tömte a szájába. Mohón, szinte dühösen tömte magába a csípős, reszelt tormát.

Elszorult a szívem. Akkor értettem meg igazán, hogy végképp elveszítettem. Ő, aki soha nem szerette a tormát, s ha csak egy csipetnyit is a szájába vett, órákig könnyezett a szeme, égett a szája – most mint valami megszállott, egy pillanat alatt felfalta az egészet. A virslihez hozzá sem nyúlt.

Ellenállásom, amivel az egész nevetségesnek tetsző, hihetetlen helyzettel szembeszálltam, mintha elpattant volna bennem. Mintha most értettem volna meg az ősi primitív félelmet: nem lehet a sors ellen küzdeni ... Józanságom, realizmusom, egész életemmel. Úgy összezsugorodott bennem, ott az őszi éjszakában, mint az ő kis arca itt előttem. Tudtam, hogy akármit teszek, vagy akárhogy is a sors ellen feszülök egy belső ellenkezéssel –, aminek be kell következni, azt nem tudom már megakadályozni.

Válla köré csavartam a meleg takarót, melléje álltam, hogy megtámasszam, s így segítsek neki. De elküldött a gesztenyefa alá. Ha majd szüksége lesz rám, szól.

Kinyitottam a vadászszékemet, magamra terítettem a kabátot, s a fa törzsének támaszkodva hamarosan elaludtam.

Kiáltásra ébredtem. Furcsa, szokatlan kiáltásra, amely úgy hangzott, mint amikor az éles elnyújtott nevetés már-már zokogásba fullad. Kábul-

tan bámultam magam elé, hirtelen nem is tudva, hol vagyok. Amikor az útra esett a pillantásom, felugrottam a székről.

A tó fölött hajnalodott. Könnyű, szürke pára úszott a levegőben. Az ég kékjéből hosszú, sárga csíkokat szaggatott a hajnal. A nádasban ezer meg ezer madár csivített, füttyült, rikoltozott az ébredés ujjongásában. A magasban, hosszú, elnyúló, ferde ékben gágogva húztak a vadlibák. Tán közöttük repült a kék-ruca-pár ...

A gesztenyefasorban az elszórt, aranyosbarna gesztenyék között két magányos cipő állt árván. Az egyik sírna, egyszerű fekete – a másik pávakék, szemtelen kis szalaggal az orrán.

V.

Nem emlékszem, mennyi idő telt el azóta. Valahogy elvesztettem az időérzékeimet. Még zárkózottabb, még keményebb lettem. Nem nézek az emberek arcába. Semmit sem várok tőlük. Semmi keresni valóm náluk. Zsebemben állandóan magammal hordom a két felemás cipőt – gyerekcipő is lehetne –, s időnként, amikor senki sem látja, kimegyek a gesztenyefasorba. Most tél van, hó takar fákat, földeket. Leteszem a két kis cipőt az útra, leülök az egyik fa alá, felnézek a hótól terhes, gomolygó fellegekbe. S várok. Várom ...

FERDINANDY GYÖRGY

Corrida *

Gyűrött, kifejezéstelen arc, tompa szem. Szürke sörte. Megnedvesítem, felrakom a habot. Baloldalt kezdem. Serceg, pattog, csikorog. Vajon eljutok-e az állam alá? Sietek. Ajkam lefeszítem: a jobb pofa a végére marad. Úgy látszik, sikerül befejeznem. Buta játék az álom peremén: úgy látszik, élek. Marad minden. Foszlik a foncsor. Nedvesek a falak. Vagy a másik változat: álmodtam valamit. élesen villan a fény, összehúzó a szemem, keverem a habot. Kék köd. Megnyílik a retesz, nekilódulok, leszegem a fejem. Felbödül az aréna. Patáim alatt porzik a homok. Nem látok semmit, rohanok. Ordítanak: felborzolja őket a gyönyör. Színes plakátok kavarnak, Hungária tornacipő és Fundador, a konyak. Pattogó pasodoblé. Kezdődik a szertartás. Keverem a habot. Árnyék: a tenyéryi folt a tükör közepén. Szétvetem a lábam, lassan felemelem a fejem. A kerek, ötven méter átmérőjű, homokkal fedett porondnak ruedo a neve. Embermagas deszkafal, a barrera övezi. Mögötte keskeny folyosó. Itt tartózkodnak a segítők, alkalmazottak, a rendőrség, torérók. Fölöttük emelkedik a stadion. A törvény és a szokás még a következő létesítményeket szentesíti: egy kórház, itt részesül elsősegélyben a toréró, a desolladero, (az elesett állatokat azonnal levágják, felszeletelik), egy lóistálló, kápolna, ahol a mator minden viadal előtt elmondja az alkalomra szánt szokásos imát.

És huszonötezer ember. Az aréna. Egyetlen nagy fehér fal. A közöny. Tapsolnak: erős vagyok, harcias, fiatal. Úgy látszik, meg fogom állni a helyem. Örülök én is: végre itt vagyok. Régen várom már ezt a napot. Mi tagadás, szűken voltunk a karámban. Emeletes ágyban aludtam, fölöttem az öcsém. Este főztünk. A fejemenél büzlött a hideg paprikáskrumpli, a bután. Egy székünk volt kettőnknek, éjjel megfagyott a víz a lavórban, és a kajla villanykörte alatt még csak olvasni sem leheltett.

Hajnaltól fölkelt az öcsém, felmelegítette a krumplit, evett. Igaz, volt ingem, napszemüvegem, divatos cipőm, városi ruhám. Mégis elhúzódtak tőlem a lányok. A bőrömbe ette magát a nedvesség, a paprikás krumpli szaga. Éjjel a vödörbe vizeltünk: az ajtó előtt lószőrmatracon vacogott a hugom, az anyám.

A kisborjú tél közepén születik. Anyja védett helyet keres magának a legelőn. Amikor kinyitja a szemét, sziporkázó égboltot lát, köves fennsí-

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1969. évfolyam 4. számában.

kot érez törékeny teste alatt, szédítő szelet, bódító, illatos füveket. Kilenc hónapig senkit sem enged a közelébe az anya.

Az emberekkel csak ezután találkozik, herredero idején. A borjakat elválasztják, egy nagy karámba terelik, izzó vassal megjelölik, majd szabadon engedik őket, egyiket a másik után. A fiatal állat élete ezután nyugodt, a legmesszebbmenően gondoskodik róla a társadalom. Testvéreivel övék a legjobb legelő, hónapszámra békésen játszadoznak, ha nem zavarja meg őket valami. A gulyások oda terelik őket, ahová akarják, engedelmesen elfogyasztják a bikák számára előírt erősítő eledelt.

Garamival megállapodtunk: szökünk harmadik óra után. Vasárnap nem volt látogatónk: a prefektus úr számon fogja kérni a másfél kilógramm gyümölcsöt, az egy darab mosó- valamint pipereszappant, a burgonyát, lisztet, tarkababot. A harmadik óra ének, utána már nem jelent a hetes. Ha szerencsénk van, estig észre se veszik. Gyalog megyünk hozzánk, mert Garami vidéki gyerek. Zene és énekórát a valaha híres zeneszerző, Hefti Frici bácsi adott. Ebben a kis vidéki tanodában csupa valaha híres ember tanított. Például Ördög Károly olimpiai bajnok volt a franciatanár. Hefti Frici bácsi harcsabajuszos, mokány öregúr. ő írta a közismert Második Lovassági

Induló dallamának szövegét. A Himnusz! – szól most rám komoran. Szövegét írta? Zenéjét szerzette? Így mondja: szerzette. Nem felelek. édes fiam! Vizenyős szemei merevek, fehér kefefrizurája remeg. Édes fiam. A Szózat. Nem felelek. Észrevétlenül köszönt be a tienta, a második év. Két lovas jelenik meg a réten, üldözőbe veszik. Kifulladásig, hosszú botokkal a földre lökik. Ha bátor a borjú, feláll, szembe fordul a támadóval, neki-ront.

Ekkor az emberek lándzsával megjelölik. Némelyik fiatal állat nem keresi az ütközetet. Ezeket különválasztják. A viadalok rendezői a bátor bikákat keresik.

Öcsém egy napon eltűnt. Egy távoli tanyán lett tanító. Nem tudtam, mi lesz azután. Bíztam benne, felülmaradok. Megvettem, aki azt mondta: nincsen küzdelem, mert nincsen esély. Így rontok a sárga homokba, amikor nyílik a retesz. Kíváncsian, ujjongva, elszántan, harciasan. Kezdetét veszi a játék. Felrakom a habot. Tompán fénylik a szemem.

A bikák színükről, patáikról, szarvuokról kapják nevüket. Nem minden toró limpio: az egyes tenyésztők az állatok szarvát eltompítják, lereszelik. Ez a beavatkozás különösen gyakori volt a polgárháború után.

Az illetékes szervek erélyes közbelépésére az ilyen toró afeitado ma már ritkán fordul elő. A törvény négytől hat évre korlátozza a bika korát,

és súlyát négyszázötven kilóra teszi. A testsúly egyébként az életkornál lényegtelenebb. Ha a rendezőség tiszteletben tartja e feltételeket, akkor a néző biztos lehet benne: amit lát, az hamisítatlan, valódi corrida.

Huszzonegyéves voltam, választó és választható. Egészséges: jó reflexek, hibátlan érzékszervek, arányos izomzat. A toró bravo jókiállású, szőrzete fényes, nyaka izmos, patái finomak. Feje súlyos, tekintete magabiztos, szarvai félelmetesek. Harciasságát jól példázza, hogy gyakran megtámadja a mozgásban lévő vonatot. Nyolcvanán kerültünk egy táborba, miután hóban-latyakbanágéppuskatűzben átléptük a határt. Itt már nem volt se aknazár, se szögesdrót, csak jólöltözött emberek és nappali fény. Összeadtunk mindent: nadrágot, nyakkendőt, kölnivizet, és ketten kimentünk a kapun. Beszélni nem tudtunk, mutogatni minek. Az ember ahogy csak tud, úgy bizonyít. A corrida három részből áll, egy-egy periódusnak terció a neve. Az arénába befutó bikát a toreró segédei fogadják az első terció elején. Megfuttatják, vörös posztót lengetnek az orra előtt. Könnyen kikerülnek: a tapasztalatlan állat mindig egyenesen előre rohan. Ha mégis sarokba szorítja valamelyiket, a segéd egy burladero, palánk mögé menekül.

Amikor alaposan kifulladásztotta az állatot a hiábavaló öklelődzés, a vak-tában rohanás, az elnök jelt ad a zenekarnak, ezek megfűjják a hangszereket, és beüget az arénába a két pikador. Két talpig páncélba, fába, posztóba burkolt néma lovas. Ellenszenvesek, félelmetesek. Hosszú, kampós lándzsájuk végén fénylik az acél. Két lovas: az egyik fehér, a másik fekete. A bika leszegi fejét.

Kinn kuporogtunk a Rajnaparton. Gallyat szedtünk, megraktuk a tüzet. A kis Balog szerzett valahonnan egy repedt hegedűt. Eleinte még volt, aki mesélt. Később már csak dudorászott az ember, nézte a túlsó parton a hegyeket.

A bika fúj, kapál, feldönti a fekete pikadort. A kampós lándzsa izmos hátába akad, vékonyán, nyakán ömlik a vér. A váratlan fájdalomtól felháborodottan dögönyözi, tapossa a lovas, a lovat. A pikadorok rendszerint háromszor szúrják meg a bikát. Alaposan megcsapolják. A közönség füttyül, nem szereti. Ha túlságosan elfárasztják, nem lesz ereje ahhoz, ami jön. Amint felbukik a lovas, a toreró vörös posztóval elcsalogatja áldozatától a bikát. A vörös posztó: mit számít mellette a már-már kibelezett pikador! A szúrások után az elnök fehér zsebkendővel jelt ad, hogy kezdődhet a második terció. A zenekar megfűjja a hangszereket, a fekete lovas kiviszik. Hátul, a fény peremén, büszkén, érintetlenül hagyja el az arénát a fehér.

Ez a bandillérók pillanata: három pár színes lobogót döfnek a bika hátába. A szabályzat értelmében bátortalan bikának két, vagy esetleg egyetlen pár lobogó is elég. A bandilléro nem fáj, az állat eltanácstalanodik. Nem bántják, körüláncolják, a színes szalagok elfedik rajta a vért. Ha óhajtja, a matador sajátkezűleg lobogozza fel az áldozatot: néhány évvel ezelőtt még gyakori volt a dolog. Manapság ritkán kerül erre a sor, de ha ügyes a matador, remek alkalma van itt elkápráztatni a tömeget.

A dolog végeztével az elnök ismét meglobogtatja a kendőt, és ezzel kezdetét veszi a viadal harmadik, utolsó szakasza. Ekkor már érződik a vérszag az aréna körül. Por szállong, a levegő súlyos, édeskés, émelyítő. Mindenki érzi, csak ő maga nem, a bika. ő még elszánt, egyre növekszik benne az önbizalom. Néha már-már azt hiszi: győz. Színes illúziókat lobogtat a szél. Felborította a pikadort, körülugrálják, elismerően zúg körülötte a tömeg. Talán ennyi az egész: átesett a tűzkeresztségen, és most majd befogadja a társadalom.

Levizsgáztam, és nem bántam, hogy végzettségem semmire sem jogosít. Utazó vigéc lettem, mert másutt nem alkalmaznak idegent az idegeknek. Lehettem volna építőipari tanuló, de nekem – kereskedelmi aligazgató – tetszett a cím és a névjegyem. Megnősültem, és nem vettem észre, hogy ezzel nem csökken, hanem – most már közös fedél alatt növekszik csak az idegen. Mivel azt hittem, befejeződött, megírtam az életemet. Fellobogóztak. Már-már boldog voltam, amint ott ügettem az aréna körül, feleségestől, diplomástól, névjegyesen.

Lehúzom a habot. Baloldalt kezdem. Serceg, pattog, csikorog. Gyűrött, puha arc, duzzadt száj, lefelé konyuló. Bújkáló gúny pupilláim közepén. Ez a második változat: álmodtam valamit. Élesen villan a fény, nekilódulok, leszegem a fejem.

*

Az utolsó terció teljes egészében a matadoré. Ez addig ví a vörös posztóval, ameddig csak akar. Amikor elérkezett az ölés pillanata, igyekszik a lehető leggyorsabban és legkifogástalanabban végrehajtani azt.

Az elnök méri a terció kezdete és a bika halála között az időt. Ha tíz éven belül nem rogyott össze az állat, fehér kendővel figyelmezteti a matadort. A tizenharmadik év végén elhangzik a második figyelmeztetés, majd két év múlva, ezúttal zöld zsebkendővel, a harmadik is. A matador immár nem ölheti meg a bikát, és ez a legnagyobb megaláztatás, amiben csak része lehet.

Az aréna feláll; ilyenkor szánja el magát a végső küzdelemre a bika. Leszegi a fejét, támad. Óriási teste dübörög, lucskos vékonyán gőzöl a vér. Elszánt, kétségbeesett. Már nem bízik, de megmakacsolja magát, csakazértis ölni akar. Igazi párviadal: ketten maradnak, a bika, a matador. Közöttük dől el az élet, a halál. A matador a vörös posztó alá rejti a tört. A bika még mindig nem érti, hogy ellenfele nem ez a vörös láng, hanem, igen, az, akinek azelőtt a kezéből evett.

Régen tudtam, hogy nincsen rendben valami. De évekig a körülményekben, a rendezésben kerestem a hibát. Ez kényelmes megoldás volt, és körülbelül igaz is. Komolyra akkor fordult a dolog, amikor elkezdtem hibáztatni magamat. Hajnalban keltem, vidékre vittem az árut, eldugott tanyákra, ahol a konkurrens cégek közül senki se járt. Konokul tökéletesítgettem a módszereket, róttam az utakat. Egyesek rendőrt hívtak, mások, az emberségesebbek, rámeresztették a kutyát. Tulajdonképpen senki se bántott, este mégis megaláztatástól reszketve borogattam fájó lábaimat. Feleségem ritkán volt otthon. Néha sikerült elaludnom, mielőtt szememre vethette volna élehetlenségemet, csalódásait, a nyomort.

Még szerettük egymást, és – hogy ne kelljen szembenéznem a csőddel – Sylvia kíméletből titkos tervekkel, lustasággal, hűtlenséggel gyanúsított. Régen tudtam, hogy nincsen rendben valami. Sylvia elkerülte a tekintetemet.

A viadal utolsó fázisában a bika gondolkodóba esik. Az aréna fokozatosan elcsendesedik, némán, félelmetesen közeleg a halál. Az estocada a jólvégzett munka méltó koronája. Ez egyébként az egyetlen pillanat, amikor a matador nem kíséri figyelemmel a bika szarvát, hogy annál biztosabban átszúrhasa a szívéét. Ezért az estocada pillanatában különösen nagy a veszély. Felcsípem az orrom, ajkam lefeszítem. A jobb pofa a végére marad.

A következő féltucat év folyamán véglegesen megtelepedtünk a következő helyeken: a Ruhr-vidéken, itt segédmunkás voltam, valamint gépkoocsivezető, Közép-Franciaországban, itt röplabda-edző lettem, kőfaragó, vasutas. Voltam még banktisztviselő, művész Párizsban, Avignonban könyvkiadó. Feleségem figyelt, követett. Ez a corrida legszebb szakasza a szakértők, az aficiónádók egybehangzó véleménye szerint. Innen kezdve összekuszálódik az álom – a lélegzet elakad, a vörös vászon a porba bukik, ezüst tőr villan, némán áll szemben egymással az élet, a halál, rekedt, fájdalmas bőgés, elernyednek a tagok, Sylvia törrel a kezében, minden összefolyik, kivel ne fordult volna elő, csendesen sír egy rossz álom után. A bika fáradt, fásult. Érti már: ellenfele nem túlvilági hatalom. Lehajtja a

fejét, megadja magát. Az elnök nézi az órát, a tömeg csalódottan felüvölt. Menjünk innen. Édesem. Túl a kapun, illatos tarka mező. Meglásd, mint rossz álom, elmúlik az egész.

Küzd tovább. A pusztá életért immár, nem a győzelemért. Ölni többféleképpen lehet. A legáltalánosabb módszer neve volapié. A bika megáll, kimerült. Ekkor a matador nekiront, és az állat szívébe mártja a tört. Az ölés régebbi módozata a recibir. A matador vár, a posztóval támadásra ingerli a bikát. Amikor az állat rászánja magát, saját lendületéből szalad majd szívébe a vas. A legtöbb toréró nem várja meg a bika utolsó rohalmát. Napjainkban ritkaságszámba megy már a recibir.

Az aréna elcsöndesedik. Növekszik az árnyék: most nyugszik a nap. Körös-körül, a páholyokban, a turisták, ezek a játékból-idegenek. Mögöttük az aficionádók, a feketekabátos helybéli urak. Fölöttük néhány nagykereskedő, hivatalnok, uzsorás, és így tovább, körkörösén, visszafojtott lélegzettel lesik a bikát. Leghátul, az állóhelyeken, szépfíúk, amerikai tengerészek, néhány külföldi diák. Az igazi közönség kint vár, az aréna körül. Beesett arcú, néma tömeg. Nekem szurkolnak: bejutottam.

Nem tudják, hogy nyílt, tisztes küzdelmet hiába keresek. A bika megáll. Fújtat, imbolyog, szaglássza a port. Nem küzd tovább. Nem a rendezésben, nem bennem, nem Sylviában van itt a hiba. Az aréna árnyékba borul. Állok a kör közepén. Lenyugszik a nap. Az Orangerie-ben sétáltunk. Sylvia dudorászott, kifésülte hosszú barna haját. Ide figyelj – mondta. Most megtanítlak. Szépen megfogod, Így, jaj de ügyetlen vagy, édesem, várj, segítek, befonod. Látod – sóhajtott fel – sikerült. Meg kell tanulnod ezt is, és még sok mindent, egyebet. Sylvia nem felel. A tört vállmagasságba emeli, hideg penge a szeme. Lélegzetét visszafojtva vár az aréna. Nem mozdulok, nem támadok, nem kerülök. Milyen szép, hideg asszony. Volapié-re készül, látja, nem mozdulok, nem sikerülhet a recibir.

Az aréna felüvölt. Fájdalom nyilall mellemben, nem látok semmit, foszlik a foncsor, párás a tükör. Állok, várok. Ez lenne a halál? Lassan kitisztul a szemem. Homok, homok. Homoksivatag. Megindulok. Nem haragszom. Szörnyű vágy fog el, hogy még egyszer lássam a mezőt.

Tétován lépegetek. Zúg a fülem, szédülök, szívemben a tör. Engedjétek utamra. Nem rogyok össze. Nem szerzem meg nektek ezt az örömet. Szétfeszítem lábaimat, állok a kapuban. Itt rontottam be tizenkét évvel ezelőtt. Mozdulatlan, barna palánk. Mögötte virágillattól terhes a szél, látom a rétet, a szelíd, szürke hegyeket, testvérem ott legelészik, kisborjak ugrándoznak, súlyos, meleg tőgyét nyújtja nekik az anyám.

Felbőgnék, de nem jut el torkomra a hang. Rossz álom: kivel ne fordult volna elő. Néhány másodpercig tart csak a szakértők véleménye szerint. Az arénában – messziről hallom – füttyül, tapsol, tüntet a nép. Azt hiszik, élek. Telnek az évek, állok mozdulatlanul a kapuban. Gyűrött, kifejezéstelen arc, tompa szem. A halál. Az After-Shave-nek Aqua Velva a neve.

ZALÁN MAGDA

Ösvény a felhőben *

Íróasztalával szemközt függött az óra. Még mindig csak negyed öt. Visszahajolt a számoszlop fölé. Harminchét kilogramm PVC mipolán, bevételezték tizenkettedikén; ... Mi az a PVC mipolán? évek óta jegyzi nap mint nap az anyagkartonokra, és sejtelve sincs róla. Szép neve van, talán rózsaszínű folyadék, vagy síkos, halvány lemez. Beírta a harminchét kilót. Gömbölyű számai voltak, kis pontocskával kezdte a hármast fenn és nagy hasat kerekített alája.

Már fájta a feje. Az utóbbi időben gyakran fájta. Nem annyira a feje, inkább a szemgödrében érzett valami kellemetlen nyomást. Több mint kilenc éve ült az irodában, egyetlen huszas égő sápadt fényfoltja alatt.

Odakint sütött a nap, benn nem láttak belőle mást, csak azt, hogy a szemközi tűzfalon halványabban fut le a repedés.

Elővette a másik kartont. Bosszankodva vizsgálta. Valaki egy telefonszámot firkantott az aljára. Csak a hájfejű Tótfalusi lehetett. Óvatosan átsimította a számot radírral, vigyázva, hogy fel ne sértse a sokéves használatban elrongyolódott lapot. Fél öt volt. Még egy félórát kibír.

Valami történt vele. Soha még ilyen nyugtalannak nem érezte magát.

Hátradőlt a széken, feltolta homlokára szemüvegét. Miért éppen ma képtelen még egy félórácskát elviselni? Fél öt múlt tíz perccel. Átszólt az asztal felett Hollónak:

– Hány óra van nálad, Tibor?

Hollónak hatalmas tenyere volt, a ceruza elveszett benne és fülig futó szája, különösen, ha vigyorgott.

– Háromnegyed öt lesz mindjárt! – ordította vissza teleszájjal Holló.

– Aztán csak siess, nehogy a szőke tündér elunja a várakozást a sarkon.

Vigyorgott most is, kitűnő tréfának tartotta a válaszát. Nem tudott tovább dolgozni, nem forgott az agya. Háromszor megnézte, hányadikán adta le a raktár a hulladékot. Újból hátradőlt. Gondosan megtörölte a szemüvegét, ezzel is időt nyer. Lassan, körülményesen visszatette a szemére, megvizsgálta a tolla hegyét, apró szálat látott rajta az előbb.

Nem volt sehol a szál. Ezen eltűnődött. Érdekes, határozottan emlékszik, hogy látta. Megvizsgálta az írását, hátha felfedez rajta valahol egy rendellenes vastagságot, melyet a szál okozott. Egy négyesnek a szára

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1969. évfolyam 4. számában.

erőteljesebbnek tűnt fel, mint a többi betű. Sokáig nézegette a négyest, aztán úgy gondolta, hogy csak az utolsó, befejező vonás határozottsága, semmi egyéb. Azt mindig jobban megnyomja az ember. Sorravette a többi írásjelet is. Furcsa, hogy a kistén a keresztvonás mennyivel vastagabb! Szorgalmasan firkált az itatósra, hogy ne lássák, nem csinál semmit. „Véhégehe aha nahapnahak”, írta keresztbe, aztán egy csontvázat rajzolt fölé átlósan, ki tudja miért, nagy pipát kanyarított a fogai közé és egy virágcserepet a koponyájára. Hirtelen átszólt Hollónak:

– Hallottam, az ember eladhatja még éltében a csontvázat a Bonctaninak, haláláig kap valami járandóságot. – Holló kezefejeére mutatott: – Fejlődési rendellenesség előnyben.

Holló vaktában nekidobta a ceruzahosszabbítóját.

Öt óra után három perccel már az utcán állt. Jóízű szél cibálgatta a városi korcsakácokat. Elhatározta, hogy gyalog megy haza. Igaz, hosszú az út, de elkerülheti a megállótól a kapuig vezető szakaszt. Már undorodott tőle. Pontosan tudta, kivel, mivel fog összetalálkozni. Ahogy kifelé ért a városból, úgy fogytak az emberek. Valahol a szűk utcák között elmaradt a zaj is, a mindennapi tolakodás, a nyolc átkönyvelt Óra, az irodai tintafoltos asztal, lapján a sárgán csillogó fénnel, elmaradt a falióra, Holló, minden.

Gondolatai szabadjára eresztődtek. A középiskolában egy április elsején kiakasztották az osztályajtót, rákötözték Szekulicsot, valamennyien körbeállták, gajdoltak, kiáltoztak, sikongtak, és pukkadoztak a röhögéstől. Mi volt ezen olyan mulatságos? Aztán egy fehér márványlépcsőt látott nagyon magasról aláhömpölyögni. égbenyújtott kezét egy erős tenyér szorította. Hová vihette az apja? Mintha képkiállításra mentek volna. Tavaly a borbélynál hallotta, hogy egy festőművész gyűjteményes kiállításán valőrök voltak. A borbély hivatalos érdeklődéssel hallgatta a habosarcú vendég érthetetlen szavakkal teletűzdelt beszámolóját. Akkor elhatározta: megnézi azt a gyűjteményes kiállítást. De valami miatt elmaradt.

Megállt a sarkon, hagyta, hogy bekanyarodjék előtte egy kocsi. Aztán átvágott a téren, régi szokása volt, különösen ha Kislenkét vitte sétálni, hogy óvatosan ment, vigyázva, hogy minden kockára csak egyszer lépjen. Most is végigegyensúlyozott a teret keretező sötét kőszegélyen.

Aztán átment a kockákba. Lehajtott fejjel haladt, nem nézett sehová, csak a négyzetek határait követte.

Egy széles lépcső előtt torpant csak meg. Szeme gyengén karcsúsodó oszlopokra futott föl. A Múzeum elé ért. Megindult a lépcsőkön. Az elő-

csarnokban néhány ember lézengett, balra, a széles asztalnál egy nehézkes mozgású férfi katalógust vett. Magafeledkezetten bámulta, ahogy az elárúsító átnyújtotta a színes borítójú kis füzetet.

– Parancsoljon – nyújtott feléje is egyet.

A felesége tegnap lamentált, hogy nem tudja elseje előtt elhozni a tisztítóból a szoknyáját. Nem érzett mégsem lelkiismeretfurdalást. Ez meglepte.

A falakon körbe, végeláthatatlan sorban függtek a képek. Az első öt, hat után nem érzett semmit. Erőlködve próbálta megjegyezni a festők keret alá írt nevét, a színeket és formákat. Rettegett, hogy kimegy, és nem emlékszik majd semmire.

A terem közepén szobrok álltak. Hátán összefogott kézzel odalépett az első nagy figurához. Csípőreeresztett nadrágú, mezítelen felsőtestű férfit ábrázolt, balkarját rátámasztotta egy ásóra, jobbát könnyedén behajlítva az ásó szárán nyugtatta, derékmagasságban. Hepehupásan mintázott szobor volt, nem hasonlított azokra a köztéri alakokra, akik annyi méltósággal álltak a bronztalapzatokon, és akiken gyakran elismeréssel csodálta az aprólékosan kimunkált cipőfűzőt. Ez az alak nagy, szétfolyó, cipőtlen lábakon nyugodott. Körülnézett, hogy állnak-e mások is a szobor körül. Egy idősebb nő nézte összehunyorított, ellenséges szemmel. Majdnem megszólította. A második teremben már nem tartott be semmilyen sorrendet. Egyik sarokból futott a másikba, onnan vissza. A teremőr rántotta vissza a valóságba: zártak.

Az utcán közben esett. Az aszfalt nedves csillogásában visszatükröződött az ívlámpák fénye. A keresztutcából villamos kanyarodott ki, egy szikrája felfutott az égre, nézte, mintha csillag lett volna belőle. Hunyorgva pásztázta végig a szemközti utca idelátszó boltcégéireit. A lámpaoszlop után meglátott egy papírüzletet, az elárúsító éppen a redőnyt húzta. Félrelökte és berontott.

– Kérek fehér kartont!

Mennyit? Három ívet. És festéket is. Meg ecsetet. Mi van abban a dobozban? Színeskréta? Azt is. Mindent becsomagoltak. Most már nem ment gyalog, felugrott egy autóbuszra. A lépcsőházban kezdte leszaggatni a csomagról a papírost. A lakásba úgy robbant be, hogy a felesége össze-rezzent.

– Hol voltál ilyen sokáig? Felteszem melegíteni a vacsorád, kihült.

Futólag megcsókolta a feleségét és nekiült a borsólevesnek. Vacsora után az asszony Kislenkéről beszélt, hogy az utóbbi időben gyakran fül-

lent. Neki, az apjának kellene elővennie. Jó, majd előveszi, most fáj a feje.

Bezárkózott a konyhába. Vizet eresztett a festékes tálba és maga elé terítette a kartont. Nagy, színes foltokat látott maga előtt, csillogtak, mint az esőáztatta aszfalt. A kékből kicsit sokat kevert, kilötytyintette az asztal alá terített rongyszőnyegre. A barnához kevés vöröset adagolt, aztán aranyat is. Nem hallotta, amint nyílt az ajtó.

– Mit csinálsz te itt?!

Letette az ecsetet. Festek, akarta mondani, de a felesége döbönt arca elhallgattatta.

– A szőnyeg! Micsoda disznóólat csinálsz a konyhából?

A felesége elé tolta a kartont:

– Kép – mondta.

– Ezek a pacák?

A felesége egy pillanatig a lapra meredt, aztán hangosan felnevetett:

– Esküszöm, megbolondultál!

A bevágott ajtó mellől egy tenyérynyi folton lehullt a vakolat. Felemelte a földről, s lassan rámorzsolta a festéktől nedves képre. Piszkos, ragadós csomókba állt össze a kartonon.

(1955)

HATÁR GYŐZŐ

A bazári majom *

70 centi a lépés, 600 lépés az 420 méter, jó 400 méterre van a főbe-járat ettől a csehótól, de csak 40 lépésnyire az autóparktól, ahol a Fej leparkol: kocsival innen továbbjutni nem lehet – akkora a tolongás, olyan sűrű a forgalom a Külső Cedarwood Főforgalmi Északi Körúton, ahol a Cedarwood Sugárút körforgalma beletorkoll. Mert odamutató nyilak, táblák, égve felejtett neonreklámok már előreküldik jeleit, de mint az Arc de Triomphe a Champs-Élysées-t, hogy csak a vak nem látja – úgy állja el a Sugárút végét a CEDARWOOD STUDIOS fej-pályaudvarra emlékeztető, piramidális tömege, a filmgyár.

Gidus hunyorogva méri fel a stratégiai eshetőségeket, a távolságot, az időpontot; a Fej harci morálját – hiszen ki tudja, milyen emberevő hangulatban van ilyenkor hétfő reggel, amikor kénytelen 400 métert caplatni a gyárig. Gidus felméri a frontálisan támadó – felfordított tengerfenékre emlékeztető – nyálkás eget, nyálkás ég alatt a bal-szárnyon rohamozó szelet, amely utcasarki betöréseinél az esernyők szélai kifordításával fenyeget, a jobbszárnyon beméri a munkába sietők csörtéit és csatározásait. Lelki tévéernyőjével Gidus szinte már látni véli önmagát, amint a Tülekedés Csatájában a Fej után veti magát ott, ahol a sűrűje tombol s hirtelenében nem tudja, mit hullajtson el – s kerítsen kézre elsőnek: hóna alól kibokszolt soványka táskáját, a széllel elkarikázó kalapját avagy kiforduló esernyőjét; vagyis hogy Gidus-nak lesz-e alkalmá a kavargásban kilesni a kellő lélektani pillanatot, amikor a Fej nem tagadhat meg tőle egy odaforduló angol mosolyt; s aztán, ha viszonozzák, az a mosoly is, ki tudja, hol áll meg ...

Gidus magabiztos, jó szervező, mindenki tudja, az egész galeri, hogy Jablonkay Guidóban megbízhat; és Gidus a többiekhez képest máris nőnek számít. Elégedetten gondolja végig stratagémáját és elégedetten tart seregszemplét a segédc csapatok fölött, mert bevetésüket pontról-pontra, sarokról-sarokra kidolgozta már, elrendezte, sőt, amilyen rugalmas, arról is gondoskodott, hogy egy napóleoni szemöldökrándítással avagy tenyerének észrevétlen sipircelő mozdulatával a felállítást ott a helyszínen megváltoztassa. Parányit nyugtalanítja ugyan, hogy a lányok átvették az angol csajkások hányaveti, nemtörődöm pofátlanságát, csupán mert meg-

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1969. évfolyam 5. számában.

tanulták a hülye magazinjaikból és az a divat; és nem is mintha nem a legjobb formájukat mutatnák, mert Sári, Zsüsz meg Görcs – mind a három jóformájú bula, elől-hátul felpolcolt billegőkkel és az erősen zárójeles, karikalábú Görcstől eltekintve, akinek a futószerkezetét vagy takarni kell vagy le kell számítani, a Sári is meg a Zsüsz is bomba dög mind a kettő, ha nem maszatos, elég jó a pillantásfogójuk és a szerelésük is megjárja; csak épp az agyuk lágyul meg, meg a bugyijukat vesztik el, ha soffőrt látnak, most meg ezzel a két távolsági marhamelákkal fidiznek, fűzik, ha kell, ha nem kell, be vannak ezek csavarodva?

– Mit fűzitek azt a két marhanelákot, becsavarodtatok, lányok, mikor mindjárt indulunk, most akartok lekapcsolódní?!

Most akarnak csatát veszteni, amikor épp rájuk mosolyog a hadiszerencse? Gidus ingerülten veszi tudomásul ingerültségüket; csak attól nyugodik meg, hogy ez a lányok ábrázatán amolyan divat-ingerültség csupán, nem igazi (most a magazinok szerint „a Gyönyörű Undok” a divat) és Zsüsz undokoskodva meg is kérdi:

– Miért, mi az ábra?

Mintha a félórás fejtágítót, amit Gidus alig az imént fejezett be, nem is hallotta volna. Zsüsz pimaszul szempillát igazít, Sári felteszi a garantáltan színtelen fény-rúzszt, ami olyan, mintha nem volna és viselője szűz volna – legalább is a szája; a Görcs pedig óriás méhkaptár-frizurázatát babusgatja: koromfekete és akkora sérő, mint a Bazilika kupolája – amitől csak még görcsebb a szentem, hogy ki ne menjen a Fejnek a gálája, ha meglátja (bár ki tudja? hátha ez a guzija – a kerti törpe). A többiek a teájukat kavargatják méla undorral ebben a transzport-kézdiben – és kávézóban, ahol csak tejes tea járja és az a jónevelés, hogy a csészealjzat színültig telelőtykölve, lökve pottyantják oda – fele az asztalra, fele a kabátra megy, amit a lőtykölt frájer ficsori mosollyal így köszön meg: „ta-ta”. A tagok szája sarkán lóg a csikk, lelkes aggodalommal néznek a jelenés elé, de ki is húzták magukat, mint Szaros Pista Jézus nevenapján; Buga is unja már, hogy éjszakánként a trafik-automatákat döntögesse; Pöme autóalkatrészeket umboldál, de az egyik passzere lebukott s egy kicsit ő is kénytelen volt „segíteni a rendőrségnek” (dobták a buliból); Medve geccsöl egy régiségbolt alagpincéiben, egy rozoga öreglánynak, de ahány bronzcsillár, annyi káromkodás az élete; Bice (a sánta Bíce) meg a presszógépet nyomorgatja egy döglesztőben – így hát a kosztjára nincsen gondja. De mint betéve tudja, mi az ábra; azt is, hogy ez az utolsó esély. Bugának, hogy a filmgyár cigi-automatáira kivegye a monopóliumot; Pömének, hogy kipanamázza azt a garázst, ahol a filmeseknek karambolos autókat adhatna el

garantáltan vadonatújnak, jutányosan; Bicének, hogy a filmgyári kintinban nyomorgathassa a presszógépet; Medvének, hogy ne kelljen meggyilkolnia azt a rozoga öreglányt az ócskászpincében; és Gidusnak, hogy bekerüljön a filmgyárba. Mert, ha Jablonkay Guidó egyszer belülkerül a CEDARWOOD STUDIOS aranykapuján, hát annyi fuksz, hogy egy hónapba se telik és beszervezi a galerit.

Ez az ábra, és ehhez az ábrához már csak Mr. Dennis Villain hiányzott a galerinek, aki Fej, aki Menő. Mr. Dennis Villainról kiszasszerolták, hogy azonos azzal a Villányi Dénessel, aki már otthon is Fej volt és Menőnek ígérkezett, de még a cím előtt meglépett és Angliában lett belőle tízszerte akkora Menő, mint amekkorák otthon a Nagymenők. Villányi Dénes tökéletesen beszélt és rendezett angolul, de azért még jól törte a magyart, bár egyetlen íze-porcikája sem magyarul rendezett már; és olyan oltári menő volt, hogy Mr. Villainról a lapok is írtak, filmgyári reklámfőnöke erről rendszeresen gondoskodott (hogy hol – mikor és mit – melyik Londoni Krónika milyen Pletykarovatában hány színésznővel, pénzmágással avagy versenyistállóval kombinálták, azt nem tudta bizonyosan a galeri; csupán a szürke kéreg legvastagabb bagaria-rétegén szüremlett át valami homályosan, mert a galeri nehezen tanulta a nyelvet és titokban fel nem foghatta, az angolok mért olyan marhák, amilyenek és mért nem tanulnak meg valami tisztességes nyelven, például magyarul). Gidus háttal kényelmesen nekidőlt a kivilágított aranyhalas tanknak – de veszedelmes ingásba hozta vézna csólábain és a kivilágított víz is majdnem kiloccsant – de menten visszaegyenesedett és előredőlvé, jobbtenyere bőrkeményedését kezdte masszírozni a bal hüvelykjével. Az autópark sorompóját figyelte, a fémezüst jaguárra várt. Beléjük verte, már mindenki fújta a felállítást, az utcasarkot, ahol Gidus mellé kell vágódnia, és vagy a szöveget magolta, mint a bájgúnárnak öltözött sánta Bice, zöldbársonyban, vagy -- ha dörzsölt volt, azért, ha meg nehézfejű, hát azért-csak forgatta a fejében, hogy majd rögtönöz és ő is kivágja magát, a Villányi is meghálózza. Divatos-undok-unottan nézelődtek az ócska transzport-csehóban, a lányok már felengedtek és irígyen vihogva, a Görcs beújított harisnyája árát és színét firtatták, és Gizi a Görcs csak annál tüntetőbben tárogatta; világítófestékes ezüst meduzák úsztak két cingár karikalábszáron, tövig, és Sári meg a Zsüsöz féltékenyen leste, milyen észbontónak találják a jelenlévő távolsági sofförök: majd belevakultak, Így elmagyarázva, hogy milyen az a gátnál egybeszabott harisnyanadrág. Csak Gidus filácsolta mereven a Külső Cedarwood Főforgalmi sugárút bekötését, ahol az 'Északi Körút belekanyarodik és a távolsági luxusotthonok felől befurakodnak a körfor-

galomba a nagymenők duplahosszú dögnagy autócsodái – hogy hátha felfedezi Mr. D. Villain fémezüst jaguárját; de nem. Háta mögött világtott víz bugyborékol, féldöglött aranyhalak lebegtek a tankban. A csehó nájlönfüggönye mint második ködfüggöny ereszkedett a világra, pedig a sárga borsóleves köd már oly súlyosan végigfeküdt az úttesten, hogy az emeletes piros autóbuszok mint a vattabálát hengergették a ködöt maguk előtt s a rendőrök orkánja meg az utcaseprők fényesfekete csörgőballonja még csak kivillant valahogy, de a közönséges járókelők alvilág árnya szertefoszlott, mielőtt Gidus felismerhette volna, ő, nem ő: tartott tőle, hogy elszalasztja. Kétszer is fellármázta a galerit, de vaklárma volt, másodsorra már nem volt képük visszaszállingózni a csehóba {Gidus az esernyőt is az ülés alatt felejtette) s az előtető védelmében leálltak egy kis cidrire. Pöménél, mint mindig, stokkolt a flamó; Medve sopánkodott, hogy a skárpija ereszt és hangosan cuppog, Bice, a bájgúnár lázított és keveselte a stexet – ezt Gidus eleresztette a füle mellett, késő volt már akár letorkolásra, akár új egyezkedésre.

– Nem vagyok marha. Leimra. És ha be se jön? – káromgott Bice, a zöldbársony halálmadár, erősen zsebredugott kézzel; mert nem volt világos, üti-e a markát a stex, ha – de Gida egy felkiáltással elvágta gondolatai berzenkedő fonalát. Az automata-sorompónál lassított és lomhán lefékezett egy fémezüst jaguár leszopott teste. Megvárta, amíg a sorompó felemelkedik; a kocsiból valaki kinyúlt, pénzt gyömöszölt az automata perselyébe – azzal az autócsoda méltóságteljesen besiklott és lödörögve helyet keresett a luxuskocsik hosszú, feltakart soraiban.

– Sztrüll! – vakkantott Gidus, vezénylő rohamtábornok, és maga is bekapálta lábát a startgödörbe. – Itt a Fej. – Aztán az utolsó utasítások: – csak semmi szarakodás. Bele vagányul, apait-anyait. Ki-ki a helyére.

Azzal a galeri lesállásból szétspriccelt az előtető alól, ki-ki rohant előre, hogy hadállását elfoglalja; Gidus pedig, üres, talált aktatáskáját a hóna alá szorítva, cigijét hanyagul lógatva, sétálós léptekkel az autóópark gyalogkapuja felé indult, ahol az egészsznaposok odatartják bérletüket a stempliző automatának és indulnak a filmgyár felé – ahonnan a Fej maga is várható volt.

Mr D. Villain zsebvágta a kocsikulcsot, a kijáratnál blokkolt s azzal, a tömeggel sodródva, gyanútlanul megindult a sugárút végén pöffeszkedő Diadalmi Emlékmű – a filmgyár bejárata felé. Nem tudta, hol-mikor csatlakozott mellé ez a bolond ír, aki krepptalpú cipő-koturnuszon tipeg és agyonvattázott vállaival izompacsirtára emlékeztet, akin minden ruha kireped; csak azon vette észre magát, hogy nem tudja lerázni. Magánde-

tektív, akit válófélben lévő felesége szabadított rá? És még a legbolondabb ír is lehet-e olyan bolond, hogy köcsögkalapot tegyen fel, ami a bankhivatalnokok egyenkalapja a City-ben (míg esernyője sehol) – a francia béret helyett, ami viszont a filmgyár és környéke egyensvájcisapkája ... ? Csakhogy a törpe Óriás, akit örnek nézett, magyarul szólalt meg.

– Halló. Villányi úr?

Amire Gidus azt várta feleletül, hogy igen, Villányi vagyok, mivel szolgálhatok, kihez van szerencsém? De Mr. Villain szúrós-barátságosan megnézte és csak annyit mondott:

– Halló.

Nem mondta, hogy azonos. Gidus haja a köcsögkalap alatt égnek állt arra a gondolatra, hogy esetleg rossz jaguárra tippelt, és míg ő egy sültangolnak elkezdte a fűzést és beadja a mézesmadzagos lepra dumát, valahol egy másik fémezüst jaguárban, a jóban, az igazi Villányi most kanyarodik be az autópark bejáratánál. Mindegy, ha már benne vagyunk – gondolta, sötéten fogadkozva, hogy ha nem az igazi Villányi ez a bazári majom, hát leveri rajta.

– Levelem van, Villányi úr – halászta elő a zsebéből és nyújtogatni kezdte; de az ál-Villányi nem mozdult, hogy elvegye, úgy kellett rátukmálni: – magának szól.

– Nekem? – csodálkozott el Mr. Villain, akiből az első magyar szóval bontakozni kezdtek az Igazi Villányi körvonalai. De csak tartogatta, nem bontotta fel. Gidus felbátorodott.

– Fel is adhattam volna, de gondoltam, jobb, ha magam. Hátha mindjárt beszélni akar velem. – Szeme gyönyörűen kéklgett, szinte hipnotizált az őszinteségével. – Csudára szeretnék a maga keze alatt dolgozni. Így görbüljek meg. Maga irtó nagy menő otthon. A Hunniában mindenki tele van magával. Mikor a Huniban Ödönnel forgattam a LÁZAD A SZFK-et, mondják, az a SZFK se lett volna olyan, amilyen oltári filmet a Hunniában még nem csináltak, ha én nem dolgozom a keze alá. Ödön ...

– Ködös időnk van – szúrta közbe Mr. Villain gyűrötten, szürkén (ezt a gyűrött szűrkeséget is csak a beérkezettek engedhetik meg) és gyakorlott vitorlázó mozdulattal (benne volt a yachtja) a fülére húzta a svájcisapkát.

– Az, de még milyen! Ronda ködös időnk van – kapott rajta Gidus lelkenedezve; és szinte ellágyult szeretettel legeltette szemét köröskörül a köd súlyos tonnáin: ha egyéb nem, hát ez. Már volt valami, ami kettejük közt közös, ami összefűz – a köd. Hálás volt érte és nem cserélte volna el a Bahamákért: a mi ködünk, a mi időnk. Felszabadultan folytatta: – Ödön-

nel öreg haverok vagyunk még az UTCÁRA CSEPEL előtti időkből, hiszen Villányi úrnak nem kell bemutatni, ki az a Bocskó Ödön, Ödi bácsi-val sok filmet segédrendeztem; UTCÁRA CSEPEL; SZTÁLIN ÉS AZ IVÓVÍZ; utána jött a LÁZAD A SZFK, ezt már haveri alapon, rábízva; a MEGBOCSÁTHATATLAN 1919-et meg tisztára egymagam forgattam, Ödi beteg volt, muszáj volt neki, magam güriztem a vágóban, amíg az a vizsgálat volt ellenem. Emlékszik, Villányi úr?

– Mmmm.

No lám, emlékszik. Akármilyen faramuci bazári majom is ez a Villányi, emberszabású odáknak látszik; csak meg kell dolgozni. Gidus belendülve folytatta. – Akkor Ödi azt mondta, Gidus, mert Jablonkay Guidó a nevem, de a szakmámban csak Gidusnak hív mindenki, Gidus, ha egyszer ebben a büdös életben innen kikerülsz és Londonban akarod megcsinálni a szerencsédet, hát úgy igyekezz, apa, hogy a Villányi Duckó szeme megakadjon rajtad. Ne, itt ez a levél. Add át, neki magának. Hogy tudja, ki vagy. De vigyázz, ha elkapnak veled, hát engem is lesittelnek még öt évre, neked is befellegzett. – Gidus gallérjába húzott görnyeteg szerénységgel tette hozzá: – hát ez az a levél ...

Jól volt-e időzítve, nem volt – a fasoros mellékutca templomsarki bolt-hajtásából ügetve érkezőben egy ordítóan elegáns, nyurga fiatalember épp akkor csatlakozott hozzájuk. Szökített haja és palackzöld bársonyzakója csak mérsékelten ázott el a szemerkélő országos esőben, nyakáról zöld bársonyszalagon a György-kereszt papírkópiája lógott, csuklóján aranylánc szív alakú dublé lakatja fityegett; egyik lábát mintha húzta volna. Ez a bájgúnár Villányit kutyába se vette, annál háborodottabb elmerajongással vigyorgott Gidusra és mint az eszményi (alig-bice) középcsatár, aki teljes pályalerohanással nehéz helyzetbe hozza az ellenfél kapuját – megszólította:

– Jablonkay úr! Az isten szerelmére! Már az egész Szóhót tűvé tettük magáért. A LONDON MOKÉP mindenütt kerestette, a titkárja azt mondja Japánba repült ...

– Kicsoda maga, mit akar?! – förmedt rá Gidus, ál-pulykamérgesen, a Bicére. – Nem látja, hogy a Villányi Úrral vagyok itt izében, tárgyalok?!

– A Villányi úrral? – jajdult fel a Bice (jól adta az elképedőt) – minek magának a Villányi úr?! Jól gondolja meg, Jablonkay úr, mielőtt valamit is aláír, a LONDON MOKÉP-nél most gépeljük a szerződését, Herman úr a haját tépi, most mi lesz, mondjam, hogy nem?

– Hát azt hiszi Herman úr, ha az utcán így legázoltat, majd hanyatt-homlok spurizok, hogy aláírjam?! És megnyomva, mély megvetéssel hozzátette: – oda ne rohanjak.

Bice adta a kétségbeesettet.

– Mikor lesz otthon?! Az isten szerelmére, Jablonkay úr! Könyörgöm! Felkerekítjük, legyen évi nyolcezer. Jön?

Meg volt mondva, hogy ne zaklassanak otthon, kiadtam a titkáromnak. Ha valamit akarnak, forduljanak az ügynökömhöz. Lefalcolni, fiam, lefalcolni, amíg finom vagyok.

– Meg lesz mondva, Jablonkay úr. Ezer bocs, Villányi úr. Meg lesz mondva a Herman úrnak.

– Mmmm – mümmögött mélyen, udvariasan Mr. Villain, de sem léptet meg nem lassította, sem nem érdeklődött aziránt, ki az a Herman úr. Nyilván tudta. Hogy képviselő; hogy cseh származású író; hogy számlálatlan millióival a zsebében a játékfilmek szerelmese; s hogy aki a kopasz Herman puszipajtása, az maga sem lehet akárki. A Bice lemaradván, Gidus megbántott méltósággal folytatta. – Mert nekem nem mindegy ám, kivel állok össze. Amikor a LÉGYJÓT forgattuk és berendeltem az egész flóriántéri galerit, hát nem mondhatja senki, hogy szégyent hoztam a szakmára. Egy se volt profi, de mintha született filmarca lett volna. Ődi bácsi szerint a MINDHALÁLIG volt az új magyar hullám, innen kezdtük lepipálni a digókat. Hogy csupa amatőr legyen, az is az én ötletem volt. Azért mondom, szívesebben melegcsákányoznék a Duckó bácsival akár fél fizuért, felőlem megkajdizhatja a jampamját a bőrhajú Herman bácsi a Szóhóban meg az egész LONDON MOKÉP. Nekem elég, ha csak bevisz a személyzetire és azt mondja ... de nyugodtan szólíthat. Gidusnak, szakörökben Gidus vagyok mindenkinek, Villányi Úr ...

Mr. Villain már éppen Gidusnak akarta szólítani Jablonkayt, amikor ebben megelőzte egy édesen pöszéző, zabálnivaló női hangszóró:

– A Jablonkay! A Cica! a Giduci! Nem igaz!

És csókra nyújtotta kacsóját. A selypes, szexi női hangszóró tulajdonosa csíkos királytigris-utánzatot viselt, a bunda alatt semmit, csak gey köldökékszert, ami „ment” a mályva hálóingecskéjéhez és összeszűzte, hozzá feszes harisnyanadrágot, amelyen ezüst meduzák világítottak. Liliputi termete arányos volt, eltekintve görbeteg pálcáitól; koromfekete méhkap-tár frizurája a csapadékfelvételtől festéket eresztett és koromszín maszatcsíkot csurgatott a tünemény homlokára. Túlbugzóságában, ez a Bűbáj-Baba, Villányi úr oldalára került, az ő karjába csimpaszkodott ennivaló szórakozottságában és fel sem foghatta, mi az, ami Gidusnak olyan na-

gyon nem tetszik – amivel felborul a felállítás; de Gidus vasvillatekintetét műszempillájának gyors rebegetésével igyekezett ellensúlyozni, úgy mondta: – Nahát! Giduka! Hogy milyen egyfalu Bécs!

– Nicsak, a Tündi! Tündike! – kapcsolt Gidus, arca felderülését színelve, pedig nagyon pipás volt; de azért bemutatta: – Gugolülhy Kinga, a MEGBOCSÁTHATATLAN 1919-ből; Villányi Duckó.

– Nézze meg az ember, elhúzna mellettem, meg se látná azt a csóró színművésznőt. Hogy így összefutni veletek! Szívi! Megőrülök. Hova hova, Giduci, csak nem a filmgyárba? !

A kérdezett sanda oldalpillantást vetett Mr. Villain-re, mintegy továbbítva a kérdést annak, akitől a megválaszolása függött – hogy Ő, Giduci, beljebb kerül-e a CEDARWOOD STUDIOS egyre közelebb nyomuló, fenyegetően monumentális Diadalmi Díszkapuzatán avagy kívülreked. De Villányi Úr a feleletnek a legkisebb jelét sem adta, sem arcizmának egyetlen rándulásával el nem árulta, tetszik-e új szerepe – - mert míg a beszélgetés rajta keresztül folyt, távolról sem vették levegőszámba, hanem inkább az akusztikai hangvető mennyezet és a rezonáló padló szerepét szánták neki, amely nemcsak felerősíti, de tudatosítja is, amit hall: hogy istenkém, Gugolülhy Kinga, a Tündi, a Búbáj-Baba – bár tehetsége parlagon nem hever, most nem játszik, csak pihen, mert férje, a hülyüske, nem engedi, amilyen angol és amilyen gazdag; de imádja és majd rábeszéli; két kocsijuk van és a tengerparti bungalójukon kívül a belvárosban egy házi nagy, nem fogja elhinni, mikor jön? paplaktól, csodapalota, eljön ugye? mert nagy társadalmi életet élnek ... Tündi még a telefonját is rátukmálta Gidusra, jól szájába rágva a Villányi Mufurcnak is, 666-1212, haláli könnyű megjegyezni. De Gidus nagyon rühelte a Görcs jelenését, amit már akkor elpaccolt, amikor a lüke bigéje a Villányiba csimpaszkodott; s amilyen zabos volt, Gidus egyízben még le is gizizte anélkül, hogy észrevette volna. Hogy csókhintetősen a karikalában valahogy elette a penész és megszabadultak tőle, Gidus iparkodott a helyzet magaslatára emelkedni és meredekre srófolta a dumát.

- Láthassa, Villányi úr, itt is, ha akarnám. Megvan a gárdám. Csak össze kellene szedni. – És Gidus előjött a farbával. – A magam filmjét forgathatnám. Tündinek remek teste van, de nem az egyetlen. Hogy a svédek berezelnének tőle: olyat. Nem riadok vissza. Négerrel. A nőidomár. Szétszednék a mozit. Ez a táska – vert rá üresen leffegő táskájára – minden ötlete aranyat ér. Olyan, mint az utcán heverő milliók, Villányi úr. Nem Duckó bácsi lesz az első, akinek a sültgalambot a szájába tolom, szólítson Gidusnak ...

Csakhogya Mr. Villain e pillanatban másvalakivel volt elfoglalva. Egy többszörösen körözött tömeggyilkosnak öltözött hústorony és erőművész állta el az útját, szemmel láthatólag erőlködve, hogy mondóka-bunkóját kétmarokra fogva, úgy kólintsa fejbe vele, hogy vagy belesántul, vagy jobb belátásra tér:

– Ööö ...

(Az oltári marhája: a Medve. Hát van ennek hantája, szabad az ilyennek a perc ihletére bízni a dolgát, hogy majd rögtönöz?! – gondolta Gidus, amikor ezt a gázoló nemzeti szerencsétlenséget meglátta.) Csak Mr. Villain nem látott semmit; érezte ugyan, hogy valaki súrolta-dörzsölte, tán meg is lökte elmenet, de nem az első és nem is az utolsó, ebben a reggeli tömegben. Még angolos-jólnevelten hátraszólt utána:

– Sorry – mondta.

Meg se látta; levegőszámba vette. Úgy vette Medvét levegőszámba, mint a repülőgép, ha a légszakban kissé lehuppan, de nem engedi magát zavartatni és négy motorjával húzza a csíkot toronyiránt – mert már ott tornyadozott előttük, két öregbástya közt a diadalív, széltében-hosszában mint öt Keleti Pályaudvar: a CEDARWOOD STUDIOS filmgyár végtelebenbe vesző várfala, a kétféle kanyarodó Külső Cedarwood Avenue. Mr. Villain lelépett a járdáról és elindult az autók megvadult orrszarvúcsordája közt, azzal az egykedvűséggel kockáztatva életét, amit az angoloktól eltanult. Ha ő brahira megy, én is mehetek brahira, gondolta Gidus nekibuzdulva, és lelépett: ha elgázolják, az ő bajuk. Azaz hogy csak lépett volna – vissza kellett lépnie: embermagas duplakerekék freccsentették derékig tele sárral, már a zaftos káromkodást a vezetőfülkéből fel se vette (amúgy sem értette) – a kábeldobokat szállító mammut-alkotmány után generátorok következtek, vontatókon, majd hídszakaszok, görgőkön. Kettős gummiabroncsok, hernyótalpak, görgők, görgők ... Még annyi lélekjelene volt, hogy utána kiáltson:

– De Villányi úr! Duckó bácsi! A levelem! Az Ödi levele, a Bocskó Ödöné! Hát el se olvassa? Mibe maradunk ... ?!

Nem volt bizonyos benne, mit intett – mit nem; mert Villányi mondott is valamit, mégpedig igen szelíden és jólelkűen, sé>t még meg is lebbentette a levelet, mielőtt újra eltette zsebregyűrve (ha nem zsebnek-mellégyűrve), alkalmasint, hogy majd szolgálati úton, holnapután kiskedden lesz a napja, valami titkárnő hogy majd izél, telefonál, de a keserves rihonya teremtését annak a ganaj lubnya pofádnak, a cigány-lubnya beképzelt anyáddal együtt, hogy maradtál volna benne, míg el nem rohadtok a szeméten, te rohadék szemétláda te, te bazári majom ! – lebegett Gidus

száján a szó és ki is szaladt volna, ha a gondolatát el nem nyeli a forgalom harsogása, a diesel-dübörgés.

Az meg, mintha az éggel kötött volna különleges életbiztosítást, olyan jámborul kelt át a csikorogva fékező gépkocsik hat-hat oszlopán jobbról-balról, csak úgy átvágott, és csakis az ilyen gyűrött-szürke kis büdös nagymenőnek lehet akkora dög szerencséje, hogy a haja szála nem sok, annyi se: semmije se görbült meg, nem hogy elgázolnák. Haver az ilyen? Úgy evickélt át a túloldalra Villányi úr, hogy ki tudja -rá már nem is emlékezett. Gidus nemcsak Villányi haverségében kezdett kételkedni, amire minden oka megvolt, de magyarságában is; elmondta románnak-zsidónak-nácinak-suvernyáknak-fakabátnak-frájernak, sőt, már emberségéért sem adott volna huncut megveszekedett fagarast, mert Gidus úgy vesztette el az autószállító autók meg a gépegység-szállító ágyútalpak emeletes tömegében, hogy azt se tudta, hol-mikor tűnt el: felment-e a diadallépcsőn, elslisszolt az arany díszrácsok mögött vagy tán be se ment...? Azt már méltóságán alulinak tartotta tudomásul venni, hogy amikor elfutotta az igazi pulykaméreg, a szemére is nedves fátyol ereszkedett s most kettős ködön keresztül szemlélte a világot; de csak szipákolt egyet és azal leküzdötte érzelmeit. Kétfelől karolták a tagok, a Sári meg a Buga, de azok se tudtak egyebet, mint hergelni, ilyen békésen zsémbelve vonszolták a belüket vissza a transzport-csehóba – hol az avasban kujtorogtál, Gidus, így bőrigáztatni az embert. – Hová tettétek a szemeteket? – Kinéztünk utánad. – Smároltatok. – Frászt smároltunk, kinéztük a szemünket utánad, filácsoltunk. – Majréztatok. – Ki majrézott, úgy ismersz? – Menj a bőbe. – Ne marhaskodj, mi volt, Gidus, volt a Villányi? – „Villányi”? Ki nem szarja le? – Ne dilizz, Gidus, dobj be egy bagót, kösz (a bécsi öngyújtó kínlódik a nedves londoni széllel) – mondd már, apa, találkoztál az ürgéddel, leadtad a leprát, hálóztá? – Ahelyett, hogy smároltok, oda-tolhattátok volna a pofátokat. – Nem smároltunk: te nem voltál sehol. Szóval nem hálóztá? Leprás vagy, Gidus, leprás a hantád, ráfáztál nála. – Nem fáztam. – De ráfáztál. – Szétfecöllek. – Zsüsz! Zsüsz! Ott a Zsüsz is. (Zsüsz: a Pöme volt lubnyája) ... Sári, Zsüsz, Bigék, így lehet ezekre számítani. Elvesztették a nagy kavargásban.

Vajon ki lehetett a vamzer – a szemét, aki a Villányinak befújta, hogy fal az egész? Nem tudott a titok nyitjára jönni. A haditerv hatlövetű volt, az ugyan vamzolás nélkül nem mond csütörtököt. Valaki vamzolt. De ki?! A Pöme meg a Medve ugyanannál az asztalnál várták s mialatt hárman köré telepedtek, nem mondták, csak az állukkal böktek arrafele. A transzport-csehó másik sarkában, a kabátokkal teleaggatott vécéparaván mögött

a Görcs itta bizalmas négyesben a tejesteaát három távolsági gépkocsivezővel a nehéz súlycsoportból. A Sári meg a Zsusz a sárga irigység csurgó nyálát erkölcsi felháborodás mögé rejtette és lefrankázta a Görcsöt; a férfiak ingerülten méregették a galeriszökevényt. A Görcs a mutatóvagy kel- lős közepén tartott; a mutatóvagy egyik lényege az volt, hogy olyan hűvös- lekezelő és ajkbiggyesztően undok volt, mintha csak a TISZTESSÉGES NŐ című sztriptíz-újságból vágta volna ki; csak sivalkodva megzabálni, feleségül vagy amúgy. A mutatóvagy másik lényege az volt, hogy őket – a galerit – nem hogy kutyába, de kutyakaki-számba se vette. Gidus a pénz- tárcáját is odamutatta hanyag-előkelően, hogy mi az, Görcs, osztás van, már a stex se kell? De a Görcsnek már az ő stexe se kellett, keresztülné- zett rajta, mint valami pity vagányon, összetévesztette az aranyhalas tank- ban a kivilágított vízzel a galeri háta mögött, és tüntetően nyújtózva, ezüst-meduzás karikalábait combig kirúgta.

Az osztás nem ment simán, senki sem várta és talán meg is lett volna sértődve, ha simán ment volna. A Buga meg a Pöme nem fogta fel, mi a figura és nem találta helyét a felállításban: nem vágódtak Gidus mellé, mint örömhírhezők, udvarlására járuló régi hódolók avagy megvesztegető ajánlatközvetítők, ahogy a szájukba rágta; sehol sem voltak, ennél fogva stex nekik nem jár. ők viszont kötötték az ebet a karóhoz, a kiszállás az kiszállás, megvoltak a költségeik és arról igazán nem tehetnek, hogy Gidus a Villányi-pókkal elcsászkaált másfelé. – Másfelé?! – Frankó. Min- ket akarsz átrázni?! apa! – Ki akar átrázni?! – Lepra hadova! – Egy sábeccal nem állok le. – Ki sábecolt?Ma kimenőm van. – Vidéki vagy, Buga. – Hagyjuk ezt, apa. – Pity kanalas, csak rád kell nézni. – Hagyjuk a lepra dumát ... Hosszas és élvezetes veszekedés után, amelyben épp úgy appelláltak az érzelmekre, mint a Fekete Kézre, Buga és Pöme végül be- érte a felével. Kaptak egy-egy fontot. Buga búsan révedezve, mintha lelki szemei elől is el akarná tagadni – úgy emlékezett vissza a cigi- automatára, amit az egyik kioszkban talált, nem tudott ellenállni, hogy meg ne döntögesse, azért ment ki az eszéből az egész felállítás és ha csak egy font üti a markát a kettő helyett, az is ráadás. Pöme a neki kijelölt sarkon egy kis Fordot plankolt fel a mellékutcai autósorban sáros-szürkén szontyologva, és ha már a kulcsköteg úgy is vele volt, belepróbálta. Egy éppen illett bele, meg a drótot is hamar belefűzte a gyújtásba; de a Gidust sem akarta cserbenhagyni, Így hát csak berúgta a motort és elfuvarozta a tragacsot két sarokkal odébb, veszett gombostűnek. Így egyben fityinget sem ér, de az alkatrészekért egy tízest majd csak legombol a kócerájban az ő garázsbeli másik passzere. Ráállt, hogy csak egy font legyen, a Gidus

nem üzlet; és azon méházott, hogy a kis maszatos Fordot azon a sarkon, ahol hagyta, még ott találja-e? Medve okvetetlenkedett csak, hogy ő ott volt. Gidus bal hüvelykjével vadul dörgölte jobbtényere bőrkeményedését. – Ott voltál, Medve, de akár ott se lettél volna. Ki se nyitottad a szádat. – Ha egyszer úgy rohantatok a manuszoddal. Mire megfordultam, nem voltatok sehol. – Azonkívül, hogy majdnem fellökted a Villányit, ha meg nem fogom, elnyekken. – Jó-jó, csak brajgecolj. -Ki brajgecol? – Én arra a stexre számítottam. – Én pedig nem vagyok Lefkovics, a fejőstehén. – Héderre kell. – Héderre? Azt hiszed, a pofafürdő elég, akkor is, ha csak állsz, mint a bádofgeszület, hogy se köpni, se nyelni? Majré pancser. – Ki a majrés, ki a pancser?! – Pénc pancserokkal nem dolgozom. – Ki a pénc pancser?! – Hekus Dönci! „Nem talál”. – Ott voltam. – Nem vettem észre. – Megjátsszod magad, Gidus. – Ki játssza meg magát, én játszom meg magam?! Te játszod meg magad. Húzd le magad, apafej, pancsernak stex almás; nem jár ... Még osztottak egy darabig; azon, hogy ki a nagyobb pancser, ki játssza meg magát, kinek az apja volt bádogos, ki milyen „fiatal”, melyik kutyának a mije zimankós és ki micélből menjen milyen bőbe; de végül a Medvének le kellett nyelnie, hogy csak egy félkoronát löknek oda neki, mint valami csavargónak, földalattira neki, aki pedig ott volt. Kiverje a huppot? Nem verte ki. S nem is attól való féltében, hogy Gidus eláztatja a Lefkovics előtt, vagy hogy tudja, mi vaj van a fején; hanem inkább valami esős, szitáló londoni ernyedtség vett rajta erőt; most mehetett vissza az alagpincékbe, sarokból-sarokba geccsölni azokat a házi vén bronzcsillárokat és sötéten mérlegelte, hogy mégis csak az lesz a vége, nagy kénytelenségből. Hazavágni az öreglányt. A szomszéd asztalnál a büdöspipás soffőr a szürkeagár-verseny tippjeit tanulmányozta a kibelezett reggeli ,kiadásból, a többit lecsapta az ülésre; Gidus oldalpillantása a lapon a pletykarovatra tévedt, ahol a fénykép alatt (ráismert) Mr. D. Villain nevét fedezte fel, amitől epeömlést kapott.

– Hová mécc?! – mordult az elriszáló Zsüszt után – nem kell a sztex?!

– Ja – szólt vissza kurtán a lány, és a női vécé felé indult. – Csak megcsinálom magam.

A Villányi, ez a bazári majom, a szürke, gyűröttes beérkezetttségével, fémezüst jaguárján hazafelé menet ... Jó karambolt kívánt neki, halálos végűt; mert hogy fel se bontja, meg se találja még egyszer azt a Londonban készült levelet a Bocskó Ödöntől, meg a titkárnöje se izél, telefonál, az fux. Gidus körülnézett. A Bice, ez a borbélylegény, még annyira sem érdemesítette, hogy visszatolja a képét. Miért is kellett egy ilyen sántának meglépnie, otthon nem lett volna döglesztő elég, amiben nyomorgassa az

eszpresszógépet? Jobb is, hogy nem jön, körülröhögni, különben se volt belevaló, lázított -hacsak nem ő volt a vamzer. Lám, a Sári is büdösöli a fontját, úgy ül, odébbhúzódva a bőrutánzaton, hogy a szürkeagari mögül előpislogó frájerben felbátorodó kétségek ébredjenek -a „Hölgy” tán nem is hozzájuk tartozik; hát nem, Sárit már se a stex, se a galeri: csak a palifogás érdekl, megirigyelte a Görcestől a dicsőséget, az is lemorzsolódott. Már senki sem tiszteli benne a góré. Kiteszi a három fontot háromfele az asztalra – hozzá se nyúlnak. Buga megy bugázni az Olcsó Áruházakba, sz.emén sok-sok cigi-automata tükröződik, megdönteni való. Pöme tükön ül, biztosan kinézett magának egy szajré tragacsot a sorban; Medve magába roskadva duzzog. Ideje cihelődni. Csak ez marad – úri módra távozni. Gidus előkotorja ernyőjét az ülés alól. Egy szót sem szól. Ott-hagyja a három fontot az asztalon. Kifordul. Az angol pincér-lány tátva felejtett szájjal néz utána s úgy követi szemmel az üvegen, a nájljonfüggönyön, az aranyhalakkal bugyborgó vízen keresztül; nem tudja, borraivaló-e vagy feledékenység. Volt vamzer, nem volt – hogy az a bazári majom Villányi honnan, melyiktől, kiszagolta-nem szagolta, hogy fal az egész: több is veszett Mohácsinénál, bánja is ő már. Pénc pancserokkal nem dolgozik. Gidus már messze jár. A galeri, ha volna, még egymásra nézne; de nincs. Heten hétfelé indulnak, holnapra elveszítik egymás címét, hívószámát, emlékét. London hasnyálmirigye nagyot rándul, nyakon fecskendezi őket a gyomorsav s mire észbe kapnának, már azt se tudják, hogy amit szétmart, atomjaira csikart, az első volt-e vagy az utolsó – az ő galerijük volt-e vagy egy másik, olasz, görög, arab, jamaikai, vagy csak egy magyar galeri.

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Amszterdami asszony*

Most már huszonegy éve Amszterdamban lakom. Van egy kedves kis lakásom, az egyik csatornára, kellemesen bólogató, susogó fákra néznek az ablakaim. A ház háromszáz éves, de szilárd, mint a kőszikla. Kell is a szilárd falak biztonsága, kell, hogy meghitt legyen az otthonom.

Kicsiny lakásom hasonlít a régire, talán azért, mert kissé félhomályos, talán az ablakok arányában, a padló fájában vagy a mennyezet stukkódíszítésében van valami azonosság. A ház előtti fa szintén emlékeztet az Erzsébet körüti poros fákra, bár itt nincsenek verebek és ha kinézek az ablakon, mégiscsak más a kép: széles csatorna szalagja húzódik odalent, uszályok jönnek rajta, távolabb csikorogva kinyílik a híd, leállnak kétoldalt az autók és a lódegyárból özönlő kerékpár-falkák. Ősszel, nyári esteken pára száll a csatorna fölött, ezt a nedvességet Pesten nem ismertük.

A férjem húsz éve halott, nem egészen egy esztendővel együtt. Nagyon szeretett és tudta, hogy én nem szeretem őt. Talán nem is szeretett olyan nagyon. De örült, hogy társra lelt, hiszen idősödő ember volt már, amikor eljött Budapestre, a gyors és kapkodó esküvő után hazahozott ide Hollandiába. Rendezett körülmények között élt, úriember módjára. Nála nem volt szakadás, az ő életében nem szakadt meg semmiféle folytonosság. Idejében Amszterdamba települt, a megszállás alatt bujkálnia se kellett, nem tudták, hogy zsidó. Jellegtelen külseje volt, elegánsan öszülő halántéka, rózsás orcái, az orra se görbe.

Nősülési szándékkal látogatott haza a háború után, gyorsan megismerkedtünk. Előbb kicsit idegenkedett tőlem, azt hiszem csúnyának talált, pedig oly fiatal voltam és akkor kivirultam egy kissé. Gonddal öltöztem, amennyire tehettem azokban a nyomorúságos időkben. Anyámtól tartott, de biztos lehetett, hogy őt úgysem kell ide hoznia.

Anyám akkor már béna volt, ágyban feküdt, de a párnák közt is hatalmas volt, testileg is, modorában is. Vörös, puffadt arccal ült az ágyban, nagy szemeit mérgesen forgatta. Csapkodott, kiabált.

Ivánt el akarta bájolni. Szépeket mondott rólam és elmélkedett a házasságról. Azt mondta: – Erzsinek oly szép teste van, de a férfiak ezt persze nem tudhatják. Ez az én kislányom hendikepje.

---

* Megjelent az Új Látóhatár 1969. évfolyam 5. számában.

Tehát ő is tudta, hogy az én horgas orrom, az ajkam fölötti finom fekete pihe és a nagy érzéki szájam elriasztja a férfiakat. A testem valóban szép volt, különösen a hófehér bőröm. Szerettem gyönyörködni magamban a hálószoba nagy billenőtükre előtt. Kulcsrazártam az ajtót, levetkeztem és csak gyönyörködtem önmagamban. A lakásban reggelente, iskolába sietve, könnyű hálóingben futkostam, a fürdőből meztelenül ugrottam át a szobákba. Anyám láthatta, hogy szép vagyok.

Férfi nélküli házban cseperedtem föl. Különös dolog, hogy anyám is csak rövid ideig élt a férjével s apám halála hasonló volt Ivánéhoz. Iván a kikötői kompon kapott agyvérzést, még élt, amikor a pályaudvari vöröskeresztes állomásra vitték, megállapították a telefonszámunkat is, de éppen nem voltam otthon. Mire a kórházba értem, Iván meghalt. Nyugodt arccal feküdt az ágyon, a szeme nem volt egészen lehunyva, amitől szokatlan és idegen lett az arckifejezése. Sírva fakadtam, pedig felnőtt életben először sírtam akkor és utóljára is.

Apám halála mégis csak más volt. Sokszor elmesélte anyám, hogyan játszódtott le a szélütés, mily groteszk váratlansággal sújtott ránk: rám is, aki akkor mit sem sejtő csecsemő voltam. Apám valamilyen okból felzaklatva jött haza az irodájából. Az ebéd lassan készült és ő egyre mérgesebb lett. Szólni sem lehetett hozzá; általában nem szerette, ha szóltak hozzá, amikor ebédre várt. Tányérja mellé éhségelverőket tettem, zöldhagyma, retek vagy igen erős cseresznyepaprika volt odakészítve.

Nem kért levest s így egyenesen a borjúszeletet táltalták elé. Anyám részletesen el tudta mondani, miféle borjúszelet készült aznap, mifajta citromos, tejfölös mártással, ahogy a családban nevezték: Berger néni módra.

– Oh, hogy szerette azt a szószot, hogy szerette a pikáns szószokat – szokta volt mondani anyám. A borjúszeletet félig megette már, amikor szélütés érte. Rosszul lett, de gyakorta voltak idegi eredetű mozgászavarai, kisebb vértolulásai, szédülései. Tulajdonképpen azonnal megbénult a jobboldala, de iszonyú akaraterővel letette a villát s balkézzel megette az egész tányérnyi ételt. Nekilátott, hogy egy darab kenyérral kitörölje a tányért, amikor egy újabb roham végzett vele, ráborult az asztalra és meghalt. Az étkezésben mindig örömet talált, a kedvére elkészített ételt nem könnyen adta a halálnak.

Anyám sokszor elmesélte nekem e különös tragédiát. Nagy szemeit könny futotta be, önmagát sajnálta, hogy olyan fiatalon előzvegült. A büszke háziasszony és a sebzettlelkű özvegy érzelmei keveredtek e sokszor recitált történetben. Ha olyan kedvében volt, a családi, a hitvesi tra-

gédiát domborította ki, arról beszélt, hogyan nevelt fel engem egymaga. De más alkalmakkor a felidézett halál szörnyősége nem rázta meg annyira, hogy ne mondja el részletesen a gyászos napon asztalra került borjú-szelet receptjét, az elkészítéshez tudni való apró fogásokkal.

Valóban hősi erőfeszítéssel nevelt fel. óvott, képzett, irányított. Velem tanult, féltő gonddal ügyelt, hogy jó eredménnyel végezzem el az iskoláimat. Érettségi után arra készültünk, hogy egy évet talán utazgatni fogok és csak később döntöm el, érdekel-e annyira valamely szakma vagy tudományág, hogy azzal behatóan foglalkozzam. De az utazásból nem lett semmi. Az európai helyzet egyre romlott s röviddel azután, hogy elvégeztem középiskolai tanulmányaimat, megkezdődött a zsidóüldözés.

Anyám értetlenül figyelte a változásokat. Kormányfőtanácsos lánya volt, kifogástalan családból. Özvegye volt egy világháborús hősnek, hiszen apám többszörösen kitüntette magát az elsővilágháborús csatatereken. Önkéntesként az iskolapadból vonult be, hogy azután négy srapnel-szilánkkal a testében térjen vissza.

A házban és egyebütt mindenki tisztelt bennünket, a boltosok udvariasan anyám elé siettek, lesték a szavát, igyekeztek kedvébe jární. Ő egész más volt, mint én vagyok. Most, öregedőben, magam is kiteltem egy kisé, de anyám súlyos idomait soha sem fogom utólélni. Óriási keblei voltak, bár nem volt kimondottan kövér. Magas, szálfatermetén – királynőien tartotta magát – nem tűntek fel a hatalmas keblek, amelyek egyébként is valahogyan ellapultak, hengerszerűségéhez idomodva legömbölyödtek a különböző Hízópántok hatására. Anyámnak szinte nem volt öle. Keblétől puha vonal ívelt a cipője orráig, annál is inkább, mert még a negyvenes években is igen hosszú ruhákat hordott. Emlékszem, gyermekkoromban az ölébe vett és csak úgy tudott ott tartani, hogy finoman az asztal pereme és a teste közé szorított.

Hogy illetet volna kitűnően szabott ruháira a sárga csillag? A csillagot nem varratta föl, csillag nélkül sétált az utcán, de senki se merte föl jelenteni.

Az első igazi megrázkódtatás az volt számára, hogy el kellett küldenie a szakácsnőt és a cselédlányt. Utóbbítól könnyen vált meg. Mariska nem volt számára emberi lény, csak afféle „perszóna”. Sokkal nagyobb bajnak tűnt, hogy a háziúr, valamiféle személyes gyűlölködés miatt, gyorsan elintézte átköltöztetésünket egy csillagos házba. Szerencsére anyám unokabátyjának a kétudvaros bérpalotáját csillagos háznak jelölték ki és Aurél bácsi kényelmes lakást biztosított számunkra. A ház azonban egyre zsúfoltabb lett, lassan a folyosók is megteltek bútorokkal és hangos gyere-

kekkel. Elefantiázisban szenvedő bútormonstrumok torlaszolták el a gangokat és lépcsőházakat, ma sem értem miért, ezekkel a mázsás tárgyakkal hurcolkodtak az emberek.

Végül elrekvirálták tőlünk az ebédlőt egy Síp utcai bibliakereskedő számára. Őszülő szakállú, pajeszos ortodox zsidó volt, kövér nejével és két gyermekével költözött be. A nagyobbik fiú távol eső lakásokba kődorgott el és több ízben kimerészkedett az utcára, holott ezt szigorúan megtiltotta neki az anyja. Ennek köszönhetjük, hogy Auspitzné napjában negyvenszer rohant a gangra és éles hangja átsüvített mindkét udvaron: – Hejmlózer!

Az éjszakai erdő kuvik-huhogásának baljóslatú élessége volt ebben a kiáltásban. Akkor nem tűnt nevetségesnek, se bosszantónak. A feszült-hangulatú, tragikus, bomlott hetek velejárója volt ez a naponta harminc-negyvenszer elhangzó sikoly Chaim Eliézerért. Félbeszakította az asszonyok és öregemberek zsongó fecsegését odalent a poroló körül és behatolt a mi lefüggönyözött szobáinkba, ahol némán ültünk, varrogattunk vagy olvastunk.

Nem mentünk le meghallgatni a legfrissebb rémhíreket, nem törődtünk a hihetetlen pletykákkal, hogy vidéki városokból a zsidóságot marhahagyonokba zsúfolva hurcolják Németországba. Egy idő után azonban a rádió és a lapok hangján is érződni kezdett a katasztrófa sűrűsödése. Némi zavar vegyült anyám értetlenségébe, de tettekre, elhatározásra képtelenül várta, hogy bekövetkezzék a nagy méltánytalanság, a végső nagy megaláztatás. Az ellenszegülést valamilyen közösség, talán a „jobb társadalmi osztályok” feladatának tekintette, olyasvalaminek, amelyben – még akkor is illő fenntartásokkal persze – részt lehet venni, de amelynek nem szabad elébe vágni. A lesújtó bárd elől ravaszul kitérni nem akart, a jóléttől úgy látszik eltunyult benne az egészséges zsidó életöszön.

Bennem azonban nem. A légkör olyan nyomasztóvá lett, hogy éjjel nem tudtam aludni és a fejemben egyre az zakatolt: – menekülni, menekülni, elmenekülni. Irtózni kezdtem a háztól, attól ahogyan összezártak bennünket, készen az elhurcolásra vagy megsemmisítésre. A tömeg leginkább légiriadók alkalmával rémített meg. Amikor felvonítottak a szirénák, az embercsorda pánikban törtetett az óvóhely felé, egymást taszigálva, lökdösve. A tülekedés odalent sem szűnt meg, gyerekek sírtak és türelmetlen öregek hangos felháborodással követelték az anyáktól, hogy hallgattassák el síró csecsemőiket.

Egy esős estén azután nem bírtam tovább. Újra felbőgtek a szirénák, megindult a sokaság az óvóhely felé. Az udvaron tilos volt fényt gyújtani,

a lépcsőházakban csak kékre festett, halvány lámpakörték pislácoltak. Anyám azonnal kapta a prémes kabátját és az értékeinket őrző koffert.

A szirénák valamilyen okból megbokrosodtak, az idegtépő vonyítás semmiképp sem akart abbamaradni. Kiléptem a gangra. Aurél bácsit láttam, amint Lolka nénivel sietett a lépcső felé, esernyőt tartott magasra, nehogy megázzanak, amikor átvágnak az udvaron. ts ha egy bomba pontosan ide váгна be? Apró darabokra szaggatna mindenkit, nincs olyan esernyő, amely ez ellen védelmezne!

– Fennmaradok! – mondom anyámnak.

– Lejössz! – villantotta rám a legszigorúbb pillantását.

– Nem – toppantottam.

A szirénák egyre süvítettek.

– Csinálj amit akarsz.

Kapta a kézitáskát és sarkon fordult.

Egy darabig ültem a sötét lakásban. Az öreg alabástrom óra ketyegett, meg-megreccsentek a bútorok, kongott a radiátor.

– Kimegyek a házból – határoztam el hirtelen. Az utcán nincs senki, sötét van, esik. Föld alá húzódtak az emberek.

Néhány percig tartott amíg a sötétben matatva megtaláltam a kabátomat, amelyre nem varrtunk csillagot. Kék sapkát csaptam a fejemre, ke-restem a kesztyűmet is, de nem volt sehol. Ahogy lerohantam a lépcsőházban, füttyülni kerededett kedvem.

Az utcán valóban nem járt senki. – Elmegyek a Lövölde térig, körül sétálok, leülök egy padra, végighúzom a kezem egy öreg fa törzsén, a pad támláján.

Koromsötét volt, hideg párás este. A sziréna-vijjogás után kongó csend zuhant a városra. A felhők fölött morajlott még egy bombázókötélék. A falhoz húzódva lépegettem, mélyeket szippantottam a füstös, párás sötétségből. Baj nélkül értem a térre, ahol mintha világosabb lett volna s tompított fényvel pislácolt egyetlen feketeernyős gázlámpa. A fényt elkerültem. Távolabb ismertem egy padot, odáig akartam elmenni. Régen öreg, szakállas bácsi ült rajta minden délelőtt, egy negyvennyolcas honvéd. A paddal szemben bódé volt, nyáron poharanként árultak ott málnaszörpöt. Ahogy ültem a sötétben, hallottam a kopár faágakról hulló cseppek zaját és jóformán csak sejtettem a faházikó tömegét. A nyelvem hegyén hirtelen a rossz, körömlakk-ízű málnaszörp aromáját éreztem.

Ekkor fordultak be a sarkon a nyilasok. Azt hiszem, le akartak ülni a padokra, mert felém jöttek és mikor felugrottam, ügyetlenül el akartam

bújni a szörpös bódé mögé, azonnal észrevettek. Gyermekkoromban a bújócskánál mindig engem talált meg elsőnek a hunyó.

Egy pálinkaszagú férfi előre rántott és zseblámpájukkal az arcomba világítottak.

–Hiszen ez zsidó – mondta az egyik és azon nyomban rám förmedt. Hivatalos hangot akart megütni és haragos igyekezettel kérdezte, miközben rázott mint egy zsákot: – Izraelita ön?

A rémülettől nem tudtam válaszolni.

– Zsidó, csak rá kell nézni – szólt egy fiú, igen magas kappanhangon.

Kétoldalról megragadtak és futni kezdtek velem. Csattogtak végig az aszfalton, néha szinte fölemeltek, a lábam nem érte a földet. Elég messze cipeltek, ziháltak már ők is és a futás fokozatosan gyors gyaloglássá fáradt. Valami hordóraktárhoz értünk, amelynek az alagsori helyiségeiből fény szivárgott ki. A fiatalember teátrálisan belémrúgott és néhány lépcsőn lezuhanva a szemközti falnak estem.

– Hoztunk még egyet! – kiáltotta a hivataloskodó, a pálinkaszagú.

Idős férfi jött ki a pincéből, ropogós, hosszú bőrkabátot viselt, sísapkát, sfbakancsot, rézlemezkéssel a vastag talp oldalán. Értelmes arcú, őszülő munkásember volt. Belemarkolt a hajamba és féloldalt húzta a fejemet.

– Pesti maga?

Nem válaszoltam.

– Nem szombathelyi maga? – kérdezte szinte kedvesen s közben anynyira lehúzta a fejemet, hogy térdre estem. Otthagytott térdem. A többiek a pince felé lódítottak, ahol húsz-huszonöt ember kucorgott a földön. Nem ismertem egyiküket sem. Főleg nők voltak ott, egy feltűnően kövér asszony, kötött mellényben, kendővel a fején. Régen guggolhattak már, mert az idősebbek a földre roskadtak, fájdalmasan nyögtek.

A bőrkabátos lépett be, kis pisztoly volt a kezében.

– Fölállni – mondta csendesesen. – Álljanak fel és kezeket a fej fölé tartani.

Közrevettek bennünket. Rendetlen csoportban mentünk ki a házból, át a sötét utcákon. Az eső akkor már zuhogott. Tizenöt perc alatt értük el a Dunát. Átvezették csoportunkat egy drótkerítés nyílásán. Valamiféle felvonulási épületnél vagy tutajosbódénál álltunk meg.

A kappanhangú katonasapkát vett elő. – Óráját, ékszerét, töltőtollát, öngyújtóját mindenki ide dobja bele!

Sváb volt.

Az órámot bedobtam a sapkába, de a gyűrűmet gyorsan lehúztam és a zsebrebágtam. Idegességemben remegett a kezem.

Fölsorakoztattak bennünket a rakpart peremén. A bőrkabátos maga mellé szólította az embereit, mindegyiküknél volt fegyver, de egyiknél sem géppisztoly.

A testes asszony akkor kiáltozni kezdett: – Mit akarnak maguk? Ismerlek Patak Laci, te piszok! Hat gyerekes özvegy vagyok ...

Durr! Odalóttek és a kövér nő nagy csobbanással zuhant a vízbe. Retentő rosszullét fogott el. Egyik fegyver a másik után dörrent, éles fájdalom nyílt a gyomromba. Szétvettem a karjaimat és hanyatt lezuhantam a rakpartról.

A víz Óriási erővel ragadott el, alábuktam, a tudóm majd szétszakadt. Lábamról lefoszlott a cipő és az örvény többször megforgatott a tengelyem körül. Magam sem tudom, hogy vergődtem a parthoz és hogyan kapaszkodtam meg egy vaslétra fokán. Jó időn át csüngtem a vasrúdba kapaszkodva és sírtam. – Most bizonyára elvérzek – ez járt az eszemben. Végül felvonszoltam magam a létrán. Keservesen végigtapogattam minden porcikámat, nem volt semmi bajom, nem is találtak el. Reszkettem a hidegtől és a félelemtől. Vaktában tántorogtam át egy építőanyag-telepen. Kis ház sötétlett a másik felén, bekopogtam az ajtón.

Odabent veszettül ugatni kezdett egy kutya, valaki csitította. Keskeny rés nyílt és kinézett rajta egy vén éjjeliőr. Azonnal felfogta, hogy bajban vagyok – persze láthatta, hogy csurom víz a ruhám, a hajam és nincs rajtam cipő –, de nem riadt meg.

Éjfélre a vaskályhánál megszártkoztam és az öreg szerzett nekem egy pár csámpás női papucsot. Húsz szónál többet nem váltottunk. A keze kicsit remegett és a kutya érezte az öregember idegességét, nem ült le, csak állt bizalmatlanul, odacövekelt magát elem és bámult fel rám merev állattekintetével. Lehet, hogy egy bölcs öregembert találtam, aki pontosan tudta mi történt, de bátran megsegített. Az is lehet, hogy a vén éjjeliőr csak sejdítette a tragédiát, talán öngyilkosjelöltnek hitt. Volt a zsebemben egy Horthy ötpengős, a markába nyomtam.

Hajnalodott, mire hazaértem. Kapualjtól kapualjig lopakodtam előre, követtem a Duna vonalát. A szélesebb utakon szívdobogva rohantam át. Egyszer a villamossín leakasztotta az egyik papucsot, vissza kellett futnom s percekig figyeltem, észrevett-e valaki.

Anyám ruhástul feküdt az ágyon, de aludt. Feje kissé félrebillent s hal-kan horkolt. Fekete ruha volt rajta, fehér zsabóval, azon meg zöld kötöttkabát. Elernyedte ujjai közül éppen a földre esni készült egy gyűrött zsebkendő.

Amikor meggyújtottam a hangulatlámpát, fölriadt. Hirtelen ült föl a vetett, letakart ágyon. Egy hajtű meredt ki a hajából.

– Hol voltál?

– Kimentem a házból – mondtam csendesen.

– Hová?

– Majdnem meghaltam ...

Idegesen felhúzta a szemöldökét:

– Mi?

Néhány szóval elmondtam, mi történt. Akkor már az ágy szélén ült. A szörnyű kaland elmondását újrakezdtem a közepén:

– A Dunaparra vittek bennünket. Pisztollyal, puskákkal elénk álltak és egy idős asszony elkezdett kiabálni.

Itt tartottam, amikor anyám igen vörös lett és még félig ültében, de majdnem felállva, nagyon erősen arcul ütött. Visszakézből is pofon akart vágni, de lekaptam a fejem és így a csuklója vágódott a homlokomhoz.

– Hazudsz – sziszegte. – Hazudsz, hazudsz!

Talán hálátlan vagyok, hogy ez jutott újra eszembe, most amikor megkaptam az értesítést Budapestről, a hitközségi szeretetháztól. Kevés közöm volt az anyámhoz, de bánt, hogy önző és cinikus hálátlanságomban éppen ennek a régi hajnalnak az emléke merült fel bennem. Lehet, hogy éppen most temetik. Távol az én holland hidamtól, fáimtól.

TARTALOM

Új Látóhatár 1960. évfolyam

Klamár Gyula.....	8
Szegei elvtárs világa.....	8
Kisdó Tamás	15
Úr	15
Zádor István	23
Két feljegyzés	23
Ünnep	23
Napló	24
Lőrincz Pál.....	29
Magány	29
Ferdinandy György.....	35
Gyerek	35
Cs. Szabó László	37
Délután hatkor	37
Lőrincz Pál.....	46
Malacok mennyországa	46
Cs. Szabó László	51
Romokba dőlt rend.....	51
Esterházy Mária.....	60
Jászol és bölcső.....	60

Új Látóhatár 1961. évfolyam

Esterházy Marja.....	64
Idegenben.....	64
Halász György.....	91
Második hosszú utca	91
Sztáray Zoltán	99
A hajó	99

Új Látóhatár 1962. évfolyam

Halasz György.....	103
Egy költő élete.....	103
Cs. Szabó László.....	109
A koporsók.....	109
Halász György.....	119
Egyhangú történetek.....	119

Új Látóhatár 1963. évfolyam

Vincent Savarius.....	126
Fatime, táncolj.....	126
Cs. Szabó László.....	147
A görög hajó.....	147

Új Látóhatár 1964. évfolyam

Simon Bálint.....	168
Dávid és Góliáth.....	168
Sztáray Zoltán.....	172
A hatodik karácsony.....	172
Sárközi Mátyás.....	180
Látomás.....	180
Sárközi Mátyás.....	183
Kór.....	183

Új Látóhatár 1965. évfolyam

Sárközi Mátyás.....	196
A harmincegyedik ősz.....	196
Ferdinandy György.....	203
Fellegek.....	203

Új Látóhatár 1966. évfolyam

Domahidy András.....	209
Két dióhéj.....	209
Domahidy András.....	221
Két dióhéj.....	221
Behin Sándor.....	238
Tökéletes szerkezet	238
Sárközi Mátyás.....	244
Útban Kijev felé.....	244
Gömöri György	262
Patetikus szimfónia	262

Új Látóhatár 1967. évfolyam

Domahidy András.....	274
A vizit	274
András Sándor.....	291
Hazatérés.....	291

Új Látóhatár 1968. évfolyam

Daniel Owen	314
Tuba! Kain Adams	314
Vásárhelyi Vera.....	317
Bettina.....	317
Ferdinandy György.....	326
Yan	326
Zempléni Ádám.....	340
Cikkely.....	340
Bujdosó Alpár	346
Palio.....	346
Gömöri György	354
Látogatás.....	354
Bordás Sándor	358
Távolból.....	358

Gömöri György	367
Találkozás	367

Új Látóhatár 1969. évfolyam

Csanád János	376
Oványa grófja	376
Vásárhelyi Vera	385
Bettina	385
Ferdinandy György	394
Corrida	394
Zalán Magda	401
Ösvény a felhőben	401
Határ Győző	405
A bazári majom	405
Sárközi Mátyás	418
Amszterdami asszony	418

Az 1945 utáni népi emigráció Európában maradt tagjai 1950 novemberében indították útjára a Látóhatár című irodalmi-társadalompolitikai folyóiratot, amely negyven éven keresztül meghatározó fóruma volt a nemzeti gondolat, az értékes, minőségi emigráns irodalom megjelenésének.

A folyóirat felvonultatta hasábjain a magyar emigrációs szépírók és közéleti gondolkozók színe-javát. Szélesre tárta a lap oldalait mindenki előtt, aki magyar nyelven kívánta megfogalmazni mondandóját, akinek volt közölni valója, s bátorsága annak elmondására. Egyetlen szempontot tartottak mindig szem előtt: a mondandó minőséget hordozzon magában. Minőséget nyelvezetében és stílusában, és minőséget tartalmában. Előre vigye a magyarság ügyét a szabad, demokratikus Magyarország megteremtésében.

A folyóirat negyven esztendő alatt több mint húszezer oldalnyi terjedelemben jelent meg. Állandó rovatot biztosított az emigrációba kényszerült költőknek, íróknak.

Sorozatunkban a Látóhatár – Új Látóhatár-ban publikált elbeszéléseket gyűjtöttük csokorba, s tárjuk az érdeklődők elé. A negyven évfolyam során majd kétezer oldalnyi írás jelent meg.

Tekintettel a hatalmas terjedelemre, négy különálló kötetben tesszük közzé az alkotásokat. Bizonyosak vagyunk benne, hogy az irodalom iránt érdeklődők sok-sok érdekességet találnak a kötetekben, eddig ismeretlen szerzőkkel és alkotásokkal találkoznak, kitérülnek előttük egy új literatúra, a száműzetésbe kényszerült irodalom világa.

9786158018043